

tibus credentes, superflua contentione volebant se alterutrum superponere. Dicebant enim Judæi: Nos sumus gens sancta, quos ab initio Deus dilexit et fovit; nos ex genere Abrahæ, stirpe sancta, descendimus; nos de Ægypto liberati, mare siccis pedibus transivimus; propter nos Pharaon cum exercitu suo versus interit; nobis manna pluit Dominus in deserto, et cætera, quæ et umerare perlongum est. Solum hoc dicimus, quod ipse Dominus, in quo et vos videmini credere, nobis ex lege fuerit repromissus: vos autem, qui estis gentes ab initio derelictæ, qui nunquam Dei noti iam habuistis, sed semper demoniis deservistis, æquumne est ut hodie ab idolis vos convertentes, nobis comparemini, et non potius proselyti sitis, sicut semper fuistis in lege? et hoc ipsum quia multum est misericors Deus, qui vos vult ad nostram imitationem adducere. Gentes e contrario respondebant: Quanto majora Dei beneficia narraveritis, tanto vos majoris criminis reos esse monstrabitis, quia semper his omnibus exististis ingrati, quia post Dei vocem auditam vobis vitulum fabricastis. Quod etsi non fecissetis, solo hoc crimine veniam non poteratis accipere, qui Dominum vobis prophetarum vocibus repromissum, non solum suscipere nolulistis, sed etiam occidistis: quem nos suscepimus, cum nobis de eo nemo prædixerit. Quanto ergo nostra fides melior, perspicue patet. Quod autem idolis servivimus, non malitiæ fuit, sed ignorantia. Denique ubi cognovimus veritatem, statim sumus secuti. Filios autem Abrahæ non carnalis natiuitas, sed fides facit. Illis ita litigantibus se medium interponit Apostolus, ostendens ambobus populis, neque errorum-isionem aliquid esse, neque præputium; sed fidem, quæ per charitatem operatur. Vicissim autem eos humilians per totam Epistolam, rationibus et testimoniis ad unitatem hortatur, et ostendit neutrum hoc sua iustitia meruisse: sed totum hoc, quidquid sunt, Dei iustitiæ deputandum. Et Judæos vero, et gentes graviter scientes deliquisse: Judæos, quod per prævaricationem legis inhonorent Deum. Quæritur etiam cur non amplius quam decem Epistolas ad Ecclesias conscripserit: decem sunt enim cum ea quæ dicitur ad Hebræos: nam reliquæ quatuor ad discipulos familiariter sunt porrectæ. Ut ostenderet, Novum Testamentum non discrepare a Veteri, et se contra legem non facere Moysi, ad numerum primorum decalogi mandatorum, quibus ille præceptis a Pharaone instituit liberatos. Nam duas tabulas lapideas duorum Testamentorum figuram habuisse viri A eruditi-simi tradiderunt. Epistolam sane quæ ad Hebræos scribitur, quidam Pauli non esse affirmant, eo quod non sit ejus nomine titulata, et propter sermonis stylique distantiam; sed aut Barnabæ, juxta Tertullianum; aut Lucæ, juxta quosdam; vel certe Clementis, discipuli apostolorum, et post eos episcopi Romanæ Ecclesiæ ordinati. Quibus respondendum est: Si propterea Pauli non erit, quia ejus non habet nomen, nec alicujus erit, quia nullius nomine titulatur. Quod si absurdum est, ipsius esse magis credenda est quæ tanto doctrinæ suæ fulget eloquio; vel certe quia apud Hebræorum Ecclesias quasi destructor legis falsa suspitione habebatur, voluit tacito nomine scribere, ne odium nominis fronte prolato utilitatem excluderet Ictonis. Non est sane mirum si desertior sit in proprio, id est in Hebræo, quam in peregrino, id est in Græco, quo cæteræ Epistolæ scriptæ sunt sermone. Movet etiam quosdam, quare Romanorum Epistola in primo sit posita, cum eam post scriptam ratio manifestet. Unde intelligendum est ita omnes Epistolas ordinatas, ut prima poneretur, quæ ad inferiores fuerat destinata, et per singulas Epistolas gradatim ad perfectiores veniretur. Romani namque tam infirmi erant, ut non intelligerent: idcirco illos indigere asserit confirmari, vitia eorum priora commemorans. Corinthiis autem jam dicit scientiam omnem esse concessam, et non tam ipsos increpat, quam cur alios non increparet, reprehendit, cum dicit: *Auditur inter vos fornicatio.* Et iterum: *Congregatis vobis cum meo spiritu tradere hujusmodi Satanæ.* In secunda vero laudantur, et ut magis ac magis proficiant admonentur. Galatæ jam nullius criminis arguuntur, nisi quod versutis pseudoapostolis crediderunt. Ephesii sane nulla reprehensione, sed multa sunt laude digni, quia fidem apostolicam servaverunt. Philippenses etiam multo magis collaudantur, qui ne audire quidem falsos apostolos voluerunt. Thessalonicenses adæque in duabus Epistolis omni laude prosequitur, eo quod non solum fidem inconcussam servaverint veritatis, sed etiam in persecutione civium constantes fuerint inventi. Colossenses vero tales erant qui non indigerent, ut ab Apostolo carnaliter viderentur; denique D nunquam eis suum promittit adventum: quibus etiam dicit: *Etsi corpore absens, sed spiritu vobiscum sum gaudens, et videns ordinem vestrum.* De Hebræis quid dicam, quibus ait: *Nam et vinctis compassi estis, et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis.*

PRIMASII

COMMENTARIA IN EPISTOLAS S. PAULI.

EPISTOLA AD ROMANOS.

CAPUT PRIMUM. *Paulus*, id est pusillus et ultimus; ex Saulo Paulus, sicut ex Abram Abraham, ut etiam

ipso vocabulo novus esset. *Servus Jesu Christi.* Sicut Isaias dicit: *Magnum tibi est vocari servum meum.*

Vocatus apostolus. Jam in præscientia ad hoc vocatus et prædestinatus, ut esset apostolus. *Segregatus.* Sicut in Actibus apotolorum dicit: Segregate mihi Paulum et Barnabam ad opus ad quod elegi eos. *In Evangelium Dei*, quod ante promiserat. Evangelium bona annuntiatione dicitur, et quod majus bonum quam natum et passum resurrexisse Christum pro nobis? *Per prophetas suos in Scripturis sanctis, de Filio suo, qui factus est ei.* Ad Natriendam Judæorum fidem, asserit se illam prædicare quem prophete annuntiaverunt in Scripturis sanctis. Totus locus iste contra Manichæos facit, qui alium Deum prophetarum, alium dicunt Novi Testamenti. *Ex semine David.* Ex Maria, quæ de David stirpe venit, sicut Isaias dixit: Ecce Virgo in utero habebit, et pariet filium. *Secundum carnem.* Et Photinum exstinxit, et qui solitarium hominem dicit, non intelligens in Christo duas esse substantias. *Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri.* Prædestinatus est, ut prior omnibus resurgeret et filiis Dei viam resurrectionis aperiret, ut quomodo caput, sic et corpus ejus resurgeret. *Per quem accepimus gratiam et apostolatam ad obediendum fidei in omnibus gentibus.* Gratiam, ut credamus et baptizemur, et quia gratis et jam ipse justificatus est nullis meritis suis. *Apostolatam vero accepit, quanto directus est gentibus prædicare.* *Pro nomine ejus.* Vice nominis ejus fungimur, sicut ipse dicit: Sicut misit me Pater, et ego mitto vos; et, Legatione fungimur pro Christo. *In quibus estis et vos vocati Jesu Christi.* Et in vobis Romanis apostolatam accepimus, sicut et in omnibus gentibus. *Omnibus qui sunt Romæ dilectis Dei.* Omnibus Dei fidelibus qui sunt Romæ, vocatis sanctis. *Vocatione Dei sanctificatis, et gratia, non meritis operum suorum.* *Gratia vobis.* Talis est ubique salutatio ejus, ut et commemoret beneficia Dei, et ea optet in nobis integra permanere, quia gratis nobis peccata donata sunt, non meritis nostris. *Et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.* Sicut ad Colossenses dicit: Pacificavit omnia quæ in cælo et quæ in terra sunt, per sanguinem ejus, et quos redemit vult pacificos vivere. *Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum.* Quia natura Deus omnium, merito et voluntate paucorum est, ideo dixit, Deo meo. *Pro omnibus vobis.* Non pro Judæis solis. *Quia fides vestra annuntiat in universo mundo.* Subtiliter laudat, ut provocet ad profectum. Et vere ubique fides clara est Romanorum. *Fides, inquit, vestra, fidem dixit esse illorum, quæ sine dubio Dei, et a Deo illis infusa est; sed consuetudo Scripturæ hoc habet, sicut in Evangelio ait Dominus: Nonne scriptum est in lege vestra, Quia ego dixi, Dii estis? Vel illud: Sicut scriptum est in lege eorum, Quia odio habuerunt me gratis; et alibi: Nonquid lex nostra damnat aliquem inaudi-*

tum? Ita ergo fides eorum dicitur, sicut lex eorum, cum nullus ignoret quod lex a Deo sit, sicut et illa. *Testis enim mihi est Deus, cui servo in spiritu meo, in Evangelio Filii ejus.* Hoc est, cui in toto corde meo prompta devotione et plena veritate deservio. *Quod sine intermissione memoriam vestri facio, semper in orationibus meis obsecrans.* Hic ostendit se omnia cum dilectione dicturum, ut ab his libentius audiat, et dat exemplum sine intermissione orandi. *Si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. Desidero enim videre vos, ut aliquid impertar vobis gratiæ spiritualis.* Aliter etiam prosperum iter non habeo, nisi me voluntas Dei, quæ omnia novit, et in bonis omnibus nos prævenit, et præcedit, et fovet, illo direxerit, ubi fructum aliquem habeam, sicut de apostolis legimus, eos alio ire volentes, alio destinatos, non eo isse quo volebant, sed quo eos Deus misisset, sciens quando et ad quos ire deberent. *Ad confirmandos vos.* Hic ostendit, qualiter eos superius laudaverit qui ad confirmandum adhuc gratiæ indigent spiritualis. *Id est, simul consolari in vobis per sam quæ invicem est fidem vestram atque meam.* Ut per communem fidem invicem consolemur, et de illuminatione sancti Spiritus invicem gratulemur. *Nolo enim vos ignorare, fratres, quia sæpe proposui venire ad vos.* Per comiteantes enim fratres audire potuistis dispositionem meam. *Es prohibitus sum usque adhuc.* Id est occupatus, dum aliis provinciis prædico, vel revelatione prohibitus, vel forte, sicut alibi dicit: Impedivit nos Sathanas. *Ut aliquem fructum habeam in vobis.* Mercedem laboris sui nominat fructum. *Sicut et in cæteris gentibus, Græcis ac barbaris.* Subauditor habeo. *Sapientibus et insipientibus debitor sum.* Sapientes Græcos dicit, apud quos omnis philosophia est; insipientes barbaros appellat. *Ita quod in me promptum est.* Paratum est in me. *Et vobis qui Romæ estis evangelizare.* Æque ut sapientibus Græcis. *Non enim erubesco Evangelium.* Hoc subtiliter ad taxationem pertinet paganorum, qui merito de incestatoribus diis suis deberent erubescere: nec tamen erubescunt Deum suum Jovem credere, et erubescendum putant, Dominum propter salutem imaginis suæ credere, crucifixum cum in altero dedecus, in altero sit insigne virtutis. Et contra eos qui negant Christum in carne, et erubescunt nativitatem Domini et crucem, qui putant hæc indigna Deo, non intelligentes nihil dignius Deo quam quod ad humanam salutem proficit. Nam si incredulis stultitia est, sed credentibus Dei virtus, et Dei sapientia. *Virtus enim Dei est in salutem.* Nulla major virtus est quam devicta morte, homini vitam perditam reddere, quamvis infirmitas, id est humanitas, in virtute, hoc est in divinitate, incredibilis videatur incredulis. *Omni credenti, Judæo primum et Græco; justitia enim Dei in eo revelatur.* Ut

* Ex Vulg. addidimus sum. Ubi lectorem nonnum volumnus, Primasium in his commentariis frequenter a textu Vulgatæ aberrare, sive memoria eum sua fefellerit, sive typographorum oscitantia aliæ causæ illud sibi tribuendum. Ut ut est, Primasianum textum intactum exhibuimus, nisi Vulgatæ lectionis restitutionem sensus et syntaxis evidentem postularent. Cæterum lectoribus nostris, sacram Scripturam manu diurna nocturnaque versantibus, ne quæ sponte variantes dabant obvias. Emr.

quomodo Abraham credens ex gentibus per filium salvatus est, ita et ceteri credentes salventur. *Ex fide in fidem, sicut scriptum est: Justus autem ex fide mea vivit.* Ex fide Veteris Testamenti justificatur Judæus, ex Novi, gentilis, dum Judæus credit quod hoc ante prophetæ prædixerint. Item aliter: Ex fide præsentis in futura, quia fides ad invisibilia pertinet, quæ et sub Veteri Testamento, et in Novo dono Dei infusa est. Et ideo dicit: Justus autem ex fide mea vivit. *Revelatur enim ira Dei de celo.* Contra partem gentium loquitur, dicitque Dei iram per Evangelium revelari. Noverant enim homines et beneficia et plagas exspectare de caelis. *Super omnem impietatem et injustitiam hominum.* Prima impietas in Deum, peccare est aut per blasphemiam, aut per contemptum. Alia in parentes, aut injuria, aut despectu. Tertia in extraneum, quia omne contrarium pietati impietas est. Quarta in semetipsos, sicut Sapientia dicit: Qui autem peccant in me, impie faciunt in suas animas. Sive omnem impietatem, quia diversæ sunt idolorum cultura, ut impietas ad injuriam Dei, injustitia ad omnia peccata referatur. *Eorum qui veritatem in justitia detinuit.* Qui veritatem nominis Dei in injustitia indignæ materiæ detinent idolorum. *Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis.* Omnis creatura ostendit se non esse Deum, sed esse alium qui eam fecerit, cui servitio parere necesse sit, naturaliter enim potest scire de Deo quod sit, et quod justus sit, et ipsa creatura non esse a semetipsa, quia major per omnia omnibus nulla est, quia omnes se alterutram vincunt, aliæ magnitudine, ut cælum; aliæ claritate, ut sol, et luna, vel stellæ præclaræ. *Deus enim illis manifestavit.* Virtutes ejus occultæ ex his quæ palam sunt manifestantur. *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur.* Si enim ea quæ videntur tam præclara, ab illo facta sunt, ut quidam illa deos putarent, quanto magis factorem sempiternum intelligere potuerunt? *Sempiterna quoque ejus virtus et divinitas, ut sint inexcusabiles.* Ergo Christus sempiternus, quia Dei virtus et Dei sapientia est. *Quia cum cognovissent Deum.* Quomodo cognoverunt? sive ex conscientia per insitam sibi rationem, sive ex mundi factura, quia omnia mutabilia sunt, solus Deus incommutabilis. *Non sicut Deum glorificaverunt.* Non illum per suam magnitudinem venerati sunt, sed pro Deo idola coluerunt. *Aut gratias egerunt.* Quia rationabiles ab eo facti sunt. *Sed evanuerunt in cogitationibus suis.* Putantes se Dei magnitudinem posse comprehendere. *Et obscuratum est insipiens cor eorum.* Recedentes utique a limine veritatis, creaturam pro Creatore venerando, verum lumen, id est Dei sapientiam perdididerunt. *Dicentes enim se esse sapientes.* Quasi qui invenirent quomodo invisibilis Deus in simulacrum visibile coleretur. *Stulti facti sunt.* Non intelligentes Deum non esse, quem homo fecisset. *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis et volucris et quadrupedum et serpentum.* Hic Jovis cultores appellat, quem propter amores sædissi-

mos toties asserunt transformatum, velut in cygnum, et taurum. *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum.* Tradere dicitur Deus, dum non retinet delinquentes justo judicio, propter arbitrii libertatem ad malum promptissimam. Derelinquit autem dereliquentes se, sicut dicit per Prophetam: Si autem reliqueritis eum, et ipse relinquet vos. Et illud: Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, et ibant in voluptatibus suis. *In immunditiam.* Quæ est in turpibus mysteriis idolorum. *Ut contumeliis afficiant corpora sua.* Dum sibi characteres et ustiones infligunt in consecrationibus idolorum. *In semetipsis.* Vitam quam amantes nec sibi parcant, ut etiam in hoc erroris sui pœnam perferant. *Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium.* Transulerunt veri Dei culturam in mendacium idolorum, quod falso pro diis habentur, fallunt enim, dum hoc se mentiuntur esse quod non sunt. *Et coluerunt et servierunt creaturæ potius quam Creatori.* Non solum dixerunt, sed etiam servierunt, et quicunque alicujus creaturæ cupiditate vincitur, ipsi servit; a quo enim quis vincitur, hujus et servus est, in tantum ut et venter sit Deus. *Qui est benedictus in sæcula.* Cui si servissent, et ipsi benedicti in sæcula fieri potuerunt. Maledicti ergo, et temporales effecti sunt, qui benedictum in sæcula reliquerunt. De talibus enim dicitur: Similiter odio sunt impius, et impietas ejus. *Amen.* Vere, sive fideliter. *Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominie.* Propter causas superius memoratas etiam in his flagitiis dimissi sunt, ut passio vitii jam pœna peccati sit. *Nam femine eorum.* Ideo ipsa crimina evidenter expressit, ut cognoscas eos rationem perdidisse naturæ, qui tamen amentes effecti sunt, ut omnia perverterent, in Deum perversi; neque enim ordinem naturæ servare possunt, qui auctorem naturæ dereliquerunt. *Immutaverunt naturalem usum in eum usum qui est contra naturam.* Omnia perverterunt, sicut scriptum est. *Infandorum enim idolorum cultura omnis mali caput est, et initium, et finis.* *Similiter autem et masculi, relicto naturali usu femine.* Quomodo enim ordinem naturæ servassent, auctore naturæ derelicto? *Exarserunt in desideriis suis, invicem masculi in masculos turpitudinem operantes.* Effrenata libido modum servare non novit. *Et mercedem quam oportuit erroris sui in semetipsis recipientes.* Sic currit ordo, ut qui Domini obliti fuerant, nec se ipsos cognoscèrent. *Et sicut non probaverunt Dominum.* Non nescierunt, sed minime probaverunt. Ille enim Dominum probat habere se in notitia, qui semper tanquam præsentem timet, et peccare non audet. *Tradidit eos Deus in reprobam sensum.* Id est, relicti sunt in reprobum sensum. *Ut faciant quæ non conveniunt.* Quæ non conveniunt homini facere. *Repleos omni iniquitate et malitia.* Iniquitatem et malitiam principales causas ostendit esse vitiorum. *Fornicatione, avaritia.* Fornicationem et avaritiam simul junxit, quia utæque passiones idolatriæ comparantur, sicut dixit in Exodo: Fornicati sunt a Deo suo propter idoli sordem. Nam fornicatio est

Christiani alicui rei adhaerere praeterquam Deo, et multis cupiditatibus corrumpi. Unde dicit Paulus, se uni viro nos virginem castam spondidisse. *Nequitia*. Ideo insatiabilis est avaritia, quia post Dei divitias quantumvis quis habeat, parum est. *Poenos invidia, homicidio*. Pulchre homicidium invidiae sociavit, quia prima hujus criminis ipsa materia est, quia primum homicidium et diaboli et Cain de invidia natum est. *Contentione*. Contentio est, ubi non ratione aliquid, sed animi pertinacia defenditur, et ubi non veritas quaeritur, sed animositas fatigatur. Primitus fratrum sceleris causa ex contentione evenit. *Dolo, malignitate*. Dolus est occulta malitia blandis sermonibus adornata. *Su urrones*. Murmuratores, non in facie, sed in aere loquentes, vel de quibus dicitur, Neque murmuraveritis. *Detractores Deo odibiles*. De tractores Deo odibiles, quia nihil tam odibile Deo quam idololatria, cui detractio comparatur, cum et idololatra et detractor eradicandi a Scriptura dicantur. *Contumeliosos*. Qui veloces sunt in verborum injuriis. *Superbos*. Qui vult supergredi quod est, superbus dicitur, sicut diabolus, qui prodidit hoc quod fuit. Et qui super alios vult esse, infra se fiet. *Elatos, inventores malorum*. Elatus est, qui effertur supra mensuras suas. *Parentibus non obedientes*. Hoc loco et doctores intelligi possunt, parentes animarum. *Insapientes*. Quia ab ipso fonte sapientiae recesserunt. *Incompositos*. Omnis insipiens inordinatus. *Sine affectione, absque honore*. Affectio est adimpletio charitatis. *Sine misericordia*. Quomodo poterant aliis misereri, qui in se misericordes esse noluerunt? *Qui cum justitiam Dei cognovissent*. Per hoc, quod eis naturaliter displicet malum, Dei justitiam cognoverunt. *Non intellexerunt*. Qui si intellexissent, timuissent; si timuissent, nunquam talia commisissent. *Quoniam qui talia agunt, digni sunt morte*. Judicium Dei, etsi non in praesentia, futuram tamen non effugient poenam. *Non solum qui ea faciunt, sed et qui consentiunt facientibus*. Consentiant suscipiendo doctrinam, vel connivendo [alias convivendo].

CAP. II. *Propter quod inexcusabilis es, o homo omnis qui judicas. In quo enim judicas alterum, te ipsum condemnas; eadem enim agis quae judicas. Omnes qui hujusmodi judicabant, maxime tamen qui habent examinandi potestatem, non solum iudices, sed et domini conveniuntur. Quia naturali iudicio justam factis profert unusquisque sententiam. Omnesque norunt et innocentiam praemio, et malitiam dignam esse supplicio: et ideo inexcusabiles, quia Dei justitiam cognoverant. Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. Uique secundum veritatem est iudicium, quo iudicabatur hujusmodi, qui condemnare alios sapuerant, quae per se committere non timebant. Si enim tu peccator, peccatorem tui similem judicas, quanto magis Deus justus te iudicabit injurum? Et ideo iudicium Dei secundum veritatem est, quippe quem sine personarum acceptione nec amicis suis, nec angelis peccantibus legimus pepercisse. Num-*

num autem iudicium multis modis corrumpitur. Nam et amore, vel odio, sed et avaritia ac timore, nonnunquam et misericordia depravatur. *Existimas autem hoc, o homo, qui judicas eos qui talia agunt, et facis ea, quia tu effug es iudicium Dei?* Nunquid propterea tibi de impunitate blandiris, quia Deus in praesentia non reddit, et patientiam ejus contemnis? Non tardat, inquit, Dominus promissa, sed patienter agit propter vos, nolens aliquem perire, sed omnes ad poenitentiam converti; bonus est enim expectando; justus est puniendo. *An divitiis bonitatis ejus. Abundantiam. Et patientiae et longanimitatis contemnis? ignorans quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit?* Multum se homines per patientiam Dei seducunt, quia non vult statim punire peccantes. Putant enim eum aut non curare res humanas, aut donare quod differt. Plerique etiam calumniatur, quare in praesentia non reddit. Miseri etiam in hoc ingrati, sicut in omnibus beneficiis Dei, qui ei impuntant quod eorum dissimulatur interitus, non intelligentes, quia si statim redderet, nullus jam hominum remansisset, nec ex injustis fierent justi. Quid plura? Paulum quoque ipsum Ecclesia non haberet. Ideo autem hominibus videtur Deus diu expectare peccantes, quia parvi temporis sumus, et centum annos pro infinito habemus. Ille autem apud quem mille anni tanquam una dies sunt, centum annos pro hori habet. Et ideo hoc parum est ante Dominum, cum et homines aliquantulis diebus soleant expectare peccantes. Humanum est nempe delinquere, humanum est pro delicto poenitere. Nemo periculosius peccat quam qui peccata defendit. *Secundum autem duritiam tuam, et impenitentem cor thesaurizas tibi*. Tu autem imprudens arger ipso remedio ad majora abuteris vulnera, sicut dicit Job: Dedit ei Deus locum poenitentiae, et ille abutitur eo in superbiam. Non agnita enim pietas majus iudicium parat, ut vindictam sentiat, qui misericordiam sentire deperxit. *Iram in die irae. Iram super iram ipse tibi apud Dominum recondis, quae diebus definitis et certis temporibus apparebit non ante diem, qui expectaris (sic). Et revelationia justii iudicii Dei, qui reddit unicuique secundum opera ejus*. Quia occultus est, etsi videtur modo per speculum in aenigmate, sive per velamen videtur. *Uia quidem qui secundum patientiam boni operis. Boni operis merces per patientiam expectatur: quia in praesentia vita non redditur. Per fidem enim ambulamus, et non per speciem, et tunc erit perfectum opus, si in finem usque duraverit. Gloriam*. Gloriam illam predicat, quae sancti fulgebunt ut sol, et honorem *Honorem filiorum Dei*. Quid enim honoratius illis Dei, qui etiam angelos iudicabunt? *Et incorruptionem*. Incorruptionem, gloriam immortalitatis dicit. *Quaerentibus vitam aeternam*. Qui quaerit vitam aeternam, ista omnia consequetur, et qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut dicit: Sancti estote, sicut ille sanctus est. *His autem qui ex contentione*. Qui evangelicae veritati non credunt, et consentiunt iniquitati, qui relicto Creatore deserviunt creaturae, qui

contra quod sciunt defendunt, contentiosi sunt. Timete contentionem, ne quæ sequuntur patiamini. *Et qui non acquiescunt veritati.* Evangelicæ. *Credunt autem iniquitati.* Quam norunt, qui credere voluerunt iniquitati: non enim æquum, derelicto Creatore omnium, creaturæ servire. *Ira et indignatio.* Hæc omnia peccatoribus in iudicio præparantur; tunc erit magna et infructuosa pœnitentia. *Tribulatio et angustia.* Conscientiæ et vanæ pœnitentiæ, sicut scriptum est: Tunc dicent inter se pœnitentes, et præ angustia spiritus gementes. *In omnem animam hominis operantis malum.* Quia anima prima peccat, ideo pœnam principaliter sentit; sive anima pro homine integro ponitur, sicut dicit quod Jacob in 70 animabus intravit in Ægyptum. *Judæi primum, et Græci.* Primi, quia primo Dominum agnoverunt, et primi in legem gravius prævaricati sunt. Vel primum pro quidem ponit, quia et ipse dicit: Non est personarum acceptio apud Deum, sic primum tempore, non honore. *Gloria autem, et honor, et pax omni operanti bonum.* Gloria contra iram, honor contra indignationem, pax contra tribulationem et angustiam, et quod superius incorruptionem, hic pacem nominavit. *Judæo primum, et Græco.* Quod ibi in anima dixit Judæi et Græci, hic ipsum hominem posuit. Et, sicut dictum est, primum hic pro quidem ponit, sive primum, credulitatis tempore, non honore. *Non est enim personarum acceptio apud Deum.* Ne gentes se de ignorantia excusarent, quia lege naturæ sunt præditi, nec Judæi de lege et circumcissione sibi blandiantur, quia non solum professio, sed et conversatio requirenda est. *Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt, et quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur.* Lege litteræ, et lege naturæ, hoc est, mentis et conscientiæ. Pejus enim videtur esse perire quam judicari. Sed cum hoc de gentibus et de Judæis loquitur, quis audeat dicere, Judæos qui in lege peccant, non esse perituros, cum in Christo non crediderint? quandoquidem sine fide Christi nemo liberari potest, ac pro hoc ita judicabuntur. Peribunt regno, sed supplicio non peribunt. Quis autem dubitat, sive gentes, sive Judæos, si Christo non crediderint, perituros? *Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.* Reddit rationem quare non sint a gentibus meliores, unde et nos timere debemus, ne audientes legem, et non facientes, cum gentibus pereamus. Nec dicat Judæus: Sub lege vixi, gentili sum melior. Lex ergo auditores facit: gratia factores. Quis enim dicat non justificatos eos qui fuerunt ex fide legi obedientes? quando nisi justificarentur, non possunt esse obedientes. Sed dicimus lege fieri, ut Deus quid fieri velit audiat: gratia vero fieri, ut legi obediat, quia non auditores, sed factores legis justificabuntur. *Cum enim gentes quæ legem non habent.* Ne si diceretur, qui legem litteræ non habent, quomodo poterunt judicari? *Naturaliter quæ legis sunt faciunt, ejusmodi legem non habentes.* Sive de his dicit qui naturæ legem custodiunt, qui quod sibi volunt fieri,

A aliis non faciunt, sive quod naturaliter etiam gentes laudant bonos, et judicant malos, quod est opus legis; sive de his qui etiam nunc, dum boni aliquid operantur, a Deo accepisse se copiam qua placere Deo valeant, profitentur vitia puniendo. *Ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis.* Ostendit illos non fuisse sine lege, ut et gentes inexcusabiles faciat, et Judæis de proprietate legis gloriam tollat. Nam omnis homo de peccato in conscientia erubescit, et de bono facto lætatur. *Scriptum in cordibus suis, testimonium red-dente illis conscientia.* Naturæ igitur legem in corde per testimonium conscientiæ, sive conscientia testatur legem se habere dum peccat, et gaudere dum peccata superat. *Et inter se invicem cogitationum accusantium aut etiam defendentium, in die cum judicabit Deus occulta hominum.* Dicit alterationes cogitationum esse, cum quid aut faciendum, aut non faciendum, diu deliberantes dijudicamus, et secundum hoc nos in die Domini judicandos, quia bonum et malum non ignorasse probamur, sive conscientiæ nostræ cogitationes erunt in die iudicii ante oculos nostros tanquam historiæ agnoscendæ, et hæc nos aut accusabunt, aut etiam excusabunt. *Secundum Evangelium meum per Jesum Christum.* Secundum quod annuntio per Jesum Christum, sive per Jesum Christum judicabit Deus occulta hominum. *Si autem tu Judæus.* Postquam allocutus est gentium partes, nunc ad Judæos convertitur, dicens, illum verum Judæum probari, cujus bona magis sint occulta quam publica. *Cognominaris.* Nomine, non opere. *Et requiescis in lege.* Confidis, vel securus es. *Et gloriaris in Deo.* Gloriaris quia notus in Judæa tantum Deus, quod solus noveris Deum, vel solus intelligas voluntatem ejus. *Et nosti voluntatem ejus.* Subauditur Dei, unde beati sumus, si quæ Deo placent, nobis nota sint, et faciamus quæ jubet. *Et probas utiliora instructus per Legem.* Legendo vel examinando, quia per naturam, licet infirmam, utilia multa probantur, per legem utiliora, quia per gratiam perfectiora. Iterum recapitulat expositionem: Qui in lege requiescis, quomodo transgredieris legem? Qui gloriaris in Deo, quare inobedias Deum? Qui nosti voluntatem ejus, quare non facis eam? Qui probas utilia, quare sectaris inutilia et vana? Dux cæcorum, quomodo viam non vides rectam? Si enim videres, per ipsam utique ambula-res; lumen aliorum, quomodo non abjicis opera tenebrarum? eruditor insipientium, cur etiam timorem Domini, qui est initium sapientiæ, reliquisti? Magister infantium, puer es sensu, qui habes formam scientiæ et veritatis in lege, nec ipse sequeris, nec alios sequi malo exemplo permittis. *Confidis te ipsum ducem esse cæcorum.* Eorum utique qui viam sine luce fidei perdiderunt. *Lumen eorum qui in tenebris sunt.* In tenebris ignorantia. *Eruditorem insipientium.* Qui Dei sapientiam non habent. *Magistrum infantium.* Sive ætate, sive sensu parvulorum. *Habentem formam scientiæ et veritatis in lege.* Exemplum, quod illos putas sine lege vivere non posse, habes formam, ad quam semper respiciens errare non possis. *Qui ergo*

aliam doces. Quod gentili dixit: In quo alterum judicis, teipsum condemnas. Teipsum non doces. Quare non convenit vita tua doctrinæ tuæ, et opus tuum destruit fidem tuam, et ita fit ut lex non custodita non solum tibi nihil prociit, sed etiam majoris te criminis reum tenent, ut contemptorem autem. Qui prædicat non furandum, furaris. Quidam dicunt: Furaris Christum, id est, abscondis eum ab hominibus, vel sacras Scripturas, si possis, veis subtrahere. Qui dicit non machandium, macharis. Non est una machatio, nam omne quod totam Deo debes, si alicui prætorquam Deo reddideris, macharis, sive amorem, sive timorem, sive servitium, sive obedientiam, sive spem, et ideo gravius ab illo delinquitur, a quo perfectio prædicatur. Qui administris idola, sacrilegium facis. Sacriligium est quod proprie in Deum committitur, quæ si sacri violatio, vel prævaricatio mandatorum. Qui in lege gloriamis. Diceas te beatum quod Dei noveris voluntatem. Per prævaricationem legis Deum inhonoras. Exposcit sacrilegium, Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes, sicut scriptum est. Væ quorum malis operibus nomen Domini fuerit blasphematum, sicut scriptum est: Pelluerunt nomen sanctum meum inter gentes, dum dicuntur populus Dei, qui inter gentes captivi, peccatis suis facientibus, demorantur, ut dicerent gentes, Dominum non posse populum suum defendere, se per idola sua exaltasse victores, non intelligentes quod Israel si Dominum tenuisset, semper illis fuerat dominatura, et per hoc defensor. Circumcisio quidem prodest, si legem observes; si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est. Prodest tempore suo, sive quia vivere facit Judæum, et non exterminari. Potest et ita intelligi: Circumcisio prodest, quia facit intelligi esse, quia perspecta, invenitur carnis circumcisio cessante veram cordis esse venturam. Prævaricator legis est, dum non sequitur quod ibi prædictum est. Signum prodest, si res adsit, cæterum signum sine re superfluum erit. Nam et signum quod Cain accepit, hoc significavit quod Judæos circumcisio discerneret a reliquis. Et sicut ille vagus et profugus cum ipso signo usque ad mortem duravit, sic Judæi usque in finem cum ipso circumcisionis jam inani signo per orbem dispersi, pleni solo et pavore discurrunt, et nullus eis auferat circumcisionem, sive sub paganis, sive sub Christianis principibus ipsum signum portant Christi homicidæ, sicut Cain fratricidæ portavit. Si igitur præputium justitiæ legis custodiat. Visibilia indigent invisibilibus, invisibilia non indigent visibilibus, eo quod visibilia imagines sint invisibilium. Circumcisio carnis indiget cordis circumcisio, circumcisio autem cordis non indiget carnis circumcisio, quia imagines non indiget veritas, imago vero indiget veritate. Quare ergo data est circumcisio, si sola non prodest? Primum, ut cognosceretur Dei populus inter gentes vel in bello. Quod autem tali membro signantur, primum hæc causa est, ne aliud membrum deturparetur, quod aspectu horreret; deinde propter gratiæ promissio-

acem, in qua erat per castitatem placendum, sive ut Christus significaretur ex circumcisio venturus, usque ad quem futura erat carnalis circumcisio, cujus typum gerens Jesus filius Nave secundo circumcidere jubetur filios Israel. Sed hoc figura fuit, in tantum ut diceretur: In novissimis diebus circumcidet Deus cor tuum. Et: Circumcidite præputia cordis vestri. Et ut originale peccatum in eo membro ubi insertum fuerat, etiam legis tempore puniretur. Nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur? et judicabitur quod ex natura est. Quia habet justitiam, cujus signum est circumcisio. Præputium legem consummans. Implens. Te qui per litteram et circumcisionem prævaricator legis es? Dum litteræ circumcisionem sedatis, spiritus accipere non mereris. Non enim qui in manifesto Judæus est. Omnia quæ ante circa exteriorem hominem gerebantur, figuram exterioris hominis præferebant. Neque quæ in manifesto in carne circumcisio, sed quæ in abscondito Judæus est. Ipse verus Judæus est. Et circumcisio cordis in spiritu. De qua scriptum est in lege: In novissimis diebus circumcidet Deus cor tuum, et cor seminis tui. In spiritu, inquit, id est secundum novum testamentum, quod interiora quærit, quæ solus vivit Deus, et hæc est vera circumcisio. Non littera, cujus laus, non ex hominibus, sed ex Deo est. Littera occidit, spiritus autem vivificat. Lex litteræ non est data justis, sed injustis, et ideo laudem hominum merebatur. Lex autem Christi jam non minatur gladium peccantibus, sed promittit præmium libere servientibus, et ideo laudem a Deo habet, qui solum videt cor, quia ex fide precatur.

CAP. III. Quid ergo amplius est Judæo? aut quæ utilitas circumcisionis? Reddit rationem quod lex inanis non fuerit, sed quod carnalis circumcisio nis prærogativa vanâ sit, nullis operibus fulta. Interrogat, Quid amplius habeat Judæus. Respondet sive ex se, sive ex persona Judæorum, Multum per omnem modum. Nam si ipsius est sensus, Multum per omnem modum; et, Omnis homo mendax, quomodo potest convenit dicens: Si autem iniquitas nostra, et cætera. Postremo, quomodo negat præcellere Judæos multum per omnem modum? Multa illa utilitas erit, si eloquia, quæ meruit accipere, studeat custodire. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei. Quid gentilibus nulla. Quid enim si quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas illorum fidem Dei evacuat? Absit. Nec enim credentibus præjudicat incredulitas transgressorum, et promissio Dei, quæ ad Abraham facta est, si circa prævaricatores evacuat, circa obedientes impletur, quia mentiri veritas nescit, sicut scriptum est: Est autem Deus verax, omnis vero homo mendax. Quia nemo sine peccato, præter illum solum qui nec nascendo habuit, nec vivendo contraxit. Ideo solus verax, implens quæ promissit quia in semine ejus benedicendæ essent gentes, et benedicuntur in Christo, et per Christum, quia in ipso per ejus gratiam crediderunt; nam etsi incredulis Judæis evacuata est in eis, qui de populo

Ipso dono Domini crediderunt, et impleta est, et usque in finem quotidie plenius adimpletur, quia verax est qui promissit, et fallere nullatenus potest. *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax: sicut scriptum est.* Ut justus proberis, cum in peccatoribus vindicas: *Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris.* Vincis cum judicaris, cum mihi peccata mea, me confitente et damnante, dimittis. Ut justificeris, inquit, in sermonibus tuis, est enim Deus verax; nam etsi vacuata est apostolatus benedictio in traditore Juda, sed in Petro, qui fidem conservavit, impleta est. Evacuata est promissio in populo, qui propter transgressiones perit in deserto; impleta est in eis qui in terram sapientiam dono Domini, fide cooperante, perducti sunt. Adjeit etiam de psalmo testimonium: *Ut justificeris, inquit, in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris.* In psalmi ordine et loculo propheta ita se habet: *O Domine, pronuntiasti quidem sine personarum acceptione te in peccatores vindicaturum, et quidem nunc dum mihi remittis, patientiam tuam mendacium judicant, sed vincis cum judicaris, dum mihi peccata, me confitente et damnante, dimittis, quia non judicas bis in idipsum. Id est, dum homo ipse sui judex culpam in se lamentatione et contritione persequitur, injusta esse pietatis tuæ indulgentia non probatur. Dum me immanis commissi reum arguis per prophetam, probas te habere de nostris operibus curam, et vincis eos qui te incuriosum humanorum actuum judicabant. Ideo de isto sensu Apostoli totam expositionem cujusdam sancti viri posui, ut plenius lectoris sollicitudo imbueretur, et ubicunque sic invenis paginas plenas, pro instructione hoc posui. Ut justificeris, inquit, in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris. Videamus quomodo sibi hoc loco Apostoli sermo consentiat cum testimonio quod ex propheta, sermonem suum confirmaturus, assumpsit. Sententiam hanc evidenter illo sensu Apostolus ponit, quo dudum David sub penitentia voce protulerat, dicens: *O Domine, de semine meo esse venturum Salvatorem humani generis promisisti: nunc dum me videt populus tuus duplici crimine vulneratum, blasphemare feci filios Israel, ut, dum in adulterio et homicidio perspicunt reatum meum, te putent esse mentium, et ideo precem satisfactionis agnosce, et tu remitte quod ipse condemno, ut cum me indulta propitiatione reparaveris, et dignum promissione tua feceris, in sermonibus tuis ju tus appareas, et vincas cum a reprehensoribus judicaris, et ita nunc hanc lineam Apostolus sequitur dicens: Licet transgressores Judæi fecerint nomen Domini blasphemari, quo dicatur: Hæc erat illa gens sancta et populus electus, qui se nunc transgressione et inexcipiabili sacrilegio et crimine impietatis involvit; ecce per scelus pravicatorum Dei promissa vacuata sunt. Sed non ita est, nam si transgressores a gratia exciderunt, veridicam Domini sponsonem obedientia fidelium consequitur, ac sic confusis illis qui eloquia divina in irritum adducta factabant, justificatur Dominus in sermonibus suis,**

et vincit eum judicator, dum gratiam ab incredulis repudiatam credentibus confert. Quod vero dicit: *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax, et iterum: Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, infideles utrumque hoc testimonium in rationabili sensu accipient. Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicimus? Nunquid iniquus Deus, qui infert iram? Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, iniquus est, inquit, si tu illos vindicas, qui ideo peccaverunt ut justior appareret: quæ enim justitia damnabit injustitiam, si secundum te humana iniquitate sit justior? Hoc in eo magistro gentium disserente, duarum ratio vertitur personarum, id est, sub imperitia male interpretantis, et sub doctrina Apostoli refellentis, et tanquam si Apostolo pars diversa imprudenter credens ita diceret: *O Apostole, magnum peccatis nostris solatium contulisti, dicendo quod justificetur Deus in nostrorum indulgentia delictorum, et quia veritatem Dei mendacia nostra commendant, et peccata nostra misericordiae materiam Deo ingerunt, ut per iniquitates nostras ejus bonitas exerceatur et gloria dilatetur, injuste peccata nostra puniuntur, quæ ad manifestandam Dei patientiam benevolentiamque proficiunt, statim infert. Hæcunque obiectio adversa, hic respondet Apostolos illorum sensus: Iniquus est, inquit, Deus, si in illos vindicat per quorum peccata benignus apparet, et non deo judicari, qui mentor, quia meo mendacio Dei veritas collecta prædicatorum invenitur. Et ideo quanto majora mala fecerimus, tanto majora bona ab illo pro cujus laude peccavimus, recipimus. Hoc fortassis ideo improdentes ita intelligi debere arbitrabantur, quia legimus: *Ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia, quasi quæ peccati det meritum, dem clementia Dei præstet augmentum. Sed longe aliter intelligenda est ista sententia. Et quod ita per satisfactionem et emendationem consumpta sit abundantia peccatorum, ut emendati non solum veniam, sed etiam præmia mererentur: ut justificeris, inquit, in sermonibus tuis. Hoc testimonium pars adversa ita proposuit quasi dixerit David: Propterea ego peccavi, ut dum me judicas, tu justus appareas, aut misericors, dum remittes; et ideo parcere mihi debes, quia iniquitas mea, aut misericordiam tuam, aut justitiam commendat. Nunc eorum errorem Apostolus retractat, et Interjectis sententiis destruit dicens: *Si, quemadmodum sunt nos quidam dicere, iniquitas nostra justitiam Dei commendat, ergo iniquus est Deus, qui infert iram, cum iniquitas nostra ejus prædicet misericordiam? Secundum hominem dico. Absit.* Id est secundum carnalem sensum tuum, vel secundum te, qui de superiori sententia tam imperite sentis et tam imprudenter intelligis. Quæ enim justitia damnabit injustitiam, si juxta opinionem tuam humana iniquitate sit justior? Sed non ita est. Nam Deum nostrum non tam peccata quam bonorum operum gesta glorificant, et ideo in puniendis peccatis justus agnoscitur, qui sanctis operibus delectatur. *Atque quomodo judicabit Deus****

nunc mundum, si non bonis bona, et malis mala re-
 tribuā, ut iustis præmiā pro iustitia, et peccatori-
 bus quod merentur tribuit? *Si enim veritas Dei in meo
 mendacio abundavit in gloriam ipsius, quid?* Id est,
 ut quid iudicor quasi malefaciens? et non sicut qui-
 dam nos dicant dicere, ut quanto majora mala fece-
 rimus, tanto ampliora bona recipiamus. *Adhuc. In-
 super. Et ego tanquam peccator.* Homo qui mentior.
Judicor. A Deo in die iudicii. Iste est sensus, tanquam
 si diceret: O infidelis, ex verbis meis peccatorum
 tuorum asseris defensionem, dicendo quod iustitiam
 Dei iniquitas nostra commendat, et veritas ejus ex
 nostris mendaciis crescat, et imbecillitati nostræ
 comparata, magis magisque major appareat. Sed dum
 ita malis tuis inimica severitate blandiris, justa dam-
 natione puniendus es ab illo qui secundum uniuscu-
 juscunque opera iudicabit mundum. Unde hic locus
 ideo difficilior videtur, quia ab imperitis diversæ par-
 tis quæstionibus obscuratur, sicut alio loco Apostolus
 irrationabilia objecta proponit et respuit: Quid enim
 dicimus, permanebimus in peccato, ut gratia abun-
 det? Absit. Et paulo post: Quid ergo? peccabimus,
 quia non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Ad
 extremum Apostolus sensu veritatis evacuans quæ-
 stionem ita dicit: *Et non sicut blasphemamur, et sicut
 aiunt quidam nos dicere: Faciamus mala, ut eveniant
 bona.* Et hæc stultorum objectio est, quam subjun-
 gens destruit dicens: *Quorum damnatio iusta est.*
 Quid enim iustius quam ut aliquis poenam peccati
 sui sentiat? quam nos negare mentiti sunt, qui nihil
 magis quam justum Dei iudicium prædicamus. *Quid
 igitur? præcellimus eos?* Nos Judæi, id est nullam
 unde alterutra pars præcellat causam invenio, quia
 omnes sub peccato esse iudicamus, hoc enim ipsa
 ratio deprehendit, sub peccato esse Judæos et gen-
 tes, ut etiam psalmi testimonio comprobatur. *Ne-
 quaquam.* Ipse respondit sibi. *Causati enim sumus.*
 Ratiocinati sumus. *Judæos et Græcos omnes sub pec-
 cato esse.* Atque gentiles. *Sicut scriptum est: Quia
 non est iustus.* Psalmus unde hoc testimonium sum-
 pserit, de insipiente loquitur, quod in adventu Christi
 impletum ostendit, quo tempore nullus iustus inven-
 tus est. *Quisquam.* Nec Judæus, nec Græcus. *Non
 est intelligens, non est requirens Deum.* Quia non in-
 telligit, non requirit. Deus autem tunc quæritur, cum
 ejus inquiritur voluntas et impletur. *Omnes declina-
 verunt.* Necessè est ut declinet qui requirere noluit
 firmamentum. *Simul inutiles facti sunt.* Ad opus ad
 quod fuerant procreati. *Non est qui faciat bonum.*
 Non ergo erat qui faceret bonum, cum Judæos præ-
 varicatione mandatorum, gentes vero naturæ lex con-
 demnaret. Cum ergo ex alterutra parte aliquis bonum
 fecerit, gratiæ se debere noverit, non naturæ, sicut
 propheta ad Dominum referens dicit: Apud quem
 nemo per se innocens est. Et Isaias in cantico dicit:
 Domine Deus noster, dabis pacem nobis: omnia enim
 opera nostra operatus es in nobis. *Non est usque ad
 unum.* Quidam dicunt, usque ad Christum. *Sepulcrum
 patens est guttur eorum.* Violentiam pestiferi odoris

exaggerant fetore doctrinæ. Omnis odor mortis pro-
 cedit de ore eorum: hoc est verba pestifera et adu-
 latoria quæ interficiunt audientes. Ideo enim sepul-
 cra clauduntur, ne in vita positis exhalatione sui
 generent pestem. *Linguis suis dolose agebant.* Aliud
 ore promentes, aliud corde meditantes. *Venenum
 aspidum.* Horum serpentum perniciosius cæteris esse
 fertur venenum. *Sub labiis eorum.* Id est in corde.
Quorum os maledictione. Quidquid enim malo voto
 dicitur, sine dubio male dicitur. *Et amaritudine ple-
 num est.* Amaritudo Antichristi contraria est dulco-
 dini verbi Dei. *Veloces pedes eorum ad effundendum
 sanguinem.* Non ad liberandas animas, sed ad per-
 dendas, sive interficientes animas, non illis annun-
 tiando peccata sua, sed adulatione confirmando eas
 in ipsis. Unde Paulus dicit: *Mundus sum a sanguine
 omnium.* *Contritio et infelicitas in vis eorum.* Conte-
 runtur et infelices efficiuntur animæ in vis eorum,
 hoc est in doctrinis vel in exemplis conversationis
 eorum. *Et viam pacis non cognoverunt.* Doctrinam
 Patris, qua Deus hominibus pacaretur, non cogno-
 verunt: quia pax nostra Christus est. Hoc egit a ca-
 pite epistolæ, ut ostenderet omnes indigere miseri-
 cordia Dei, misericordia autem in potestate donantis
 est. Nemo enim potest dicere se amplius accipere
 debuisse. *Non est timor Dei ante oculos eorum.* In ti-
 more Dei coæclusit: quia si timorem Dei semper
 ante oculos habuissent, utique non peccassent: neque
 enim servus audeat Domino præsenso peccare. *Scimus
 autem quoniam quæcumque lex loquitur, his qui in lege
 sunt loquitur.* Ne dicerent Judæi, hoc de gentibus
 dictum est: Quomodo Judæi dixerunt: Non est Deus,
 non utique verbo, sed opere. Dominum enim confi-
 tentur se nosse, factis autem negant. Ergo gentes hic
 non tangit, sed jam de gentibus prius dixerat, et de
 eorum sceleribus nemo dubitabat. Ne dicerent hæc
 de gentibus scriptum, ostendit omne quod in lege de
 gentibus dicitur, etiam ipsum de Judæis dici, quia
 ipsorum principalis est causa. *Ut omne os obstruatur.*
 Non solum gentium, sed etiam Judæorum: cum non
 habeant unde possint gloriari. *Et subditus fiat omnibus
 mundus Deo.* Ut sciat se sine gratia Dei salvum esse
 non posse: vel certe in confessione peccati speret
 misericordiam, cognoscens se esse in peccatis. *Quia
 ex operibus legis.* Hoc contra Pelagianos facit, qui
 dicunt quod lex justificet. Opera autem legis circum-
 cisionem dicit, et sabbatum, et reliqua. *Non iustifi-
 cabitur omnis.* Non justificabitur, quia nihil ad perfe-
 ctum lex adduxit. Hinc contra eos incipit disputare,
 magno diuturnoque conflictu, qui gloriabantur in
 lege, et per legem se justificari credebant, et non per
 gratiam: docens per ordinem legem non potuisse
 auferre, sed potius auxisse peccatum, quod aufert
 gratia, quia lex jubere novit, cui succumbit infirmi-
 tas, sicut gratia juvare, qua infunditur charitas. Non
 dicimus nos justificatos eos fuisse qui fuerunt legi
 obediētes, sed nisi justificarentur, non essent obe-
 diētes. *Caro. Homo. Coram illo.* Non omnis iustus
 coram Domino justificat, sed ea quæ ex mera Dei vo-

luntate procedit, non illa cujus præceptum humanam lærat infirmitatem: sicut istorum quibus tunc iustitia Dei non poterat revelari, sed sola eis peccati cognitio demon-strata, quia suam querentes statuere, iustitiæ Dei non erant subjecti. *Per legem enim cognitio peccati.* Non remissio, non consumptio, sed cognitio, aut quia in oblivione erat lex naturæ, aut quia ante legem literæ leviora quæque non cognoscebantur esse peccata, sicut concupiscentia, et cætera quæ non alteri nocebant, sed ipsi. *Nunc autem sine lege iustitia Dei.* Quæ nobis a Deo gratis donata est, non nostro labore quæsitâ. *Manifesta est.* Quæ erat occulta. *Testificata a lege et prophetis.* Hæc iustitia legis oraculis prædicata est novissimis ventura temporibus. *Iustitia autem Dei per fidem Jesu Christi.* Iustitia hæc, quæ confertur per fidem, fides ipsa occulta inspiratione Dei gratiæ dono infunditur, non labore humano, nec opere Veteris Testamenti acquiritur, quia, ut dictum est, ipsius donum est ut credamus. *Super omnes qui credunt.* Non super solos Judæos. Ostendit illos ideo talem legem accepisse, quia non credebant, quapropter in præsentis sive peccati, sive iustitiæ meritum referebant. *Non enim est distinctio. Omnes enim peccaverunt et egent gloria Dei.* Id est, inter Judæum et gentilem, quia utraque pars in incredulitate conclusa est, et egent gloria Redemptoris, quæ in salutem credentium dilatatur. Nam Judæi legem literæ, gentiles naturæ legem transgrediendo, pariter peccatores inventi sunt, et per originale peccatum, et per actuale. *Iustificati gratis.* Sive ultis præcedentibus meritis, per baptismum iustificati. Cum omnibus non merentibus gratis peccata donavit, audi gratis, et tace de meritis. *Per gratiam ipsius.* Quia quod non debebat pro nobis exsolvi, ut nos gratis redemptos salvaret. *Per redemptionem quæ est in Christo Jesu.* De captivitate peccati redempti sumus, non natura, quia natura semper ipsius fuimus, quia qui redimit, suum docet fuisse quem redimim, sicut docet propheta: *Gratis venundati estis, et siue pecunia redimemini.* Christus ergo nos redemit, sicut dicit Petrus: *Scientes quia non corruptilibus argento et auro redempti estis de vana vestra conversatione, et reliqua; et Paulus: Empti enim estis pretio magno.* Redempti ergo sumus de morte, cui per peccatum venditi fueramus, secundum Isaiam dicentem: *Quis liber repudii? Peccatis enim vestris venundati estis. Quam mortem Christus evicit, qui peccatum non fecit, quia omnes debitores eramus morti per peccatum. Ille autem se tradidit morti, cui nihil debebat, ut nos suo sanguine a morte redimeret. Non emit, quia per naturam ipsius fueramus; sed redemit, quia captivi tenebamur. Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius.* In promptu posuit, quia gratis dat, ut nec desperet aliquis, nec de suis meritis extollatur, quia propitiatio et remissio peccatorum per sanguinem est Christi collata, in cuius typo etiam in Veteri Testamento pro peccatis populi victimarum sanguis offerrebat. *Ad ostensionem iustitiæ suæ.* In hoc dicit ostendisse iustitiam, quod indefensam tenuit pro

emendationis nostræ expectatione patientiam; ita nobis sit misericordia remissionis, dum ille patitur qui nihil peccavit, quia omnia Deus justo facit. Justo ergo diabolus perdidit debitorem, quia iniuste occidit innocentem. *Propter remissionem præcedentium delictorum.* Quare præcedentium? nisi originalium debitorum. *In sustentatione Dei.* Sustentatio Dei ad majora peccata profecerat. *Ad ostensionem iustitiæ ejus.* Ut revelaret iustitiam quæ ex fide est, hoc est Christum, in hoc tempore novissimo. *Ut ipse sit iustus et justificans.* Qui solus iustus inventus est, et quæ ipse justificaverit, quia peccatum nescivit, ideo peccata damnavit. *Eum qui ex fide est Jesu.* Ex fide, inquit, Jesu, quam ipse Jesus dedit, et non ex operibus legis aut naturæ. *Ubi est ergo gloriatio tua? Exsoluta est.* Ad Judæos dicit. *Ubi est elatio tua, in qua gloriaberis te meliorem esse per circumcisionem carnalem? Exclusa est gloriatio tua.* *Per quam legem? factorum? Non, sed per legem fidei.* Sequitur: *Nanquid per factorum, id est opera legis? et respondet: Non, sed legem fidei.* Legem dicit fidei gratiam, per quam ad Christum accedimus, per quam fidem accipimus. *Arbitramur enim justificari hominem per fidem.* Definimus, certis sumus, hoc judicamus. *Sine operibus legis.* Addendo legis, ostendit esse et fidei opera. Quomodo ergo Jacobus ait: *Fides sine operibus mortua est? Sed Paulus de operibus legis dicit, Jacobus autem de operibus quæ fidelem hominem esse probant, sicut ipse in sequentibus exponit: Ostende mihi ex operibus fidem tuam. Opera sunt per quæ fides agnoscitur. An Judæorum Deus? Nonne omnes Deus fecit, et similiter de omnibus cura est ei? Non solum vobis, sed et gentibus venit Christus ex lege promissus, imo magis ipsis. Tantum. Quasi Judæi dicant: Sed gentes Deum dereliquerunt, et respondeatur eis: Et vos. Illi peccaverunt, et vos. Sed nos convertimur, et illi. Nobis Christus venit promissus, et illis. Non ergo vester tantum est Deus, aut quasi vos nesciatis quod omnes ex Adam nati sunt, et quod scriptum sit, gentes Christo credituras, sicut dicit: *Domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus.* Et iterum: *Audite vocem tubæ, et dixerunt: Non audiemus. Propter hoc audient gentes. Nonne et gentium? Ex gentibus credentium, quia frequenter propheta: de eorum vocatione dixerunt. Imo et gentium.* Id est multo magis et gentium, quia ante legem sancti Deo placuerunt. Optime autem modum servavit in verbis: imo dixit, ut ostenderet magis gentes, quia ante fuerunt sancti præputiati quam circumcisi, et Abraham ante circumcisionem iustificatus credidit. *Quoniam quidem unus Deus qui justificat circumcisionem ex fide.* Utramque gentem per fidem Christi salvandam esse denuntiat, hoc est, ex fide. Nam nec præputium, nec circumcisio sine fide iustificatur. *Et præputium per fidem.* Sicut Abel, Noe, et cæteri. *Legem ergo per fidem destruímus, quæ circumcisionem docuit? Absit.* In tantum ut dicat Moysen propter circumcissum filium pene interfectum fuisse. Ne ergo illi dice-*

rent: Legem ergo destruis, in qua omnes qui crediderunt justi circumcisi fuerunt ante legem incircumcisi, sed tamen nullus incircumcisus in lege. Non solus, ait, non destruo, sed confirmo, dum hanc prædico circumcisionem, quam ille prædixit: In novissimis, inquit, diebus circumcidet Dominus Deus cor tuum, et cor seminis tui, ad Deum tuum amandum. Hæc est fides. Tunc destruerem legem, si illam mentitam dicerem, hoc est non cessaturam, cum illa se promiserit cessaturam, sicut dicit Jeremias: Dabo vobis testamentum novum. Et Isaias: Ex Sion egredietur lex, et verbum Domini de Jerusalem. *Sed legem statuimus.* Stare facimus, dum probamus verum esse quod dixit de antiquis iustis et gentibus credituris, et spiritualem circumcisionem venturam, dum hoc officit fides, quod lex jubet, quæ fides si non sit, jubet tantum lex, et non implentes jussa reos tenet, quæ non impletur, nisi per charitatem, quam Spiritus sanctus infundit per gratiam suam.

CAP. IV. Quid ergo dicimus invenisse Abraham patrem nostrum? Revocat illos ad caput circumcisionis, ut quod initio constiterit, id habeatur in toto. Circumcisio in carne est, fides autem in mente consistit. Abraham secundum fidem per præputium pater est gentium, secundum carnem pater est circumcisionis. Fides autem qua pater est gentium, non in carne, sed in mente consistit. *Secundum carnem.* Id est secundum carnis circumcisionem. *Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam.* Quomodo ex operibus, cum et ipse ex gentibus venerit? *Sed non apud Deum.* Sed apud semetipsum habet, quia jussa perficit; aliter ergo nihil. Illi Deus donavit, sed ex se, sed ex operibus suis habuit gloriam. Sed quia illum fides a Deo donata sine operum præsumptione justificat, non sibi, sed Domino ex gratuita largitate dat gloriam. Dicit ergo beatum Abraham non ex operibus (quia ante legem fuit), sed ex fide (quia promissis Dei credidit) invenisse justitiam, et quia fides per gratiam Dei non solum peccatorem, sed et impium pro Dei bonitate justificat, dum non ex operibus habet fiduciam, sed per omnia se Deo intelligit debitorem, quia nihil invenit quod sibi arrogare possit ex meritis. *Quid enim Scriptura dicit?* Scripturam interrogemus. *Credidit Abraham Deo.* Probavit, et ideo apud Deum habet gloriam. Tam magna fuit donæ Dei fides Abraham, ut et pristina ei peccata donarentur, et sola ei pro omni justitia duceretur accepto, et tanto am re flagravit, ut deinceps semper Deo placeret. *Et reputatum est illi ad justitiam.* Compensatum sola fides. *Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.* Exponit ipsum exemplum. Et quia lex opera requirit, per quæ elatus su rat Pharisæus; cum ergo justificat impium divina miseratio, locum meriti non potest habere præsumptio. Debitor enim est antequam pareat præceptis, et nisi paruerit, damnatus. Si autem fecerit, non habet gloriam, quia inutilis servus est, qui nihil amplius operatur. *Si vero qui non operatur. De*

A circumcisione dicit, et cæteris hujusmodi. *Credenti autem in eum, qui justificat impium.* Impium per solam fidem justificat, non opera, quæ non habuit; si enim secundum opera, puniendus est, non liberandus. Simul attendendum non peccatorem justificari per fidem, sed impium. *Reputatur fides ejus ad justitiam, secundum propositum gratiæ Dei: sicut et David dicit.* Sicut Abraham; et nostra filiorum ejus per gratiam. *Beatitudinem hominis.* Magna beatitudo est, sine labore legis, vel poenitentiae fidem per solam gratiam promereri, secundum propositum Dei, quo proposuit gratis peccata dimittere. *Cui Deus accepto fert justitiam sine operibus.* Illi accepto fertur justitiam * sine operibus, qui per fidem, qua primum Deo credidit, et de præterito absolvitur, et de præsentis justificatur, et ad futura fidei opera præparatur. Probare vult et in ipsa lege prædici, justitiam sine operibus prodesse, nec se hoc suo defendere, sed prophetæ exemplo firmare. Quod remittitur, non est, quod tegitur non patet, et ideo nec imputatur. *Beati quorum remissa sunt iniquitates.* Contra Judæi arrogantiam, quia beatitudo et remissio peccatorum credulitatis opus est, non laboris. Quidam dicunt remitti peccata per baptismum, tegi lacrymis poenitentiae, non imputari ulla peccata in martyrio. Quamvis totum in fide baptismi possit intelligi, tamen cum remissa fuerint delicta, diligitur Deus. Cui enim plus dimittitur, plus diligit, et ideo charitas operit multitudinem peccatorum, ut superet dilectio pristinam contemptum. Non autem imputat, dum bonis ejus deinceps operibus, quæ per charitatem fiunt, delectatur, nec reminiscitur ejus ante factorum. *Et quorum tecta sunt peccata.* Charitate. *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum.* Ne rememoratur. *Beatitudo ergo hæc in circumcisione, an etiam in præputio?* Volunt aliqui istam beatitudinem tribus temporibus assignare, Naturæ, Circumcisioni et Christianitati, sed ut eos a gloria privilegii excludat, ipse dicit, non in circumcisione, sed in præputio. *Dicimus enim quia reputata est Abraham fides ad justitiam.* Quia utriusque constitemur justificatum; quia ergo de Abraham tractamus, quod de ipso inveniret ratio, hoc in omnibus accipiamus, hoc omnes indubitanter teneamus, quia fides hæc non soli Abraham profuerit, sed omnibus qui credulitatis suæ sequuntur exemplum, sicut insequentibus legimus, ut reputetur illi ad justitiam. *Quomodo ergo reputata est, in circumcisione, an in præputio?* Videamus utrum propterea justus, quia circumciscus; an ideo circumciscus, quia justus inventus est: utrum circumcisio de justitia, an justitia de circumcisione sit nata. *Non in circumcisione, sed in præputio.* Ante justificatus est quam circumcideretur. Non ergo propter circumcisionem justificatus est. *Et signum accepit circumcisionis.* Ne dicerent: Quid ergo circumciscus est, si non indigebat circumcisione? Signum est, inquit, justitiae, non augmentum. Item aliter: Ut ostenderet quam justus et fidelis esset, qui dolorem sibi ex mandato Dei non dubitavit in-

* Legendum sane *justitia* in nominativo casu. Erit.

ferre, non putans superfluum, quod ab scientiarum Domino jubebatur, sicut nec parricidium impium, quod fons præceperat p'etatis. *Signaculum justitiæ fidei.* Ut significaret justitiam Christi, quæ ex fide est, quæ nunc est in præputio, sive quæ ei in præputio est nata. Item aliter: Tam perfecta fuit fides cujus, ut signaculum mereretur, semper res plena signatur et magna. *Quæ est in præputio.* Nunc in his quæ ex gentibus credunt. *Ut sit pater omnium credentium per præputium.* Ut omnes qui ex gentibus credunt, secundum fidem filii sint Abraham: dum et illis sola fides ad justitiam reputatur, etiam et ipsi circumcisi non carne, sed corde: sive quia ante circumcisionem justus esset præputiatorum pater justorum. *Ut reputetur et illis ad justitiam, et sit pater circumcisionis.* Cum justificati fuerint, circumcisi sunt: quia præputiatus si justus est, præputium ejus in circumcisione reputabitur. Modo enim signo non est opus, per quod ab hominibus cognoscatur. Non enim una gens est Dei, sed ex omnibus congregatio: quia jam venit expectatio gentium Christus. *Non his tantum qui sunt ex circumcisione fideles, sed et his qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris vestigia fidei.* Si illum imitantur. *Non enim per legem.* Non per legem, sed ante legem: quia in lege quidem de fide et promissione Abraham creditum est: sed Moyses, qui scripsit legem, postea fuit. Deinde ipse ad Galatas dicit: Quia post quadringentos et triginta annos facta est lex quæ non irritum facit ad evacuandam promissionem. *Promissio Abraham, aut semini ejus, ut hæres esset mundi.* Non per circumcisionem. *Sed per justitiam fidei.* Ut in semine Abraham, id est Christo, benedicerentur omnes gentes, cui datæ sunt a Patre gentes in hæreditatem; sive ut cum eo requiescant gentes, sicut dicit Salvator: Venient ab Oriente et Occidente, et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob. *Si enim qui ex lege hæredes sunt.* Si ex circumcisione, secundum vos: si illi soli, ut vos vultis, hæredes, non reddidit Deus Abraham quod promisit per justitiam ut pater esset multarum gentium, et videtur sine causa credidisse. Sed non ita est: nam implevit Deus Abraham promissionem, quia ex omni parte mundi gentes credunt in Christo. *Exinanita est fides, abolita est promissio.* Ergo nemo justificatur ex fide, nec ipse Abraham. Sed quoniam fides exinaniri non potest, nec promissio aboleri, superest ut non sit ex lege hæreditas, sed per justitiam fidei. Lex enim peccata non donat, sed indicat [Alias vindicat sive judicat]. Et ideo non potest filios facere Abraham, quia secundum quod omnes sub peccato inventi sunt, omnes erant puniendi. Ideo ergo ex fide, ut dimissis per gratiam peccatis, fiant filii Abraham. *Lex enim iram operatur.* Quæ injustis est posita, quæ magis gravavit peccantes, non absolvit, quia injustis est posita: in presenti enim pœnam transgressoribus inferebat. Lex enim quid aliud quam sola littera est eis qui eam legere noverunt, et implere non possunt? quæ talibus littera est, quia non est adiutrix legentium, sed testis

peccantium. Ideo quippe lex iram operatur, ut terrore atque converso ad justitiam legis implendam Dei misericordia gratiam largiatur per Jesum Christum Dominum nostrum, qui est Dei sapientia; de quo scriptum est: Legem et misericordiam in lingua portat. Legem, quæ terreat, misericordiam, qua subveniat. Cognitio itaque legis facit superbum prævaricatorem: per donum autem charitatis delectat legis esse factorem. Lex, inquit, iram operatur, hoc ideo, quia ira Dei major est in prævaricatorem, qui per legem cognoscit peccatum et tamen facit. *Ubi enim non est lex, nec prævaricatio.* Quæ propter transgressionem posita est: ubi enim venit ex lege præceptio, abundavit et prævaricationis occasio. *Ideo ex fide.* Hæredes ex fide, non ex lege. *Ut secundum gratiam.*

B Diligenter adverte, quia secundum gratiam dixit, ut cesset præsumptio, quæ sibi blanditur de meritis. *Firma sit promissio omni semini.* Non ei qui ex lege est solum, sed et ei qui ex fide est Abraham. Quia omnes gentes credunt, et completur promissio Abraham. *Qui est pater omnium nostrum, sicut scriptum est.* Pater et præputiatorum et circumcisorum. Hoc loco ubi Abraham multarum gentium pater dicitur, Judæorum superbia confunditur, quia Judæorum per carnem, gentium per fidem est pater. *Quia patrem multarum gentium posui te ante Deum, cui credidisti.* Quia per se nec unius filii poterat pater esse. *Qui vivificat mortuos.* Ad generandum mortuos dicit, ut et præsertim Sarai, ut præsertim clausæ conveniat: quia fructum sobolis, quem zelus non obtinuerat, fides perfecta promeruit. *Et vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.* Quamvis in principio vocaverit ea quæ non erant, et ad nutum jubentis statim esse cœperunt, tamen hic de filii desperata conceptione significat. *Qui contra spem.* Contra spem naturæ erat ut vetula pareret, et semen suum sicut stellas cœli futurum: *In spem credidit.* In spe potentæ Dei. *Ut feret pater multarum gentium.* Quia adhuc unius filii pater erat. *Secundum quod dictum est: Sic erit semen tuum sicut stellæ cœli et arena maris.* Quia scientibus legem loquebatur Apostolus, in arena Judæos, in stellis gentes, quæ credunt significavit: illos terrenos, istos celestes intellige; quia etiam de ipso genere Judæorum primitivorum Ecclesia, quæ credidit, cœlo et stellis merito comparatur. *Et non est infirmatus fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum fere centum annorum esset, et emortuam vulvam Saræ.* Nihil naturæ considerat fides: quia in his quæ promittit Deus, facile natura suo servit auctori. Quæritur quomodo Abraham postea de Cethura filios generaverit, qui de Sara ante non potuit. Idcirco de Sara non genuit, quia anus erat et sterilis. De illa vero quæ in ætatis juventute posita erat, facile valuit procreari. *In repromissione autem Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo.* Nec de senectutis impossibilitate, nec de promissionis magnitudine dubitavit: quia non ad annos suos, sed ad Omnipotentis promissa respexit, dans gloriam Deo, tanquam de percepto gratias agens. *Plenissime sciens*

quia quaecunque promisit Deus, potens est et facere. Id est, certissime. Ipse igitur fidem gentium facit, qui potens est facere quod promisit. Ipse ergo operatur in cordibus nostris fidem miro et ineffabili modo ut credamus. Ideo et reputatum est illi ad iustitiam. Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi. Quia si * credidit. Et aliter, Advertendum quia apud Deum non solum devotio operis habet meritum, sed etiam firma et perfecta credulitas. Sed et propter nos, quibus reputabitur. Non ut sciremus tantum qualis fuerit, sed ut nobis omnibus exemplo sit, ut filiis pater: sicut omnia exempla sanctorum, sive tentationes, ut se ipsi scirent, et nos eorum exempla sequeremur. Ideo tentantur sancti, ut ipsi se agnoscant: ideo probati justificantur, ut nos eorum vestigia subsequamur. *Credentibus in eum, qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum a mortuis.* Videamus quo ordine hoc loco ad Christi transierit resurrectionem: id est, et nobis reputabitur, si tam perfecte crediderimus Christum a mortuis resurrexisse, quomodo ille credidit corpus Sææ emortuum posse ad concipiendum vivificari. *Qui traditus est propter delicta nostra.* In traditione misericordia, in resurrectione potentia demonstrata est: et ut novæ ex resurrectione vitæ, quæ est justificatio nostra, nobis daretur exemplum; ut peccata nostra portaret, mortuus est: resurrexit ut per resurrectionem suam gloriam nostræ justificationis ostenderet. *Et resurrexit propter justificationem nostram.* Ideo mortuus est, ut vitam mortuis redderet. Ideo in ipso corpore quo est crucifixus apparuit, ut fidem atque iustitiam credentium confirmaret, cum in plenitudine promissionis fructum suæ credulitatis agnosceret.

CAP. V. *Justificati igitur.* Cum Judæi et gentes inter se disceptarent, et illi de antiquæ legis operibus, hi de nova Christi vocatione præsumerent, pertractata causa quia nemo eorum est ex merito suo justificatus, sed omnes per gratiam, quæ fidem infundit, et veritatem ostendit; et quod nec genus, nec circumcisio, sed fides faciat filios Abrabæ, qui ante circumcisionem ex sola credulitate justificatus est: qua ratione conclusa pacem eos habere hortatur ad Deum, quia nemo suis meritis, sed omnes Dei gratia et misericordia sunt salvati. *Ex fide.* Quæ ex Deo est, ut credamus; sicut et ad Galatas dicit: At ubi venit fides, jam non sumus sub pædago. Et ad Hebræos: Aspicientes in auctorem et consummatorem fidei Jesum Christum. *Pacem habeamus ad Deum.* Vel subjecti simus Deo: vel pacem Dei, non sæculi habeamus. *Per Dominum nostrum Jesum Christum.* Non ex operibus, per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam. Per quem accessimus prope, qui eramus longe. *In qua stamus.* Quia ante gratiam jacebamus. *Et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.* In hoc quod incredibile videtur, nos per fidem gloriamur filiorum Dei sperare nos adoptionem, tantumque est

quod speramus, quantum ex se præsumere nullus auderet, quia in sola Dei virtute est, ut homo in filiorum Dei numero possit ascendere; ostendit et nos habere unde recte et sine periculo gloriamur. Magna enim gloria est per fidem ac spem in numero filiorum Dei adscisci. In spe gloriæ filiorum Dei illud nobis promittitur, quod, sicut dictum est, sperare nullus audebat: quod si forte in mentem alicujus incidisset, poterat astinare se in blasphemiam incurrisse: quod adeo magnum est, ut a multis pro ipsa magnitudine incredibile videatur: eo quod speramus gloriam filiorum Dei nos consecuturos. *Non solum autem, sed etiam gloriamur in tribulationibus.* Ideo in tribulationibus gloriamur, quia per eas patientiæ virtus ostenditur, et de patientia fidei approbatio nascitur: spes vero de invicti animi probatione nutritur. Gloriantur ergo sancti de tolerantia tribulationis sine periculo vanitatis. Non solum enim in gloria spei, sed etiam in saluberrimis nobis tribulationibus gloriamur, scientes quantam habeat remunerationem, sicut ait Jacobus: Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias inciditis. Et illud: Beatus vir qui suffert tentationem: quia cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. De tribulatione enim gloriosa permittitur nobis ut gloriamur: quod et si fecerimus, tale est quale si quis, nummo aëneo aut plumbeo contempto, gemmam regiam consequatur. Quanquam non sit digna comparatio: quia hic, quamvis pretium distet, manet tamen utriusque corruptio: ibi derogant parvis magna, et caducis succedunt æterna. *Scientes quod tribulatio.* Sciri jam dicitur, quod firmissime creditur. *Patientiam operatur.* In tribulatione apparet patientia sive augetur. Optant fideles aliquid pati pro nomine Domini, ut acquirant de tribulatione finienda præmia sine fine mansura. *Patientia autem probationem: probatio vero spem.* Qui in omnibus patiens fuerit, probatus est. Vasa enim figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis. *Spes autem non confundit.* Spes futurorum omnem confusionem expellit præsentium, unde probatur non habere spem, qui præceptis Christi confunditur. *Quia charitas Dei.* Quomodo nos Deus diligit ex hoc cognoscimus, quia non solum nobis per mortem Filii sui peccata dimisit, sed etiam donum in nobis sancti Spiritus contulit, qui purgat et illuminat occulta cordium, et jam nunc revelat gloriam futurorum. *Diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Magnitudo beneficiorum excitat in se magnitudinem charitatis, quæ perfecta timere non novit, neque confunditur: quæ tamen in nobis non per proprium meritum, sed per Spiritum sanctum donatur: quia ipsa charitas plenitudo legis esse cognoscitur. Et ideo nemo in se, sed in Deo, cujus donum est, gloriatur: nec dicat: Ego naturali legi credidi, et sic accipi Spiritum sanctum: quia nemo prævenit Deum, sed illius semper misericordia prævenimur. *Ut quid enim Christus cum adhuc infirmi essemus.* Vult hinc ostens

* Colenda videtur conjunctio si. Edit.

dere, quia pro impiis mortuus est, et beneficiorum ejus magis utilitatem commendare, et indebite ab eo tantum dilecti, quantum eum diligere debeamus. videamus, aut si tam sancto et tanto beneficio aliquid proponendum sit, cum ille nobis impiis nec vitam suam preposuerit, nec denegaverit mortem. *Secundum tempus pro impiis mortuus est.* Sive quia in ultima sæculi passus est Christus, sive ad præsens, vel ad tridui tempus, ut predicabatur, est mortuus. Qui ergo pro impiis mortuus est dicens, ostendit, quod pium Dominum usque ad mortem diligere debeamus, quoniam pro impiis servis cruciatum mortis excepisse cognoscimus: simulque notandum, quod ait, pro impiis, ut presumptio humana reprimatur, ne suis meritis aliquid tribuat. *Vix enim pro justo quis moritur.* Hoc contra Pelagium facit qui negat originale peccatum, quod si hominem non obligasset, mors Christi non fuisset necessaria. Dignum autem est ut homo pro confessione boni Domini vitam incaute effundat, qui non pro justis, sed pro impiis mortuus est, et vel sic de nobis presumere desinamus. Nam si vix pro justo quis moritur, quis pro iniquo et impio, nisi ille qui venerat saluum facere quod perierat: cui nullus prior dedit, sed ab illo accepit, ut crederet? *Nam pro bono forsitan quis audeat mori.* Tam facile est enim hominum hoc est quod justum, secundum illud mandatum, justum et bonum. *Commendat autem suam charitatem.* Quando indebite aliquid redditur, tunc charitas commendatur. Quid ergo tam indebitum quam ut sine peccato Dominus pius pro servo impio moreretur? *Deus in nobis.* Quantum nos diligit ex morte sua cognoscimus. *Quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magis justificati nunc in sanguine ipsius, salvi erimus.* Si peccatores tantum dilexi, quanto magis jam quos justos fecit custodiet? et si pro extraneis intercessit, multo magis suos perire non patietur. Si semetipsum dedit pro impio, quomodo sua poterit denegare? Non jam per animalium cruorem, sicut in lege; sed per sanguinem Filii Dei debitores esse nos admonet. Et ut intelligamus quantum diligit receptos, qui reconciliavit inimicos. *Ab ira. Iram judicii. Per ipsum.* Per ipsum salvabimur, non per nos: hoc est, si membrum ejus fuerimus: cum enim omnia ardebunt, solum corpus salvabitur judicantis. *Si enim cum inimici essemus. Inimici eramus ante donum gratiæ ipsius, et ante baptismi sacramentum; sed et illi inimici esse noscuntur, qui post baptismum flagitiis et sceleribus se involvunt, nec poenitentia volunt emendare errores, sicut dicit Jacobus: Amicitia hujus mundi inimicitia est Dei. Inimici ergo non natura, sed contraria voluntate. Reconciliati sumus.* Quia alienati et inimici facti fuimus per transgressionem. Nemo enim reconciliatur, nisi ex inimicitia. Inimicos autem nos primi parentis transgressio fecit. *Per mortem Filii ejus: multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius.* Si per mortem Christi salvati sumus, quanto magis in vita ipsius glorificabimur, si et vitam ejus imitemur et mortem, et in præceptorum ejus adjutorio ipsius studuerimus per-

A manere custodia. *Non solum autem, sed et gloriam in Deo.* Non solum nobis vita dabitur Christi in illa resurrectionis immutatione, sed et gloria, sicut dicit Joannes Apostolus: *Nondum apparuit quid erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus. Per Dominum nostrum Jesum Christum.* Ut per ipsius gratiam similitudinem ejus mereamur, et similes in gloria Dei Patris. *Per quem nunc reconciliationem accepimus.* Nunc reconciliationem, tunc gloriam. *Propterea sicut per unum hominem in hunc mundum.* Hinc ostendere vult propterea Christum passum, ut qui a Deo per Adam discesseramus, per Christum reconciliaremur. *Peccatum intravit.* Traduce et exemplo: quomodo enim cum non esset peccatum, per Adam advenit, ita et cum jam apud nullum esset justitia, per Christum revocata est; et quomodo per illius peccatum mors, ita per hujus justitiam vita. *Et per peccatum.* In hoc loco contra abruptum Pelagianæ impietatis errorem mortem studet ostendere non a Deo factam, sed per culpam transgressionis illatam: quia sicut per primi Adæ peccatum salus amissa est, ita per secundi justitiam reparata est. Illic Apostolus hoc intendit asserere, quia magna fuit Adæ transgressio, sed ditior est Christi redemptio; et inde dixit: *Et non sicut per unum hominem peccatum, ita et donum.* Ex uno peccato ille inulit mortem: hic ex multorum abolitione reddidit vitam. Et ideo plus prævaluit justitia in vivificando, quam peccatum in occidendo. *Mors.* Illa de qua dicit: *Cum mortui essetis in peccatis, convivificavit vos Christo.* Mors a morsu serpentis nomen accepit. *Et ita.* Quomodo in illo. *In omnes homines mors pertransiit.* Mors tam animæ quam corporis pertransit ex originali peccato et in Abraham, et in Isaac, et in Jacob, sed Dei sunt vivificati gratia, de quibus dicitur: *Non est Deus mortuorum; sicut et Apostolus dicit etiam in eos qui non peccaverunt: id est, capitale peccatum sic in homines pertransiit, quia non solum ille mortuus est qui transgressus est, sed etiam illi qui ex transgressoribus sunt procreati, per naturam vinculum tenentur obnoxii, id est per omnes ramos vitium suum radix corrupta transmisit. Adam occidit, Christus vivificavit. In quo omnes peccaverunt.* Sive peccato inobedientiæ, sive in Adam omnium peccantium pœna pœmonstrata est. *Usque ad legem enim peccatum erat in mundo.* Requendum est quod peccatum: id est, illud solum peccatum usque ad legem vixit, quod prævaricationis primi parentis invenit. Cesabat enim transgressionis delictum ante legis adventum. In primo sæculo peccatores libertate presentis vitæ securius fruebantur. Erat quidem ante legem ex operatione peccatum, sed non ita imputabatur, quia jam pene obliterata fuerat scientia naturalis, cujus intellectus quasi mortuus revixit ex lege. Lex vindex peccati advenit. *Peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset.* Erat: sed agentibus hominibus non imputabatur, nec ab aliis credebatur esse peccatum. *Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen.* Id est, mors ex originali malo veniens usque ad legem sola regnavit. Ideo dixit: *Regnavit, quia totum mundum gene-*

raliter occupaverat. Alia vero peccata nequaquam regnare videbantur, quia non per universos generaliter regnabat iniquitas. Naturalis enim aliquantula justitia vigebat in plurimis, sicut in multis philosophis: et cetera delicta quamvis ex vitiosa natura, tamen voluntaria erant. Secundum est aliud novum, id est pravaricationis contempta lege delictum. Ergo obligatio sola primi hominis usque ad Moysen per se mortem operata regnavit. A legis autem tempore genus aliud delictorum in reatum neglectas legis accessit, quod ante ejus promulgationem non poterat imputari. Ac sic introventibus novis præceptis iniquitas multiplicata est. Lex enim non ut tolteret peccatum, sed ut demonstraret, vel judicaret, advenit: et ideo hic abundantiam gratiæ Apostoli doctrina commendat, quia non tantum Adæ debitum, quod solum usque ad legem, velut tyrannica dominatione regnaverat; sed etiam innumeratas offensas pravaricationis et reprobi conversationis Redemptoris bonitas redonavit. Propterea dixit: Nam judicium quidem ex uno in condemnationem. Quod autem dicit: usque ad Moysen, id est usque ad finem legis et initium gratiæ debitum naturale regnavit: sicut dicimus, verbi gratia: Fœruat Huanus usque ad Attiliam. Non utique principium regni ejus, sed finem designamus: sic et usque ad Moysen, id est usque ad finem legis, et principium gratiæ. Reliqua delicta, quæ non intelligebantur peccata esse usque ad principium legis, quousque diceret lex: Non concupisces, per legem revixerunt. Nam originale hodieque usque ad baptismum regnat, sed senioris qui perdidit usum, postquam Christi sanguis chirographum originale donavit. Sed dicit aliquis: Quare adhuc in multis gentibus regnat originis malum? Cui respondet: Tunc vere pestis late diffusa regnabat, quando medicus deerat, quando mortalibus generalis omnes vastabat. Ubi vero postquam paradisi remissio de cælis missa potestatem, mors perdidit potestatem: ac sic non regnat, quia regnum ejus destructum est per gratiam Christi. Etiam in eos qui non peccaverunt, in similitudinem pravaricationis Adæ, qui est forma futuri. Forma futuri, forma e contrario; quomodo ille peccati, ita hic justitiæ: sive ille in anima vivente, ista in agerum vivificante. Christi forma Adæ huius: quia sicut Adam sine concupereio conjugali Dei maritus est factus, ita et Christus ex virgine, Deo operante, processit. Sed non sicut delictum, ita et donum. Si enim unius delictum multi mortui sunt: multo magis gratia Dei, et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit. Et non sicut per unum peccatum, ita et donum. Id est, plus prævaluit justitiæ in vivificante, quam peccatum in occidendo: quia Adæ peccatum et se et suos posteros interfecit: Christus autem et quos in corpore invenit, et suum hominem, et posteros salvavit. Sed forte dicit aliquis: Caro, quæ ex transgressore venit, juste trahit originale peccatum; anima vero, quæ innocens nascitur, unde trahit originale peccatum, ut si non baptizatus infans moriatur, in æternum damnetur? Audiat et agnoscat quia magis anima primum in Adam pro appetitu divinitatis quam caro peccavit. Isto vero

A læo omnino cavenda est opinio quæ dicit: Sicut caro ex carne Adæ, ita anima nostra ex anima Adæ occulta: Dei operatione creatur.

Sicut quidam dixit: Lege latenti fundet opus natura suum, quæ nisi hic fuerit liberata per gratiam, perpetua pena in æternam damnabitur. Nam judicium. Subauditur mortis. Ex uno in condemnationem. Subauditur, peccante sive peccato primum. Gratia autem ex multis delictis in justificationem. Ac si primo obligatio veteris offensa usque ad Christum dominata est. Alia vero delicta ante interdictam legis non videbantur vel non intelligebantur esse tam gravia: adveniens ergo gratia, non solum originale debitum, sed et actuale donavit per baptismum. Et ideo ex multis delictis justificavit. Si enim unius delicto mors regnavit per unum. Id est per Adæ transgressionem. Multo magis abundantiam gratiæ. Major est redemptio Salvatoris quam perditio transgressoris: quia per Christum omnia peccata dimissa sunt, non solum originalia, verum etiam et actualia. Et donationis, et justitiæ accipientes in vitam regnabunt per unum Jesum Christum. Quia et ut jure vivamus, et ut cum ipso regnemus, honoris ipsius largitate donatum est. Donationes audimus: de nostris meritis tacemus. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ. Mors regnavit, subaudiendum. Qui ergo ex hac condemnatione liberatur, gratiam diligat; qui non liberatur, debitum agnoscat. Si in remittendo debitis bonitas, in exigendo æquitas intelligitur: nunquam enim esse apud Deum iniquitas invenitur. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per unius obedientiam justis constituentur multi. Sicut exemplo inobedientiæ Adæ peccaverunt multi, ita et Christi obedientiam justificantur multi. Grande crimen inobedientiæ, quam qui habuerit Christianus, quodcumque boni fecerit evacuat. Obedientiam, inquit, malo quem sacrificium. Lex autem subintravit, ut abundaret delictum. Ne dicerent nobis: Lex peccata dimittit: Non, inquit, venit dimittere, sed monstrare: quæ contempta, incepit abundare delictum per secundam, quæsi diceret: Ut video, lex peccata non minuit, sed adjecit, non tamen suo vitio, sed honorum. Lex, inquit, subintravit, ut abundaret delictum: quod supervenientia gratiæ largitate vacuum est. Aperte ergo ex hoc testimonio advertimus, Apostolum de duobus loqui generibus peccatorum, quæ vel ex naturali legis transgressionem veniebant, ubi causam explicuit naturalem, legalem subdidit, dicens: Ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia. Ubi autem abundavit peccatum, Totus hic sensus est: Vetus Adam per unum delictum intulit mortem; novus Adam ex innumerabilium delictorum indulgentia donavit salutem. Ubi, inquit, abundavit peccatum: quia accepta lege peccatum non cum ignorantia, sed cum scientia perpetratur. Ideo incipit abundare delictum. Superabundavit gratia. Ut sicut regnavit peccatum in mortem. Quomodo dicit Saluator: Cui plus dimittitur, plus diligit. Manifestata est quantitas peccati, ut sciret ut magnitudinem gratiæ,

et redderent magnitudinem charitatis, et ex indulgentia remissionis cresceret debitum charitatis. *Ita et gratia regnet per justitiam in vitam aeternam per Jesum Christum Dominum nostrum.* Manifestantur beneficia dum e contrario indignorum meritis comparantur: mors enim per Adam regnavit, vita per Christum. Ut sicut confirmatum est regnum peccati per legem contumptam, quae abtulit excusationem ignorantiae, ita et regnum gratiae confirmetur per multorum remissionem peccatorum.

CAP. VI. — *Quid ergo dicemus? Permanebimus in peccato, ut gratia abundet? Morum hic inferitur obsecro, qui adhuc parum intelligentes dicere poterant: Si gratia crescat in magnitudine delictorum, peccare debemus, ut gratia abundet, ut possit magis ac magis munificentia ejus in peccatoribus abundare. Absit. Absit. Illi tam imperite loquuntur, qui adhuc infirmi inveniuntur. Nos vero persuasionem hujus ignorantiae respiciamus, qui jam mortui sumus peccato, ut gratia viveremus. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? Vult tam firmum esse baptismum, tamque perfectum, quasi qui ad capitalia committenda mortuae quodammodo comparatur: ut jam peccare non debeat, id est, crimen admittere. An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu. Aut nunquid sacramentum ipsius baptismatis ignoratis? In Scripturis baptismatum sunt genera tria: aqua, ut Joannes; Spiritus, qui et ignis, ut in Actibus apostolorum. Descendit Spiritus sanctus quasi ignis, de cujus deitate alio loco demonstrat: Deus, inquit, noster ignis consumens est. Tertium genus est baptismi in sanguine, quo martyres baptizantur. Unde ipse Dominus jam baptizatus in Evangelio protestatur: Baptismo habeo baptizari quod vos nescitis. Sicut in Joannis apostoli epistola legitur: Tria sunt quae perhibent testimonium: aqua, sanguis, Spiritus. Unum in ministerio, non in natura. Aqua per figuram testis est dominicae sepulturae; sanguis testis est mortis; Spiritus testis est resurrectionis: quia Spiritus aëther est vitae. *In morte ipsius baptizati sumus.* In morte Christi baptizamur, ut in ipsius morte credentes, quasi mortui viveremus. Quippe quibus nihil esset eam hoc mundo commune. Et quibus totus mundus erat auctoris exemplo meritorum, sicut multi sancti vel fecerunt vel faciunt: quia Christus pro omnibus mortuus est. Ergo omnes mortui sunt, ut et qui vivunt jam non sibi vivant, sed ei qui pro illis mortuus est. Vivo autem, non jam ego: vixit vero in me Christus. Et, Mibi mundus crucifixus est, et ego mundo. Fieri enim non potest, nisi ut, mortuo capite, omnia membra commoveantur. Caput enim pro omnibus membris pertulit poenas, et omnia in eum membra morerentur, et ita peccato mortua viverent Deo. Quomodo enim mortuus peccare non potest, ita et nos, qui Christo sumus commortui, implicari peccatis capitalibus non debemus. Qui crucifixus est, nihil aliud facit, nisi quod horam mortis expectat, et in manus Patris commendat spi-*

ritum suum. Plenius requirendum est quid intelligi debeat, in morte ipsius baptizati sumus. Praecipit Apostolus ut quia propter nos Christus crucifixus, mortuus et sepultus est, et resurrexit, nos quoque ad passionis suae similitudinem voluntates et cupiditates nostras crucifigamus, et in baptismatis mysterio mortis, sepulturae ac resurrectionis ejus exemplum imitemur, ut si passionem socii facerimus, simus etiam consolatioque. Sed requirendum quomodo possit in vita positus mori, et nondum mortuus sepelli; et nondum sepultus, quomodo valeat suscitari. Hoc utique modo dum de filii perditionis filii adoptionis efficiamur, priori naturae secunda naturae praemorimur; et dum sub cognato terrae elemento subvertimur, sepelimur; dum e visu fontis assumimus, suscitamur: et ex hoc maximum baptismatis sacramentum est. Et ideo dixit: *Consepulti sumus cum illo per baptismum in mortem.* Et in consequenti: *Si, inquit, mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivemus cum Christo.* Elaborandum est itaque ut nihil de sordibus veteris hominis agnoscat in nobis. Unde si quis nostrum forte praevenerit dono Domini per poenitentiam diluatur. Si ergo fecerimus novi, et immutati in conversatione, similiter novi et immutati efficiemur in gloria. Scientes quia vetus homo noster simul crucifixus est. *Vetus homo dicitur qui veterem et terrenum Adam aut deponisse nondum videtur, aut eundem, in eamem prioris vitae relapsus, imitatur.* Sicut autem redemptor ille innoxium corpus appendit, ita nos noxium suspendimus a vitulis. In quo mysterio crucis Moyses serpentem aureum in dorso * suspendit, ut destrueretur corpus peccati. Hoc est, ut non ex parte, sed omne vitium destruat. *Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem.* In exemplo Christi ad eum imitandum consepelimur in baptismo, ut mortui veteribus criminibus renantiemus diabolo et pompis ejus. Ostendit nos ita baptizari ut contempeliamur Christo. *Ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris.* Ut quomodo glorificatur Pater per resurrectionem Filii, ita et per conversationis nostrae novitatem glorificatur. *Ita et nos in novitate vitae ambulamus.* Ostendit quomodo viventes mortui esse possumus, nec aliquid velle aut cupere debeamus, quod volent aut capiant illi qui novi non sunt. *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus.* Si consepulti sumus, et resurrectionis erimus participes. Si complantati non sumus, nec conresurgemus: et si fuerimus novi in vita, erimus in gloria. Si similitudinem mortis habuerimus, et resurrectionis habebimus. *Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est.* Qui veterem hominem et terrenum imitando peccabant. Nam vetus homo Adam intelligitur, sicut novus Christus. *Ut destruat corpus peccati.* Unum vitium membrum est peccati: corpus vero universitas delictorum, quorum principium originale peccatum. Christus autem non ex parte, sed integer est crucifixus, ut nos

* Forte legendum in deserto. EBIT.

ex toto moriamur peccato, et vivamus Deo; sive ut corpus nostrum destruat a servitute peccati, et fiat justitiæ mancipium, quod solebat esse delicti. *Ut ultra non serviamus peccato.* Omnis enim qui facit peccatum, servus est peccati. *Qui enim mortuus est justificatus est a peccato.* Hoc est, alienatus est a peccato, jam non potest peccare: crucifixus enim, omnibus membris dolore occupatis, peccare non potest; sed concupiscentiis et passionibus contradicit. *Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivimus cum Christo.* Sicut et alibi dicit: Si commortui sumus, et covivemus. *Scientes quod Christus surgens a mortuis, jam non moritur.* Sic et nos, si mortui fuerimus vitis, mortem secundam non timebimus. Aut certe ita: sicut jam pro vobis non potest, si criminose vixeritis, Christus iterum crucifigi, ita et vos non potestis iterum baptizari, sicut alibi dicit: impossibile est eos qui semel sunt illuminati, et participes sunt effecti, renovari rursus ad penitentiam, rursus crucifigentes in se Filium Dei; quibus non penitentiam, sed innovationem, id est iterationem baptismatis interdicit. *Mors illi ultra non dominabitur.* Si ultra non dominabitur, ergo jam dominata est, contra Manichæos, quia negant Christum veram carnem habuisse. *Quod enim mortuus est peccato.* Sive quod pro peccato generis humani, sive quod morti ipsi, quæ in eum ultra locum non potuerit habere, sit, mortuus. *Mortuus est semel.* Id est sicut caput vestrum semel est mortuum, sic et vos membra illius effecti, vitæ ejus exempla sectamini, ut nihil morti ulterius debeatis, hoc est, ut in vobis locum mors secunda non habeat. Nam qui credit baptismum posse iterare, credit Christum posse iterum crucifigi. *Quod autem vivit, vivit Deo.* Vivit in deitate, ipse homo Deus. *Ita et vos existimate vos.* Quasi filii vel membra ejus vos intelligite. *Mortuos quidem esse peccato.* Sicut imitator ejus dicebat: Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus. *Viventes autem.* Hoc est, ejus vitam sequentes, in nobis nondam vivimus, sed jam in Christo vivimus omnes. Mortui enim sumus, et vita nostra abscondita est cum Christo in Deo. *Deo in Christo Jesu.* Ille autem vivit Deo, qui Christi vestigia humilitate, sanctificatione, pietate sectatur. *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obedialis concupiscentiis ejus.* Ostendit quomodo regnet. Ille enim regnat, cui omnes obediant. Quomodo in corpore peccatum regnet exposuit, id est, si vitiosa naturæ præbeamus obedientiam et consentiamus. Non dixit: Non sit, quia jam ibi est; sed: Non regnet, id est, non fiat quod jubet. Sargit ira: noli dare iræ linguam ad maledicendum, non manum ad ferendum, non membra libidinali: quæ non surgeret, nisi peccatum esset in membris nostris. Inest quidem peccatum in membris; sed non regnat, si non obediatur desideriis ejus. Et ideo dum quod non vult, agit, id est, non vult concupiscere, concupiscit, consentit legi, quoniam bona est: hoc enim vult et ipse quod lex, quia vult ipse non concupiscere, et lex dixit:

A Non concupisces. *Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato.* Unumquodque membrum si officium suum in malos usus converterit, arma iniquitatis efficitur ad justitiam expugnandam: si manus ad furtum, lingua ad mendacium vel blasphemiam; si oculus concupiscentiæ serviat ad pudicitiam expugnandam, et cætera. *Sed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viventes.* Tanquam jam resurrexeritis: post resurrectionem autem non carnaliter vivitur, nec peccatur. *Et membra vestra arma justitiæ Deo.* Ut oculus qui ante videbat ad peccandum, nunc videat ad boni operis ministerium; qui ante videbat ad exspoliandum, nunc videat ad vestiendum: sic etiam de reliquis membris adverte, ut de iniquitate ad misericordiam commutentur. *Peccatum enim nobis non dominabitur.* Non vos vincat peccatum: non enim estis parvuli, sed perfecti; quasi pædagogus puero dicat: Noli facere vitium sermonis, non enim adhuc audis grammaticum, sed oratorem. Sive non dominabitur, non habet dominari. *Non enim sub lege estis, sed sub gratia.* Id est, sub benevolentia Redemptoris, qui pugnandi atque vincendi et conatus dedit, et doctrinam præbuit; sed et exemplum insuper, et virtutem per consolationem Spiritus sancti donavit, per quam liberamur a dominatione peccati. *Quid ergo? peccabimus quia non sumus sub lege?* Qui sub lege est premitur a lege, dum non implet legem; non est sub lege, sed cum lege. *Sed sub gratia? Absit.* *An nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus cui obedistis, sive peccati ad mortem, sive obediuntis ad justitiam?* Ne indocti et in fide rudes objicerent: Ergo cessante vindicta legis, impune peccabimus. Absit. Gratia quæ et donavit quomodo vincamus, non vult pos omnino peccare: si volueritis peccare, dominabitur vobis legis sententia, quæ vindicat in peccantes. Si autem justitiæ servieritis, non estis sub lege, sed sub gratia. Non enim, inquit, potestis duobus servire. Hic quod dixit, peccabimus, criminalia et capitalia peccata intelligamus, non minuta, siue quibus esse non possumus. Hoc et ubique intellige, ubi prohibemur peccare; quia et de ipsis peccatis loquebatur, quæ et lex damnare consueverat, secundum illud: Si dixerimus quia peccatum non habemus, etc. *Gratias autem Deo quod fuistis servi peccati.* Gratias Deo, quia fuistis, sed ipso liberante et adjuvante jam non estis: quia obedistis, quia resistitis adjutore Deo. *Obedistis autem.* Ut dono et exemplo Christi vivatis, qui non solum peccata, sed occasiones auferre donavit et docuit delictorum. Imitatores, inquit, mei estote, sicut et ego Christi ex corde, ex fide. *In eam formam doctrinæ in qua traditi estis.* Novi Testamenti. *Liberati autem a peccato.* Liberi facti. *Servi facti estis justitiæ.* Per gratiam Dei. *Humanum dico.* Quia non potestis adhuc audire divinum. Sive sic: humanitate dignum est quod dico, quod etiam apud homines rationem habet, et facile intelligi potest. Hoc est: Majora quidem exigere a vobis pro divinæ servitutis retributione deberem; sed condescendens et temperans

infirmi-
 que persuádeo : ut sicut prompti fuistis ad sectanda
 noxia atque contraria, ita alacres sitis ad ea quæ
 utilia et saluti amica sunt peragenda. *Propter infirmitatem carnis vestræ.* Corpus quod corrumpitur ag-
 gravat animam, quia quicquid anima carnaliter fe-
 cerit, carni deputatur; et quando anima cœlestia agit,
 totus homo spiritalis est. Carnalis, si vincitur a con-
 cupiscentiis; spiritalis, cum dono Dei vincit con-
 cupiscentias. *Sicut enim exhibuistis membra vestra ser-
 vire,* ita nunc voluntate mutata exhibeamus nos
 servire justitiæ, non sicut Manichæi, qui dicunt na-
 turam corporis ita, in se per conditionem insertum
 habere peccatum, ut illud superare non possit; sed
 per gratiam renovati non exhibeamus membra nostra
 ad malum: nam non est ex se corpus malum, sed
 voluntates quas mutare jubemur, quæ per transgres-
 soris reatum vitio naturæ inesse noscuntur, non
 conditione. *Immanditiæ et iniquitati.* Luxuriæ sive
 idololatricæ. *Ad iniquitatem.* Ad iniquitatem facien-
 dam. *Ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ.*
 Ut quomodo perfecti fuistis in malo, ex originali pec-
 cato, ita perfecti sitis in bono, gratiæ dono; ut manus
 quæ antea rapiebat, modo porrigat misericordiam;
 et pedes qui antea ad malum correbant, modo ad
 visitandos infirmos, et in carcerem ad opus bonum
 currant; oculi qui antea videbant ad concupiscen-
 dum, ad invadendum, videant modo ad miserandum,
 ad largiendum. Ecce sic mutantur membra nostra.
In sanctificationem. Ut recipiatis sanctificationem,
 sive possidatis. *Cum enim servi essetis peccati, liberi
 fuistis justitiæ.* Hoc est, in nullo servistis justitiæ.
 Ita et nunc liberi estote a peccato, ut in nullo ei
 serviat. Ecce ostendantur etiam peccato minime
 potuisse, nisi alia libertate servire. Liberi ergo a jus-
 titiâ non sunt, nisi arbitrio voluntatis. Liberati au-
 tem a peccato non sunt, nisi gratia Salvatoris. Libe-
 ros dixit justitiæ, non liberatos; a peccato autem
 non liberatos, ne sibi hoc tribuerent, sed liberatos:
 id est, si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi
 eritis. *Quem ergo fructum habuistis tunc, in quibus
 nunc erubescitis?* Qualem fructum in actione illius
 habuistis, in cujus recordatione verecundia est?
 Quicumque se cognoverit bonum, erubescit se fuisse
 malum. Et quicumque se erubescit bonum, metus
 est, quia nec in præsentem fructum habet, et finem
 mortem. *Nam suis illorum, malorum scilicet, mors
 est.* Pœna perpetua. *Nunc vero liberati a peccato.* At-
 tende quia liberati dixit, ut non nobis, sed Deo de-
 mus gloriam. *Servi autem facti Deo, habetis fructum
 vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam.*
 In Dei servitio permanere, hoc ipsum jam fructus
 est quod vivitis, sanctificati per baptismum. Servus
 autem Dei vicem inimicis non reddit sicut Joseph,
 qui dixit fratribus: Nolite timere, servus enim Dei
 ego sum. Dei autem servi in præsentem fructum ha-
 bent donum Spiritus sancti, et finem vitam æternam,
 sive sanctificationem bonæ vitæ. Ergo in ista vita
 adhuc ex qua parte servi sumus Deo, liberi sumus

A peccato; ex qua parte adhuc servimus legi, peccati
 adhuc servi sumus. Et ideo dixit: *Condoleatur enim
 legi Dei secundum interiorem hominem.* Ecce unde
 liberi, unde condelectamur legi Dei? Libertas enim
 delectat: nam quandiu timere facis quod justum est,
 non Deus te delectat. *Stipendia enim peccati mors.*
 Remuneratio dicitur stipendium. Merito ergo stipen-
 dium, quia malitiæ diabolicæ mors æterna, tanquam
 debitum redditur. Qui militat peccato, mercedem
 accipit mortem. *Gratia autem Dei vita æterna, in
 Christo Jesu Domino nostro.* Gratia sub qua estis.
 Simulque notandum quia non dixit stipendia justitiæ,
 quia non istam habemus ex nobis. Ergo quamvis
 nostra non sit, sed gratiæ, tamen custodia Dei ad-
 jutorio vitam dat æternam, transacta vita temporali.

B CAP. VII. — *An ignoratis, fratres, ostentibus enim
 legem loquor.* Hinc incipit difficultatem legis ostem-
 dere, ut illos hortetur sine timore sub gratia vivere:
 quia modo actu cessante, lex nobis non vivit, sed
 sibi; et vivit in Novo Testamento, per quod refor-
 matur. *Quia lex in homine dominatur quanto tempore
 vivit.* Nam quæ suo viro est mulier, vivente viro alligata
 est legi. Si autem mortuus fuerit vir, soluta est a lege
 viri. Comparisonem inducit: mandatum legis dicit
 virum: plebem autem, vel animam, mulierem, ut
 ostendat legem, quæ iram operatur, sine effectu,
 quasi mortuam, nobis jam mortificatis, impolire non
 posse quominus ejus esse possimus, qui a mortuis
 resurrexit: quæ merito nobis viveret, si inveniret
 quod puniret in nobis. Tandem enim dicit esse sub
 lege hominem, quandiu vivit in peccato. Hoc autem
 peccatum intelligendum est, quod accessit ex lege.
 Ubi enim non est gratia liberatoria, augeat peccandi
 desiderium prohibitio peccatorum. *Igitur vivente viro
 vocabitur adultera si fuerit cum alio viro: si autem
 mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege, ut non sit
 adultera, si fuerit cum alio viro.* Quandiu vivit vir,
 tandiu ei secundum ejus necesses est vivere volunta-
 tem. Si autem dormierit vir, et mulier alii fuerit
 juncta viro, jam non ei secundum prioris viri consu-
 tudinem est vivendum. *Itaque, fratres mei, et vos morti-
 ficati estis legi.* Juxta corpus noluit dicere, mortificata
 est vobis lex; sed reliquit intellectui; sicut in multis
 locis. Juxta comparisonem debuit dicere, magis illis
 legem mortuam quam ipsos legi, sed quod inter Ju-
 dæos dicere adhuc intrastabile videbatur, intellectui
 derelinquit: satis evidenter ostendens, legem non
 potuisse auferre, sed potius auxilio peccatum, quod
 aufert gratia: quoniam lex judere novit, cui succum-
 bit infirmitas, non juvare, quod facit gratia Christi.
 Ab hoc loco, et tota ista lectione, usque: *Quis libe-
 rabit me de corpore mortis hujus, videt Apostolus
 transfiguratum esse in se hominem sub lege positum;*
 eosque verbis ex persona sua loquitur, et qui dixerunt:
Evacuati sumus a lege mortis, in qua detinebamur,
 ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetu-
 state litteræ. Per hæc verba videtur legem reprehendi-
 disse, sed non ita est, quia subjicit: *Lex peccatum
 est? Absit, et reliqua.* Hæc vero auricula est non

mendax. Crucifixæ carne, per quam nobis dominabatur damnando peccatum, jam actum non habet. Ante erant imitatores Moysi : nunc vero Christi ; sic dictum est : Mortui estis legi, ac si diceretur, Mortui estis supplicio legis. Cur mortui sumus legi per corpus Christi, si bona est lex? Quia mortui sumus legi dominantis : liberati ab eo effectu quem lex punit et damnat. Uicitatis enim vocatur lex, quando minatur et terret, ac vindicat. Itaque idem præceptum timen- tibus lex est, amantibus gratia est. Per corpus Christi, commoriendo Christo, qui damnavit peccatum in carne. *Ut sibi alterius qui ex mortuis resurrexit.* Sub- audiendum alterius virt. *Ut fructificetis Deo.* Fructi- ficat cujus exemplo populus Dei crescit, sicut dicit : *Ut aliquem fructum habeamus in vobis. Cum enim essemus in carne.* Com essemus in carnali conversa- tione, passio concupiscentiæ operabatur in oculis et cæteris membris, quæ tamen per legem ostendebantur esse peccata, ut fructificarent morti peccati. In carne, inquit : id est carnalibus desideriis obstricti teneremur. *Passiones peccatorum, quæ per legem erant, ope- rebamur in membris nostris.* Is passionibus moritur, qui jam mente servit legi Dei, quamvis passiones ipsæ necdum mortuæ sint. Auctam dicit concupiscentiam, cum lex prohibet. Augmentum concupiscentiæ de inhibitione, et reatum pœnæ de prævaricatione. Hoc est, quia per bonum operatum est mortem. *Ut fructi- ficarent morti.* Id est, ut nos in illadem passionibus positos legis severitas ignosceret, et fructum morti de nostra perditione ignosceret, quia fructus peccati mors est. Fructificamus morti, dum prohibita facimus. *Nunc autem soluti sumus a lege morientes.* Lex mortis, quæ occidit peccatores, id est criminosos ; sed et lex peccati ideo dicitur, non quia ipsa peccatum est, sed quia peccatoribus imponitur. Ideo etiam mortis dicitur, quia stipendium peccati mors, aculeus autem mortis peccatum : virtus vero peccati lex. *In qua detinebamur.* Detinebamur per peccatum. *Ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate literæ.* Spiritus gratiæ præceptis obdientes, non litteram legis sequentes. *Quid ergo dicemus, lex peccatum est? Quia dixerat, quod passiones per legem morti fructi- ficarent, ideo sibi objicit, lex peccatum est? et re- spondet: Absit.* Hoc facit contra Manichæos, qui Vetus Testamentum negant. Quod si dixerint : Ideo hic propter Judæos asserit legem, quia timuit scandalum, respondendum est : Ergo semper timuit scandalum, quia nunquam contra legem locutus est. Cum ergo multis locis opera legis destruxerit, nunc merito in hoc eam laudat, in quo spiritalis est, et Manichæos ejus insinuatione confundit. Absit. Ne quis enim pro- pter hæc testimonia vituperet legem, et malam esse contendat, prævidit Apostolus male intelligentibus quid possit occurrere, eandem sibi ipse proposuit questionem. *Quid ergo dicimus, inquit : lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem.* Hinc jam superius dixerat, per legem cognitio peccati. Non ergo oblatio, sed cognitio est. Quæ ideo data est, non ut peccatum tollere, neque ut extirparetur, sed

A tantum ut demonstraretur, ut quia peccatum sine gratia Dei vinci non potest, ipsa reatus sollicitudo rogat ad gratiam convolare. Sed peccatum non cog- novi, nisi per legem. *Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret : Non concupisces.* Hinc incipit Apo- stolus quasi de se dicere, et de se dare exemplum, qui sub lege vixerat, quæ per se non salvat, sed ostendat peccatum ; nam nec tollit, nec justificat, sed in transgressoribus vindicat. Non ait, peccatum non feci, nisi per legem ; sed, peccatum non cognovi, nisi per legem, quæ ostendit peccatum esse concupiscentiam : quod ego nesciebam esse peccatum. Concupiscentiam, inquit, nesciebam. Non dixit : Non habebam, aut non faciebam, sed nesciebam esse peccatum. Unde apparet concupiscentiam per legem non insi- tam, sed demonstratam, quæ docet quid quisque facere debeat, vel vitare. Sed ve us homo adhuc trahitur consuetudine delinquendi : concupiscentia enim nostræ naturæ est, accedens per peccatum, non Dei conditio. Et ideo malum ipsum non Dei dis- junctione separandum, sed Dei miseratione sanan- dum est. *Occasione autem accepta.* Hinc Apostolus præteritam vitam suam, quando sub lege vivebat, et adolescentiæ suæ pugnam commemorat. Et quod ait : Ego autem vivebam sine lege, primam suam ætatem insinuat : Adveniente, inquit, mandato, peccatum re- vixit. Ego autem mortuus sum : jam se præcepti cap- tæcem, sed non efficacem fuisse testatur. Et ideo ut prævaricatorem se legis ostenderet, in quibus inter- ioribus talem se fuisse sciebat Apostolus ante gratiam Dei, quæ per Jesum Christum Dominum nostrum est. Et ad Ephesios hoc apertissime constat : In quibus, inquit, ut nos omnes conversati sumus, in desideriis carnis et cogitationum : et eramus natura filii iræ, sicut et cæteri, et reliqua. Et ad Titum : Fuimus et nos, inquit, aliquando stulti et increduli, errantes, et reliqua quæ ibi sequuntur. Talis ante gratiam fuit. *Peccatum per mandatum operatum est.* Sicut qui invidet, tunc magis occasionem nocendi accipit, quando ei cui nocere vult, aliquid creditur. *In me omnem concupiscentiam.* Omnem quæ scripta est in lege : Non concupisces uxorem, neque agrum, neque quidquam proximi tui, et reliqua. Habet hoc per transgressio- nem humanæ mentis infirmitas, ut difficillius obser- vari possint prohibita. Sine lege enim peccatum mor- tuum erat : id est, latebat, non apparebat, ignorabatur, mihi mortuum videbatur : vel in oblivionem erat natu- ralis lex, quæ ostendebat quid esset peccatum. Ideo et lex data est litteræ, quæ commemoraret legem naturæ. *Ego autem vivebam aliquando.* Quasi justus et liber a peccato vivere mihi videbar. *Sine lege.* Unde manifestat, non ex persona sua proprie, sed generaliter ex persona hominis loqui. Sed cum venisset mandatum : id est, in oblivionem venerat esse peccatum ; at ubi venit mandatum, recognitum est peccatum, ut omnis qui illud fecerit, mortuum se esse cognoscat. *Revixit.* Id est, enituit et apparuit. *Revixit,* ait : non vixit ; vixerat enim aliquando in Paradiso, quando contra datum præceptum satis apparebat

admissum. *Peccatum revixit, ego autem mortuus sum.* Hoc est, apparuit quod fuerat occultum, quia vixerat per scientiam naturalem, et mortuum fuit per oblivionem: quia prævaricatus sum jam sciens, et mortuum me esse peccati manifestatione perspexi: quia jam prævaricatione peccat, qui videt per legem quid facere non debeat, et tamen facit sive titillatione, sive delectatione, etsi non consensione: vel quia reatus prævaricationis certum mortis supplicium comminatur. *Et inventum est mihi mandatum.* Quod custoditum proficiebat ad vitam, hoc neglectum perduxit ad mortem: quia sciens illud non custodivi. Illoc totum ideo, ut ostendat legem quidem datam ad vitam, sed quia non dedit adiutorium, quomodo possimus salvari, ut nos deducat ad gratiam, quæ totum habet, et misericordiam, et adiutorium, et exemplum. *Quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.* Si vis ad vitam venire, serva mandata. Custoditum mandatum vitam tribuit: non custoditum, mortem, quæ transgressio est. *Nam peccatum occasione accepta.* Si quid contra legem videtur dicere, eis imputat, qui perfectiora accipere non valuerunt. Ideo occasionem dixit fuisse peccati. *Per mandatum.* Quia suavis delinquendi ad peccatum vehementior est, cum adest prohibitio: et non solum peccatorem, sed et transgressorem facit. Quia ergo ab hominibus nondum spiritalem gratiam accipientibus suavis admittitur quod vetatur, fallit peccatum falsa dulcedine: quia vero accidit reatus prævaricationis, et occidit: quia pretium mortiferæ voluptatis amplectitur dulcedinem illam qua fallitur, et delectatur etiam contra legem facere: et tanto magis libet, quanto minus licet. *Seduxit me, et per illud occidit.* Neque enim nullum peccatum, nisi concupiscendo committitur. Proinde quæ hoc prohibet, bona et laudabilis lex est. Sed ubi sanctus adjuvat Spiritus, inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est charitatem diffundens in cordibus nostris, profecto illa lex, quamvis bona, auget prohibendo desiderium malum. Sicut aquæ impetus si in eam partem non cesset fluere, vehementior sit obice opposito, cujus molera cum eviderit majori cumulo præcipitatus violentius per prona provolvitur. Nescio quo enim modo hoc ipsum quod concupiscitur, sit jucundius dum vetatur. Et hoc est quod fallit peccatum per mandatum, et per illud occidit: Cum accidit etiam prævaricatio, quæ nulla est. *Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum et justum.* Contra impugnatores legis, et contra eos qui justitiam a bonitate discernunt, lex et sancta et bona dicitur, et gratia justa. Nisi enim abundaverit justitia vestra, et reliqua. Sed et Deus in Veteri Testamento nonnunquam bonus, et in Novo dicitur justus: ut est illud, Pater juste. Et hoc contra Marcionistas: tamen nihil ex ea recte fit sine gratia, quia non est data quæ possit vivificare, sed prævaricationis causa posita est: ut convictos concluderet sub peccato, non justificandis impiis, sed convincendis superbis prævaricationis causa posita. Et contra Manichæos est, quia laudatur; et contra Pelagianos, quia nemo ex lege

justificatur; et ideo vivificandis eis quos littera occidit, spiritus gratiæ gratis opitulatur. Nam nihil ex ea recte fit, sicut dictum est, sine gratia: quia non est data quæ possit vivificare. *Et bonum.* Custodientibus. *Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit.* Non mihi mandatum per se causa mortis existit; sed ego mihi facio qui peccando morte digna committo. In male utente quippe vitium est, non in mandato ipso, quod bonum est, quoniam bona est lex. *Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem.* Per legem apparet peccatum, et per ipsam punitur. Ergo per bonum, id est, per legem, quæ bona est, si quis ea legitime utatur, mihi operatur mortem, cum ejus transgressor efficior. *Ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.* Iniquitatis exigit magnitudo ut homo jam non peccator, sed peccatum vocetur. Ante legem modicum habebat peccati appetitus per ignorantiam: supra modum est quod scienter admittitur. *Scimus enim.* Id est, quod lex ardua, sed spiritalia præcipit, sed ego cum juxta carnalem consuetudinem titillor, ab ejus perfectione dissentio, perfecta perimit imperfectum. *Quod lex spiritalis est.* Expositum est hoc. Mandat quæ spiritus sunt opera: unde ostendit non posse impleri legem, nisi ab spiritali. *Ego autem carnalis sum.* Qui legem accipio, consuevi carnaliter vivere: id est, carni consentiens, nondum spiritali gratia liberatus. Bonum est enim non concupiscere: et hoc bonum vult justus, qui ex fide vivit, et tamen facit quod odit, quia concupiscit, quamvis post concupiscentias suas non eat. Quod si fecerit, tunc vere ipse facit, ut cedat, ut consentiat, ut desiderio peccati obediat. *Venundatus sub peccato.* Id est pretium temporalis voluptatis. Inter vendentes autem et ementes hoc loco istud probatur esse commercium. Proponit inimicus iniquitatis consilium, et accipit voluntatis assensum. Accipio ergo amissæ innocentie pretium, ipsam peccandi voluptatem ac mortiferam de iniqua suavitate dulcedinem. Venundati, inquit, estis peccatis vestris, ne quisquam eum nondum redemptam Christi sanguine existimet; sed redemptionem, id est immortalitatem exspectat. Vel venundatum sub peccato in prima transgressione præcepti, ut haberet corpus corruptibile, quod aggravat animam. Nunc vero, tanquam emptum mancipium, cogitur servire libidini. *Quod enim operor non intelligo.* Nunquid non intelligo malum esse quod invito admitto? quomodo non intelligit qui hoc agit quod non vult, et quod odit, illud facit? Non parvum intelligentiæ iudicium est, odiare delictum: ergo quod operor non intelligo, id est, non consentio, non approbo, non facio, et quamlibet victus contrarium esse decerno: et rectum non esse evidenter intelligo, non agnosco esse in præceptis veritatis. *Non enim quod volo bonum, hoc ago.* Iluc usque sunt verba hominis, ut aliqui putant, sub lege consituti, nondum sub gratia: ut aliquis etiam si nolit peccare, vincitur a peccato, invaluit enim consuetudo carnalis, et naturale vinculum mortalitatis. Ne forte ex his verbis quispiam consentire carnis

concupiscentiæ ad opera mala S. Apostolum suspi-
centur, sed consideret quod adjunxit: Si autem quod
 nolo, hoc facio, consentio legi, quoniam bona est:
 magis enim se dicit legi consentire, quam carnis con-
 cupiscentiæ: hanc enim peccati nomine appellat.
Facere ergo se dixit, non affectu consentiendi et im-
plendi, sed ipso motu concupiscendi. Sed quod odio
malum, illud facio. Bonum est enim non concupi-
 scere: et hoc bonum vult justus, qui ex fide vivit, et
 tamen facit quod odit, quia concupiscit, quamvis
 post concupiscentias non eat: quod si fecerit, tunc
 vere ipse facit ut cedat, ut consentiat, ut desiderio
 peccati obediat. *Si autem quod odio, illud facio.* Id
 est, dum nolo facere quod committo, utique cum lege
 concordo, quæ malâ et non vult, et prohibet; ideoque
 ei mente consentio, opere contradico, atque ita aliud
 in me conscientia, aliud infirmitas agit, quæ jngo
 peccati, judicio contradicente, succumbit; facere
 ergo se dixit, et operari, non affectu consentiendi
 et implendi, sed ipso motu concupiscendi. *Consentio*
legi, quoniam bona est. Quia nolo quod non vult, con-
 scientiæ lege ei consentio: quia quod nolo facio. *Nunc*
autem. Nunc jam sub gratia, quæ me liberavit a con-
 sensione. *Jam non ego operor illud.* Id est, non con-
 sentio. Nam si et concupiscit et consentit, et agit,
 quomodo non ipse illud operatur? etiamsi se ipse
 operari doleat, et vinci graviter ingemiscat. Non ego
 operor: hoc est, non interior mens: nec consentio
 exhibere membra mea arma iniquitatis. Antequam
 lex prohiberet, libens ipse faciebam; sed postquam
 lex venit, invitus pecco, quia consuetudine vincor.
Sed quod habitat in me peccatum. Habitat quasi hos-
 pes, et dominatur, et quasi aliud in alio non quasi
 unum habitat in me adhuc carnalis affectus. *Scio*
enim quia jam non habitat in me. Ex eo quod scit,
 consentit legi: ex eo quod facit, cedit peccato: ut
 in me ita prævaleat, quasi innatum videatur: quod
 quidem non a Deo conditum, sed ex vitiatâ na-
 tura procedit. Hic incipit dicere, quod ipse titil-
 lationem carnis habuit. Notandum etiam quod
 titillationem ipsam Apostolus se sensisse testetur.
Hoc est in carne mea bonum. Non dixit: Caro mea
 non est bona: sed bonum in carne mea non ha-
 bitat, quam peccati deprimit consuetudo, quod vin-
 cere nequeo: quia dum de opere legis confido, gra-
 tiæ adjutorium non requiro. Hoc autem quod inha-
 bitat, ex traduce mortalitatis per transgressorem in
 omnes homines venit. *Nam velle adjacet mihi.* Est
 quidem in me voluntas a Deo præparata atque donata,
 sed non est effectus: quia carnalis consuetudo vo-
 luntati ipsi resistit, adhuc in ista vita mortali. Aliqui
 æstimant quod voces istæ sint hominis sub lege
 constituti, nondum sub gratia. *Percipere autem bonum*
non invenio. Sine adminiculo gratiæ non invenio
 bonæ voluntatis effectum. Nam ut velle sit, jam vo-
 luntas a Deo præparata est: quia ipse est qui in no-
 bis operatur et velle. Et hoc notandum, quod non
 dixit: Facere bonum non invenio, sed percipere: quæ
 est enim perfectio boni, nisi extinctio mali? Perfe-

etio boni est, non concupiscere: quid enim facilis
 homini sub lege constituto, quam velle bonum, et
 facere malum? Nam hoc est perficere bonum, ut nec
 concupiscat homo. Imperfectum est bonum, quando
 concupiscit: etiamsi concupiscentiæ non consentit
 ad malum. Non invenio, id est non possum. *Non*
enim quod volo bonum hoc facio: sed quod nolo ma-
lum, hoc ago. Vincente consuetudine quod nolo
 facio: sicut si quis jurare consuevit, quando non
 putat incurrit. *Si autem quod nolo, illud facio.* Facere
 ergo se dixit, et operari, non affectu consentiendi et
 implendi: sed ipso motu concupiscendi. *Non jam*
ego operor illud. Non ego, quia invitus; sed ego,
 quia ipse mihi hanc per vim consuetudinis imposui
 necessitatem. *Sed quod habitat in me peccatum.* Ha-
 bitat in me consuetudo peccati, quæ mihi per trans-
 gressionem primi parentis ex vitiatâ natura transfusa
 est. *Invenio igitur legem volenti mihi facere bonum.*
 Mente invenio legem bonum facere contra malum,
 quod est in carne mea. Legem consentaneam habeo
 interioris hominis ut excludatur malum, quod mihi
 per vitiatam naturam inest: sed sine gratia Dei fieri
 non potest. Ideo dico: Quis me liberabit de corpore
 mortis hujus? *Quoniam mihi malum adjacet.* Id est,
 desideria mala, vel consilia inimici, vel bella carnis,
 quibus inveterato consensu obtemperare consuevi.
 Adjacet autem malum ex concupiscentia, cui non
 consentit, qui dixit: Jam non ego operor illud. *Con-*
delector enim legi Dei. Hic duas leges ponit: legem
 spiritus, et legem carnis, quæ resistit legi mentis:
 id est, vel conscientiæ naturali, vel legi divinæ, quæ
 in mente consistit. Libertas enim delectat: nam
 quândiu timore facis quod justum est, non Deus te
 delectat: quândiu non te delectat, adhuc servus
 facis. Delectet te, et liber es. Delectat me lex, de-
 lectat quod lex jubet, delectat me ipsa justitia. *Se-*
cundum interiorem hominem. Secundum mentem.
Video autem aliam legem in membris meis. Hic est,
 quæ remansit infirmitas. *Repugnantem legi mentis*
meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in
membris meis. Ex hac parte sentit captivitatem, ubi
 non est impleta justitia. Video autem aliam legem in
 membris meis: desideria carnis et motiones vitiatæ
 naturæ: id est, concupiscentiam. Sed ista concupi-
 scentia si vocatur peccatum, ideo, quia a peccato
 facta est, sic vocatur: sicut scriptura manus cujusque
 dicitur, quod manus eam fecerit: peccata autem
 sunt quæ secundum carnis concupiscentiam illicita
 sunt. Legem appellat in membris suis, onus ipsam
 mortalitatis, in quo ingemiscimus gravati. Corpus
 quod corrumpitur, aggravat animam: per quod fit
 etiam sæpe, ut invitè delectet quod non licet: quam
 sarcinam ideo legem appellat, quia jure supplicii
 imposita est. Repugnantem legi mentis meæ. Quæ
 alibi mortificari jubet in membris. Mortificate, inquit,
 membra vestra. Legi, inquit, Dei: quæ in mente est
 et captivantem me. Captivum se esse deplorat: quia
 sentit in se desideria surgere puritati mentis con-
 traria: contra quæ gratiam liberatoris implorat. **¶**

hoc potest intelligi, quod captivitatem dixerit carne, non mente; occasione, non consensione; et ideo captivantem, quia et in ipsa carne non est aliena natura, sed nostra. Potest etiam videri Apostolus eum describere qui sub lege adhuc vivit, nondum sub gratia. Quod dicit captivantem me, hoc est, carnem meam: legi peccati, quæ est in membris meis. Sed etsi de ipso accipitur, non quod ipse inmoderata libidine pollutus fuerit, sed a consensione prava liber: de concupiscentiâ tamen carnis, quam moderando frenabat, tanta humilitate et pietate gemuisse, ut optaret eam non habere potius quam domare. In lege peccati, quæ est in membris meis. Quæ damnat peccatum, sive malam consuetudinem, quæ in membris est: quasi diceret, et captivantem me in lege sua. Ideo captivus, quia non facit quæ vult. Quandiu caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem. *Infelix ego homo, quis me liberabit?* Qui sic tenor. Verba sunt hominis sub gratia constituti, cujus actio habet quidem reluctantem mortalitatem carnis, sed non vincentem ad consensionem peccati. Quis neget Apostolum, cum hæc diceret, adhuc fuisse in corpore mortis hujus? a quo utique vel impii non liberantur, quibus eadem corpora ad tormenta æterna redduntur. Liberari ergo est a corpore mortis hujus, omni sanato languore carnis concupiscentiæ non ad pœnam corpus recedere, sed ad gloriam: sicut et alibi dicit: Et ipsi in nobismetipsis ingemiscimus adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri. Liberari enim se a vitiis corporalibus et mortiferis deprecatur. Si vos, inquit, Filius liberaverit, vere liberi eritis. *De corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* Corpus mortis est littera occidens. Corpus mortis est mortifera voluptas, et carnalis delectatio, et corporalis infirmitas, et violentia consuetudinis, quæ ad mortem trahit. De qua consuetudine non lex, sed gratia liberat, per Dominum nostrum Jesum Christum. Ante legem nulla pugna erat cum voluptatibus hujus sæculi, quia totum licebat: sub lege vero pugnatur, sed vincitur: sub gratia autem pugnamus, et Deo adjuvante vincimus, quia non timore, sed dilectione servimus. De quo corpore mortis non omnis liberatur, qui finit hanc vitam, sed qui in hac vita susceperit gratiam, et ne invidenter suscipiat, bonis operibus egerit et fuerit cooperatus. Aliud est enim exire de hoc corpore, aliud est liberari de corpore mortis hujus: quod sola Dei gratia impartit. *Igitur ego ipse.* Recapitulat aut concludit. *Mente servio legi Dei.* Quandiu carnalis sum, duplex sum. *Carnis autem.* Carnis servit legi peccati concupiscendo; mente legi Dei, eidem concupiscentiæ non consentiendo. Homo geminæ et duplicis voluntatis: id est, aut carnalis, aut spiritalis, quodammodo in semetipso divisus juxta operum qualitatem. Lex quidem una est, sed duo sunt genera mandatorum: unum quod docet bonum, aliud quod prohibet malum. Quod docet bonum, Dei est; quod prohibet malum, nostrum vitium est, quibus lex opus sit dari, qui peccamus. *Legi peccati.* Con-

suetudini, vel vitiatæ naturæ, tandiu quandiu languor oblietatur salutis, et caro concupiscit adversus spiritum.

CAP. VIII. *Nihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu.* Non enim damnatur, nisi qui concupiscentiæ carnis consentit ad malum: nam carne mortuus, nihil habet in se quod damnari possit. *Qui non secundum carnem ambulant.* Qui a Christo didicerunt carnem crucifigere, et non carnaliter vivunt. *Lex enim spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me.* Advertendum quia gratiam, legem appellat. Gratia Novi Testamenti liberat nos a consuetudine peccati et mortis: auferendo etiam occasiones, et dando adjutorium et exemplum vivendi, ne scilicet consensionem meam concupiscentiæ sibi vindicet carnis. *A lege peccati et mortis.* Quæ occidit, et mortificat peccatores: id est, legem litteræ, sive ab illa lege quam supra in membris dixerat dominari. *Nam quod impossibile erat legi.* Quia nihil ad perfectum lex adducit, impossibile erat legi ut homines carnales faceret fidei custodire justitiam: sed hoc Christus et præcepto, et exemplo, et adjutorio fecit esse possibile. Impossibile est enim legem implere per carnem, qua superbi, ignorantes Dei justitiam, id est quæ ex Deo est homini ut sit justus, et suam volentes constituerent, tanquam per eorum non adjutum divinitus arbitrium lex possit impleri, justitiæ Dei non sunt subjecti: ideo justitia legis in eis impletur, qui non secundum carnem ambulant: id est, secundum hominem ignorantem Dei justitiam, sed ambulans secundum spiritum. *In quo infirmabatur per carnem.* Infirmabatur per concupiscentias, id est per desideria carnalia: ideo non implebatur lex, quia ipsius justitiæ nondum erat charitas, quæ interiore delectatione teneret mentem, ne ad peccatum delectatione rerum temporalium traheretur. Ergo infirmabatur lex per carnem: id est, non efficiebat justos delictos carni. *Deus Filium suum mittens in similitudinem.* Similem carnem suscepti exteris hominibus sine peccato: quia nec de concupiscentia, nec de coitu, sed de virgine nata est. Facit hoc contra Photinum, qui negat Filium ante partum fuisse virginis. *Carnis peccati.* Non caro peccati erat, quæ non carnali delectatione nata erat: tamen inerat similitudo carnis peccati, quia mortalis caro erat. *Et de peccato damnavit peccatum.* Et de carne, quæ in vobis ante serviebat peccato, vicit peccatum non peccando: quomodo si quis de barbaris vincat barbaros. Hæc ista quas offerebant pro peccato in lege, peccati nomine vocabantur, cum ipsæ peccatum nescirent: sic et peccati caro, quæ pro peccatis nostris oblata est, peccati nomen accepit. Quidam dicunt de peccato Judæorum, qui occiderunt Dominum, peccatum diaboli quo hominem impluerit, condemnavit: sicut ad Hebræos scriptum est, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium. Et recte mors peccatum dicitur, quam de peccato constat esse generatam. Quidam dicunt de peccato Judæorum, qui eum crucifixerant, factum est, ut sanguinem suum

in remissionem funderet peccatorum. *In carne.* In ipsa carne vicit peccatum, ut naturam, quæ fuerat bona per conditionem, et per transgressionem est vitiosa, per suam gratiam reformaret, ut ejus adiutorio vincere possit peccatum : quæ prius sic fuerat facta, ut possit non peccare si velit. Sed ante transgressionem hoc, ut dixi : nam modo per gratiam Dei potest peccatum aut declinare, aut vincere : sic tamen, ut Dominum semper adiutorem imploret. *Ut justificatio legis impleatur in vobis.* Hic aut ipsam gratiam legem vocat, aut certe illam justificationem legis, quæ spiritu intra litteram latente est manifestata : ut quoniam in illis viva et repugnante carne, justificatio legis impleri non potuit, in nobis impleatur, qui Christi adiutorio carnem mortificamus cum vitis. Præcepta legis implentur per charitatem, quæ per timorem non poterant impleri. *Qui non secundum carnem ambulamus.* Conversamur. *Sed secundum spiritum.* Caro de terra facta est, spiritus autem a Deo datus est. Utraque ergo illa desiderant unde sunt : caro terrena, spiritus cælestia. Si igitur spiritus carnem superaverit, operantur cælestia ; si autem consenserit, terrena prævalebunt. Quis autem ambulat secundum spiritum, nisi qui agitur Dei Spiritu ? Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, ii filii Dei sunt. *Qui enim.* Unus homo ex spiritu constat et carne : quando ergo secundum carnem ambulat, caro est ; quando secundum spiritum, spiritus est. *Secundum carnem sunt.* Manifesta sunt opera carnis. *Quæ carnis sunt sapiunt.* Terrena et carnalia bona pro summis bonis concupiscunt. *Qui vero secundum spiritum, quæ sunt spiritus sentiunt.* Id est divina. Deus enim spiritus est : quisquis non resistit voluntati Dei, quæ sunt spiritus sentit. *Nam prudentia carnis mors est.* Prudentia a providendo dicitur. Ipse alibi dicit, prudentiam humanam esse, malo vicem referre. Talis ergo prudentia mortem parat transgrediendo præceptum. Ergo prudentia carnis est, ut unusquisque velit se vindicare. Prudentia vero spiritus, non reddere malum pro malo. Anima cum inferiora appetit, prudentiam carnis habere dicitur ; cum superiora, prudentiam spiritus. Non quia prudentia carnis substantia est, qua anima induitur aut exiit ; sed ipsius animæ affectio est, quæ omnino esse desinet, cum se totum ad superiora converterit. *Prudentia autem spiritus, vita et pax.* Prudentia spiritus et in præsentem pacem habet, non reddendo malum pro malo ; et in æternum vitam æternam meretur, propter obedientiam et pacem, dum per suam patientiam non sinit crescere peccatum. *Quoniam sapientia carnis.* Non caro, sed carnalis actus. *Inimicitia est in Deum.* Omne enim quod non est subjectum Deo inimicum est : et quicumque se vult vindicare, excedit modum etiam veteris legis : non quia Deo quid nocere potest, sed sibi nocet. *Legi enim Dei non subjicitur, nec enim potest.* Impossibile penitus dixit, ut vel sic illos a carnis illecebris et luxuria revocaret : velut si dicamus, injustitia esse non potest justa : tanquam si diceretur : Nix non calefacit,

nec enim potest : quandiu enim nix est, non calefacit ; sed resolvi potest, potest et fervere ut calefaciat, sed cum hoc facit, jam nix non est. Sic et prudentia carnis dicitur, cum mundana pro cælestibus concupiscit : sed cum cælestia desiderare incæperit, desinit esse carnalis prudentia. *Qui autem in carne sunt.* Hinc probatur, quia non de substantia dixerit carnis. *Deo placere non possunt.* Quia fieri non potest ut non peccent qui carnaliter vivunt, et carnis voluntatibus acquiescunt. *Vos autem in carne non estis.* Hoc est, in carnalibus desideriis, sed in spiritualibus. *Sed in spiritu.* In spiritali actu illi spiritualiter vivunt qui Spiritum Dei habent : in illos Spiritus Dei est, in quos apparuerit fructus ejus, sicut ad Galatas ait, fructus Spiritus. *Si tamen Spiritus Dei habitat in vobis.* *Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* Qui inimicos diligit, intelliget sanctum Spiritum sicut ex Patris, ita etiam ex Filii substantia procedere : quia unius est atque ejusdem substantiæ, qui ejus Spiritum habet. Et ideo sicut Patris, ita et Filii appellatur. Et ideo dixit in Evangelio, de meo accipiet. Si quis, inquit, Spiritum Dei non habet : hoc est, ut oret pro persequentibus, ut diligat inimicos, ut in omnibus eum imitetur, sicut dicit Petrus apostolus : Christus passus pro vobis, reliquit vobis exemplum, etc. Dicit enim ipse discipulis : Nescitis cujus spiritus sitis, hi spiritus ejus erant, quia in fide, et spe, et charitate, vivebant. *Si autem Christus.* Si Christam semper imitamini. Corpus quasi mortuum, etsi resistit, non vincit, sicut David dicit : Ego autem sicut surdus non audiveram : et tu exaudies me, Domine Deus meus. *In vobis est.* Per gratiam suam. *Corpus quidem.* Spiritus vivit et vivificat, ut justitiam faciamus : caro autem mortua est, ne ab ea vincamur. Non hoc solum queritur, ut caro moriatur, sed etiam ut spiritus vivificetur. Simul adverte quod vita animæ justitia sit : oportet ergo ut non solum a carnalibus cessemus, sed etiam spiritualia faciamus. *Mortuum est propter peccatum.* Mortuum corpus dicit quandiu tale est, ut indigentia rerum corporalium molestat animam, et quibusdam motibus sollicitet et inquietet. Nam peccatum ideo concupiscentia nuncupatur, quia merito peccati contigit : sicut scriptura manus cujusque dicitur, quod manus eam fecerit. *Spiritus vero vivit propter justificationem.* Ille homo hic describitur, qui sub gratia vivit, et nondum habet perfectam pacem, quæ corporis resurrectione et immutatione futura est. Nam quandiu in hac vita sumus, non deest aut titillatio, aut delectatio : quamvis enim non cedat qui sub gratia vivit, et mente servit legi Dei, carne autem legi peccati. *Quod si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis, qui suscitavit Jesum Christum a mortuis.* Si vos ita exhibeatis ut digni sitis in quibus Spiritus sanctus habitet, non patietur templum sui Spiritus interire Deus : sed quomodo suscitavit Jesum a mortuis, ita et nos vivificabit. *Vivificabit mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.* Vivificatis igitur mortalibus corporibus vestris, non solum ad peccandum consensio

nulla erit, sed nec ipsa cui consentiatur, carnis concupiscentia. Ergo, fratres, debitores sumus. Hoc totum facit, ut ostendat legem veterem fidelibus non necessariam, quæ carnalibus et peccatoribus data est. *Non carni, ut secundum carnem vivamus.* Id est, jam non sumus subjecti carnali consuetudini. *Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini.* Si secundum rationem supra expositam, quod carnales homines justitiam custodire non possunt. *Si autem Spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.* Exposuit quid supra dixit carnem, hoc est, spiritualibus actibus carnalia opera subjeceritis. *Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.* Quicumque gratia Dei et Spiritu sancto gubernantur. Tunc bene agis, si ab eo agaris: e contra filii diaboli spiritu ejus aguntur, qui ab initio peccat. *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore.* Judæi acceperunt spiritum in timore, qui illos ad servitutem coegeret: quia qui timet, servus est; qui autem diligit, filius: sicut scriptum est: *Servus timet dominum, et filius diligit patrem suum.* Si pater sum, ubi est honor meus? Si dominus, ubi est timor meus? Illi ergo, quia operari propter amorem volebant, timore et necessitate coguntur; nos vero omnia voluntarie propter dilectionem facere debemus, quasi filii. *Sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei.* Tunc adoptamur, quando per baptismum renascimur: nam ante filii iræ; et si filii iræ, ubi est fides naturæ? *In quo clamamus, Abba Pater.* Qui vocat patrem, ostendit se esse filium. In omnibus ergo debet imitari patrem, ne pro nomine indigne usurpato, majori subiaceat pœnæ. Clamantem, id est clamare nos facientem. *Ipsè Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii.* Testimonium est adoptionis, quod habemus spiritum, per quem sic oramus. Tantum donum accipere nemo poterat, nisi Filii gratia, quæ est arrha, hoc est donum Spiritus sancti. *Si autem filii, et hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* Qui per gratiam efficitur filius, merebitur esse hæres, et cohæres vero Filio fieri. *Si tamen compatimur, ut et glorificemur.* Si compatimur, patientia est, et etiam perseverantia: quia si dona Dei ante oculos nostros ponimus, quæ ille pro nobis impiis pertulit, tibi adjutore, non debemus timere pati pro illo, ut conglorificemur, sicut dicit sanctus Joannes: *Nunc filii Dei sumus; cum apparuerit, similes ei erimus.* *Existimo enim quod non sunt condignæ passionēs hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis.* Quid potest homo dignum pati gloria cœlesti, etiamsi esset illa vita, qualis nunc est ista? quidquid passus fuerit a morte, plus non est quam etiam pro peccatis suis antea merebatur. Nunc autem et peccata donantur, et tunc vita æterna dabitur, et splendor solis, etc. Os tendit præmium, quo facilius etiam mors contemnatur, quo ad illum possit tutius perveniri. Nam scimus homines, quod pejus est, propter aurum se ultra ad bestias subrepsisse. Quod nos Deo adjutore facere debemus in tribulationibus propter Dominum: quæ cum sint temporales, æternam salutem

tribuunt. Si hoc ille dicit, quid nos? *Nam expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim subjecta est creatura.* Quidam de Adam et Eva volunt sentire creatura, quos se pens spe divinitatis subjecerit vanitati, et corruptioni fecerit deservire non volentes: hoc est, non ex semetipsis, quia peccantes justo judicio sunt addicti; quia et ipsi (inquiunt) liberabuntur a servitute corruptionis. Omnem autem creaturam, dicunt, omnes homines, quia usque ad adventum Christi fuerunt justii, quia et ipsi nondum acceperunt, sed expectant in spe. Non solum autem illi, sed et nos ipsi, in quibus completa sunt, adhuc speramus, quibus dictum est: *Multi prophetae et justii cupierunt videre quæ videtis, et non viderunt.* Ideo dicit: *Revelationem filiorum Dei expectant; tandiu omnia sic erunt quandiu erit resurrectio, postea ab actu cessabunt, et mutabuntur, secundum Scripturas.* Vanitati enim subjecta: id est hominibus; qui evanuerunt, quibus alii homines ministrant. Quidquid finem habet, vanum est ad comparisonem æternæ vitæ. Vanitas (inquit) vanitatem, omnia vanitas. Nec putes ipsam tibi aliquid præstitisse, cum etiam peritura et mundana donaverit. *Non volens, sed propter eum qui subjecit eam in spe.* Non sua sponte. Alii dicunt angelos, quia et ipsi creatura sunt, expectare ut homines in angelorum dignitatem mutentur. *Quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Qui de mundi creatura hoc volunt accipere, hoc dicunt: *Quando glorificandi sunt filii Dei, tunc et ipsa creatura libera fiet a servitute: quia et ipsa laborem sentit, sicut et terra jugiter seminata sterilis efficitur. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, et parturit usque adhuc.* Illa quæ possunt ingemiscere, propter nimium laborem ingemiscunt: quia plus ab illis exigitur quam possunt. Quæ autem sensum non habent, quomodo gemunt? nisi forte propter nostras iniquitates ingemiscant, sicut in passione Domini sol fugit, quia impietatem Judæorum videre non poterat. *Non solum autem illa, sed et nos ipsi, primitias spiritus habentes, et ipsi intra nos gemimus, ad optionem expectantes.* Non solum creatura, quæ receptaculum spiritus non habet, vel carnales homines; sed et nos qui novimus lætitudinem temporis futuri, dolemus nos hic diutius laborare. Item aliter: *Non solum angeli, qui nobis benigniores sunt, dolent de iis qui perseverant in delictis; sed etiam nos qui Spiritum sanctum habemus, de talibus ingemiscimus. Redemptionem corporis nostri.* Resurrectio Christi est redemptio corporis nostri. Vel expectamus glorificationem in resurrectionem futuram corporis nostri: ut corruptum hoc induatur incorruptione. Hoc capitulum obscurum est, inquit Augustinus, quia non satis apparet quam nunc vocet creaturam. Dicitur autem secundum catholicam disciplinam creatura, quidquid fecit et condidit Deus Pater, per unigenitum Filium suum, in unitate Spiritus sancti. Ergo non solum corpora, sed et animæ nostræ, id est spiritus nomine creaturæ continentur. Sic autem

dictum est, ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei: quasi nos non simus creatura, sed filii Dei, in quorum gloriæ libertatem liberabitur a servitute creatum. Item dicit: Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit et dolet usque adhuc. Non solum illa, sed et nos ipsi, tanquam nos aliud simus, aliud omnis creatura. Totum ergo capitulum particulatim considerandum est. Existimo enim (inquit) quod non sint condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriæ, quæ revelabitur in nobis. Hoc manifestum est: dixerat enim superius: Si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Quod fieri non potest sine molestia, cui patientia necessaria est. Quo pertinet, et quod paulo ante ait: Si tamen compatimur, ut et conglorificemur. Quod itaque ait: Nam et expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat, hoc eum puto dicere: Nam et hoc ipsum quod in nobis dolet, cum facta carnis mortificamus, id est, cum esurimus, vel sitimus per abstinentiam, dum frenamus delectationem concubitus per castitatem; cum injuriarum lacerationes et contumeliarum aculeos per patientiam sustinemus; dum neglectis atque rejectis voluptatibus nostris, pro fructu matris Ecclesie laboramus: quidquid in nobis in hac atque hujusmodi attritione dolet, creatura est, dolet enim corpus et anima, quæ utique creatura est, et expectat revelationem filiorum Dei, id est expectat quando appareat quod vocatum est. Quia enim Filius Dei unigenitus non potest dici creatura, quandoquidem per ipsum facta sunt omnia quæ Deus fecit, distincte etiam nos vocamur creatura ante illam gloriam evidentem; et distincte vocamur filii Dei, quamvis hoc adoptione mereamur. Nam ille unigenitus natura filius est. Ergo, expectatio creaturæ, id est expectatio nostra, revelationem filiorum Dei expectat, hoc est, expectat quando appareat quod promissum est, quando re ipsa manifestandum sit, quod nunc spe sumus; filii enim Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus. Scimus enim quia cum apparuerit, similes ei erimus: quia videbimus eum sicuti est. Ipsa est revelatio filiorum Dei, quam nunc expectat expectatio creaturæ. Nam quod creatura revelationem expectat alterius naturæ, quia non sit creatura, sed ipsa qualis nunc est, expectat quando sit qualis futura est. Tanquam si diceretur: Opere ante pictorem posito, subjectis sibi coloribus, et ad opus ejus paratis, expectatio colorum revelationem imaginis expectat, et manifestationem: non quia tunc alii erunt, aut non colores erunt, sed tantum quod aliam dignitatem tunc habebunt. Vanitati enim subjecta est creatura: hoc est illud: Vanitas vanitatum, et omnia vanitas. Quæ abundantia homini in omni labore suo, quem ipse laborat sub sole: cui est dictum: In labore manducabis panem? Vanitati enim creatura subjecta est non sponte. Bene additum est: Non sponte; homo quippe sponte peccavit, sed non sponte damnatus est. Peccatum itaque fuit spontaneum, contra præceptum facere veritatis,

A peccati autem pœna, subijci fallacis. Non ergo sponte vanitati creatura subjecta est, sed propter eum qui subjecit eam in spe, id est propter justitiam atque elementiam: qui neque peccatum impunitum reliquit, nec insanabilem voluit esse peccantem. Quia et ipsa creatura, id est ipse homo, cum jam signaculo imaginis propter peccatum amisso remansit tantum creatura, ipsa itaque creatura, id est ipsa quæ nondum vocatur filiorum forma perfecta, sed tantum vocatur creatura, liberabitur a servitute interitus. Quod itaque ait, et ipsa liberabitur, facit intelligi et ipsa quemadmodum nos: id est, et de ipsis non est desperandum, qui nondum vocantur filii Dei, quia nondum crediderunt, sed tantum creatura: quia et ipsi creatura sunt, et liberabuntur a servitute interitus, sicut et nos, qui jam filii Dei sumus, quamvis nondum apparuerit quid erimus. Liberabitur ergo a servitute interitus in libertatem gloriæ filiorum Dei: id est, erunt ipsi ex servis liberi, et ex mortuis gloriosi in vita perfecta, quam habebunt filii Dei. Scimus enim quod omni creatura ingemiscit et dolet usque adhuc. Omnis creatura in homine numeratur: non quia in eo sint omnes angeli, et supereminentes virtutes ac potestates, cœlum, terra et mare, et omnia quæ in eis sunt; sed quia omnis creatura partim spiritualis est, partim animalis, partim corporalis: sicut in Evangelio dicit: Prædicate Evangelium omni creaturæ. Et ad Colossenses: In spe Evangelii, quod prædicatum est in universa creatura quæ sub cœlo est. Quod ut ab inferioribus consideremus, corporalis creatura per loca ostenditur: animalis autem vivificat corporalia: animalis regit, et tunc bene regit cum ipsa regendam se subijcit Deo. Cum autem transgreditur præcepta ejus, laboribus et ærumnis per eadem ipsa quæ regere poterat implicatur. Qui ergo vivit corpore, carnalis homo vel animalis vocatur: carnalis, quia carnalia sectatur; animalis autem, quia fertur dissoluta lascivia animæ suæ, quam non regit spiritus, neque coeret intra metas naturalis ordinis, quia et ipse non se subdit regendum Deo. Qui autem spiritu animam regit, et per animam corpus, quod facere non potest, nisi Dominum habeat et ipse rectorem: quoniam sicut non potest caput mulieris vir esse, ita caput viri Christus est, vocatur spiritualis, quia et vita cum aliqua molestia nunc agitur: potest autem nullam patiatur. Et quoniam summi angeli spiritualiter vivunt, infimi vero animaliter, bestiarum vero et omnia pecora carnaliter, corpus autem non vivit, sed vivificatur, omnis creatura in homine est, quia et intelligit spiritu, et sentit animo, et localiter corpore movetur. Omnis itaque creatura in homine ingemiscit et dolet: non enim totam, sed omnem ait, tanquam si quis dicat quod solem omnes homines vident qui sunt incolumes, sed non toti vident, quia tantum oculis vident. Ita in homine omnis creatura est, qui et intelligit, et vivit, et corpus habet; sed non tota creatura in ipso est, quia sunt præter ipsum et angeli, qui intelligant, et vivant, et sint; et pe-

cora, quæ vivunt et sunt, et corpora, quæ tantummodo sunt : cum ipsum vivere magis sit quam non vivere ; et ipsum intelligere magis sit quam sine intellectu vivere. Cum ergo miser homo ingemiscit et dolet, omnis creatura congemiscit et dolet. Usque adhuc autem recte dixit, quia etiamsi sunt aliqua jam in sinu Abrahæ, et latro ille in paradiso constitutus, illo die quo creditur, dolere destiterit : tamen usque adhuc omnis creatura congemiscit et dolet, quia in illis qui nondum liberati sunt, omnis est per spiritum et corpus et animam. Non solum autem, inquit, omnis creatura congemiscit et dolet, sed et nos ipsi. Id est, non solum in homine corpus, et anima, et spiritus simul dolent ex difficultatibus corporis ; sed et nos ipsi exceptis corporibus in nobis ipsis congemiscimus. Et bene dixit : Primitias habentes spiritus : id est, quorum jam spiritus tanquam sacrificium oblatus sunt Deo, et in divino charitatis igne comprehensi sunt. Hæc sunt primitiæ hominis, quia veritas primum spiritum nostrum obtinet, ut per hunc cætera comprehendantur ; vel quia primi spiritum ipso adventu redemptionis accepimus. Jam ergo habet primitias oblatas Deo, qui dicit : *Mente servo legi Dei, carne autem legi peccati.* Et qui dicit : *Deus cui sermo in spiritu meo.* Et de quo dicitur : *Spiritus quidem promptus, caro autem infirma.* Sed quoniam adhuc dicit : *Infelix ego homo, quis me liberabit a corpore mortis hujus ? et adhuc alibi dicitur : Vivificabit et mortalia corpora vestra, et propter Spiritum ejus manentem in vobis : nondum est holocaustum ; erit autem, cum absorbebitur mors in victoria, cum ei dicetur : Ubi est, mors, contentio tua ? ubi est, mors, aculeus tuus ?* Nunc ergo, inquit, non solum omnis creatura, id est, cum corpore ; sed nos ipsi primitias Spiritus habentes, id est, nos animæ quia primitias mentes nostras obtulimus Deo, in nobis ipsis congemiscimus : id est, præter corpus adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri : id est, ut et ipsum corpus accipiens beneficium adoptionis filiorum qua vocati sumus, totos nos liberatos transactis molestiis omnibus ex omni parte Dei filios esse manifestet. Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Tunc ergo erit res, quæ nunc est spes, cum apparuerit quid erimus similes illi, quoniam videbimus eum sicuti est. Hoc capitulum si hoc modo, ut tractatum est, aperitur, non incidemus in illas molestias quibus homines plerique dicere coguntur, omnes angelos, sublimesque virtutes in dolore et gemitibus esse, antequam nos penitus liberemur : quia dictum est : *Omnis creatura congemiscit et dolet.* Quamvis enim adjuvent nos pro sua sublimitate, dum obtemperant Deo, qui unicum Filium suum dignatus est pro nobis mittere ; tamen sine gemitu et doloribus id facere credendi sunt, ne miseri existimentur, feliciorque ille sit de numero nostro Lazarus, qui jam in Abrahæ sinu requiescit : præsertim quia dixit, eandem creaturam, quæ congemiscit et dolet, vanitati esse subjectam : quod de summis et excellentibus virtutum

A potestatumque creaturis nefas est credere. Deinde liberari eam dixit a servitute interitus, quo illos cecidisse, qui in coelis agunt vitam beatissimam, non possumus credere. Tamen nihil temere confirmandum est, et pia diligentia etiam atque etiam verba divina tractanda sunt : ne forte cum gemiscit et dolet, et vanitati subjecta est, possit aliquo alio modo intelligi, ut de summis angelis, quandiu nostræ infirmitati jussu Domini non opitulantur, non impie possit existimari. Sed sive illa, quam exsecuti sumus, sive alia hujus capituli expositio proferatur, id tantum est cavendum, ne violet aut vulneret catholicam fidem : scio enim vanos multos hæreticos multa impie et inepte jactitasse. *Spe enim salvi facti sumus.* Spe, inquit, non reipsa salus speratur adhuc, sicut ad Corinthios : *Per fidem ambulamus, non per speciem ; credimus quod futuri sumus, adhuc tamen non sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Nam quod videt quis, quid sperat ? Quod videtur non speratur, quia tenetur. Si autem quod non videmus speramus.* Ideo patientia per fidem magnam habet mercedem, quia sperat quod non videt ; et sic securi sumus, quasi jam accepimus quod nondum accepimus. *Per patientiam expectamus.* Spes sine patientia esse non potest. *Similiter autem et spiritus adjuvat.* Secundum eandem expectationem adjuvat spiritus infirmitatem orationis, ut quæ Dei sunt oremus, et propter spem quæ placita sunt Deo postulemus. *Infirmitatem nostram.* Infirma est oratio nostra, nisi a Spiritu sancto non solum adjuvetur, sed etiam inspiretur. *Nam quid oremus ?* Frequenter quæ putamus prospera, obsunt : ideo non conceduntur, Deo melius providente : sicut Paulus ter Dominum rogavit. *Sicut oportet nescimus.* Quia nunc per speculum videmus, sicut ad Corinthios ait : *Si quis existimat se scire, nondum scivit quem modum oporteat eum scire. Sed ipse Spiritus postulat pro nobis.* Quomodo nos tentat ut sciat, hoc est, ut scire nos faciat ; sicut dicitur : *Ille ædificavit donum, cujus jussu sit, sic et Spiritus sanctus postulat, id est postulare nos facit quæ Dei sunt, inspirando, vel præstando, aut operando in nobis. Gemitibus inenarrabilibus.* Gemere nos facit altis gemitibus motis : quia quantum ore petere non possumus, tantum gemitibus deprecamur. *Qui autem scrutatur corda agit quid desiderat spiritus.* Hic gratiam spiritus nominavit Spiritum sanctam, sicut ibi : *Si oravero lingua, spiritus meus orat : ubi genus linguæ vel locutio intellecta accipitur. Quia secundum Deum.* Quia cœlestia et divina desiderat. *Postulat pro sanctis.* Pro sanctis rebus, non humanis, neque terrenis. *Scimus autem quomodo diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Quæcunque fecerimus, vel fuerimus passi propter dilectionem, omnia nobis ad mercedem concurrunt : sive cooperantur, hoc est crescunt ; sive adjuvante Deo contraria vertuntur in prosperum, secundum illud : *Omnia quæcunque feceris, prosperabuntur. His qui secundum.* Sicut et nos dicit ante mundi constitutionem electos. *Propositum vocati sunt.*

sancti. Propositum Dei est, ut sine operibus legis, vel quibuscunque aliis meritis per fidem solam justificaret impios, quæ fides non ex natura, sed Dei donum est: fructus spiritus est inter cætera et fides. Non enim omnes vocati, secundum propositum sunt vocati; quoniam multi vocati, pauci electi. Ipsi ergo secundum propositum vocati, qui et electi ante constitutionem mundi. *Nam quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui.* Prædestinavit, ut qui dono ejus conformis esset in vita, esset conformis in gloria: qui transformavit corpus humilitatis nostræ conforme corpori claritatis suæ. Unde et Joannes: *Similes ei erimus. Ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.* Primogenitus ex mortuis, quia habet multos præerere. *Quos autem prædestinavit.* Hic prædestinatio in temporibus intelligitur, non in hujus temporis hominibus: id est, et ante legem, sub lege et sub gratia. Sed quicumque tunc salvati sunt, Dei gratia sunt salvati, dicente Apostolo: *Habentes autem eundem spiritum fidei. Hæc et vocavit.* Homines in hoc tempore ad fidem vocavit, quia apud eum antequam mundus esset, erant vocati. Vocantur autem per fidei inspirationem, et per exhortationem, et divina operatione, justificantur per baptismum, glorificantur per præmium, sive in præsentia per virtutem; sed hæc omnia sunt dona Dei: quia dicit alibi: *Ut dignetur vos vocatione sua.* Et illud: *Qui vos vocavit in gratia Dei, justificati gratis, qui operatur omnia in omnibus:* quia ipse nos eripuit de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum dilectionis suæ: non ipsius, sed Filii. *Et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, illos et magnificavit.* Magnum est tibi vocari servum meum; quos post resurrectionem glorificaturus est. Illa omnia jam facta sunt, præscivit, prædestinavit, vocavit, et justificavit. Quoniam et omnes jam præsciti et prædestinati sunt, et multi jam vocati atque justificati. Quod autem ait: *Illos et glorificavit, illa gloria intelligenda est hic, de qua idem dicit: Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum illo in gloria. Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Si Deus nos adjuvat, quis nobis nocebit? Si Deus gratis nos vult justificare, quis dicit: Non potest fieri? Vult ostendere multum esse quod accepimus, et quod nemo prævaleat impedire voluntatem Dei, qui quod vult facit. Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? Non pepercit permittendo tradi, ut et tradentibus libertas permaneret arbitrii ad peccandum, et nobis patientiæ monstraret exemplum. Nam Christo quid habet charius quod nobis neget, qui pro nobis proprio Filio non pepercit? Non solum autem a Patre est traditus, sed a semetipso, sicuti alibi dicit: Qui tradidit semetipsum oblationem et odorem Deo in odorem suavitatis. Quis accusabit electos Dei? Quis accusabit quos Deus elegit, et fecit credentes in se? Deus signis et virtutibus jam esse justos probat, contra eos qui dicunt: Non sunt justus, nisi quos lex justificaverit: cum tunc omnia*

fuerant sub peccato conclusa. Si quasi confirmans pronunties, quanta perversitas oriator? Sic ergo pronuntiandum est, ac si diceretur: Deusne quid justificat? ut subaudiatur: Non utique. *Deus qui justificat.* Subaudiendo: Nunquid Deus qui per eos signa et mirabilia facit, qui eos gratis justificavit? *Quis est qui condemnet?* Quasi interrogat: Quis est qui condemnet? aut dimittet? Intelligendum est: Nunquid Christus? Et respondet: Qui mortuus est pro nobis, ipse nos condemnat? Absit. Imo qui et resurrexit, et est in beatitudine Patris. Qui sicut per servi formam rogat pro nobis Patrem, et etiam nos exaudit cum Patre, nunquid ipse nos accusabit aut condemnabit? *Christus Jesus qui mortuus est: imo qui resurrexit.* Ille nos tantum dilexit, ut etiam moreretur pro nobis. **B** *Qui est ad dextram Dei.* Ubi ille est, et nos venturi sumus; secundum hominem tractat, secundum quem mortuus est, et primogenitus factus ex mortuis. *Qui etiam interpellat pro nobis.* Solent Ariani dicere: Minor est qui interpellat. Respondendum est, Dominum oblivionem non pati, ut pro illis semper commoneatur quos ipse justificavit. Sed in hoc interpellare dicitur, dum semper hominem, quem suscepit glorificatum, quasi nostrum pignus Patri ostendit et offert, ut verus et æternus Sacerdos. Per quem hominem et minor dicitur: sicut anima et corpus ex diversa substantia unus est homo, ita Deus et homo, ex diversa substantia unus est Christus. Ac per hoc cum sit ipse unus ex diversa substantia, ipse se quodammodo petit, ipse quodammodo pro nobis exaudit. **C** *Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an persecutio, an nuditas, an periculum, an gladius? sicut scriptum est.* Judæi illos separare volebant a Christo, volentes eos ad legis custodiam revocare. Post tanta et tam præclara beneficia et promissa, quis nobis tale aliquid dabit aut promittet, ut a Christo merito recedamus, qui etiam animam suam posuit pro nobis? *Quia propter te mortificamur tota die, existimati sumus ut oves occisionis.* Beati estis cum vos persequuntur propter me. Et, propter te, ait, non propter aliquod crimen morte afflicimur: et propter te mortem sustinemus cum vicem referre possimus. In nobis maxime impletur hoc testimonium, quibus nec resistere licet, exemplum magistri et domini sequentibus, qui velut ovis **D** ad occisionem ductus est. *Sed in his omnibus superamus, propter eum qui dilexit nos.* Has omnes tribulationes ad nihilum ducimus propter eum qui etiam nos tantum dilexit, ut pro nobis moreretur: et quando pro ejus nomine morimur, tunc maxime triumphamus. *Certus sum enim, quod neque mors, neque vita.* Certus sum: quia nec si mihi quis mortem minuetur, nec si vitam promittat æternam. *Neque angeli.* Nec si se angelum a Deo dicat directum: sicut ipse ad Galatas ait. *Neque principatus, neque instantia.* Nec si in præsentia honorem conferat. *Neque futura.* Neque si præsentia bona, et in futuro gloriam promittat. *Neque fortitudo.* Neque si virtutes operetur. *Neque altitudo.* Regni cælorum vel sapientiæ. *Neque pro-*

fundum. Neque profunditas scientiæ, vel informis. A Neque creatura alia poterit nos separare. Omnem pene creaturam nominavit, et non fuit his contentus, et addidit: Etiam si sit alia creatura, non poterit nos separare a charitate Christi. Unde considerandum qua fide crediderit Christo. A charitate Dei quæ est in Christo Jesu Domino nostro. Charitas Christi non in hoc tantum constat, si quis dicat eum se diligere, sed etiam quæcumque sanctis ejus sunt, sibi fieri ipse testatur, dicens: Qui vos recipit, me recipit, etc. Et Joannes ait: Si fratrem tuum, quem vides, non diligis, Dominum, quem non vides, quomodo potes diligere? Imo dilectionem Dei in fratribus voluit ostendi. Quoniam, inquit, Deus dilectio est, et cetera. Et Dominus: In hoc, ait, cognoscetur quia discipuli mei estis, si vos invicem dilexeritis. Si diligitis me, mandata mea servate. Et: Qui audit verba mea, et facit ea, hic est qui me diligit.

CAP. IX. Verita'em dico. Quidam dicunt, quod rem incredibilem dicturus, id est, quod se vellet esse anathema a Christo pro Israel, primum quadam testatione satisfaciat. Satisfecit Judæis se illos non odisse, sed eorum causa plurimum contristari quod Christo credere nolent, qui eis fuerit promissus. *In Christo non mentior.* Quicumque ergo baptizatus est, aut veritatem dicit, aut mendacium, quidquid facit, in Christo facit, cujus est membrum. Et quicumque in baptismo peccat, in Christo peccat, sicut ait: Sic autem peccantes in fratres, et percutentes conscientias eorum infirmas, in Christo peccatis. *Testimonium mihi perhibente conscientia mea.* Ille verum loquitur, cujus conscientia testimonium perhibet, et non illum arguit in mendacio. *In Spiritu sancto.* Non ficto. *Quoniam tristitia est mihi magna, et continuus dolor cordi meo.* Eo quod viderim eos non credere Deo. *Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem.* Optabam aliquando, non nunc optarem. Sciebam enim quod ipsorum erant omnia, sed cum cognovi veritatem, conversus sum qui tam infidelis fui, et illi non convertuntur. *Qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, et gloria, et testamenta, et legislatio, et obsequium, et promissa.* Refert et quid dimiserit, ut cognoscas quæ vis sit quæ eum potuit ab illis separare. *Quorum patres. Abraham, Isaac, et Jacob. Et ex quibus Christus secundum carnem: qui est super omnia Deus.* Contra Arianum, Manichæum, et Photinum, sed et contra Nestorium, qui negat secundum carnem Dominum Christum. *Benedictus in secula. Amen.* Et Thomas ait, Deus meus, et Dominus meus, quod ille confirmat dicens: Quia vidisti, ideo credidisti. *Non autem quod exciderit verbum Dei.* Quia superius dixerat, dolere se, quod genus Israel suo vitio excluderetur a regno, quorum hæc omnia fuerant, hic ostendit, illos, qui non credunt, non esse filios Abraham, ne omnibus Judæis prædicare putaretur et diceretur: Ergo Deus mentitus est Abraham? Absit. Hinc incipit ratiocinari, cur alto et justo Dei judicio, repulsi Judæis gentes sunt intrmissæ. *Non enim om-*

nes qui ex Israel, ii sunt filii Israel, neque qui semen sunt Abraham, omnes filii. Si non omnes, tamen aliquanti, qui inde electi sunt, et facti credentes; si non omnes qui ex Israel, ii sunt Israel, ergo e contrario multi qui non sunt ex Israel, ii sunt Israel. Dicit Salvator: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. In quo ergo dolus est, non est vere Israelita. *Sed in Isaac vocabitur tibi semen.* In Isaac tunc etiam vocati sunt filii Abraham, non in Ismael, cum et ipse semen ejus esset. *Id est, non qui filii carnis, hi filii Dei, sed qui filii sunt repromissionis, æstimantur in semine: promissionis enim hoc verbum est.* Et Ismael enim secundum consuetudinem natus est ex ancilla, Isaac vero plus habuit quam natura dabat, qui jam de senibus per repromissionem natus est. Ita et nunc Christianos promissio facit filios Abraham, non caro et imitatio fidei ejus, per quam iustificatus est, et meruit ut in semine ejus benedicantur omnes tribus terræ, non circumcisio. *Secundum hoc tempus veniam, et erit Saræ filius.* Non Agar ancillæ, ut ostendat posteriorem populum esse repromissionis, sic et in Isaac. *Non solum autem illa, sed et Rebecca.* Non solum Ismael et Isaac, qui quamvis ex uno Abraham, tamen diversis matribus nati sunt, non fuere unum apud Dominum, sed etiam Jacob et Esau, qui ex uno sunt de Rebecca nati concubitu, antequam nascerentur, apud Deum per ejus præscientiam sunt ad invicem separati, ut propositum Dei in præscientia sua maneret, qua repudiatum erat Judæos incredulos, et gentibus sine ullis meritis erat misericordiam donaturus. Hoc tunc agit, ut ostendat, apud Deum prærogativam generis non valere, nec eum personam alicujus accipere, quod his vult firmare exemplis, quæ illi poterant in calumniam vertere, de his ipsis ostensurus, Deum quod velit facere, neminem ei posse contradicere, si voluit generi eorum aliquid proprie dare, et nunc quos voluit eligere. *Ex uno concubitu habens Isaac patris nostri. Cum enim nondum nati fuissent aut aliquid egissent boni aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret.* Ex uno duos, quæ intelligitur prima geminos edidisse, in eo quod quasi novum sibi aliquid accidisset, perterrita Dominum interrogat. *Non ex operibus, sed ex vocante dicitur est ei: Major serviet minori.* Non in Jacob et Esau est impletum, sed in signa dictum est populi Christiani, qui prælatus est seniori populo Judæorum, sicut et Ephraim et Manasses præfiguraverunt populum juniorem, id est Christianum, qui sunt mutatis manibus benedicti. *Sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui.* Quod in Genesi dictum est. Ille Propheta non de ipsis, sed de filiis eorum refert impletum, quod testimonium Apostolus sumens curiositatem et calumniam repressit, asserens quod nulla sit iniquitas apud Deum, sed qui iudicialiter agit, aut misericorditer, aut judicialiter agit. *Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas apud Deum? Absit.* Adhuc ratiocinatur, et proponit sibi quasi contradicentis personam, et testimoniis superat, quod voluntati Domini nemo valeat contraire, ipso Moyse dicente: Miserebor cui misereor, id

est: Si ego bonus, oculus tuus quare nequam? Nunquid tibi tollo quod alii dono? In præscientia mea decrevi in olivam oleastrum inserere, quid ad te? *Moyse enim dicit: Miserebor cui misereor, et misericordiam præstabo cui miserebor.* Quia cui miseretur Deus, vocat eum et inspirat ut credat, et cui misericors fuerit ut credat, misericordiam præstat, hoc est, faciet eum misericordem, ut etiam bene operetur. Unde evidenter constat, omnia bona esse a Deo ipso, qui est Salvator omnium, maxime fidelium. Sed dicit aliquis: Quare illum sic, et alium non sic, et cur non omnes æqualiter? Nunquid personarum est acceptor Deus? Acceptio personarum ibi recte dicitur, ubi ille qui iudicat, relinquens causæ meritum de qua iudicat, alteri contra alterum suffragatur, qui invenit aliquid in persona quod honore vel misericordia sit dignum. Si autem quispiam duos habeat debitores, et alteri velit debitum dimittere, et alterum exigere, cui vult donat, sed neminem fraudat, nec acceptio personarum dicenda est, quando iniquitas nulla est. Alioquin eis qui parum intelligunt, potest acceptio personarum videri, ubi vineæ dominus operariis, qui una hora illius opus fecerunt, tantum dedit quantum illis qui pertulerunt pondus diei et æstus, æquales faciens in mercede, quorum tam magna distantia fuerat in labore. Sed quid respondit de hac velut acceptione personarum murmurantibus? Amice, non facio tibi injuriam, etc. Nempe hic tota justitia est, hoc volo tibi reddi, huic donavi, neque tibi aliquid abstuli, aut quod debebam vel minui, vel negavi. An non licet mihi quod volo facere? etc. Sicut ergo hic nulla est acceptio personarum, quia sic alius gratis honoratur, ut alius debito non fraudetur: sic cum secundum propositum Dei vocatur alius et alius non vocatur; vocato datur gratuitum bonum, cuius boni est vocatio ipsa principium; non vocato redditur debitum malum, quia omnes rei sunt per unum, per quem peccatum intravit in mundum. *Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei.* Concludit disputationem, et objicit testimonia de Pharaone, ut Dei judicia contremiscamus potius quam discutiamus, quia plerumque sunt occulta, nunquam tamen sunt injusta, quia verum est quod et currentium cursum ipse dirigit, et sine illius gratia nullius cursus suum sortiatur effectum, sicut dicit Ecclesiastes: Non est velocium cursus, nec fortium prælium; et David: *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam.* Ipsius ergo auxilium implorandum est, qui operatur omnia in omnibus. Debet ergo currere Christianus, et nunquam præsumere de suis viribus, currere debet et Dei præcepta implere, sed arrogare sibi nihil debet, secundum illud: Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Hoc contra illos qui de suis meritis ac viribus præsumebant. Nam et ipse currebat, quando est veritus ire Babiloniam, sicut in Actibus apostolorum legimus. Credo quia inanis ejus cursus erat futurus, sed illuc a Spiritu sancto directus est, ubi prædicatio ejus proficeret. Nam et David clamabat ad Dominum: *Gressus meos dirige se-*

cundum eloquium tuum. Sine dubio inanis est cursus noster, nisi gressus nostri a Domino dirigantur. Nam et equus potest currere, sed si non habeat rectorem, infrenis et præceps prævolitat, et rectum iter non ambulat. Ita et nos sine Deo et gratia ejus. Quis autem hominum habet potestatem tali visu attingere mentem suam, qua ejus voluntas moveatur ad fidem? Quis autem animo amplectitur, quod eum non delectat? Aut quis habet in potestate, ut ei vel occurrat, quod eum delectare possit, vel delectet cum occurrerit? Cum ergo ea nos delectant, quibus proficiamus, a Deo inspiratur hoc, et gratia Dei præbetur hoc, non nutu nostro, vel industria, aut operum meritis comparatur, quia ut sit motus voluntatis, ut sit industria studii, ut sint opera charitate ferventia, illo tribuit, ille largitur. Petere enim jubemur, ut accipiamus, et quærere, ut inveniamus, pulsare, ut aperiarur nobis. Nonne aliquando ipsa oratio nostra sic tepida est, vel potius frigida, et pene nulla, imo omnino interdum ita nulla, ut neque hoc in nobis cum dolore advertamus, quia si vel hoc doleremus, jam oramus? Quid aliud ostenditur nobis, nisi quia et petere, et quærere, et pulsare ille concedit, qui hæc ut faciamus jubet? Igitur non volentis, nec currentis, sed miserentis est Dei. Quandoquidem nec velle, nec currere, nisi eo movente atque excitante poterimus. *Dicit enim Scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipsum excitavi te ut ostendam in te virtutem meam, et ut annuntietur nomen meum in universa terra.* Unusquisque modo et sine peccatorum completo punitur. Aliquoties etiam in præsentia, sicut Sodomitæ et Gomorrhæi. Pharaon ergo jam excesserat modum, et quoniam digressus erat perditione, voluit Deus illius exemplo omnibus timorem incutere, et ut agnosceret populus ejus, qui exiturus erat de Ægypto, virtutem ipsius et justitiam, ne ipsi similiter peccarent, aut timerent adversarios suos, voluit eos tali ultione non solum ab imminente periculo liberare, sed etiam ad cavendum iniquitatem in posterum terrore suæ potentis præmunire. De Pharaone et sic intelligi potest, ut dicatur per Dei misericordiam induratus, quoniam quando Moyses orante cessavit plaga, ille indurabatur, et quamvis sciret eum ita esse induratum ut non posset converti, tamen bonitatem suam ostendit. Nam quod dixit, *Excitavi: id est, perdidit, non feci: quomodo si aliquis duo vasa plena, unum cum balsamo, et alterum cum stercore, ventilet, odorem sive fetorem prodit, non generat. Ergo cuius vult miseretur, et quem vult indurat.* Miseretur magna bonitate, et, obdurat nulla iniquitate: miseretur bona tribuendo, obdurat digna retribuendo: tanquam si diceret: Ergo sic intelligitis, si cui vult miseretur, et quem vult indurat, sequitur intellectum vestrum, ut dicatis: Quid adhuc redarguimur? quod vult ipse, hoc facimus. Sensit Apostolus quid moveret carnalem intellectum eorum, et sibi verba contradicentis, quæ apostolica auctoritate coerceret, opposuit. Ait enim: *Dicis itaque mihi: Quid adhuc conqueritur?* [infra in eodem textu quaritur.] *nam voluntati ejus quis resistit? Respondit-*

que ista dicenti: *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo?* Nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit, quare me fecisti sic? Deinde secutus tam magnum additumque secretum, quantum aperiendum esset hominibus iudicavit, et aperuit dicens: *Si autem volens Deus ostendere iram, et demonstrare potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditione, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ.* Hoc est gratiæ Dei non solum adiutorium, verum etiam documentum. Adiutorium scilicet in vasis misericordiæ; in vasis autem iræ documentum. In eis enim ostendit iram, et demonstrat potentiam suam, quia tam potens est bonitas ut bene utatur etiam malis, et in eis notas faciat divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ: quoniam quod ab iræ vasis exigit iustitia punitis, hoc vasis misericordiæ dimittit gratia liberantis: nec beneficium quod nonnullis gratis tribuitur, apparetur, nisi Deus aliis ex eadem massa pariter reis justo iudicio condemnatis, quid utrisque deberetur ostenderet. Audi etiam integram loci istius interpretationem beatissimi Patris Augustini, nam de Pharaone ita respondetur: Prioribus meritis, quibus afflixit in regno suo peregrinos, dignum effectum cui obduraretur cor, ut nec manifestissimis signis iubentis Dei crederet: ex eadem ergo massa, id est, peccatorum, et vasa misericordiæ protulit, quibus subveniret, cum eum deprecarentur filii Israel, et vasa iræ, quorum supplicio illos erudiret, id est, Pharaonem et populum ejus: quia quamvis essent utrique peccatores, et propterea ad unam massam pertinerent; aliter tamen tractandi erant, qui uni Deo ingemuerant, ut eis subveniret: aliter illi, sub quorum injustis oneribus gemuerant. Pertulit ergo in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem. Et eo ipso, quo ait: In multa patientia, satis significavit priora eorum peccata, in quibus eos pertulit, tum vindicare: quando de eorum vindicta subveniendum erat his qui liberabantur: ut notas faceret divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloria. Hic fortasse conturbatus ad illam questionem rediit: Si cui vult miseretur, et quem vult obdurat, quid adhuc conqueritur? voluntati ejus quis resistit? Prorsus ita est, vis non vis, cui vult miseretur, et quem vult obdurat. Sed velle Dei quis impius dicat injustum, cui etiam ipse Pharaon clamat: Justus est Deus: ego autem et populus meus injusti, quia hæc voluntas Dei injusta esse non potest. Venit enim de occultissimis meritis, quæ ipsos peccatores discernunt. Nam cum propter generale peccatum unam massam fecerint, non tamen nulla est inter illos diversitas; quia sunt multi peccatores naturaliter moderate viventes, per quod quamvis nondum sint justificati, digni tamen efficiantur justificatione: et non præcedet in aliis peccatoribus proprio vitio, ut digni sint obtusione, habentes eundem apostolum alibi dicentem: Quoniam non probaverunt Deum habere in notitiam, dedit illos Deus in reprobum sensum. Hoc est quod obduravit cor Pharaoni. Quod autem illi non probave-

runt Deum habere in notitiam, hoc est quod digni existerunt dari in reprobum sensum: tamen verum est, quia non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, quia si pro eo levioribus quisque peccatis, aut certe gravioribus et multis, tamen magno gemitu et dolore pœnitendi misericordiæ Dei dignus fuerit, non ipsius est, qui si relinqueretur, interiret, sed miserentis Dei, qui ejus precibus doloribusque subvenit. Parum est enim velle, quamvis etiam ut velimus voluntas a Domino præparator, tamen (ut dixi) parum est velle, nisi Dominus miseretur. Sed Deus non miseretur, qui ad pacem vocat, nisi voluntas jam quidem sanata præcesserit: quia pax hominibus bonæ voluntatis. Et quomodo nec velle quisquam potest, nisi admonitus et vocatus, sive intrinsecus, ubi nullus hominum videt, sive extrinsecus per sermonem sonantem, aut per aliqua signa visibilia, efficitur ut etiam ipsum velle Deus operetur in nobis. Ad illam enim cœnam, quam Dominus dicit in Evangelio præparatam, nec omnes qui vocati sunt venire voluerunt, neque illi qui venerunt, venire possent, nisi vocarentur. Nec illi debent sibi tribuere qui venerunt, quia vocati venerunt: nec illi qui noluerunt venire, debent alteri tribuere, sed tantum sibi: quoniam ut venirent vocati erant in libera potestate: vocari ergo ante meritum voluntatem operatur: propterea etsi quisquam tribuit quod venit vocatus, non sibi potest tribuere quod vocatus est. Qui autem vocatus non venit, sicut non habet meritum præmii, ut vocaretur, sic incidit in meritum supplicii, qui vocatus venire neglexit. Ita erunt illi duo: Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine. Ad misericordiam pertinet vocatio, ad iudicium pertinet beatitudo eorum qui venerunt vocati: et supplicium eorum qui venire noluerunt. Nunquid ergo latebat Pharaonem quantum boni consecutoræ illæ terræ per adventum Joseph fuerint? Illius ergo rei gestæ cognitio vocatio ejus fit, ut populum Israel misericorditer tractans non esset ingratus. Quod autem huic vocati ontemperare noluit, et exercuit crudelitatem in eis, quibus humanitas et misericordia debebatur; meruit poenam, ut induraretur illi cor, et tantam cæcitatem mentis pateretur, ut tot et tantis tamque manifestis Dei signis non crederet, quo possit ejus supplicio sive obdurationis, sive ultimæ visibilis submersionis erodiri populus, ut sibi afflictione illa [F. leg. afflictionem illam] et occultæ obtusionis, et manifestæ submersionis inobedienciæ merito compararet. Hæc autem vocatio, quæ sive in singulis hominibus, sive in populis, atque in ipso humano genere per temporum opportunitates operatur, aliæ et profundæ ordinationis est: quo pertinet etiam illud: In utero sanctificavit te: et cum esses in renibus patris tui, vidi te. Et, Jacob dilexi, Esau autem odio habui, cum dictum sit antequam nasceretur: nec comprehendi potest, nisi forte ab eis qui diligunt Dominum Deum suum ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente sua, et proximum tanquam semetipsos. Tanta enim charitate fundati, possunt jam, si fortasse eum sanctis, compre-

bendere longitudinem, latitudinem et profundum. Illud tamen constantissima fide retinendum, neque quidquam Deum injuste facere, neque ullam esse naturam, quæ non Deo debeat id quod est. Quia Deo debetur omne decus, et pulchritudo, et congruentia pariter: quam si penitus persecutus fueris, et usque ad omnes reliquias de rebus detraxeris, remanet nihil. Cum ergo meritum peccando amiserimus, et si misericordia Dei remota, nihil aliud peccantibus nisi poena æterna debeatur, quid sibi vult homo de massa perditionis natus, ut Deo respondeat, et dicat: Quare sic me fecisti? si vis ista cognoscere, noli esse latum, sed efficere filius Dei per illius misericordiam, qui dedit potestatem filios Dei fieri credentibus in nomine ejus. Non autem quod tu cupis, antequam credant, datur hominibus divina nosse cupientibus. Merces enim cognitionis meritis redditur; credendo autem meritum comparatur. Ipsa autem gratia, quæ data est per fidem, nullis nostris meritis præcedentibus data est. Quod enim meritum peccatoris et impij? Christus autem pro peccatoribus et pro impijs mortuus est, ut ad credendum non merito, sed gratia vocaremur, credendo autem etiam meritum collocaremus. Peccatores igitur credere jubentur et a peccatis credendo purgantur. Nesciunt enim quid recto vivendo visuri sint: quapropter cum videre non possint, nisi recte vivant, nec recte vivere valeant, nisi credant, manifestum est a fide incipiendum, ut præcepta quibus credentes a sæculo hoc averiuntur, conformandum faciant, ubi videri Deus possit; tunc demum recte et non præpostere audies, si qua sunt de animalium occultissimis meritis et de gratia vel justitia secreta omnipotentis Dei. Fidem etiam, ut credas, ille dat, a quo est omne datum bonum; quid enim habes quod non accepisti? *Dicis itaque mihi: Quid adhuc queritur? voluntati enim ejus quis resistit? Verum est quod non resistitur: quia ipsa voluntas Dei bona et justa esse a nullo dubitatur Christiano. O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Et hoc contradicentis est, etiamsi sic esset, ut diceris, tu quis eras, qui responderes Deo? qui debes tacere, et quod tibi jubetur facere; si te bonum jubet facere, debes intelligere quia et ipse bonus est, cui malum non placeat, et a quo te prohibet. Nunquid dixit: O homo, falsum est quod dixisti? sed dixit: O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? et reliqua. Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit: Quid me fecisti sic? Annon habet potestatem figulus lutum? Non dicit, quia non potest, nec debet; vult nos sic mutos esse apud Dominum, sicut lutum ad figlum: cum enim non intelligimus, non debemus mala sentire de Deo, scientes quod in Deo vitium cadere non potest, quia judicia ejus occulta sunt, injusta non sunt. Ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? De illa massa dicit populi peccatoris, quæ ex Adam omnes creati sumus. Quod si volens Deus ostendere iram, et notam facere potentiam suam, Voluntas Dei misericors est, et justa, et non vult nisi quod bonum, pium et justum est. Sustinuit in multa patientia. Qui illum deum sustinuit blas-*

phemantem, et populum suum duris operibus affligentem. *Vasa iræ apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ. Implendo peccata vasa iræ digna fuerant effecta, aptata a semetipsis in interitum, non solum per originale peccatum, sed per actuale. Ira quippe non redditur, nisi debita, ne sit iniquitas apud Deum. Et hinc intelligunt vasa misericordiæ quam gratui a illis misericordiæ præbeatur, quod iræ vasis, cum quibus eis est perditionis causa, et massa communis, ira debita et justa rependitur, et istis misericordia indebita condonatur. In vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam, quos et vocavit. Quia ipse eis voluit misereri, et facere eos vasa misericordiæ de vasis iræ. Non solum ex Judæis. Si personaliter vocasset, solos Judæos vocasset; sed invenimus eum nec Judæis peccantibus pepercisse, nec gentes salvari prohibuisse. Sed etiam ex gentibus, sicut Osee dicit. Quia et tunc Ægyptii aliquanti exierant eum illis. Vocavi non plebem meam, plebem meam, et non dilectam, dilectam. Per prophetam ostendit prædictum, gentes esse transituras ad Christum. Et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. Et erit in loco, ubi dictum est eis: Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filii Dei vivi. In tantum quo vult vocat, ut etiam gentes impias eligeret, et quæ nunquam boni aliquid fuerant operatæ. Si enim merita eligeret, solus Israel, qui semper Deo servivit, debuerat hoc mereri, sed omnes gratis salvat, et nullum meritis suis, quia sicut dicit: Omnia sub peccato inclusit, ut omnibus miseretur. *Isaias autem clamat pro Israel: Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris. Pro ipsis est, si credant, quod illis comminatur. Reliquiæ salvæ fient. Judæorum autem paucitatem credituram ostendit Isaias, quæ sunt vasa in honorem: nam reliqua multitudo vasa in contumeliam. Verbum consummans et brevians in æquitate. Secundum historiam sic intelligitur; sicut ego verbum abbrevio, et finio, sic illud cito Deus faciet. Secundum allegoriam autem, Novum Testamentum accipit verbum abbreviatum, quia omnia in eo breviter comprehensa sunt, ut est: Credo in Deum Patrem omnipotentem, et in Filium ejus Jesum Christum, et in Spiritum sanctum, et reliqua quæ sequuntur in symbolo. Vel illud: Quod vobis fieri non vultis alii ne feceritis. Id est, ut compendio fidei, per gratiam salvos faciat credentes, non per innumeras observationes, quibus illa multitudo serviliter onerata premebatur. Per gratiam quippe nobis verbum consummans et brevians fecit super terram, dicens: Jugum meum suave est et onus meum leve. Vel illud: Diliges Deum et proximum; in his præceptis tota lex pendet et prophetæ. Quia verbum brevium faciet Dominus super terram. Contraxit et abbreviavit Dominus populum Israel. Et sicut prædixit Isaias: Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus et sicut Gomorraha similes fuissetis. Quia non est passus omnes perire cum impijs, sed inde vel paucos justos effecit, et semen Abrahæ venit, qui salvaret quæ perierant; nisi voluisset vel paucos salvare, omnes pariter perissemus, sed ut**

quod promiserat Abraham impleret. Cur autem iste accipiat ille non accipiat, cum ambo non mercantur accipere, et quisquis acceperit indebit accipiat, vires suas metiantur, et fortiora se non scrutentur, sufficiat eis scire, quod non sit iniquitas apud Deum. *Quid ergo dicemus, quod gentes, quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam?* Si non ita est ut dicimus, quia non est volentis, neque currentis, quomodo gentes, quæ nunquam justitiam quæsierunt, invenerunt justitiam? et Israel, qui semper justitiam sectatus est, in legem justitiæ non potuit pervenire? Respondit: Quia illi crediderunt, isti vero noluerunt, sed in operibus gloriati sunt, quæ nec custodierunt. Quid ergo dicimus contra hæc, quæ nobis obijci possunt, hoc est, quod gentes non sectantes apprehenderunt, Israel vero non apprehendit? sed contremiscamus judicia Dei, quæ, ut dixi, occulta sunt: injusta autem nunquam sunt. *Justitiam autem quæ ex fide est: Israel vero sectans legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit. Quam Dominus dedit vocatis ut crederent. Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Quasi, quia non vere. Offenderunt. Offendunt ad lapidem offensionis, velut argute legem defendendo, et naturam et liberum arbitrium præcipitando: quemadmodum philosophi mundi. In lapidem offensionis. Qui videt lapidem, lapis salutis est illi qui in eum non offendit: qui autem cæcus est, offendit in lapidem. Ita et Judæi, quos execravit malitia sua, ne Christum agnoscerent, offenderunt in eum, faciendo illi injuriam, in quo gentes credentes apprehenderunt justitiam. Ideo lapis offensionis et petra scandali prædictus est Christus, quia multi in passione ejus et nativitate scandalizantur, sicut scriptum est: Quia scandalizabantur in eo. Et ipse Paulus ad Corinthios: Christum crucifixum Judæis scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis autem vocatis Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam. Unde et hic sequitur: Qui credit in eum, non confundetur. Petrus quoque dicit, quod credentibus lapis electus sit et angularis, incredulis vero offensionis. Sicut scriptum est: Ecce ponam in Sion lapidem offensionis, et petram scandali. In propheta Isaia hoc dixit. Et omnis qui credit in eum, non confundetur. Quia intelligit Dei virtutem et Dei sapientiam.*

CAP. X. *Fratres, voluntas quidem cordis mei et obsecratio ad Deum fit. Pro inimicis non labiis tantum, sed et corde orandum est. Pro illis in salutem. Pro Judæis. Testimonium enim perhibeo illis quod æmulationem Dei habent. Æmulationem habent sectandæ legis Dei. Sed non secundum scientiam. Nisi omnia quis secundum datam a Deo scientiam fecerit, impingit, et amsi quis consummatus fuerit. Si scientiam Dei haberent Judæi, cognoscerent quod Christus non contra legem venit, sed secundum legem, et quia non possint secundum legem justificari, sed Deus gratis ex fide justificat, non ex operibus legis, in quibus illi gloriabantur. Ignorantes enim Dei justitiam, ignoraverunt, quod gratis ex fide justificat, et non ex operibus legis, in quibus illi gloriabantur, dicentes se custodisse legem, quam non custodierunt, et*

A per ipsam justificando se, non subjiciunt se remissioni peccatorum, ne videantur fuisse peccatores. Non enim ut essent infideles cogebantur inviti, sed nolendo credere, infidelitatis crimine non carebant. *Et suam quærentes statutare, justitiæ Dei non sunt subjecti. Quæ ex lege est, vel quam de libero esse fallebantur, ut falluntur arbitrio; et dum sibi tribuunt quod Dei est, justitiæ Dei non sunt subjecti. Legis itaque justitia est, jubere quod Deo placet, et vetare quod displicet. In lege justitia est, servire, et extra eam nullum Dei adjutorium ad recte vivendum requirere. Dei autem justitia est, non de viribus suis præsumere. Justitia Dei dicitur, non quia justus est Deus, sed quia dat homini Deus, ut justus sit homo per Deum. Finis enim legis Christus, ad justitiam. Finis legis dicitur Christus, quia ipse est, vel in ipso est tota perfectio. Finis autem dicitur a consummando, non a consumendo, quia aliud est, finitus est panis, aliud finita est tela, illud ut non sit, istud ut perfectum sit. Qui ergo in Christo credit, ipse perficit legem, quia ad ipsum tendere et festinare debet omnis nostra intentio, qui ultra non habet quod requirat, quia omnia sunt impleta, quæcumque de eo in sanctis Scripturis prædicta sunt. Omni credenti. Judæo et Græco. Moyses autem scripsit quoniam justitiam quæ ex lege est, qui fecerit homo. Moyses quidem secundum historiam de lege dixit, sed Apostolus illud ad Christum aptat, quia lex nec in celo fuit, nec in abisso, et ideo illos jubet semper legem meditari, ut ibi inveniant Christum. Vivet in ea. Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit. Nemo ergo vivit illorum, quia nemo eam facit, quia ad comparationem tantorum peccatorum, etiamsi essent pauci qui facerent, nulli esse crederentur. Ne dixeris in corde tuo: Quis ascendet in celum? id est Christum deducere: aut, quis descendet in abyssum? hoc est Christum ex mortuis revocare. Sed quid dicit Scriptura? Prope est verbum in ore tuo, et in corde tuo. Hoc est, nec de passione, nec de resurrectione, nec de ascensione ejus, quod non a semetipso factum sit, in corde tuo debeas dubitare. Hoc est verbum fidei, quod prædicamus. Hoc est Novum Testamentum. Quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, et in corde tuo creideris quod Deus illum excitavit a mortuis, salvus eris. Testimonium cordis est oris confessio. Corde enim creditur ad justitiam; ore autem fit confessio ad salutem. Delictis præteritis, non futuris. Ergo si fides sufficit ad justitiam, et confessio ad salutem, Judæus et Græcus unus sunt in Christo. Dicit enim Scriptura: Omnis qui credit in illum non confundetur. Non Judæus tantum. Non enim est distinctio Judæi et Græci. De pristino peccato vel idololatria: non ergo illos vos potestis confundere, quos Scriptura dicit confundi non posse.*

(Incipit expositio de libro sancti Augustini excerpta eloco ad sanctum Simplicianum, De Jacob et Esau. Quæ licet non in ordine tractatus hujus posita esse videantur, tamen ideo prætermissa non est, quia necessaria atque perfecta est, et ob hoc hic conscripta, ut loci ipsius obscuritate revelata legentis sensum evidenter illuminet.)

Non ex operibus, sed ex vocante dictum est: Quia A major serviet minori. Vocantis est ergo gratia, percipientis vero gratiam consequenter sunt opera bona: non quæ gratiam pariant, sed quæ gratia pariantur: non enim ut ferveat, calefacti ignis, sed quæ a fervet. Nec ideo bene currit rota, ut rotunda sit, sed quia rotunda est. Sic nemo propterea bene operatur ut accipiat gratiam, sed quia accepit. Quomodo enim potest iuste vivere, qui non fuerit justificatus? quomodo sancte vivere, si non fuerit sanctificatus? vel omnino vivere, qui non fuerit justificatus [alias vivificatus]? Justificat autem gratia, ut justificatus possit vivere iuste. Prima est igitur gratia, secunda opera bona, sicut alio loco dicit: *Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.* Non enim intelligebant, quia eo ipso quo gratia est evangelica, operibus non debetur: alioquin gratia jam non est gratia. In multis locis hoc sæpe testatur, fidei gratiam præponens operibus: non ut opera extinguat, sed ut ostendat non esse opera præcedentia gratiam, sed consequentia: ut scilicet non se quisque arbitretur ideo percepisse gratiam, quia bene operatus est; sed bene operari non posse, nisi per fidem perceperit gratiam. Incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna vel externa admonitione motus ad fidem. Sed interest quibus articulis temporum, vel celebratione sacramentorum gratia plenior et evidentior infundatur. Sed ut de re de qua agitur potius loquamur, ad frangendam atque dejiciendam superbiam hominum ingratorum gratiæ Dei, et audentium gloriari de meritis, ista commemorantur. Cum enim nondum nati fuissent neque aliquid egissent bonum vel malum, non ex operibus, sed ex vocante dictum est: *Quia major serviet minori.* Vocantis ergo est gratia. Si igitur electio, per præscientiam, præscivit autem Deus fidem Jacob, unde probas, quia non etiam ex operibus elegit eum? Si propterea, quia nondum nati erant, et nondum aliquid egerant bonum aut malum; ita etiam nondum crediderat aliquis eorum: sed, sicut præscientia vidit crediturum, ita præscientia videre poterat operaturum. Ut quomodo dicitur electus propter fidem futuram, quam præsciebat Deus, sic alius possit dicere, propter opera futura potius electum, quæ nihilominus præsciebat Deus. Quapropter unde ostendit Apostolus, non ex operibus dictum esse: *Major serviet minori*: si quominus nondum nati erant, non solum non ex operibus, sed ex fide dictum est, quia utrumque deerat nondum natis. Non igitur et præscientia voluit intelligi factam electionem minoris, ut major ei serviret. Volens enim ostendere, non ex operibus factam, propterea intulit dicens: *Cum enim nondum nati fuissent, neque aliquid egissent bonum seu malum.* Alioquin poterat ei dici, sed jam sciebat Deus quis quid esset æurus. Quamobrem unde illa electio facta sit quæritur; quia si non ex operibus quæ non erant in nondum natis, nec ex fide, quia nec ipsa erat. Unde igitur? an dicendum quod nulla electio fuerit, non existente aliqua diversitate in ute-

oianino meritorum? Sed dictum est: *Ut secundum electionem propositum Dei maneret.* Et ideo quærimus, quia dictum est: nisi forte sic est distinguenda sententia, non ut intelligamus tanquam ideo non ex operibus, sed ex vocante dictum esset: *Major serviet minori*: ut secundum electionem propositum Dei maneret; sed ita potius, ut hoc de nondum natis et nondum aliquid operatis exemplum datur accipiatur, ne aliqua electio hic possit intelligi. Cum enim nondum nati fuissent, neque aliquid egissent bonum sive malum, ut secundum electionem propositum Dei maneret: id est, neque aliquid egissent bonum aut malum, ut propter ipsam actionem electio aliqua fieret ejus qui bene egerat. Cum ergo nulla esset electio bene agentis, secundum quam maneret propositum Dei, non ex operibus, sed ex vocante: id est ex eo qui vocando ad fidem gratiæ justificat implium, dictum est: *Quia major serviet minori.* Non ergo secundum electionem propositum Dei maneret, sed ex proposito electio, id est, non quia invenit Deus opera bona in hominibus quæ eligat, ideo manet propositum justificationis ipsius: sed quia manet illud ut justificet credentes, ideo invenit opera quæ jam eligat ad regnum cælorum. Nam nisi esset electio, non essent electi, nec recte diceretur: *Quis accusabit adversus electos Dei?* Non tamen electio præcedit justificationem, sed electionem justificatio. Nemo enim eligitur, nisi jam distans ab illo qui rejicitur. Unde quod dictum est, quia elegit nos Deus ante mundi constitutionem, non video quomodo sit dictum, nisi præscientia. Hic autem quod ait: *Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia major serviet minori*: non electione meritorum, quæ post justificationem gratiæ proveniunt, sed liberalitate donorum Dei voluit intelligi, ne quis de operibus extollatur. Gratia enim Dei salvi facti sumus: et hoc non ex operibus, sed Dei donum est: non ex operibus, ne forte quis extollatur. Quæritur autem, utrum vel fides mercatur hominis justificationem, an vero nec fidei merita præcedant misericordiam Dei, sed et fides ipsa inter dona gratiæ numeretur. Quia et hoc loco cum dixisset: *Non ex operibus, non ait, sed ex fide dictum est ei, quia major serviet minori*; ait autem: *Sed ex vocante: nemo enim credit, qui non vocatur.* Misericors autem Deus vocat: nullis hoc vel fidei meritis largiens, quia merita fidei sequantur vocationem potius quam præcedant. Quomodo enim credent ei quem non audierunt? Et quomodo audient sine prædicatione? Nisi ergo vocando præcedat misericordia Dei, nec credere quisquam potest, ut ex hoc incipiat justificari, et accipere facultatem bene operandi. Ergo ante omne meritum est gratia. Etenim Christus pro impiis mortuus est. Ex vocante igitur minor accipit, non ex ullis meritis operum suorum, ut major ei serviret, ut etiam quod scriptum est: *Jacob dilexi, ex vocante sit Deo, non ex operante Jacob.* Quid deinde Esau quod serviet minori, et quod scriptum est: *Esau autem odio habui: quæ*

aus malis suis hoc meruit, cum et ipse nondum natus fuisset, neque aliquid egisset boni aut mali, quando dictum est: Et major serviet minori? An forte quemadmodum illud de Jacob nullis meritis bonæ actionis dictum est, ita Esau nullis meritis malæ actionis odiosus? Si enim, quæ præsciebat Deus futura opera ejus mala, propterea eum prædestinavit ut serviet minori, propterea prædestinavit et Jacob, ut ei major serviret, quia futura ejus bona opera præsciebat: et falsum est jam quod ait: Non ex operibus. Si autem verum est, quod non ex operibus, et inde hoc probat, quia de nondum natis, nondumque aliquid operatis hoc dictum est: unde nec ex fide, quæ nondum natis similiter nondum erat, quo merito Esau odio habetur antequam nasceretur: quod enim fecit Deus eam quæ diligeret, nulla quæstio est. Si autem dicamus eum fecisse quæ odisset, absurdum est, occurrente alia scriptura, et dicente: Neque enim odio habens aliquid constituisti; et nihil odisti eorum quæ fecisti, aut constituisti. Quo enim merito factus est sol? aut quid offendit luna, ut tanto illo inferior? vel quid promeruit, ut sideribus cæteris tanto clarior crearetur? Sed omnia bona creata sunt, quæque in genere suo. Non enim diceret Deus: Solem dilexi, lunam autem odio habui; aut: Lunam dilexi, stellas autem odio habui: sicut dixit: Jacob dilexi, Esau autem odio habui. Sed illa omnia dilexit, quamvis excellentiæ diversis gradibus ordinata: quoniam vidit Deus quia bona sunt, cum dicto ejus sint instituta. Ut autem odisset Esau, nisi injustitiæ merito, injustum est. Quod si concedimus, incipit et Jacob justitiæ merito diligi. Quod si verum est, falsum est quod non ex operibus. An forte ex justitia fidei? Quid ergo te adjuvat, cum enim nondum nati fuissent? quandoquidem in nondum nato nec justitia fidei poterat esse. Vidit itaque Apostolus quid ex his verbis possit animo audientis vel legentis occurrere, statimque subjecit: Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas est ad id Deum? Absit. Et quasi docens quomodo absit: Moysi enim dicit, inquit: Miserebor cui misertus ero, et misericordiam præstabo cui misericors fuero. Quibus verbis solvit quæstionem, apertius arctius colligat? Ipsam enim est, quod maxime movet: si misereretur cui misertus est, et misericordiam præstabit cui misericors fuerit, cur hæc misericordia defuit Esau, ut etiam per illam bonus esset, quemadmodum per illam bonus factus est Jacob? An ideo dictum est: Miserebor cui misertus ero, et misericordiam præstabo cui misericors fuero, quia cui misertus est Deus, ut eum vocet, miserebitur ejus ut credat; et cui misericors fuerit ut credat, misericordiam præstabit, hoc est, faciet eum misericordem, ut etiam bene operetur? Unde admonemur nec ipsis operibus misericordiæ quemquam oportere gloriari et extolli, quod eis quasi suis Deum promeruerit: quandoquidem ut haberet ipsam misericordiam, ille præstitit, qui misericordiam præstabit cui misericors fuerit. Quod si eam credendo se meruisse quis jactat, noverit eum

sibi præstitisse ut crederet, qui misereretur, inspirando fidem, cuius misertus est: ut adhuc infideli vocationem impartiret. Jam enim discernitur fidelis ab impio. Quid enim habes, inquit, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Recte quidem hoc, sed cur hæc misericordia subtracta est ab Esau, ut non sic vocaretur, ut et vocato inspiraretur fides, et credens misericors fieret, ut bene operaretur? An forte quia noluit? Si ergo Jacob ideo credidit quia voluit, non ei Deus donavit fidem, sed eam sibi ipsa volendo præstitit, et habuit aliquid quod non accepit. An quia nemo potest credere, nisi velit; nemo velit, nisi vocetur? nemo autem sibi potest præstare ut vocaretur: vocando Deus præstat et fidem, quia sine vocatione non potest quisquam credere, quamvis nullus credat invitus. Quomodo enim credent ei quem non audierunt? aut quomodo audient sine prædicante? Nemo itaque credit non vocatus, sed non omnis credit vocatus; multi enim sunt vocati, pauci autem electi. Utique ii qui vocantem non contempserunt, sed credendo secuti sunt, volentes autem sine dubio crediderunt. Quid ergo quod sequitur? Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. An quia nec velle possumus, nisi vocati: et nihil valet velle nostrum, nisi ut perficiamus adjuvet Deus? Opus est ergo velle currere. Non enim frustra diceretur: In terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et: Sic currite, ut comprehendatis. Non tamen volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, ut et quod volumus adipiscamur, et quo volumus perveniamus. Noluit ergo Esau, et non cucurrit; sed et si voluisset, et cucurrisset, Dei adjutorio pervenisset, qui ei etiam velle et currere vocando præstaret, nisi vocatione contempta reprobus fieret. Aliter enim Deus præstat ut velimus: aliter præstat quod voluerimus. Ut velimus enim, et suum esse voluit et nostrum: suum vocando, nostrum sequendo. Quod autem voluerimus, solus præstat: id est, posse bene agere, et semper beate vivere. Verumtamen Esau nondum natus, nihil horum possit velle, seu nolle. Cur ergo in utero posuit improbatum est? Reditor enim ad illas difficultates, non solum sua obscurnitate, sed etiam nostra jam multa repetitione molestiores. Cur enim Esau reprobatus est nondum natus, qui nec credere poterat vocanti, nec contemnere vocationem, nec boni vel mali aliquid operari? Si præscientia futuræ malæ voluntatis ejus, cur non et Jacob præscientia Dei approbatus est futuræ bonæ voluntatis ejus? Quod si semel concesseris potuisse quemquam vel approbari vel improbari ex eo quod nondum in illo erat, sed quia Deus futurum esse præsciebat: convincitur enim potuisse etiam ex operibus approbari, quæ in illo Deus futura esse præsciebat, quamvis nondum esset aliquid operatus: et omnino te nihil adjuvabit, quod nondum nati erant, cum dictum esset: Major serviet minori: ut hic ostendas dictum non ex operibus, quia nondum quisquam erat operatus. Illa etiam verba si diligenter attendas, igitur non volentis, ne-

que currentis, sed miserentis est Dei : non hoc Apostolus propterea tantum dixisse videbitur quod adiutorio Dei ad id quod volumus pervenimus : sed etiam ex illa intentione qua et alio loco dicit : Cum timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini. Deus etenim qui operatur in vobis et velle et operari pro bona voluntate. Ubi satis ostendit, etiam ipsam bonam voluntatem in nobis operante Deo fieri. Nam si propterea solum dictum est : Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, quia voluntas hominis sola non sufficit ut recte justoque vivamus, nisi adjuvemur misericordia Dei : potest et hoc modo dici : Igitur non miserentis est Dei, sed volentis est hominis : quia misericordia Dei sola non sufficit, nisi consensus nostrae voluntatis addatur. At illud manifestum est, frustra nos velle, nisi Deus misereatur. Illud autem nescio quomodo dicatur, frustra Deum misereri, nisi nos velimus. Si enim Deus misereatur, etiam volumus ; ad eandem quippe misericordiam pertinet, ut velimus. Deus est enim qui operatur in nobis et velle et operari pro bona voluntate. Nam si queramus utrum Dei donum sit voluntas bona, mirum si negare quisquam audeat. At enim quia non praecedit voluntas bona vocationem, sed vocatio bonam voluntatem, propterea vocanti Deo recte tribuitur quod bene volumus, nobis vero tribui non potest quod vocamur. Non igitur ideo dictum putandum est : Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, quia nisi ejus adiutorio non possumus adipisci quod volumus : sed ideo potius, quia nisi ejus vocatione non volumus. Sed si vocatio ista ita est effectrix bonae voluntatis, ut eam omnis vocatus sequatur, quomodo verum erit : Multi vocati, pauci electi ? Quod si verum est, et consequenter vocationi vocatus obtemperat, atque ut non obtemperet in ejus est positum voluntate, recte etiam dici potest : Igitur non miserentis est Dei, sed volentis atque currentis hominis : quia misericordia vocantis non sufficit, nisi vocationem obedientiam consequatur. An forte illi qui hoc modo vocati non sentiunt [*Alias consentiunt*], possint alio modo vocati accommodare fidei voluntatem : et illud verum sit : Multi vocati, pauci electi ? ut quamvis multi quo modo vocati sunt, tamen quia non omnes uno modo affecti sunt, illi soli sequantur vocationem, qui ei capiendae reperiantur idonei : et illud non minus verum sit : Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei : quia hoc modo vocavit quo modo aptum erat eis qui secuti sunt vocationem. Ad alios autem vocatione quidem pervenit : sed quia talis fuit, qua moveri non possent, nec eam capere apti essent, vocati quidem dici poterunt, sed non electi : et non etiam similiter verum est : Igitur non miserentis Dei, sed volentis et currentis est hominis. Quoniam non potest effectus misericordiae Dei esse in hominis potestate, ut frustra ille misereatur si homo nolit : quia si velit etiam ipsorum misereri, opus sit ita vocare, quomodo illis aptum esset, ut et moverentur, et intelligerent, et sequerentur. Verum est ergo : Multi vocati, pauci electi. Illi enim electi, qui

A congruenter vocati : illi autem qui non congruebant, neque contemperabant vocationi non electi, quia non secuti, quamvis vocati. Item verum est : Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei : qui etiamsi multos vocet, eorum tamen misereatur quos ita vocat, quomodo vocari aptum est ut sequantur. Falsum est autem si quis dicit : Igitur non miserentis Dei, sed volentis atque currentis est hominis : quia nullius Deus frustra misereatur. Cujus autem misereatur, sic eum vocat quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat. Hic dicit aliquis : Cur ergo Esau non sic est vocatus, ut velit obedire ? Videmus enim alios aliter eiusdem rebus demonstratis vel significatis, ad credendum moveri : sicut, exempli gratia, Simeon in Dominum nostrum Jesum Christum adhuc infantem parvulum credidit, Spiritu ei revelante cognoscens. Nathanael ad unam sententiam quam ab illo audivit : P. iusquam te Philippus vocaret, cum esses sub arbore ficu vidi te, respondit : Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israel. Quod tanto post quia confessus est Petrus, meruit audire quod beatus sit, et quod ei darentur claves regni caelorum. Miraculo facto in Cana Galilaeae, quod initium signorum Evangelista commemorat, aqua in vinum conversa, crediderunt in eum discipuli ejus. Multos loquendo invitavit ad fidem, multi nec suscitatis mortuis crediderunt. De cruce atque morte ejus conterriti etiam discipuli titubaverunt, et tamen latro tunc credidit, cum eum non praestantiorum videret in operibus, sed consortio crucis aequalem. C. Unus etiam de numero discipulorum post ejus resurrectionem, non tam viventibus membris, quam recentibus cicatricibus credidit. Multi ex eo : uno numero, a quibus crucifixus est, qui viventes eum miracula facientem contempserant, discipulis eum praedicantibus, et in nomine ejus talia facientibus crediderunt. Cum ergo alius sic, alius autem sic moveatur ad fidem, eademque res saepe alio modo dicta moveat, alio modo dicta non moveat, aliumque moveat, alium non moveat, quis audeat dicere defuisse Deo modum vocandi, quo etiam Esau ad eam fidem mentem applicaret, voluntatemque conjungeret, in qua Jacob justificatus est ? Quod si tanta possit esse obstinatio voluntatis, ut contra omnes modos vocationis obdurescat mentis aversio, quaeritur utrum de divina poena sit ipsa duritia. Cum enim Deus de erit non sic vocatio, quomodo ad fidem moveri potest ? Quis enim dicat modum, quo ei persuaderetur ut crederet, etiam Omnipotenti defuisse ? Sed quid hoc quaerimus, cum ipsum subjungat Apostolus ? Dicit enim Scriptura Pharaoni : Quia ad hoc te excitavi, ut ostendam in te potentiam meam, et annuntietur nomen meum in universa terra. Hoc autem subjecit Apostolus documentum, quo probaret quod supra dixerat : Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Tanquam dicebat : Unde hoc doces ? Dicit enim Scriptura Pharaoni : Quia ad hoc te excitavi, ut ostendam in te potentiam meam, et ut annuntietur nomen meum in universa

terra, utique hic ostendens, quod non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Concludit itaque: Ergo cuius vult miseretur, et quem vult obdurat: cum superius non utrumque sit. Neque enim quomodo dictum est: Non volentis, sed miserentis est Dei, sic etiam dictum est: Non volentis, neque currentis, sed obdurantis est Dei. Unde datur intelligi quod infra utrumque posuit: Ergo cuius vult mihi eretur, et quem vult obdurat, ita sententiæ superiori congruere posse, ut obduratio Dei sit velle misereri: ut non ab illo irrogetur aliquid quo sit homo deterior: sed tantum quo sit melior, non derogetur. Quod si sit nulla distinctione meritorum, quis non irrumpat in eam vocem, quam sibi ipse objecit Apostolus: Dicis itaque mihi, quid adhuc conqueritur? nam voluntati ejus quis resistit? Conqueritur enim Spiritus sæpe de hominibus, si: ut per incommensurabiles apparet Scripturarum locos, quos non nollit credere et recte vivere. Unde fideles, et facientes voluntatem Dei, conversari dicuntur sine querela, quod de illis non queratur Scriptura. Sed quid conqueritur, ait: Nam voluntati ejus quis resistit? quando cuius vult miseretur, et quem vult obdurat. Et tamen intueamur superiora, et inde nostram, quantum ipse Dominus adjuvat, sententiam dirigamus. Ait enim paulo ante: Quid ergo dicemus: Nunquid iniquitas est apud Deum? Absit. Sit igitur hoc fixum atque immobile in mente sobria pietate atque stabili fide, quod nulla est iniquitas apud Deum. Atque ita tenacissime firmissimeque credatur, ipsi quod Deus cui vult miseretur et quem vult obdurat: hoc est, cuius vult miseretur, et cuius non vult non miseretur, esse alicujus occultæ, atque ab humano modulo imperverigabilis æquitatis, quæ et in ipsis rebus humanis terrenisque contractibus animadvertenda est, in quibus nisi supernæ justitiæ quædam impressa vestigia teneremus, nunquam in ipsum cubile ac penetrare castissimum atque sanctissimum spiritualium præceptorum nostræ infirmitatis suspiceret atque inhiaret intentio. Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur. In ista igitur siccitate vitæ conditionisque mortalis, nisi aspergeretur desuper velut tenuissima quædam aura justitiæ, citius aresceremus. Quapropter cum dando et accipiendo inter se hominum societas connectatur, dentur autem et accipiantur vel debita vel non debita, quis non videat iniquitatis argui neminem posse, qui quod sibi debetur exegerit, nec eum certe, qui quod ei debetur donare voluerit? hoc autem non esse in eorum qui debitores sunt, sed in ejus, cui debetur, arbitrio. Ille imago, vel, ut supra dixi, vestigium negotii hominum de fastigio summo æquitatis impressum est. Sunt igitur omnes homines, quandoquidem, ut Apostolus ait: In Adam omnes moriuntur, a quo in universum genus humanum origo ducitur offensionis Dei, una quædam massa peccati, supplicium debens divinæ summæque justitiæ: quod sive exigatur, sive donetur, nulla est iniquitas. A quibus autem exigendum et quibus donandum sit, su-

perbe judicant debitores. Quemadmodum conducti ad illam vineam injuste indignati sunt, cum tantumdem aliis donaretur, quantum ipsis redderetur. Ideoque hujus impatientiæ quæstiones ita respondit Apostolus: O homo, tu, quis es, qui respondeas Deo? sic enim respondit Deo, cum hoc displicet, quod de peccatoribus conqueritur Deus: quasi quæquam Deus peccare cogat, sed tantummodo quibusdam peccantibus misericordiam justificationis suæ non largiatur, et ob hoc dicatur obdurare peccantes quosdam, quia non eorum miseretur, non quia impellit ut peccent: eorum autem non miseretur, quibus misericordiam non esse præbendam æquitate occultissima et ab humanis sensibus remotissima judicat. Insuper alia enim sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus. Conqueritur autem de peccatoribus, tanquam de iis quos ipse peccare non cogit: simul etiam ut si, quorum miseretur, hanc quoque habeant vocationem, ut dum conqueritur Deus de peccatoribus, compungantur corde, atque ad ejus gratiam convertantur. Juste ergo conqueritur et misericorditer. Sed si hoc movet, quod voluntati ejus nullus resistit, quia cui vult, subvenit, et quem vult, deserit: cum et illi cui subvenit, et ille quem deserit, ex eadem massa sint peccatorum, et quamvis debeant uterque supplicium, ab uno tamen exigitur, alteri donatur; si hoc ergo movet: Tu, quis es, qui respondeas Deo? Quid tantummodo inconcussa fide teneatur, quod non sit iniquitas apud Deum, qui sive donet, sive exigat debitum, nec ille a quo exigit, recte potest de iniquitate ejus conqueri; nec ille cui donat, debet de suis meritis gloriari. Et ille enim nisi quod debetur non reddet: et ille non habet nisi quod accepit. Etenim obduratio illa impiorum utrumque demonstrat, et quid timendum sit, ut qui que pietate convertatur ad Deum, et quantæ agendæ sint gratiæ misericordiæ Dei, qui in aliorum pœna quid aliis donet ostendit. Si autem in laudem de aliis exigit non est justa pœna, nihil donat aliis a quibus eam non exigit. Quia vero illa justa est, et nulla est iniquitas apud vindicantem Deum, qui sufficit agere gratias ei, qui hoc remittit, quod si velit exigere, remosse recte diceret non debere? Quos et vocavit Nos, inquit, non solum ex Judæis, sed etiam ex gentibus, id est, vasa misericordiæ quæ præparavit in gloriam. Non enim omnes Judæos, sed ex Judæis; nec omnes omnino homines gentium, sed ex gentibus. Una est enim ex Adam massa peccatorum et impiorum, in qua Judæi et gentes, remota gratia Dei, ad unam pertinent conspersionem. Si enim sigillus luthi ex eadem conspersione facit aliud vas in honorem, aliud in contumeliam, manifestum est autem quod ex Judæis alia vasa sunt in honorem, alia in contumeliam, sicut ex gentibus: sequitur ut ad unam conspersionem omnes pertinere intelligantur. Si fuerit, inquit, numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquæ salvæ fient. Cætera ergo turba, vasa perfecta ad perditionem. Verbum enim consummans et brevians, inquit, faciet Dominus super terram: id est, ut com-

pendio fidei per gratiam salvos faciat credentes : non per innumerabiles observationes, quibus illa multitudo serviliter onerata premebatur. Per gratiam quippe nobis verbum consummans et brevians fecit super terram, dicens : Jugum meum suave est et sarcina mea levis est. Quod et paulo post hic dicitur : Prope est verbum in ore tuo et in corde tuo : hoc est verbum fidei quod predicamus : quia si confitearis in ore tuo, quia Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Hoc est verbum consummans et brevians, quod fecit Deus super terram : quia consummatione atque brevitate lauro justificatus est, qui defixis in cruce omnibus membris, et habens libera hæc duo, corde credidit ad justitiam, ore confessus est ad salutem, statimque audire meruit : Hodie mecum eris in paradiso. Consequerentur enim bona opera ejus, si per epta gratia diu inter homines viveret. Nec tamen ea præe-serant, ut eandem gratiam mereretur, ex latrocinio fixus in crucem, ex cruce in paradisum translatus. Et sicut prædixit, inquit, Isaias : Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorrha similes fuisset. Quod hic ait, Reliquisset nobis semen : hoc ibi : Reliquiæ salvæ fient. Cæteri autem perditionis vasa debito supplicio perierunt. Et non omnes perisse sicut Sodoma et Gomorrha, non meritum eorum fecit, sed gratia Dei relinquentis semen, unde alia messis toto orbe consurgeret. Hoc et paulo post : Sic ergo, inquit, et in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus : alioquin gratia jam non est gratia. Quid ergo? quod quærebat Israel, hoc non est consecutus, electio autem consecuta est, cæteri vero exæcati sunt. Consecuta sunt vasa misericordiæ, exæcata sunt vasa iræ : ex eadem tamen conspersione. Quis enim discutiet opera Domini ex eadem conspersione unum damnantis, alterum justificantis? Liberum voluntatis arbitrium plurimum valet : imo verum est quidem, sed in venundatis sub peccato quid valet? Caro, inquit, concupiscit adversus spiritum, spiritus adversus carnem : ut non ea quæ vultis faciat. Præcipitur ut recte vivamus, hac utique mercede proposita, ut in æternum beate vivere mereamur. Sed quis potest recte vivere, et bene operari, nisi justificatus ex fide? Præcipitur ut credamus, ut dono accepto Spiritus sancti, per dilectionem bene operari possimus. Sed quis potest credere, nisi aliqua vocatione, hoc est, aliqua rerum te tificatione tangatur? Quis habet in potestate tali visu attingi mentem suam, quo ejus voluntas moveatur ad fidem? Quis autem animo amplectitur aliquid, quod eum non delectat? Aut quis habet in potestate, ut vel occurrat, quod eum delectare possit, vel delectet cum occurrerit? Cum ergo nos ea delectant quibus proficiamus ad Deum, inspiratur hoc, et præbetur gratia Dei, non nutu nostro et industria, aut operum meritis comparatur : quia ut sit motus voluntatis, ut sit industria studii, ut sint opera cha-

ritate ferventia, ille tribuit, ille largitur. Petere jubemur, ut accipiamus : quærere, ut inveniamus : et pulsare, ut aperiat nobis. Nonne aliquando ipsa oratio nostra sic tepida est, vel potius frigida et pene nulla, ut neque hoc in nobis cum dolore advertamus? quia si vel hoc dolemus, jam oramus. Quid ergo aliud ostenditur nobis, nisi quia et petere, et quærere, et pulsare ille concedit, qui hæc ut faciamus jubet. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei : quandoquidem nec velle, nec currere, nisi eo monente atque excitante, poterimus. Quod si electio sit aliqua, ut sic intelligamus quod dictum est : Reliquiæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt, non ut justificatorum electio fiat ad vitam æternam, sed ut eligantur qui justificentur. B certe ita occulta est electio, ut in eadem conspersione nobis prorsus apparere non possit, aut si apparet quibusdam, ego in hac re infirmitatem meam fateor. Non enim habeo quod intuear in eligendis hominibus ad gratiam salutarem, si ad examen hujus electionis aliqua cogitatione permittor, nisi vel majus ingenium, vel minora peccata, vel utrumque, addamus etiam, si placet, honestas utilesque doctrinas. Quisquis ergo fuerit quam minimis peccatis irretitus atque maculatus (nam nullis quis potest?), et acer ingenio, et liberalibus artibus expolitus, eligendus videtur ad gratiam. Sed cum hoc statuero, ita me ridebit ille qui infirma mundi elegit, ut confundat fortia, et stulta mundi, ut confundat sapientes : ut eum intuens et pudore correctus, ego irrideam multos, et præ quibusdam peccatoribus castiores, et præ quibusdam piscatoribus oratores. Nonne advertimus multos fideles nostros ambulantes viam Dei, ex nulla parte ingenio comparari : non dicam quorundam hæreticorum, sed etiam mimorum? Item nonne videmus quosdam homines utriusque sexus, in conjugali castitate viventes sine querela, et tamen vel hæreticos, vel paganos, vel etiam in vera fide et vera Ecclesia sic tepidos, ut eos miremur meretricum et histrionum subito conversorum non solum patientia et temperantia, sed etiam fide, spe, et charitate superari? Restat ergo, ut voluntates eligantur : sed voluntas ipsa, nisi aliquid occurrerit, quod delectet atque invitet animum, moveri nullo modo potest. Hoc autem ut occurrat, non est in hominis potestate. Quid volebat Saulus, nisi invadere, trahere, vincire, necare Christianos? quam rabida voluntas, quam furiosa, quam caeca! Qui tamen una desuper voce prostratus, occurrente utique tali visu, quo mens illa et voluntas, refracta sævitia, retorqueretur et corrigeretur ad fidem, repente ex Evangelii mirabili persequatore, mirabilior prædicator effectus est. Et tamen quid dicimus? Nonquid iniquitas est apud Deum? exigentem a quo placet, donantem cui placet : qui nequaquam exigit indebitum, nequaquam donat alienum. Nunquid iniquitas est apud Deum? Absit. Quare tamen huic ita, et huic non ita? O homo, tu quis es? debitum si non reddis, habes quod gratuleris : si reddis, non habes quod queraris.

Credamus tantum, etsi capere non valeamus, quoniam qui universam creaturam, et spiritalem et corporalem, fecit et condidit, omnia in numero, et pondere, et mensura disponit: sed inscrutabilia sunt iudicia ejus, et investigabiles viæ ejus. Dicamus alleluia, et collaudemus canticum, et non dicamus, quid hoc? aut quid hic? Omnia enim in tempore suo creata sunt.

(Item de libro secundo Augustini ad Simplicianum.)

Diabolus etiam volens nocere justo viro Job, nocendi quidem voluntate diabolus erat, sed tamen a Domino Deo potestatem petebat, dicens: Mitte manum tuam, et tange carnem ejus, quamvis hoc esset, si permetteretur, ipse facturus: ipsam enim permissionem petebat hoc modo, et manum Domini appellabat, permissam a Domino manum suam, id est, ipsam potestatem quam volebat accipere. Cui congruit illud in Evangelio, quod Dominus discipulis ait: Ille nocte postulavit Satanas vexare vos sicut triticum. Dicitur ergo spiritus Dei malus, hoc est, minister Dei ad faciendum malum in Saul, quod eum pati iudex omnipotentissimus iudicabat, quoniam spiritus ille voluntate qua malus erat, non erat Dei: creatura vero, qua conditus erat, et potestate quam non sua, sed Domini omnium æquitate acceperat, Dei erat. Item, ira hominis fervida est, et non sine cruciatus animi: ira vero Dei de qua dicitur in Evangelio: Sed ira Dei manet super eum, illo in tranquillitate jugiter permanente, cum creatura subdita exercet admirabili æquitate vindictam.

Hic jam ordine ad tractatum reversus Apostoli est. *Nam id. m. Dominus omnium: dives in omnes qui invocant illum. Omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Unus Deus omnium, et dives in misericordia, salutem habet, unde utrique tribuat. Quomodo ergo invocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt?* Interrogat, et postmodum ipse respondet: *Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur?* Quia nunquam ad illos propheta missi sunt. *Sicut scriptum est: Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* Istorum pedes bene currunt, et speciosi sunt, qui annuntiant. Illorum autem qui ad vanitates sæculi currunt, turpes sunt pedes. *Sed non omnes obediunt Evangelio. Si ne illi quidem obediunt, ad quos isti mittebantur, quomodo illi obediunt, qui non audierunt? Isaias enim dicit, Domine, quis credidit auditui nostro? Quis? pro difficultate dicit. Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Responsio Apostoli hoc magis contra Judæos dicit, quibus et per legem et per prophetas promissus est Christus, et venisse credere nolunt. Et docet testimoniis sequentibus quia ita est, et excusationem nullam habebunt. Sed dico: Nunquid non audierunt? et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Vult hoc testimonium per allegoriam de vocibus prophetarum intelligi. Sed*

A dico: Nunquid Israel non cognovit? Nunquid Israel non cognovit gentes esse salvandas? sed quando legébant testimonia, de proselytis dici credebant, non de universo mundo. Primus Moyses dicit: Ego ad æmulationem vos adducam. Quia debuistis exemplum præbere, ut gentes vos imitarentur, ut relictis idolis verum Deum colerent. Nunc vel illos imitamini, quia jam illi idola non colunt. In non gentem. Antequam crederent Deo, non erat gens Dei. Quasi dicat, eos qui non erant gens mea, et credent mihi ad vestram irritationem: ut quibus debuistis majores esse, gaudeatis si eis æquamini. Sicut si aliquis habeat filium inobedientem, et ad corrigendum eum dimidium patrimonium det servo, et postea ille conversus gaudeat si aliud dimidium meruerit accipere.

B In gentem insipientem in iram vos mittam. Gens insipiens, quæ legem Dei non habebat, sive non erat gens, quia mortui erant peccatis per idololatriam, sicut dicit de non credente: Jam iudicatus est. Isaias autem audet, et dicit. Audet, quia non timet populum Judæorum. Inventus sum non querentibus me. Gentes quæ non quærebant Deum ejus nec legem habebant, per quam eum quærent. Palam apparuit iis qui me non interrogabant. Gentes non Deum interrogabant, sed idola et mathematicos. Ad Israel autem dicit. Qui tam bene sensit de gentibus, ecco quid dicit de Judæis. Non solum ergo gentes eligendas, sed etiam ex Israel incredulos repellendos, ante prædictum est. Per allegoriam extensio manuum crucem significat. Tota die expandi manus meas ad

C populum non credentem et contradicentem. Toto tempore mirabilia ostendens, et nec sic credidistis, quanta sit pietas Dei: ut in modum nutricis, quæ vult parvulum proficere ut ambulet, qui necdum ambulat, expandit manus, ut ad illam veniat: et dum ad illam cupit pervenire, discat ambulare. Sic Deus beneficiis suis semper ad se colendum Judæos provocavit, sed illi in sua claudicatione remanserunt.

CAP. XI. Dico ergo: Nunquid repulit Dominus populum suum? Quia satis illos humiliavit, modo quasi bonus doctor et ne exacerbare illos potius videatur dum provocaret, quasi consolatur eos. Absit. Non sic eos repulit, ut jam non recipiat eos, si crediderint dono Domini. Nam et ego Israelita sum. Si omnes penitus repulisset, nec me utique attraxisset: quod si etiam, ut ita dicam, ex eis alius non credidisset, nisi ego, fuerat in me completa promissio Dei, quam Abraham locutus est: non dicam quod inde tot millia crediderunt dono ejus. Ex semine Abraham de tribu Benjamin. Non ex proselytis. Non repulit Deus plebem suam quam præcivit. Quam præcivit: id est, prædestinavit salvandam: quia ex ipsa plebe multi crediderunt donogratie Christi: qui [F. quia] apud illum futura jam facta sunt: sine dubio ergo præcivit: et quia præcivit, prædestinavit: sed prædestinasse est disposuisse, quod fuerat ipse facturus. An nescitis in Elia quid dicit Scriptura? Ubi scriptum est de Elia. Quemadmodum interpellat Deum adversus Israel? Domine, prophetas tuos occiderunt: altaria tua suffo-

derant : et ego relictus sum solus, et querunt animam meam. Hoc dicit, ne superbirent iterum gentes, eo quod ex ipsis multi crediderunt, ex illis vero pauci, ad comparationem multitudinis gentium. Sed quid dicit illi responsum divinum? Prophetæ illud sciebant, quod illi dicebatur. Nam si omnia noscent, divini potius dicerentur. Dixit et rex ad Jeremiam, Si est verbum Dei in te. *Reliqui mihi septem millia virorum.* Si prophetam tantum latuerunt, vos quantos putas posse latere qui salvandi sunt? Notandum quia non dixit, Relicta sunt : sed, Reliqui mihi. *Qui non curaverunt genua ante Baal.* Quomodo malis operibus Deus negatur, ita et idolum adoratur. Non enim tantum ille ei servit, qui illi immolat, sicut de avaritia dicit, quæ est simulacrorum servitas. Sic ergo et in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Sicut ergo tunc non omnes perierunt, ita et nunc aliquanti salvantur : tempus electionis modo est : cæterorum qui credit nunc, tunc mercedem accipiet. Si autem gratia, non ex operibus. Inter gratiam et prædestinationem hoc interest, quod prædestinatio est gratiæ præparatio : gratia vero jam ipsa donatio. Quod ait Apostolus : Ipsius enim sumus signentum creati in Christo Jesu in operibus bonis : gratia est. Quod autem sequitur : Quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus, prædestinatio est. Et ne dicerent illi : Sub Elia justii erant, isti vero peccatores sunt : quomodo ergo eos dicit electos? subjecti : Quia eos gratia fecit esse credentes, ideo sunt gratis salvati. Gratia enim ideo dicitur, quia gratis datur, nullis præcedentibus meritis. Præcedit namque non debita, sed gratuita gratia, ut per illam fiant bona opera. Ne si præcesserunt bona opera, tanquam operibus reddatur gratia, ac sic gratia jam non sit gratia. Quisquis vero dicit, gratiam Dei ab hominibus honorum merito præveniri, et gratiam Dei meritis dari, Pelagianus est : nam non est gratia, si non gratis datur : si debita merentibus redditur : quod absit. Quia nos Deus prævenit et præcedit : non nos Deum. In multis locis hoc sæpe testatur, fidei gratiam præponens operibus : non ut opera extinguat, sed ut ostendat non esse opera præcedentia gratiam, sed consequentia : ut scilicet non se quisque arbitretur ideo percepisse gratiam, quia bene operatus est : sed bene operari non posse, nisi per fidem perciperit gratiam. *Alioquin gratia non est gratia.* Si aliquid ante præcedit hominis unde salvatur, jam non gratis. Gratia autem, ut dixit, ideo dicitur, quia nullis præcedentibus meritis datur, et quia gratis peccata dimittit. *Quid ergo? quod quærebat Israel, hoc non est consecutus.* Totus Israel ideo non est consecutus, quia non ex fide quærebat, sed per sabbatum tantum et circumcissionem se putabat justificari, cum cætera mandata contemneret : sic cum justitiam consecuta sunt vasa misericordiæ, excæcata sunt vasa iræ. *Electio autem consecuta est.* Electio, populus fidelis, qui misericordiam consecutus est, quem Deus elegit. Ego, inquit, elegi vos : non vos me. Cognovit Deus qui sunt ejus. Et illud :

A Elegit nos in ipso ante constitutionem mundi. Hæc est illa electio, qua eos quos voluit elegit in Christo ante constitutionem mundi, ut essent sancti. *Cæteri vero excæcati sunt, sicut scriptum est.* Excæcati sunt per infidelitatem : sicut scriptum est : Nisi credideritis, non intelligetis. *Dedit illis spiritum compunctionis, oculos ut non videant, et aures ut non audiant.* Et tibi propheta de infidelibus aiebat, et peccantibus. Dedit illis Deus : hoc est, tradidit illos Deus in desiderio suo. Dei tradere, relinquere est. Spiritum compunctionis, quem volebant, dedit illis Deus : quia semper increduli fuerant verbis Dei, et diffidentes, et ideo justo suat Dei judicio derelicti : ita et nunc Christiani, qui dubitant de resurrectione, et præmiis, et gehenna, spiritum compunctionis habent a diabolo infusum. *Usque in hodiernum diem.* Usque quoque convertantur ad Deum : quomodo de velamine carnis ad Corinthios tractat : Cum conversi fuerint ad Deum, auferetur velamen. *Et David dicit : Fiat mensa eorum in laqueum, et in captivum, et in scandalum, et in retributionem ipsis.* Hoc de illis dicit, qui Salvatoram acetum et felle potaverunt : et tamen ipsis dicit Petrus : Et nunc, fratres, scio quia per ignorantiam fecistis hoc : ponite mihi ergo, et baptizetur unusquisque vestrum. Et ipse Paulus post modicum : Et illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur. *Obscurentur oculi eorum, ne videant : et dorsum illorum semper incurva.* Quamdiu tales sunt. *Dico ergo, Nunquid sic offenderunt, ut caderent? Absit.* Hoc est, ut caderent in æternum? Absit. Possunt tamen, quamvis sua voluntate ceciderint, illuminante Dei gratia, surgere. *Sed illorum delictum salus est gentibus, ut illos æmulentur.* Usque adeo dilexit, ut propter illorum salutem gentes salvarentur : ut illi videntes gentes ad regnum Dei vocari, et confunderentur, et converterentur. *Quod si delictum illorum divitiæ sunt mundi.* Si delictum eorum vobis tantum profuit, ut vos illis æquet, quanto magis si velint multi ex illis credere, vel omnes, prodesse vobis poterant ad doctrinam? Delictum Judæorum ditavit gentes, ut eorum sine labore legis fierent coheredes, et concorporales, sicut ad Ephesios ipse commemorat. *Et diminutio eorum divitiæ gentium : quanto magis plenitudo eorum!* Si pauci eorum credentes tantum vobis profuerunt, quanto magis si plurimi credidissent! *Vobis enim dico gentibus.* Qui ex gentibus credidistis. Vult ostendere se per illos Judæorum salutem magnopere querere. *Quamdiu quidem ego sum gentium Apostolus.* Quamdiu sum in corpore. *Ministerium meum honorificabo.* Illustrabo, honorificabo ministerium meum, si non solum gentes, ad quas missus sum, sed etiam Judæos lucratus fuero exemplo meo. *Si quo modo ad æmulandum provocans carnem meam.* Hic carnem suam Judæos dicit, ex quorum genere veniebat. Si quocunque modo sic me exhibeam, ut me illi æmulentur, et desiderent tales esse. *Et salvos faciam aliquos ex illis.* Quia volunt omnes, vel aliquos, ut impleatur, Reliquiæ salvæ fient. *Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi.* Repetit quod dixerat. *Quæ assumptio, nisi vita ex mortuis? Unde gentibus*

assumptio, nisi ex illorum morte? Ex Judæis mortuis **A** p̄p̄ stoli vita fuerunt assumptioni gentium. *Quod si delibatio sancta est, et massa.* Pauci eredentes sancti : et omnes, si credant, fieri possunt. Si rivus bonus, et fons. *Et si radix sancta, et rami.* Radix patriarcharum, hoc est, primi et novissimi, qui ex illis crediderunt, sancti sunt. *Quod si aliqui ex ramis fracti sunt.* Qui in Christo credere noluerunt. *Tu autem.* Non ideo illi fracti sunt, ut tu inseraris : sed ideo conseruus, quia illi fracti sunt. *Cum oleaster esses, insertus es in illis.* Olea quidem, sed inculta, silvestris, de genere sine lege et promissis. Contra naturam est ut oleaster in oliva inseratur : sed potentia Dei omnia possibilis : nec contradicit factura factori. *Et socius radices, et pinguedinis olivæ factus es.* Radices, Patrum; pinguedinis, Christi. *Noli gloriari adversus ramos.* Noli gaudere, quod illi fracti sunt. *Quod si gloriaris, non tu radiem portas, sed radix te.* Si gloriaris, hoc audies, quia non illi per te stant, sed tu per illos. Nec tu illis vitam præstitisti, sed illi tibi. *Dicis ergo : Fracti sunt rami, ut et ego inserar.* Bene, propter incredulitatem fracti sunt. *Tu autem fide stas.* Dicis ergo illos fractos, ut tu inseraris. Videamus, si propter hoc : sed illi per incredulitatem fracti sunt, tu autem nullis tuis meritis fide insertus es gratis : ne putes, quod personam tuam acceperit, illos sine causa projecit. *Noli altum sapere, sed time.* Noli superbe sapere contra eos; sed magis dole, et ora pro illis. *Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat.* Si illis non pepercit, quia increduli fuerunt qui ex semine Abrahamæ sunt : nec tibi parcat, si in aliquo incredulus fueris : quia oleaster eras. Incredulitas non est unius generis : Omne peccatum ex infidelitate descendit, sicut ostenditur in Scripturis : Quia non crediderunt verbis Dei, etiamsi Deo crediderunt peccatores. *Vide ergo bonitatem et severitatem Dei.* Contra eos qui alium Deum ju-tum, alium asserunt bonum : et contra eos qui negant Deum in peccantibus vindicare. *In eos quidem qui ceciderunt, severitatem : in te autem, bonitatem Dei.* Quia et illi justificati sunt, et tui misericorditer et clementer misertus est, et nullis tuis meritis : unde omnino debet cessare præsumptio. *Si permanseris in bonitate.* In fide, quæ tibi per ejus bonitatem collata est. *Alioquin et tu excideris.* Et tu si incredulus fueris, severitatem senties : et illi bonitatem, si crediderint. *Sed et illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur.* Si autem in infidelitate permanserint, non inserentur. Ostendit eos dono Dei posse reverti. *Potens est enim Deus iterum inserere illos.* Apud homines quidem impossibile est aridos surculos reformare : Deo autem omnia possibilis sunt. *Nam si tu ex naturali excisus es oleastro.* Qui jam olim in patribus tuis, qui oblitum naturalem legem, degeneraverunt a natura, etiam per successiones peccandi consuetudo crescendo permansit, quasi naturaliter amari fuerunt : non solum per originale peccatum, sed etiam per actuale. *Et contra naturam insertus es in bonam olivam, quanto magis hi secundum naturam inserentur suæ olivæ?* Contra na-

turam est, sicut dictum est, oleastrum olivæ inserere : quia magis radix ramo solet consentire, quam ramus radici. *Nolo enim vos ignorare, fratres.* Et hoc ne superbirent gentes contra eos. *Mysterium hoc.* Secretum. *Ut non sitis vobis ipsis sapientes.* Ut non secundum carnalem vestram sapientiam dicatis : Meritis nostris nos Deus elegit, illos autem abiecit : et ut nos eligeret, ideo illos repulit. *Quia cæcitas ex parte contigit in Israel.* In his cæcitas contigit, quia non crediderunt : quos et Jacob claudicatio figuravit. *Donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret.* Cum plenitudo gentium crediderit, sic æstimantur in fine sæculi Judæi, qui inventi fuerint credituri, Plenitudo gentium, multitudo credentium est, ex omni genere : non omnes omnino gentes, juxta figuram synecdochen. *Sicut scriptum est, in Isaiæ propheta : Veniet ex Sion, qui eripiat et avertat impietates ab Jacob.* Quod ante nemo facere prævalebat. *Et hoc illis a me testamentum.* Testamentum novum, quod Jeremias promittit. *Cum abstulero peccata eorum.* Ut per baptismum mundati novum accipiant testamentum. *Secundum Evangelium quidem inimici propter vos.* Inimici, quia vos illis æquavi, et quia vobis prædico, prohibentes nos gentibus loqui. Quid est, Secundum Evangelium inimici propter vos, nisi quod eorum inimicitia, qua occiderunt Christum, Evangelio proficit? et hoc ostendit ex Dei dispositione venisse, qui bene uti novit etiam malis : quia persecutio Judæorum Evangelio militavit. *Tanta ab illis fieri perinisi, quanta necessaria fuerunt Evangelio.* **C** *Secundum electionem autem, charissimi, propter patres.* Si autem credant, charissimi sunt. Item aliter : Qui inde prædestinatione electi sunt, per gratiam diligunt : qui in suo errore dimissi sunt, inimicitias exercent propter Evangelium : quos et Jacob claudicans figuravit. *Sine penitentia enim sunt dona et vocatio Dei.* Id est, sine mutatione stabiliter fixa sunt. Ad hanc vocationem qui pertinent, omnes sunt docibiles Dei : nec possunt dicere : Credidi, ut sic vocaret : quia Dominum non poenitet semini Abrahamæ promississe. Et aliter : Sine aliquo præcedenti merito vel labore data est fides per gratiam Christi. Poenitere Dei, mutare est, sicut legimus : Poenitet me Saul regem fecisse : vel illud : Jura it Dominus, nec poenitebit eum : et reliqua : hoc est, Sacerdotium istud non mutabitur sicut mutatum est Judæorum : ita et hic sine poenitentia sunt dona Dei, et vocatio : hoc est, quos prædestinavit, hos et vocavit. Quia Deus non mutabit vocationis suæ sententiam ; sed quos ante mundi constitutionem in præscientia sua e'egit, ipsis dicturus est : Venite, benedicti Patris mei, et reliqua. *Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo.* Quando adhuc illi credebant. *Nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum incredulitatem.* Non merito vestro. *Ita et isti nunc non crediderunt in vestra misericordia.* Misericordia gentium Christus est : ut et ipsi misericordiam consequantur. In tantum non crediderunt, ut et ipsi non ex operibus justificentur, sed misericordia, sicut vos, quocumque crediderint.

Concluit enim Deus omnia in incredulitate. Quos invenit in incredulitate : hoc est, Judæos omnes, et gentes, hos concluit, quia ante Judæi peccatores erant, non perfidi : postquam Christo non crediderunt, æquales sunt gentibus, et ita misericordia indigent omnes et consequuntur. *Ut omnium miseretur.* Hæc fecit causa ut omnibus miseretur, quia omnes æqualiter incredulos deprehendit. *O altitudo divitarum sapientiæ.* Laudat ergo sapientiã Dei, qui tandiu expectavit secundum præcipientiam, donec omnes æqualiter indigerent misericordia, ut nemo haberet unde gloriari posset, se ex operibus justificatum, quæ nec fecit. Hoc autem nemo intellexit, justo Dei judicio, unde admirans Apostolos tantum profundum, nullis meritis præcedentibus gentes intrinmissas, et multa perfidia præcedente derelictos Judæos, exclamat : *O altitudo ! Et si Apostolus hoc dicit, quanto magis nos dicere debeamus, et non discutere Dei judicia : sed ad istud testimonium, velut ad portum confugere, et velut ad validissimam anchoram nos tenere ! Et scientiæ Dei : quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus ! Considerandum quod Dei scientia omnibus divitiis præponitur. Quis enim cognovit sensum Domini ? aut quis consiliaris ejus fuit ? Quis pro difficultate positum est. Aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei ? Quis prior fecit aliquid boni sine Deo, ut non Dei misericordiam glorificet, sed suo merito se recepisse gloriatur ? cujus est bonitatis etiam quod sumus et vivimus, non tantum quod credimus : quia in omnibus ipsius misericordia prævenitur. Et sciamus quia, si boni aliquid facimus, jam ab illo accipimus, cui nemo prior dedit. Quoniam ex ipso, et per ipsum. Ab ipso non solum omnis creatura de nihilo facta est, sed ex ipso est omne bonum, dicente Jacobo : A quo est omne donum optimam. Et in ipso sunt. In ipso concluditur : ipse glorificandus a nobis est. Omnia ipsi gloria in sæcula. Amen. Si omnia, et fides.*

Cap. xii. Observo itaque vos, fratres. Initium causæ : Quia de sensu Domini dixerat, modo docet qui esse debeant : quales se Dei adjutorio debeant exhibere, ut sensum Domini habere mereantur. *Per misericordiam Dei.* Qua salvati estis : nihil enim majus habebant. *Ut exhibeatis corpora vestra.* Quanto magis animas vestras ? non arietes et hircos : qui tamen vivi et sine macula offerebantur. *Hostiam viventem.* Ab omni peccatorum morte alienam. *Sanctam.* Puram et castam : Sanctificate enim vos, ait, a mulieribus. *Deo placentiam.* Non hominibus solum. *Rationabile obsequium vestrum.* Omnia sapienter faciendâ : quia etiamsi consummatus quis fuerit, et abfuerit ab illo scientia Dei, in nihilum deputabitur. *Et nolite conformari huic sæculo.* Nolite iterum similes esse filiis mundi, qui facti estis filii Dei. *Sed reformamini in novitate sensus vestri.* Renovate dono Dei sensum vestrum, per quem regitur corpus, et omnia membra diriguntur. Et ita corpus renovabitur : et cum hoc feceritis, tunc poteritis voluntatem Dei, et sensum ejus agnoscere. *Ut probetis quæ sit voluntas Dei.* Hæc enim non nisi novo

sensu revelatur renatis per gratiam. *Bona, et beneplacens, et perfecta.* Bona, melior et optima. *Dico enim per gratiam quæ data est mihi.* Non sensu proprio loquor : sed gratia Christi loquitur in me : quasi prohibens aliter sapere quam præcipit lex divina. *Omnibus qui sunt inter vos.* Sacerdotibus et doctoribus, quorum exemplum ceteri sequerentur. *Non plus sapere, quam oportet sapere : sed sapere ad sobrietatem.* Plus sapit, qui illa, quæ lex non dicit inquit, sicut dicit Salomon : *Altiora te ne quæsieris.* *Unicuique sicut Deus divisit.* Notandum quod Spiritum sanctum dicat Deum : quem ad Corinthios, dividere dicit dona singulis prout vult. *Mensuram fidei.* *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus.* Ut agnoscamus a Deo nobis etiam ipsam fidem donari. *Omnia autem membra non eundem actum habent.* Non potest oculus audire, nec auris videre. *Ita multi unum corpus sumus in Christo.* Ad unitatem et pacem hortatur : non potest unus omnia habere, ne superbiat si nullius indigeat. Nolite ergo contristari, quia non habet unus quod alium habere perspexit. *Singuli autem alter alterius membra.* Alterutro præstemus quod habemus, ut præstando in alterutrum quod habemus, magis ac magis charitas confirmetur. *Habentes autem donationes, secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes.* Audi donationes, et tace de meritis. Novi Testamenti donum est, quod ex nobis non est : omnibus credentibus gloria futura promittitur. Sed jam in præsentem renatis Dominus differentias virtutum, gratia distribuente, largitur. *Sive prophetiam : secundum rationem fidei.* Fidei, non legis : sed illius fidei quæ per dilectionem operatur ; sed ista dilectio per Spiritum sanctum infunditur. Vel etiam illam prophetiam veram, quæ secundum fidem est. *Sive ministerium, in ministrando.* Sacerdotale. *Sive qui docet, in doctrina : qui exhortatur, in exhortando.* Qui docet, major est eo qui exhortatur : exhortari enim possunt et ignari pro viribus suis : docere autem doctorum est. Huc usque dona. Hinc jam docet, ut decet, ut donis acceptis bene utamur. *Qui tribuit, in simplicitate.* Omnibus simpliciter, id est puro corde debet dari : qui enim susceperit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. *Qui præest, in sollicitudine.* Ecclesiæ, vel fratribus. *Qui miseretur.* Maxime misericordia circa ægrotantes exhibenda est, quamvis generatis sit. *In hilaritate.* Hilarem enim datorem diligit Deus : tristem sine dubio odit. *Dilectio sine simulatione.* Qui fictus est in charitate, injuriam Deo facit, qui charitas est. Magna enim fraus est, si auro plumbum admisceas : quanto gravius, si malo simulationis, quantum in te est, bonum coeleste corrumpas ? Tota puritas debet esse in Christiano, sicut dicit, Deus lux est. Et in Christiano serenitas mentis debet esse. Servorum est in præsentem pavere, et in absenti detrahere : et illud, Non diligamus verbo, sed opere et veritate, ut etiam, si necesse est, moriamur. *Odientes malum.* Sive opus, sive hominum actus malos. *Adherentes bono.* Sicut : *Diverte a malo, et fac bonum.* Eradica malum, ut semines bonum. *Charitate*

fraternitatis. Tanquam ex uno utero nati, ita vos diligite. *Invicem benigni.* Sicut, Invicem superiores existimantes. *Honore invicem prævenientes.* Maxime semper tenendum est, ut semper te minorem omnibus existimes, et sic servabitur humilitas, et patientia: quia quidquid pateris a majore, contentus es. *Sollicitudine non pigri.* Non solum ad quem manet sollicitudo Ecclesiæ impiger debet esse et alacer, sed etiam invicem de profectu et vita vestra debetis esse solliciti. *Spiritu ferventes.* Tunc spiritu fervemus, si a carnalibus actibus fugiamus: quia Dominus in tepidis nauseam patitur. *Domino servientes.* Non sæculo, nec vitis, sed Redemptori. *Spe gaudentes, in tribulatione patientes: orationi instantes.* Propter gaudium futuræ spei in tribulatione estote patientes. Omne, inquit, gaudium existimate, cum in tentationes varias incideritis. *Omni tempore benedicentes.* In prosperis et in adversis. *Necessitatibus sanctorum communicantes.* Mementote quibus operibus sancti parverint Deo, et estote participes eorum, et ministrare eis, qui omnia sua contempserunt propter Christum, sic ut ibi vestra abundantia illorum inopia sit suppletur, ut et illorum abundantia vestræ inopia sit supplementum. *Hospitalitatem sectantes.* Sicut Loth etiam invitos coegit hospites. Et sicut dicit: Hospitalitatem nolite oblivisci, per hanc enim placuerunt quidam, angelis hospitio receptis: et cætera testimonia. *Benedicite persequentibus vos, benedicite, et nolite maledicere.* Ne putaremus irumque fieri posse, non solum non re maledicendum est, sed etiam benedicendum: sicut ait apostolus Petrus: Non reddentes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto: sed e contrario benedicentes. *Gaudere cum gaudentibus.* Sed modo id perverse sit, qui nemus cum gaudentibus: si quis laudatur, invidemus: si quis cadit, gaudemus: si de corpore essemus, doleremus unum membrum abscisum de corpore nostro. *Flore cum fletibus.* Ad fletum Mariæ fletibus provocatur Dominus, nobis præbens exemplum, non pro Lazaro, neque pro Judæorum incredulitate: quia non tunc primum signis ejus non crediderunt, sicut quidam putant. *Florecam fletibus: nos oportet, subintelligitur.* Si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. *Idipsum invicem sentientes.* Ut sicut tuus, ita et fratris necessitati perfecta charitate consentias. *Non alta sapientes.* Superbe sapit, qui Deo suam non reservat injuriam. *Sed humilibus consentientes.* Humilibus, hoc est, humilitati. *Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.* Nolite in humana sapientia gloriari: sed stulti estote in hoc sæculo, ut sitis sapientes, sicut scriptum est: Beatus, quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum. *Nulli malum pro malo reddentes.* Sapientia humana est, si quæras quomodo vicem reddas malo. Nam stultitia est in sæculo, si percutienti maxillam, præbeas et alteram. Qui si tantæ patientiæ et benignitatis fueris, non solum eorum Deo, sed etiam apud homines probabilis habetis. *Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.* Tantum cave ne ideo facias, ut non Deo et

A homini, sed ut solis hominibus placeas. *Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Sive ex vobis est ut fieri possit, quod vestrum est, vos habetote pacem et cum amicis, et cum inimicis, et dicite cum propheta: Cum iis qui oderunt pacem eram pacificus. Nulli ergo debemus malum de injuria facere, vel nocere: sed magis e contrario optare salutem eorum, et conversionem ad Dominum. Ut bonum fieri possit, merces sit voluntatis tuæ: ut vero fieri non possit, culpa sit dissensionis alienæ. Tu vero cum propheta pronuntia: Cum iis qui oderunt pacem eram pacificus. Quod hoc modo implet, dum utilia et salutaria optas inimicis, quia hujusmodi voto ad optantem permanet fructus, etsi ab altera parte negligatur affectus. *Non vosmetipsos defendentes, charissimi.* Id est, non partes vestras verbis defendentes, contentiones, odia præparetis: sed magis furoris iracundiam cedendo vincatis. Quia alienæ malitiæ impetum fugisse, superasse est: hoc modo importunam animositatem aut ratione mitiges, aut humilitate declines. *Sed date locum iræ.* Aut fugite, aut permitte vobis noceri. *Scriptum est enim: Mihi vindicta.* Ego quasi meam, non vestram injuriam vindicabo, quoniam qui vos tangit, et pupillam meam: et qui scandalizaverit unum ex pusillis istis, et reliqua. *Ego retribuam, dicit Dominus.* Secundum historiam spem vindictæ illis promittit, ut vel sic illos provocet ad patientiam et misericordiam: non illi negarent, quod Deus nulli negat. *Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illam; si sitit, potum da illi.* Hoc est, ut malum benignitate confundas, et gratia castigas ingratum. *Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus.* Ut cum intellexerit sibi carbonem congregari per tuam sibi non debitam misericordiam, postea convertatur et diligat quem ante oderat: nam non est misericordia, si illam ideo facias, ut illi aliquid pejus eveniat, qui iuberis pro inimico orare. *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.* In scribis vel motibus animorum ille dicitur vicisse, qui alterum ad suam traxerit partem, sicut hæreticum, aut paganum. Si ergo mali vicissitudinem a te receperit, ille te vicit, et passionis similitudinem vitio suo subdidit. Si autem per patientiam tuam cessare eum ab ira vel injuria feceris, tu vicisti, et de peccato ad salutem, acquirendo proximum, triumphasti.

D CAP. XIII. *Omnis anima potestatibus.* Hæc causa adversum illos qui se putabant ita debere libertate Christiana uti, ut nulli aut honorem deferrent, aut tributa redderent: quibus ita dicit, ut eos humilet: sed et de ecclesiasticis potestatibus potest intelligi, ut sacerdotibus humiles existamus. *Sublimioribus subdita sit.* Ecclesiasticis, vel sæculi. *Non est enim potestas nisi a Deo. Quæ autem sunt, a Deo ordinatae sunt.* Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Non vult Christianum esse superbum, ne non propter Christum, sed propter superbiam patiat, sicut alibi dicit: Videte quomodo caute ambuletis, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt: sicut

ipse reiecit tempus, cum dixit, Optime Felix : non ideo justus, nam secundum desiderium ejus datur ei : quia dicit Salomon, Quoniam data est vobis potestas a Deo : sed cum essetis ministri regni illius, non recta judicatis. Constituetur enim ut justo te iudicet, et ut timeatis, et vel sic non peccet : quomodo ergo propheta dixit, Quia regnaverunt, et non per me : per pecuniam, et magos, ambitiones regnabant. *Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Quia per superbiam suam damnantur. *Nam principes non sunt timori boni operis.* Sicut dicit de hæretico, cum sit proprio iudicio condemnatus. *Sed mali.* Malus timet, bonus autem, si [Pro si legendum vel] pro iustitia mori non timet. *Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, et habebis laudem ex illa.* Damnatio malorum, laus honorum est; naturaliter enim omnes norunt et innocentiam præmio, et malitiam dignam esse supplicio. Bonum fac, et habebis laudem ex illa. Etsi non ab illa, tamen ex illa. Aut enim juste agis, et justa potestas laudabit te, aut juste agentem, etiamsi potestas injusta damnet te, Deus justus coronabit te. Ac per hoc tu iustitiam tene, tu bene vive. Et sive damnet, sive absolvat, habebis laudem ex illa. *Dei enim minister est tibi in bonum.* Si autem male feceris, time. Quia pro tua sollicitus est quiete. *Non enim sine causa gladium portat.* Gladium spiritus quem portabat Petrus, et ipse Paulus, et in te habet officium si peccaveris. Hoc spiritualiter. *Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit.* Ideo necessitate subditi estote. Sicut Ananias et Saphiræ, et Mago : quia Deus emendare vult peccatores. *Non solum propter iram, sed et propter conscientiam.* Non solum ne irascatur, sed etiam quia scit ille a justis etiam honorem debere principibus populi tui, qui possunt etiam sine causa insurgere, sed et ne pro peccati conscientia damnemini. *Ideo enim et tributa præstatis.* Reddite quæ Cæsaris sunt Cæsari : quicumque enim habet unde tributum præstet, quomodo potest non esse subjectus in iis quæ illi a Deo sunt constituta? Hoc et de sacerdotibus. *Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.* Dignus est operarius mercedo sua : ut vel sic crederent, ne videretur Christus magis superbiam docuisse : dum in peccatoribus vindicant, Deo ministrare probantur. *Reddite omnibus debita : cui tributum, tributum.* Inclina pauperi aurem tuam, et redde debitum tuum : etiam elemosyna debitum appellatur. *Cui vectigal, vectigal.* Vectigal nostrum est, ut transeuntibus demus, vel transeuntes sedentibus ad viam et indigentibus largiamur. Vectigal autem a vehendo dicitur. *Qui timorem, timorem : cui honorem, honorem.* Quomodo ergo, præter Deum, ne timueris alium? sed sic, inquit, te age, ut neminem timeas : timor enim Dei expellit timorem humanum. *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.* Hoc solum debet parere : semper dilectionis debitum, quod semper est necessarium. *Qui enim diligit proximum, legem implevit.* Proximus est, secundum dictum Domini, omnis homo qui misericordia indiget. *Nam non adul-*

terabis ; Non occides ; Non furaberis , Non falsum testimonium dices ; Non concupisces ; et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo restauratur : Diliges Dominum Deum tuum perfecte, propter idololatriam, et proximum sicut te, propter injustitiam. Inde enim injustitia nascitur, quia plus cæteris nos amamus. Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Omnis lex et prophetæ in hoc verbo continentur : sicut enim non vis tibi fieri malum, sic vis tibi fieri bonum. *Plenitudo ergo legis est dilectio.* Consummatio legis : quia et bonum non facere, malum est. *Et hoc sciatis tempus, quia hora est.* Non ergo debetis semper parvulli esse et lactentes, sicut dicit ad Hebræos. Enumerat, sive recapitulat. Horam pro tempore posuit. *Jam nos desomno surgere.* De somno pigritiæ et ignorantie surgamus. Jam enim luceat scientia Dei. *Nunc enim propior est nostra salus.* Dum appropinquat scientia Dei, appropiat salus, appropinquat saluti perfectus intellectus, et firmior sit credendo. *Quam cum credidimus.* Cum primum credidimus. *Nox præcessit, dies autem appropinquavit.* Comparat nocti ignorantiam, diei vero scientiam. *Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis.* Cum ignorantia abjiciamus simul et opera ignorantie, et induamus arma scientie, hoc est opera bona. Qui male agit, odit lucem : qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta. *Stetit in die honeste ambulamus.* Scientes Dei oculis semper videri. Omne peccatum nocte liberius fit; in die autem peccare non libere potest, propter timorem et pudorem. *Non in comæssonibus.* Comessatio est collatio convivii. Nos igitur non tales, sed spirituales de Apostolo habemus comessiones. Cum convenitis, inquit, invicem, unusquisque vestrum psalmum habet, et reliqua. *Et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitis, non in contentione et æmulatione.* Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula, et cætera de ebrietate testimonia. Sequitur ebrietatem impudicitia : ebrietas enim materia est luxurie. Sed etiam si ista non fuerint, et fuerit zelus et invidia, non nobis esse gloriantium Jacobus probat dicens : Nolite gloriari et mendaces esse adversus veritatem, et reliqua. *Sed induimini Dominum Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis.* Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulavit, ambulare : solus Christus videatur in nobis, non homo vetus. *In desideris.* Salomon : Post concupiscentias tuas ne eas, et iterum : Si dederis concupiscentiam animæ tuæ, faciet te in gaudium inimicis tuis. Omnino faciendum non est quod caro desiderat.

CAP. XIV. *Infirmum autem in fide.* Hinc incipit disserere inter eos qui crediderant in Christo, quia alii eorum erant perfecti in fide, alii adhuc minus firmi. Et ii qui perfecti erant, etiam de immolatis carnibus, si eis aliquis apponebat, tanquam reliquos cibos sine discretionem æqualiter manducabant. Alii vero hæsitabant, et eas velut immundas vitabant, quibus dicitur, ut olus manducet. Tamen aliqui capitulum

istud de iis qui ex Judæis et ex gentibus crediderant, A dictum putant, quia qui ex Judæis crediderant adhuc quasi secundum legem et carnes aliquas immundas, et dies aliquos sanctiores putabant, veluti sabbatum, aut neomenias : ipsis quasi infirmis jubetur olera manducare : quæ indifferenter comeduntur ab omnibus. Qui firmiores erant in fide, hoc est, qui ex gentibus crediderant, omnes carnes et omnes dies æquales esse credebant : istis dicitur ut nihil æstiment commune per ipsum, nisi ei qui commune crediderit, sicut subter adjecit : Scio et confido in Domino, quia nihil commune per ipsum, et reliqua. *Assumite.* Suscipite, vel sustinete. Oblique illos increpat qui se fortes putabant, ut carnibus uterentur. *Non in disceptationibus cogitationum.* Nolite secundum vestras cogitationes judicare, quem lex non judicat. *Alius enim credit se manducare omnia.* Qui scilicet senior est, aut jam edomuit carnem, aut tantam fidem habet, ut non possit moveri ad luxuriam vel peccatum. *Qui autem infirmus est, olus manducet.* Infirmus, secundum Deum, aut juventutem, aut corporis calorem, vel fidem. *Is qui manducat non manducantem non spernat.* Et qui non manducat, manducantem non judicat. Habebant inter se æmulationem qui non manducabant, manducantes judicabant quasi carnales, et illi illos irridebant, quasi cito volentes mori, et infirmos, qui de immolatiis manducarent. *Deus enim illum assumpsit.* Similiter quomodo et te. *Tu quis es qui judicas alienum servum?* Sicut ait sanctus Jacobus : Qui judicat fratrem, judicat legem scilicet, et sapientiorem se indicat legem. *Suo domino stat aut cadit.* Sive vivit, sive moritur, quia et ille propter Deum abstinet, et ille propter Dominum manducat. *Stabit autem : potens est enim Deus statuere illum.* Deus qui tres pueros leguminibus pastos meliores fecit apparere, quam illos qui de mensa regis edebant, potest et ista facere : in corpore diutius stare, aut jejunare, aut carnis abstinere. *Nam alius judicat diem inter diem : alius judicat omnem diem.* Judæi diem inter diem non poterant judicare, quia de jejuniis lex non est posita, sed quomodo potest unusquisque, aut vult : qui autem plus jejunit, mercedem majorem habet. *Unusquisque in suo sensu abundet.* In tali causa duntaxat unusquisque sic faciat, quomodo melius putat, aut potest, aut corporis valetudo permittit. *Qui sapit diem, Domino sapit.* Et qui manducat, Domino manducat. Domino sapit diem, qui jejunit propter Deum, sive qui sapientiæ studens abstinet. *Gratias enim agit Deo. E qui non manducat, Domino non manducat, et gratias agit Deo.* Evangelium prædicat, per quod gratiæ Domino referantur : quia propter Deum manducat, ut possit habere virtutem ædificandi corpus Christi : non propter gulam, nec propter luxuriam. *Nemo enim nostrum, sibi vivit, et nemo sibi moritur.* Per illius exemplum multi salvantur et gratias agunt Deo. Qui enim voce gratias agit, solus agit, qui autem opere, multos agere facit. *Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur.* Beatus qui omnia propter Deum facit :

nos vero e contrario, aut nobis vivimus, aut hominibus morimur. *Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.* In hoc enim Christus mortuus est et resurrexit, ut et vivorum et mortuorum dominetur. Adventus Dei et vivos inveniet, et mortuos suscitabit. Nihil ergo præjudicat : utrum te vivum inveniat, aut rescitet, tantum ut justus sis. *Tu autem quid judicas fratrem tuum? Quæ auctoritate? quasi non propter Deum, sed propter gulam manducet. Aut tu quare spernis fratrem tuum? quasi propter homines abstineat.* Omnes enim stabimus. Tunc de istis Dominus judicabit quid, quomodo fecerimus. *Ante tribunal Dei.* Deum esse Christum, qui judicaturus est non dubites. *Scriptum est enim : Vivo ego, dicit Dominus : quoniam mihi factetur omne genu, et omnis lingua confitebitur Deo.* Probat scriptum, quod omnes soli Deo reddent rationem. *Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.* Non pro alio, nec hominibus pro se rationem reddet de his quibus lex tacet. Nam si tacuerit videans peccantem, reddet rationem pro eo. Speculatorem posuit te domui Israel, dicitur ad prophetam. *Non ergo amplius invicem judicemus.* Sufficit quod nunc hucusque ignorantes fecistis. *Sed hoc judicate magis, ne ponitis offendiculum fratri, vel scandalum.* Hinc subtiliter ingreditur ad abstinendam, et dicit non illos debere manducare, quamvis firmi sint, ne juniores exemplo illorum, aut infirmiores manducant, et offendant, aut scandalizentur. *Scio et confido in Domino Jesu, quia nihil commune.* Ne dicerent, quæ Deus creavit, tu communia dicis esse : non hoc ideo dico, ut aliquid putem esse commune. *Per ipsum.* Per Christum omnia mundata sunt : commune enim erat quidquid in œca non excipitur Judæorum. *Nisi ei qui eximat quid commune esse, illi commune est.* In conscientia sua. *Si enim propter cibum frater tuus contristatur.* Non dixit propter jejunium, si illum aut cogas manducare, aut tuo exemplo provocas, qui invitus manducat, quod non potest sustinere. *Jam non secundum charitatem ambulat.* Jam non diligis proximum sicut te ipsum, si non illius ruinam consideras quasi team. *Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est.* Non dixit abstinencia tua. *Non ergo blasphemetur nomen nostrum.* Blasphematur autem, si propter escas contentiones oriuntur. *Non est enim regnum Dei esca et potus.* Non per escam justificamur : et non dixit, jejunium et sobrietas, sed esca et potus. *Sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto.* Sed per jejunium facilius acquiritur. Ubi justitia tanquam se proximum diligendum, ibi et pax : et ubi pax, ibi et gaudium, quia ubi dissensio, ibi tristitia. *Qui enim in hoc servit Christo, placet Deo et probatus est hominibus.* Nemo potest dubitare quod sanctus sit. *Itaque quæ pacis sunt, sectemur.* Ut non invicem judicemus. *Et quæ ædificationis sunt, invicem custodiamus.* Ædificatio est abstinencia : nam esca, etiam si non perdat fratrem, non ædificat. *Noli propter escam destruere opus Dei.* Hominem quem Deus fecit. *Omnia quidem munda sunt.* Repetit, ne creaturam damnare videatur. *Sed malum est homini.* Ipsum munda-

dum malum sit illi. *Qui per offendiculum manducat.* A Alterius, non suum. *Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum.* Exponit quid est per quod offendit infirmus. *Neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur.* In quocunque cibo aut potu alter scandalizatur, non est accipiendus. *Aut infirmatur.* A fide. Vinum et mulieres apostatare faciunt viros sapientes. *Tu fidem habes penes te ipsum, habe coram Deo.* Si in hoc te fidelem putas, sic manduca, ut te nemo videat infirmus: quod fieri non potest, nec debet, ut inclusus manducet. *Beatus qui non iudicat semetipsum in eo quod probat.* Qui se non considerat in quo se probat infirmum, sed alterum timet perire. *Qui autem discernit, si manucaverit, damnatus est.* Si considerat quod dixerit, iudicat, hoc dicit discernit, et iudicium enim ex discretione est, et discretio ex iudicio, imo id ipsum est. *Quia non ex fide.* Non ex fide quæ per charitatem operatur. *Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.* Quidquid non ædificat, non est ex fide, et ideo peccatum est.

CAP. XV. *Debemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere.* Si vere firmi estis, sic facite, quomodo ego factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. *Et non nobis placere.* Non nos ipsi, sed proximi laudent, quia Dominus dissipat ossa hominum sibi placentium: sicut ego omnibus per omnia placeo, non querens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salventur. *Unusquisque vestrum proximo suo placeat.* Non enim ædificare potest eum cui non placuerit per exemplum: quia nequeunt ædificari verbis, qui destruantur exemplis. *In bonum ad ædificationem.* Etenim Christus non sibi placuit. Ostendit modum placendi, ne ad vanam gloriam placeamus: simul et cum dicit, ad bonam ædificationem, monstrat esse malum. Qui Christi discipulus erit, non querit proprium, quomodo ille enim propter aliorum salutem etiam mortuus est, amarissima sustinuit opprobria dicentium: Vah qui destruis templum; et: Si Filius Dei est, descendat de cruce, et liberet se, et cætera. *Sed sicut scriptum est: Impropria impropertium tibi ceciderunt super me.* Quæcunque sanctis impropertantur propter Deum, Deo impropertantur, sicut dicit: Dum dicitur mihi quotidie, ubi est Deus tuus? Vel, qui vos spernit, me spernit. *Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Nihil ergo sine causa scriptum est, sive pænæ peccatorum, sive merita justorum, sive tentationes justorum: nam et Deo et sibi noti erant, sed ut nos eos in omnibus imitemur, ideo eorum gesta referuntur. *Ut per patientiam.* Ut et nos pro ædificatione fratrum, si necesse fuerit, etiam hæc similiter patiamur. *Et consolationem.* Consolatio est patientiæ nostræ, si quos nos patiamur, Dominum et sanctos sciamus esse perpressos, sicut dicit: Nolite mirari si odit vos mundus. *Scripturarum spem habeamus.* Per Scripturarum consolationem spem futuram patientia expectamus, sicut scriptum est: Pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum. Non possunt ergo desperare, vel a fide moveri, qui consolatione utuntur.

A Deus autem patientiæ et solatii det vobis. Non impatientiæ, nec dissensionis, sed patientiæ et solatii, usque ad consummationem, quia sine ipso nihil sumus: ab ipso est enim patientia mea. *Id ipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum.* Ut unusquisque sic quærat salutem alterius, quæsi suam, ut in fide unanimiter perseveret. *Ut unanimes, unore honorificetis Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi.* Tunc Deus vere honorificatur, si uno animo et concordii voce laudatur. Si fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, et reliqua. *Propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos, in honorem Dei.* Invicem onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi. Si ille portavit nostras infirmitates, et suscepit nos impios, quia Deus erat: quanto magis nos debemus invicem sustinere, qui similes sumus! *Dico enim Christum Jesum.* Iterum Judæos et gentes ad unitatem adducit. Consentio vobis quod Christus ad vos venerit, primum promissus vobis per prophetas, et gentes propter misericordiam Dei vocatæ: nunc tamen unum corpus estis effecti per mortem Christi. *Ministrum fuisse circumcisionis, propter veritatem Dei.* Non enim venerat ministrari, sed ministrare, et dare animam suam in redemptionem pro multis. *Ad confirmandas promissiones patrum.* Quia illis promissus fuerat Christus, sicut ipse dicit: Non veni nisi ad oves quæ perierunt domus Israel. *Gentes autem super misericordiam honorare Deum.* Quia impares sunt gentes ad gratias agendas, secundum quod illis gratuitam misericordiam Deus donavit: sive propter Israel misericordiam gentes vocatæ sunt, ut illos æmulentur. *Sicut scriptum est, propterea confitebor tibi in gentibus, Domine, et nomini tuo cantabo.* Ostendit a gentibus majores Deo gratias referendas: Cui enim plus dimittitur, plus diligit: et Judæis arrogantiam tollit. dum et gentium salutem similiter docet esse prædictam, quamvis ipsi nunquam audierint. In ipsis Christus confitetur eos misericordiam consecutos, quia et ipsi in ejus sunt corpore. *Et iterum dicit: Lætamini, gentes, cum plebe ejus.* Et iterum: *Laudate, omnes gentes, Dominum, et magnificate eum, omnes populi.* Quia cum ipsis ad salutem estis vocati. *Et rursus Isaias ait: Erit radix Jesse.* Cujus filius est David, ex cujus semine Maria, ex qua natus est Christus; et illud huic loco aptum est: Non deficiet dux de femoribus Juda: contra Judæos, quia vere Christus venit, cui omnes gentes crediderunt. *Et qui exsurget regere gentes; in eum gentes sperabunt.* Ne dicerent, de proselytis dictum est. *Deus autem spei repleat vos omni gaudio.* In quo omnes sperant. Omne gaudium spirituale fidelibus in spe futura esse debet. *Et pace in credendo, ut abundetis.* Omnium gaudium, ubi pax: nullum vero gaudium, ubi dissensio, sed tristitia. *In spe, in virtute Spiritus sancti.* Consolatio spei sanctorum, virtutes Spiritus sancti sunt. *Certus sum autem, fratres mei, et ego ipse de vobis.* Bonus doctor laudando provocat ad profectum, ut erubescant tales se non esse, quales esse putantur. *Quomodo et ipsi estis pleni dilectionis.*

Ne tanquam contentiosos arguisse videretur, et dissidentes, et stultos, simul ostendit Christianos semper se alterutrum monere debere. *Repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere.* Et Veteris et Novi Testamenti. *Audacius autem scripsi vobis, fratres, ex parte.* Imo ideo magis scribendi fiduciam habui, quia scio vos ut prudentes cito accipere rationem. Argue sapientem et amabit te. *Tanquam in memoriam vos reducens.* Sciens quam sapientes sitis. Sapiens etiam nutibus. *Propter gratiam quæ data est mihi a Deo.* Non propter dona humana, vel ut lauder a vobis, sed ut officium meum impleam. *Ut sim minister Christi Jesu gentibus.* Revocans illi servos quondam fugitivos. *Sanctificans Evangelium Dei.* Mox exemplo sanctum ostendens, quod cum tanto timore ministro; quidam enim ut humana contemnunt, quod prædicant ut divinum: et ita fit, ut res sancta videatur esse non sancta, si non fiat sancta. Unde dicitur: Sanctificate jejunium, id est sanctum facite sive monstrate. *Ut fiat oblatio gentium accepta et sanctificata in Spiritu sancto.* Ut exemplo meo gentes efficiantur hostia Deo accepta, non igni sanctificata vel suscepta, sed Spiritu sancto, sicut scriptum est: Quia sedit super apostolos sicut ignis. *Habeo igitur gloriam in Christo Jesu.* Qui gloriatur, in Domino gloriatur. *Ad Deum.* Licet apud homines infamia. *Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam gentium.* Non audeo me dicere propria virtute fecisse, et non omnia per me Christum esse operatum, ut nobis tolleret præsumptionem. *Verbo et factis, in virtute signorum et prodigiorum.* Ipse per me loquebatur, et ipse signa faciebat, virtutes operando. *In virtute Spiritus sancti,* hoc non de operibus, sed de virtutibus et signis, quæ habebant, loquebatur. *Ita ut ab Hierusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi.* Replet Evangelium, quando etiam gentes credunt; sic adimplentur passionis Christi in Paulo, quando a gentibus patitur, et in omni loco Christi Evangelium dilatatur. *Si autem hoc prædicavi Evangelium, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem.* Non omnis qui super alienum fundamentum ædificat, male ædificat, nam potest aurum ædificare. Hic pseudoapostolos taxat, qui semper ad jam credentes ibant, et nunquam ad gentes, quia non poterant virtutes [Supp. *facere aut quid simile*]: et ostendit perfecte se laborasse, qui et fundamentum posuit et superædificavit. *Sed sicut scriptum est, Quibus non est annuntiatum de eo.* Suum laborem monstrat ante prædictum. *Videbunt, et qui non audierunt de eo, intelligent.* Videtur Christus in apostolis per virtutes, sicut Pater in Christo dicente: Vel operibus credite, quia Pater in me est, et ego in Patre. *Propter quod et impediabar perurinum venire ad vos.* Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus. Exponit illud, quod in capite epistolæ dixerat: Sed prohibitus sum. *Cupiditatem autem habens veniendi ad vos.* Notandum esse cupiditatem etiam bonam. *Ex multis jam præcedentibus annis.* Qualis necessitas

A fuit, ut multis annis detineretur. *Cum in Hispaniam proficisci cæpero.* Promiserat quidem, sed dispensante Deo non ambulavit. *Spero quod præteriens videam vos, et a vobis deducar illuc.* Quia vos sic exhibitis, ut nec in vobis locum habeam diutius immorandi. *Si vobis primam ex parte fructus fuero.* Ex parte: quia jam credidistis, ad confirmandos vos, ideo ex parte, nulla temporis magnitudo satiat charitatem. *Nunc igitur proficiscar in Hierusalem.* Hoc solum mihi restat, ut veniam. *Ministrare sanctis.* Sancti erant in Hierusalem, qui omnibus contemptis, et ante pedes apostolorum jactis, lectioni, orationi et doctrinæ vacabant. Quales ergo erant, ut Apostolus ipse pergeret illis ministrare, et quibus optat acceptam suam oblationem, si eam dignentur accipere, ostendens hoc non tam accipientibus prodesse quam dantibus. *Probaverunt enim Macædonia et Achaia.* Probaverunt sibi hoc utile esse. *Colatiam aliquam facere.* Conferre aliquid sumptuum. *In pauperes sanctorum, qui sunt in Hierusalem.* Pauperes sanctorum, quia propter Dominum sunt pauperes. *Placuit enim eis, et debitores sunt eorum.* Provoceat illos ad hoc opus, ostenditque non illis immerito placuisse. *Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles.* Quia ex ipsis habebant doctores, et socii facti erant radicis et pinguedinis olivæ. *Debet et in carnalibus ministrare illis.* Unusquisque in quo abundat. *Hoc igitur cum consummavero et assignavero eis fructum hunc, proficiscar per vos in Hispaniam.* Si vos sic exhibueritis abundanter, bene doceam vos, quod quia quantum proficit discipulus, tantum ad docendum provocatur et doctor, sicut ibi: Os nostrum patet ad vos. *Scio autem quod veniens ad vos, in abundantia benedictionis Christi veniam.* Sive abundanter præparatis metenda, sive benedicitur Christus in adventu meo. *Obsecro igitur vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum.* Jacobo occiso, pro Petro orant, et liberatur de carcere, ne ipsi detrimentum paterentur. *Et per charitatem Spiritus sancti.* Caritas spiritus quam scripsit ad Galatas, caritas facit sancti Spiritus ut pro invicem oremus. *Ut adjuvetis me in orationibus pro me ad Deum.* Multum enim valet instans oratio plurimorum. *Ut liberer ab infidelibus qui sunt in Judæa, et obsequii mei oblatio accepta fiat in Hierusalem sanctis.* Sive ut omnes credant, sive fidelibus ministrans in infideles non incidam, et ad vos venire non possim: prævidebat enim per Spiritum se ibi, sicut in Actibus apostolicis legimus, multa passarum. *Ut veniam ad vos in gaudio.* Tunc cum gaudio veniam, si ab eis oblatio mea fuerit accepta, et securus verbum Dei abundantius loquar. Tristitia enim animi multam impedit ad doctrinam, sicut Ecclesiastes: Calumnia turbat animum etiam sapientis. *Per voluntatem Dei, et refrigerer vobiscum.* Si Deus voluerit, non si ego sine ejus voluntate intendero. *Deus autem pacis cum omnibus vobis. Amen.* Non nisi in pacificis Deus pacis inhabitat. Putschre autem in pace finivit, duobus populis in concordiam revocatis.

CAP. XVI. *Commendo autem vobis Phæben, sororem no-*

uram. Hoc jam quasi post finem, ut solet in ultimo A epistolæ fieri. *Quæ est in ministerio Ecclesiæ.* Quomodo diacones sunt, sive in ministerio verbi: nam et feminæ tunc in suo sexu docebant, sicut legimus de Priscilla, cujus vir Aquila vocabatur. *Quæ est in Cenchris.* Cenchres portum aiunt Corinthi. *Ut omni suscipiatis in Domino digne sanctis.* Hoc est, propter Dominum. *Et assistatis ei, in quocunque negotio ventri indigeris: etenim ipsa quoque assistit multis, et mihi ipsi.* Et adjuvetis eam, sive sumptu, sive aliquo solatio, quia et ipsa quandiu habuit, plurimos adjuvit. *Salutate Priscam et Aquilam.* Qui confirmarunt Apollon, et docebant, sicut legimus. *Adjutores meos in Christo Jesu.* In hoc adjuvabant in quo laborabat Paulus, in verbo scilicet. *Qui pro anima mea suam cervicem supposuere.* Probando meam doctrinam se periculis objecerunt. *Quibus non solus ego gratias ago, sed et cunctæ Ecclesiæ gentium.* Quibus per illos ego servatus sum. *Et domesticam eorum Ecclesiam.* Ostendit in quocunque loco collecti fuerint fratres Ecclesiam esse. *Salutate Epænctum dilectum mihi.* Illos salutat, per quos Romani crederant, non sunt enim nomina Latina, sed Græca. *Qui est primitivus Asiæ in Christo Jesu.* Qui primus ex Asia credidit. *Salutate Mariam, quæ multum laboravit in vobis.* Verbo, nam tunc etiam prophetabat. *Salutate Andronicum et Juliam [Vulg. Juniam] cognatos.* Ex Judæis. *Et conceptivos meos.* Simul fuerant passi cum Paulo tribulationem. *Qui sunt nobiles in apostolis.* Et mente, et doctrina. Ipsi inter cæteros missos ad Romanos, per quos crederent vel eorum firmarentur exemplo, nobiles habebantur. *Qui et ante me fuerunt in Christo; salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino; salutate Urbanum adjutorem nostrum in Christo Jesu, et Stachen [Vulg. Stachyn] dilectum meum.* Qui etiam ante credidit quam ego. *Salutate Apellem probum in Christo.* Probatum sive perfectum. *Salutate eos qui sunt de Aristoboli domo. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos qui sunt ex Narcissi.* Civitas vel locus est. *Qui sunt in Domino.* Non enim omnes ex Narcissi erant in Domino. *Salutate Triphanem et Triphosam, quæ laborant in Domino. Salutate Peridem charissimam, quæ multum laboravit in Domino. Salutate Rufum electum in Domino, et matrem ejus et meam. Ætate, non partu. Salutate Asyncritum, Phlegontam, Hernem, Patrobam, Hermam, et qui cum eis sunt fratres. Salutate Pheologum et Judiam [Vulg. Philologum et Juliam], Nerem, et sororem ejus, et Olympiadem, et omnes qui cum eis sunt sanctos. Salutate invicem in oculo sancto. Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi. Non fecte, vel sub dolo, quali Judas tradidit Salvatorem. Ideo enim de Ecclesia primo pax annuntiatur, ut ostendat se cum omnibus pacificum esse, qui corpori communicaturus est Christi. *Rogo**

autem vos, fratres, ut observetis eos qui dissensiones. Dissentiant autem a doctrina, qui ex circumcissione erant, qui jejunium et abstinentiam destruentes, neomænia, et sabbata, et ferias, ventris causa docebant. *Et offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt; et declinate ab illis.* Quia per hæc potestis offendere. *Hujusmodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri.* Sicut Jovinianus. *Et per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium.* Composite dicentes, et bene astruentes. *Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est.* Si illis obedistis, quibus non debuistis, quanto magis nobis? Ideo ad vos venerunt, scientes vos cito seduci posse: bona est enim obedientia, sed in bono. Nam non semper: quia frequenter et mala docentur. *Gaudeo igitur in vobis: sed volo vos sapientes esse in bono, et simplices in malo.* Bonum sapite faciendo, malum ignorete vitando, et subjicietur inimicus pedibus vestris. Estote astuti sicut serpentes, simplices ut columbæ. *Deus autem pacis conteret Satanam sub pedibus vestris velociter.* Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, id est, ut non vobis dominentur, et omnibus super eos membris liberi ambuletis. *Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. Salutem vos Timotheus adjutor meus, et Lucius, et Jason, et Sosipater, cognati mei.* Hæc est semper Pauli subscriptio. *Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino. Salutem vos Caius hospes meus, et universæ Ecclesiæ.* Tertius nomine, non numero. *Salutat vos Erastus dispensator civitatis, et Quartus frater.* Hunc Erastum discipulum fuisse et prædicasse evidenter dicit ad Timotheum. *Ei autem qui potens est vos confirmare.* Signis atque virtutibus. *Juxta Evangelium meum et prædicationem Jesu Christi.* Juxta prædicationem Jesu Christi vivatis. *Secundum revelationem mysterii temporibus æternis taciti: quod nunc patefactum est per Scripturas prophetarum, secundum præceptum æterni Dei, ad obedientiam fidei in cunctis gentibus.* Mysterium de vocandis gentibus in lege diu fuerat occultatum, quod nunc per prædicationem, vel revelationem Christi, et Evangelium Pauli patefactum est, per testimonia prophetarum: quamvis enim hoc ante prophetæ prædicarent, tamen quomodo futurum esset nec ipsi quidem prophetæ sciebant. Poterant enim credere eos tanquam proselytos admittendos ad fidem. *Cogniti soli sapienti Deo.* Solus hæc ante Deus præscivit: sive solus naturaliter sapiens. Quomodo solus bonus, cum et homo bonus dicatur? Nos enim dono Dei boni vel sapientes esse possumus, ille natura. Notandum quia non dixit soli sapienti Patri, sed soli sapienti Deo, qui est trinitas æterna. *Per Dominum Jesum Christum, cui honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.* Per Jesum Christum, non a nobis ipsis.

AD CORINTHIOS EPISTOLA PRIMA.

ARGUMENTUM.

Corinthii sunt Achaici; et hi similiter ab apostolis audierunt eorum veritatis, et subversi sunt multifarie

a falsis apostolis. Quidam a philosophiæ verbosæ eloquentia, alii secta legis Judaicæ, inducti sunt. Hos revocat Apostolus ad veram evangelicam sè-

pietiam, scribens eis ab Epheso. Corinthus metropolis est, et ideo quod ipsis scribit, omni Achaia scribit.

CAPUT PRIMUM. Paulus. Auctoritatis est nomen. Vocatus Apostolus Jesu Christi. In via vocatus, ut esset apostolus. Per voluntatem Dei. Voluntate Dei vocatus et illuminatus credit. Et Sosthenes frater. Non apostolus, sed ex ipsis sciens erat. Ecclesiae Dei, quae est Corinthi. Est Ecclesia et non Dei. Sanctificatis. Per baptismum. In Christo Jesu. Gratia ejus per quam salvamur. Vocatis sanctis cum omnibus. Ostendit quae sit Ecclesia Dei, quae lavacro salutari abluta est. Sanctos corripit, ut illi caeteros arguant, quia nec ipsi sine peccato: sicut Salvator propter Phariseos discipulis dicit, Videte et cavete ab omni avaritia: qui nihil habebant. Qui invocant nomen Domini Jesu Christi in omni loco ipsorum, et nostro. Invocare, intus vocare est, quod licet ad omnes, sed maxime ad sacerdotes pertinet invocare: sicut ibi, Sic benedicitis filios Israel, invocantes nomen meum. Et David ait, Et Samuel inter eos qui invocant nomen Domini. Nam sacerdos fuit, qui et sacerdoti successit, et qui hostias offerebat, et de quo secundum historiam dictum est: Suscitabo mihi sacerdotem fidelem. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. Notandum quia semper gratiam praemittit cum pace. Gratias ago Deo meo semper pro vobis, in gratia Dei, quae data est vobis in Christo Jesu. Gratias quidem ago quod habetis scientiam, sed volo vos scire quae sit scientia, quae concordat in omnibus catholicae fidei. Ut solet, primum provocat. Quia in omnibus divites facti estis in illo. In omnibus doctrinis dono Dei per sapientiam, quae prophetas et amicos Dei constituit. In omni verbo, et in omni scientia. Tam Veteris Testamenti quam Novi. Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis. Testimonium Christi quod dixit, Omnis scriba doctus similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera. Ita ut nihil desit in ulla gratia. Sicut dicit Salomon, Venerunt mihi omnia simul cum ea: id est, cum sapientia. Expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi. Qui nunc tanquam absens non videtur. Qui et confirmabit vos usque ad finem sine crimine in die adventus Domini nostri Jesu Christi. Sicut ait Propheta, Confirma me in verbis tuis, et illud, Pax multa diligentibus nomen tuum, et non est illis scandalum. Fidelis Deus, per quem vocati estis. Quia confirmavit fidelis Deus. In societatem Filii ejus Jesu Christi Domini nostri. Societatem Joannes ostendit dicens, Quoniam Deus lux est, et tenebrae in eo nullae sunt: si dixerimus quia societatem habemus cum eo, et in tenebris ambulamus, mentimur. Et Paulus: Si commorimur, et convivemus: si sustinemus, et conregnabimus: si socii fuerimus conversationis et passionum, erimus socii et in gloria. Obsecro autem vos, fratres. Hucusque cum laude praefatio. Hinc jam causam dissensionis exsequitur. Per nomen Domini nostri Jesu Christi. In quo nomine videbitis signa fieri. Ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata. Ut unum sentiat, vel confiteamini.

A Sitis autem perfici in eodem sensu, et in eadem sententia. Si unum et sentiat et proferatis, tunc poteritis esse perfecti. Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab his qui sunt Chloes, quia contentiones inter vos sunt. Quomodo Apostolus credidit de absentibus, cum scriptum sit, Non credas auditui vano, et caetera multa? Sed hanc gratiam habebat, ut sciret quid absentes agerent, sicut ad Colossenses ait, Etsi corpore absens, spiritu praesens, gaudens et videns ordinem vestrum. Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephae. In apostolorum persona hoc de pseudoapostolis dicebat, qui per sapientiam mundi circumvenerant eos, quia unusquisque ejus se dicebat esse ejus doctrinam diligebat, cum diversas haberent doctrinas; si ergo nec de veris apostolis dicendum est, quanto magis de illis qui nihil erant! Ego autem Christi. Divisus est Christus? nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? Pauci dicebant, quod omnes dicere debuissent. Dividitur corpus, cum membra dissentiant. Potest dici illis, qui Christi exemplo Abraham velint imitari: Nunquid Abraham crucifixus est pro vobis? et illud Domini, in quo docet, non debere nos querere quid alteri discipulo praecipiet: ait enim Petro, Quid ad te? tu me sequere. Aut in nomine Pauli baptizati estis? Habebant ergo isti baptismatis sacramentum, sed hoc per contentionem et zelum in schisma vertebant, et carnaliter sapiendo aliter de Deo credebant, dum sibi ipsi sensu carnali Deum qualem volebant fingebant, atque ita tantum longe aliter quam Deus est credebant, quantum a veritate vanitas differt: quia animalis homo non percipit ea quae sunt spiritus Dei. De talibus dicit, Et circumferuntur omni vento doctrinae. Gratias ago Deo meo, quod neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum, et Gaium, ne quis dicat, quod in nomine meo baptizati estis. Baptizavi autem et Stephanum dumtaxat. Caeterum nescio si quem alium baptizaverim. Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare. Quod sic evenit, ut neminem vestrum baptizarem; nam forsitan dixissetis, quod in nomine meo baptizarem. Non in sapientia verbi, ut non evacuatur crux Christi. Evacuatur illi vim crucis, qui humana sapientia gloriatur, quam illa damnavit. Verbum enim crucis praedicatio Evangelii est. Christi crucifixi. Pereuntibus quidem stultitia est. Incredulis **D** et non intelligentibus virtutem Dei stultitia videtur Dei Filium dicere crucifixum; fideles autem intelligunt Dei esse virtutem, cum et diabolus superavit et mortem. Iis autem qui salvi fiunt, id est nobis, virtus Dei est. Fidem infundendo salvavit. Scriptum est enim, Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo. In adventu Christi impletum est. Ubi sapiens? Ubi scriba? Eligendo pisces, philosophos reprobavit. Ubi inquisitor hujus saeculi? Qui sapientia sua conquirat cum caeteris de occultis, ut de abditis rebus ac naturis singulorum. Unde est haec sapientia quam reprobavit Deus, cum omnis sapientia a Domino Deo sit; sed ista sapientia talis, et saecularis, non est desursum descendens, sed natura-

dana; ideo ut stulta a Domino refutatur, quia se putat aliquid esse, et per suam sapientiam occulta Dei cognoscere: sed ista sapientia animalis et diabolica est. De talibus sapientibus dicit Deus, Quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus. *Nonne stultum fecit Deus sapientiam hujus mundi? nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo.* Omnia in sapientia fecit, in qua debuit ipse cognosci qui fecerat, qui etiam ipsis ad cognoscendum eum dederat sapientiam. *Per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.* Quæ apud illos stultitia haberetur. *Quomodo et Judæi signa petunt.* Ex consuetudine prophetarum, qui cum etiam sine signis cognoscere debuerunt, videntes non crediderunt. *Et Græci sapientiam quærunt.* Rationem humanæ sapientiæ. *Nos autem prædicamus Christum crucifixum.* Ostendit multum discrepare illorum sapientiam a doctrina sua. *Judæis quidem scandalum.* Scandalum est Judæis, si prædicamus esse ipsum Christum, quem illi crucifixerunt: scandalum illis est audire mortuum Christum, sicut dicebant, Nos audivimus ex lege, quia Christus manet in æternum. *Gentibus autem stultitiam.* Non intelligentibus misericordiam Dei esse, quæ stultitia credebatur. Nisi enim (ait Propheta) credideritis, non intelligetis. *Ipsis autem vocatis Judæis atque Græcis, Christum Dei virtutem et Dei sapientiam.* Quam non credit profecto dum nascit: cum autem crediderit, quam infirmitatem putaverat, intelligit esse virtutem, quia intelligunt mysterium pietatis esse dum credunt. Si Christus Dei virtus, ergo sempiterna. Sempiternus igitur Christus, quia alibi dicit, Sempiterna quoque virtus ejus, et divinitas, et sapientia. Quod hæretici non intelligentes, Patrem imperfectum blasphemant, dum dicunt fuisse Patrem aliquando sine Filio; ergo fuit sine virtute, sine verbo, sine sapientia, sine justitia, quod quam stulte dicunt, agnoscant Dei virtutem, propter signa; Dei sapientiam, propter doctrinam. *Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus.* Quia quod stultum videtur Deo, sapientius est omnibus hominibus: quia sapientia sua salvari non poterant, qui per crucem Domini liberati sunt: sicut si dicas, sapientior est rusticus sermo advocati, quam sermo sapientissimi rusticani. Stultum Dei judicabatur, quando audiebant Deum passum. Sed hoc erat sapientius. *Et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* Mortem quam nec gigantes evadere potuerunt, homo crucifixus, in Deo assumptus, evicit. *Videte enim vocationem vestram, fratres.* In vobis ipsis probat: quod dico. *Quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles.* Quia pauci sapientes crediderunt: per superbiam enim sapientiæ sæcularis, multi Dei sapientiæ voluerunt esse subjecti. *Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes; infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; et ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus: et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret.* Hoc est, elegit Deus populum gentium, qui non erat populus Dei, ut destrueret populum Judæorum, qui se esse gloria-

tur Dei. Semper istorum trium gloriatio arguitur, sicut scriptum est, Non gloriatur sapiens in sapientia sua, neque fortis in fortitudine sua, neque dives in divitiis suis. Ipse quoque Dominus quod per prophetam dixerat, in se ad nostrum exemplum implevit. Denique dum de paupere nascitur, reprobat divitias: dum litteras non discit, refutat sæculi sapientiam: dum traditur, non resistit, qui poterat totum mundum uno sermone subvertere, humanam tamen fortitudinem nihil esse monstravit. Unde humilient se Deo, si volunt et ipsi eligi cum cæteris. Sed hoc totum contra illos dicebat, qui se dicebant de genere sacerdotali esse, et legisperitos, et meliores apostolis, et seducebant eos in multis erroribus doctrinarum: quomodo dici potest contra Pelagianos, qui dicunt se sua sapientia esse salvatos. *Ut non gloriatur omnis caro in conspectu ejus.* Carnales sunt, qui de suis meritis gloriantur: sed cito cadent, sicut flos feni. *Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu.* Si ergo ex ipso estis, nolite illos admirari quos ille non elegit. *Qui factus est sapientia nobis a Deo et justitia.* Ut nos faceret sapientes, et justos, et sanctos. Contra Arianos facit locus iste, qui dicunt Patrem fuisse aliquando sine Filio, qui est sapientia. *Et sanctificatio et redemptio.* Corporis nostri in resurrectione. *Ut quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino gloriatur.* Non hoc sæculo, nec in propriis meritis, sicut multi, qui se Christianos credunt, et Pelagiano errore decipiuntur.

CAP. II. *Et ego cum venissem ad vos, fratres, veni non per sublimitatem sermonis aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi (non enim judicavi scire me aliquid inter vos.* Quia ostenderat non illos debere admirari humanam sapientiam, suum exemplum replicat: quia non ipse per humanam sapientiam prædicasset. *Nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum.* Quod apud homines stultum videtur. *Et ego in infirmitate, et in timore et tremore multo fui apud vos.* Non in jactantia. *Et sermo meus, et prædicationis mea, non in persuasibilibus sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis.* Quia valde disputatores erant isti Corinthii, timuit ne illi resisterent, aut ne illis et hoc aliqua philosophia videretur, et non crederent: ideo magis virtutis ostendit. *Ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Sapientia humana ad breve tempus placet: quia temporalis est, ut ipse homo: virtus autem Dei æterna est, quomodo Deus. Ideo illa fides permanet, quæ per Dei virtutem est collata in homine. *Sapientiam loquimur inter perfectos.* Et nos habemus divinam sapientiam, sed eam vos capere non poteratis: quia adhuc lacte nutrimini, et in fide parvi comprobamini. *Sapientiam vero non hujus sæculi, neque principum hujus sæculi.* Sive regum, sive philosophorum, vel certe principum Judæorum, vel contrariæ fortitudinis. *Qui destruuntur.* Cum sapientia sua, atque doctrina, adveniente gratia Christi. *Sed loquimur Dei sapientiam.* Quæ Christus intelligitur, qui et prædestinatus est, sicut dicit ad Romanos. *In mysterio quæ abscondita est, quam præ-*

stinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram. Sive in præsentia, sive in re ante tempora, sive quia multi prophetæ cupierunt videre, et quanquam singula sciunt, nemo tamen ad plenum cognovit. *Quam nemo principum hujus sæculi cognovit.* Pilatus et Caiphas, vel certe omnes principes sacerdotum. *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Sed sicut scriptum est, Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum.* Dominus majestatis et merito et natura omnis creaturæ Dominus effectus est, et Jesus homo, in quo Deus quodammodo potuit crucifigi: propter quod et Deus illum exaltavit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, pro unitate personæ; et Deus dicitur crucifixus, et Filius hominis esse in cælis, cum quando ista dicebat Dominus, in corpore erat in terris. Quoniam ergo Christus homo verus et Deus verus, ex duplici substantia una persona, et homo Deus, et idem rex gloriæ, dominusque virtutum non sit crucifixus, pro inviolabili divinitate: et crucifixus sit in homine, pro unitate personæ: itaque miro atque incogitabili modo passus est Deus, et non passa divinitas. *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum.* Non merito nostro revelavit nobis, sed sua gratia, qui per fidem ejus accepimus Spiritum sanctum, qui voluntatem Dei nobis ostendit. *Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim scit hominum quæ sint hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita et quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.* Deum esse non dubites, qui non solum humana, sed etiam Dei occulta scire dicitur. *Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus: sed Spiritum qui ex Deo est.* Qui mundana cogitat, id est, qui se mundanis illuit et implicat, spiritum mundi habet, non habet Spiritum sanctum. *Ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis, quæ et loquimur.* Per adventum, passionem et resurrectionem ejus, dono Spiritus sancti, quæ etiam vobis annuntiamus. Audi donata, et tace de meritis. *Non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritus.* Non a philosophis docet, sed a Dei Spirito. *Spiritualibus spiritualia comparantes.* Spiritualibus, qui ea capere possunt, asseverantes. *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei.* Qui Spiritum Dei non habet, animalis est, quia ritu animalium vivit, qui putat nihil esse post mortem, sed hoc se debere agere, quod animalia: id est, manducare, et luxuriari, et mori. *Stultitia est enim illi, et non potest intelligere quia spiritualiter examinatur.* Stultitia illi videtur primum natus Deus, passus, resurrexisse: secundo contemnere quæ tua sunt: præstare maxillam; et cætera. *Spiritualis autem dijudicat omnia.* Judicat vanum esse hujusmodi hominem, probat, examinat, et ipse a nullo carnali intelligitur, et quo quis spiritu agat. *Et ipse a nemine judicatur.* Quis enim cognovit sensum Domini qui instruat eum? Modo timet, ne dicant, totum hoc habet sensus Dei, quod nobis dixisti: id est, non in me sensus Dei deficit, sed in vobis virtus audiendi.

A Nos autem sensum Christi habemus. Qui Spiritum sanctum accipimus.

CAP. III. *Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus.* Appellati sunt enim ad quemdam modum carnales jam renati per fidem, non sic, sicut illi qui adhuc venundati erant sub peccato: ac si diceret, non potuistis quasi spirituales, sed quasi carnales capere quod loquebar. Animalis enim homo, id est qui secundum hominem sapit (animalis quippe dicitur ab anima, carnalis a carne, quia ex anima et carne constat totus homo), non percipit quæ sunt Spiritus Dei, id est quid gratiæ credentibus crux conferat Christi. *Tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim estis carnales.* Non in carnali ætate, sed in fide Christo ostendit proficientis [*F. proficientes*] futurum esse, ut possint, quia jam in eis spiritualiter natis gratia fuerat inchoata: ergo jam vasa erant in honorem facta, quibus adhuc recte diceretur: O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? et si talibus recte dicitur, multo rectius eis qui vel nondum ita regenerati sunt, vel etiam in contumeliam facti. Illud tantummodo teneatur, quod non sit iniquitas apud Deum: qui sive donec, sive exigat debitum, nec ille a quo exigit, recte potest de iniquitate ejus conquiri: nec ille cui donat, debet de suis meritis gloriari. Et ille non nisi quod debetur non reddet: et ille non habet, nisi quod accepit. *Cum enim sit inter vos zelus et contentio; dicit beatus Petrus: Deponentes igitur omnem malitiam et simulationem, tanquam modo geniti infantes, rationabile et sine dolo lac concupiscite.* Si igitur illi parvuli esse dicuntur, qui omnem malitiam deposuerint, qui adhuc bona non fecerint, quid de nobis censemus, in quibus omnis malitia dominatur? *Nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis?* Considerandum propter quid carnales esse dicuntur: quod utique non carnaliter sit, sed sensu sit carnis. *Cum enim quis dicit, ego quidem sum Pauli: alius autem, ego Apollo: nonne homines estis?* Qui nihil majus habet quam cæteri homines, secundum hominem ambulat. Id est, qui diligentem se tantum diligit, et cætera. Sed in hoc loco propter defensionem hominem singulorum homines appellantur, evidenter ostendit, plus nos velle esse quam homines. Cum exprobrat homines esse, quia eos contentiones habere cognovit, excedere nos vult humanam naturam, dum sic exprobrat: *Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus? ministri ejus cui credidistis.* Si nos nihil sumus, quanto magis aliqui vere nihil sunt, sed ficti apostoli? *Et unicuique sicut Dominus dedit. Ego plantavi, Apollo rigavit.* Hoc ipsum non ex nobis, sed Dei donum est, qui in vobis operatur, quia et nobis gratiam dedit, ut ego signa facerem, per quæ crederetis: et Apollo sua doctrina vos confirmaret, quia sicut qui plantat in siccitate, sic omnis doctrina crescit, nisi Dei gratia irroretur: Si ergo et planta Dei est, et fons, quid nobis ascribitis, quasi aliquid nostrum sit? Hæc dicens, com-

mandat gratiam. Sed Deus incrementum dedit. Vide A commendantem gratiam; et audent homines modo dicere blasphemias, et sibi ascribere quæ Dei sunt, cum si ille non dederit incrementum, omnis homo laboret in vanum. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus. Qui plantat autem et qui rigat unum sunt. Nos mercenarii sumus, alienis ferramentis operamur, nihil debetur nobis, nisi merces laboris nostri, quia de accepto talento operamur. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suam laborem. Contra Jovinianum, qui unam omnium dicit esse mercedem. Dei enim sumus adjutores: Dei agricultura estis. Adjutores in verbo, non in potentia: ager, et messis Dei. Dei ædificatio estis. Edificatio templi Dei. Secundum gratiam Dei quæ data est mihi. Non secundum meam virtutem. Ut sapiens architectus. Sipientis architecti est fundamentum ponere. Primus ergo Apostolus Corinthiis fidem insinuans per gratiam Dei Christum posuit fundamentum: et si ipse fundamentum, quomodo Pelagiani dicunt, quod homo incipiat, et ille consummet? Fundamentum posui, alius autem superædificat. Si fundamentum ipse Christus, quomodo blasphemant Pelagiani, quod ipsi suis meritis ad fidem venerunt Christi? Unusquisque autem videat quomodo superædificet. Ut rectus ergo et fortis paries crescat: ne per malam conversationem, velut male cæmentati lapides de ædificatione Dei cadatis. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, qui est Christus Jesus. Nemo potest alium Christum vobis prædicare, præter Jesum in quem tota fide credentes, firmitate. Si fundamentum Christus, ubi sunt qui dicunt aliquid boni posse haberi sine Christo: et sibi fidem qua in Christo creditur, tribuere arroganter præsumunt: et non agunt Deo gratias, a quo eis infusa esse dignoscitur? Si quis autem superædificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit: dies enim declarabit, quia in igne revelabitur. Tria genera sunt honorum in Ecclesia; hoc est, bonus, melior, optimus, et tria genera his contraria; id est, malus, peior, pessimus: quæ lignis, feno et stipula comparantur. Alii de hoc loco ita sentiunt, quod aurum, argentum et lapides pretiosos ædificet, qui erogatis vel dimissis facultatibus suis, aut monasterium expetit, aut remotus a sæculi actibus vivit, vel sic in ipsis facultatibus vivit, tanquam non possidens, velut aliena sibi commodata possideat, et paratus sit eas propter Christum amittere: ut si persecutio propter Deum venerit, expeditus, paratusque inveniat. E contra vero ligna, fenum, stipulam illi ædificant, qui Christiani quidem sunt et fideles, et bene utuntur bonis suis, sed nimio amore implicantur rerum suarum: et cum venerit aut persecutio, aut jussio, ut privari bonis suis debeant Christiani, si non negaverint Christum, illi non plus faciunt res suas, quam Christum: sed quia plus quam oportuit amaverunt, cum amittunt, non sine

dolore et tribulatione amittunt, ideoque salvi fiunt, quasi per ignem, id est, per tribulationem. Et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit: si cuius opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet. Id est, examinatio iudicii, vel præsens tribulatio quæ igni frequentissime comparatur. Aurum enim et argentum splendidius efficitur in igne. Lignum autem et fenum et stipula ardebunt. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur. Si quis negligenter docuerit, aut exemplo aut verbo, perdit laborem suum, quia opus infirmum facit. Ipse autem salvus erit. In sua iustitia. Sic tamen quasi per ignem. Quasi, habet veritatem, sicut ibi: Quasi unigeniti a Patre. Si ille per ignem salvus erit, qui justus est, quare non fuit sollicitus ut forte et stabile esset quod superædificavit? quid de illis qui sermone ædificant, exemplo destruunt? Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? Nescitis cuius templum sitis? Si quis autem templum Dei violaverit. Sive in singulis, sive in omni Ecclesia. Nota quia hic Spiritum sanctum Deum dixit, cuius templum sumus: quia ipse templum sumus, qui habitat in nobis, quem Deum fateatur. Disperdes illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Sive suum corpus, peccando, sive Ecclesiæ populum, ad pravam doctrinam sedando, aut certe exemplo proprio destruendo. Hoc Novatiani proponunt, ut excludant poenitentiam. Quibus respondendum: Si Corinthii jam baptizati peccaverunt, si non admittitur poenitentia, ad quem profectum illis scribit et dicit, Ut secundam gratiam habeatis? Sanctus Hieronymus dixit ad Galatas: Hoc unum scio quod qui post fidem Christi fornicatur, violat templum Dei. Nemo se seducat: si quis videtur inter vos. Nemo sibi blandiatur, propria vanitate deceptus. Sapiens esse in hoc sæculo. Ad reddendum malum pro malo. Stultus fiat, ut sit sapiens. Stultus iudicatur in hoc sæculo, qui implet Evangelium, non reddendo malum pro malo. Sed stultus voluntate fit, non natura. Sipientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum. Nihil stultius, quam ut vellet se vindicare, qui non potest, et Deo suam non reservat injuriam: quod etiam ille facere debet, qui se valet in hoc sæculo vindicare, vel dum rationem requirit cui iubetur ut credat. Scriptum est enim, Comprehendam sapientes in astutia eorum. Nihil proficit astutia hominum: quo possit effugere manum Dei: sapiens sibi videtur vir dives, pauper autem sensatus reprehendit eum. Et iterum: Dominus novit cogitationes hominum, quomodo vanæ sunt. Nihil utilitatis confert ad salutem verbosa eloquentia. Itaque nemo gloriatur in hominibus, in pseudoapostolis, sed nec in aliquo alio vel rege vel sacerdote. Omnia vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors. Nos vestri sumus, non vos nostri. Sive præsentia, sive futura. Omnia enim vestra sunt. Omnia propter sanctos creata sunt, tanquam nihil habentes et omnia possidentes. Sive voluerit ad libertatem referre: quod vultis eligere, sive mortem, sive vitam, sive præsentia, sive futura. Vos autem Christi.

Christus autem Dei. Sic Christus Dei, sicut Deus A
Christi, si ad divinitatem aptes : quanquam secundum hominem tractet, qui unctus est.

CAP. IV. *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi et dispensatores ministeriorum Dei.* Non ut æquales Christo. *Hic jam quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inventiatur.* Interrogantis vox est : hoc est, jam hic vos putatis conscientias judicare? *Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicet, aut ab humano die : sed neque me ipsum judico.* Et diem hominis non concupivi, hoc est tempus. Nam hic humanum diem, intellectum, vel cor sapiens, non absurde accipitur, qui potest judicare. *Nihil enim mihi conscius sum. Nihil mali. Sed non in hoc justificatus sum.* In hoc tempore, aut die, vel certe, si me nemo vituperet, non mihi inde blandiri debeo, vel extolli : aut si nullum crimen admisi, minuta forte non omnino percarui. *Qui autem judicet me Dominus est.* Ante diem iudicii. *Itaque nolite ante tempus judicare.* Occultas cogitationes : quia homo videt in facie, Deus autem in corde. *Quoadusque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium.* Quia me melius Dominus novit, quam vel ego, vel ullus hominum scit. *Et tunc laus erit unicuique a Deo.* Ille vero laudabilis est, quem Deus laudabilem facit. *Hæc autem, fratres, transfiguravi in me et Apollo propter vos, ut in vobis discatis.* Ut a nobis humilitatis sumatis exemplum. *Ne supra quam scriptum est. Supra est, quod non est scriptum. Unus ad ersus alterum infetur pro alio.* Id est, contentione orta inflentini quis melior sit. *Quis enim te discernit? Cujus momenti es?* Illic conversus est ad inflatos scientia sermonis. Vel certe : Quis te discernit a massa perditionis, nisi Deus? Nam non merita tua, nec scientia tua. Dicitur homini tanquam de semetipso præsumenti : Quis enim te discernit, utique ab iræ vasis a massa perditionis, quæ per unum omnes misit in damnationem? Quis te discernit? Et tanquam respondisset, discernit me fides mea, propositum meum, meritum meum : Quid enim habes, inquit, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? hoc est, quasi de tuo sit unde discernis; ergo ille discernit, qui unde discernaris impetit, pœnam debitam removendo, et debitam gratiam largiendo. *Quid autem habes quod non accepisti? Quid habes ex te, nisi forte peccatum? Nam sive scientia, sive aliquid boni in te est, donum Dei est : quod si ex te esse credideris, dicetur tibi : Quid habes, quod non accepisti? et evenit tibi, si tibi aliquid ascribis, et non Deo, illud Evangelii, quod de ingrato dicitur : Qui enim non habet, id est, a Deo, etiam quod videtur habere, auferetur ab eo. Et ideo declinamus superbiam, et demus Deo gloriam, a quo est omne datum optimum : ne si a nobis vel fidem, vel bona opera esse credimus, perdamus quod habere videmur. Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Quasi aliquid tuum habeas. Jam saturati estis, jam divites facti estis; sine nobis regnatis. Doctrina vel scientia. Hoc increpantis pronuntiatur*

affectu, quia sibi ascribebant, quod esse videbantur. *Et utinam regnaretis, ut et nos vobiscum regnaremus!* In nullo nostri indigetis, vel indiguitis : sive regnaretis et nos vobiscum regnaremus, vel socios, si non magistros computaretis. *Puto enim quod Deus nos apostolos norissimos ostendit, tanquam morti destinatos.* Veluti quod in Apocalypsi promisit, novissimo tempore se missurum duos ad mortem : vel nos jam, qui ad gentes missi sumus. *Quia spectaculum facti sumus mundo, et angelis et hominibus.* Omnes expectant nostras injurias, vel certamen, Christiani et pagani ; vel certe angelos simpliciter ait. *Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo.* Nos omnia sustinemus propter Christum : vos autem sic vultis esse Christiani, ut prudentiam sæculi non amittatis, nec aliquid pro Christo pati. *Nos infirmi, vos autem fortes in Christo.* Quasi non possimus reddere vicem, quod sæcularis potest prudentia. Vos nobiles, nos autem ignobiles. Quia et scientiam suam, et nobilitatem generis pseudoapostoli, sive aliqui credentes præferrebant. *Usque in hanc horam et esurimus. et sitimus, et nudi sumus, et colaphis cedimus.* Ex quo cœpimus prædicare usque in hoc tempus in nullo abundavimus. *Et instabiles sumus.* Nusquam habemus sedem, vel certe sic vobis videtur. *Et laboramus, operantes manibus nostris : maledicimur, et benedicimur : persecutionem patimur, et sustinemus.* Sic operabatur, ut tota die doceret, et nocte laboraret, unde postera die panem manducaret, non ut solidos reponeret die nocturne in tali opere impendendo, sed unde tam ipse, quam discipuli sui viverent. *Blasphemamur, et obsecramus.* Pro eis, qui nos blasphemant. *Tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus.* Justus immundus est apud malos. *Omnium peripsema usque adhuc.* Omnium humillimi, abjecti, et despecti, mappula. *Non ut confundam vos, hæc scribo : sed ut filios meos charissimos moneo.* Poterant confundi, si illos non consolaretur : non ad confusionem, sed ad profectum vestrum scribo. *Nam si decem millia pedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres.* Omnes quotquot jam natis apponuntur, patres esse non possunt. *Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui.* Me primum prædicante Domino credidistis. *Rogo ergo vos, imitatores mei estote.* Bonorum filiorum est in omnibus imitari parentes. *Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus et fidelis in Domino.* Quanto fidelior cæteris, tanto charior universis. *Qui vos commonefaciat.* Qui vos et meis litteris, et suo doceret exemplo : aliud enim sine alio non poterit esse perfectum. *Vias meas, quæ sunt in Christo.* Vita, et cursum meum, atque labores. *Sicut ubique in omni Ecclesia doceo.* Vias, et doctrinam, et conversationem quibus ubique æqualis incedo, et a nullo quidquam lucri vel commodi temporis præsentis accipio. *Tanquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam.* Tandiu inflatus est aliquis, quandiu non venit, qui veram habet scientiam : non illam quæ stultitia est apud Deum. *Veniam autem cito ad vos, si Dominus voluerit : et co-*

grosam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem. Virtutem fidei, quæ in operibus Christi est, vel signis. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute. Novum Testamentum. Quid vultis. Benignus magister, qui discipulorum correctionem in eorum posuit voluntate. Si non emendatis, in virga; si autem, in consolatione. In virga veniam ad vos, an in charitate, et spiritu mansuetudinis? In virga iustitiæ qua virga usus est Petrus ad Ananiam et Saphiram, et Paulus ad Magam: simulque considerandum, quod ipsa ira in nostra sit posita potestate, non nos in illius: et tunc exerit, quando Dei injuria vindicatur.

CAP. V. Omnino auditur inter vos fornicatio. In Ecclesia cui vos præestis. Et talis fornicatio, qualis nec inter gentes. Ostendit cur iram præmiserit. Ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. Concubinam patris sibi sociaverit. Et vos inflati estis. Inflati estis vana scientia, vel superbia, et non est vobis cura do his qui peccant, ut conveniantur, et aut corrigantur, aut rejiciantur. Et non magis luctum habuistis. Boni pastores semper pro populi peccatis flere, sicut Jeremias dicit: Quis dabit capiti meo aquam, cui non voluntas, sed lacrymæ defuere? Ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit. Sive qui fecit, sive Satanas tollatur, dum non habet per quem operari. Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis. Ne tan'um ex auditu judicare putaretur. Et meo spiritu. Meorum litterarum iudicio. Cum virtute Domini Jesu. Domini quoque non deerit virtus. Tradere hujusmodi Satanae in interitum carnis. Ut habeat potestatem accipiendi illum, ut vel sic convertatur, dum viderit se nec hic carnis, nec in futuro spiritus requiem habiturum. Cavendum: quia qui excommunicatur, Satanae traditur. Ut spiritus salvus sit in die Domini Jesu. Quod si in spiritum Satanas non acceperit potestatem, dum corrigit, solius Domini iudicio reservatur. Non est bona gloriatio ve tra. Qui talem in Ecclesia admittit. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Ignoratis, quia unius mali exemplo multi possunt perire, et per unius delictum in omni populo, ira Dei supervenit in populo Judæorum? Expurgate veter fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Nihil in vobis remaneat pristinae conversationis. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Facti per baptismum mundi, de sæculi vitiiis ad virtutes Domini transeamus. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis. Scripsi vobis in epistola, ne commisceamini fornicariis. * Non agnus, qui erat figura Christi, et illi quidem septem diebus azyma comedebant, nos semper, si simplices sumus, quia et septem diebus mundus est factus: * quotidie nobis agnus occiditur: quotidie pascha celebratur: qui fermentum malitiæ et nequitiae non habet. Non in saturitate ventris, quæ ad Deum non pertinet, sed in simplicitate mentis et cordis puritate. Fermentum enim quid est, nisi corruptio naturæ, id ipsum de

A dulci acerbum factum? Non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus. Non gentium fornicariis. Alioquin debueratis de hoc mundo exisse. Alio genere debueratis exisse, non sic, aut certe si sic, melius vobis fuerat mori. Nunc autem scripsi vobis, non commiscari. Hoc ipsum nunc scripsi quod dico. Si is qui frater nominatur, est fornicarius, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax. Non ex solo nomine dicendus est frater, sed ex actu. Sed si quis fornicator nominatur, quod et in Veteri Testamento invenitur: Qui se jungit fornicariis, nequam erit: putredo et vermes hæreditabunt eum. Cum hujusmodi nec cibum sumere. Quid enim mihi de iis qui foris sunt judicare? Nonne de iis qui intus sunt vos judicatis? Nec istum communem quem concessi, cum gentibus si ire volueritis. Nam eos qui foris sunt Deus judicabit. Foris Ecclesiam sunt Judæi, hæretici, vel gentiles. Auferite malum ex vobis ipsis. Non ex gentibus, sed ex vobis.

CAP. VI. Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum. Ausus est aliquis contra præceptum Domini venire dicentis: Si quis tecum voluerit iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte illi e: pallium? Illic intelligitur quod maxime propter fornicationes accusarentur in iudicio sæculari: quia illud hic in media causa fornicationis immisit. Judicari apud iniquos, et non apud sanctos? Illic probatur iudices gentiles fuisse, quod iniqui dicuntur. An nescitis quoniam sancti de mundo judicabunt? Sicut Salvator ait: Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Quod autem illis dixit, omnibus dixit, qui eos fuerint imitati. Nam de illis duodecim unus periit, et alius qui illum non audierat, ejus loco successit: et Paulus et Barnabas apostoli fuerunt. Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis iudicetis? Sive per vos, sive vestro exemplo. Nescitis quoniam angelos iudicabimus? Illos angelos qui contra naturam peccaverunt iudicabunt ii qui supra naturam castitatem cum Dei auxilio servaverunt. Quanto magis sæcularia? De rebus sæculi. Sæcularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum. Possunt de his etiam illi iudicare, qui sunt minimi in Ecclesia, aut certe qui injurias suas contemnunt. Notandum quod minimos dicat, qui in Dei lege non sunt instructi, sed in sæculi. Ad verecundiam vestram dico. Quod dicturus sum, ut rubescant qui sunt tales. Sic non est inter vos sapiens quisquam qui possit iudicare inter fratrem suum? Nunquid non est? Sed frater cum fratre iudicio contendit, et hoc apud infideles. Duplicant peccatum et quod litigant, et quod apud infideles litigant. Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos. Primum, quia præceptum Christi contempnit, jam peccatum habetis. Quare non magis injuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini? Illis loquitur, qui faciebant, non qui patiebantur: Sustinere debetis si quis vobis fecerit injuriam. Sed vos injuriam facitis et

* Insanabili vitio laborat locus inter duos asteriscos inclusus. Edit.

fraudatis, et hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Quibus nec vicem licet reddere inimicis. Nolite errare, neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Nolite seduci, existimantes de multis, et non etiam de uno peccato puniendum. Et hæc aliquando quidem fuistis. Nolite timere de præteritis: tantum ne post baptismum criminisum aliquid committatis. Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini Jesu Christi et Spiritu Dei nostri. Abluti in nomine Domini Jesu Christi, sanctificati per Spiritum sanctam. Hic totam Trinitatem intellige. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Quia de fornicatione tractat, vult materiam fornicationis ostendere. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. Licet nobis manducare et bibere, sed si subjecerimus nos comensationi, hoc ipsum licitum perducet nos ad illicitum, hoc est, ad fornicationem. Sic et de nuptiis, et de divitiis, et cæteris hujusmodi rebus potest intelligi, quæ non sunt peccatum, sed ad occasionem possunt perducere delictorum. Escæ ventri, et venter esciæ: Deus autem et hunc, et hæc destruet. Et hæc duo, id est, et ventrem, et escam, et ipsum hominem, qui in his est. Corpus autem non fornicationi, sed Domino, et Dominus corpori. Deus vobiscum est, quandiu vos estis cum illo: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos. Deus vero et Dominum suscitavit, et nos suscitabit per virtutem. Si suscitavit Dominum, et nos quoque eadem virtute suscitabit. Si ejus membra sumus, ergo debemus membra nostra sanctificare, ut in eo manere mereamur. Nescitis quoniam corpora vestra membra Christi sunt? Omnis Ecclesia corpus Christi est; singuli autem membra. Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. Non dixit fornicatoris, sed meretricis: ut ostenderet eum ejusdem esse criminis et nominis, cujus meretrix cum qua fornicatur: quia hominibus minus videtur peccare vir quam mulier. Simul notandum, quia ante tollit membra Christi, qui facturus est meretricis: in eo fornicator majoris est criminis, quia tollit membra Christi, et facit ea membra meretricis. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Erunt enim duo in carne una. Quomodo cum uxore licite, sic et cum meretrice una caro efficitur per amorem illicitum. Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est. Quomodo qui carnis opera facit caro est, ita et qui Dei opera facit, unus spiritus est. Fugite fornicationem. Videntes quam gravis sit. Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est. Omne peccatum ab uno potest fieri, qui corpus dici non potest, sed membrum: in fornicatione autem duo pereunt, et duo possunt dici corpus: gravis ergo est ubi duo pereunt, quam ubi unus: quia reliqua peccata possunt et sine corpore fieri. Qui autem fornicatur in corpus suum peccat. Quidam de corpore Ecclesiæ putant dictum: sed in corpus suum peccat, ait: sive

* Legendum probabiliter *duracina*, a *duracinum*, quod est Gallice *bigarreau*. EDIT.

A sic graviorem dicit esse fornicationem, quam scit in illis esse, quæ apud illos levis videbatur, quia in consuetudinem ierat. An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti qui in vobis est? quem habetis a Deo, et non estis vestri. Empti animi estis pretio magno. Qui non est suus, non debet sibi vivere, sed illi cujus est sanguine comparatus. Qui vult, inquit, post me venire, abneget se sibi. Si homo a servo parva pecunia comparato continuuum servitium quaerit, quanto magis ille, qui plus pro nobis quod daret non habuit, quam semetipsum? *Glorificatæ*. Id agite, ut glorificetur per vos Deus, et per opera vestra. *Et portate Dominum in corpore vestro*. Ut portemus imaginem cœlestem. Notandum, quod hic Deum quem portare jubemur, Spiritum sanctum dicit: cuius superius membra nostra templum esse testatus est, dicens: Vos estis templum Dei, et Spiritus Dei habitat in vobis. Et nunc, *Glorificatæ*, inquit, et portate Deum in corpore vestro, utique Deum Spiritum sanctum.

CAP. VII. *De quibus autem scripsistis*. Interrogatus respondet: *Bonum est homini mulierem non tangere*. Bonum erat illud, quod optimum prædicavi: si ergo bonum habenti non tangere, quanto magis si non duxerit melius! Incontinentia et tempore et ætate et infirmitate prohibetur: castitas autem semper potest, Deo adjutore et custode, servari. Illud ergo magis quaerendum est quod æternum est. Quare ergo, *Crescite et multiplicamini et replete terram*? nunc autem etiam ipsa terra jam non capit homines. Sed potuit, inquit, omnes de terra facere? potuit, sed noluit: potuit enim et pinnatos et cornutos homines facere. Sed omnia secundum rationem sibi notam optime fecit. Ipsam denique Evam noluit de terra facere, sed de costa. Si autem putas modo id esse in omnibus, imitare Cain et cæteros qui proprias sorores duxere. Si ergo hoc sic erat, omnia Deum secundum præscientiam qua Deus est temporibus ordinasse credamus. Illud etiam credendum, si vel modo secundum legem nubant non peccare; lex enim propter filios nubere permittit, non propter luxuriam. In hoc se etiam animalibus deteriores faciunt homines, quod cum nec prægnatis parcunt, ostendunt se homines uxores non propter filios acceptas. Qui autem sola filiorum causa, postquam peperit mulier abstinere se, et dum lactatur infans, et per ætatem forte jam partu cessante, cessatur et ab operæ nuptiali: non tangere, secundum usum, non secundum tactum simplicem. *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat. Uxori vir debitum reddat: similiter autem et uxor viro*. Fornicatoribus concessit ut nubant, incontinens ne fornicetur: sicut si dicit medicus infirmo: Bonum tibi erat non manducare poma: et ille non se possit continere, ut velit manducare ficus: postea medicæ concedat illi dura cœna* tantum ne manducet, unde moriatur. Unde prædicanda est perfectio: qui autem non potest, dandum remedium nuptiale. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir*. Quia sponte

sibi abstulit libertatem. *Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Agnoscant viri non sibi licere aliam præter uxorem agnoscere, quia æquali sorte sibi invicem sunt subditi et debitores. *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: et iterum revertimini in idipsum.* Non potest vacare orationi qui incontinens est. Non solum autem continentia in Novo Testamento laudabilis est, sed et in Veteri Testamento, descendens Deus in montem Sinai, sanctificari jubet populum a mulieribus triduo; quanto igitur magis Deum videre poterit qui semper castus esse voluerit? Similiter et sacerdos David prohibuit sanctum panem quemque mandus a mulieribus esse cognosceret: et Petrus jubet etiam a licitis temperare. *Ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* Ne uno se retrahente, alius fornicetur, et Satanas locum tentandi inveniat. *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Volo autem omnes homines esse sicut meipsum.* Hoc infirmis indulgeo, non perfectis præcipio, qui omnes homines velim me in omnibus imitari, qui scio quantum possit castitas apud Deum. *Sed unusquisque proprium habet donum ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic.* Proprium donum, quia Deus dividens singulis prout vult, quia nec omnes capiunt verbum hoc. Cæterum si omnes possunt, quomodo dicit Scriptura, quod nemo esse possit continens, nisi tu dederis? Donum ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic. Audis donum, cæset præsumptio. *Dico autem non nuptis, et viduis. Incipit de his qui uxores non habent, et de viduis. Bonum est illis si sic maneant, sicut et ego.* Quis potest dicere non esse bonum, quod ipse dicit esse bonum? Quis, rogo, possit, nisi forte Jovinianus? *Quod si non se continent, nubant.* Aut incontinenter patieris, aut nubere non debes, si continens esse vis. *Melius est enim nubere quam uri.* Fornicatio igne punitur, sicut dicit Judas de nuru sua. Producaur, inquit, et incendatur. Ad comparisonem ergo fornicationis, est melius nubere. *His autem qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus.* Hic proprie loquitur ad conjugatos, ne dimitterent uxores, ut alias ducerent aut pulchras, aut divites, sicut Judæi faciebant. *Uxorem a viro non discedere.* Si quis dimiserit uxorem, excepta causa fornicationis, facit eam mœcham. *Quod si discesserit, manere innuptam.* Non ita discedere, ut alii nubat: si ob aliquam causam discesserit, alii non nubat. *Aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. Nam cæteris ego dico, non Dominus.* Melius est si ad virum suum revertatur, quam alii nubat. *Si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum.* Si quis unus credidit e duobus: non quo permiserit infidelem fidelem non jungi, sed de jam conjunctis loquitur. *Sanctificatus est enim vir infidelis in muliere fidei.* Sæpe contigit ut lucriferet per mulierem. Ideo ait beatus Petrus, ut si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem, sine verbo lu-

crifant, et cum viderint ex ebriosis sobrias, ex superbis humiles, dicant: Vere lex Dei est, quæ sic potuit mutare mores inlitos. Credo jam provenerat ut nonnullæ feminæ per viros fideles, et viri per uxores fideles in fide venirent: et quamvis non dicens nomina, exemplis est tamen hortatus ad confirmandum consilium suum. *Et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem. Alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.* Si ambo infideles essetis, necessario filii vos imitarentur: nunc autem forsi an fidelem imitantur, et sancti sunt: quia etiam de duobus fidelibus nascantur, sic nascantur, tanquam si oleaster ex oliva. Oleastrum dico propter originale peccatum, et propter hoc sunt sub diabolo, nisi renascantur in Christo: quia diabolus culpæ auctor est, non naturæ. Jam credo quod erant parvuli Christiani, qui sive auctore uno ex parentibus, sive utroque consentiente sanctificati erant: quod non fieret, si uno credente dissociaretur conjugium. *Quod si infidelis discedit, discedat.* Non est enim major maritus quam Deus. *Non est enim servituti subjectus frater, aut soror.* Nunquid sic quis nubet, ut serviat et pereat propter alterum infidelem? Et notandum, quia invicem servi sunt. *In ejusmodi.* In ejusmodi re, aut causa. *In pace autem vocavit nos Deus.* In libertate: non ergo debemus nos ultro discere. *Unde enim scis, mulier, si virum salvum facies? Aut unde scis, vir, si mulierem salvam facies? Nisi unicuique sicut divisit Dominus: unumquemque sicut vocavit Deus.* In dubio posuit: sed semper, si quid ambiguum est, in meliori parte intellectus ducendus est. *Ita et ambulat: et sicut in omnibus ecclesiis doceo.* Sive cum uxore, sive sine uxore. Sive circumcisus, sive in præputio: sive servus, sive liber. *Circumcisus aliquis vocatus est: non adducat præputium.* Sive cum uxore vocatus est, non dimittat eam, sive sine uxore, non ei opus nubere, si in eo consilio acquiescit, et si potest continere. Nam circumcisus quoniam habuit præputium, revocare non potest se superfluo circumcisum quod suo tempore opus fuit: non dicat, melius fuerat si non fuisset circumcisus, non vivat gentiliter. *In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur.* Non putet fidem Domini causam esse dissidii. *Et circumcisio nihil est, et præputium nihil est; sed observatio mandatorum Dei.* Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat apud Deum. *N. c. obest, nec prodest in hoc tempore. Servus vocatus es? non sit tibi curæ.* Aliqui servitatem conjugium volunt intelligi. *Sed et si potes liber fieri, magis utere.* Quia Deus condiciones non respicit, sed mentem et voluntatem: nec dicās, quomodo possum Deo placere, servus sum? *Qui enim in Domino vocatus servus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi.* Qui hominis servus, apud Deum liber est: et qui apud homines est liber, est servus Dei: ergo ambo unum sunt. Non est enim acceptio personarum apud Deum. *Prelio empti estis, nolite fieri servi hominum. Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc maneat apud Deum.* Nolite

propter homines servare ad oculum, ut hominibus placeatis : sed omnia propter Deum, credentes vos mercedem consecuturos a Deo. *De virginibus autem præceptum Domini non habeo.* Scriptis respondit : quia illi dicebant : Ubi præcepta est virginitas ? ut superfluum demonstrarent, quia quod sub præcepto est, non impletum punitur, impletum autem præmium non habet. Consilium dat, Salvatore dicente, Non omnes capiunt verbum istud : sed quibus datum est. Nam si generale esset, quod potest unus, et omnes possent. Occasio castitatis est abstinentia : occasio autem incontinentiæ, luxuria est. Datur autem a Deo, quia ipsius proprium donum est, dicente propheta : Cum sciam quia nemo est continens, nisi cui credideris. *Consilium autem do.* Implet illud Domini, quod ei in figura st. bularii dixit : Si quid superogaveris, ego veniens reddam tibi. *Tanquam misericordiam consecutus a Domino ut sim fidelis.* Omnia ad Dei misericordiam refert, ut suo exemplo doceat, nisi in Deo esse gloriandum. Fidelis servus est qui, omnibus prætermissis, domini sui semper servitio occupatur, ad quod eos suo exemplo provocat, ut ipsi soli desiderent servire. Et nemo de suis meritis præsumat, quando ille ut fidelis sit, misericordiam Domini se adeptum testatur. *Existimo ergo hoc bonum esse.* Existimo, hoc non esse quasi dubium, sed certum : sicut est, Puto quod et ego spiritum Dei habeam. *Propter instantem necessitatem.* Sive custodiendi iustitiam, sive carendi mundi sollicitudine. *Quoniam bonum est homini sic esse.* Alligatus es uxori, noli querere solutionem. Malum est ergo sic non esse, quia primitus perdit præmium castitatis : non quod peccet. *Solutus es ab uxore, noli querere uxorem.* Ita dicit, non ligandum, quomodo non solvendum. *Si autem acceperis uxorem, non peccasti.* Qui liber es, si non vis esse major, esto vel minor. *Et si nupsit virgo, non peccabit.* Nuptiæ per se non habent peccatum, sed per sollicitudinem sæculi sæpe peccatum incurrunt. *Tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi.* Sub maledicto se Evæ subjicientes, quæ ideo in partu maledictionem accepit, quoniam sciebat Deus incontinentes futuros homines, ut vel metu doloris a libidine temperarent. Adjiciuntur etiam vagitus infantum, filiorum mortes, nec non et abortus. *Ego autem vobis parco.* Ideo quia secundum indulgentiam conjugia non omnino prohibeo. *Hoc itaque dico, fratres.* Illic omnes ad continentiam cohortatur. *Tempus breve est. Reliquum est ut et qui habent uxores, sint tanquam non habentes.* Vitæ nostræ tempus breve est, quia cito aut unius, aut amborum morte solvantur. Sic intelligendum, propter brevitatem nulla esse putanda ad comparisonem futurorum. *Et qui flent, tanquam non flentes; et qui gaudent, tanquam non gaudentes; et qui emunt, tanquam non possidentes; et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur.* In hoc sæculo, quia omnia in brevi stantur. Temporum brevitatem describit Salomon : Tempus et tempora; nos autem quotidie videmus homines morientes, et æternos futuros nos credimus, quasi

* Melius legitur mundi. Edit.

A alterius simus naturæ. Nam sapiens aliorum casibus emendatur. Ideo Salomon : Cor, inquit, sapientis in domo luctus, cor autem insipientis in domo convivi. *Præterit enim figura huius mundi.* Hoc sæculum figura futuri est. Si figura talis est, qualis erit veritas ? Sicut stella figura est solis. *Volo autem vos sine sollicitudine esse.* Ideo non nubit quis, ut mundo * sollicitudo discedat, ne spinæ suffocent semen, et ne dicant : Villam comparavi, boves emi, uxorem duxi : et non possit cœnare cum sponso. *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori.* Interrogandum cui expediat placere, Deo, an mulieri morituræ. *Et divinus est. Mulier innupta et virgo cogitat quæ Domini sunt.* Si divinus, esse non potest unum : nam unitas divisionem non recipit. *Ut sit sancta et corpore, et spiritu.* Corpore, ab usu ; spiritu, a sollicitudine vel concupiscentia cogitationum. *Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi.* Quæ nupta est, si quæ sunt mundi cogitat, cui placere desiderat, incipiet illi præponi nupta, quæ habet excusationem cogitandi quæ mundi sunt, occasione mariti. *Quomodo placeat viro.* Ista nec corpore, nec spiritu est sancta. *Porro hoc ad utilitatem vestram dico.* Ne videretur infirmis dure locutus esse, modo excusat se ; sed ipsa excusatio consideranda est. *Non ut laqueum vobis injiciam.* Non impono necessitatem innuptis, sed consilium do, quid magis vobis expediat. *Sed ad id quod honestum est, et quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi.* Ergo nec utile, nec honestum erat, quod illi volebant. *Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod si superadulta.* Turpis videbitur, si cum ad perfectam aetatem venerit, neutrum deliberet, vel virginitatem servare, vel nubere ; aut si volenti nubere, non permittat, et illa fuerit fornicata. Nam si unusquisque hoc ad carnem suam revocet, et videat se virginitatem servare non posse, nubat, ne fornicando turpis appareat. *Et ita oportet fieri.* Ita necesse est, propter voluntatem puellæ. *Quod vult faciat : non peccat, si nubat.* Parentes quidem debent eam usque ad maturam ætatem custodire, et docere castitatem. Sed si noluerit, fiat quod necesse est ; non peccat pater puellæ, sive ipsa puella, si nubat. *Nam qui statuit in corde suo firmus.* Firmus ille statuit cujus filie voluntas firmaverit voluntatem. *Non habens necessitatem.* Hinc cognoscitur illam necessitatem habere filie, de quo dixit, *Potestatem autem habens suæ voluntatis, et hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit.* Potest facere quod vult. *Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, et qui non jungit, melius facit.* Conclusiva collectio est : Prudentibus sane semper meliora sectanda sunt. *Mulier alligata est quanto tempore vir ejus vivit.* Hic de viduis incipit : quia et de ipsis consuluerant : *Quod si dormierit vir ejus, liberata est. Cui vult nubat, tantum in Domino.* Libera facta a vinculo conjugali secundum legem : si nec tunc se potuerit continere, cui voluerit nubat, tantummodo in Christo. *Beatior erit,*

si sic permanserit. Beata habens maritum, si possit custodire justitiam, et tantum pro ter filios maritum cognoscit: beator vidua, quia magis laborat quam nupta, et habet mercedem castitatis, et orare quiete libera conscientia potest. Virgo beatissima, quia compendioso labore ad grande præmium poterit pervenire. *Secundum meum consilium.* Quod do virginibus. *Puto autem quod et ego spiritum Dei habeam.* Nolite putare quia ex me hoc ipsum sit quod dico: Spiritus Dei in me loquitur, quem contemni non expedit. Hic, puto, non dubietatem significat.

CAP. VIII. *De his autem quæ idolis sacrificantur.* Et de his illi scripserant, sicut et de superioribus, quia manducabant in templis, dicentes, Omnis creatura Dei bona, et idolum nihil est, et hac imagine magis quam veritate rationis errabant. *Scimus quia omnes.* Nos omnes; nam non illi, de quibus dicit, Sed non in omnibus est scientia, id est, scientia a Domino data. *Scientiam habemus.* Hanc habet consuetudinem, ut primum leniter ingrediatur, et in novissimo vim sæ orationis ostendat. *Scientia inflat.* Illaque stultitia est apud Deum. Si scientia inflat, ut quid illos adhuc plus vult instare? Ipse etiam de se dicit, Et si imperitus sermone, sed non scientia. Et pro Ephesiis orat, ut scientia replantur. Et in hac ipsa epistola gratias agit, quod repleti sint scientia hujusmodi, scientia quæ imaginem magis rationis quam veritatem ostendit: non scientia quæ potest reprehendi. *Charitas vero ædificat.* Illa charitas quæ non quærit quæ sua sunt, sed quomodo per eam Christi corpus proficiat. Scientia sine charitate inflat, cum charitate ædificat. *Si quis se existimat scire aliquid.* Si quis sibi videtur sapiens, non est sapiens; nam qui vere sapiens est, insipientiorem se omnibus credit, et ille vere est sapiens, qui quidquid boni sapit, a Deo se accepisse testatur. *Nondum cognovit, quomodo oporteat eum scire.* Qui sibi tribuit quod scit per stultam præsumptionem, nescit quemadmodum oporteat eum scire. *Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.* Ædificando Ecclesiam diligit Deum, quia et proximum hunc novit Dominus, quia cognovit Dominus qui sunt ejus. *De escis autem quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, et quod nullus est Deus, nisi unus.* Repetit, quod superius dixerat, scimus, et quid sit ostendit, quia nihil est idolum. *Nam etsi sunt qui dicantur Dii.* Potest dici quod dicatur, et non sit. *Sive in cælo sive in terra: siquidem sunt Dii multi, et Domini multi: nobis tamen unus Deus Pater, ex quo omnia, et nos in illum:* Angeli et sancti, quibus dicit, Ego dixi, Dii estis, et Domini, sancti eorum quos judicabant, Sive sic Dii in cælo, et Domini in terra. Hic Ariani calumiantur, Christum Deum esse negantes, quia tantum Dominus appellatur. Quibus respondendum est: Si ideo non erit Deus, quia unus Deus est Pater, ergo et Pater non erit Dominus, quia Dominus unus Christus: *Et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsam.* Qui omnia ex nihilo fecit, ubi Trinitatem intellige. *Sed non in omnibus est scien-*

tiã. Non omnes sciunt, quod propter contemptum hoc faciatis: sed putant vos propter venerationem illud facere. *Quidam autem cum conscientia, et neque nunc idoli, quasi idolothytum manducant: et conscientia ipsorum, cum sit infirma, polluitur.* Adhuc sic habent in conscientia, quomodo antequam crederent. *Esca autem non nos commendat Deo: neque si non manducaverimus, deficiemus, neque si manducaverimus, abundabimus.* Sicut dicit Aggeus propheta, Et si manducaveritis et biberitis, nonne vobis manducabit et bibetis? *Videte autem ne forte hæc licentia vestra offensivum fiat infirmis.* Potest hoc simul et de illis religiosis vel clericis dici, qui quod docent verbo, deserviunt exemplo, dum et divitiis incubant, et pretiosis vestibus circumdantur. *Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolo recubentem, nonne conscientia ejus, cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et perit infirmus in tua conscientia, frater, propter quem Christus mortuus est.* Sic autem peccantes in fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christo peccatis. Quicumque scandalizaverit unum de pusillissimis, expedit illi ut mola asinaria suspendatur collo ejus, et mittatur in profundum maris: levius est illud, quod grave. *Quapropter si escandalizat fratrem meum, non manducabo eum in æternum, ne fratrem meum scandalizem.* Non sola esca et caro, sed omnes reliquæ res.

CAP. IX. *Non sum liber? non sum apostolus?* Ita legendum est, Nunquid non sum? Suum exemplum illi replicat, quod cum habuisset omnia in potestate, noluerit facere, quod illi licebat, præter aliorum salutem. *Nonne Jesum Dominum nostrum vidi?* Quando ei apparuit in via. *Nonne opus meum vos estis in Domino? Et si aliis non sum apostolus, sed tamen vobis sum.* Aliis, ad quos non sum missus. *Nam signaculum apostolatus mei vos estis in Domino.* Indicium apostolatus mei est, quod vos credidistis in Domino per me. *Mea defensio apud eos qui me interrogant, hæc est.* Per hæc defensor esse apostolus. *Nunquid non habemus potestatem manducandi et bibendi? De vestro sine labore nostro.* Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi? Quæ nobis ministraret. Non dixit ducendi, sed circumducendi, ne quis de uxore sua ipsum dixisse putaret. *Sicut et cæteri apostoli, et fratres Domini, et Cephas.* Non illos indicat: sed quia illi fidelioribus prædicabant, liberius panem quotidianum accipiebant, quia et apud Judæos hæc erat consuetudo doctorum. *Aut solus ego et Barnabas non habemus potestatem hoc operandi?* Qui ad gentes missi sumus. *Quis militat.* Dat alia exempla, quibus probet sibi debitum hoc fuisse. *Suis stipendiis unquam?* Et non publicis. *Unus plantat vineam, et de fructu ejus non edet?* Per comparationem hic populum dicit vineam, sicut ibi, Vineam de Ægypto transtulisti. *Quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat?* Et dabo vobis pastores secundum cor meum, et pascent vos cum disciplina. *Nunquid secundum hominem hæc dico?* Ex me. *An et lex hæc non dicit?* Scriptum est enim in lege Moysi,

Non alligabis os bovi trituranti. Omnia legis testimoniiis confirmant. Nunquid de his cura est Deo? Quomodo ergo de passeribus Deo cura est, et in Jona dicitur de Nive, in qua sunt hominum plus 120 millia, et pecora multa? Sed et ipsa propter hominem creata sunt. Nam deficiente homine, et ista deficient. An propter nos utique dicit? Nam propter nos utique scripta sunt. Quoniam debet in spe qui arat, arare, et qui triturat, in spe fructus percipiendi. Debet fructum sui sperare laboris, et qui triturat, debet de ipsa area manducare. Ut per hanc comparationem libenter tribuatur iis qui in verbo laborant. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est. Non erat magnum, non vos gravabamus, si velimus accipere, sed volumus propter vos. Si nos carnalia vestra melamus. Quaecunque necessaria sunt. Si alii potestatis vestrae participes sunt, quare non potius nos? Sed non usi sumus hac potestate. De pseudoapostolis dicit, quibus non debebatur, qui nihil illis praestiterant. Sed omnia sustinuerunt. Et famem, et sitim, et nuditatem. Ne quod offendiculum demus Evangelio Christi. Ne in aliquo displiceat praedicatio nostra, ne illi quibus evangelizamus, per nos offendant, adversariis occasione accepta devorantibus. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quae de sacra io sunt edant? Qui altario deserviunt cum altario participant. Apud Judaeos secundum legem. Ita et Dominus adornavit ira qui Evangelium annuntiant de Evangelio vivere. Sicut dicit, Dignus est operarius mercede sua. Dicit Apostolus, licere sibi quidem et permissum a Domino esse, ut qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivant, id est, de Evangelio habeant ea quae huic vitae sunt necessaria, sed tamen se non esse abusum hac potestate. Erant enim multi, qui occasionem habere cupiebant acquirendi, et vendendi Evangelium, quibus eam volens amputare. Apostolus, manibus suis victum suum toleravit. De his enim alio loco dicit: Ut amputem occasionem, qui quaerunt occasionem. Quanquam etiam sicut ceteri boni apostoli permissu Domini possit de Evangelio vivere, tamen non in eo victu constituerit finem evangelizandi, ut non ideo evangelizaret, ut perveniret ad cibum, et si qua sunt talia necessaria? sed ideo ista sumeret, ut illud impleret, ne non volens, sed necessitate evangelizaret. Ego autem nullo horum usus sum. Non scripsi autem haec, ut ita fiant in me. Non haec ideo scribo, ut fiat quod non est factum: sed vobis exemplum faciendi do. Bonum est enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet. Etiamsi moriar fame, non evacuetur haec gloria, quam habeo secundum Deum, ut nihil a vobis accipiam. Nam si evangelizavero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit. Cum omnia feceritis dicite, Servi inutilis sumus, quod debitum facere, secimus. Vae enim mihi est, si non evangelizavero. Pecuniam habeo. Si enim volens hoc ayo, mercedem habeo. Si autem invidus, dispensatio mihi credita est. Tunc erit voluntarium, si etiam debitum contemnatur. Quae est ergo merces mea? ut Evangelium pra-

dicans sine sumptu ponam Evangelium. Unde habeo mercedem? et ipse sibi respondit, ut gratis annuntium. Et non abutar potestate mea in Evangelio. Sive ne utar potestate quam accepi. Sive dum volero accipere, vilem faciam potestatem meam, cum propter ventrem meum docere existimor. Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem. Cum possim uti libertate mea, et de ceteris non curare, omnibus tamen compassus sum, ut eos salvarem. Et factus sum Judaeis tanquam Judaeus, ut Judaeos lucrarer. Quando se purificavit in templo, quod tempore gratis noverat esse superfluum. Illis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem. Ostendit quomodo fuerit cum eis et ipse Judaeus, ut ei daretur occasio praedicandi eis. Cum ipse non essem sub lege, ut eos qui sub lege erant lucrifacerem. Non est sub lege, quae parvulis data est, qui gratia implet legem; justo enim lex non est posita. Illis qui sine lege erant, tanquam sine lege essem, cum sine lege Dei non essem. A gentilibus primum solam fidem quaerebam, quasi non haberem praecipua legis Christi, quae illos observare docerem. Sed in lege essem Christi, ut lucrifacerem eos qui sine lege erant. Contra Arianos, qui negant Christum esse Deum. Nam cum dicit, se sine lege Dei non esse, sed in lege esse Christi, Christum Deum esse fatetur. Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Cum infirmis olera manducavi, cum possem carnes manducare sine timore. Vel illud: Ego me nihil judicavi scire inter vos, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum. Omnibus omnia factus sum. Non mihi aliquid quaerens quod mihi utile est. Ut omnes facerem salvos. Cogitandum, quia Deus suscepit hominem, et cum esset sine peccato, peccata nostra portavit. Nos autem homines sumus peccatores. Considerare debemus quod agritudinem sive affinitatem, sive corporis, quam in homine alio videmus, etiam et nos habere potuimus, aut possumus. Hoc ergo exhibeamus ei cujus infirmitatem portare volumus, quod ab illo nobis velimus exhiberi, si nos in ea essemus, et ipse non esset. Ad quod pertinet: Invicem onera vestra portate. Omnia autem facio propter Evangelium, ut particeps ejus efficiar. Ut in eo habeam partem. Nescitis quod ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit primum? Debemus omnes currere; nam si ibi unus qui vicerit accipit, quanto magis nos, qui omnes dono Dei possumus vincere, et omnes pariter per illius misericordiam coronari? Sic currite, ut omnes comprehendatis. Si ad fidem, fides cum operibus sit, si ad doctrinam, doctrina firmetur exemplo. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere. Et ille quidem ut corruptibilem coronam accipiat. Ab omnibus esca, quae impediunt cursum, vel unde alius scandalizatur. Sic ergo curramus, ut comprehendamus: omnes enim qui recte currunt, comprehendunt. Non sicut in agone theatro, omnes quidem currunt, sed unus accipit palmam. Curramus credendo, sperando, desiderando; curramus corpus castigando, et elemosinis, in bonis dandis, malisque ignoscendis, hilariter et et

corde faciendo, et currentium vires ut adjuvantur orando, et sic audimus perfectionis præcepta, ne currere negligamus ad plenitudinem charitatis, et ne nobis tribuamus, quod currimus. *Nos autem incorruptam.* Illi in incertum currunt, quid vincere omnes non possunt. *Ego igitur sic curro, non quasi in incertum.* Qui propter humanum favorem prælicat, incertus est de mercede. *Sic pugno, non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum.* Non fingo certamen, aut in vanum pugno. *Et in servilitatem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, per abstinentiam, ut Elias in melote, Isaias in cilicio, et cæteri in diversis, ipse reprobos efficiat.* Reprobos ipse efficitur, qui tantum verbo docet, non exemplo.

CAP. X. *Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt.* Ne quis sibi aut in baptismo confidat, aut in esca spirituali, aut potu, et putet Deum sibi parcere, si peccaverit criminaliter. Omnia quæ populo Israel facta sunt in figura, nobis eveniunt in veritate: sicut illi per Moysen ex Ægypto liberati sunt, sic nos per baptismum e sæculo: deinde ut catechumeni per deserta ducimur, ut per exercitum obliviscamur Ægypti voluptatem, et nesciamus reverti in sæculum: et cum transierimus mare, moritur nobis Pharaon cum exercitu suo; postea mannam accipiemus, et aquam de petra; postea autem ostendetur nobis claritas scientiæ, et refrigerium consolationis. Si autem post ista omnia peccaverimus capitale peccatum, ista nobis non prosunt. Sed ita quam ingrati majori poenæ subiciemur, si non hoc per poenitentiam diluamus, sicut ad Hebræos dicit: Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione punitur? Quanto magis baptismum Christi? *Et omnes mare transierunt.* Mare Rubrum significat baptismum, Christi sanguine decoratum. *Et omnes in Moyse baptizati sunt.* Moyses ductor significat Christum; populus transiens signi cat fideles; mors Ægyptiorum significat abolitionem peccatorum in nube et in mari, quæ nubes habet humorem, id est, aquam baptismi. *Et omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritalem biberunt.* Bibeant autem de spiritali, consequente eos petra. *Petra autem erat Christus.* In mysterio. Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo. *Nam prostrati sunt in deserto.* Manna in typum corporis Christi. *Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt.* Ipsi tunc veritas erat, sed nostram figuram præferabant. *Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis, quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere. Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, et ceciderunt una die viginti tria millia.* Propter illos qui in idolis reumbebant. *Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt, et a serpentibus perierunt.* Dicentes, nunquid potest Deus? Et hic Christus Deus ostenditur, quia scriptum est Deum dixisse: *Et tentaverunt me.* Hoc decies. Ideo autem dicit illos tentare, sicut dicit illis: *An experimentum quæritis*

A ejus qui in me loquitur Christus? *Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore.* In tribulationibus. *Hæc autem omnia in figura contingebant illis.* Omnia quæ illis contigerunt secundum facta sua quidem receperunt: sed tamen propterea scripta sunt, ut non nos punemus impune peccare: si illis qui parvuli erant non preperit, quanto magis nobis, qui legem perfectam accepimus, si non custodiamus? *Scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.* In quos tota perfectio cadit, id est, completum est quod illi vel prædixerunt, vel præfiguraverunt. *Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat.* Per hoc ipsum quod se putat stare, cadit, dum superbit, et de se præsumit. *Tentatio vos non apprehendat, nisi humana.* Sunt humanæ tentationes, cum bono quisque animo secundum humanam tantum fragilitatem in aliquo consilio labitur, aut irritatur in fratrem studio corrigendi, paulo tamen amplius quam christiana tranquillitas postulat: de quibus Apostolus dicit: *Tentatio vos non apprehendat, nisi humana.* Nolite vobis ipsis facere tentationem aliquam: si vos homines coegerunt tormentis, consentire non deberetis, ut a fide recedatis. Humana tentatio est arbitrii vana præsumptio, vel sicut ipse superius dixit: *Cum enim sit inter vos zelus, et æmulatio, nonne homines estis, et secundum hominem ambulatis? Quid tam humanum, quam de occultis hominum non recte sentire? ut homo credat bonum, quem nescit malum, et iterum opinione non certa credat malum, quem non probavit malum, et ante tempus judicet, quod nescit.* Tentatio humana potest dici, et suggestio prava, quæ vel in anima surgit, vel quæ per pravos homines suggeritur, sicuti est, aut falsum testimonium dicere, aut inimicitias intendere, aut ultionem requirere, et reliqua hujusmodi. Aliter enim sentire, quam perfectum est, potest dici humana tentatio, et pugna carnis potest humana tentatio dici, dum caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem. *Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis.* Vos state firmiter, et ille vobis virtutem tribuet tolerandi. *Sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere.* Illud vobis faciet provenire, quod poteritis sustinere, aut de ipsa tribulatione lucrum anime. *Propter quod, charissimi mihi, fugite ab idolorum cultu. Ut prudentibus loquor, vos judicate quod dico.* Propter quod non deberetis nec iaviti hoc facere. *Calix benedictionis cui benedicimus.* Ideo primum calicem nominavit, quia postea de pane plus disputaturus erat. *Nonne communicatio sanguinis Christi est?* Sicut dixit Salvator: *Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo.* *Et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Sic et idolorum panis demonum participatio est. *Quoniam unus panis et unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus.* Sic et si de eodem pane manducamus unde idololatræ, unum cum illis corpus efficiamur. *Videte Israel secundum canem.*

Carnalis Israel carnales hostias offert, spiritalis spiritalis, et quomodo illi participes altaris Dei, sic iste altaris idolorum. *Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Quid ergo? dico quod idolis immolatum sit aliquid, aut idolum sit aliquid? Ne illi responderetur sic, dicit quasi idolum aliquid habeat, aut aliquam malitiam, quod sine anima est. Sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, et non Deo; nolentem vos socios fieri dæmoniorum. Sunt dæmones qui ista polluunt, qui præsent simulacris, ad homines seducendos. Non potestis mensæ Domini participes esse, et mensæ dæmoniorum. Non potestis, et cum Deo socii esse, et cum dæmonibus, quia utriusque mensæ vultis esse participes. An æmulamur Dominum? Sicut ibi: Æmulantur vos non bene. Nunquid fortiores illo sumus? Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Qui ista non fecit, si scisset hinc fidem probari fortiorem, et ipse illud fecisset, ut et in hoc nobis daret exemplum. Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius. Omne quod expedit, licet non omne quod licet, expedit. Sed nos exemplo Christi non debemus considerare quæ licent, sed quæ expediunt nobis, et ædificant alteros, ut non quæramus quæ nobis solis prosunt, et alteri aut non prosunt, aut nocent: quæ non prohibentur, quia per se non habent peccatum, sed occasionem habent peccati. Omne quod in macello venit, manducate. Quod dixit: Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum; et iterum: Non manducabo carnem in æternum: quomodo omnia præcipit manducanda? Sed concedit magis manducare carnes, tantum ne idolothya manducant. Nihil interrogantes, propter conscientiam. Domini est terra, et plenitudo ejus. Si interrogarent, cognoscebantur Christiani esse, et propter irrisionem omnia illis dicebant immolata esse. Si quis vocat vos infidelium ad cænam, et vultis ire, omne quod vobis apponitur manducate, nihil interrogantes, propter conscientiam. Si quis autem dixerit, hoc immolatum est idolis, nolite manducare, propter illum qui indicavit, et propter conscientiam. Et hoc in voluntate ipsorum posuit: non dixit, Ite. Tunc enim debet Christianus ire ad infidelem, si aliquem profectum habeat, id est, si scit se posse illum lucrari: sicut Salvator propterea ibat, ut, aut virtutes faceret, aut increparet: sicut quando ivit ad quemdam Pharisæum, et dum pranderent, primum ipsum docuit, non divites pascendos esse, sed debiles. Deinde Pharisæos docuit, etiam in prandio humilitatem servandam. Tertio legisperitos arguit, qui sibi plus aliquid vindicabant, et nec ipsi arguebant superbiam, nec alios permittebant. Conscientiam autem dico, non meam, sed alterius. Ne dicerent, quomodo nos vident immolare, quasi malum sit, et illi manducant, quasi sancta et munda? Ut quid enim libertas mea iudicatur ab alia conscientia? Cum nihil mihi prosit. Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quod gratias ago? Omnia munda sunt, quæ cum gratiarum actione percipiuntur, sed ille hoc non intelligit, et iudicat me, quasi singam me dicere, malum esse idolis*

A immolare. *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Nihil aliud agendum est Christiano, nisi ut in omni opere ejus Deus glorificetur, nihil superfluum. Sine offensione estote Judæis, et gentibus, et Ecclesiæ Dei. Istitis omnibus offendiculum erat. Judæi dicebant: Christiani in tantam mentem abierunt, ut idolis immolent; gentes dicebant: Quomodo nos prohibent ab idolis, et ipsi nobiscum serviunt idolis? Christiani autem licere putantes, sequebantur exemplum: Sicut et ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant. Ego me sic exhibeo, ut placeam. Si quis autem gratis me odit, ipse sciat, non mea culpa est.*

CAP. XI. *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.* Christus nihil propter se aut fecit, aut passus est, sed propter omnium salutem. Ita et Paulus, qui non quærit quod sibi utile est, sed quod multis. *Laudo autem vos, fratres, quod per omnia mei memores estis. Quid erat, quod subito laudat quos ante vituperavit? Ibi legis auctoritatem non habet, blandimentis provocat ad rationem. Et sicut tradidit vobis præcepta mea tenetis.* Sic quasi legem, quia nostis me spiritum Dei habere, qui in lege et prophetis locutus est. *Volo autem vos scire. Etiam hoc volo vos tenere. Quod omnis viri caput Christus est. Nulli huiusmodi subjectus est vir, nisi Christo, qui et homo est, et Deus. Caput autem mulieris, vir. Mulier et viro et Christo subjecta esse debet, secundum ordinem naturæ; cæterum in Christo Jesu neque masculus, neque femina, sed voluit eas esse subjectas. Caput vero Christi Deus. Christi, secundum hominem, unde et nomen accepit. Nam nomen ejus in deitate, secundum Salomonem, quis potest scire? dicentem, Quod nomen ejus? aut quod nomen filii ejus? Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suum. Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum; unum enim est ac si decalvetur: nam si non velatur mulier, tondetur. Si vero turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum. Vir quidem non debet velare caput, quoniam imago et gloria est Dei, mulier autem gloria viri est. Venit ad causam, quia et viri aliquanti comam nutriebant, et mulieres nudo capite in ecclesia procedebant, et in suis capillis goriabantur; quod non solum inhonestum, sed etiam scandalo erat. Ergo vir non debet, inquit, habere velamen, qui solum Christum habet caput. Mulier autem debet habere velamen, quod ostendat illam humilem, et viro esse subjectam. Notat autem Corinthiorum consuetudinem, quod mulieres eorum intecto capite essent, et viri comam nutrent, et indifferenter vescerentur in templis, et inflati sapientia sæculari, resurrectorem carnis negarent. *Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro. Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Idco debet mulier potestatem habere supra caput. Exemplum de Adam et Eva. Propter angelos. Angelos sacerdotes, et ministros altaris intelligo, vel omnem cœlum, qui Dei præ-**

cepta annuntiant. Angelus enim est nomen officii, A cum ipso apparebitis in gloria. Nihil ergo hic queratis non naturæ. *Verumtamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro in Domino.* Quia pro omnibus se tradidit Christus. *Nam sicut mulier de viro, ita et vir per mulierem. Omnia autem ex Deo. Vos ipsi iudicate: decet mulierem non velatam orare Deum? Nec ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi; mulier vero si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.* Sicut prima mulier ex Adam, ita Christus ex Virgine. *Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Hoc autem præcipio, non laudans, quod non in melius, sed in deterius convenitis.* Hoc est, nos diximus quæ nobis honesta videbantur, et justa. Si quis autem nolens acquiescere veritati, querit quod re- B spondeat, et quibus nitatur, econtra sciat se responsione non dignum, quia magis contendere paratus est quam doceri. *Primum quidem convenientius vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse, et ex parte credo.* Contentiones. *Nam oportet hæreses esse, ut et qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* Non quod hæreses Deo placeant, sed quod per eas fideles exercitati, sicut Deo noti sunt, ita etiam manifestentur hominibus, et clarius innotescant. Nam unde advocati peritiam apparebit, si causam nullam dicat ubi probetur? unde nauclerus, vel gubernator laudabitur, si navis semper in portu vel in tranquillitate consistat? *Convenientibus vobis in unum, jam non est dominicam cœnam manducare. Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et C alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Nunquid domos non habetis ad manducandum et bibendum, aut Ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo.* Apud Corinthios quondam, sicut aliqui asserunt, prava invaluerat consuetudo, ecclesias passim dehonestare conviviis, in quibus vescebantur ante dominicam oblationem, quam cœnam noctibus hærebant: cumque divites ebrii ad Eucharistiam venirent, vexabantur inopes fame. Mos vero iste, ut referunt, de gentili adhuc superstitione veniebat: unde etiam quibusdam locis per Ægypti loca, vel Syriæ, die sabbati nocte post cœnam dicitur ad Ecclesiam conveniri. *Ego enim accepi a Domino, quod et tradidi vobis: quoniam Dominus Jesus. Jam D hinc quasi oblitus commemorat quam magnum iusit huius mysterii sacramentum. In qua nocte tradebatur, accepit panem. Ultimam sui nobis commemorationem sive memoriam reliquit. Et gratias agens, fregit, et dixit. Benedicens. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem postquam cœnavit, dicens. Qui manducat, inquit, corpus meum, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo. Ergo cum ipso in baptismo mortui sumus mundo, sicut dicit Apostolus. Mortui estis cum Christo, et via vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos*

gloriæ et gaudii, ubi mortui estis. *Hic calix novum testamentum est.* Quia vetus hoc per sanguinem animalium portendebat. *In meo sanguine. Hoc facite.* Testamentum per sanguinem dedicatur, quia sine morte firmum non est. *Quotiescunque bibetis, in meam commemorationem. Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis.* Salvator Deus exemplum dedit, ut quotiescunque hoc facimus, in mente habeamus quod Christus pro nobis omnibus mortuus est. Ideo nobis dicitur, corpus Christi, ut cum hoc recordati fuerimus, non simus ingrati gratiæ ejus, quemadmodum si quis moriens relinquit ei quem diligit aliquod pignus, quod ille post mortem ejus, quandocunque viderit, nunquid potest lacrymis continere, si eum perfecte dilexerit? *Mortem Domini annuntiabitis donec veniat.* In cordibus vestris, cum auditis, corpus Christi. *Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne.* Omnis mundus manducabit carnes, et anima quæ manducaverit immunda, exterminabitur. Si ibi recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum. Et Hieremias: Nunquid vota et carnes auferent a te malitiam tuam? Prius perscrutanda est omnis conscientia, si in nullo nos reprehendit, et sic aut offerendum est aut communicandum. *Reus erit corporis et sanguinis Domini.* Quasi ipse illum occiderit, quia contemnit illum et pro nihilo ducit corpus ejus, sicut Judæi fecerunt. *Probat autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat.* Si in litæo aut in vase polluto non potest mitti, et unusquisque non audent, quanto magis non debet accipi corde polluto? quam immunditiam Deus super omnia exsecratur, et quæ sola injuria corpori ejus efficitur. Nam et Joseph ille justus sindone munda involutum, in sepulero novo corpus Domini sepelivit. *Qui enim manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit.* Dupliciter reus est qui indignus accedit, et pro peccato, et pro usurpatione. *Non dijudicans corpus Domini.* Si accipiens quasi communem cibum. *Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi.* Tribus ex causis infirmitates corporales eveniunt: aut ex temptatione: ut Job, et Tobia; aut ex peccato, sicut Josephat, qui in præsentem arguuntur ab Apostolo; aut ex negligentia, vel aliqua intemperantia, ut Timotheo, et qui jubentur medicum honorare, huic soli causæ potest humana medicina prodesse, ex qua etiam negligentia vel alio casu mori homines possunt, sicut scriptum est: Justus quacunque morte præventus fuerit; et iterum, Noli esse durus, ne moriaris non in tuo tempore. Quod quamvis non sit sine Dei permissu, non sit tamen ejus imperio, sed sit ejus justo iudicio. Erat præsens correptio, et nunc est, sed non intelligimus, et putamus consuetudinis esse, quod culpæ est, quia multi hoc patiuntur. *Quod si nosmetipsos iudicaremus, non utique dijudicaremur, si nos agnosceremus. Dum iudicamur autem, a Domino corripiamur, ut non cum hoc mundo*

damnemur. Correptio paternæ pietatis est, ut pœnitentiam agamus, ne in æternum damnemur cum fidelibus mundi. *Itaque, fratres mei, cum convenitis ad manducandum, invicem exspectate. Si quis esurit, domi manducet.* Quia qui primus venisset, offerebatur illi, et comedeat et abibat. *Ut non in iudicium conveniatis.* In iudicio conveniebant, non in sanctificatione. *Cætera autem, cum venero, disponam.* De ipsis mysteriis.

CAP. XII. *De spiritualibus autem.* Crescente fide, gratia linguarum minuebatur, quam propter infideles acceperant: hinc ergo plurimi contristati, cœperunt adhuc hanc gratiam habentibus invidere, putantes hoc majus esse omnibus charismatibus. *Nolo vos ignorare, fratres. Scitis autem quoniam cum gentes essetis.* Nolo ignoretis rationem. *Ad simulacra muta.* Secundum prophetam dicentem, Similes illis fiant qui faciunt ea, et qui confidunt in eis, quæ sunt sine voce insensibilia. *Prout dæcebamini euntes.* A magis vel aruspiciibus idolorum. *Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu.* Ideo ut jam non sitis irrationabiles et mobiles: cum religione enim debetis et mores mutare, et scire vestræ fidei rationem. *Et nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi Spiritu sancto.* Quomodo ergo Dominus non cogniturus operarios iniquos? quamvis enim Dominum sint confessi, et ipse Apostolus factis Deum negari confirmat: hoc est, nemo in Spiritu sancto potest dicere Dominum, nisi qui eum integre et fideliter Deum hominem constituit, et secundum unamquamque substantiam, et æqualem Patri, et minorem Patre. *Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus.* Hoc est linguarum, vel diversarum rerum quæ Spiritus sanctus sua voluntate distribuit, quomodo vere Deus. *Et divisiones ministracionum sunt: idem autem Dominus.* Quamvis proprie contra Macedonium faciat, qui Spiritum sanctum Deum negat: dicendo enim semper idem, ostendit se omnia de Spiritu sancto dicere: tamen et contra Arianos non mediocre est argumentum, qui de hoc semper calumniantur, quod Pater primum nominetur, secundo Filius, tertio Spiritus sanctus. Hic autem istum ordinem demutavit, vult autem hic ostendere, gratiam divini Spiritus, non ipsum esse divisum, hoc est ministeriorum Ecclesiæ doctrinæ, et cæterorum dona largiri. *Et divisiones operationum sunt: idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus.* Quibus virtutes operabantur. *Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.* Sive credentium, sive incredulorum, ut credant. *Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ.* Ut appareat illum Spiritum sanctum habere, qui a Deo accipit sapientiam, dum sine suo labore et cogitatu loquetur, et nemo illi poterit resistere, sicut Stephanus. Sapientia est, sapiens, et apte, et rationabiliter loqui, et posse disserere, et docere quod nosset: sapientia potest intelligi divina nosse, scientia humana. Item aliter: Ab hominibus ita discerni probabiliter solent, quod sapientia pertineat ad intellectum æternorum; scientia vero ad ea quæ sensibus cordis experimur. Sed

et si ita est scientia Dei, et non ejusdem generis, cujus ista est quæ hominum dicitur, sicut etiam ipsum quod Deus dicitur, longe aliud est, quam quomodo homines dicuntur dii: sicut etiam cum dicimus ira Dei, cum nulla perturbatio in Deum cadat: unde in libris contra Academicos ad Romanianum (*Aug., lib. 1 contra Academicos*): Non enim nunc primo auditis sapientiam esse rerum humanarum divinarumque scientiam. Item post alia: Aut cum rerum humanarum scientia dicitur, ea dicitur, qua quisque novit, vel quot vel quales fundos habeamus: vel quid auri, quid argenti; sed illa est humanarum rerum scientia quæ novit lumen prudentiæ, temperantiæ decus, fortitudinis robor, justitiæ sanctitatem. Hæc enim sunt quæ nullam fortunam metuentes, vere nostra dicere audemus: quæ si Albicertus ille didicisset, nunquam, mihi credite, tam luxuriose deformiterque vixisset. *Alii autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum.* Scientia est mysteriorum legis, aut scire præterita, et de futuris estimare. Sapientia mihi videtur esse rerum humanarum et divinarum quæ ad beatam vitam pertineant non scientia solum, sed etiam diligens inquisitio (*Ex eodem libro, paulo post*). Quam descriptionem si partiri velis, prima pars, quæ scientiam tenet, Dei est: hæc autem quæ inquisitio est, contenta est esse hominis. Illa igitur Deus, hæc autem homo beatus est. Sapientia potest intelligi divina nosse; scientia autem humana, vel historiam recolere, et præterita bene narrare. Item aliter: Sapientia pertinet ad intellectum æternorum; scientia vero ad ea quæ sensibus corporis experimus. Talis sapientia ad beatam vitam pertinet. *Alteri fides in eodem Spiritu; alii gratia sanctorum in uno Spiritu.* Sicut granum sinapis, abusive rem posuit pro effectu. Hic fides non solum ad credendum, sed etiam ad prodigia, ut ignis caderet. *Alii operatio virtutum.* Virtus est mortuos suscitare, leprosos mundare. *Alii prophetatio.* Futura præcognere, vel obscura disserere. *Alii discretio spirituum.* Qualis quis spiritu veniat, vel quis spiritus suggerat aliquid agendum, utrum bonus an contrarius. *Alii genera linguarum.* Notandum quia inter alia dona genera linguarum commemorat. Alii genera linguarum, ut sciat linguis loqui. *Alii interpretatio sermonum.* Alius interpretari poterat, quæ alius loquebatur. *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.* Ostendit se superius totum de solo Spiritu sancto dixisse, et eum se Deum et Dominum prædicasse. Sed et cum dicit, prout vult, sic quoque Deum demonstrat, qui non jussus, sed voluntarius operatur, qui prout vult dividit, nulli subjectus est. Si ergo omnia unus Spiritus operatur, quare contristaris, quod aliam gratiam acceperis, et æmularis alium, quasi majorem partem invaserit, cum hoc non in nostra, sed in donantis sit positum potestate? *Sicut enim corpus unum est, et membra habet multa; omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt.* Comparatione corporis utitur, ut ostendat officia diversa esse

non natura membrorum, et neminem debere curare ejus officii sit, dum omnes uno spiritu aimentur, et in uno corpore coaptentur. *Ita et Christus.* Notandum quod Christus dicitur Ecclesia, id est corpus Christi. *Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus.* Ut unum corpus simus. Quorum ergo spiritalia communia sunt, eorum et carnalia debent esse communia, secundum ipsius sententiam, quorum unus Deus, idemque pater eorum, nisi et possessio communis, impii sunt. *Sive Judæi, sive gentes, sive servi, sive liberi, et omnes uno Spiritu potati sumus.* Quasi potionem pro capacitate uniuscujusque quantum voluit largitus est. *Nam et corpus.* Redit ad exemplum. *Non est unum membrum, sed multa.* Non ergo potest totum corpus unum habere officium, sed unumquodque ad quod aptum est. *Si dixit pes.* Pedes possunt dici Ecclesie illi qui ad incredendum ambulant, vel Evangelium prædicant. *Quoniam non sum manus, non sum de corpore, non in eo est de corpore?* Manus est ille qui operatur utilia in corpore. Dicebant enim se non esse de corpore, quia hanc, quam alii, gratiam non habebant. *Et si dixerit auris.* Sapiens auditor, est auris intellectus Scripturæ, qui inter cætera ablatus est a Judæa. *Quia non sum oculus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore?* Oculus est, qui intelligit vel futura, quæ loquitur, vel præsentia. *Si totum corpus oculus, ubi auditus?* Si toti docentes, ubi auditores? *Si totum auditus, ubi odoratus?* Si toti auditores, quis sciret discernere bonum vel malum? *Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore.* Quomodo in corpore apte et ordinate constituta sunt membra, ita et in Ecclesia unusquisque a Deo ad quod aptus est, ordinatur. Si omnes unam gratiam haberent, ubi essent reliquæ? *Sicut voluit. Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus?* Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus. Velle Dei, et bonum, et justum, et sanctum est, et non discutendum, sed admirandum. O homo, tu quis es, qui respondeas Deo, et dicas, Quare ergo sic, et ille non sic, et quid est quod illi dedit, et illi non dedit? *Non potest dicere oculus manui, Opera tua non indigeo.* Ideo alterutrum egemus, ut charitas conservetur. Nam si unus omnia haberet, adversum cæteros superbiret. *Aut iterum caput.* Ille sacerdos est caput. *Pedibus, Non estis mihi necessarii.* Pedibus, qui portant corpus. *Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt.* Prophetia quam spernebant, ad majorem utilitatem valebat. *Et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorum circumdamus.* Sicut in corpore sine oculis et manibus vivi potest, sine interioribus non potest. *Et quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorum honestatem habent.* Dum cantius vestimentis, et diligentius conteguntur. *Honesta autem nostra nullius egent.* Quia per se pulchra sunt, et honesta, ut caput et cætera. *Sed Deus temperavit corpus ei cui dederat, abundantiorum tribuendo honorem.* Minoribus majora dona concedens, ut qui honore minor est,

A gratia major sit. *Ut non sit scissura in corpore.* Dum alterutrum indigemus, pro invicem sumus solliciti, ne quis se dicat et gratia et honore privatum. *Sed in idipsum pro invicem sollicita sint membra.* Oculi provident pedibus, viam manus pro toto corpore operantur, et omnia alterutrum membra deserviunt. *Et si quid patitur unum membrum, compatiantur omnia membra.* Si unum membrum dolet, totum corpus ægrotat, et ad sanitatem ejus reliqua membra festinant. *Sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.* Sicut dicit Salomon, Corde latante, vultus floret. Nos autem compassione et congratulatione in contrarium demutamus. *Vos estis corpus Christi, et membra de membro.* Omnes corpus, singuli membra, hoc est Ecclesia, sicut alibi dicit, De carne B ejus, et de ossibus ejus. Notandum quod dicamur recte Ecclesia. *Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia.* Ordinem modo membrorum ostendit. *Primo apostolos; secundo prophetas.* In Ecclesia, non in Synagoga, ne putemus eum de antiquis dixisse prophetis, sed de Agabo et cæteris. Cæterum patriarchas quoque debuerat nominasse prophetas eos dictos, ex quibus Agabus erat, non illos qui venturum in carne Deum prophetabant. *Tertio doctores.* Et qui explanant obscura prophetarum, et qui hominibus loquantur consolationes, me ito doctor s dicamur, qui honeste mores instituunt, etiamsi mysteria explanare non possunt. *Deinde virtutes.* Virtutes majora sunt signa, sive dæmonum, sive infirmitatum. *Exin gratias curationum, opitulationes.* Adjutoria; nam Paulo a Macedone dicitur, *Veni, adjuva nos.* *Gubernationes, genera linguarum.* Qui sciunt singulos gubernare. *Nunquid omnes apostoli? nunquid omnes prophetæ? nunquid omnes doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam habent curationum? nunquid omnes linguas loquuntur? Nunquid omnes interpretantur?* Quod superior dixit, si essent omnia unum membrum, ubi corpus? *Æmulamini autem.* Studete imitari. *Cirismata.* Dona ista gratiarum sunt, non meritum, quia quod donatur, non est in nostra positum potestate, nec a nobis exigitur, sicut bona vita, quam cum Dei adjutorio exhibere debemus. *Meliora.* Quia et ista bona. *Et adhuc excellentiorem.* Sicut publica via excelsior est reliquis viis ac semitis, ita et charitas via est directa, per quam D ad cælestem metropolim tenditur. Si quis reliquas virtutes habuerit, nisi in istam viam intraverit, id est, nisi charitatem habuerit, quæ est excellentior via, non poterit intrare Domini civitatem. *Viam vobis demonstro.* Qua pergatis ad Deum, id est, charitatem. *Vult ostendere, illa nos quærere debere, quæ ad vitam prosunt magis quam signa.*

CAP. XIII. *Si linguis hominum loquar, et angelorum, charitatem autem non habeam.* Non solum hominum, sed etiam si quæ sunt angelorum. *Factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.* Quod non ex se, sed ab alio impulsu solum sonitum reddit, qui nec ipse, nec alii prodest. Charitas autem omnem possidet fructum. *Et si habuero prophetiam, et noverim*

mysteria omnia. Illic prophetia futura prædicero : A
mysteria ad sapientiam; scientia autem, scire omnia
quæ fuerunt et sunt. Et omnem scientiam. Non mirum
 si scientiæ charitas præferatur, cum etiam prophetia
 et martyrium sine illa nihil esse dicantur. *Et si ha-*
buero omnem fidem, ita ut montes transferam. Salvator
 dicit, fidem sicut granum sinapis montes posse trans-
 ferre; hic vero Apostolus ait, omnem fidem esse,
 quæ transferat montes, unde intelligitur, perfectam
 esse fidem, quæ grano sinapis comparatur, et hoc non
 propter exiguitatem, sed propter integritatem et
 fervorem ejus appositum est. *Charitatem autem non*
habuero, nihil sum. Quid mihi proderit habere præ-
 scientiæ virtutes, si opera non habuero charitatis?
 dicitur enim mihi : Recede a me, o. erarius iniquita-
 tis. *Et si distribuero in cibos pauperum omnes scul-*
tates meas. Notandum quod contemptus mundi mar-
 tyrio copuletur, contra eos qui illud de Evangelio
 variis argumentis excusant. *Et si tradidero corpus*
meum, ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil
michi prodest. Si non propter Deum, sed propter glori-
 am fiat humanam, aut certe in ipso martyrio ad-
 versus fratrem teneat iram, contemnens Deum, qui
 dixit : Obliviscimini malitiam proximi : non charitas
 de martyrio, sed martyrium nascitur ex charitate.
Charitas. Modo describit membra, et species charita-
 tis : Charitas ex Deo est, imo Deus est, et ideo tantis
 virtutibus constat. *Patiens est, benigna est.* Parentes,
 quia diligunt filios, omnes eorum infantum portant
 patienter injurias. *Charitas non æmulatur.* Nemo illi
 quem vere amat invidet, cujusvis eum gloriæ videat,
 vel honoris, sed omnem ejus felicitatem quasi suam
 libenter amplectitur. *Non agit perperam.* Omnia se-
 cundum ordinem facit. *Non inflatur, non est ambitiosa.*
 Major enim aliis esse non ambit, et super fratres non
 cupit dominari. *Non quærit que sua sunt.* Non quærit
 quod sibi utile est, sed quod multis. *Non irritatur,*
non cogitat malum. Ut non solum amicis non cogitet
 malum facere, sed nec inimicis reddere mala pro
 malis. *Non gaudet super iniquitate, congaudet autem*
veritati. Contristatur, si quem iniquitate vel feciss.,
 vel pas um esse conspexerit. *Omnia suffert, omnia*
credit, omnia sperat. Suffert injurias, credit satisfac-
 ienti, sperat emendationem, exspectat donec corri-
 gis. *Omnia sustinet.* *Charitas nunquam cecidit; sive*
prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt. Illic
 est, ipsa sola permanet in futuro, vel certe quæ vera
 est non mutatur, nec excidit, quia bono animo con-
 cuncta facit. *Sive scientia destruetur.* Sine charitate scien-
 tia inflat, et ideo destruetur. Nam cum charitate
 ædificat. *Ex parte enim cognoscimus, et ex parte pro-*
phetamus. Non omnia scimus, nec omnia propheta-
 mus. *Cum autem venerit quod perfectum est, evacua-*
bitur quod ex parte est. In futuro quod promissum est,
 id est, ut non jam ex parte sit, sed ex toto, quia
 fidei et spei jam res ipsa, non quæ credatur et spe-
 retur, sed quæ videatur et teneatur succedat; charitas
 autem, quæ in his tribus major est, non auferatur,
 sed augetur, et impletur, contemplata quod crede-

bat et spectabat indepta, in qua plenitudine, chari-
 tatis præceptum illud implebitur : Diliges Dominum
 Deum tuum ex toto corde tuo. Nam cum est adhuc
 aliquid carnalis concupiscentiæ, quod vel continendo
 frenetur, non ex tota anima diligitur Deus. *Cum essem*
parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus,
cogitabam ut parvulus. Exemplo carnalis incrementi
 vult spiritalem monstrare profectum. *Quando factus*
sum vir, evacuavi quæ erant parvuli. Ostendit quomodo
 evacuentur illa quæ superius memoravit. *Videmus*
nunc. Quasi parvuli, qui non possumus serenissima
 cordis acie perfecte lumen perspicere veritatis. *Per*
speculum in ænigmati. Per speculum legis quasi inæ-
 ginem rerum videmus. *Tunc autem facie ad faciem.*
Nunc cognosco ex parte. Præsentia dicit vel perspicue.
 B *Tunc autem cognoscam, sicut cognitus sum.* Cognoscam
 tunc Deum, et quæ sunt Dei. Tamen inquantum po-
 test de Deo mens humana cognoscere : nam quis po-
 test Deum, ut est, scire? *Nunc autem manent fides,*
spes, charitas, tria hæc; major autem his est charitas.
 In præsentia tria, in futuro sola charitas Dei, et ange-
 lorum, et omnium sanctorum. Majus ergo quod sem-
 per opus est, quam quod aliquando cessabit. Omne
 enim quod speramus et credimus; non omne quod
 credimus et speramus.

CAP. XIV. *Persequimini charitatem.* Omni conatu
 ipsam sequimini et tenete, quæ per Spiritum sanctum
 diffunditur. *Æmulamini spiritualia, magis autem ut*
prophetetis; qui enim loquitur lingua, non hominibus
loquitur, sed Deo. Et spiritualia dona æmulari vos, et
 quærere non prohibeo, sed magis hortor, ut prophete-
 tis, id est exponatis, ut et alii ædificentur. *Nemo*
enim audit. Nemo intelligit, nisi Deus, et si quis ha-
 bet interpretationem. *Spiritus autem loquitur mysteria.*
 Per gratiam Spiritus. *Nam qui prophetat, hominibus*
loquitur ad ædificationem, exhortationem et consolati-
onem. Exposuit prophetiam quam dixerat, quicun-
 que ergo hoc agit, prophetat. *Qui loquitur lingua, se-*
metipsum ædificat. Se solum. *Qui autem prophetat,*
Ecclesiam Dei ædificat. Omnes. *Volo autem omnes loqui*
linguis, magis autem prophetare. Illic non prohibeo,
 illud hortor, hoc volo, illud malo. *Nam major est qui*
prophetat. Major est, quia hoc donum petit, unde
 multi proficiunt, quia et hoc opus charitatis. *Quam*
qui loquitur linguis. Quod illi maximum putabant.
 D *Nisi forte ut interpretetur, et Ecclesia ædificationem*
accipiat. Si utrumque habeat, tunc æquabitur pro-
 pheta. *Nunc autem, fratres, si venero ad vos lin-*
guis loquens. Suo exemplo debortatur eos illud pro
 magis quærere, quod non prodest Ecclesiæ. *Quid*
vobis proderit. Erit vobis sola miratio, non profectus.
Nisi vobis loquar aut in revelatione. Tunc vobis pro-
 dero, si interprete, aut plana loquar, aut propheta-
 tias exponam, aut moralia doceam. *Aut scientia.* Il-
 est, spiritalem sensum, hoc est discretionem, quid
 agere debeamus, et quomodo mores nostros corri-
 gere. Scientiam possumus intelligere res gestas bene
 referre. *Aut prophetia.* Per allegoriam, prophetiam,
 id est anagogen, hoc est, cum ad invisibilia et ad

futura sermo transfertur, sicut est illud, quod de resurrectione mortuorum enuntiat. Prophetiam hoc loco maxime expositionem dicit. *Aut in doctrina.* Simplicem historicam narrationem. *Tamen quæ sine a tima sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara, nisi distinctionem sonitus dederint.* Cum hæc inanimata nisi distinctionem habeant, suavia non erunt, et ut inania et superflua respuentur, quanto magis vos, quorum spiritalis suavitas non aures debet mulcere, sed mentem? *Quomodo sciatur id quod canitur aut quod citharizatur?* Intelligitur. *Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? Ita et vos per linguam, nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo sciatur id quod dicitur?* Vox tubæ incerta fuerit; utrum solemnitatis, an belli sit, nemo discernit. Ita ergo ves'er sermo intelligi debet, ut possit ad spiritale bellum Christi milites præparare. *Eritis enim in æra loquentes. Tam multa, ut puta genera linguarum sunt in hoc mundo.* Etiam si tam multa loquamini, ut genera sunt linguarum, quid proderit, cum omnia in ære solvantur et nulli proficiant? *Et nihil sine voce est.* Nihil sine voce linguarum. Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei cui loquor barbarus, et qui loquitur mihi barbarus. Omnis sermo qui non intelligitur, audienti barbarus est. *Sic et vos, quoniam a mulatores estis spirituum.* Quomodo de me dixi. *Ad ædificationem Ecclesiæ, quærite ut abundetis.* Quomodo spiritalia dona sectamini. *Et ideo qui loquitur lingua, oret ut interpretetur.* Oret ut interpretandi quoque gratiam mereatur, sive ita debet dicere, ut interpretetur. Nam si dicam lingua, quod non intelligo, velut a flatu spiritu, in exstasi loquor. *Nam si orem lingua, spiritus meus orat.* Hoc loco spiritus sermo intelligendus est, qui nonnunquam mente alia cogitante præcatur. Unde propheta: *Cor meum dereliquit me. Mens autem mea sine fructu est.* Quia non intelligo quod dicam per spiritum. *Quid ergo est? orabo spiritu, orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente.* Qui enim interpretatur, necesse est ut prius ipse intelligat quod aliis est dicturus. *Cæterum si benedixeris spiritu.* Benedicitur omne quod vere et secundum Deum dicitur. *Quis supplet locum idiotæ? Sanitatem scientiæ in corde idiotæ quis implet? Quomodo dicit, Amen, super tuam benedictionem?* Cum quid dicas nescit, qui pro idiota, id est, ignaro respondit Amen. *Nam tu quidem bene gratias agis, sed alter non ædificatur.* Quod benedixerit. *Gratias ago Deo, quod omnium vestrum lingua loquor:* Ne putetis me quoque hanc gratiam non habere, et vos ideo prohibere. *Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut et alios instruam, quam decem millia verborum in lingua.* Sed malo per pauca ad profectum loqui, quam multa quæ nulli proficiant. Quidam quærunt, quare quinque verba: qui e contrario interrogandi sunt de decem millibus. *Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote, sensibus autem perfecti estote.* In lege scriptum est: *Quoniam in aliis linguis, et labiis aliis loquar populo huic, et nec sic exaudient me, dicit Dominus.* Simul ostendit novi-

nem nisi parvulum malitia sensu esse perfectum, quia in malevolam animam non intrabit sapientia. Malitia parvuli estote, non sensu; scire enim debetis quam diu linguæ futuræ sint, vel quare sunt datæ. *Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus.* Ostenditur crescente fidei signa cessare, quæ propter infideles sunt data. *Prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus.* Major est ergo et utilior quæ fidelibus prodest, et quæ semper est necessaria. *Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, et omnes linguis loquantur.* Hoc est, si fieri possit ut, quia toti hoc vultis, concederetur vobis. *Intrant autem idiotæ aut infideles.* Nuper credentes, vel ignari, minus docti. *Nonne dicent, quod insanitis? Si autem omnes prophetant, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus.* Quomodo Judæi dixerunt: *Hi musto pleni sunt. Occulta cordis ejus manifesta fiunt.* Quando ejus conscientia per doctrinam pulsatur. *Et ita eudens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus in vobis sit.* Sicut Nabuchodonosor adoravit Danielem dicens: *Deus vester vere ipse est Deus, postquam somnium suum et interpretationem ejus audivit. Quid ergo est, fratres? cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet. Intellectum. Apocalypsin habet, linguam habet, interpretationem habet. Revelationem mysteriorum. Omnia ad ædificationem fant.* Nihil sit in vobis quod non ædificet alterutrum. *Sive lingua quis loquitur secundum duos, aut ut multum tres. κατὰ δύο, secundum Græcos. Et per partes, et unus interpretetur.* Sive ipsi duo per partes dicant, non simul, sive unus per partes interpretetur. *Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia.* Aut ipse, aut alius. *Sibi autem loquatur, et Deo; prophetæ duo aut tres dicant, et cæteri dijudicent.* Sua conscientia et Dei teneat eum gratiam hanc habere. *Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat. Potestis enim omnes per singulos prophetare, ut omnes discant, et omnes exhortentur.* Qui prior dixit, vel qui prior honore est. *Et spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis.* Sive gratiæ spiritus alteri prophetæ consentit, sive spiritus humilitatis et charitatis debet esse in prophetis: quia non est Deus superbiæ et dissensionis, qui in eis non habitat, sed pacis, quia eis nota sunt quæ prophetant. *Sicut in omnibus ecclesiis sanctorum doceo.* In omnibus ecclesiis sic est, ne novi aliquid me vobis imperare putetis. *Mulieres in ecclesiis taceant.* Quia contra ordinem est naturæ vel legis, ut in conventu virorum femine loquantur. *Non enim permittitur eis loqui.* Quomodo ergo alibi dicit, bene illas docere debere prudentiam, ut prudentiam et castitatem doceant; sed in sexu, simul et cum ostendit locum ubi taceant, alibi eas loqui permisit. *Sed subditas esse, sicut et lex dixit.* Quia et vir prior factus est, et Sara dominum vocabat Abraham. *Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia. An a vobis verbum Dei processit, aut in vos solos pervenit? Si quis videtur propheta esse, aut spiritalis,*

cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata. Ne videretur eas etiam discere prohibuisse, ostendit eas domi debere discere, in Ecclesia autem omnes habere silentiam. Notandum quod et viri tam docti debeant esse, ut uxores suas docere debeant, et de fidei veritate instruere. *Si quis autem ignorat, ignorabitur. Itaque, fratres, amulamini prophetare, et loqui linguis nolite prohibere: omnia autem honeste et secundum ordinem fiant in vobis.* Cùm ægeret Apostolus ut omnia honeste et secundum ordinem fierent, ait: Si quis videtur prophetasse, aut spiritalis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata. Si quis autem ignorat, ignorabitur. Si quis videtur esse, et utique non est; nam qui est sine dubitatione cognoscit, nec admonitione et coercitione opus habet, quia omnia judicat, et a nemine judicatur. Illi ergo seditiones et perturbationes in ecclesia faciebant, qui videbantur esse quod non erant: hos docet cognoscere Domini esse mandatum, quia non est seditionis Deus, sed pacis. Si quis autem ignorat, ignorabitur, id est improbitur; non enim si ad scientiam referis, Deus ignorat eos, quibus dicturus est: Non novi vos, sed eorum improbitio hoc verbo insinuata est: Amen dico vobis, quia nesci vos. Et ideo debemus operam dare, ut cum charitate dono Dei simus instructi.

CAP. XV. *Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium quod prædicavi vobis.* Inter cætera quidam Corinthiorum etiam resurrectionem carnis ausi sunt denegare, quos redarguit Apostolus. *Quod et accepistis. Ne non credentibus tantum prædicasse videretur. In quo et stultis.* In cujus doctrina stultis. *Per quod et salvamini.* Per quod et salvamini, si tamen fide credatis, et opere impleatis, aut quia et in presenti de multis infirmitatibus salvantur. *Qua ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis.* Tradidi enim vobis in primis et accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum Scripturas; et quia sepultus est, et quia resurrexit tertiæ die secundum Scripturas. Capitulate ea quæ eis prædicaverat, ad memoriam revocat. *Et quia visus est C. phæ.* Non quod ei primum apparuerit, sed tertia apparitione ei se manifestaverit. *Et post hæc undecim.* Ipsa resurrectionis die sero, quando aberat Thomas. *Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent usque adhuc.* Per quos potestis, si vultis, scire quæ dico. *Quidam autem dormierunt.* In Domino. *Deinde visus est Jacobo; deinde apostolis omnibus. Novissime autem omnium nunquam abortivo.* Abortivus dicitur, qui extra tempus nascitur, seu qui mortua matre vivas educitur. Abortivum se nominat, qui extra tempus dominicæ prædicationis credit. *Visus est et mihi.* Quando Damaſcum pergebat. *Ego enim sum minimus apostolorum.* Non labore, quia plus omnibus laboravi; sed ordine. *Qui non sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.* Tota ratio prædicationis nostræ hæc est, ut resurrectionem credatis; hoc est enim præmium iis qui Christo deserviunt: alioquin superfluum est omnis labor jejuniorum, atque tribula-

tionum, quæ in hac vita sive prospera, sive adversa cum infidelibus videantur esse communia; sicut nobis solent proponere quid ab illis amplius habeamus, et vere, si horum laborum præmium in vita aïa non speravimus, peiores illis sumus. *Gratia autem Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit. Sed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum.* Hoc est, gratia Dei me vivificavit, et refecit, et post hæc cum Dei gratia laboravi, et in me vacua non fuit. Et quia dixerat: Abundantius illis omnibus laboravi, ne sibi aliquid videretur ascribere, continuo subjungit: Non ego autem, sed gratia Dei mecum: quia Deus in nobis operatur, et ipse nos ut laboremus inspirat, et ipse adjuvat laborantes, ipse opus bonum consummat: quia ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia. Sicut et alibi dicit: *Qui cœpit in vobis opus bonum, ipse perficiet usque in diem Christi Jesu, Et ipse dicit: Sine me nihil potestis facere.* Nam et beatus Hieronymus in Apologético ad Paulinichium, sic ponit testimonium istud: Non autem ego, sed gratia Dei, quæ in me est. *Sine enim ego, sive illi, sic prædicavimus, et sic credidistis. Si autem Christus prædicatur quod surrexit a mortuis, quomodo dicunt quidam in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, inanis est prædicationis nostra, inanis est et fides vestra. Invenimur autem et falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscipuerit Christum, quem non suscipuit, si mortui non resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit: quod si Christus non resurrexit, vana est et fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergo et qui dormierunt in Christo perierunt. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Quoniam nec quomquam eorum gravavit, quibus Evangelium prædicabat, suum victum suis manibus transigebat: ubi magis impletum est quod ait: Plus omnibus illis laboravi; et adjungit: Non ego autem, sed gratia Dei mecum: ut hoc quoque appareat Dei gratiæ deputandum, quod et animo et corpore poterat usque adeo plus illis omnibus laborare, ut neque cessaret ab Evangelio prædicando, neque tamen ex Evangelio sustentaret hanc vitam. *Nunc autem Christus resurrexit a mortuis.* Quod jam probatum est. *Primitia dormientium.* Si caput resurrexit, necesse est ut cætera quoque membra sequantur, quia primum in incorruptibilitate resurrexit. *Quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum.* Sicut per Adam mors intravit, quia ipse primum est mortuus, ita et per Christum resurrectio, quia ipse primum resurrexit: sicut ille forma morientium, ita et iste forma resurgentium. *Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur.* Quod moritur, hoc resurgit. Resurgere non dicitur, nisi quod cecidit. Nam neque anima mortalis est, quamvis peccato sit mortua: neque in ipsa sua substantia jacuit, quia incorporea. Sed cor-*

pas alioquin surgere magis quam resurgere dicere A potuit. *Unusquisque autem in suo ordine.* Temporis vel honoris. *Primitiæ Christi.* Ut superius dixit : Primitiæ dormientium. *Deinde illi qui sunt Christi in adventu ejus.* In adventu ejus non modo, sed in adventu ejus resurgent. *Deinde finis.* Cum omnium resurrectio, tunc erit finis mortis. *Cum tradiderit.* Calumniantur Ariani dicentes : Si tradit filius regnum patri, postquam tradiderit regnum, ipse regnare jam desinet. Quibus respondendum est : Si ideo filius non regnabit, quia regnum traditurus est patri, ergo nec pater regnat antequam ei tradatur a filio. Sin autem pater non tunc primum regnavit, quamvis tunc suscipiat, sic nec filius, quamvis tradat regnum, amittet. Iterum proponunt, quod subjectus erit patri : impius illos esse, qui etiam modo negant illum in corpore B suo patri esse subjectum. Subjectio vero non semper ad diminutionem pertinet. Nam spiritus prophetarum prophetis subjectus est, ut non sit Deus dissensionis, sed pacis. *Regnum.* Traditio autem regni noster profectus est, cum esse ex integro filii meruerimus in patris regnum, cum incorruptibiles factos electos suos ad contemplationem illam perduxerit, de qua B. Joannes dicit : Videbimus eum sicuti est. Teneandum primum est, quod hoc loco Apostolus non de Trinitate, sed de resurrectione agit, quam de Domini, id est, hominis assumpti exemplo confirmat. *Regnum.* Regnum Dei naturaliter quidem per omnia est, quæ ipse constituit; sed tunc proprie regnare dicitur Deus, cum illi fuerint homines voluntate subjecti, sicut regno diaboli se sponte subjecere. C *Deo et Patri.* Deo secundum humanitatem, Patri secundum divinitatem : et ideo ait Deo et Patri. *Cum evacuaverit omnem.* Evacuans peccatis evacuabatur regnum eorum a nobis. *Principatum.* Quia sequemur illos, faciendo voluntatem eorum. *Et potestatem.* Quia dominabuntur nobis. *Et virtutem.* Quia vincebant sibi inimici. *Oportet autem illum regnare.* Regnare pro judicare posuit. *Donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus.* Quando alii erunt voluntate, alii necessitate subjecti. *Novissima autem inimica destruetur.* Non erit enim aliud quod destruetur postea, cum mortale hoc induerit immortalitatem. *Mors.* In Apocalypsi peccatum et mors appellatur quia auctor est mortis. *Omnia enim subiecit sub pedibus ejus.* David hoc de homine dicit. *Cum autem D dicat, omnia subiecta sunt ei.* Propter calumniam. *Sine dubio præter eum qui subiecit ei omnia.* Deum, qui erat in ipso mundo reconcilians sibi. Vel certe patrem intellige, qui nullam conditionem assumpsit, qua debeat esse subjectus. *Cum autem subiecta fuerint illi omnia.* Quando et boni et mali subjecti erunt. *Tum ipse filius subjectus erit illi, qui sibi subiecit omnia.* De subiectione quidam dicunt, sicut in esurientibus esurit, vel paseitur in subjectis suis : hoc est, in corpore suo ipse subiecit, aut quod ipsa humana natura in gratiarum actione debeat esse subiecta illi divinitati quæ jam secum unum faciendo ei omnia subiecerit. Aliter : In iudicio necesse est eum iterum in for-

na humilitatis apparere : post iudicium vero jam ita est subjectus, id est, connexus vel perunitus homo Deo, ut non jam appareat nisi divinitas, sicut ejus sermo declarat : *Ut sit Deus omnia in omnibus.* Subauditur temporibus : vel certe quia modo nondum, quia adhuc corpori ejus resistitur, dum non ea quæ volumus facimus, quia caro adhuc concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem. Ut sit Deus omnibus. *Totus in omnibus dominator :* nunc adhuc non est omnia in omnibus, quia singuli sancti diversas virtutes ejus in se habent. Tunc autem universa unus habebit, et erit ipse omnia in omnibus. Item quid sanctus Augustinus episcopus senserit (*Augustinus, in libro de Diversis questionibus, question. 66*), videamus : Tunc et ipse filius subjectus erit ei qui illi subiecit omnia, ut sit Deus omnia in omnibus. Recte quæritur hoc loco, utrum secundum personarum proprietates, an secundum hominis susceptionem Apostolus dixerit. Solent circumstantia Scripturæ illuminare sententiam, cum ea quæ circa Scripturam sunt præsentem questionem contingentiæ diligenti discussione tractantur. Invenimus itaque ita ventum esse ad hunc locum, ut supra diceret : Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium; agebat enim de resurrectione mortuorum, quod in Domino secundum susceptionem hominis factum est. Manifestum est ergo hoc secundum susceptionem hominis dictum. Sed alia in hoc capitulo solet quæstio oboriri. Primo quid dictum est, Cum tradiderit regnum Deo et Patri, quasi nunc non teneat regnum Pater; deinde quid dictum est, Oportet enim illum regnare, donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis : quasi postea non sit regnator, et ad hoc valeat quod supra dictum est : Deinde finis; quod hæretici sacrilega opinione sic accipiunt, quasi finem dixerit, consummationem regni ejus : cum in Evangelio scriptum sit : Et regni ejus non erit finis. Postremo quod dictum est : Cum autem ei omnia subiecta fuerint, tunc et ipse Filius subjectus erit illi, qui sibi subiecit omnia, sic volunt intelligi, quasi nunc aut aliquid Filio non sit subjectum, aut Patri non sit ipse subjectus. Genere igitur locutionis solvitur quæstio : sic enim plerumque Scriptura loquitur, ut quod semper est, tunc fieri dicatur in aliquo, cum ab eo cognosci cœperit. Ita enim dicimus in oratione dominica : Sanctificetur nomen tuum, non quasi aliquando sanctum non sit. Ergo sicut sanctificetur est, sanctum esse innotescat, ita quoque cum tradiderit regnum Deo et Patri, id est, cum Patrem regnare monstraverit, ut per speciem manifestationemque clarescat, quod nunc a fidelibus creditur, et ab infidelibus non patatur. Evacuabit autem omnem principatum, et potestatem, manifestando utique regnum Patris : ut omnibus notum sit, nullum principum et potestatum, sive cœlestium, sive terrestrium, per se habuisse aliquid principatus et potestatis : sed ab illo, ex quo sunt omnia, non solum ut sint, verum etiam ut ordinata sint. In illa enim manifestatione nulli spes aliqua remanebit in quoquam principe, aut in quoquam homine : quod etiam nunc

propheticè canitur : Bonum est sperare in Domino, quam sperare in homine. Bonum est sperare in Domino, quam sperare in principibus : ut ista meditatione anima jam in regnum Patris assurgat, nec cujusquam potestatem præter illum magnificens, nec sua sibi ipsa perniciosissime blandiens. Tradit ergo regnum Deo et Patri, cum per illum per speciem cognoscitur Pater. Regnum enim ejus sunt, in quibus nunc regnat per fidem. Aliter enim dicitur regnum Christi secundum potestatem divinitatis, quod ei cuncta creatura subjecta est : et aliter regnum ejus dicitur Ecclesia, secundum proprietatem fidei quæ in illo est, secundum quod orat qui dicit : Posside nos. Neque enim non ipse possidet omnia, secundum quod dicitur etiam illud : Cum servi essetis peccati, liberi eratis justitiæ. Evacuabit ergo omnem principatum, et omnem potestatem, et virtutem, ut nulli Patrem intuenti per Filium opus sit aut libeat in cujusquam creaturæ, vel in sua conquiescere potestate. Oportet enim eum regnare donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis : id est, oportet regnum ejus intantum manifestari, donec omnes inimici ejus ipsi eum regnare fateantur. Hoc non intelligitur, sub pedibus ejus futuros inimicos. Quod si de justis acceperimus, ideo dictum est inimicos, quia ex injustis justificantur, et ei credendo subduntur. De injustis autem qui ad iustorum beatitudinem futuram non pertinent, sic accipiendum est, quoniam et ipsi cum regnare ipsa regni ejus manifestatione confusi fatebuntur. Ergo oportet eum regnare, donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis : non ita dictum est, quasi, cum posuerit inimicos suos sub pedibus suis, non sit postea regnaturus : sed oportet eum regnare, donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis. Oportet eum, inquit, ad tantam evidentiam suum regnum perducere, donec inimici ejus nullo modo audeant negare quod regnat. Interdum, donec, verbum sacra eloquia pro conjunctione sumunt, quæ et vel ut indicari potest. Nam scriptum : Donec peperit filium suum, id est, et peperit filium suum. Scriptum est etiam : Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri : id est, ut misereatur nostri. Nec ideo tamen, cum misertus nostri fuerit, oculus ab eo debemus avertere. Intantum est enim beatitudo nostra, in quantum ejus contemplatione perfruimur. Sic ergo et hoc dictum est : Oculorum nostrorum intentio ad Dominum non porrigitur, nisi usque ad impetrationem misericordiæ ipsius : non ut postea inde avertatur, sed ut nihil inde amplius requirat. Donec ergo pro eo positum est, ut non amplius intelligat. Quo enim amplius, id est, usque ad quam majorem manifestationem manifestabitur regnum Christi, nisi quousque omnes inimici eum regnare fateantur? Aliud est ergo, non amplius manifestari, aliud amplius non permanere. Non amplius manifestari est non fieri manifestius; non amplius permanere, non fieri perseverantius. Quando autem manifestius erit regnum Christi quam cum omnibus claruerit inimicis? Novissime inimica destructur mors : non enim erit aliud quod

A destructur, posteaquam mortale hoc induit immortalitatem. Omnia enim subiecit sub pedibus ejus : hoc est, ut etiam mortem destruat. Cum autem dixerit, quia omnia subjecta sunt, dixerit hoc utique propheta in Psalmis : manifestum, quia præter eum qui subiecit illi omnia, Patrem vult intelligi omnia Filio subiecisse : sicut multis locis idem Dominus in Evangelio commendat et prædicat, non solum propter formam servi, sed etiam propter principium, de quo est, et de quo æqualis est ei de quo est. Amat enim : ducit principium referre omnia, tanquam imago ejus : sed in quo inhabitat omnis plenitudo divinitatis. Cum autem ei omnia subjecta fuerint, tunc et ipse Filius subjectus erit ei, qui illi subiecit omnia : non quasi modo non ita sit, sed tunc manifestum erit, secundum locutionem superius tractatam. Ut sit Deus omnia in omnibus. Ipse est finis quem supra commemoravit, cum totum primo breviter vellet concludere, deinde quasi membratim explicare et exponere. Loquebatur enim de resurrectione, ubi ait : Initium Christus, deinde ii qui sunt Christi in præsentia ejus, deinde finis. Ipse scilicet finis est, ut sit Deus omnia in omnibus. Aliter enim dicitur finis qui pertinet ad consummationem, aliter qui pertinet ad consumptionem. Aliter enim tunica finitur texendo, aliter cibus comedendo. Deus autem omnia in omnibus dicitur, ut nemo eorum, qui ei coherent, amet adversus eum suam propriam voluntatem : manifestumque sit omnibus, quod idem Apostolus alio loco dicit : Quid autem habes, quod non accepisti? Sunt item qui sic intelligant hunc locum : Oportet eum regnare donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis; ut sub alia significatione positum hic dicant regnare, non sub ea qua positum est regnum, de quo ait : Cum tradiderit regnum Deo et Patri; ut illud sic appellaverit regnum, quo universam Deus creaturam regit : hoc autem sic appellaverit regnare, ut intelligatur tanquam adversus hostem exercitum docere, vel defendere civitatem; ut ideo dixerit : Oportet eum regnare, donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis, quia talis regni, quale habent principes armatorum, nulla erit causa, hoste ita subjecto, ut bellare non possit. Nam utique dictum est in Evangelio : Et regni ejus non erit finis, secundum quod regnat in æternum : secundum autem quod adversus diabolum sub eo militatur, tam diu erit utique ista militia, donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis : postea vero non erit, cum pace perpetua perfruamur. Hæc autem ita dicta sunt, ut moverimus diligentius etiam illud considerari oportere, secundum quid regnet nunc Dominus : id est secundum dispensationem sacramenti sui per incarnationem atque passionem. Nam secundum id quod Verbum Dei est, tam sine fine, quam sine initio, quam sine intermissione est regnum ejus. Secundum id autem quod Verbum caro factum est, cepit regnare in cædentibus per fidem incarnationis suæ. Unde est etiam illud, Dominus regnavit a ligno. Hinc autem evacuavit omnem principatum, et omnem potestatem, et

virtutem, dum non per claritatem ejus, sed per humilitatem servi sunt credentes in eum. Hoc est absconditum a sapientibus et prudentibus, et revelatum parvulis, quoniam placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes: neque quidquam inter parvulos scire se dicit Apostolus, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum. Qua prædicatione tandiu opus est, donec ponantur omnes inimici sub pedibus ejus: id est, ipsi humilitati ejus, quam pedum nomine significari arbor, cedat atque subdatur omnis superbia sæcularis, sicut ex maxima parte jam factum, et quotidie fieri videmus. Sed quibus ista fiunt? ut tradatur regnum Deo et Patri: id est, ut nutritos fide incarnationis suæ perducatur ad speciem, qua æqualis est Patri: jam eis, qui crediderant, loquebatur, cum diceret: Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei estis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos. Regnum enim tradit Patri, cum per id regnabit in contemplantibus veritatem, qua æqualis est Patri: et per se unigenitum per speciem faciet videri Patrem. Nunc enim per hoc regnat in credentibus, quod semetipsum exinanivit, formam servi accipiens. Tunc autem tradet regnum Deo et Patri, cum evacuet omnem principatum, et potestatem, et virtutem. Unde evacuet, nisi humilitate, et patientia, et infirmitate? Quis enim principatus non evacuetur, cum Filius Dei propterea regnat in credentibus, quia cum principes sæculi judicatur? Quæ potestas non evacuatur, cum ipse, per quem facta sunt omnia, propterea regnat in credentibus, quia ita subjectus fuit potestatibus, ut diceret homini: Non haberes in me potestatem, nisi data tibi esset desuper? Quæ virtus non evacuatur, cum ipse, per quem cæli solidati sunt, ideo regnat in credentibus, quia usque ad crucem mortemque infirmatus est? Hoc autem modo Filius proprie in fide credentium. Non enim Pater dici aut credi potest, vel incarnatus, vel judicatus crucifixus: per speciem autem qua æqualis est Patri, cum Patre regnat in contemplantibus veritatem. Quod autem tradet regnum Deo et Patri, a fide incarnationis suæ ad speciem deitatis perducens eos qui sibi nunc credunt, non ipse amittet, sed uterque se unum ad fruendum contemplantibus præbet. Tandiu autem opus est, ut in hominibus, nondum valentibus æqualitatem Patris et Filii perspicua mentis luce contueri, per hoc regnet Christus, quod tales capere possunt, et quod proprie ipse suscepit, id est incarnationis humilitatem, donec ponat inimicos omnes sub pedibus suis, id est, donec omnis superbia sæcularis incarnationis ejus humilitati subdatur. Sane quod dictum est: Tunc et ipse Filius subjectus erit ei qui illi subjecti omnia, quamvis secundum susceptionem hominis dicatur, quia inde quæstio nata est, cum ageret de resurrectione mortuorum, tamen recte quæritur utrum secundum ipsum tantum sit dictum, quod est caput Ecclesiæ, an secundum universum Christum, annumerato corpore ejus, et membris. Cum enim ait ad Galatas: Non dicit, et seminibus

A tanquam in multis, sed tanquam in uno, et semini tuo, quod est Christus, ne ipsum solum hoc loco intelligeremus Christum, qui de Maria virgine natus est, postea dicit: Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu. Si autem vos Christi, ergo Abraham semen estis. Ad Corinthios, cum de charitate diceret de membris corporis similitudinem dicens: Sicut enim corpus unum est, inquit, et membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum est corpus, ita et Christus; non dixit, ita et Christi, sed ita et Christus, ostendens Christum recte appellari e iam universum, hoc est, caput cum corpore suo, quod est Ecclesiæ. Et multis Scripturarum locis invenimus Christum etiam hoc modo appellari, ut cum omnibus suis membris intelligatur quibus dictum est: Vos estis corpus Christi et membra. Non ergo absurde sic intelligimus: Tunc et ipse filius subjectus erit ei qui illi subjecti omnia; ut Filium non solum caput Ecclesiæ, sed omnes cum eo sanctos intelligamus, qui sunt unum in Christo, unum semen Abraham. Subjectum autem secundum contemplationem sempiternæ veritatis, ad obtinendam beatitudinem, nullo motu animi, nulla parte corporis resistente, vi in illa vita nemine amante propriam potestatem, sed Deus omnia in omnibus.

Alioquin. Cæteram. Quid facient qui baptizantur pro mortuis? Si omnino mortui non resurgunt, utquid et baptizantur pro illis? Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus. Omnes enim qui baptizamur, sic baptizamur ut jam pro mortuis simus. Quid ergo prodest nos huic mundo mori, si hunc laborem vita non sequitur æterna? Utquid et nos periclitamur omni hora? Quotidie morior propter vestram gloriam, fratres. Si nihil esset in futuro, non eramus tam stulti ut talia pro aliis pateremur. Quam habeo in Christo Jesu Domino nostro. Ego habeo mercedem laboris, etiamsi vos proficere non velitis. Si secundum hominem ad bestias pugnari Ephesi, quid mihi prodest si mortui non resurgunt? Si nihil speratis me remunerari accipere a Deo, ergo gratis pugnavi, forte ut hominibus placerem. Et aliter per allegoriam bestie intelliguntur adversariæ potestates. Sicut in Psalmo: Ne tradas bestiis consistentem tibi. Et multa dicuntur in Epistolis, quæ in Actibus non habentur, et multa in Actibus, quæ in Epistolis non dicuntur. Manducemus et bibamus, cras enim moriemur. Propheta Isaias increpat guræ deditos desperatione futurorum, cujus blasphemiam crimen negat eis dimitti, quoadusque moriantur. Nolite seduci. Ab his qui talia agunt. Corrumpunt mores bonos colloquia prava. Ne dicerent: Seduci ergo nos posse existimas? occurrens sensu illorum: Non, inquit, de vobis timeo, sed de illorum tergiversatione formido. Contrario redintegrant mores malos colloquia bona. Evigilate. Sobrii estote. Justi. Probat resurrectionem non credere eos qui se guræ et voluptatibus tradiderunt. Et nolite peccare. Ignorantiam enim Dei quidam habent. Ille justus est qui non peccat, id est, capitale peccatum, aut si subito præ-

venitor, pœnitentiam agendo dicit, quia se credit in judicio rationem esse redditurum. Nam qui resurrectionem non credit, desperans omnia infanda committit. Multi solent proponere utrum debilia corpora, ita ut sunt defuncta, resurgant. Quibus respondendum est, quod in resurrectionem non indebilitatis vitium, sed natura reparatur. Nunquam enim tam debile est corpus quam cum latet in pulvere. Qui ergo creditur totum reddere, cur ex parte reparare dubitetur? cur oculos non reddat qui totum restituet corpus? *Ad reverentiam vobis loquor. Sed dicit aliquis: Quomodo resurgent mortui? quali autem corpore venient?* Ignorant potentiam Dei, qui eum putant mortuos suscitare non posse, divinitatem ex sua imbecillitate metientes, ut erubescatis vos talibus sermonibus tanquam parvulos erudire. *Inspiciens, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur.* Inspiciens, qui etiam naturalibus rebus edoceri de veras, de resurrectione non dubitare. Adhuc repromissionibus divinis existis incredulus? ex tui operis consuetudine considerare debulisti quod dicimus. *Et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum: ut puta tritici, aut alicujus cæterorum. Deus autem dat illi corpus sicut vult.* Sicut de grano resurgit fecundior cum granis arida, et corpus corruptibile in gloriam resurgit augmentum. *Et unicuique seminum proprium corpus.* Unde B. Job: *Et in carne mea videbo Deum. Non omnis caro eadem caro.* Attende, quia proprium dixit corpus, non alienum. *Sed alia hominum, alia pecorum, alia caro volucrum, alia autem piscium.* Similiter et de aquis intellige, quæ tantam diversitatem volucrum et piscium ediderunt. *Et corpora cælestia, et corpora terrestria.* Quia talia fecit corpora elementorum, cur non reficiat exiguum corpus humanum? *Sed alia quidem cælestium gloria, alia autem terrestrium. Alia claritas lunæ, alia claritas stellarum.* Omnis comparationis diversitas ad hoc facit, ut credas unum facile reddere posse, qui tanta fecit ex nihilo. *Stella enim a stella differt in claritate: sic et resurrectio mortuorum.* Stellarum diversitatem justorum comparat differentiam, quos virtutes, non peccata facient esse diversos. Nam peccatorum diversitas in cælo non erit, sed in pœna. *Seminatur in corruptione, surget in incorruptionem.* Ut ne febres, nec cætera patiat. *Seminatur in ignobilitate. Quid tam ignobile quam mortuum corpus? Surget in gloria.* Surget in gloriam splendoris, sicut sol. *Seminatur in infirmitate. Imbecillitatis humanæ. Surget in virtute.* In virtute æternitatis angelicæ. *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale.* Hic quidem animale corpus, quia non semper Spiritum sanctum habemus: tunc vero semper erit in nobis. *Si est corpus animale, est et spirituale.* Quod possit ire obviam Christo. *Sicut scriptum est: Factus est primus homo Adam in animam viventem.* Hoc testimonium ex lege. *Novissimus Adam in Spiritum vivificantem.* Cur homo secundus, vel Adama novissimus post tot homines dicitur? Primus Adam habetur quisquis vestigia ejus imitatur: postremus ille est qui Domini vestigia sequitur. Novis-

simus ex primo ex eo dicitur Dominus, quod usque ad ipsum in se ab ipso primo inventa descendit, quod usque ad crucem lapsus primi hominis potestatem habuit, et ideo morti primus, novissimus salutis: ille primus vivens, iste vivificans. *Sed non prius quod spiritale est, sed quod carnale est, deinde quod spiritale est.* Primus homo de terra terrenus. Notandum, quod cum duos Adam dicit, ejusdem naturæ utrosque demonstrat, quia sicut ille sine genere, ita iste sine semine. *Secundus homo de cælo cælestis.* Ille ratione Christus homo de cælo, quia in baptismo Joannis non aqua, sed gratia de cælo descendit. Et quia sine peccato carnem assumpsit, et Deus ex Virgine nasci dignatus est. *Qualis terrenus, tales et terreni, et qualis cælestis, tales et cælestes.* Sic intellige Christum cælestem, quia omnino sine peccato, non quia de cælo carnem attulit. *Igitur sicut portavimus imaginem terreni. Peccator imaginem Adam portat, justus vero Christi. Portemus et imaginem cælestis, veterem hominem ante baptismum, novum post baptismum.* *Hoc autem dico, fratres, quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt; neque corruptio incorruptelam possidebit.* Frequenter Scriptura opera carnis nominat pro substantia, sicut ibi: *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu.* Aliter: *Caro, sicut nunc est, regnum Dei non possidebit, nisi immortalitate vestita.* *Ecce mysterium vobis dico.* Obscurum significat nominando mysterium. *Omnes quidem resurgemus.* Omnes resurgemus, qui mortui inveniemur, Christo veniente. *Sed non omnes immutabimur.* Qui in corpore fuerint reperti, quia sancti assumuntur, peccatores vero æterno incendio relinquentur. Nam qui vivi inventi fuerint peccatores, combusti primo ignibus, tunc resurgent ii peccatores, qui in adventum Domini vivi invenientur. *Sed non omnes immutabimur.* Quia justus ad gloriam, peccatores resurgent ad pœnam. *In momento, in ictu oculi Brevitatem vult significare momenti, in notissima tuba.* Quidam duas tubas, duos Christi adventus intelligunt. *Canet enim tuba, et mortui resurgent.* Primo resurgent mortui, et sic immutabuntur sancti, ut hoc dicatur novissima tuba. *Incorrupti.* Ut semper durent in pœna. *Et nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem.* Cum autem corruptum hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem. Est quod induit et est quod induitur. *Tunc fiet serva qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria.* Evacuatis causis mortis. *Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus? Ubi est, mors, contentio tua?* Quæ contentio, nisi quia modo caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem? Ista pugna, ista contentio: sed ex persona justorum loquitur insultantium morti. *Stimulus autem mortis peccatum est.* Sagitta mortis peccatum, per quod animæ jugulantur. *Virtus vero peccati lex.* Fortius sit per scientiam peccatum. Cur virtus peccati lex, si lex bona est? Quia peccatum per bonum operatum est mortem, ut fuit supra modum, hoc est, majores vires ex prævaricatione acci-

piat. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per A
 Dominum nostrum Jesum Christum. Victoriam illius
 peccati in quo lex infirmabatur, per carnalem no-
 stram voluptatem quam Christus cruce sua destruxit.
 Itaque, fratres mei dilecti. Reddita ratione resurre-
 ctionis, de qua hæsitabant, hortatur eos in Dei opere
 permanere, jam certus de retributione futura. Sta-
 biles esto et immobiles, abundantes in opere Domini
 semper. Nemo vos de hoc gradu spei moveat ultra.
 Scientes quod labor vester non est inanis in Domino.
 Hoc est, non sine causa laboratis.

CAP. XVI. — De collectis autem quæ fiunt in san-
 ctis, sicut ordinavi ecclesiis Galatiæ, ita et vos facite.
 De sumptibus dicit qui per singulas ecclesias collecti
 Hierosolymam sanctis pauperibus mittebantur. Per
 quam sabbati unusquisque vestrum. Una sabbati, do-
 minica dies est, sicut in Evangelio scriptum est Do-
 minum una sabbati resurrexisse. Apud se seponat, re-
 condens quod ei bene placuerit: ut non cum venero
 tunc collectæ fiant. Cum autem præsens fuero, quos
 proba eritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam
 vestram in Hierusalem. Ut paulatim reponentes non
 una hora gravari se pulent, ut hilares sint datores
 qui diligantur a Deo. Quod si dignum fuerit, ut et ego
 eam, mecum ibunt. Si talis fuerit oblatio vestra, ut
 per me digne possit offerri. Veniam autem ad vos cum
 Macedoniam pertransiero. Nam Macedoniam pertransi-
 bo. Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hie-
 mabo, ut vos me deducatis quocunque iero. Nolo autem
 vos modo in transitu videre. Quia se habeat Macedo-
 nes, ut non sit necesse apud eos diutius demorari.
 Apud vos autem necesse est ut maneam vel hiemem:
 multa enim sunt quæ corrigantur in vobis: nam et
 melicis ibi moram habet, ubi plures ægrotant.
 Spero enim in aliquantulum temporis manere apud vos,
 si Dominus permiserit. Permanebo autem Ephesi usque
 ad Pentecosten. Ostium enim mihi apertum est ma-
 gnum et evidens, et adversarii multi. Si autem venerit
 Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos; opus
 enim Domini operatur sicut et ego. Ne quis ergo illum
 spernat. Deducite autem illum in pace, ut veniat ad
 me: exspecto enim illum cum fratribus. De Apollo
 autem fratre, multum rogavi eum ut veniret ad vos cum
 fratribus: et utique non fuit voluntas ejus ut nunc

veniret. Veniet autem cum ei vacuum fuerit. Vigilate,
 state in fide, viriliter agite, et confortamini. Omnia
 vestra in charitate fiant. Ideo ibi permanebo, quia
 cum mihi evidens nata sit opportunitas prædicandi,
 et plurimi sint qui resistant, plurimis autem Deus
 ostium cordis aperuit, et multi non credentes resti-
 terunt. Obsecro autem vos, fratres: nostis domum
 Stephanæ et Fortunati, quoniam sunt primitivæ Achaïæ.
 Vel fide primitivæ, vel honore. Et in ministerio san-
 ctorum ordinaverunt seipsos. Ad docendos sanctos
 vel necessaria eisdem ministranda. Ut et vos subditi
 sitis ejusmodi, et omni cooperanti, et laboranti. Qui
 nobiscum vel illis cooperantur in Evangelio Christi.
 Gaudebo autem in præsentia Stephanæ, et Fortunati,
 et Achaici. Qui præsentem sunt apud vos. Quoniam
 B id quod vobis deerat. In scientia. Ipsi suppleverunt.
 Per doctrinam, vel exemplo. Resecerunt enim et meum
 spiritum et testrum. Meum spiritum gaudio de vestro
 profectu, vestrum vero de instructione doctrinæ.
 Cognoscite ergo qui hujusmodi sunt. Salutant vos Ec-
 clesie Asiæ. Salutant vos in Domino semper multum
 Aquila et Prisca [Vulg. Priscilla]. Sicut alibi: Cognoscite
 eos qui ita ambulant sicut habetis formam nostram.
 Illic cognoscite pro honorate, agnoscentes eorum la-
 bore. Cum domestica sua Ecclesia. Domestica congregatio
 fraternitatis Ecclesia dicitur. Salutant vos fratres
 omnes, apud quos etiam hospitor. Salutate invicem in
 osculo sancto. Non ficto, sicut Judas. Salutatio mea
 manu Pauli. Si quis non amat Dominum Jesum Chri-
 stum, sit anathema, maranatha. Quomodo illis qui eum
 C amant redemptio venturus est Christus, ita his qui
 eum non amant, anathema illis venit: id est, ut illos
 abominetur et perdat. Gratia Domini Jesu Christi
 vobiscum. Subscriptio est: hoc est, sit vobiscum
 gratia semper, sine cujus auxilio subsistere non po-
 testis, nec aliquid boni facere. Caritas mea cum
 omnibus vobis in Christo Jesu. Non sæculari charitate,
 ut quomodo vos ego diligo, ita vos alterutram dili-
 gatis in Christo qui dixit: In hoc cognoscetur vos
 discipulos meos esse, si invicem diligatis. Amen.
 Confirmatio benedictionis est, amen. Sicut ipse su-
 perius dicit: Quomodo dicit amen super tuam be-
 nedictionem.

AD CORINTHIOS EPISTOLA SECUNDA.

ARGUMENTUM.

Post actam penitentiam consolatoriam scribit eis a
 Troade, et collaudans eos hortatur ad meliora.

CAPUT PRIMUM. Paulus Apostolus Jesu Christi. Quæ-
 ritur cur in omnibus Epistolis, contra usum scribendi,
 primo suum nomen ponat, et sic eorum quibus scribit;
 sed hoc auctoritatis est apostolicæ et ordinis, quia
 minoribus se scribit, sicut solent iudices ad eos quos
 regunt præcepta dirigere. Per voluntatem Dei. Sicut
 ad Galatas dicit: Non ab hominibus, neque per ho-
 minem; simul ut ostenderet non sine voluntate Pa-

tris se missum: Dei autem voluntatem justam et
 rationabilem esse nullus ignorat. Et Timotheus frater.
 Non dixit Paulus et Timotheus, quia non ambo apo-
 stoli. Ad Philippenses vero, ubi auctoritas non tantum
 erat necessaria, sic incipit: Paulus et Timotheus, servi
 Jesu Christi: quia ambo sunt servi. Ecclesie Dei quæ
 est Corinthi. Erat enim ibi Ecclesia, et non Dei. Cum
 sanctis omnibus qui sunt in universa Achaia. Possunt
 sancti hic accipi, non solum baptizati, sed et sacer-
 dotes Dei, sicut in prima: Cum omnibus qui invo-
 cant nomen Domini. Et ad Philippenses: Cum epi-

scopis et diaconis; ideo autem postea posuit sacer- A
dotes, ne parum intelligentibus eis in Ecclesia non
comprehendisse videretur. *Gratia vobis, et pax a Deo
Patre nostro, et Domino Jesu Christo.* Sicut nos sole-
mus initio epistolarum precari salutem, pro hoc
Apostolos semper gratiam ponit. *Benedictus Deus, et
Pater Domini nostri Jesu Christi.* Gratias agit Deo
quod consolationem ideo accipiunt, ut ipsi alios con-
solentur. *Pater misericordiarum.* Quia ex ipso est
omnis misericordia. *Et Deus totius consolationis.* To-
tius consolationis, quia perfecte consilatur, nec mi-
nor est tribulatione consolatio. *Qui consolatur nos
in omni tribulatione nostra.* Non in aliquibus. *Ut pos-
simus et ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt.*
Propterea nos liberat, ut ipsi possimus alios conso-
lari, ac sic formam nobis dat alios consolandi. *Per
exhortationem qua exhortamur et ipsi a Deo.* Et per
exhortationem qua ipsi a Deo consolamur, agnoscimus
quod Deus neminem derelinquat, et multo magis
in futuro remuneret, etiam quos in presenti non dese-
rerit. *Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis.*
Passiones pro nomine Christi. *Ita et per Christum
abundat consolatio nostra.* Sicut Petrus est de
carcere liberatus, et Paulus visione Domini, et voce
confirmatus in templo. *Sive autem tribulamur, pro vestra
exhortatione et salute, sive consolamur, pro vestra
consolatione.* Quia vos exhortamur ad salutem, sive
ut vobis exemplum tolerantia præbeamus. *Sive ex-
hortamur pro vestra exhortatione, quæ operatur toleran-
tiam earundem passionum, quas et nos patimur.*
Propterea nos liberamur, ut ipsi reconfirmemini, C
non vos debere pertimescere passiones: sive ut hor-
temur patienter hæc ferre, quæ præsentem et futuram
habent consolationem. *Ut spes nostra firma sit pro
vobis, scientes quoniam sicut socii passionum estis,
sic eritis et consolationis.* Quia certi sumus. *Non enim
volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione nostra,
quæ facta est in Asia.* Suas narrat passiones, ut illi
cognoscant se parva pati, maximo cum illi talia sint
perpassi, qui vice Christi fuerant destinati: compa-
ratione magistri erubescant discipuli suam dolere
injuriam, cum magistrum majora pertulisse cogno-
verint. *Quoniam supra modum gravati sumus supra
virtutem.* Pressura tribulationum. *Ita ut tæderet nos
etiam vivere.* Ita ut mori cuperemus. *Sed ipsi in nobis
ipsis responsum mortis habuimus.* Ipsa mors nos do-
cuit omne humanum auxilium defecisse, et ab illo
solo sperandum esse remedium, cui etiam mortuos
suscitare possibile est. *Ut non simus fidentes in nobis.*
Sive etiam desperemus de vita. Facit locus iste con-
tra eos qui catholici sunt, et suis aliquid meritis
tribuere præsumunt. *Sed in Deo, qui suscitavit mor-
tuos, qui de tantis periculis eripuit nos, et eruit.* Non
in nobis vel prudentia, vel cautela, neque in vir-
tutibus nostris, quia maledictus qui ponit fiduciam
carnem brachii sui. *In quem speramus, quoniam ad-
huc et eripiet.* Præscit se adhuc passurum, qui spe-
rat se liberandum. *Adjuvantibus et vobis.* Sicut et Pe-
trus de carcere liberatus est orationibus Ecclesiæ:

A simul notandum quod nisi laborans non dicitur ad-
juvari. *In oratione pro vobis.* Multum valet ora-
tio omnis Ecclesiæ. *Ut ex multorum persona
ejus quæ in nobis est donationis per multos gratis
agantur pro nobis.* Ut ex multarum conventu perso-
narum, videlicet infantum, juvenum, senum, pro eo
quod vobis donati sumus, Domino gratiæ referantur.
*Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ
nostræ, quod in simplicitate et sinceritate Dei.* Ideo
gloriosior in tribulationibus, quia conscientia mea non
reprehendit me lucri vel gloriæ causa prædicare, sed
in simplicitate vestram salutem requirere. *Et non in
sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in
mundo.* Non subdole docentes, sicut est sapientia
carnalis, quæ mercede distrahitur, sed gratis, sicut
B a Deo accepimus, vel Dei causa prædicavimus. *Abun-
dantius autem ad vos.* A quibus nec victam qui nobis
jure debetur, accepimus. *Non enim alia scribimus
vobis.* Non erubescō, quia etiam vos scitis certum
esse quod dico. *Quam quæ legistis et cognoscistis.* Hæc
legentes in epistola, quæ cognoscatis in conscientia.
Spero autem quod usque in finem cognoscetis. Non
mutabo propositum meum. *Sicut et cognovistis nos ex
parte.* Quia nondum est finis: cum autem venerit fi-
nis, tunc ex integro cognoscetis. *Quia gloria vestra
sumus, sicut et vos nostra.* Sic est gloria discipulis de
bono doctore, quomodo et magister in bonis discipu-
lis gloriatur. *In die Domini nostri Jesu Christi.* Ubi
et veri magistri et boni discipuli probabuntur. *Et
hæc confidentia voluit prius venire ad vos.* Hæc con-
scientia, quia nihil aliud vestrum quesivimus, quam
salutem. *Ut secundam gratiam haberetis, et per vos
transire in Macedoniam.* Et iterum a Macedonia ve-
nire ad vos, et a vobis deduci in Judæam. Quia in
primo adventu primam habuistis: aut certe peni-
tentiam secundam gratiam voluit intelligi, quia pri-
ma est baptismi. *Cum ergo hoc voluissim, nunquid
levitate usus sum?* Quia promissum non exhiberat,
ne hoc levitatis esse putarent, veraciter et sapienter
excusat. *Aut quæ cogito, secundum carnem cogito.*
Secundum voluntatem carnalem. Carnale est, nulla
existente causa, non facere quod promittas, sicut
multi carnales homines facere solent. *Ut sit apud
me Est, et Non?* Ideo non cogito secundum carnem,
ut non mentiar. *Fidelis autem Deus: quia sermo nos-
ter qui fuit apud vos, non est in illo Est, et Non: sed
est in illo Est.* Non est in illo dubietas, nec vobis su-
mus aliquando mentiti. *Dei enim Filius Jesus Christus,
qui in vobis per nos prædicatus est, per me et Silvanum
et Timotheum, non fuit in illo Est, et Non.* Contra
Manichæos, qui Christum falsam carnem habuisse
confirmant: et contra Arianos, qui negant Filium
semper fuisse: cum ipse locutus sit Moysi: Ego sum
qui sum; et: Qui est, misit me ad vos; quia ipse
et erat, et est, et semper est; quia nunquam non
est. *Sed est, in illo fuit.* Hoc est, veritas, et immu-
tabilitas; sicut Moyses dicit: Qui est, misit me. Hæc
est enim vere, qui semper idem est. *Quotquot enim
promissiones Dei sunt, in illo Est.* Ideo et per ipsam

dicimus amen Deo. Veritatis impletio. *Ad gloriam nostram.* Omnis veritas promissionum in Christo est, quæ per nos ad gloriam Dei completur. *Qui autem confirmat nos.* Quia dixerat: Per nos, modo hoc totum ostendit Deum facere, qui in eis ista omnia operatus est, ne sibi aliquid humana infirmitas arrogaret. *Vobiscum in Christo.* Virtutibus. *Et qui unxit nos Deus.* Spiritu sancto, vel chrismate. *Et qui signavit nos.* Omne quod intrinsecus est pretiosum, signatur. *Et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Omnis arrha pro pretii magnitudine datur: quantum ergo premium est, cuius tanta est arrha? id est, gratia Spiritus. *Ego autem.* Reddit causas quare non serit, non suæ levitati, sed illorum infirmitati deputantium. *Testem Deum invoco in animam meam.* Quem solam animæ secreta non fallunt. *Quod parcens vobis, non veni ultra Corinthum.* Ne in vobis ærius vindicarem. *Non quia dominamur fidei vestræ.* Non quia ideo credidistis, ut vobis dominemur, sicut in lege sacerdotes, et ideo vos terremus, sed omnia ad emendationem vestram facimus, ut et hic in conscientia et in perpetuo gaudeatis. Non quod iterum quasi servi metu cogamini, sed ipsi libertati adiutorium damus, ne dum ejus mensuram servare non nossetis, ruatis in pejus. *Sed adjutores sumus.* Cooperatores. *Gaudii vestri.* Nam fide stetitis. Liberi estis, si non peccatis. Gaudet conscientia, cum bonorum operum recordatur. Doctoris gaudium est discipulorum profectus.

CAP. II. *Statui autem hoc ipse apud me.* Cogitavi, vel disposui. *Ne iterum in tristitia venirem ad vos.* Qui primum in gaudio veneram, quando credidistis. *Si enim ego contristo vos, et quis est qui me lætificet?* Ad hoc vos contristo, ut gaudeam de vobis. *Nisi qui contristatur ex me?* Qui enim contristatur, intelligit se peccasse; sicut arger, qui dolore adhuc sentit, potest recipere sanitatem. *Et hoc ipsum scripsi vobis.* Ideo scripsi, ut litteris correcti presentem me gaudere faceretis. *Ut non cum venero, tristitiam super tristitiam habeam.* Tri tristiam enim habeo, quia peccatis: augetur ergo tristitia, si vos ad perfectum non emendatis. *De quibus oportuerat me gaudere.* De quibus me nunquam oportuerat contristari, sive de emendatione gaudere. *Confidens in omnibus vobis, quoniam meum gaudium omnium vestrum est.* Confidens vos omnes intelligere, quia tunc verum gaudium habetis, si ego gaudeo. *Nam ex multa tribulatione et angustia cordis.* Et hic intelligendum quam solliciti erant apostoli de omnium salute. *Scripsi vobis per multas lacrymas.* Priorem epistolam. *Non ut contristemini, sed ut scialis quam charitatem.* Non quo me vester dolor delectet, sed quia curari aliter non potest. *Abundantius habeam in vobis.* Ne dicerent: Non soli nos peccavimus. Ex abundantiori sollicitudine majorem potestis charitatem probare. *Si quis autem contristavit, non me contristavit.* Quia per illius peccatum etiam vos correpti amplius proficitis, sive quia emendavit, non per omnia contristavit. *Sed ex parte.* Quasi bonus nocuit. *Ut non onerem omnes vos.* Ideo

A scribo eum recipi, ut non vos gravet, si per vestram dunitiam desperaverit. *Sufficit illi, qui hujusmodi est, objurgatio hæc, quæ fit a pluribus.* Non solum de illo dicit, qui paternum polluit torum, sed de omni peccante: quia multi peccaverunt, sicut prima docet Epistola. *Ita ut contra magis donetis, et consolemini.* ne forte abundantiori tristitia absorbeatur, qui hujusmodi est. *Donetis veniam, et consolemini verbis Prophetæ:* Nolo mortem peccatoris, tantum ut convertatur. *Et: Quacunquē die conversus fuerit iniquus.* Ne per desperationem indulgentiæ absorbeatur, profundo vitigrum vel a diabolo absorptus, ad infidelitatis et blasphemie præcipitia deducatur. *Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illum charitatem.* Ut per prophetam se agnoscat veniam consecutum, B qua Deus dixit: Nolo mortem morientis. *Ideo enim scripsi, ut cognoscam experimentum vestrum, cum in omnibus obedientes sitis.* Ideo hanc secundam scribo, ut videam, si quomodo obedistis in excommunicando, sic obediat in recipiendo. Obedientia enim illa perfecta et vera est, quæ in nullo contemnit. *Cui autem aliquid donastis.* Pro donaveritis. *Et ego.* Sicut vobiscum vindicavi, ita et vobiscum dono. *Nam et ego quod donavi.* Et ego quod donavi, non in mea persona, sed Christi qui dixit: Quæ solveritis in terra, erunt soluta et in cælo. *Si quid donavi, propter vos.* Ne vos gravemini. *In persona Christi.* Quia personam gerit Christus. *Ut non circumveniamur a Satana.* Similiter enim circumvenit per nimiam severitatem nostram, ut pereant animæ desperando, quomodo et per nimiam bonitatem nostram non corrigendo: unde Salomon ait: Non declines ad dexteram neque sinistram. Quamvis tota epistola contra Novatianos sit, tamen hic evidentiissime ostenduntur a diabolo circumventi penitentiam denegare. *Non enim ignoramus cogitationes ejus.* Hæc sunt versutiæ ejus, ut per immoderata bona fallat incautos. *Cum venissem autem Troadem propter Evangelium Christi.* Modo illis vult probare quanto amplius eos diligit, et quam sit eorum causa sollicitus, qui cum illi omnia essent prospera, nullam tamen habuit requiem quia non invenit Titum, quem miserat ad eos, ut ei nuntiaret, si se correxissent, hoc ut intelligant eum omnia propter charitatem fecisse. *Et ostium mihi apertum esset in Domino: non habui requiem spiritui meo.* Ostium, aditus, vel opportunitas prædicanti, vel quia corda eorum aperuit Deus quibus ille prædicabat. *Eo quod non invenirem Titum fratrem meum.* Eo quod non redisset ad me, ut me de vobis faceret certiorum. *Sed nale faciens eis profectus sum cito.* Inde exii, quamvis occasionem habuorim prædicandi: et eis vale feci, qui crediderunt, quorum cordis ostium aperuit Deus. *In Macedoniam.* Unde et celerius de vobis audirem. Vicinior est Aphæze Macedonia. *Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu.* Triumphare nos facit sive in nos ipse triumphat. *Et odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco.* Et quia primo credentes modicum aliquid quasi odorem dei cognoscere poterant. *Quia Christi bonus odor su-*

mus Deo. Odor notitiæ Dei per doctrinam et signa A manifestatur. Odor autem ideo, quia sentitur potius quam videtur. Bonus odor prædicationis sancta est, et vita bona: qui amant talem, bono odore vivunt: qui invident, bono odore moriuntur. *In his qui salvi fiunt. Gratia ejus. Et in his qui pereunt. Judicium ejus justissimum.* In his qui salvi fiunt, uti Tabitha: et in his qui pereunt, ut Hymeneus et Alexander. *Aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam.* Unus odor quomodo et vitam et mortem confert? sicut enim solis aspectus sanis oculis claritatem, lippientibus affert cæcitatem; ita doctrina Christi obedientibus vita, contradicentibus mors est. Item aliter: Odor bonus baptisma Christi est: qui hoc in Ecclesia catholica accipit, bono odore vivit: qui in hæresi, bono odore moritur. Item aliter: Amasti bene agentem, vixisti bono odore; invides et detrahis bene agentem, mortuus es bono odore. *Et ad hæc quia tam idoneus?* Quis per se, aut suis viribus, nisi illo inspirante et donante, sine quo nihil possumus? nam quis hoc comprehendat, quomodo gratia Dei alios salvat et alios relinquit? *Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate.* Pseudoapostolos taxat, humanum sensum divinæ prædicationi miscentes, sicut in Isaia dicit: *Capones tui miscent vino aquam, id est, meræ doctrinæ adulationis verba quibus homines non tam ebrietas ferveant, quam delectatione tepescant. Sicut ex Deo coram Deo.* Præcessit, et scientes nos ab ipso coram ipso loqui. *In Christo loquimur.* In persona Christi, sicut ipse docuit.

CAP. III. *Inci, imus iterum nosmetipsos commendare? aut nunquid egemus sicut quidam? Non ut commendemur vobis, laudamus nos, sed ne ab aliis seducamini, cogimur memorare hæc. Commendatitia epistolæ ad vos, aut ex vobis?* Quos non commendat gratia virtutum, illos digne commendat litteræ amicorum. *Epistola nostra vos estis.* Sicut in prima dicit: *Signaculum apostolatus mei vos estis: epistola commendatitia. Scripta in cordibus nostris.* In scientiis nostris est, nos vobis prædicantibus credidisse. *Quæ scitur et legitur ab omnibus hominibus; manifestati.* Omnibus manifestum est, vos Christo per nos credidisse, confirmante doctrinam nostram Spiritu sancto per virtutes: sive hinc vere cognoscemini Christi esse, quod ejus Spiritum accepistis. *Quoniam epistola estis Christi, ministrata a nobis, et scripta, non atramento, sed Spiritu Dei vivi.* Invisibili. *Non in tabulis lapideis.* Judæi in dura materia legem acceperunt, significante duritiam eorum: sicut velamen Moysi ostendebat velamen cordis eorum. Quamvis et nos legem Christi scriptam habeamus, tamen primo non quasi absentes, sed præsentis scriptis tabulis corde nostro Domini verba suscepimus: Evangelia vero potmodum propter memoriam scripta sunt posterorum. Hinc jam differentiam inducit legis et gratiæ. *Sed in tabulis cordis carnalibus.* Ubi est fides et gratia Spiritus. Vult ostendere nobis plus collatum, qui legem in corde accepimus. Si ergo illi

inexcusabilis fuerunt qui extrinsecus legem habebant, quanto magis nos qui verba ex ore Christi in corde suscepimus? *Fiduciam autem talem habemus.* Quia scimus vos per nos Christo credidisse, vel quia nos non humana epistola, sed Dei gratia commendat. *Per Christum ad Deum.* Non per nos, qui sine ipso nihil sumus. *Non quod sufficientes sumus cogitare aliquid.* Si nec cogitare, quanto magi facere! sicut et Dominus dicit in Evangelio: *Sine me nihil potestis facere.* Hinc cognoscamus quia per nos nihil sumus, nisi Domini misericordia et gratia regamur. Vult ergo ostendere nihil sua virtute vel prudentia se facere, cum utique pauci, si non Dei gratia, nunquam totum mundum salvare potuissent. Ideo autem hoc præmisit, quia dicturus erat, tanto majus est ministerium suscepisse quam Moyses, quanto majus est Novum Testamentum a lege, ne quid sibi arrogare videretur: quod ideo dicebat, ut eos et a falsis apostolis revocaret, et ne aliqui meritis suis ascriberent. *A nobis quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est.* Quasi nostra sapientia, vel virtute, ut nihil viribus suis deputet humana fragilitas. *Qui et idoneos nos fecit ministros Novi Testamenti.* Ad hoc implendum idoneos nos fecit. *Non littera, sed spiritu.* Non legis littera, sed spiritualium præceptorum. Nec littera malum est, quia occidit: sed mali sunt quos prævaricatione convincit: aculeus enim mortis, percutit; virtus autem peccati, lex: auget peccati decideria, et inde occidit; lex enim sola littera est eis qui eam legere noverunt et implere non possunt: quæ non est adiutrix legentium, sed testis peccantium, quæ mortificat peccatores. Cæterum ipse dixit: *Lex sancta, et mandatum sanctum.* Cur ergo ministratio mortis dicitur, si bona est lex? Nec mireris, cum etiam de prædicatione Evangelii dictum sit: *Christi bonus odor sumus Deo, in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt, et reliqua.* Ad Judæos enim dicta est lex ministratio mortis, ad quos et in lapideis scripta est, ad eorum duritiam figurandam: non ad eos qui legem per charitatem implent. Ipsa enim lex, quæ in litteris est figurata lapideis, dicit: *Non adulterabis, non mœchaberis, et reliqua.* Occidit autem peccatores, cum transgrediuntur. Quomodo ergo lex spiritualis? Quidam putant quod litteræ intellectus occidit: non intelligentes quia nec ubique historia, nec ubique possit allegoria servari. Nam sunt quedam in figura dicta. Si præceptum velimus in allegoriam vertere, omnem eorum enervamus virtutem, et aperitur janua delinquendi. *Littera enim occidit: spiritus autem vivificat.* Dum credentes facit, et spiritalem intellectum infundit, ut opportune unaquæque res intelligatur. *Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria.* Insensibilibus, ut dura corda merebantur Judæorum. *Ita ut non possent filii Israel intendere in faciem Moysi, propter gloriam vultus ejus.* Contra Menichæos: nunquam Apostolus possit contraria comparare, nec minorem suam quam Moysi gloriam prædicare, nisi quia idem Deus utriusque Testamenti est conditor. *Quæ evacuatur. Quia*

visibilis gloria evacuatur per gloriam Evangelii : sed ita evacuatur ut proficiat, sicut infantia evacuatur in juventute, et semen in fructu : melior quidem fructus semide, sed nunquam sine semine fructus ; et non perit, sed multiplicatur semen in fructu, sic evacuatur, sicut ipse dicit in prima prophetiam et scientiam destruendas, dicens : Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est. *Quomodo non magis ministratio Spiritus.* Sicut enim injuria fit Veteri Testamento, si dicatur non ab eodem Deo conditum a quo Novum, ita Novo fit injuria si Veteri comparatur. *Erit in gloria?* Nostra, quæ non evacuatur, quia perfecta est. *Nam si ex ministerio damnationis gloria est.* Exposuit ministrationem mortis. *Multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria.* Qua justitia justificat gratis, vel exspectat ad poenitentiam. In gloria æterna. *Nam nec glorificatum est quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam.* Ad comparisonem gloriæ Evangelii obumbratur gloria legis : sicut orto sole lumen lucernæ cæcatur, cum tamen suo tempore magnum videatur habere fulgorem. Hoc ostendit Dominus, cum ascendens in montem solus, splendore solis dicitur radiasse : cum tamen Moyses et Elias visi in gloria referantur, et ideo vox Patris ipsum jam solum audire nos præcepit. *Si enim quod evacuatur, per gloriam est, multo magis quod manet, in gloria est.* Si evacuandum per gloriam datum est Testamentum, quomodo non manens in gloria est? *Habentes igitur talem spem.* Talem spem gloria, quæ per fidem ambulamus. *Multa fiducia nitimur.* In eo quod idoneos nos fecerit Deus. *Et non sicut Moyses per nebæ velamen super faciem suam.* Jam nos non sic facimus, quia hic omnes gloriam vident Christiani. *Ut non intenderent filii Israel in faciem ejus.* Usque ad revelationem ejus : sic et lex non intelligitur, usque dum in fine ejus Christo credatur : quia ipse est finis legis, quo nobis est perveniendum. *Quod evacuatur.* Velamen in fine, et nunc in Christo. *Sed obtusi sunt sensus eorum usque in hodiernum diem.* Nisi enim credideritis, non intelligetis. *Id ipsum velamen in lectione Veteris Testamenti manet.* Cujus ille figuram gestabat in facie. *Non revelatum.* Quoad non credit Christo. *Quod in Christo evacuatur.* Qui est finis legis. *Sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen est positum super cor eorum.* Ignorantiæ in cordibus Judæorum. *Cum autem conversus fuerit ad Deum, auferetur velamen.* Aliquis ex illis quomodo Moyses convertebatur. *Dominus autem spiritus est.* Nihil in illo obscurum, neque compositum ; liber est spiritus, et ideo non potest velamen accipere, sed magis ipse revelat. *Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas.* Qui autem Spiritum Domini habet, omnia libere conspiciunt : Spiritus enim omnia scrutatur. *Nos vero.* Fideles. *Omnes revelata facie.* Non pauci, sicut Moyses. *Gloriam Domini speculantes.* Evidenter et clare Domini gloriam intelligimus, vel fide cernimus. *In eandem imaginem.* Quam Christus ostendit in monte, sicut alibi, Qui transformabit corpus humilitatis nostræ. *Transformamur.* Quotidie id

nitimur. *A claritate.* A gloria præsentis, quæ non finitur, sed proficit ad futuram. *In claritatem, tanquam a Domini Spiritu.* Gloria in gloriam.

CAP. IV. *Ideo habentes hanc ministrationem.* Apostolatus. *Juxta quod misericordiam consecuti sumus.* Quia per nos idonei tanto ministerio non eramus, misericordiam illius, quæ nos prævenit, jugiter imploramus. *Non defimus.* Non deficiamus in omnibus tribulationibus. *Sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia.* Per gratiam Dei abjicimus ab hominibus occulta vitiorum. *Dedecus est enim Christiano, dedecore vivere. Neque adulterans verbum Dei.* Sicut illi qui lætificant homines verbo Dei, sermonem vilem admiscunt, et per terram repunt, excusando peccata per adulationem. *Sed in manifestatione veritatis, commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum.* Sed ita manifestum est omnibus verum esse quod dicimus, ut etiam eorum conscientia testimonium nobis perhibeat, qui resistunt. *Coram Deo.* Coram Deo hoc facimus, non propter homines : quamvis ex hoc ipso et hominibus placeamus. *Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum, in his qui pereunt est opertum.* Quasi aliquis illi dixisset : Sed vestram prædicationem non omnes intelligunt. Sed infideles, inquit, vel pseudoapostoli non intelligunt. Nam credentes Deo revelante intelligunt. *In quibus Deus.* In pseudoapostolis. *Hujus sæculi excæcavit mentes infidelium.* Potest sic accipi Deus sæculi, quomodo princeps mundi : quia ipse sibi in infidelibus vindicat principatum : sed propter calumniantes ita pronuntiandum est ut dicamus, Deum mentes infidelium hujus sæculi excæcasse merito infidelitatum, sicut ipse Salvator ait : In judicium veni in mundum, ut qui vident cæcæ fiant. Et ipse Apostolus dixit alibi : Quia non crediderunt veritati, misertus illis Deus spiritum erroris : quia permitit dari non credentibus sibi : sicut si medicus ægrum inobedientem deserat, ipse ei dicitur ægritudinem prolongasse, cum totum ejus sit, qui eum audire contempsit. Si tamen rursus obediat, veniet ad salutem. *Ut non fulgeat illuminatio Evangelii gloriæ Christi.* Quia cæci sunt, clare lucentem solem videre non possunt. *Qui est imago Dei.* Sive imago expressa substantiæ, sive quia sine peccato. *Non enim nosmetipsos prædicamus : sed Dominum Jesum Christum.* Qui enim propria commoda querit, non Christum prædicat, sed se : sicut qui suo ventri deservunt. *Nos autem servos vestros per Jesum.* Quia vestris commodis servimus per exemplum ejus qui formam servi suscepit : non propter avaritiam, nec gloriam. *Quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere.* Contra omnes inimicos Veteris Testamenti. *Qui illuzit in cordibus nostris.* Primo per Christum, ut per nos alios illuminaret. *Ad illuminationem scientiæ claritatis Dei.* Manifestationem. *In facie Christi Jesu.* In persona Christi. Sed et hoc advertit, quod hic Trinitatem indicavit. Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, Spiritus sanctus intelligitur, et ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, Patrem agnoscit. In facie Jesu

Christi, Filium designavit. *Habemus autem thesaurum in vasis fictilibus, ut sublimitas sit virtutis Dei, et non ex nobis.* Thesaurum gratiæ spiritualis, quæ signa facimus, in fragili corpore bajulamur, in quo etiam frequenter cum alios saeuimus, ipsi infirmamur, ut quæ facimus, non nostra virtute, vel nostris meritis, sed sublimitatis Dei esse intelligatur. *In omnibus tribulationem patimur.* Tribulationem persecutionum vel laborum. *Sed non angustiamur.* Cædibus vel opprobriis. *Aporiamur, sed non destituimur: versecutionem patimur, sed non derelinquimur.* Per consolationem spei non destituimur. *Dejicimur, sed non perimus.* Usque ad desperationem vitæ venimus, sed non morimur: et etsi moriamur, non perimus. *Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes: ut et vita Jesu in corporibus nostris manifestetur.* Mortificationem tribulationum, sicut alibi: *Quotidie morior per vestram gloriam: si enim commorimur, et convivemus.* Illi autem qui non commoriantur, nec convivent. *Semper enim nos qui vivimus, in mortem tradimur.* Qui sumus in corpore. *Propter Jesum: ut et vita Jesu.* Si patiamur pro corpore ejus quod ille pro nobis passus est, et vitam Jesu, hoc est, incorruptibilitatem accipiet caro nostra mortalis, ut fiat immortalis. *Manifestetur in carne nostra mortali.* Quia nondum apparuit quid erimus, vel per nos illius potentia innotescat. *Ergo. Nunquid ergo? Mors in nobis operatur, vita autem in vobis?* Increpat eos quia crediderunt falsis apostolis, dicentibus idcirco Paulum persecutionibus subjere, quia minoris sit fidei, se vero per fidem tribulari non posse. Ostendit ergo e contrario se non propter infidelitatem, sed propter fidem hæc pati: illos vero causam odii non habere, per adulationem et desidiam, sicut ait ad Galatas: *Ut crucis Christi persecutionem non patiantur, ideo cogunt vos circumcidi. Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est.* Quem David et reliqui patriarchæ vel prophetæ: quia ex fide qua nos vivimus, una eademque viverunt, incarnationem, passionem, resurrectionemque Christi credentes futuram, quam nos credimus factam, usque ad ipsum Baptistam Joannem. *Credidi, propter quod locutus sum: et nos credimus propter quod et loquimur.* Hoc testimonio probat se credere. Si enim ille ideo locutus est, quia credidit (nemo enim aliis sanæ mentis affirmat, quod ipse non credit), ergo et nos qui loquimur, inquit, credimus, qui etiam propterea tribulamur, quod illi crediderunt futurum, nos credimus factum. *Scientes, quoniam qui suscitavit Jesum.* Firmissime tenentes: hæc est perfecta fides, a qua nec morte divellimur. *Et nos cum Jesu suscitabit et constituet robiscum.* Similiter suscitabit, si pro eo moriamur. *Omnia enim propter vos.* Omnia ideo patimur, quia perfecte salutem vestram curamus. Illi vero propter negligentiam suam nihil tale patiuntur. *Ut gratia abundantem per multos gratiarum actione abundet in gloriam Dei.* Ut per multitudinem credentium, propter abundantem gratiam, et gratiarum actio abundet in gloriam Dei. *Propter quod.* Ideo non cessamus. *Non*

A defecimus. In tribulationibus et opprobriis. Illi tribulationibus non deficiebant. Nos vero si non laudamur, defecimus. *Sed licet is qui foris est, noster homo corrumpitur: tamen is qui intus est, renovatur de die in diem.* Licet corpus tribulationibus et passionibus corrumpatur; sed anima spe futurorum quotidie confortatur ad omnia toleranda. *Id enim quod in præsentibus est momentaneam et leve tribulationis nostræ.* Quanta-vis poena præsens, et quando libet perseverans, ad comparationem immensæ et æternæ gloriæ, et facilis, et brevis est, sicut alibi dicit: *Existimo enim quod non sint condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. Supra modum in sublimitate.* Quia nec comparatio esse potest. *Æternam gloriæ pondus operatur in nobis.* Quia illud leve dixerat, ideo hic pondus posuit, servans metaphoram sateræ. *Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalis sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.* Non considerantibus nec bona quæ videntur, nec mala: quia neutrum eorum æternum est.

CAP. V. *Scimus enim quoniam.* Quasi aliqui diceret: Si in hac vita hæc patior, quando ista accipiam, qui morior? Ideo incipit gloriam resurrectionis ostendere. *Si terrestris domus nostra.* Hoc est, corpus, quod de terra factum est, et in quo in hoc sæculo habitamus. *Hujus habitationis dissolvatur.* Si ante adventum Domini dissolvatur, vel passionibus, vel conditione naturæ. *Quod ædificationem.* Ipsam incorruptionem. *Et Deo habeamus.* Quia immortalia. *Domum non manufactam, æternam in caelis.* Quia hoc corporale quasi manu corporali dicitur factum: hoc ipsum ergo spirituale per spiritum fiet. *Nam et in hoc ingemiscimus, habitationem nostram quæ de caelo est.* Ingemiscimus, pro quo laboramus, quia nemo sine gemitu laborat: sicut partus ponitur pro dolore. *Superindui cupientes.* Sumus ergo aliquid imbuti, ut superinduiamur. Si tamen vesti i, non nudi inveniamur. Si tamen exspoliati corpore, non nudi inveniamur ab opere. *Nam et qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gratati, eo quod volumus exspoliari, sed supervestiri.* Nam et quod vivi fuerint inventi in adventu Domini, hoc ingemiscunt et laborant, ut non exspolientur ab igne cum peccatoribus: sed cum justis immortalitate superindui mereantur. *Ut absorbeatur.* Quod absorvetur, non apparet quamvis sit: sicut ferrum, si mittatur in ignem, et manente materia totum ignis sit: quia ipsum ferrum s. splendorem et calorem ignis assumpsit. *Quod mortale est.* Quasi tangens corpus. *A vita. Æterna Qui autem efficit nos in hoc ipsum Deus.* Deum dicunt hoc facere, ne cui incredibile videretur. *Qui dedit nobis pignus spiritus.* Qui jam nobis pignus dedit spiritum, ut sciamus quia templum sui spiritus perire non patitur, et ut quod loquimur, ipsius esse credatis. *Sequitur: Audentes igitur semper, et scientes quoniam dum sumus in corpore.* Ideo audemus sperare. *Peregrinamur a Domino.* Peregrinamur, quia adhuc non sumus in hereditate paterna; ergo ut peregrini, non debemus de hujus sæculi rebus magnopere ca-

rare, sed necessariis contenti omne desiderium et studium habeamus, quomodo ad patriam pervenire possimus. *Per fidem enim ambulamus, et non per speciem.* Fide adhuc speramus, nondum specie possidemus. *Audemus autem, et bonum voluntatem habemus.* Prorsus audenter hoc eligimus, sicut alibi: Desiderium habens dissolvi et cum Christo esse multo magis melius. *Magis peregrinari a corpore.* Bene peregrinari: quia ad eum sumus iterum regressuri. *Et præsentes esse ad Deum.* Ille ubique præsens est: sed nos illi tunc magis sumus quodammodo præsentes, cum carnis fuerimus fragilitate sejuncti. *Et ideo contendimus, sive absentes sive præsentes, placere illi.* Jam tales contendimus esse modo actu, quales futuri sumus in regno substantia incorruptibiles, sine dubio et perfecti. *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi.* Pro magnitudine potestatis et iudicis, magnitudo tribunalis et iudicii astimanda est: quanto enim major potestas iudicis, tanto major terror iudicii sit, necesse est. *Ut referat unusquisque.* Recipiat. *Propria corporis, prout gessit.* Quid est secundum ea quæ per corpus gessit, nisi secundum ea quæ gessit eo tempore quo in corpore fuit? Quia de resurrectione tractat, vult ostendere in omnibus animam per corpus operatam esse, quandiu in corpore vixit. Nam anima sine corpore peccat, corpus sine anima non potest. *Sive malum, sive bonum.* Discedite a me, maledicti; veni e, benedicti Patris mei. Nolandum quia pœna mali malum dicitur. *Scientes ergo timorem Domini hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus.* Scientes quoniam sit metus iudicii Dei, hominibus suademus, ut caveant in eum incidere. *Deo vero manifesti sumus.* Si quam docemus, aliter agimus. *Spero autem et in conscientiis vestris manifestos nos esse.* Quamvis vobis de nobis male suggestum sit, puto tamen quod non recipiat vestra conscientia de nobis aliter suspicari quam novit, nec possit magis aliis fidem accommodare quam sibi. *Non iterum nosmetipsos commendamus vobis.* Quia superius dixerat se commendatitius non egere. *Sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis.* Contra pseudoapostolos, qui eis primo per de rectionem odium ejus inserere volebant, ut eis fides facilius haberetur. *Ut habeatis ad eos.* Quid respondeat s. *Qui in facie gloriantur, et non in corde.* Qui cum ad faciem gloriantur de sua justitia et nostra infirmitate, cordis sui testimonio revincuntur, sive in carnalibus operibus legis. *Sive enim mente excedimus, Deo: sive sobrii sumus, vobis.* Quidam dicunt, sive super hominem sapimus, id est, in extasi sumus, Deo: quia plus est quam humanum quod loquimur: sive nostro sensu loquimur, vobis. Mente excedere dicitur doctor, quando alta et spiritualia loquitur: ut beatus Joannes: In principio erat Verbum, et reliqua. Sobrie loquebatur, quando se humiliabat dicens: Verbum raro factum est; quod etiam significabant angeli in scala, quam vidit Jacob, ascendentes et descendentes, id est, doctores, ut ipse beatus Paulus ascendebat, cum dicebat: Sapientiam loquimur inter perfe-

cto, et: Ego non potui vobis loqui quasi spiritualibus. Descendebat, cum dicebat: Neque enim indicavi me scire aliquid inter vos, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum. *Charitas enim Christi urget nos.* Necesse est nos aliquam partem ejus rependere charitati, ut pro ejus corpore pœnam iamur, qui mori pro nostra morte dignatus est. *Judicantes hoc.* Recogitantes, sive arbitantes. *Quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* Et pro omnibus mortuus est Christus. Solus inventus est, qui ut immaculata hostia pro omnibus moreretur, pro eis qui erant mortui in peccatis. *Ut et qui vivunt.* Ei debeamus vitam nostram, qui eam in nobis sua morte reddidit. *Jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est.* Si quis suas voluntates, et non Dei facit, sibi vivit; unde Dominus: Si quis vult, inquit, post me venire, abneget seipsum, et reliqua. *Et resurrexit.* Semper morti resurrectionem jungit, propter calumniam. *Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem.* Quia illi veterum exempla Corinthiis proponebant, neminem novimus carnaliter circumcisum, et carnale sabbatum observantem, nullius veteris sequimur exemplum. *Et si cognovimus secundum carnem Christum.* Etiam si ipse Christus caru liter circumcisus est, et cum Judæis omnia celebravit. Sed post resurrectionem ejus Novum est Testamentum. *Sed nunc jam non novimus.* Jam non novimus ulterius passurum Christum, qui spiritaliter eum post resurrectionem totum Deum esse intelligimus. *Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt.* Si quis novus est, nova in Christo creatura, intelligat omnia vetera suo tempore esse disjuncta, et modo novo more vivendum. *Ecce facta sunt.* Secundum Isaiam. *Omnia nova.* Quia etiam præcepta innovata sunt, dum implentur per gratiam Christi. *Omnia autem ex Deo.* Et nova et vetera ab uno Deo pro diversitate temporum sunt effecta. *Qui reconciliavit nos.* Quia per peccata ab eo fueramus aversi. *Sibi per Christum.* Per sanguinem et exemplum Christi: quia et redemit, et docuit. *Et dedit nobis ministerium reconciliationis.* Ut et nos alios reconciliemus. *Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.* Non solum homo erat Christus, sed et Deus, id est, Deus homo secundum præsentiam ubique est, non secundum effectum; in Christo autem omnis plenitudo divinitatis inhabitat. *Non reptans illis delicta ipsorum.* Hoc est, indulgens per solam fidem, quæ gratis donata est. *Et posuit in vobis verbum reconcilians.* Prædicationem, ut pro Christo nos reconciliemus homines Deo. *Pro Christo ergo legatione fungimur.* Cujus vice legati sumus Dei. *Tanquam Deo exhortante per nos.* Non ex nobis dicimus, sed Deus per nos loquitur. *Obsecramus.* Id est, tanquam vos Christus obsecret. Quid reconciliari Deo? quia inimici eramus: nemo enim reconciliatur, nisi ex inimicis. Inimicos autem nos non natura, sed peccata fecerunt: unde inimici illius, inde servi peccati. Quomodo autem reconciliamur, nisi solvatur quod inter nos et ipsum separat, hoc est, peccatu? et ideo mediator Dominus Christus, qui factus est sacrificium, pro peccato offer-

rens seipsum. *Pro Christo reconciliamini Deo.* Hoc est, a vice Christi rogamus, ut convertamini et credatis. *Eum qui non noverat peccatum.* Deus Pater, scilicet Filium. *Pro nobis fecit peccatum.* Id est, sacrificium pro peccato pro nobis peccatum fecit. Hostia oblata pro peccato, peccatum dicebatur in lege, cum nihil peccaret, sicut scriptum est: Et imponet manus super caput peccati sui. Per quorum sanguinem sanguis ille qui pro nobis effusus est præfigurabatur. Ita et Christus pro peccatis nostris oblatus, peccati nomen accepit. *Ut nos efficeremur justitia Dei.* Non nostra. *In ipso.* Non in nobis.

CAP. VI. Adjvantes autem exhortamur vos. Verbo Dei. *Ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* In vacuum gratiam Dei recipit, qui cum Dei gratia non laborat, nec adjungit studium suum, ut possit Dei præcepta ipso adjutore implere: qui non novus est in Novo Testamento, et novam vitam sectatur, cui nihil proficit gratia Dei. Nam ad Galatas idem dicit: Non abjicio gratiam Dei. *Ait enim.* Deus per prophetam Isaiam. *Tempore accepto exaudi te, et in die salutis adjuvi te.* Mihi ad exaudiendum tempus acceptum, et dies salutis, in hac vita est, sicut ait Salvator: Ambulate dum lucem habetis, ne vos tenebræ comprehendant. *Ecce nunc tempus acceptabile.* Sicut alibi: Ergo dum tempus habemus, operemur bonum. Dies autem dicitur vita hæc, quia apta est ad operandum, et concluditur nocte iudicii, in qua nemo poterit operari. Hæc vita et ætas dicitur, in cujus comparatione formicæ dicuntur hiemem sperare venturam. *Ecce nunc dies salutis.* Hic solum salutem, Deo donante, possumus invenire. *Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum.* Nemo exemplo nostro offendatur, ne non tam nostrum vitium putetur esse, quam ministerii. *Sed in omnibus.* Non in aliquibus. *Exhibeamus nosmetipsos.* Hinc ostenditur, reparatis nobis per gratiam Dei, posse cum Dei adjutorio exhibere nos ministros Deo in descriptis virtutibus. *Sicut Dei ministros.* Dei ministri Deum debent in omnibus imitari, et ex vita et actu cognosci veri Dei cultores, sicut ille se patitur ab omnibus blasphemari, et in præsentī vita etiam Ingratis sua non negat beneficia. *In multa patientia.* Non modica. Modo patientiæ membra describit. *In tribulationibus.* Omnis læsio tribulatio est. *In necessitatibus.* Omne quod necesse est, sic ferimus, ut necesse est. *In angustiis.* Angustia est omnis inopia. *In plagis, in carceribus, in seditionibus.* A principibus locorum. *In laboribus, in vigiliis.* In laboribus discursuum, sive operationum, quæ mentis debent esse magis quam corporis. Nam vigiliæ honestatis macerant carnes. *In jejuniis.* Notandum jejunia cum virtutibus numerari. *In castitate.* Illa est vera castitas, quæ et corde et corpore conservatur. *In scientia.* Scientia species virtutum est, si ex ea quis erudiatur, non inflatur. *In longanimitate.* Longanimitas vera est sustinentia diuturna. *In suavitate.* Suavitas autem est, si nulli verbis nostris amaritudinem generemus, et illud ejusdem Apostoli impleamus: Omnis amaritudo, et clamor, et blasphemā tollatur a vobis cum omni malitia; et

dicatur a vobis, Fœces ejus dulcedinis, et totus desiderium. *In Spiritu sancto.* Id est, ita nos ejus dono possumus exhibere, si nos ejus dono dignos præparemus, et templum suum, quod mandavit in baptismo, non violemus. *In charitate non facta.* Caritas sane non facta est, si omnia quæ nobis fieri volumus, aliis faciamus, sicut ait sanctus Joannes: Non diligamus verbo ei lingua, sed opere et veritate. In hoc quoque non ficta est charitas, si delicta et culpæ benigno affectu in fratribus castigemus. *In verbo veritatis.* Verbum veritatis verbum est Christi, quod ex Scripturis proferitur, si tamen apte proferatur: et verendum ne forte faciamus de veritate mendacium, vel illud: Nolite mentiri invicem. *In virtute Dei per arma justitiæ.* In virtute Christi per arma justitiæ adversus diabolum dimicamus: sive in virtute Dei, qui per arma legis diabolum superavit. *A dextris et a sinistris.* Neque prosperis elevemur, nec frangamur adversis. *Per gloriam et ignobilitatem.* Gloria virtutum, ignobilitate carcerum. *Per infamiam et bonam famam.* Omnia hæc per patientiam æqualiter ducamus, nec extollant nos laudantes, nec dejiciant detrahentes: quia necesse est nonnunquam utrosque mentiri. Nos vero ad conscientiam respicientes, non debemus aliis plus de nobis fidem accommodare quam nobis. *Ut seductores, et veraces.* Exposuit infamiam et bonam famam, quia ab aliis seductores, ab aliis non solum veraces, sed et dii nominati sunt. Non ergo mirum, si apostoli seductores dicebantur, cum ipsum Domium Judæi sic dixerint. *Sicut qui ignoti.* Ab infidelibus. *Et cogniti.* A credentibus. *Quasi morientes, et ecce vivimus.* Hoc est, usque ad desperationem vitæ pervenientes: sicut quando lapidatus putabatur mortuus, ille vero surrexit, et docebat in Lystris. Simulque notandum quod adversa et temporaria quasi habeantur veluti si aliquis somnium referat: Videbar mihi quasi essem ibi; nam præmia æterna non habent quasi. *Ut castigati, et non mortificati.* Castigans castigavit me Deus, et morti non tradidit me. *Quasi tristes, semper autem gaudentes.* Tristes severitate vultus, corde vero etiam in tribulatione gaudentes in spe. *Sicut egentes, multos autem locupletantes.* In hoc ipso quo egemus nobis, aliis abundamus, dum per nos eleemosynæ sunt: sive terrenis egentes, alios facimus locupletes, quasi talionem præmii sempiterni. *Tanquam nihil habentes et omnia possidentes.* Sicut dicit Salomon: Ei qui fidelis est, totus mundus divitiarum est, excepto quæ omnia Domini sunt: nemo plus habet quam qui nullo indiget. Ille nullo indiget, qui præter necessaria nihil requirit. *Os nostrum patet ad vos.* Ita provocati sumus profectu vestro, ut tacere non possimus: profectus enim discipuli aperit os, et cor dilatatur atque magnificatur. *O Corinthii, cor nostrum.* Ut scriptum est: Quia dedit Deus Salomoni latitudinem cordis, et vobis donet. *Dilatatum est.* Sensibus et doctrinis. *Non angustiamini in nobis.* Non ex nobis est sermonis angustia. *Angustiamini autem in visceribus vestris.* Ex vobis causa procedit angustiae. *Eandem autem habentes remunerationem.* Eandem habentes remunerationem, si eandem adjutorem Deum habue-

ritis et cursum : aut certe, si quantum docemus, Deo A inspirante capitis. *Tanquam filius dico, dilatamini et vos.* Quasi filii exemplo meo, implorando gratiam Dei, intellectu dilatamini, ut majora ipsius dono capiat. Sive sacerdotes docet exemplo dilatari, vel in latitudine charitatis proficere. *Nolite jugum ducere cum infidelibus.* Nolite conjungi illis, vel æquari ; jugum enim simul pares trahunt. *Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate?* Ostendit neminem posse justum esse pariter et injustum, contraria exempla proponens. *Aut quæ societas luci ad tenebras?* Nulla : sicut nec lucis cum tenebris. *Quæ autem conventio Christi ad Belial?* aut quæ pars fidei cum infidei? Non illis potest convenire. Belial diabolus vel Antichristus dicit. *Qui autem consensus templo Dei cum idolis?* Idolum dicit ipsos homines qui idola colunt. *Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus.* Illi autem templum sunt idolorum mortuorum, quos demones possident. Cum Deus ubique sit, tamen in illis inhabitat, qui ejus sentiunt beneficium, et credunt ipsius donum esse, si aliquid sunt. *Quoniam inhabitabo in illis.* Hoc ipsum probat testimonio, quod templum simus nos Dei, docens quod mundum ei in corde nostro præbere debeamus ipso adjutore hospitium. *Et inambulabo inter eos.* Omnes eorum sensus obtinebo, vel percurram. *Et ero illorum Deus.* Deus natura omnium est, voluntate paucorum : non enim est Deus mortuorum, sed vivorum. *Et ipse erit mihi populus.* Qui voluntarie servi sunt, non inviti : id est fide et obedientia, non tantum natura. *Propter quod exi de medio eorum, et separamini, dicit Dominus.* Actu et conversatione, vel familiaritate, non loco. *Et immundum.* Omnis qui peccat, immundus est : immundus enim apud Deum omnis iniquus. *Ne tetigeritis.* Ne tetigeritis conjunctione, vel consortio, seu consensione, aut imitatione actuum iniquorum. *Et ego recipiam vos.* Si vos ejecerint. *Et ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios et filias.* Dicendo : Si vos parentes abdicaverint infideles, me patrem habebitis sempiternum. *Dicit Dominus omnipotens.* Addidit omnipotens, ne dicas, quomodo possunt homines fieri filii Dei?

CAP. VII. *Has igitur habentes promissiones, charissimi, mundemus nos.* Tantas et tales promissiones habentibus, quanto studio laudanda est domus talem hospitem receptura! et Dei filii quomodo patrem debeant in omnibus imitari? *Ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem.* Inquinamentum carnis est, quod per carnem committitur, spiritus vero, quod sola cogitatione peccatur. Tunc ergo perficientes sanctificationem, si utraque munda servemus. *In timore Dei.* Non in laude hominum vel timore. *Capite nos : neminem læsimus.* Accipite quod dicimus, sive nostrum exemplum accipite in his omnibus imitandum : vel considerate nos. *Neminem corrumpimus : neminem circumvenimus.* Mala doctrina. *Non ad condemnationem vestram dico : prædiximus enim quod in cordibus nostris estis ad commorandam et ad convivendum.* Non me excusando, vos condemno,

quasi tales sitis : non enim possum ita de vobis sentire, quos tantum diligo, sicut dixi superius : sive dilectio vestra tantam me facit habere fiduciam. *Multa mihi fiducia est apud vos.* Multam mihi fiduciam loquendi dedistis, quia in omnibus obedistis : sive quia multum me a vobis deligi non ignoro. *Multa mihi gloriatio pro vobis.* Apud omnes Ecclesiarum vestra gloriatio emendatione. *Repletus sum consolatione.* Post tristitiam, quam pro vobis habebam : sive abundat mihi sermo consolationis, provocante vestro profectu. *Sæperabundo gaudio in omni tribulatione nostra : nam et cum venissemus Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra.* Tantum est gaudium meum, ut obliviscar omnium pressurarum. Ostendit quam magnam pressuram magnitudo gaudii superaret. *Sed omnem tribulationem passi sumus.* Nullum genus tribulationis non sumus experti. *Foris pugnae.* Pugnae contra infideles : et a falsis fratribus timor : sive ne credentes scandalum paterentur, omnino verebamur. *Intus timores.* Ne exacerbati essetis. *Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus.* Contribulatos. *In adventu Titi.* Non solum autem in adventum ejus, sed etiam in solatio. Non solum quia desideratus adventus, sed etiam quia illa nuntiavit, propter quod ejus spectabamus adventum. *Quo consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium.* Consolatus est post luctum, quem nobiscum pro vobis habebat. *Vestrum factum, vestrum æmulationem prome.* Pro contristatione nostra et pro quorundam peccatis. *Ita ut magis gauderem.* Quia non solum correxistis, sed etiam amplius profecistis. *Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me poenitet : etsi poeniteret, videns quod epistola illa etsi ad horam vos contristavit, nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad poenitentiam.* Etsi poeniteret, eo quod vos nimium increpasssem, tamen vester me facit non poenitere profectus. *Contristati enim estis secundum Deum.* Non secundum sæculum, nec diabolus. *Ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis.* Quæ enim secundum Deum tristitia est. Aut nostram negligentiam, aut ne venientes aliquem dominarem. *Poenitentiam in salutem.* Est enim poenitentia contra salutem. *Stabilem.* Impoenitibilem. *Operatur.* Perseverantem poenitentiam : de propitiatione enim peccatorum non debemus esse sine metu, et cum Deo non memoretur, nos memorare debemus poenitendo. *Sæculi autem tristitia mortem operatur.* Sæculi tristitia est, at de amissis rebus presentibus, aut de alienis non invidiam, aut de aliena felicitate torqueri. Secundum Deum vero tristitia est, aut sua, aut aliena peccata lugere. *Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantum in vobis operatur.* Hoc ipsum quod modo factum est, potest vos docere, quid sit inter sæculi et Dei tristitiam. *Sollicitudinem.* Quia nostra sollicitudo illius inspiratio est : et ubi est sollicitudo, non est inertia, vel somnolentia, aut securitas. *Sed defensionem.* Defensionem vel disciplinæ, vel fidei. *Sed indignationem.* Vel contra peccantes indignamur, vel gentium indignationes sufferimus. *Sed timorem.* Non securitatem

contra peccantes. Sed si quis scandalizatur, ego A
 uror. *Sed desiderium, sed æmulationem.* Desiderium
 nostrum, non fastidium. *Se?* Quidam dicunt hoc lo-
 co *sed* præpositionem esse superfluum in Latino :
 apud Græcos vero structuram habere sermonis. *Vin-*
dictam. Non malam veniam : melius est juste vindic-
 care, quam male indulgere ; nam qui qualis parit,
 perdere bonos cupit. *In omnibus exhibistis vos incon-*
taminatos esse. Probat is vos a culpa immunes. Conta-
 minatus enim auctoritatem non habet in alio vindic-
 andi. *Negotio.* De quo agitur. *Igitur etsi scripsi*
robis, non propter eum qui fecit. Sive non propter
 eum qui fecit patri injuriam, et excommunicatus est,
 neque propter eum qui passus est, quasi hæc sola me
 delectassent. *Injuriam.* Pat. i. *Nec propter eum qui*
passus est. Subauditur, tantum. *Sed ad manifestan-*
dam sollicitudinem nostram, quam pro vobis habemus
coram Deo. Ne putetis nos aliquid posse latere per
 sollicitudinem nostram. *Ideo consolati sumus.* Eo
 quod vos probaveritis castos esse negotio. *In conso-*
latione autem non tra. Quia de vobis consolationem
 accipimus. *Abundantius magis gavisi sumus super gau-*
dio Titi, qui relictus est spiritus ejus ab omnibus vobis.
 Illud adhuc amplius gavisi sumus, quod ita a vobis
 Titi est spiritus relictus, ut nunquam de ejus mente
 revelatis : profectus enim discipulorum relictio spi-
 ritus est magistri. *Et si quid apud illum de vobis glo-*
riatus sum, non sum confusus. Gloriatio profectus
 confusionem non habet, sicut gloriatio sæcularis.
Sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus, ita et
gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est.
 Qui in rebus justis gloriatur, in veritate gloriatur, et
 in Deo, cujus donum est. *Et viscera ejus abundantius*
in vobis sunt, reminiscens omnium vestram obedi-
entiam. Omnia vos ejus membra desiderant, ut oculi
 præsentiam vestram, aures sermonem, os colloquium,
 et cætera. *Quomodo cum timore et tremore suscepistis*
eum. Obedientia sine timore esse non novit ; nam qui
 ex charitate obedit, quem diligit, timet offendere.
Caudeo, quod in omnibus confido in vobis. Ut peritus
 archiater ad jam prope sanatum vulnus lenissimis
 medicamentis utitur, ut cauteriis ustura sanetur. Fe-
 cistis me gaudere, quia de vestra obedientia nunquam
 diffido.

CAP. VIII. *Nam tam autem vobis facimus, fratres, gra-*
tiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedonia. Exemplo D
 ecclesiarum Macedonia eos ad misericordiam provo-
 cat : ut non putem grave, quod viderint Philipenses
 vel alios jam fecisse. *Et quod in multo experimento tri-*
bulationis abundantia gaudii ipsorum fuit. Tunc ma-
 xime gaudent, quando multum sine ini tribulati, sicut
 apostoli ibant gaudentes, quia digni habiti sunt pro
 nomine Jesu Christi contumeliam pati. *Et altissima*
paupertas eorum abundavit in divitiis simplicitatis eor-
um. Scio pauperitatem tuam, et tribulationem, sed
 dives es : multum quidem pauperes in opibus, sed
 amplius in simplicitate sunt divites, et plus cupiunt
 dare quam habent : et ideo magis animum Deus probat,
 quam quod dextera poterat : qui enim qua-

tum potest facit, totum facit : æqualiter dives et pau-
 per, quamvis dives amplius dare videatur. *Quia secundum*
virtutem testimonium illis reddo. et supra virtu-
tem voluntarii fuerunt. Præposteravit verba : nam sen-
 sus hic est : Testimonium illis reddo, quod secundum
 virtutem fecerunt, et supra virtutem voluntarii fue-
 runt. *Cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam et*
communicationem ministerii, quod fit in sanctos. Multum
 vos suadentes rogaverunt, ut gratanter suscipere-
 mus eorum communicationem in ministerio sanctorum.
Et non sicut speravimus. Sed plus quam speravimus.
Sed semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis.
 Non solum sua omnia, sed et se primum Domino tra-
 diderunt in hoc opere, deinde nobis ; id est, Deus
 voluntatem eorum vidit, nos effectum. *Per voluntatem*
Dei. Non ut nobis placerent contra Domini vo-
 luntatem ; sed ut illi hoc facerent, voluntatis Dei fuit,
 qui illis hoc ut facerent, inspiravit. *Ita ut rogemus*
Titum, ut quemadmodum cepit, ita et perficiat in vobis
etiam gratiam istam. Illorum exemplo accersi sumus
 mittere ad vos Titum, ut doctrina vel dispositione
 sua etiam hoc in vobis Deo adjutore perficiat, ne
 quid minus cæteris habeatis. *Se?* sicut in omnibus
 abundatis fide, et sermone, et scientia, et omni solici-
 tudine, et charitate vestra in nos. Non tantum cum fide
 sermonem et scientiam copulat. *Ut et in hac gratia*
abundetis. Ne cum in aliis cæteris vincatis, in hæc
 inferiores inveniamini. *Non quasi imperans dico : sed*
per aliorum sollicitudinem etiam vestræ charitatis inge-
num bonum comprobans. Non impero, nec exigo, sed
 consilium do : ut sicut in omnibus, ita et hic fortunam
 aliis præbeat : cum etiam sciamus obedientiam et
 misericordiam vos tantam habere, ut non didicisset
 eam videamini, sed naturaliter possidere. *Scitis enim*
gratiam Domini nostri Jesu Christi. Non enim ignora-
 tis illum propter vos pauperem factum, qui universorum
 erat factor et Dominus : ut ejus gratia bonis
 cælestibus ditaremini. Si ergo ille propter vos omnia
 sua contempsit, quanto magis vos propter vos dare
 debetis parva, non vestra, imo sua ei restituere ! Ipsi
 enim datur, quidquid ejus causa porrigitur. *Quoniam*
propter vos egenus factus est. De Deo homo. *Cum esset*
dives : ut illius inopia vos divites essetis. *Et consilium*
in hoc do. Hoc enim vobis utile est. Contra Plotinum
 etiam hoc facit, quia erat dives prius, quam fieret
 pauper. *Qui non solum facere, sed et velle cepistis ab*
anno priore. Quosdam ostendit posse facere non vo-
 luntate, cum aut importunitas præteritis, aut auctoritas
 præcipientis exegerit. *Nunc vero et facto perficite, ut*
quemadmodum promptus est animus voluntatis. Quod
 voluntate facere cepistis, effectu implete. *Omnia*
etiam rei finis est expetendus. Sicut enim factam in-
 vitæ acceptum non est, ita et voluntas renitens sine
 fructu est. *Ita sit et perficendi ex eo quod habetis.* In
 finem usque. *Si enim voluntas prompta est secundum*
id quod habet, accepta est. Ne putetis me aliquem supra
 vires exigere, aut tantum a paupere quantum a
 divite expectare : omnes enim æqualiter dant, si
 unusquisque de tanto det quantum habet. *Non se-*

condam id quæ non habet. Sicut habueris, filii, sic fac eleemosynam. Non enim ut aliis sit remissio. Quales erant, ut hoc illis necesse esset dici: Non ut vobis nihil servetis; sed ut et illis sufficiat, et vobis! Vobis autem tribulatio. Inopiis. Sed ex æqualitate; in præsentii tempore. Sancti et servi Dei in hoc sæculo peregrini et pauperes sunt, in vita vero æterna patriam habent atque divitias: laici vero vel qui facultatibus abundant, hic quasi patriam habere videntur, si communicant sanctis: hic illi eis restitunt, ut in sua patria, ubi esse divites comprobantur. Vestra abundantia illorum inopiam suppleat: ut et illorum abundantia. Date illis carnalia, ut et illi vacantes Deo possint vobis reddere spiritualia: isti enim duo gradus sine alterutro stare non possunt. Tam ille perfectus non erit, cogitando de carnalibus, quam hic misericors, cum non habet cui dare vel a quo dare doceatur. Vestre inopiis sit supplementum, ut fiat æqualitas. Sic sunt in hoc sæculo divites, quomodo ulmus vitem sustinens: illis adminiculo vitis fructus uberes dat, et per scanditatem vitis ulmus fructuosa conspicitur. Sic sunt servi Dei, et spiritu pauperes, sicut vitis: quæ facultatibus divitum sustentantur, sibi invicem quod abundant, committant, utrique pleni ad vitam æternam perveniunt. Sicut scriptum est. Hoc de manna dictum, ejus exemplo docemur quod omnis superabundantia generet vermes: simul et ostenditur, quæ Deus dat, omnibus esse debere communia in præsentii. Qui multum, non abundavit. Hoc testimonio vult nos omnia communiter possidere, ut et perfecti doctrinam non abundant: et habentes substantiam, eis non denegent victum. Dignus est enim operarius cibo suo. Et qui modicum, non minoravit. Gratias autem ago Deo, qui dedit eandem sollicitudinem pro vobis in corde Titii. Sicut de manna, si studium vel sollicitudinem, ut quisque pro aliis habeat, Deus dat, ut pro seipso habeat, quis alius est datorum? Quæ cum ita sint, nihil Scripturis sanctis homini a Domino jubetur, propter probandum liberum arbitrium, quod non invenitur variis ab ejus bonitate: nec omnino incipit hoc ex malo in bonum per initium fidei commutari, nisi hoc in illo agat indebita et gratuita misericordia Dei: quia non nostræ, sed dexteræ Excelsi est immutatio. Quoniam exhortationem quidem suscepit: sed cum sollicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos. Gratiam quidem exhortationis accepit, sed et propria voluntate festinavit, ut mercedem haberet non invitus, quasi ei sit credita dispensatio. Misimus etiam cum illo fratrem nostrum, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias. Hoc de Luca intelligitur, qui laudem in Evangelio præ cæteris habet, quia et Evangelium et Actus apostolorum scripsit. Non solum autem, sed et ordinatus ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ. Ut eam idoneum esse demonstraret. In hanc gratiam, quæ ministratur a nobis ad Domini gloriam. Sive minister sanctorum, sive doctrinæ: quia omnia ad Domini gloriam fiunt. Et destinatum voluntatem nostram. Propositam sive paratam. Devitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quæ ministratur a nobis.

A Ne quis dicat, quomodo Christus legem implevit, cum videamus Christianos nec tantam eleemosynam facere, quantum fieri in lege præceptum est? *In gloriam Domini.* In gloriam Domini omnis pius glorificat Deum. *Providemus enim bona.* Nihil quidem propter humanam gloriam facimus: sed tamen nolumus ut per nos aliquis scandalizetur et pereat: sed ut videns opera nostra bona, magnificet Patrem nostrum, qui in cælis est. *Non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus.* Conscientia nostra sufficit nobis propter nos: fama vero, propter proximos, quæ non debet pollui, sed pollere. Duæ res sunt, conscientia et fama. Conscientia tibi, fama aliis. Qui fidens conscientiæ suæ, negligit famam suam, crudelis est. *Misimus autem cum illis et fratrem nostrum.* Quidam dicunt hoc de Apollo dictum; sed incertum est. *Quem probavimus in multis sæpe sollicitum esse.* Testimonium eis perhibet, ut magis audiat. *Nunc autem multo sollicitiorem.* Eum probamus, confidentes, quia vestra obedientia provocetur. *Confidentia multa in vos.* Ita jam novit, ut confidat in vobis. *Sive pro Tito, qui est socius meus et in vos adiutor; sive fratres nostri, apostoli Ecclesiarum, gloria Christi.* Sensus hoc habet, sive quia Titus ei de vobis dixit, qui vestram obedientiam probatam habet, sive quia etiam singularium Ecclesiarum apostoli eidem nuntiaverunt ad gloriam Christi. *Ostensionem ergo, quæ est charitatis vestræ, et nostræ gloriæ pro vobis, in illos o tendite in faciem Ecclesiarum Dei.* Ut cum viderint verum esse quod dicitur, omnibus hoc Ecclesiis deferant pervidendum.

C Sive ostendite charitatem, quam habetis, de qua pro vobis gloriamur, ad exemplum omnium Ecclesiarum.

CAP. IX. *Nam de mini terio quod fit in sanctos.* Mutare sensum videtur. Quidam dicunt, superius eum de sanctis laicis dixisse: hic vero de sacerdotibus. Alii vero aiunt eum ante de eleemosyna tractasse, modo de verbi ministerio commonere, quod sanctificatis per baptismum exhibetur. Hi duo sensus usque ad finem causæ diligenter sunt observandi. *Ex abundantia est mihi scribere vobis.* Ex superfluo commoneo, quia ultro vel docetis, vel sacerdotibus ministratis, qui etiam cæteris misericordiam non negatis. *Scio enim promptum animum vestrum.* In hoc opere. *Pro quo de vobis glorior apud Macedonas.* Animo. *Quoniam et Achaia parata est ab anno præterito.* Achaia tota per vos, qui ejus caput estis, ad hoc est ministerium provocata. *Et vestra æmulatione provocavit plurimos.* Ille æmulatio pro imitatione. *Misimus autem fratres.* Quos superius nominavit. *Ut re quod gloriamur de vobis, eracuetur.* Qui vos vel præparent vel commoneant. *In hac parte, ut quemadmodum dixi, parati sitis: ne cum venerint mecum Macedones, et invenerint vos imparatos.* Ne aliter inveniam, quam putabam. In parte, sive ministerii, sive doctrinæ. *Erubescamus nos.* Si nos erubuerimus, quasi falso pro vobis gloriantes, quanto magis vos, et pro vestra negligentia, et pro nostro rubore! Multa confusio est, si pro te, qui te diligit, erubescat. *Ut non dicamus*

vos in hac substantia. *Necessarium ergo existimari rogare fratres, ut praeveniant ad vos.* Quod superius dixerat, in hac parte. *Et praeparent reprobationem.* Quam eis de vobis promissimus. *Benedictionem.* Sive a benedicendo, sive quia per elemosynam benedictio nascitur Dei ab hominibus. *Hanc paratam esse.* Sufficiens benedictionem. *Sic quasi benedictionem, non quasi avaritiam.* Benedictio erit, si grato animo detur: *Illarem enim datorem diligit Deus, avarus autem abundans esse non potest.* In scientia autem avarus est, qui sensum, quem coeperit, differt implere vel exsequi, unde et Dominus dicit, *Neminem salutaveritis in via, hoc est nemini verbum salutis transitorie praedicaveritis.* *Hoc autem dico, qui parce seminat, parce et metet.* Notandum, quia etiam hic gradus esse monstratur. *Et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet.* Potest et e contrario qui in maledictione seminat, idem et metere. *Unusquisque prout destinarit in corde suo.* Non quasi coactus, sed voluntarius. *Non ex tristitia, aut ex necessitate.* Si volens hoc ago, mercedem habeo: si autem invitus, dispensatio mihi credita est, et quam sine simulatione didici, et sine invidia communico. Hoc totum ad ministerium verbi. Nam si de elemosynis, unusquisque prout habet. *Illarem enim datorem diligit Deus.* E contrario tristem sine dubio odit. *Potens est autem Deus.* Ne timeas inopiam. *Omnem gratiam.* Donum gratiae, id est copiam fructuum: quia exinde operibus vestris gratiae referuntur: sive gratiam scientiae. Sed bene accipitur gratia donum, quia gratis donatur, quia et hoc donum Dei est, ut nos largi simus. *Abundare facere in vobis.* A fructu fruementi, vini et olei sui multiplicati sunt. *Ut in omnibus semper.* Sive in speciebus, sive gratis, vel doctriinis. *Omnem sufficientiam habentis, abundetis in omne opus bonum.* Omnem sufficientiam tam spiritualium quam etiam carnalium, ut possitis omne opus bonum implere. *Sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in aeternam.* De rebus temporalibus aeterna justitia comparatur: qui erogat praesentis recipiet aeterna. *Qui autem administrat semen seminanti, et panem ad manducandum praestabit.* Hoc magis ad verbi pertinet semen: qui dedit officium docendi, escam quoque praestabit: si modo vacetis ad doctrinam: sive qui tibi dedit quod dispenses, esuriam minime patietur. *Et multiplicabit semen vestrum.* Sive sermonis, sive justitiae. *Et auget incrementa frugum justitiae vestrae, ut in omnibus locupletati.* Frugum justitiae, sermo Dei. Fruges justitiae sunt, et facultates, cum de eis justitia sit: cum vero aut inique congregantur, aut inique ad superbiam aut ad avaritiam abutuntur, fruges sunt iniquitatis. Pretio enim gravans triticum in populo maledictus. Sive qui per pecuniae ambitionem tumescunt. *Abundetis in omnem simplicitatem.* Ut sine discretionem omnibus simpliciter tribuat, non quaerentes cui detis, sed propter quid detis. *Quae operatur per nos gratiarum actionem Deo.* Quae simplicitas dandi est. *Quoniam ministerium hujus officii.* Administrationis. *Non solum.* Non solum inficit sanctos, sed etiam Do-

mino gratiae referuntur, qui vos tanta sapientia condidit. *Supplet ea quae desunt sanctis.* Tantum tribuitis, quod non solum supplet necessitatem sanctorum, sed etiam remaneat unde alii erogaretur. *Sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino.* Duplicem potestis habere mercedem, et refectionis sanctorum, et gratiarum a Domino actionis. *Per probationem ministerii hujus.* Per hoc ministerium est et probamini Christiani. Quia perfecte docetis et ostenditis divinum esse, in quo per obedientiam Deum magnificatis. *Glorificantes Deum in obedientia confessionis vestrae in Evangelio Christi.* Magnificat Deum, qui per obedientiam confitentur Deum, sicut quidam facti negant. *Et simplicitate communicationis vestrae.* Sive simpliciter docentes, sive simpliciter tribuentes. *In illos et in omnes.* Quia et in illos et in omnes communicatis potius quam donatis, quod certi estis vos cum multiplici honore recepturos. *Et in ipsorum obsecratione pro vobis.* Etiam in hoc abundat, haec omnia operatur administratio hujus officii. *Desiderantium vos.* Quis enim non desideret videre hujusmodi? *Propter eminentem gratiam Dei in vobis.* Sive scientiae, sive misericordiae. *Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.* Subauditur, referentes: qui tantam vobis gratiam suam inspiratione donavit. Notandum quod quidquid boni vel facimus, vel habemus, donum esse ipsius comprobetur.

CAP. X. *Ipsa autem ego Paulus obsecro vos per mansuetudinem et modestiam Christi.* Ea vos mansuetudine rogo qua Christus, cum se posset vindicare, injuriosos sustinuit, ut corrigeret. *Qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis.* Quasi qui nihil virtutum habeam: sicut alibi, Quasi nutrix semper. Praesentia sanctorum per nimiam humilitatem potest esse contemptui: absentes vero si necesse fuerit, confidenter suam indicant potestatem. *Rogo autem vos, ne praesens audeam, per eam confidentiam.* Ita agite ne praesens meam incipiam vindicando manifestare virtutem. *Qua existimor audere, in quosdam.* Non omnis existimatio falsa est, sicut: Puto quod et ego Spiritum Dei habeam. *Qui arbitrantur nos tanquam secundum carnem ambulemus.* Qui putant nos nihil super humanam naturam habere virtutis. *In carne enim ambulantes.* Ut homines. *Non secundum carnem militamus.* Ut Christi ministri, et sic intelligi potest, ut hi militare in carne dicantur, qui Vetus Testamentum humiliter edisserunt; qui vero sequuntur intelligentiam spiritalem, sint quidem in carne, quia eandem habeant litteram quam Judaei, sed non juxta carnem militant, a carne ad spiritum transcendent. *Nam arma militiae nostrae non carnalia sunt, sed potentia Deo.* Arma nostra non est scutum vel gladius, sed potentia Dei qua plus faciemus verbo quam alii armis carnalibus. Et quia nobis non est collectuatio adversus carnem et sanguinem. *Ad destructionem munitionum, consilia destruentes.* Muniant enim et circumdant etiam pseudoapostoli doctrinam suam astutis consiliis et callidis argumetis, quae aries apostolicus destruit virtute gratiae spiri-

alis, sicut illum magnum Magum, quem vias Dei A
disputationibus subvertentem verbo cœcavit. *Et omnem altitudinem extolventem se adversus scientiam Dei.* Quid enim superbius quam divinis contraire doctrinis? *Et in captivitate redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Destruimus pseudoapostolos, qui sub nomine Christi omnium intellectum sibi cupiunt captivare, et suæ doctrinæ subdere, quod hæretici facere conantur. *Et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia.* Cum jam vero obedientiam per nos fuerit impleta, illi si non audientur, potestatem se vindicandi accepisse a Domino mentiuntur. *Quæ secundum faciem sunt, videte.* Manifesta est rei probatio, et factus intellectus. *Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se, quia sicut ipse Christi est, B* *ita et nos.* Nemo tam stultus est quam qui se solum Christi esse gloriatur. *Nam etsi amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit Dominus in ædificationem, et non in destructionem vestram, non erubescam.* Nam etsi magis me potestatem a Christo accepisse dixerò, ut verum apostolum, vindicandi, non erubescam: quia et verum dicam, et non gloria elatus, sed vestræ ædificationis causa compulsus hoc faciam. Illi ergo et usurpatam, et in destructionem vestram volunt exercere potestatem. *Ut autem non existimer tanquam terrere vos per epistolas: quoniam quidem epistolæ, inquit, graves sunt et fortis; præsentia autem corporis infirma, et sermo contempribilis.* Hoc ideo dico, ne quis me putet illud comminari, quod implere non possum, sicut de me vestri C *jaedant deceptores. Hoc cogitet qui ejusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales et præsentem in facto.* Qui hoc putat, sicut me omnia posse facere, per eum qui manet in me, si necesse fuerit, quæ promitto. Nam et obedientibus per humilitatem, infirmis, et peccantibus, per severitatem fortis invenior. *Non enim audemus inserere aut comparare nos quibusdam, qui semetipsos commendant.* Non enim possumus de nobis majora jactare quam simus: non audemus ita Deum commendare, ut similes simus quibusdam, qui suis malunt laudibus quam Dei gratia commendari. *Sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes.* Non excedimus mensuræ nostræ terminos. *Et comparantes nosmetipsos nobis.* Non majoribus, ut illi qui, cum nihil sint, non modo se æquant, sed etiam anteponunt. *Nos autem non in immensum gloria binur, sed secundum mensuram regulæ quæ mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos: non enim quasi non pertingentes ad vos superæcendimus nos.* Nihil super homines, sed in quantum nobis Deus donare dignatus est, id est apostolatus gratiam, per quam etiam vobis Corinthiis prædicamus. Non enim hoc usurpatione facimus, sed præcepto. *Usque ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi.* Non in nostro. *Non in immensum gloria binur in alienis laboribus.* Immensum est in alienis laboribus gloriari, quia illi semper ad fideles ibant, qui signa minime requirebant. *Spem autem habentes crescentis fidei vestræ in*

vobis magnificari. Quos nos docemus. *Secundum regulam nostram.* Non alienam. *In abundantiam, etiam in illa quæ ultra vos sunt evangelizare.* Non enim usque ad vos sufficit pervenisse, sed cum vestra fides creverit, alibi transiemus, etiam ad illas gentes quæ trans vos sunt, Evangelium prædicare. *Non in aliena regula.* Loca. *In his quæ præparata sunt gloriari.* Sive illi in præparatam intrant gloriam: sive nos in his qui jam præparati sumus, ad gloriam Domini pergemus. *Qui autem gloriatur, in Domino gloriatur.* Etiam qui gloriatur, in Domino, ejus donum est, quod sumus, et ejus in nobis virtutes operatæ sunt, gloriatur. Hoc contra Pelagianos. *Non enim qui seipsum commendat.* Prædicatio enim nostra, nisi Domini virtutibus confirmetur, ab infidelibus non suscipitur, ut sciamus quia et fides ex Deo, qui dat virtutes ut signa fiant, per quæ credant infideles. *Ille probatus est.* Laudando. *Sed quem Deus commendat.* Signa monstrando.

CAP. XI. *Utinam sustineretis.* Sustinete me parum, quia alios multum sustinetis. *Modicum quid insipientiæ meæ, sed et supportate me.* Insipientem se dicit, quia illi necesse erat aliqua de se dicere vera, ut ostendat multo magis insipientes, qui falso et nulla necessitate cogente se laudant. *Æmulor enim vos Dei emulatione.* Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Non stimulo livoris inflammor humani, sed vos tanquam pater emulatione divina custodio, ut possimus vos immaculatos Christo conjugere, tanto majori studio conservatos, quanto meliori estis sponso copulandi. *Timeo autem ne, sicut serpens Evam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri.* Serpens Evam mentiendo de Deo seduxit, dicens, solo terrore Deum comminatum esse, mortem non illaturum, si peccassent: ita et nunc pseudoapostoli dicebant ideo Evangelii præcepta legi addita, vel ut sic custodiretur, et ea sola sufficeret custodia. Sed et nunc serpens similiter seducit, gebennam propter solum terrorem asserens nominari: eam autem aut non esse omnino, aut non æternam esse confirmans. *Et excidant.* A vera castitate. *A simplicitate.* Castus sensus est, qui uni viro placere desiderat, et cui ejus solius semel promissa sufficiant. *Quæ est in Christo.* Esse Dei verba erudenti. *Nam si is qui venit, alium Christum prædicat, D* *quem non prædicavimus, aut alium spiritum accepitis, quem non accepitis, aut aliud Evangelium, quod non accepitis, recte patremini.* Si vobis aliquid amplius præstarent, quam per nos accepitis, recte eos admitteratis contra nos venientes et nobis detrahentes. *Existimo enim nihil me minus fecisse.* In vobis. *A magnis apostollis.* Si a magnis, quanto magis ab istis qui nihil sunt! Sive, ne putetis vos minus quam cæteræ Ecclesiæ aliquid accepisse, quibus Petrus et cæteri prædicarunt. *Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia.* Ostendit istos scientia imperitos, in sermone tumido gloriari. *In omnibus autem manifestus sum vobis.* Ostendit suam integritatem, quia omnia secundum Deum fecerit: cum nec avaritiam,

nec gulam, nec gloriam ab eis aliquando quaesivit. *Aut nunquid peccatum feci, meipsum humilians, ut vos exaltemini?* Si forte hoc solum peccavi, quia propter utilitatem vestram etiam licita omisi. *Quoniam gratis Evangelium Dei evangelizavi vobis, alias Ecclesias exspoliavi, accipiens stipendium.* Quia nec panem quotidianum a vobis accepi, quem Dominus ordinavit. *Ad ministerium vestrum.* Cum vobis Evangelium ministrarem. *Et sum essem apud vos.* Cum essem vobiscum, et a vobis non acceperim, a Macedonibus longo positus accepi, ne crederetis me lucri terreni causa Evangelium praedicare. *Et egerem, nulli onerosus fui.* Hoc amplius est, ut cum egerem, nolim accipere. *Nam quod mihi deerit, suppleverunt fratres qui venerunt a Macedonia.* Quod manibus minime occurrebam. *Et in omnibus me sine onere vobis servavi.* Qui pseudoapostolos non habebant, nec erant infirmi. *Et scravo.* Quia adhuc tales haberi, ne illi per nos occasionem inveniant. *Est veritas Christi in me.* Sicut Christus quod semel statuit, non mutavit, nec est aliquando mentitus. *Quoniam haec gloriatio non infringatur.* Gloria est, propter Deum etiam concessa contemnere: maxime si inopiam patiantur. *In me in regionibus Achaiae.* Ubi illi sunt: alibi ergo accepi. *Quare? quia non diligo vos? Deus scit.* Deus scit, utrum vos diligam necne: imo ideo non accipio, quia diligo. *Quod autem facio et faciam, ut amputem occasionem eorum qui volunt occasionem.* Hic reddit causam, quare et ipse non accipiat. Pseudoapostoli docebant scilicet gulam, vel avaritiam sectantes, et gloriam, quaerentes occasionem, ut si ille panem accepisset, illi exigerent aurum: ut si propter Deum praedicant, sicut dicunt, statim appareat: utique si non accipiant, nec docebant. *Ut in quo gloriantur, inveniantur sicut et nos.* Tales. *Nam ejusmodi pseudoapostoli.* Dicentes, haec dicit Dominus, et Dominus non misit eos, et visiones a corde suo loquentes. *Sunt operarii subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi, et non mirum.* Subdoli operarii aliud fugit, aliud agit, et habitum simplici praedicationis Christi rapacitas belluina contegitur: tales ut placeant, et plendo accipiant, necesse est adulentur, et adulando decipiant, illa dicentes quae placeant, non quae expediant audienti. *Ipse enim Satanas transfiguratur se in angelum lucis.* Non est tam facile somniis et aliquibus visionibus quasi angelicis fides habenda: ne forte transfiguret se Satanas in angelum lucis, et decipiat ac fallat incautos. *Non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiae.* Non mirum, si ministri avaritiae fingant se justitiam praedicare. *Quorum finis erit secundum opera ipsorum.* Mala opera malus finis exspectat. *Iterum dico, ne quis me putet insipientem.* Jam enim superius dixerat, Sustinete modicum quid insipientiae meae, et reddiderat rationem: Quia zelo Dei eos zelaret, non gloria desiderio esse et de se aliqua narraturus: ne scilicet in ejus odium versi falsos apostolos sequerentur. *Alioquin velut insipientem accipite me, ut et ego modicum quid gloriar.* Quomodo vultis accipite me. *Quod*

loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia. Si Apostolus necessitate compulsus populi Dei negat secundum Deum esse gloriantum, sed de insipientia, quid de illis dicendum sit, manifestum est. *In hac substantia gloriae.* Est enim alia substantia verae gloriae. *Quoniam multi gloriantur secundum carnem, et ego gloriabor.* Quoniam in nobilitate generis gloriar carnale est. *Libenter enim suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes.* Viduo enim vos, cum edocti sitis ista nullius momenti esse, tam facile insipientibus consensisse. *Sustinetis enim si quis vos in servitutem redigit.* In servitutem legis, vel sacerdotum, qui dominatum in populo exercebant. *Si quis devorat, si quis accipit.* Si quis devorat, id est substantias vestras accipiendo vel rapiendo consumit. *Si quis extollitur.* Pecunia, Juliae superbia, vel generis, vel scientiae. *Si quis in faciem vos caedit.* Si quis vos etiam praesentes objurgat, vel conviciis agit. *Secundum ignobilitatem dico.* Ignobilitas maxima est, si filii Dei nobilitate terrena se jactent. *Quasi nos infirmi fuerimus in hac parte.* Quasi nos in hac parte ab illis minus aliquid habeamus, et non magis vobis vera et fortia praedicemus. *In quo quia audeo, in insipientia dico, audeo et ego.* Possum audeo si volo. *Hebraei sunt, et ego. Israelitae sunt, et ego. Semen Abraham sunt, et ego.* Si in hoc gloriantur, quia Hebraei sunt, et ego huas sum generis. *Ministri Christi sunt, et ego. Ut minus sapiens dico.* Notandum quia, si quis etiam de Christi ministerio gloriatur, carnaliter gloriatur. *Plus ego.* Quam illi. *In laboribus plurimis: in carceribus abundantius: in plagis supra modum.* Non dixit, tantis praedicavi, sed divitiis omnia praecelara facinora sua, quae toleravit enumerat. *In mortibus frequenter.* A Judaeis quinquies quadragenae una minus accepi. In Actibus apostolorum non semel habet, quinque vicibus tricenae et novenas, quasi transgressor legis accepit. *Ter virgis caesus sum; semel lapidatus sum.* Haec in Actibus apostolorum non omnia reperiuntur, quia nec in Epistolis omnia quae ibi sunt continentur. *Ter naufragium feci.* Ibi semel habet. *Nocte et die in profundo maris fui.* In ultimo periculo, cum navem in profundum deductam moles fluctuum operire putaramus. *In itineribus saepe: periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus.* De genere et gente Judaeorum dicit. *Periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari.* Quando navigantes periclitabantur, et impegerunt navem ad litas, quis prore fixa manebat immobilis, puppis vero solvebatur a vi maris. *Periculis in falsis fratribus.* Qui subintroierunt explorare libertatem postquam. *In labore. Manuum. Et aerumna. Miseria. In vigiliis multis, in fame et siti, in jejuniis multis, in frigore et nuditate.* Fames necessitatis est, jejunium voluntatis. *Prater illa quae extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana.* Ac si diceret, praeter illa quae jam usata sunt, et ipa consuetudine leviora putantur. *Sollicitudo omnium Ecclesiarum.* Ostendit quae sunt illa. *Quis infirmatur.* Cum infirmantibus, infirmor, cum perentibus perire

me credo. *Et ego non infirmor?* In fide. *Quis scandalizatur, et ego non uror?* Tristitia. *Si gloriari oportet.* In his si volunt gloriari, in his gloriantur in quibus ego, licet coactus; sed quia hæc non habent, ideo de carnalibus gloriantur. *Quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor.* Omnes superiores passiones infirmitatis nomine designavit, quod humanæ infirmitati ista prævaleant. *Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi scit, qui est benedictus in sæcula, quod non mentior.* Rem quasi difficilem dicturus, quod Judæi contra eum etiam gentium principes concertassent, ante Dei testimonium implorat, ne veræ hoc jactantiæ putaretur, quod adversum eum etiam regna surrexerim, et nihil potuerint prævalere; ideo autem hæc enumerat, ut ostendat quid intersit inter veros et falsos apostolos, *Damasci præpositus gentis Arethæ regis custodiebat civitatem.* Damascenorum. *Ut me comprehenderet, et per fenestram in sporta demissus sum per murum, et sic effugi manus ejus.* Præpositus gentis illius erat, cui regnabat Aretha.

Cap. xii. *Si gloriari oportet, non expedit quidem.* Nec mihi expedit, quia necessitate compellor. *Veniam autem ad visiones et revelationes Domini.* Ac si diceret, infirmitates meæ sunt, visiones autem non meæ, sed Domini. *Scio hominem in Christo.* Sive de se dicat, et causa humilitatis quasi de alio loquatur, sive vere de alio, utramque stare potest. *Ante annos quatuordecim, sive in corpore, nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit, raptum hujusmodi usque ad tertium cælitum.* Intuere quanta necessitas ei incumbat ut quod quatuordecim annis celaverat, postmodum prodere cogere. *Et scio hujusmodi hominem sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit; quoniam raptus est in paradysum.* Quod iterum repetit, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, ostendit alter in fuisse visionem. *Et audivit arcana verba.* Abscondita. *Quæ non licet homini loqui.* Sive quæ nulli homini fas est dici, sive quæ impossibile est humanam narrare naturam. *Pro ejusmodi gloriabor, pro me autem nihil gloriabor, nisi in infirmitatibus meis.* Sive pro ejusmodi visione, sive pro ejusmodi homine. Pro me autem nihil, sive pro mea virtute, quia non est mea, aut Domini revelatio. *Nam et si voluero gloriari, non ero insipiens, veritatem enim dicam.* Hic videtur ostendere, quod quasi de alio dicat, cum dicit, etiam se habere unde gloriari, sed nolle. *Parco autem, ne quis me existimet.* Sunt et occulta quæ possum in veritate proferre, sed parco, id est non facio. *Supra id quod videt in me.* Sufficiunt manifesta, etsi absconderentur occulta. *Aut audit ex me aliquid.* De his me tantum æstimet unusquisque quæ videt in me, aut audit ex me. *Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ.* Quanta sunt quæ celo! ut merito mihi esset stimulus necessarius qui me hominem esse commoret. *Ut me colaphizet.* Colaphizabat eum Satanas, aut tribulationes suscitando, aut inferendo dolores: quidam enim dicunt eum frequenti dolore capitis laborasse. Alii dicunt titillatione carnis stimulatam;

sed magis credendum est juges tribulationes. *Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me.* Intelligimus etiam sanctos contraria aliqua postulasse; simul et discimus quod importuna petitio vel responsum mereatur, si non meretur effectum. Nam quando quod non expedit, non dat Deus, tunc magis exaudit. *Et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur.* Quam habes, sive quæ te liberat: quæ virtus nisi ad quam pertinet, non extollit. Et quis dubitat hoc ad justitiam pertinere? hanc perfectionem virtutis utique nondum habebat Apostolus, nondum erat æqualis angelis Dei: sed in rat illi extollendi se infirmitas, quæ per angelum etiam Satanas fuerat comprimenda, ne revelationum magnitudine extolleretur. Quæ per angelum Satanas? Quia frequenter et antidotum etiam de serpentibus contra venena serpentum consicitur. Quid est ergo: Sufficit tibi gratia mea, nisi, ne deliciendo succumbas sub colapho angeli Satanas? Et quid est: Virtus in infirmitate perficitur, nisi quia in isto loco infirmitatis tactenus perfectio potest esse virtutis, ut ipsa infirmitate presente elatio reprimatur, ut ad ejus perfectionem pertineat, etiam ipsius imperfectionis et in veritate cognitio, et in humilitate confessio? *Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis.* Postquam cognovi prodesse quod nocere putabam. *Ut inhabitet in me virtus Christi.* Non in potentia. *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis.* Non in honoribus. *In necessitatibus.* Non in otio. *In persecucionibus.* Non in salutationibus. *In divitiis.* Non in divitiis. *Pro Christo.* Non pro avaritia, vel pro aliquo crimine, sicut et Salvator ait, ut sola causa justitiæ patiamur. *Cum enim infirmor, tunc potens sum.* Maxima potentia est infirmari pro Christo. *Factus sum insipiens, vos me coegistis: ego enim debui a vobis commendari.* Insipientis est auctores narrare labores, et proprias jactare virtutes. Sed hoc vos coegistis, qui cum aliis de me satisfacere debuissetis, quia nihil minus fuerim a magnis apostolis, modo verum opus habetis, ut vobis nos ipsi commendemus. *Nihil enim in nus feci ab his qui sunt supra modum apostoli.* Quanto magis istis! *Tametsi nihil sum, signa tamen apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia in signis, et prodigiis, et virtutibus.* Ego quidem nihil sum quia homo, sed apostolatus sui signa ostendit in vobis, hoc est, potentiam virtutis atque prodigia. *Quid est enim quod minus habuistis præ cæteris Ecclesiis.* Quibus alii apostoli prædicaverunt. *Nisi quod ego ipse non gravavi vos?* Quia nihil a vobis accepi. *Donate mihi hanc injuriam.* Si hoc injuriam esse putatis, ignoscite. *Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos, et non ero gravis vobis, non enim quero quæ vestra sunt, sed vos.* Nec enim delent filii parentibus thesaurizare. Solutam vestram quero, non munera. *Sed parentes filiis.* Ego magis vobis debeo dare quod habeo. *Ego autem libentissima impendam.* Si quid habeo. *Et superimpendam ipse pro animabus vestris.* Licet plus vos diligens, minus diligar. *Quod habeo labore impendo, et ipse superimpendam pro vestris animabus: perfecta enim oblatio non*

solum totum gratis impendit quod habet, sed etiam ipsa libenter impenditur. Ubi necesse est. *Sed esto, ego vos non gravavi.* Per omnia se purgat ipsorum semper conscientiam interrogans, simul et quomodo ab illis caveant monstrans. *Sed cum essem astutus, dolo vos cepi. Nunquid per aliquem eorum quos misi ad vos, circumveni vos? Rogavi Titum, et misi cum illo fratrem.* Forte. *Nunquid Titus vos circumvenit?* Non utique, non. *Nonne eodem spiritu ambulavimus?* Nunquid tulit vobis aliquid quod mihi afferret, aut aliter docuit quam me docere videtis? *Nonne iisdem vestigiis? Olim putatis quod excusemus nos apud vos.* Non, ut superius dixi, ut vobis placeamus, hæc dicimus: sed ne nobis, cum venerimus, necesse sit acrius vindicare. *Coram Deo in Christo loquimur, omnia autem, charissimi, propter vestram ædificationem.* Quam fallere impossibile est. *Timeo enim ne forte cum venero, non quales volo inveniam vos, et ego inveniar a vobis qualem non vultis.* Si vos non invenero justos, et ego a vobis severus inveniar. Blandimentis minime utitur. *Ne forte contentiones, emulationes, animositates, dissensiones, detractiones, surrutiones, inflationes, seditiones sint inter vos.* Si propter hæc se dicebat severissime vindicare, quid faceret si nostris temporibus adinveniret, quibus ad comparationem aiorum criminum ista nec putantur esse peccata? Contentio est ubi non ratione aliquid, sed animi pertinacia defenditur. Susurro est quia murmurat, et non alicui in facie, sed de ipso aliis male loquitur. *Et iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos.* Et hoc timeo. *Et luceam multos ex his qui ante peccaverunt, et non egerunt poenitentiam super immunditia et fornicatione.* Contra Novatianos poenitentiae negatores. Si luget poenitentiam non agentes, utique de agentibus gaudet. *Et impudicitia quam gesserunt.* Impudicitia gravior est, quasi monstruosa fornicatio, sicut ille fecit qui uxorem patris accepit.

CAP. XIII. *Ecce tertio hoc venio ad vos.* Jam enim his fuerat. *In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum.* Secundum legem. *Prædixi enim et prædico, ut præsens, et nunc absens, his qui ante peccaverunt, et cæteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcami.* Qui postmodum peccaverunt nec ipsis parcim, quia priorum ruina istos facere debuit cautiore. *An experimentum quaeritis ejus qui in me loquitur Christi? An in me Christum tentatis si vobis valeat vindicare? Et notandum quod doctrina ejus non humana, sed Christi esse probatur, quam qui reprehendit, sine dubio Deo contumax invenitur. Qui in vobis non infirmatur. Potest dici eum non infirmum, sed potentem esse, nec ipsi ignoratis. Sed potens in vobis.* Si etiam in vobis potens est, quanto magis in nobis caparioribus sui? *Nam etsi crucifixus est.* Quod crucifixus est, nostrum

est, quod vivit, suum. *Ex infirmitate. Humanæ naturæ. Sed vivit ex virtute Dei: nam et nos infirmi sumus in illo.* Sed et nos in præ-enti quidem infirmamur, sed in futuro eam illo, non in nostra, sed Dei virtute vivemus. *Sed vivemus cum eo, ex virtute Dei in nobis.* Si nos provocaveritis infirmos, invenietis nos vivere cum Christo in virtute Dei, cum in vos vindicare coeperimus. *Vosmetipsos tentate, si estis in fide: ipsi vos probate.* Si estis in fide, ex vobis nos cognoscite, date sententiam in peccante, et videte si non statim verbo vindicta procedit. *Annon cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Jesus in vobis est, nisi forte reprobi estis.* An nescitis quia Christus Dei virtus in vobis est? si tamen non estis reprobi, hoc est si non dereliquit per negligentiam vestram. *Spero autem quod cognoscetis quia nos non sumus reprobi.* Spero nos sensuros quomodo vos video conversari. *Oramus autem Deum, ut nihil mali faciatis.* Si enim aliquid feceritis, nos vindicando probati parebimus; sed malumus nos reprobi videri, tantum ut vos quod bonum est faciatis. *Non ut nos probati pareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis.* Subauditur, oro. *Nos autem ut reprobi simus.* Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate. In innocentem enim non prævalet nostra sententia, nisi in eum qui peccaverit. *Gaudemus enim quando nos infirmi sumus, vos autem potentes estis.* Gaudemus si necesse non est ut nostra virtus appareat: sicut apparuit in Anania et Saphira Petri, ut nostra in Mago. *Hoc et oramus, vestram consummationem.* Ut vos perfecti sitis atque potentes. *Ideo hæc absens scribo, ut non præsens durius agam secundum potestatem quam Dominus dedit mihi.* Si enim non corrigitis, adhuc durius agam quam dico. *In edificationem.* Ut et vos emende is, et alii perire fornaident. *Et non in destructionem.* Vestram: sicut illi sibi usurpant. *De cætero, fratres, gaudete, perfecti estote.* Notandum quod omni Ecclesiæ scribens dicit esse debere perfectos, et quod laicos se jubet invicem exhortari, sicut alibi dicit: *Vellem omnes homines esse sicut in seipsum.* Sed quia ibi sequitur: *Unusquisque proprium donum habet a Deo: in donantis, non in accipientis est potestate perfectio.* *Exhortamini, idem sapite, pacem habete.* Hoc est unum. *Et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum.* Sin autem auctor dissensionis et odii erit vobiscum, et eritis cum illo in æternum. *Salutate invicem in osculo sancto.* Non ficto. *Salutant vos sancti omnes.* Non divites. *Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio sancti Spiritus.* Contra Arianos, qui calumniantur quod Pater major sit, quia semper prior nominetur. *Sit cum omnibus vobis. Amen.* Sicut est cum aliquantibus justioribus vobis, ita sit cum omnibus vobis.

EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD GALATAS.

ARGUMENTUM.

Galatæ sunt Græci: hi verbum veritatis primum ab Apostolo acceperunt, sed post discussum ejus tentati

sunt a falsis apostolis, ut in legem et circumcisionem reverterentur: hos Apostolus revocat ad fidem veritatis, scribens eis ab Epheso. Hoc ut appareat argu-

mento, Galatæ erant a pseudoapostolis persuasi atque seducti, quod Paulum, per quem vero Evangelio crediderunt, non esse apostolum, audiebant; videlicet quia neque de duodecim electis, neque Christum, ut Petrus et cæteri aliquando sacutus fuisset: quam derogationem necesse habet veris rationibus ex auctoritate sancti Spiritus refutare, per ordinem probans, non se ab hominibus, neque per hominem missum: sed per eum, qui ipsum, et cæteros in ordinem apostolatus elegit.

CAPUT PRIMUM. *Paulus apostolus.* Ut sæpe dictum est, pusillus, ab humilitate. *Non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum.* Non ab humana præsumptione, neque per apostolos, ut Aaron per Moysen; sed per ipsum Deum et Dominum, ut Moyses et apostoli, et prophetæ. Ab hominibus plerique ordinantur, cum populi favore, non digni, patientiam Domini contemnentes; et ut majorem auctoritatem suam ostenderet, adjecit: *Per Jesum Christum; et Deum Patrem, qui suscitavit eum.* Quia et Filii, et Patris una est operatio: et ut scias quia Deus est Christus, a quo ille est factus apostolus, diligenter adverte quod ante nominaverit Filium quam Patrem, contra calumnias Arianorum. *A mortuis.* Secundum hoc quod potuit mori, carne scilicet. *Et qui mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ.* Ne si solus, indigne ferre putaretur suam conculcari doctrinam. *Gratia vobis.* Quia sola fide salvati estis per gratiam Dei. *Et pax a Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo.* Quia remissis delictis omnibus reconciliati fuerant Deo. *Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut ciperet nos.* Ostendit beneficia Christi, quibus ingrati existunt, volentes in lege vivere, quæ peccatoribus data est, quibus omnia sunt peccata dimissa. *De præsentis sæculo nequam.* De sæculi operibus malis, quæ in eo fiunt. *Secundum voluntatem Dei et Patris nostri, cui est gloria.* Non secundum merita nostra. *In sæcula sæculorum.* Infinitis beneficiis, infinita gloria debetur. *Amen.* Quod prologum suo *Amen*, Hebræo sermone concludit. *Amen* Septuaginta transtulerunt *Εὐχαριστία*, fiat; *Aquila περὶ ἑσθίας*: nos vero vere, sive fideliter: quod etiam in Evangelio a Salvatore semper assumitur, sua per *Amen* verba firmante. *Miror quod sic tam cito transferimur ab eo qui vos vocavit.* Enumeratis beneficiis, mirari se dicit quod ab illo potuerint solis verbis retrahi, a quo nullis tormentis debuerint separari. *Ingratiam Christi, in aliud Evangelium.* Non in legem. *Quod non est aliud, nisi sunt aliqui qui vos conturbant.* Nam Evangelium aliud esse non potest. *Et volunt convertere Evangelium Christi.* Perverso ordine, dum lex ad Evangelium proficeret, illi Evangelium ad legem revocare nituntur. *Sed licet nos, aut angelus de cælo evangelizaret vobis præterquam quod evangelizavimus vobis.* Breviter omnī personæ præjudicavit, quando nec apostolos, contra quod semel prædicaverat, nec vocem de cælo angeli loquentis permisit audiri. *Pacit autem hoc contra omnes hæreticos, qui traditiones apostolicas mutare conantur. Anathema sit.* Abominabilis sit vobis. *Sicut prædiximus, et nunc iterum dico: si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit.* Repetit, ut fortius commen-

det. *Modo enim.* Ostendere vult, se hominum odium non timentem libera prædicare debere veritatem. Nunquid propter homines vos suadeo. sicut propter Judæorum traditiones ante faciebam? *Hominibus suadeo.* Satisfacio. *An Deo? Sed Deo.* An quæro hominibus placere. Ubiunque sine addimento alio homines nominantur, maxime in malam partem accipitur, ut est illud: *Omnis homo mendax, et, Queni me dicunt homines esse? et, Nonne homines estis?* Igitur quicumque talibus placere voluerit, necesse est, ut eorum faciat voluntatem: sancti autem Deo tantum et Deum amantibus placent, qui jam amplius quam homines esse dicuntur. *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.* Nam me oderunt, quia servus sum Christi. *Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem.* Vult purgare usurpationes, et humanæ traditionis infamiam. *Neque enim ego ab homine.* Neque a me finxi, neque ab alio accipi, quod gentes sola fide salventur. Simul notandum, quod hic Christum Deum dicat, a quo accepit Evangelium. *Accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi.* Inter accipere et discere, hoc interest: quod accepit Evangelium, cui primum insinuat, et ad fidem ejus adducitur, ut credat veræ esse quæ scripta sunt: discit is qui ea quæ in illo per ænigmata et parabolas figurata sunt, explanata et disserta cognoscit. *Audistis enim.* Nec vos ipso latet quod dico. *Conversacionem meam aliquando in Judaismo.* Hic enumerat quam firmiter tenuerit Judaismo, et qualiter pro traditionibus patriis Ecclesiam expugnaverit, ut ostendat se non potuisse inde humano consilio, nisi divina revelatione et misericordia separari. *Quoniam supra medum persequabar Ecclesiam Dei et expugnabam illam.* Suum exemplum ponit: ut si ego, qui Judæus natus, et ibi eruditus, non legis cæremonias sequor, quid vos facere debetis? *Et proficiebam in Judaismo.* Non in lege Dei, sed traditione patrum. *Supra multos cœtaneos in genere meo.* Non dixit supra omnes, ne jactantiæ videatur occasio. *Abundantius emulatur existens paternarum mearum traditionum.* Paternas traditiones, non Domini mandata commemorat. *Cum autem placuit ei qui me segregavit de utero matris meæ.* Qui me jam in præsentia ab utero segregaverat, quando voluit, fecit quod sciebat esse futurum. *Uterus matris suæ potest et Synagoga intelligi.* *Et vocavit per gratiam suam.* Non meis meritis. *Ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in gentibus.* Per me, vel in me. Revelavit autem non solum in via, sed etiam in cæteris locis. *Continuo non acquievi.* Continuo non sui incredulus cœlesti visioni, quia non carnis et sanguinis vocem audivi, sed Domini, nec contuli cum carne et sanguine. *Carni et sanguini, id est, generi meo.* *Neque veni Hierosolymam ad antecessores meos apostolos, sed abii in Arabiam, et iterum reversus sum Damascum.* Ut aliquid ab illis discerem; sed de Damasco abii in Arabiam, ut docerem quod mihi fuerat revelatum. *Deinde pos: annos tres Hierosolymam omnimodeo post annos tres, ut intellegamus, non illum*

indiguisse doctrina, quia tribus jam annis docuerit. **A** Vadit aut videre Petrum, quando refertur tentasse se jungere Discipulis. *Videre Petrum. Videndi gratia, non discendi. Et mansi apud eum diebus 15.* Susceptum se ab illo monstrat in charitate, et brevi tempore nihil discere potuisse. *Alium autem apostolorum vidi neminem. Ne si non a Petro, ab aliis didicisse videretur. Nisi Jacobum fratrem Domini. Ex cognatione Mariæ. Quæ autem scribo vobis ecce, coram Deo, quia non mentior. Deinde veni in partes Syriæ et Ciliciæ. Eram autem ignotus.* Notandum quia post triennium vidit ignotos. *Facie Ecclesiis Judææ, quæ erant in Christo. Tantum autem auditum habebant, quoniam qui persequeretur nos aliquando, nunc evangelizat fidei, quam aliquando expugnabat.* Qui tunc esse sum ex Judæis credentes suas Ecclesias habebant, nec his qui erant ex gentibus miscerantur. *Et in me clarificabant.* De re difficili grande miraculum est. *Dum. Qui solus potest de persecutore Apostolum facere, et de malo bonum.*

CAP. I^o. *Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Hierosolyman cum Barnaba, assumpto et Tito. Quando de oneribus legis quæstio mota est. Ascendi autem secundum revelationem. Non secundum propriam voluntatem. Et contuli cum illis Evangelium. Non didici ab illis, sed contuli cum illis. Aliud est conferre, aliud discere: inter conferentes æqualitas est: inter docentem et discentem minor est ille qui discit. Quod prædico in gentibus. Quod sola gratia et fide salventur. Scorsum autem. Ne illos discipuli dubitare potarent. His qui videbantur aliquid esse. Præstantiores. Ne forte in vacuum currerem, aut ecurrissem. Non est dubitantis, sed confirmantis. Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset gentilis, compulsus est circumcidi. Neque semper negationem secum habet. Sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt. Reddit causas quare secundum Latina exemplaria circumcideret Titum: non quia illi circumcisio prodesset, sed ut scandalum vitaretur. Explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitute redigerent. Qua liberi sumus a iugo legis. Quibus neque ad horam cessimus subjectioni, ut veritas Evangelii permaneat apud vos. Latinus habet: Quibus ad horam cessimus, ut periculum vitaremus, et essent qui in vobis veritatem Evangelii confirmarent: non impleto sensu quem cœperat, alium introduxit: quo expleto, redit ad cœptum. **D** *Ab his autem qui videbantur esse aliquid, nihil accepi. Si igitur nos inter tantos Judæos, imminentibus hinc inde fratribus, ex parte conniventibus, nulla potuimus vi ac ratione compelli, ut observaremus circumcisionem, quam sciebamur esse finitam, vos ex gentibus, vos in Galatia, vos quibus vis nulla inferri potest, ultro a gratia recedentes, ad legis jam abolitæ transcenditis vestatam, et cæremonias jam non necessarias observatis? Quales aliquando fuerint, nihil mea interest. Non mihi curæ est, quod cum Domino conversati sint. Deus enim personam hominis non accipit: mihi autem qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt. Quia tempus non præjudicat fidei.**

*Sed contra, cum vidissent, quod creditum est mihi Evangelium præputii, sicut Petro circumcisionis. Ut prædicem gentibus, sicut Petrus Judæis. Qui enim operatus est in apostolatam Petro circumcisionis, operatus est et mihi inter gentes. Non illi sum inferior, quia ab uno sumus ambo, in unum ministerium ordinati. Et cum cognovissent gratiam, quæ data est mihi: Jacobus, et Cephas, et Joannes. Hic reddit causam, et nomina, et qui essent quos supra dixerat. Qui videbantur columna esse. Firmamentum Ecclesiæ, et in quibus incumberat. *Dixit dederunt mihi. Consenserunt, ita nos debere docere. Et Barnabæ societatis. Ambo enim simul missi sumus ab Spiritu sancto gentibus Evangelium prædicare. Ut nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem. Essent, subauditur. Tantum ut pauperam memoriam essemus. Qui sua vendentes ad apostolorum pedes posuerant: aut quorum bona fuerant a Judæis invasa, sicut ad Hebræos dicitur: Et sapientiam bonorum vestrorum cum gaudio suscepis. Quod etiam sollicitus sui hoc ipsum facere. In omni epistola hoc agit. Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti. Galatarum infirmitas compulit eum narrare quod nec ipsi Petro pepercit, veritatem Evangelii non libere defendenti, sicut ad profectum Corinthiorum manifestavit visionem quam annis quatuordecim occultaverat. Hoc autem totum agit, ut ostendat se nunquam circumcisionis fuisse factorem, sicut de illo pseudoapostoli jactabant. Quia reprehensibilis erat. A gentibus: quia eos judaizare cogebat. Prius enim quam veniret quidam ab Jacobo, cum gentibus edebat. Edebat enim his qui ex gentibus erant, sciens sibi dictum a Domino, ut neminem hominum vocaret immundum. Cum autem venissent, subtrahebat, et segregabat se, timens eos qui ex circumcisione erant, et simulationi ejus consentirent ceteri Judæi. Non ideo reprehenditur, quia cum illis edebat, sed quia se postea subtrahebat. Ita ut Barnabas diceretur ab illis in illam simulationem. Qui mecum missus ad gentes, nullam esse differentiam prædicaverat inter Judæum atque gentilem. Sed cum vidissem quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii. Quamvis hoc propter scandalum faceret Judæorum, tamen publice illum conveni, ut et Judæis superbia, et gentibus desperatio tolleretur. Dixi Cephas coram omnibus. Publicum scandalum non poterat private sanari. Si tu cum sis Judæus. Rationem reddidit, non injuriam fecit: si tu non tenes quod natus es, quomodo illos facis tenere quod nati non sunt? Gentiliter et non Judaice vivis. Non ex operibus, sed sola fide per gratiam vitam habere te nosti. Quomodo cogis gentes judaizare? Nos natura Judæi, et non ex gentibus. Subtrahendo te tanquam in malum (hoc est: malum) aliquid habentibus. Peccata res. Tamen peccatores, quia conclusit Scriptura omnia sub peccato legis. Legis, non justitiam operibus. Opera autem legis circumcisio, sabbatum, dies festi, baptismata, et cætera, quæ non propter justitiam, sed occupandi populi gratia sunt mandata. Nisi per fidem Jesu Christi:**

et nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis, id est, fidem a Christo donatam. Propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro. Hoc tempore. Injta simplicem intellectum justificabantur quondam ex lege, non omnis caro, sed hi tantum homines qui in Palæstina erant. Nunc autem ex fide Jesu Christi justificatur omnis caro, quum Ecclesia ejus in toto orbe fundatur. Quod si quærentes justificari in Christo, inventi sumus et ipsi peccatores. Si enim gentes fides sola non salvavit, nec nos, quia ex operibus nemo justificabitur. Ergo adhuc peccatores sumus, et Christus peccatorum minister est, tanquam non valens peccata donare. Nunquid Christus peccati minister est? Absit. Peccatoribus ministrat, sicut Moyses, quia per Moysen, id est legem, aucta sunt peccata, non ablata. Si enim quæ destruxi hæc iterum ædifico, prævaricatorum me constituo. Destruxi nihil amplius habere Judæum, si hoc iterum reædifico, ut illi dicunt, ipse meæ sententiæ refragator invenior. Ego enim per legem legi mortuus sum. Per legem Christi veteri, sive per ipsam legem veterem ipsi mortuus sum, quia ipsa se cessaturam prædixit. Ut Deo vivam. Non sæculo. Christo crucifixus sum cruci. Omnibus peccatis mortuus sum, propter quod lex data est. Ergo lex mihi minime necessaria est. Vivo autem jam non ego. Non vivit vetus homo, ille qui quondam vivebat in lege, qui persequabatur Ecclesiam; vivit autem in eo Christus, sapientia, fortitudo, sermo, pax, gaudium, et cæteræ virtutes, quas qui non habet, non potest dicere: Vivit autem in me Christus. Hoc autem totum sub sua persona adversus Petrum de Petro disputat. Vivit vero in me Christus. In illo vivit Christus, in quo vivunt virtutes ejus. Quod autem nunc vivo in carne. Aliud est in carne esse, aliud in carne vivere: qui enim in carne sunt, Deo placere non possunt; unde ad bene viventes dicitur: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu. In fide vivo Filii Dei. In sola fide: quia nihil debeo legi. Qui dilexit me, et tradidit seipsum pro me. Ut Patris suamque faceret voluntatem. Seipsum pro me, non aliquid aliud. Non abjicio gratiam Dei. Non debeo illi ingratus existere, qui me tantum dilexit, ut pro me mori non recusaret. Abjicio enim gratiam, si mihi hoc solum non sufficit. Si enim per legem justitia. Si lex poterat justificare, superflue Christus mortuus est. Erubescant qui dicunt quod lex ad regnum miserit. Ergo Christus gratis mortuus est. Hucusque contra Petrum, vel contra Judæos: nunc ad Galatas revertitur.

CAP. III. *O insensati Galatæ. Non est contrarium Salvatori, qui fratrem fatuum vocari prohibet, non enim dicitur sine causa. Stultos vocat quia spiritum legis, et litteram diducare non possint. Quis vos. Quis vobis invidit? sicut Salomon dicit: Domum invidi cruciat oculus. Fascinavit non credere veritati? Qui apud nos invidus, in Græco significantius ponitur (βασανωτής) fascinator. Dicitur fascinus proprie infamibus nocere, et ætati parvulæ, et iis qui necdum firmo vestigio figunt gradum. Unde est illud: Quis te-*

* Participium passivum verbi *noceo*, quod vulgo non

neros oculus mihi fascinat agnos? Quomodo ergo tenera ætas noceri dicitur fascino, sic etiam Galatæ in Christi fide nuper nati et nutriti, quodam fascino sunt nociti, et stomacho fidei nauseati; Spiritus sancti ebum evomuerunt. *Ante quorum oculos Jesus Christus proscriptus est. Quibus tantum manifesta facta est passio ejus me prædicante, ut eum ante oculos vestros pendero putaretis. Et in vobis crucifixus. Sententiam accepit; sive, quem tanquam damnatum, etiam nunc vilem habetis. Hoc solum a vobis volo dicere. Hoc unum vos interrogo, Spiritum sanctum vobis legis opera dederint, an auditus fidei. Ex operibus legis Spiritum sanctum accepistis, an ex auditu fidei? Si ex fide Spiritum accepistis, quid vobis amplius conferet lex? Sic stulti estis, ut cum spiritu cæperitis. Cum Judæi non aliter Spiritum accipiant, nisi per fidem, vos econtrario putatis vobis Spiritum non sufficere, nisi et legi subdantini. Nunc carne consummami. Tanta passi estis sine causa. Adverte quod qui Scripturam juxta litteram sequitur, consummari carne dicitur. Si tamen sine causa. Pro Christo si passi estis, tamen non gratis. Hic, Si tamen, non dubitantis est, sed confirmantis: ut est illud: Si tamen justum est apud Dominum retribuere his qui vos tribulant tribulationem, et vobis qui tribulamini, requiem nobiscum. Qui ergo tribuit vobis Spiritum et operatur virtutes in vobis. Spiritum sanctum sola virtute accepistis, qui non nisi a justis accipitur. Justos ergo sine legis operibus fuisse vos constat. Ex operibus legis, an ex auditu fidei? Legis opera, sabbati otium, observatio circumcisionis, et cæremoniarum superstio. Sicut scriptum est: Abraham credidit Deo, et reputatum est ei ad justitiam. Ita et vobis fides sola sufficit ad justitiam. Cognoscitis ergo quia qui ex fide sunt. Sive Judæi, sive Græci. Hi sunt filii Abraham. Non qui carnaliter circumcisi sunt. Providens autem Scriptura. Antea videns. Quia ex fide justificat gentes Deus, prænuntiavit Abraham. Non ex operibus, sed ex fide, quam ipse inspirat gratia sua. Quia benedicentur in te omnes gentes. Non soli Israëlitarum. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fidelibus Abraham. Non enim omnes circumcisa sunt gentes, ut possint ex operibus benedici. Quicunque enim ex operibus legis sunt, sub maledictio sunt. Quia ita prævaluit consuetudo peccandi, ut nemo jam custodiat legem, et ideo non immerito subja ent maledictio. Scriptum est enim, Maledictus omnis. Queritur, Utrum fides sola sufficiat Christiano, et, Utrum non sit maledictus qui evangelica præcepta non servat. Fides sufficit, ut primo credentem et justum efficiat, si deinceps in justificatione permaneat; cætarum sine operibus mortua est, sed fidei operibus, non legis. Qui non credit Deo, attendit mandatis, et eos qui Evangelii præcepta contemnunt, maledictos esse et Salvator edocuit dicens: Discedite a me, maledicti, in ignem æternum. Et Jacobus apostolus: Qui unius mandati transgressor est, omnium reum se esse monstravit. Sed istud unum transgressum charitatem intelligunt docti, in qua omnis lex pendet et nisi intransitive sumitur. Edit.*

prophetae. Nam quidam dicunt quod fides sine operibus prosit, quia et si baptizatus transeat statim, aut certe facultas desit unde operetur, sufficit fides sine operibus, nam opera sine fide nihil sunt. *Qui non permanserit in omnibus quae scripta sunt in libro legis, ut faciat ea.* Hoc est, qui non omnia usque ad suam mandata legis servaverit. *Quoniam autem in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est.* Ille tempore lex nullum justificat, sic nec antea profuit sine fide. *Quia justus ex fide.* Fides perfecta est, non solum Christum, sed etiam in Christo credere. *Vivit.* Vitam habet. *Lex autem non est ex fide.* Quia non justificat. Justus ergo ex fide vivit, et non additur in his sive in illis. Vivens autem in lege, qui fecerit, vivit in eis, hoc est, in his quae fecit, quae putavit bona, mercedem laboris sui habens, ea tantum opera quae fecit in praesenti vita, sive longitudinem vitae, ut Iudaei putant, sive declinationem praesentis praenae, per quam transgressor legis occiditur. *Sed qui fecerit ea, vivet in illis.* Sui laboro vivit, sub timore vivebat in illa quandiu viguit Christus. Qui sub maledicto non erat, quia solus per omnia legem implevit, et ideo indebito maledicto, ejus nostrum compensatum est maledictum, ut libere transientes ad fidem, legis opera non careamus. *Nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* Qui emit, alienum emit: qui autem redimit, id emit prope quod suum fuit et suum esse desinit. Redemit ergo noster Christus de maledicto legis, quod peccantibus constitutum est, sicut dicit: *Ecco peccatis vestris venditi estis, et reliqua.* *Quia scriptum est: Maledictus omnis qui pendet in ligno.* Considerandum est, quod non quicumque in ligno pependerit, maledictus sit apud Deum, sed qui peccaverit, et propter scelus morti fuerit adjudicatus. Non ideo maledictus, quia crucifixus est quicumque malus, sed quia meruerit pro reatu crucifigi, quia reum non facit poena, sed causa. Sic enim est scriptum, Si cui fuerit iudicium mortis, suspendaris cum in ligno, et non manebit corpus ejus in ligno, quia maledictus omnis qui pependit in ligno. Non ideo maledictus quia pependit, sed ideo pependit, quia maledictus. Christus ergo, cui non erat iudicium mortis, nec erat causa crucis, et maledicti, pro nobis maledictum subiit, quia omnes rei eramus mortis, et debiti ligno, quia maledicti, quippe qui non permansimus in omnibus quae scripta erant in libro legis, utrumque enim eadem lex decreverat maledictum. *Ut in gentibus benedictio Abrahamae fieret in Christo Jesu.* Ut sola fide gentes benedicerentur in Christo, sicut promissum fuerat Abrahamae. *Ut pollicitationem spiritus accipiamus.* Qui per Johel promissus est omni carni, id est, omni generi hominum: a parte totum, secundum synecdochen. *Per fidem.* Solam. *Frater, secundum hominem dico.* Humana comparatione loquor: comparari enim humana divinis propter evidentiore intellectionem possunt aequari non possunt. *Tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut supererminat.* Hoc est, jure conscriptum testamentum non dicitur sine morte.

A *Abrahamae dictae sunt repromissiones.* Promissiones Abrahamae Novum Testamentum vocat. *Et semini ejus.* A Deo. *Non dicit, Et seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno, Et semini tuo, qui est Christus.* Semen Abrahamae Christum interpretatur. *Hoc autem dico testamentum confirmatum a Deo, quae post quadringentos et triginta annos facta est lex.* Lex quae post tantum temporis data est, testamentum illud non potest evacuare, quod Abrahamae Deus confirmavit in Christo. Hoc si quaeramus, utrum Vetus an Novum sit hoc Testamentum, quod dicit confirmatum a Deo, non infirmari a lege, quae post quadringentos et triginta annos facta est, nulli dubium quin Novum, sed in prophetis latebris occultatum, donec veniret tempus quo revelaretur in Christo. Ad Testamentum Vetus illi pertinent, qui cum acceperint legem sanctam et justam, putant sibi ad vitam litteram posse sufficere, justitiam suam quaerentes statuere, justitiae Dei non sunt subiecti. Sed dicit aliquis: Quomodo vetus appellatur, quod post annos 430 factum est per Moysen, et novum dicitur, quod ante tot annos factum est ad Abrahamam. Qui ex hoc non litigiose, sed studiose movetur, intelligat: primum quia ex anteriori tempore dicitur vetus, ex posteriore autem novum; revelationes eorum considerantur in his nominibus, non institutiones. Per Moysen quippe Testamentum Vetus, per quem lex data est sancta et bona, per quam fuerit non abolito, sed cognitio peccati: per quam convincerentur superbi. Erat enim occulta ista lex ab initio, cum homines iniquos natura ipsa convinceret, alii facientes quod sibi fieri nolissent. Revelatio autem Novi Testamenti in Christo facta est, cum est manifestatus in carne, in quo apparuit justitia Dei, id est, quae hominibus ex Deo est. Sic enim ait: Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est. Ecce quia causa illud dicitur Vetus Testamentum: quia priore tempore revelatum est. Deinde quia Testamentum Vetus pertinet ad hominem veterem, a quo necesse est hominem incipere: Novum autem ad hominem novum, quod debet homo ex vetustate transire: quia in illo sunt promissa terrena, in isto promissa caelestia. *Non irritum facit ad evadendam promissionem. Nam si ex lege haereditas, jam non ex promissione.* Non posse per legem, quae postea data est, repromissiones, quae ante factae sunt ad Abrahamam, destrui: et posteriora prioribus prejudicare, cum repromissiones ad Abrahamam ante 430 annos datae sint, benedicerentur in illo universae nationes. *Abrahamae autem per repromissionem donavit Deus.* Non ergo quae ex lege, quae nondum erat, sed cum venit, ostendit peccatum, non abstulit. *Quid igitur? Ut quid ergo data est infirmis necessaria? ut lubricos et errantes praeccepti salutaris austeritate cohereret, et observationum a tenuitate concluderet.* Bona autem lex, quia spiritalis? ei ergo non putat spiritalem (sic). Bona est lex, si supra litteram mentem erigas, quia littera occidit. *Lex propter transgressionem posita est.* Ut nos doceret non transgredi, vel constringeret ut quod dum Christus veniret. *Donec veniret semen cui promiserat. Post*

offensam in cramo populi, post adoratum vitulum, et murmur in Dominum, lex transgressionis prohibitoria successit. Justo lex non est posita, et ideo tam dura præcipit, ut domaret superbiam Judæorum. Propter transgressionem, inquit: nam non propter justificationem. Hæc audientis conicessant, qui delirant quod lex quemquam per se ad regnum cælorum transmissit. *Ordinata per angelos.* Hoc vult intelligi quod in omni Veteri Testamento, ubi angelus quicumque sit visus, in illo mediator loquebatur, qui dicit: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob. Nec enim mirum si Deus loquatur in angelis, cum etiam per angelos qui in hominibus sunt loquatur Dominus in prophetis, dicente Aggeo: Et ait angelus qui loquebatur in me; et infert: Hæc dicit Dominus Deus omnipotens. Angelus possumus accipere Moysen, Aaron et Josue, qui designantur fuerunt, per quos Deus legem dedit et ordinavit per angelos. Quæ lex per angelos ordinata est. Legimus enim angelos adfuisse sive Moysi, ut quidam putant, sive Christo. Nam et Moyses, inquit, inter Deum et populum medius fuit. Nam angelus officii nomen est, non naturæ. *In manu mediatoris.* In potestate, et potentia, et virtute Christi. *Mediator autem unius non est, Deus autem unus est. Lex ergo adversus promissa Dei? Absit.* Subauditur substantiæ, vel unius partis: quia inter Deum et homines existit mediator. Ideo autem addidit: Deus autem unus est, ne quis eum propter officium carnis assumptæ ab unitate divini substantiæ separaret. Unius non est, ut subaudias, substantiæ: quia in Christo sicut una persona, ita gemina substantia. *Si enim data esset lex quæ posset vivi fieri.* Sicut ad Romanos. Nam quod impossibile erat legis in quo infirmabatur: scilicet quia jam a nemine servabatur: si enim non viviferebatur, quomodo mortuos ad regnum mittebat? *Vere est lex esset justitia.* Hæreditatem justitiam nominavit, vel certe justitiam, quæ ex fide est Novi Testamenti. *Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato.* Deprehendit. *Ut promissio Jesu Christi daretur credentibus.* Ut necesse esset sola fide per gratiam salvari credentes. *Prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur.* Priusquam veniret cui crederemus, vel per quam crederemus. Si venit, ubi sunt qui dicunt quod ex natura sit fides? *Conclusi in eam fidem quæ revelanda erat.* Servabamur a lege huic fidei, quæ erat revelanda. Ergo non est ex natura, quæ quandoque post legem est revelata. *Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo.* Perfectæ ætatis discipuli non indigent pædago. *Ut ex fide justificemur.* At ubi venit fides, jam non sumus sub pædago. Diligenter adverte, quoties dicit, Ex fide: ut confundantur illi qui dicunt quod lex ad regnum misit sine gratia: et non intelligunt quod quicumque sub lege salvati sunt, gratia sunt salvati, quia ex fide, quam gratia tribuit. *Omnes enim filii Dei estis per fidem in Christo Jesu.* Omnes enim æqualiter et Judæi et gentes per fidem solam, qua dono Dei creditis Christo. *Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Filium Dei induti, et toti ejus

membra per baptismi sanctificationem effecti, filii Dei sitis necesse est. Utquid ergo vobis legem, quæ peccatoribus data est, quibus jam peccata remissa sunt? *Non est Judæus neque Græcus.* Tunc inter Judæum et proselytum, etiam inter tribum et tribum, et in istis omnibus diversitas erat. *Non est servus, neque liber.* Non conditione separantur, sed fide: quia potest et servus libero esse melior, et liber servum in fidei qualitate prævertere. *Non est masculus neque femina.* Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu. Fortitudine et imbecillitate corporum separantur. Cæterum fides in mentis devotione censetur: nam sæpe mulier viro sit causa salutis. *Si autem vos Christi, ergo Abraham semen estis, secundum promissionem hæredes.* Si corpus Christi unum omnes facti estis, Abraham semen estis et veri hæredes: non ex carnali semine, sed ex divina promissione.

CAP. IV. *Dico autem: Quanto tempore hæres parvulus est.* Secundum comparisonem cœptam loquitur. *Nihil differt a servo, cum sit dominus omnium; sed sub tutoribus et actoribus est usque ad præfinitum tempus a patre.* Quia in illos dominatum sacerdotes et principes exercebant, quos tutores et actores appellat. Modo autem non dominari, sed formam exhibere jubentur: quia omnes genus sumus sacerdotale, et omnia communiter, quamvis per illos sacramenta percipimus. Tutores autem et actores possunt et propheta accipi, qui rumi verbis quotidie in adventum Salvatoris erudiebantur, sicut pædagogus lex Moysi superius dicta est. Recte et sub tutoribus et actoribus esse dicuntur, qui habentes spiritum timoris, necdum meruerunt spiritum libertatis et adoptionis accipere. *Ætas enim infantie peccata formidat, pædagogum metuit, non confidit se liberam, licet per naturam domina sit.* Ita et nos cum essemus parvuli. Potest intelligi quandiu quis parvulus est, nec statutum a patre tempus implevit, ut filius et hæres appellari queat. *Sub elementis hujus mundi eramus cæcipientes.* Dierum et temporum, quæ propter infirmitatem, et ne idola observaremus, aliquando accepimus: elementa mundi eos quos supra tutores et actores dixerat appellavit, quod sub ipsis primum præsidibus constituti, qui necdum filii Dei ad nos capere poteramus adventum. Alii elementa mundi, cælum et terram, et ea quæ intra hæc sunt, dixerunt. Alii legem interpretantur elementa, et eloquia prophetarum: quod per hæc quasi initia et exordia litterarum Dei timorem, qui sapientiæ principium est, suscipimus. Tamen simpliciter elementa pro litteris accipiuntur, vel lex et propheta, quod per ea initiantur homines: et non tam sui quam alterius rei utilitate discantur: ut possimus orationem legere contextam, in qua sensus magis et ordo verborum quam litterarum principia considerantur. *At ubi venit plenitudo temporis.* Quando jam legem nemo poterat per consuetudinem custodire, vel quod in præsentia sua decreverat se facturum. *Misit Deus Filium suum.* Missio Filii incarnationis ejus intelligitur, non diuinitus majestatis. *Factum ex muliere.* Mulier, non corruptionem, sed sexum si-

gnificat. Denique Eva statim ut fac a est, mulier appellatur. Quomodo sub lege factus est? ut eos qui sub lege erant redimeret. Nam si aliter salvari non poterant, sic propter illos qui nati erant, ex muliere et femina nasci voluit. Nam et baptismum id eo quasi poenitens, cum esset a peccatis liber, accepit, ut ceteros edoceret mundandos esse per baptismum. *Factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret.* Quia si sub lege factus non esset, Judæos salvare non poterat. Gentes vero poterat positas sub lege redimere. *Ut adoptionem filiorum reciperemus.* Non enim omnes recepissemus adoptionem, si factus sub lege non esset. *Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem : Abba, Pater.* Probat nos filios esse Dei, ut spiritum quem in se habuit, Christi acciperemus, clamantem, id est clamare nos facientem. *Itaque jam non es servus, sed filius; quod si filius, et hæres per Deum.* Quid vis servus fieri, qui accipiens spiritum Filii, filius et hæres effectus, non per meritum proprium nec per naturam? *Sed tunc quidem ignorantes Deum.* Convertit se ad illos, hoc est, ex gentibus credentes, et arguit illos quod dies festos velint et tempora Judaica observare, sicut antea ad idola faciebant. Nam et Judæis ideo isti dies concessi sunt, ne eos amore festivitatis idolis exhiberent. *His qui natura non sunt dii serviebatis. Nunc autem cum cognoveritis Deum, imo cogniti sitis a Deo, quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa, quibus denuo scribere vultis?* Quia non novit iniquos : non ergo vos illum quæsisistis, sed ille vos. *Dies observatis, et menses, et tempora.* Nos non similiter : non enim calendarum colimus, nec dies festos in luxuriis, sicut illi, et epulis celebramus : sed in azymis sinceritatis et veritatis. *Et annos.* Forte de septimo remissionis anno dicit, aut de quinquagesimo, id est jubilæo. *Timeo ne forte sine causa laboraverim in vobis.* Nihil enim profeci Christianos vos faciendo, si ista iterum observatis. *Estote sicut ego.* Sancti estote, et perfectiora sapite. *Quia et ego sicut vos.* Homo qui sine querela vixi in lege, omnia ut stercora arbitratus sum, ut Christum lucrificarem. *Fratres, obsecro vos, nihil me læsisistis.* Ut merito putetis me inimicitiarum, et non salutis vestræ causa moveri. *Lædit discipulus magistrum, si per negligentiam suam præcepta laborumque ejus spernit.* Scitis autem quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis jampridem. Sive passionum, sive naturalem infirmitatem : quia habebat thesaurum in vasis fictilibus. Per infirmitatem carnis docet, qui dicit, si se non continent, nubant : hoc est humiliora præcepta dedi vobis, quasi parvulis. Potest et ita accipi : quando veni ad vos, non veni in sermone sapientiæ, sed humilis atque contemptus. *Et temptationem vestram in carne mea non spreveritis neque respuxistis.* Grandis tentatio est discipulis, si magister aut infirmetur, aut impune lædatur. Sed ideo hic a Deo ista pati permittuntur, ut virtutem in infirmitate perficiant, et ut corruptionem sentientes incorruptam vitam majori ardore desiderent. *Sed sicut angelum Dei accepistis me.* Cum se angelo comparatum dicit,

A ostendit angelum majorem. *Sicut Christum Jesum.* Non solum ut angelum, quia me ita suscepistis. *Ubi est ergo beatitudo vestra? Testimonium enim perhibeo vobis, quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, et dedissetis mihi.* Ostendit quanta cum charitate suscepserint, et quomodo se totos ejus doctrinæ tradiderint, ut quæ charisima sunt corporis sui membra eidem dare cuperent, quo vel sic evangelico luminis vicem redderent, si sua lumina tradissent. *Ergo inimicus vobis factus sum, verum vobis diens?* Hæc est naturæ veritatis, ut eam inimicitia prosequantur, sicut per adulationem perniciosæ amicitia prosequuntur. Libenter enim quod delectat auditur; offendit omne quod nolumus : sicut et ii diligere cœperunt sabbati otium, et diærum festorum epulas, prædicantes contra Apostolum, qui omnem continentiam suo docebat exemplo. *Emulantur vos non bene : sed excludere vos volunt, ut illos emulemini.* Emulus et imitator intelligi potest, et inimicus et invidus. Non bene æmulatur qui, ut alium dejiciat, non ut ipse proficiat, æmulatur. *Bonum autem emulamini in bono semper, et non tantum cum præbens sum apud vos.* Nolite illos æmulari, sed bonum semper æmulamini, non ad tempus. *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Per Evangelium in lucem producti, et per doctrinam geniti. Ostendit per poenitentiam posse renasci. Iterum me dolorem sustinere fecis is. In illo vero Christus formatur, qui virtutem fidei ejus intelligit : in quo omnis conversatio ejus exprimitur atque depingitur. Formatur Christus in corde credentium, cum omnia illis sacramenta panduntur, et ea quæ obscura videbantur perspicua fiunt. *Vellem autem esse apud vos modo.* Quia scribere tanta non possum quanta vos audire miremini. *Et mutarem vocem meam.* Vocem blandientis patris in furorem magistri verterem arguentis. Doctrina Scripturæ divinæ ædificat et delectat, sed multo plus prodest, si de literis vertatur in vocem. Magnam siquidem vim habet vox viva, quæ sic exponitur, quomodo in corde generatur. *Quoniam confundor in vobis. Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem non legistis?* Detrimentum discipulorum confusio et opprobrium est magistri, sicut et profectas eorum gloria est præceptoris. Confunditur enim in eis, quia jam filii facti, servi esse desiderant. *Scriptum est enim quoniam Abraham duos filios habuit : unum de ancilla, et unum de libera. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est; qui autem de libera, per repromissionem.* Ismael carnis filius, Isaac fidei fuit. Illum enim Abraham secundum carnalem consuetudinem genuit : istum contra naturam, per repromissionem, credendo suscepit. Qui sunt secundum carnem nati, nisi directores mundi? Qui sunt per repromissionem nati, nisi amatores regni cœlorum? quia et ipsis promissum est desiderantibus vitam æternam, gratis colentibus Deum. *Quæ sunt per allegoriam dicta.* Hoc est, aliud ex alio figuratum. Dedit regulam Apostolus, quomodo allegorizare debemus : scilicet ut manente veritate historicæ, figuras intelligamus. Nam cum dixisset Abraham vero

duas uxores habuisse, postea quod hæ ipsæ præfigurarent ostendit: et hoc ipsum fecit, ubi aliqua sanctorum facta referuntur, non ubi peccata damnantur. Cæterum delicta mysteria dicere, Deum aut impossibilitatis, aut ignorantie notare est, qui aut aliter sacramenta sua monstrare non potuerit, aut nesciens sibi necessaria, peccata quorundam antea generatim condemnaverit; deinde vel postea ea non reprehendisset et vindicasset, si illa propter mysteria sua fieri ipse voluisset: præcepta vero difficile livenies ita interpretata, ne eorum virtutem evacuare videretur. *Hæc enim sunt duo Testamenta: unum quidem a monte Sinai.* Vetus et Novum, quasi duæ matres, et quod in monte Sinai per Moysen datum est. *In servitutem.* Subauditur legis. *Generans.* Judæi metu etiam præsentem cogebantur ut servirent: legis minis terrentur, Christiani præmiis invitantur ut liberi. Illi quasi servi præter moralia præcepta etiam diversis operibus occupantur: nobis tanquam filiis adimpletis moralibus monitis omnia servilia onera auferuntur; et illi sacerdotibus ex debito servientes, etiam tributa reddere cogebantur, nos vero præter charitatem nihil debentes, eos voluntarie honoramus. Ex ipso genere fuerant qui Dominum crucifixerunt et in eadem infidelitate manserunt: inde sunt per omnes terras dispersi, ut ex eorum codicibus Christianæ non desit testimonium veritati. Ex Veteri igitur Testamento Deus condidit Novum, quia Deo placuit usque ad plenitudinem temporis promissis terrenis tanquam in præmio constitutis promissa revelare cælestia, et populo terrenis bonis inhiante in tabulis lapideis legem dedit. *Quæ est Agar.* Ancilla Abrahæ. *Sina enim mons est in Arabia.* De qualitatibus locorum vult intelligi diversitatem Testamentorum. *Qui conjunctus est ei quæ nunc est Hierusalem, et servit cum filio ejus.* Confinis. *Illæ autem quæ sursum est.* Ideo et de cælo advenit mediator et pontifex Novi Testamenti. Et Evangelium non in uno loco, sed in toto mundo est prædicatum. *Hierusalem libera est.* Filii liberæ servi esse non debent. *Quæ est mater omnium nostrarum.* Hoc est multitudinis credentium. *Scriptum est enim: Lætare, sterilis, quæ non parit.* Probat aliam matrem nos habere meliorem quam Judæi, Hierusalem plenam iniquitatis. *Erumpe, et clama, quæ non parturis.* Clama præ magna lætitia. *Quia multi filii desertæ.* Quod præfigurabat Anna, quæ dixit: Sterilis peperit septem, et fetosa in filiis infirmata est. *Magis quam ejus quæ habet virum.* Quæ de fecunditate gloriatur, virum habere se putans: aut quia tunc habebat, antequam eijceretur ancilla cum filio suo. *Nos autem fratres secundum Isaac.* Quomodo de Isaac promissum est Abrahæ, ita et de nobis: quia in eo benedicereutur omnes gentes. *Promissionis filii sumus.* Non secundum Ismael carnem, sed quomodo tunc qui secundum carnem natus fuerat. Non solum Judæi, sed carnales Christiani hodie quoque persequuntur Ecclesiam, aut detrahendo, aut inmittendo calumnias, aut male vivendo, quæ longe major est persecutio. Semper quidem qui carnales sunt, eos qui spirituales

persequuntur: quod mirari non debemus, si hoc nos spirituales intelligamus, si tales nos insecuntur. *Persequatur eum qui secundum spiritum.* In Genesi quidem scriptum est: Quia ludebat Ismael cum Isaac. Sed hic ostenditur non simplex lusus fuisse qui persecutio nominatur, sed quia scurrilem eum et levem volebat facere qualis ipse erat, ne ei in hæreditate præponeretur. Ideo Abraham dejiciendo eum vocem Saræ audire jubetur. Forte Ismael quasi major natus, et eo tempore circumciscus, quo jam poterat intelligere et sentire, quod passus sibi primogenita vindicabat, Scriptura jurgium parvulorum lusum vocabat: hodieque Judæi plus quam gentiles persequuntur Ecclesiam. *Ita et nunc.* Ita vos isti qui similes esse desiderant servos. *Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam et filium ejus. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.* Itaque, fratres, non sumus ancillæ filii. Quantumvis se iniquitas extollat, ancilla est, et subjicienda est sanctis: quantumvis se extollant, et filios Abrahæ esse se jactitent, quando ancillæ filii fuerint, vobiscum hæreditatem habere non possunt. *Sed liberæ.* Non ergo debemus derelicta matre nostra ancillam sequi: quia licet ejusdem viri fuerit uxor, tamen ad tempus, quia nondum poterat Sara generare. *Qua libertate Christus nos liberavit.* Redemit de manu inimici.

CAP. V. *State.* In fide Evangelii firmi estote. *Et nolite iterum jugo servitutis contineri.* Jam enim sæculi tempus effluxit: jam tenebræ transierunt et verum lumen jam lucet: non debetis ultra jugum traheremini cum servis. Jugum servitutis, legem vocat duram, difficilem, laboriosam, quæ cultores suos gravi onere consumat, quod Christus abstulit a nobis illud gravissimum multarum observationum jugum, ne carnaliter circumcidamur, vel reliqua hujusmodi: sed ea spiritualiter intellecta teneamus, remotisque umbris significantiis, in rerum ipsarum, quæ significantur, luce vigilemus. Nam et ad nos pertinet: Ne memor sis injuriæ civium tuorum: et, Allenum, si quis invenerit, reddat, et reliqua. Maximeque ipsum decalogum, excepta sabbati observantia, carnaliter contineri. *Ecce ego Paulus dico vobis.* Ego Paulus audenter vobis dico, neminem pertimescens, non occultans nomen meum, ut audientes non tam missi quam mittentis auctoritate moveantur. *Quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* Quem vobis solum ad salutem sufficere non putatis. *Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se.* Qui caput operum legis suscepit, necesse est ut universa persolvat, et malelicto subjaceat. *Quoniam debitor est universæ legis faciendæ.* Debitor est non solum circumcisionis, sed et dies festos Hierosolymis frequentando, hostiarum holocausta offerre, et reliqua. *Evacuati estis a Christo.* Si enim in lege spem ponitis, infirmam Christi gratiam judicatis: et quod gratis jam accepistis, tanquam non habentes, propriis vultis laboribus adipisci. *Qui in lege justificamini, a gratia excidistis.* Justificari vultis, et unquam magis quam veritatem sequi. Quis ita sit surdus adversus apostoli

voces, ut audeat dicere legem esse gratiam, cum clamet Apostolus: Qui in lege justificamini, a gratia excidistis? *Non enim spiritu.* Spiritualibus actibus, non carnalibus. *Ex fide.* Non ex lege. *Spem justitiæ.* Spe enim salvati sumus. *Expectamus.* Moraliter spiritum ad distinctionem litteræ posuit. Spes vero justitiæ Christus intelligendus: quia ipse est veritas, patientia, spes, justitiæ, omnis virtus: cujus nos secundum expectamus adventum, quo judicaturus est omnia: etiam non in patientia, sed in terrore et justitiâ affuturus. *Nam in Christo Jesu.* Valebat in lege, non valebat in Christo. *Neque circumcisio aliquid valet, neque præputium.* Nec circumcisio prodest, nec præputium obest. *Sed fides.* Ergo et fides operatur: qui enim credit Deo, attendit mandatis. Nam qui credit futuris, amplius operatur quam qui præsentem pœnam metuit. *Quæ per charitatem operatur.* Non per timorem. *Currebatis bene: quis vos impedit veritati non obedire?* Fidei gressibus et moralibus disciplinis, qui vos iterum vocat, quis ille fuit, qui vos legis oneribus impedit, quæ nec ipsi ferre poterunt? *Persuasio hæc non est ex eo qui vocat vos.* Persuasionem istam non dicit Dei esse, sed eorum qui talia asserunt: hortatur eos nullum eorum audire debere. *Modicum fermentum totam massam corrumpit.* Ne quis diceret, cur omnes corripis, dum non omnes erraverint? prædicat quod modicum fermentum malitiæ totam possit Ecclesiæ massam corrumpere. Nolite putare paucorum hominum, qui a Judæa venientes aliud docent, insidias contemnendas, quia modicum fermentum totam massam corrumpit. *Ego confido in vobis in Domino.* In vobis: qui necdum estis pravitate corrupti. *Quod nihil aliud sapietis.* Quam veritas habet. *Qui autem conturbat vos, portabit judicium, quicumque est ille.* Qui conturbat vos ab Evangelii veritate. *Ego autem, fratres, si circumcisionem adhuc prædico.* Sicut de me vobis mentiti sunt seductores, quod ita aliis prædicarem. *Quid adhuc persecutionem patior?* Tanquam legis et circumcisionis inimicus. Omne, inquit, in me odium Judæorum, et cum adversum me frendeant insania, ob aliud non est, nisi quia doceo gentes non debere circumcidi, et legis onera superflua, licet abolita, custodire: quia veniente veritate umbræ cessarunt. *Ergo evacuatum est scandalum crucis.* Ideo enim scandalizantur, quod in sola fide crucis dico esse salutem. Ac per hoc illi inimici sunt crucis ejus, qui per legem dicunt esse justitiam, ad quam jubere pertinet, non juvare. *Utinam et abscindantur qui vos conturbant.* Quidam dicunt, utinam abscindantur ab errore, et inserantur veritati; alii dicunt, si putant sibi hoc prodesse, non solum circumcidantur, sed etiam abscindantur, si exspoliatio membri proficit. *Vos enim in libertatem vocati estis, fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis.* In libertatem Novi Testamenti, in tantum ne per occasionem circumcisionis ad legis servitia revocemini. Et ne libertate vivendi in occasionem carnis utantur, scilicet ne juxta carnem vivant. Juxta carnem circumcidantur. Juxta carnem legis præcepta obser-

vent. Si spiritu magis stent, spiritu præputium carnis abscindant, et ad spiritus intelligentiam altius attendentes humilitatem litteræ derelinquant. *Sed per charitatem spiritus servitia invicem.* Non superbiam doceo, sed voluntarium debet esse servitium, non coactum: quia charitas non quærit quæ suæ sunt, sed quæ proximi. *Omnis enim lex in uno sermone impletur.* Legis etiam ipsa moralia quæ quærentur, uno posunt sermone concludi, et uno præcepto compleri. Non ergo sola ad vitam sufficit fides, ut laciniosa legis præcepta uno dilectionis capitulo concludantur. *Diliges proximum tuum.* Charitas, vel dilectio in quatuor modis completur: hoc est, primo Deus diligendus est; secundo nos ipsos diligamus; tertio proximos; quarto inimicos. Deum plus quam nos, proximum sicut nos, inimicum quasi proximum; et nisi Deum primum dilexerimus, nos diligere non possumus, hoc est, non peccare; et si nos non diligimus, ad quam formam proximos diligemus? si autem proximum non amamus, multo magis inimicum. Si ergo volumus dilectionem habere, primo Deum plus quam animas nostras diligamus: quod ita probatur: si propter Deum etiam salutem nostram et ipsas animas contempnamus, non ergo sola ad vitam sufficit fides? *Sicut te ipsum.* Qui dicit se diligere proximum, non solum ei malum non facit, quod sibi non vult, sed etiam bonum facit ei, quod sibi vult ab alio fieri: et universam legem implet, quæ duo habet genera mandatorum: hoc est, non faciendum malum, et faciendum bonum. *Quod si invicem mordetis et comeditis.* Per contentionem, quia vos meliores alterutrum judicatis, quando detrahitis alterutrum, quando aliena torquemini felicitate, et ex alterius bono vestrum malum facitis, eum invicem mordetis, et quando maledicto vos putatis ulcisci: vel sive secundum legem, oculus pro oculo, et reliqua legis præcepta ad revindicandum parata quæritis, ut morsum sequatur remorsus, ut quæ videtur justitiæ esse, consumptio sit: non unum vindicans, sed utrumque consumens. *Videte ne ab invicem consumamini.* Dum alter alteri occasio perditionis existit. *Dico autem, Spiritu ambulate.* Spiritualibus actibus quos infra describit. *Et desideria carnis non perficietis.* Non quod caro sine anima concupiscat: sed ipsa anima, quando carnalia cogitat, caro dicitur: quando divina, unus spiritus cum Deo. *Quandiu ergo duplex in nobis desiderium, vel voluntas est, non perficimus quæcumque volumus.* Uno ædificante, et alio destruyente non perficimus: dum reluctamur desideriis. Et hoc notandum, quod non dixerit, ne habueritis, sed ne perfeceritis: id est: Ne consensum præbeat, et desinatis facere. *Caro enim concupiscit.* Carnales actus. Non enim caro sine anima concupiscit, quamvis caro concupiscere dicatur, quia carnaliter anima concupiscit. Tunc enim erit justus sine ullo omnino peccato, quia lex nulla erit in membris ejus repugnans legi mentis ejus: sed prorsus tota anima et mente diligit Deum, quod est primum summumque præceptum. *Adversus spiritum; spiritus autem adversus carnem.*

Hæc enim sibi invicem adversantur. Adversus spiritalem actum : caro adulterium, spiritus castitatem desiderat. *Ut non quæcunque vultis, illa faciatis.* Hæc facit ratio, ut voluntatem consequatur effectus, quia in hac vita pugnat caro contra spiritum, et spiritus contra carnem. *Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege.* Si vos totos spiritualibus occupetis, non vobis opus est lex, quæ carnalibus data est. Si spiritu, inquit, ducimini, non estis sub lege. Lege utique quæ timorem incutit, non quæ tribuit charitatem. Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris non per legis litteram, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hæc est lex libertatis, non servitutis. In quantum quisque spiritu ducitur, non est sub lege : quia quantum condelectatur lege Dei, non est sub legis timore, qui timor termentum habet, non delectationem. *Manifesta autem sunt opera carnis.* Nec difficile est discernere inter carnalia opera atque spiritualia. *Quæ sunt fornicatio, Principium operum carnis, fornicatio, Immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus.* Quam faciebat Onan, filius Judæ. *Veneficia, inimicitia, contentiones, amulationes, ira, rixa, dissensiones, secta, invidia, homicidia, ebriitates, comestiones.* Inimicitias et cætera similia carnalia dixit quæ animæ sunt, non carnis : ne Manichæam carnem accusare putarent. Sed omne malum carnale defini- vit, quia carnalia cogitandum efficitur. Omne vero bonum spiritale, quia desursum descendit. *Et his similia.* Potestis ex his cætera ipsi colligere. *Quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequentur.* Notandum itaque prælegendumque quod contententes, et dissidentes, et iracundos, cum idololatriæ, veneficiorum, et homicidiorum, penitus exclusit a regno. *Fructus autem Spiritus est charitas.* Omnium virtutum prima est charitas, quæ, sicut notavimus, in quatuor dividitur partes, in dilectionem Dei, in suam uniuscujusque, in proximi et inimici. *Gaudium, Spirituale, Pax.* Si tranquilla mens nullis passionibus perturbetur. *Longanimitas.* Injurias illatas sustinere. *Bonitas.* Semper benefacere velle. *Benevolentia.* Nulli injuriam facere, sed et sibi factam patienter tolerare. *Mansuetudo, fides.* Notandum quod et fides a Deo detur : quam inter fructus spiritus septimo loco Apostolus posuit ; et hoc notandum, quia a Deo est fides, vel Deo credere, vel hominibus promissa complere. *Molestia.* Non irasci. *Continentia, castitas.* Continentia pro tempore est : castitas sempiterna. Et non solum a fornicatione, sed ab omni iniquitate contineri. *Adversus hujusmodi non est lex.* Non enim ista prohibuit, et qui novum implet, non est in Veteri Testamento. *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitis et concupiscentiis.* Si omnia simul vitia crucifixæ sunt, et caro quasi pendens nihil concupiscit, ut quid nobis legem, quæ data est ad vitia coercenda ? Simul illud notandum, quod eos dixerit Christi esse qui carnem cum vitis et concupiscentiis crucifigunt : contra illos qui solum fidem sufficere arbitrabantur.

CAP. VI. Si vivimus spiritu, spiritu et ambulemus.

A Per spiritum vitam habemus, si spiritualiter conversemur, et non legi carnaliter serviamus. Quis est autem qui vivit spiritu, nisi absconditus homo noster, qui et juxta carnem interdum solet vivere ? Sed cum spiritu vixerit, spiritu ambulat. Cum in carne voluerit ambulare, vivens mortuus est. Vir per octus in Christo, semper vivit spiritu : spiritu obedit, nunquam vivit in carne. Econtra qui se totum carni dedit, et passimibus deputavit, nunquam vivit in spiritu. Inter hos medii sunt, quos nec spirituales possumus appellare, nec carnos ; sed qui inter virtutes et vitia fluctuantes, nunc ad meliora retrahuntur, et spiritus sunt ; nunc carnis lubrico supplantantur, et caro sunt. Si spiritu, inquit, vivimus, spiritu obtemperemus, nequaquam per legem, sed per charitatem, nobis invicem servientes. Non debemus de Scripturarum interpretatione contendere, et dicere, verbi gratia : Circumcisio melior est : non, sed præputium. Contemnenda historia, et allegoria sequenda : imò allegoria vana est, et umbratica, et nullis veritatis fulta radicibus. Unde venit, ut invicem nascantur invidiæ. Excludere enim, ait, vos volunt, ut illos amulemini : non tam veritatem legis volentes docere, quam vincere. *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.* Istæ grandes expositiones de commentis sancti Hieronymi sunt ad Galatas. Inanis gloria est, si in his sunt quæ non præcipiuntur in lege, ut abstinentiam omnis carnis cogamus facere quod facimus, et cum ipsa jam non potuerimus, hæc superflua esse dicimus. Dicam plane, nec tacebo passionem meam, passionem pene communem, non de divitiis, non de potentia, non de pulchritudine, et corporum venustate gloriandum : hæc enim manifeste inter carnis opera numerantur. Eleemosyna si ob laudem fiat, inanis est gloria : longa oratio, pallor ex jejuniis sequens. Non mea sunt verba, sed Salvatoris in Evangelio peronantis. Ipsa quoque castitas in matrimonio, in viduitate, in virginibus sæpe plausum querit humanum : et quod dudum timeo dicere, sed dicendum est : martyrium ipsum, si ideo fiat ut admirationi et laudi habeamur a fratribus, frustra sanguis effusus est. Loquitur Apostolus, loquatur Vas electionis : Si tradidero corpus meum, ut glorier (sic), charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Ille qui dixerat : Scio hominem in Christo, ante annos quatuordecim, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit, raptum esse usque ad tertium cælum, et reliqua. Illi, inquam, qui plus omnibus laboravit, ne magnitudo revelationum extolleret eum, datus est stimulus carnis ejus, angelus Satanae, qui eum colaphizaret, ut non extolleretur. Et certe ter Dominum rogavit ut discederet ab eo : sed dictum est ei : Sufficit tibi gratia mea : virtus enim in infirmitate perficitur. Quid tam Dei opus, quam Scripturas legere, in ecclesia prædicare, sacrosdotium capere, ante altare Domini ministrare. Sed hæc, nisi aliquis omni diligentia custodierit cor suum, de cupiditate laudis oriuntur. Videas per ceterosque (quod etiam Tullius ait) libros suos de

contemnenda gloria inscribere, et causa glorie pro-
prij nominis titulos praenotare. Interpretamur Scri-
pturas saepe, et quae digna lectione sunt scribimus,
et nisi causa Christi fiant, sed memoriae in posteros,
et faniae in populos, totus labor irritus fiet: et eri-
mus quasi tympanum sonans, et cymbalum concre-
pans. Videas plerosque de Scripturis inter se con-
tendere, et athleticum scamna Dei facere sermonem:
in vicem provocant, et si victi fuerint, invident:
iuanis quippe gloriae cupidi sunt. *Fratres, et si praeco-
cupatus fuerit homo in aliquo delicto: vos qui spiri-
tales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Prae-
venitur humana fragilitas in levioribus, quae ex
insperato contingunt: ceterum non est praeventio,
ubi aliquid cum consilio diu meditato committitur,
non illis dicit qui non fuerant persuasi, ut non man-
suetude corrigant praeventos. Sciens Paulus ejus Dei se
esse cultorem, qui nollet mortem peccatoris, sed poen-
itentiam, et omnem creaturam, licet non peccet,
tamen posse peccare, eum quoque qui spiritualis
est, cohortatur sui timore, ne peccet, et manum por-
rigere corruenti: et pulchre praecupatum in delicto
hominem vocat, qui mori possit, ex ipso nomine
fragilitatem conditionis ostendens, ut dignus sit
venia, qui velut homo errore deceptus, et mersus in
voraginem, seipsum sine auxilio et adiutore erigere
non possit. Notandum, quod non peccatis pluribus,
sed qui vitio aliquo praecupatus erravit, illi lenitatis
spiritum et mansuetudinis in correctione peccati
spiritualis adhibeat, ne rigidus, ne iratus et tristis,
corrigere cupiat errantem: sed provocet eum sponte
ad salutem, veniam repromittens: et Christi testi-
monium proferat, quo gravi legis et peccatorum
onere depressos ad jugum suum suave, et leve invitet
onus: ut discat quia humilis sit, et mitis, et man-
suetus corde, et inveniat requiem animae suae. Utamur
hoc testimonio adversus haereticos, qui diversas fin-
gentes fabulas, natura aiunt spiritalem esse arborem,
et nunquam malos afferre fructus. Ecce Apostolus,
cujus et ipsi auctoritatem sequuntur, dicit eos qui
spirituales sunt posse peccare, si per altitudinem cor-
dis sui insententur et corruant. Quod et nos quoque
fatemur, et eos quoque spirituales fieri si ad meliora
revertantur. Opponi potest illud quod ad Corinthios
scribitur: Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in
charitate et spiritu mansuetudinis? Si enim ibi ad
peccatores non in spiritu mansuetudinis, sed in
virga venire se dicit, quomodo nunc illis qui in
aliquo peccato praeventi fuerint, non virgam adhibet,
sed spiritum mansuetudinis? Verum ad eos dicitur
qui post peccatum non sentientes errorem suum,
nolebant in virgibus suis subdi et poenitentia corrigi.
Ubi vero peccator intelligens vulnus suum, tra-
dit se medico curandum, ibi non est virga nec saria, sed
spiritus lenitatis. Sed et illud forte quaeritur: Quod
si propterea instruere quis debeat peccatorem in
spiritu lenitatis, quia consideret se, ne et ipse ten-
tetur, ergo justus, qui de sua certus est mente, qui
scit non posse se labi, non instruat peccatorem in

A spiritu lenitatis? Ad quod dicimus, etiamsi vicerit
justus, sciens quanto labore superaverit, magis pec-
canti veniam largietur. Si quis ergo usque ad senec-
tam in virginitate permanserit, ignoscat ei qui ado-
lescentiae quodam calore deceptus est, sciens quantis
difficultatibus illam transierit aetatem. Si quis pro
nominis Christi confessione cruciatus in tormentis
viderit quempiam denegasse, compatiatur vulneribus
negatoris, et non tam illum victum, quam se vicisse
miretur. Cautelam quoque scribentis attendite, quia
non dixit: Considerans te, ne et tu cadas, sed: ne tu
tenteris. Vincit quippe, vel vincere, adiutore Deo in no-
stra est potestate. Ceterum tentari in potestate tenta-
tis est: si enim Salvator tentatus est, quis potest esse
securus intentatum se vitae hujus maria transire? Non
B ergo Paulus desperat salutem; sed manum porrigit
deprecanti, et quantum in se est, flet cum fiente, in-
firmatur cum infirmo, suaque judicat aliena peccata.
Iste per charitatem adimplet legem Christi, quae lex
est: Hoc est mandatum meum, ut diligatis invicem.
Quae lex Filii Dei est? Diligite alterutrum, sicut et
ego dilexi vos. Qui clementiam non habet, nec in-
dutus est viscera misericordiae et lacrymarum, quam-
vis spiritualis sit, non adimplet legem Christi. Sed et
si quis infirmus in fide est, et adhuc lacte nutritur
infantiae, nec potest tam cito a legali observatione
ad spiritalia sacramenta transire: vos qui robustio-
res estis, ejus onera portate: ne per scientiam vestram
frater pereat, pro quo Christus est mortuus. Portat
quoque fratris necessitatem, qui gravatum pauperem
onere egestatis adjuvat, et facit sibi amicos de iniquo
mammona. *Considerans seipsum, ne et tu tenteris.*
Quia et tu homo es, et potes in aliquo praeventi, et
adiutorio indigere. Sani enim infirmos sustinent, et
mortuos sepeliunt: quia et ipsi infirmari et mori
posse se credunt. *Alter alterius onera portate.* Verbi
gratia: Iram fratris tu portabis, cum tu adversus
eum non irasceris. Et rursum: Eo tempore quo te
ira praecupaverit, ille te lenitate et tranquillitate
supportet. Certe vel si quis in se loquacitatem vicerit,
et pertinaciam nondum vicerit, alius vero adhuc
loquax, sed jam pertinax non sit: debet ille hujus
loquacitatem, et iste illius pertinaciam, donec illud
in illo, et hoc in isto sanetur, charitate portare. *Et sic
adimplebitis legem Christi.* Lex Christi charitas est,
dicit enim: Mandatum novum do vobis, ut vos invi-
cem diligatis sicut ego dilexi vos. *Nam si quis esti-
mat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.*
Qui se putat non posse tentari, sive plus de se lau-
danti se, quam suae conscientiae credit, seipsum se-
ducit. Si quis non vult onera aliena portare, et im-
misericos suo tantum opere et virtute contentus est,
non quaerens quae aliena sunt, sed quae sua: hoc est,
sui tantum amator et non etiam Dei, ipse se seducit.
Opus autem suum probet unusquisque. Qui conscien-
tiam habet operis boni, et se ipsum considerans, opus
suum non reprehendit, non debet de hoc apud alium
gloriarum, et laudem suam foras fundere, et communi-
care cum cunctis, et ex hominum quaerere favore ja-

stantiam : sed in semetipso habeat gloriam, et dicat : **A** Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mundus mihi crucifixus est, et ego mundo. Qui gloriam quaerit ab altero, huic nec mundus crucifixus est, nec crucifixus est ipse cum Christo. Recepit quippe quod quaerebat ab hominibus mercedem suam. *Et sic in semetipso tantum gloriam habebit, et non in altero.* In sua conscientia, non in alterius adulatione. Item aliter : Hoc est portare oleum secum : non ex aliena laude pendere : sed quam gloriam in se habebit, nisi in eum cui dicitur : Gloria mea, et exaltans caput meum? qui gloriatur in sua justitia, non in alieno peccato. Nihil enim proficit per alterius detrimentum, nec ex illius delicto in die iudicii quanto est justior apparebit. *Unusquisque enim onus suum portabit.* Si unum quisque onus suum portabit, alter alterius onera portare non poterit. Sed videndum quod ibi praeeperit, ut peccantes in hac vita nos invicem sustentemus, et in praesenti saeculo alterutrum auxilio simus. Hic autem de Domini dicat in resurrectione iudicio, quod non ex alterius peccato, sed juxta nostrum opus simus recepturi, in die iudicii hoc e est. Nam hic peccantes in hac vita invicem nos sustentemus : et ideo dixit : Invicem onera vestra portate, etc. Onus suum portabit. Non enim onus ejus laus auferet seducenti. *Communicet autem is qui catechizatur verbo ei qui se catechizat in omnibus bonis.* Communicet sive obedientia, verbo, et actibus, imitatione, sive substantia vietus; qui a magistris spiritualia accipitis, magistros carnalia praebete. *Nolite errare. Deus non irridetur.* Homo potest a serpente Dei vindictam negante, irrideri, sicut Eva. Nam Deus exhibet quod promittit. Nam ut omnem diaboli astutiam excluderet, amplius Adae et Evae reddidit quam promisit. Et uxori Loth, etiam quod non praedixerat, fecit. *Quae enim seminaverit homo, haec et metet.* Et quantum seminaverit. *Quoniam qui seminat in carne sua, de carne metet corruptionem.* Qui spem ponit in circumcisione carnali, vel qui vitia seminat in spirituali conversatione, vel in fide. *Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam.* Omne quod loquimur, agimus, cogitamus, in duobus seminatur agris, carne et spiritu : si bona sunt quae de manu, corde, ore promuntur, seminata in spiritu, vitae aeternae fructibus redundabunt : si mala ab agro carnis excipia, corruptionis nobis segetem pullulabunt. Item aliter : Qui legem carnaliter intelligit, repromissiones quoque carnales, et quae in praesenti saeculo corruptuntur, expectat; qui autem spiritualis adjutor est, seminat in spiritu, et de spiritu metet vitam aeternam. Illud etiam observandum, quod qui seminat in carne, cum additamento suo, ponitur; qui autem seminat in spiritu, non dicitur, in spiritu suo, sed simpliciter, in spiritu : qui enim bona seminat, non in suo spiritu, sed in Dei Spiritu; et ideo nemo sibi aliquid tribuat, quia Dei dona sunt, quaecumque bona sunt. *Num autem facientes non deficiamus.* Sicut in Ecclesiastico scribitur : Non impediaris orare semper, et non verearis usque ad mortem iustificari : quoniam

merces Dei in aeternum manet. Indeficientem ergo justitiam indeficiens praemium subsequetur : qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Cohortatur eos ad studium perseverantiae, qui in hac vita mercedem boni operis expectant : nescientes quia sicut in semine aliud sationis, aliud messis est tempus, sic et in praesenti vita sementis est opera quae vel in spiritu vel in carne metuunt. Messis vero futurum iudicium; et pro qualitate vel diversitate sementis diversas non facere messuras, centesimum, sexagesimum, et trigesimum fructum : quam segetem nemo potest metere deficiens. Qui enim perseveraverit, ut supra dictum est, usque in finem, hic salvus erit. Quale est autem, ut cum peccatores quotidie in malis operibus augeantur, nos in bono opere lassemur. **B** *Tempore enim suo metemus non deficientes.* Nunc tempus seminandi est, non metendi : non ergo hic mercedem nostram quaeramus accipere; nec hieme tenera herba dimissa in praesenti, ut haec herba non pre matur, et non sit quae in futuro metatur. Dicitur enim nobis : *Recepistis bona vestra in vita vestra.* Et iterum : *Recepistis mercedem vestram.* *Ergo dum tempus habemus, operemur bonam ad omnes.* Tempus sementis, ut diximus, tempus est praesens, et vita quam currimus : in hac licet nobis quod volumus seminare. Cum ista vita transierit, operandi tempus auferetur, sive aegrotemus, sive sani simus : humiles, vel potentes; ignobiles, vel honorati; esurientes, atque vescentes, omnia in nomine Domini cum patientia et aequanimitate faciamus, et implebitur in nobis illud quod scriptum est : *Diligentibus autem Deum omnia cooperantur in bonum.* Quod si nos oportet in cunctos indifferenter liberalitatis frena laxare, quanto magis in domesticos fidei, et in Christianos, qui eundem habent patrem, et ejusdem magistri appellatione censentur? Videtur mihi locus iste posse superioribus cohaerere, ut domesticos fidei magistros nominet; quibus supra omnia quae putantur bona ab auditoribus suis jusserat ministrari. Ultimum sementis hoc tempus est, festinemus ergo campos omnes serere, et maxime eos qui sunt uberrimi replendum : ne incipiamus tempore messium aliis epulantibus esurire. *Maxime autem ad domesticos fidei.* Et Judaeis, et paganis, atque Christianis, et bonis, et malis misericordiam faciamus, ne eis quod Deus non negat denegemus : maxime tamen iis qui peculiarem fidei exhibent famulatum. *Videte quibus litteris scripsi vobis mea manu.* Intelligite quam fiducialiter scripserim, et neminem pertinuerim, qui litteras mea manu perscripsi. *Quicumque enim volunt placere in carne.* Qui Judaeis carnalibus placere desiderant, crucis Christi persecutionem sustinere timentes, non vestrae aliquid saluti providentes. *Ii cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur.* Caius, qui et Julius Caesar, et Octavianus Augustus, et Tiberius successor Augusti leges promulgaverant, ut Judaei, qui erant in toto orbe Romano dispersi, proprio ritu viverent, et patriis caeremoniis viverent. Quicumque igitur circumciscus erat,

licet in Christum crederet, a gentilibus quasi Judæus A
 habebatur, et nemo eum persequeretur: quam circum-
 cisionem nunc Apostolus confidentiam non habet;
 et ideo dicit: Quicumque volunt placere in carne, hi
 cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Christi per-
 secutionem non patiantur. *Neque enim qui circumci-
 duntur legem custodiunt, sed volunt vos circumcidi.*
 Velut si circumcisio legem faceret custodiri, aliquid
 videretur habere rationis ista persuasio; sed propter
 terrenam felicitatem, vel cupiditatem adipiscendi, vel
 timore amittendi; et ideo non vere custodiunt, quo-
 niam carnalis cupiditas qua peccatur, mutatur potius
 quam augetur, cupiditate alia non sanatur: quia facit
 eos carnalis timor et cupiditas serros: quia carnaliter
 cuncta observare se credunt. *Ut in carne vestra glo-
 rientur.* Sive quod discipulos ad se transduxerint. *Mihi
 autem absit gloriari, nisi in cruce.* Apud Judæos,
 Domini nostri Jesu Christi. Non in propria justitia vel
 doctrina, sed in fide crucis, qua mihi omnia peccata
 dimissa sunt, ut ego mundo morerer: et ille mihi
 solus potest in cruce Christi gloriari, qui tollit eam,
 et sequitur Salvatorem, qui crucifixit carnem suam
 cum vitis et concupiscentiis; qui mortuus est mundo,
 et non contemptur ea quæ videntur, sed quæ non
 videntur. *Per quem mihi mundus crucifixus est, et ego
 mundo.* Mortuus. *In Christo enim Jesu neque circum-*

cisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura.
 Hoc tempore neque circumcisio prodest, neque præpu-
 tium nocet. Sed hoc solum prodest, si quis raris
 nova conversatione utatur, sicut ait propheta: *Inno-
 vate vobis novalia: et ne seminaveritis in spinis:*
*circumcidite vos Deo vestro, et circumcidite præpu-
 tium cordis vestri. Et quicumque hanc regulam secuti
 fuerint.* Hanc regulam qua in sola fide spes ponenda
 est. *Pax super illos et misericordia.* Super Christianos:
 nam Judæi secundum carnem sunt Israel. *Et super
 Israel Dei.* Est enim Israel, et non Dei, id est carna-
 lis; non enim omnes qui ex Israel, hi Israelitæ. *De
 cætero nemo mihi molestus sit.* Nemo me amplius in-
 terroget quasi dubitans. Omnem enim veritatem ex-
 posui. *Ego enim stigmata Domini nostri Jesu Christi
 in corpore meo porto.* Ego enim signa et characteres
 non circumcisionis, sed crucis per passionem in cor-
 pore meo circumfero, et plagas vel flagella, quæ pro-
 pter Christum sustinui. *Gratia Domini nostri Jesu
 Christi cum spiritu vestro, fratres. Amen.* Subscriptio
 Pauli talis est. Optat autem ut gratia cum eis Domini,
 non legis opera, comitetur: Cum spiritu, inquit, non
 in carne, in cujus circumcisio gloriatur carnalis,
 vos autem spiritualiter circumcisi estis, et spiritualiter
 conversamini.

EPISTOLA BEATI PAULI AD EPHESIOS.

ARGUMENTUM.

Ephesii sunt Asiani. Hi, accepto verbo veritatis, perstiterunt in fide. Hos collaudat Apostolus, scribens eis a Roma de carcere. Ephesii ex Judæis et gentibus Apostolo prædicante crediderunt, quibus firmiter scribit. In principio Epistolæ Judæos appellans sacramenta Christi Incarnationis exponit. Post ad gentes convertitur, et hortatur ut tantis beneficiis ingrati non sint. Deinde communiter usque ad finem moralia præcipit statuit.

CAPUT PRIMUM. *Paulus apostolus Christi Jesu.* Sicut omnibus Epistolis auctoritas præponitur apostolica. *Per voluntatem Dei.* Subauditur Patris: non meis meritis. *Sanctis omnibus qui sunt Ephesi.* Omnis sanctus, fidelis, non omnis fidelis sanctus, baptizatis fidelibus sive fideliter servantibus sanctitatem: catechumenis qui habent fidem, quia credunt, sed non habent sanctitatem. *Et fidelibus in Christo Jesu.* Qui licet utantur. *Gratia vobis.* Subsistit. *Et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.* Tunc vobis erit gratia, si ei non sitis ingrati, et salutem vestram non vestris meritis, sed ejus gratiæ deputantes. Pacem vero reconciliationis servavimus, si nihil ejus bonitati vel justitiæ deinceps contrarium faciamus. Consuetudo ejus est salutatio: cum ab utroque gratia optatur, unum esse monstrantur. *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi.* A laudibus Dei incipit, qui talia eis donaverit, quæ inferius continentur. *Qui benedixit nos in omni benedictione.* Non in aliqua: ita ut nihil in ulla gratia desit. *Spirituali.* Non carnali prosperitate, nec terrena abundantia. *In cælestibus.* Rebus, non in terrenis. *In Christo.* In capite omnia membra bene-

C dixit et elegit, ut nos faceret sanctos et immaculatos: non quia futuri eramus, sed ut essemus. *Sicut elegit nos in ipso.* In Christo prædestinavit. *Aute mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati.* Quia Deo nihil est novum, apud quem omnia erant antequam fierent: non ut quidam somniant, animas ante mundum in cælo fuisse electas: sed Ecclesia sua sine macula et ruga in illis est præscientia prædestinata atque electa, quia ipse scit qui sunt ejus. Non sicut Pelagiani de hoc loco sentiunt, quod acceptis præceptis possint solo libero arbitrio esse immaculati, decentes: Quoniam præcivit Deus nos tales futuros, ideo nos ante mundi constitutionem elegit, et prædestinavit in Christo. Sed non ita est, nec quia futuros tales non esse præcivit, sed ut essemus tales, per ipsam electionem gratiæ suæ nos tales ipse factururus, qua gratificavit in dilecto Filio suo. Cum ergo nos prædestinavit, opus suum præcivit, quo nos sanctos et immaculatos facit. *In conspectu ejus et in charitate.* Non hominum. *Qui prædestinavit nos.* Hoc prædestinavit, ut infundendo fidem filius Dei faceret omnes credentes. Loquebantur quidem verbum Dei cum fiducia omni volenti credere; sed ut crederent, jam Deus cor eorum tetigerat, sicut in ipsis Actibus legimus: *Et credidit Lydia purpuraria, cujus Deus aperuit cor, ut intelligeret quæ a Paulo dicebantur.* Et: *Scit Dominus qui sunt ejus; et: Preparatur voluntas a Domino.* *In adoptionem filiorum.* Non naturam. *Per Jesum Christum in ipsum.* Ut membra ejus simus. *Secundum propositum voluntatis suæ.* Non se-

quodam merita nostra. *In laudem gloriæ gratiæ suæ.* A pars crediderit Judæorum. *Qui omnia operatur.* Omnium causa voluntas est Dei, quam rationabilem esse fidelium nullus ignorat, sine dubio bona. Si ipse omnia, ubi est superbia Pelagiana? Ipse ergo et ut credere incipiamus, operatur, qui omnia operatur. *Secundum consilium voluntatis suæ.* Non secundum merita nostra. Cui dicunt: Voluntas mea bona fecit me Christianum? cum audivit: Secundum consilium voluntatis suæ, taceant de meritis. *Ut simus in laudem gloriæ ejus.* Ut per signa quæ facimus, laudetur gloria Dei. *Nos qui ante speravimus in Christo.* Nos ex Judæis, qui priores credidimus, sive ex lege cum speravimus. *In quo.* In quo etiam vobis annuntiata est salus. *Et vos cum audissetis verbum veritatis, Evangelium salutis vestræ.* Gentes subaudiendum. *In quo et credentes signati estis.* In quo Evangelio, vel in Christo, uno caractere signati, et hinc cognoscemini unus esse grex, quia et vos similiter ut nos virtutes per spiritum operamini, quæ virtutes arrha sunt futuro hæreditatis. Si ergo mortuos suscitare arrha est, quanta erit ipsa possessio? *Spiritu promissionis sancto.* Qui promissus est per Joëlem prophetam. *Qui est pignus hæreditatis nostræ.* Pignus datur, ut promissis credatur. *In redemptionem acquisitionis.* Quos sibi sanguine acquisivit. *In laudem gloriæ ipsius.* Ut etiam in hoc nomen ejus glorificetur a nobis. *Propterea et ego audiens fidem vestram, quæ est in Domino Jesu, et dilectionem in omnes sanctos.* Quam firmiter credatis Domino Jesu, et omnes sanctos, sine excepto one personæ, vel notitiæ diligatis. Cavere enim a falsis prophetis, et non omni spiritui credere: non ante probationem judicare præcipimur. *Non cesso gratias agens pro vobis.* Hoc est, fidem operibus comprobare: quia vobis dono misericordiæ suæ infudit fidem, qua crederetis, et charitatem, qua diligeretis. *Memoriam vestri faciens in orationibus meis.* In orationibus, non ut quidam, junditate convivii; mihi autem nihil oratione jucundius. *Ut Deus Domini nostri Jesu Christi Pater gloriæ.* Pater gloriæ Domini nostri Jesu Christi. *Det vobis spiritum sapientiæ et revelationis.* Quomodo Ephesiis a Deo sapientiam postulat, cum scientiam inflare dixerit ad Corinthios? sed distat in effectu, quod non distat in nomine: nam ibi scientia sæculari loquitur, quæ stultitia est apud Deum: hic vero cœlestem divinamque sapientiam petit, quam qui habuerit, humiliari magis poterit quam inflari: et per quam dono Dei omnes possunt acquiri virtutes: quia scientia sicut sine charitate inflat, ita cum charitate ædificat. *In agnitione ejus.* Quomodo optat ut agnoscant Deum, quem usque adeo sciebant, ut ei credentes pro eo omnes diligerent sanctos? Sed ut perfecte cognoscant quia Dei gratia, non suo merito sunt salvati: et quanta sit virtus et magnitudo ejus. Virtus, quia potest promissa præmia vel pœnas implere; magnitudo, quia ubique est, et nihil eum potest latere. Qui enim hæc cognoverit, et pro certo habuerit, peccare capitalia pertimescit. Nam qui humanam præsentiam erubescit, multo magis divinam. Inde filii Eli sacerdot's Deum nescisse dicuntur, quia ejus præsentiam

quodam merita nostra. *In laudem gloriæ gratiæ suæ.* A pars crediderit Judæorum. *Qui omnia operatur.* Omnium causa voluntas est Dei, quam rationabilem esse fidelium nullus ignorat, sine dubio bona. Si ipse omnia, ubi est superbia Pelagiana? Ipse ergo et ut credere incipiamus, operatur, qui omnia operatur. *Secundum consilium voluntatis suæ.* Non secundum merita nostra. Cui dicunt: Voluntas mea bona fecit me Christianum? cum audivit: Secundum consilium voluntatis suæ, taceant de meritis. *Ut simus in laudem gloriæ ejus.* Ut per signa quæ facimus, laudetur gloria Dei. *Nos qui ante speravimus in Christo.* Nos ex Judæis, qui priores credidimus, sive ex lege cum speravimus. *In quo.* In quo etiam vobis annuntiata est salus. *Et vos cum audissetis verbum veritatis, Evangelium salutis vestræ.* Gentes subaudiendum. *In quo et credentes signati estis.* In quo Evangelio, vel in Christo, uno caractere signati, et hinc cognoscemini unus esse grex, quia et vos similiter ut nos virtutes per spiritum operamini, quæ virtutes arrha sunt futuro hæreditatis. Si ergo mortuos suscitare arrha est, quanta erit ipsa possessio? *Spiritu promissionis sancto.* Qui promissus est per Joëlem prophetam. *Qui est pignus hæreditatis nostræ.* Pignus datur, ut promissis credatur. *In redemptionem acquisitionis.* Quos sibi sanguine acquisivit. *In laudem gloriæ ipsius.* Ut etiam in hoc nomen ejus glorificetur a nobis. *Propterea et ego audiens fidem vestram, quæ est in Domino Jesu, et dilectionem in omnes sanctos.* Quam firmiter credatis Domino Jesu, et omnes sanctos, sine excepto one personæ, vel notitiæ diligatis. Cavere enim a falsis prophetis, et non omni spiritui credere: non ante probationem judicare præcipimur. *Non cesso gratias agens pro vobis.* Hoc est, fidem operibus comprobare: quia vobis dono misericordiæ suæ infudit fidem, qua crederetis, et charitatem, qua diligeretis. *Memoriam vestri faciens in orationibus meis.* In orationibus, non ut quidam, junditate convivii; mihi autem nihil oratione jucundius. *Ut Deus Domini nostri Jesu Christi Pater gloriæ.* Pater gloriæ Domini nostri Jesu Christi. *Det vobis spiritum sapientiæ et revelationis.* Quomodo Ephesiis a Deo sapientiam postulat, cum scientiam inflare dixerit ad Corinthios? sed distat in effectu, quod non distat in nomine: nam ibi scientia sæculari loquitur, quæ stultitia est apud Deum: hic vero cœlestem divinamque sapientiam petit, quam qui habuerit, humiliari magis poterit quam inflari: et per quam dono Dei omnes possunt acquiri virtutes: quia scientia sicut sine charitate inflat, ita cum charitate ædificat. *In agnitione ejus.* Quomodo optat ut agnoscant Deum, quem usque adeo sciebant, ut ei credentes pro eo omnes diligerent sanctos? Sed ut perfecte cognoscant quia Dei gratia, non suo merito sunt salvati: et quanta sit virtus et magnitudo ejus. Virtus, quia potest promissa præmia vel pœnas implere; magnitudo, quia ubique est, et nihil eum potest latere. Qui enim hæc cognoverit, et pro certo habuerit, peccare capitalia pertimescit. Nam qui humanam præsentiam erubescit, multo magis divinam. Inde filii Eli sacerdot's Deum nescisse dicuntur, quia ejus præsentiam

et potentiam minime timuerunt. *Illuminatos oculos cordis vestri.* Spiritualia promissa non nisi spiritualibus oculis praevidentur. *Ut sciatis quae sit spes vocationis ejus, quae divitiarum gloriae hereditatis ejus.* Si scieritis ad quam spem vocati estis, omnem spem saeculi facile contemnetis. Et si divitias hereditatis Dei videritis, omnis terrena vobis sordebit hereditas. Nemo enim regnum cum opibus suis sperans, ars aut purpureum possidere dignatur. *In sanctis.* In justis et sanctis: non omnibus hominibus. *Et quae sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos qui credidimus.* Quis potest comprehendere magnitudinem virtutis ejus, et ineffabilem bonitatem, quam vel in eos qui ex circumcissione, vel in eos qui ex gentibus crediderunt contulit, ut eos faceret credentes, et Filio suo faceret membra, qui est caput Ecclesiae suae, et ad suam dexteram in caelestibus collocaret? *Secundum operationem potentiae.* Non secundum legem vel naturam. *Virtutis ejus, quam operatus est in Christo.* Haec est supereminens magnitudo virtutis ejus super nos. *Suscitavit illum a mortuis.* Nostrae naturae assumptione. *Et constituens ad dexteram suam in caelestibus super omnem principatum, et potestatem, et virtutem.* Dextera pro honore ponitur ac beatitudinis; non ut Deus corporeus esse credatur: nam et Pater a dextris Filii esse dicitur, sicut scriptum est: Dominus a dextris tuis confregit. Ambo ergo a dextris sunt, quia nihil est in Divinitate sinistrum. Dextera ergo Dei beatitudo; sessio, habitatio intelligenda est. *Et dominationem.* Quia unum cum Deo, vel in Deo est. *Et omne nomen quod nominatur.* Si quod est aliud quod necimus. *Non solum in hoc saeculo, sed et in futuro.* *Et omnia subiecit sub pedibus ejus.* In futuro, hoc est in caelesti, quod nobis futurum est, non Deo, nec sibi. *Et ipsum dedit caput omni Ecclesiae.* Christus caput Ecclesiae est, omnium plenitudo membrorum. *Quae est corpus ipsius et plenitudo ejus.* Capitis. *Qui omnia in omnibus adimpletur.* Qui totus in membris omnibus adimpletur, non in singulis, ne ulla diversitas meritorum sit: quando omnes crediderint, et perfecti fuerint, tunc erit corpus perfectum in omnibus membris.

CAP. II. *Et vos cum essetis.* Hinc illis vult ostendere quantum eis beneficii sit collatum. *Mortui delictis et peccatis vestris.* Morte peccati, contra Pelagianos, qui naturam tantum defendunt quantum ratio non habet: et dicunt fidem ex natura esse. Quid enim boni potest mortuus facere? *In quibus aliquando ambulastis.* Jam vero non ambulatis. *Secundum saeculum mundi hujus.* Ideo saeculum homines saeculi dicimus, sicut dicimus domum vel bonam, vel malam, dum habitantes in ea intelligimus homines saeculi. Idola colentes nominat saeculum, sicut et serpentes, quorum similes eramus sequentes diaboli voluntatem. *Secundum principem potestatis aeris hujus.* Secundum principem illius potestatis, qui in hoc aere ventoso est de caelis dejectus. *Spiritus qui nunc operatur.* Suasione, non vi. *In filios diffidentiae.* In eos qui non credunt: unusquisque illius filius efficitur, quem imitatur, sive

A quo dignus est: quomodo filii irae, et mortis, et gehennae. *In quibus et nos.* Non solum vos. *Omnes quando conversati sumus.* Gentes Deum non credendo, Judaei male vivendo: omnes originali peccato detinebamur. *In desideriis carnis nostrae, facientes voluntates carnis et cogitationum.* Quando anima nostris terrenis et carnalibus inhærebat: non solum desiderans, sed et faciens quae cogitatio suggererat. *Et eramus natura.* Ita nos paternae originis mala consuetudo possedit, ut omnes ad damnationem nasceremur. *Filii irae, sicut et ceteri.* Filii irae, sicut supra diffidentiae, filii Adae, filii vindictae. Haec audiant et erubescant, qui tantum vitiatæ naturæ tribuunt, et Apostolo contradicant, et a fide exorbitent. *Deus autem, qui dives est in misericordia.* Non solum in veritate, sed etiam in misericordia. *Misereris autem, et omnium, quia omnia potes, et diligis ea quae creati:* nec enim odiens aliquid constituisti. *Propter nimiam charitatem suam.* Nimia charitas est, rebelles servos, et impios, velut filios diligere. Unde considerandum est quantum diligat jam sanctos effectos, qui tantum amavit peccatores et impios. *Qua dilexit nos. Et miseratus est nostri.* *Et cum essemus mortui peccatis.* Ibi mortis jam quasi mortui vivebamus, non solum in originali peccato, sed etiam actuali. *Convivificavit nos Christo.* Sine peccato per baptismum faciendo, et resuscitando: nec debemus desperare in vobis fieri quod nostra natura jam possidet in Christo. *Cujus gratia estis salvati.* Gratis, non merito nostro, ut humilietur humana superbia, quae se de meritis jactat, et sciat gratiam gratis datam. *Et conresuscitavit, et condesere fecit in caelestibus in Christo Jesu.* Quia ubi caput est, ibi erit et corpus, sicut et ipse ait: *Volo ut ubi ego sum, et ipsi sint.* *Ut ostenderet in saeculis supervenientibus.* Ante praedestinavit quod erat modo facturus. *Abundantes divitiarum gratiae suae in bonitate.* Vere abundans gratia, ut non solum peccata donaret, sed etiam cum Christo resuscitaret: et nec hoc suffecit, nisi etiam nos ad dexteram Dei in caelestibus collocaret in assumpto homine. *Super nos in Christo Jesu.* In corpus Christi, vel exemplo ejus. *Gratia enim estis salvati.* Non meritis vestris, sed gratia gratis data. Hoc contra eos qui dicunt quod suis meritis salventur. *Per fidem.* Per soam fidem, quam sanctus Spiritus dono suo infundit. *Et hoc non ex vobis, Dei enim donum est.* Sed dono gratiae, ne dicerent quod fides ex ipsis esset, et non ex Deo. *Non ex operibus vestris, ut ne quis gloriaretur.* Ne quis gloriaretur se suis meritis accepisse. *Ipsius enim sumus factura.* Quia nuper sumus in Christo renati, ut in bonis operibus Dei adiutorio ambulemus, quae in Evangelio sunt ostensa. *Creati in Christo, in operibus bonis.* Non de illa creatione dicit, qua in Adam vel ex Adam nascimur, sed qua in baptismo per gratiam reformamur, ut ipsius adiutorio in bonis operibus ambulemus. Haec omnia ex gratia eveniunt, vel praeparantur: nam quod sequitur, *Quae praeparavit Deus, id est praedestinavit. Quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus.* Praeparavit Deus in praesentia sua: et nunc dedit per

gratiam suam, secundum novum hominem ambulamus: id est, prædestinavit; prædestinatio sine præsentia esse non potest. *Propter quod memores estote, quod aliquando vos gentes.* Commemorat illos de quanta ignobilitate ad suamam regni perducti sunt, ut non sint ingrati ei qui hoc illis gratia sua præstare dignatus est. *In carne, qui dicebamini præputium.* Gentes præputium, Judæi circumcisio dicebantur. *Ab ea quæ dicitur circumcisio.* Non in corde per spiritum. *In carne manu facta.* Humana. *Quia eratis in illo tempore sine Christo, alienati a conversatione Israel.* Quia illi Christum in multis mysteriis et sacramentis habebant promissum: vos autem idola cæca et muta sequentes, nec in nomine Christum sciebatis, qui Dei populus habebatur. *Et hospites testamentorum.* Etiam si aliqui credebant, proselyti, hoc est, peregrini habebantur: quia extraneæ erant gentes ab Israel et a Christo. *Promissionis spem non habentes.* Sicut illi sperabant promissa Dei quæ promiserat Abraham, in Christo salutem esse venturam. *Et sine Deo in hoc mundo.* Multos enim falsos deos sequentes, unum et verum amiserant. *Nunc autem in Christo Jesu.* Unum estis in corpore ejus, id est, Ecclesia. *Vos qui aliquando eratis longe a Deo facti, estis prope.* Ita ut Judæis æquaremini. *In sanguine Christi.* Credite vos ejus sanguine liberatos, qui vos illis æquavit. *Id enim est pax nostra.* Reconciliatio populi utriusque ad invicem, et ad Deum. *Qui fecit utraque unum.* Græcè. *Et medium parietem maceriarum.* Medius quasi paries et maceria seperant: inter utrumque populum onera legis, quæ gentes deterrebant, ne Israelitico populo jungerentur. Ipse paries inimicitia nominatur. Vel certe peccata tam actua'ia, quam originalia, quæ a Deo separare noscuntur, merito inimicitia dicuntur. *Solvens inimicitias in carne sua, legem mandatorum.* Hoc est circumcisionis et cæterorum, quæ non Dei voluntas, sed populi duritia exigebat. Has inimicitias tulit Dominus, et pacem refudit, legemque evacuans, ut duos conderet in uno novo homine: in quo non solum interiorem et exteriorem, sed etiam Judæum significat, et Græcum, ut esset omnia in omnibus. Dominus enim sabbati, superstitionem tulit sabbati corporalis, et quasi medium solvit legis parietem, qui nos ab eapitate, quæ secundum Deum est, decretorum difficultate prohibebat: quia impossibile erat gentibus juxta legem Moysi militare Deo. *Decretis evacuans, ut duos condat in semetipsum in unum novum hominem.* Per fidem solum justificans: et dum decernit, sola moralia ista destruxit, quo non solum exteriorem et interiorem, sed etiam in unum populum christianum ex duobus populis factum. *Faciens pacem, et reconciliat ambos in uno corpore Deo.* Quia ambo fuerant per peccatum aversi. *Per crucem.* Per solum fidem crucis, quæ neminem deterret. Non enim gravis est, quam subito accipere etiam latro potuit crucifixus, *Interficiens inimicitiam.* Separationis. *In semetipso.* In carne sua. *Et veniens evangelizavit.* Ad hoc venit. *Pacem vobis, qui longe fuistis.* Gentibus loquitur, quæ

longe a Deo discesserant: non loco, sed idola colendo. *Et pacem his qui prope.* Judæis. *Quoniam per ipsum habemus.* Nemo venit ad Patrem nisi per me. *Ambos accessum.* Populi. *In uno spiritu ad Patrem.* Unum corpus unum spiritum habet. *Ergo jam non estis hospites, et advenæ; sed estis cives sanctorum et domestici Dei.* Jam non extranei, nec proselyti: nec enim separavit vos a populo suo, sicut prædixit Isaias: cives ejusdem sunt et originis et habitationis. *Superædificati super fundamentum.* Fundamentum apostolorum et prophetarum Christus est, qui etiam lapis dicitur angularis; ut scriptum est: *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, duos parietes conjungens et continens.* Et fundamentum autem, et summus, quia in ipso et fundatur et consummatur **B** Ecclesia. *Apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu.* Prophetarum, Novi, non Veteris Testamenti: alioquin priores prophetae nominasse debuerat. *In quo omnis ædificatio constructa crescit.* Ad comparisonem templi Salomonis dicit instrui corpus Christi, id est, Ecclesiam: ut multo majorem habeat munditiam et sanctitatem veritas quam imago. *In templum sanctum in Domino.* In templo sancto non possunt poni lapides non sanctificati. *In quo et vos.* Ut et vos sitis Dei habitaculum spirituale, id est, non manu factum. *Cœdificamini in habitaculum Dei in spiritu.* Apostolis et prophetis.

C *CAP. III. Hujus rei.* Hujus, quam superius memoravi, quod Filius Dei descendens de cœlis, et Judæos et gentes salvaverit, et unum fecerit gregem. *Gratia.* Dono Dei. *Ego Paulus vincetus Christi Jesu.* Sive vincetus castenis, sive vincetus amore Christi, non possum meam, nisi Dominus dederit, facere voluntatem. Quando se vincetum nominat, confirmat Evangelium, ostendens quanta sit spes ejus, pro qua talia pati libenter amplectitur, cum possit apud Judæos ut legis doctor, et magnis divitiis abundare, et summo honore haberi. *Pro vobis gentibus.* Secundum Evangelium inimici propter vos, quia eos unum esse dicebat. *Si tamen audistis.* Si firmiter retinetis. *Dispensationem gratiæ Dei, quæ data est mihi in vobis.* Quis fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illi escam in tempore? Hæc est dispensatio prædicationis. Diligenter advertite, quod gratiæ Dei tribuit quod est, ne aliquis de meritis extollatur; **D** et dum sibi tribuit, quod habet, dono Dei existat ingratus. *Quoniam secundum revelat onem notum mihi factum est sacramentum.* Judæos et gentes unum esse in Christo, secundum revelationem, non secundam humanam doctrinam. *Sicut supra scripsi in brevi, prout potestis legentes intelligere.* Non quantum ego scribere poteram, sed quantum intelligere valebatis. *Prudentiam meam in mysterio Christi.* Non in eloquentia sæculari. *Quod aliis generationibus non est cognitum filiis hominum.* Sciebant quidem antiqui prophetæ gentes esse vocandas; sed nesciebant nullam distantiam futuram inter Judæum et gentilem: sive nunc ut homines prophetæ loquebantur. *Sicuti nunc revelatum est sanctis apostolis ejus et prophetis.* Prophetis

Novi Testamenti, quibus nunc asserit revelatum. *In spiritu.* Per spiritum. *Esse gentes cohæredes.* Non solum cohæredes, quod potest esse diversi generis : nec solum corporales, quia possunt ejusdem generis filii, non ejusdem esse in hæreditate substantiæ. *Sed et concorporales, et participes promissionis in Christo Jesu.* Unius corporis. *Per Evangelium, cujus factus sum minister.* Omnibus innotescit, proprie hoc mihi donum collatum esse. *Secundum donum gratiæ Dei, quæ data est mihi.* Non secundum meritum meum : unde cognoscamus non de meritis gloriandum, quia donum gratis datur. *Secundum operationem virtutis ejus.* Cuius virtus me confortavit : sive per virtutes Evangelium confirmatur. *Mihi enim omnium sanctorum minimo data est gratiæ hæc in gentibus.* Est ergo in et sanctos minimus, id est, extremus secundum ordinem, et maximus per gratiam. Quamvis enim se humiliaverit, tamen est opus in quo se humiliat unusquisque. *Evangelizare.* Annuntiare divitiis futuræ hæreditatis. *Investigabiles divitiis Christi.* Investigabiles per se humano sensui, non revelationi divinæ. *Et illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi.* Ut Judæos et gentes sacramenti huius docerem rationem. *A sæculis in Deo.* A prioribus sæculis intra Deum, hoc est, ipsi soli notum erat. *Qui omnia creavit.* Et Judæos, et gentes : sive omnem creaturam contra Marcionem. *Ut innotescat principatibus, et potentatibus in cælestibus.* Ut per me his, qui rebus cælestibus per omnem Ecclesiam principantur, multiformis Dei gratia innotescat. *Per Ecclesiam multiformis sapientia Dei, secundum prævisionem sæculorum, quam fecit in Christo Jesu Domino nostro.* Quæ prævisionem, ut hoc tempore, quando homines aliter salvari non poterant, sola fide Christi salvarentur. *In quo habemus fiduciam et accessum in confidentia.* Nos per nostram justitiam habemus fiduciam et accessum ad Deum ; sed in eo cuius fides nobis peccata dimisit. *Per fidem ejus.* Audi fidem ejus, et noli hoc tibi arrogare, quod de tuo habeas fidem, nisi ab illo datam. *Propter quod peto, ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ est gloria vestra.* Ne me audientes sine causa, et impune claudi, et contumeliis affici, ad Deum non pertinere putetis meam injuriam ; sed magis gloriari debetis, intelligentes, me tanta sine fructu pati non posse, quia remunerationem in futurum retribuit. *Hujus rei gratia, flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi.* Ex quo omnis paternitas in cælis et in terra nominatur. Ex quo omnis paternitas nomen accepit ; sive ex quo omnis res paternitas nominatur : quia cum ille nobis pater primus et verus sit, ab illius nomine derivatur, a quo Patres alii appellantur. *Ut dei vobis secundum divitiis gloriæ suæ.* Ut vos per illuminationem scientiæ divitiarum suæ gloriæ confirmet. *Virtute corroborari per Spiritum ejus.* Sapientiæ et protectionis suæ. *In interiori homine habitare Christum per fidem in cordibus vestris.* Ubi interior homo per fidem robustus est, ibi habitat Christus, non ubi exterior saginatus. *In charitate.* Ut cum cognitis ejus

A beneficiis diligatis. *Radicati et fundati, ut possitis comprehendere.* Ut ex omni parte magnitudine scientiæ comprehendere valeatis. *Cum omnibus cunctis.* Quæris apud malos sapientiam, et non invenies. *Quæ sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum.* Quidam dicunt quod latitudo spatiosa via intelligitur ; longitudo, vita æterna ; sublimitas, cælum ; profundum, inferna ; ut scilicet horum omnium notitiam habentes, sciant quid eligant, quid referant. Item aliter : in latitudine, bona opera charitatis ; in longitudo, perseverantiam boni usque in finem ; in altitudine, spem cælestium præmiorum ; in profundo, inscrutabilia judicia Dei, unde ista gratia in homines venit, et hanc intellectum coapat sacramento crucis. Longitudo, ut longanimitate pro charitatis latitudine molestiæ tolerentur. A titudo, æternum præmium. Profundum, unde gratuita gratia Dei secundum secretum voluntatis ejus existit. *Scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi.* Supereminet scientiæ charitas Christi, ut ex ipsa nascatur, sicut radicem supereminet fructus. *Ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.* Ut perfectamini in omnibus Christi virtutibus. *Ei autem qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus aut intelligimus.* Frequenter majora tribuit non solum quam petimus, sed etiam intelligimus. *Secundum virtutem quæ operatur in nobis.* Ex virtute signorum hoc intelligimus, quæ operatur in nobis : vel quidquid boni per nos agitur, ipse operatur in nobis. *Ipsi gloria in Ecclesia.* Nos enim non habemus unde gloriari. *In Christo Jesu in omnes generationes.* Quia veniens Christus congregavit Ecclesiam ad gloriam Dei. *Sæculi.* Immensa beneficia immensis laudibus celebranda sunt. *Sæculorum. Amen.* Hucusque de mysterio Incarnationis Christi, et de vocatione gentium, et unitate cum Judæis per Evangelium facta ; ejus mysterium ipse suscepit, ut per omnia per gratiam Dei verbo et oratione sua eos exhibere perfectos edocuit.

CAP. IV. *Obsecro itaque vos, ego vincitus in Domino, ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis.* Ego vos rogo, qui vestri causa sum vincitus, ut vos Dei filios agnoscentes digne tanto honore conversemini : quia unaquæque dignitas habet propria in-tituta, quibus agnoscitur, et mentis, et corporis, ne ficta sit. *Cum omni humilitate, et mansuetudine.* Humilitas nihil sibi vindicat : mansuetus nihil nocet, nulli malum pro malo reddit. *Cum patientia supportantes invicem in charitate.* Et philosophi suffrunt, sed non in charitate, nec propter Deum ; sed propter laudem humanam. Nos vero non ut laudemur, sed ut ille quem sustinemus proficiat, non cum dolore, sed cum amore sufferamus. *Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis.* Per vinculum pacis unitas sancti Spiritus retinetur, quem unum omnes accipimus, et ubicumque unitas et concordia est, ibi Spiritum sanctum ejusque donum esse non dubitemus. Ubi autem discordia et dissensio, ibi spiritus contrarius, id est, operatio antichristi, qui jam mysterium operatur iniquitatis. *Unum corpus, et unus*

spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. A Unum consensum debet habere in uno corpore omnium compago membrorum, quæ ad unam spem sunt vocata. Potest contra illos dici, qui sibi licere putant peccare, et aliis non licere: cum et ipsi in uno corpore baptizati, eundem Spiritum acceperint: et cætera quæ sequuntur. *Unus Dominus, una fides.* Una omnium fides, in qua omnes credidistis. *Unum baptisma, unus Deus.* Cognoscant hæretici qui rebaptizant. *Et Pater omnium.* Omnium etiam gentium credentiam, non solum Judæorum. *Qui super omnes, et per omnia et in omnibus nobis.* Super omnes virtutes, quia omnipotens per omnia opera sua, quia immensus in omnibus Christianis secundum sanctificationem habitare dignatur. *Unicuique autem nostrum data est gratia.* Non multa sunt corpora, sed membra diversa per varietatem gratiarum. *Secundum mensuram.* Secundum mensuram suæ donationis, et discretionem largitatis suæ: mensuram, fidem. *Donationis Christi: propter quod dicit.* Dona illius sunt, et et præparémur unicuique gratiæ, et quomodo vult ipse dispensat. Cognoscamus dona, non præsumamus de meritis. *Ascendens in ultimum captivam duxit captivitatem, dona dedit hominibus.* Quos diabolus captivos tenebat in mortem, Christus captivavit ad vitam, caput nostræ naturæ sursum vehendo. *Quod autem ascendit, quid est, nisi quia et descendit primum.* Exponit cur dicitur ascendere, qui ubique est, secundum formam scilicet servi, ad quam non localiter descendere est, sed dignanter. Nam qui secundum deitatem ubique est, quo ascendit, vel descendit? *Corpus enim Domini, in quo passus est et resurrexit, uno loco esse potest: veritas ejus et divinitas ubique est. In inferiores partes terræ? Ergo sub terra est infernus. Qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia.* Qui descendit cum anima in Infernum; ipse cum anima et corpore ascendit ad cælos, ut impleret omnia quæ scripta sunt. *Et ipse dedit quosdam quidem apostolos.* Contra Arianos, quod una est Filii cum Patre operatio; nam ad Corinthios Deum Patrem dicit posuisse primo apostolos, secundo prophetas. Ille vero Christum eos dedisse commemorat. *Quosdam autem prophetas.* Novi Testamenti. *Alios vero evangelistas.* Omnis apostolus evangelista, non tamen cuius evangelista apostolus: sicut Philippus, qui erat unus ex septem. *Alios autem pastores et doctores.* Pastores sunt sacerdotes, doctores omnes quæcunque sunt idonei ad alios instruendos. Omnes ergo pastores etiam doctores [Supp., non autem omnes doctores] etiam pastores. *Ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in edificationem corporis Christi.* Hos omnes posuit ad hoc: ut ædificent Ecclesiam, quæ corpus est Christi, et omnes ad fidei perceptionem adducant. *Donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei.* Volo esse omnes homines sicut me: ille qui agnovit Filium Dei, non repugnat contra præcepta Dei, nec committit capitalia, nec de-

storum, vel de futura vita. *Semetipso tradiderunt impunitatem.* Necessè est, ut qui de futura desperant, presentibus hæreant voluptatibus, sicut in libro Sapientiae dicitur ex persona eorum qui animam in aere solvi præsumpserant: Venite et fruamur bonis quæ sunt, et cætera. *In operationem immunditæ omnis, in avaritiam.* Omnia crimina avaritiæ nomine comprehendit. *Vos autem non ita didicistis Christum.* Ut sicut illi, id est gentiles, vivatis. Ille enim vere Christum audivit, et ab ipso didicit, qui nullo vitio gentibus similis invenitur. *Si tamen illum audistis et in ipso edocti estis, sicut est veritas in Jesu.* Sicut ille vere est mortuus, et vere resurrexit, ut nos vere in novitate vitæ ambulemus, ut ait ad Romanos: Sicut in die honeste ambulemus, et cætera. *Deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem.* Exposuit quid sit vetus homo, et quomodo deponatur, scilicet qui pristinos errores repudiat, et secundum conversationem Christi mutatur. *Qui corrumpitur secundum desideria erroris.* Faciens voluntatem carnis et cogitationum. *Renovamini autem spiritu mentis vestræ.* Sicut ait Jeremias: Facite vobis cor novum et spiritum novum. Et mente possumus accipere spiritum: renovamini in anima. *Et induite novum hominem.* Ex vetere novum intellige. *Qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate.* Exposuit quid sit hominem ad imaginem Dei esse creatum, ut sit scilicet justus, et sanctus, et verax sicut Deus. *Veritatis.* Non vanitatis, quæ vanam hominum gloriam aucupatur, cum scriptum sit: Juste quod justum est persequeris, et iterum: Qui custodierint justè justa, justificabuntur, non qui injuste servaverint justa. *Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo.* Deponentes mendacium litterarum sæculi, legis Dei loquimini veritatem. Ipsas describit species sanctitatis, quibus homo novus agnoscitur; sed et mendacium nos fugere docuit. *Quoniam sumus invicem membra.* Nemo suum fratrem circumverbiat, quia unum corpus sumus, et non possunt alterum membra se fallere, vel lacerare; nec enim manus ori mentitur, nec dentes laniant corpus, nisi ubi spiritus immundus inhabitat. *Irascimini, et nolite peccare.* Non mentem ira inebriet, sed severitas dispensetur: nec tuam injuriam, sed fratris animadvertite peccatum; vel irascimini vobiscum, in aliquid prævenimini (sic). *Sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo.* Ne fidei vel scientiæ lumen in tua indignatione deficiat. Et locum damus diabolo iracundiam retinendo, vel si indignatio in odium convertatur. *Qui furatur, jam non furetur.* Irascendo vel furando locum damus diabolo, vel quolibet peccato; porta enim diaboli est rapina, sicut Spiritus sancti porta est justitia. *Magis autem laboret, operando manibus.* Alienos labores invasos suo labore compenset, et operando tribuat indigentibus, qui multos furando fecit egentes. *Quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patientibus.* Non quod malum est. Sunt enim multæ vel inhonestæ, vel malæ artes, ut maleficia et quæ voluptati proficiunt. *Omnis sermo me-*

lus ex ore vestro non procedat. Non unus, non duo, sed omnes. *Sed si quis bonus ad edificationem fidei.* Notandum quia, licet omni Ecclesiæ præcipiat, sed præcipue sacerdotali officio: et non solum imponit, sed qualitatè loquendi mutavit, ut omni sermo fidem ædificet Christianam, et os nostrum æd solum pateat Dei verbum. *Ut det gratiam audientibus.* Ut ex sermone nostro gratiam accipiant audientes, sicut alibi dicit: Sermo vester semper in gratia esse sit conditus. *Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei.* Ex humana comparatione loquitur ut hominibus, ut ex nobis intelligamus quantum Spiritui sancto injuriam faciamus, cum domum (Alia, domum) ejus in nobis aliqua peccati sorde polluimus: et quia de hospitio suo nobis condolet, ideo sic dolens tristis abscedit. Cæterum tristitia, et ira, et cætera hujusmodi in nobis passiones sunt, quia passibiles sumus; in Deo vero dispensationes; nos enim ea iuviti patimur; ille voluntate ad nostram emendationem assumit. Hæc est inter Deum et hominum harum conditionum diversitas, quæ et naturæ. Item alter: Neque enim ipsa Spiritus sancti, quæ est quidquid ipse est, substantia contristari potest, cum habet æternam atque incommutabilem beatitudinem, magisque sit ipsa æterna et incommutabilis beatitudo, sed quia in sanctis habitat, ut eos impleat charitate, qua necesse est ut spirituales homines gaudeant profectu fidelium et bonis operibus, ideo necesse est etiam contristentur lapsu vel peccatis eorum de quorum fide atque profectu gaudebant. Propterea Spiritus sanctus dicitur contristari ab eis qui sic agunt, ut eorum factis contristentur sancti, non ob aliud, nisi quia Spiritum sanctum habent, cujus dono tam boni sunt, ut eos mali mœstificent: sicut etiam dicitur Deus facere quidquid ipso ordinante fecerimus, ita recte dicitur Deus requiescere, cum eum munere requiescimus; sicut dicitur cognoscere, cum efficit ut nos cognoscamus; sicut et gemere, cum nos genere facit. *In quo signati estis.* Novum signum habere cœpiatis. *In die redemptionis.* In die baptismi signaculum Spiritus sancti accepistis. *Omnia amaritudo.* Ostendit in quo contristetur Spiritus sanctus, scilicet amaritudine, id est provocatione. *Et ira.* Omnem occasionem tollite irascamur. *Et indignatio, et clamor.* Indignatio et superbia est, cum aliquem judicamus indignum, et ideo eum non sustinemus. Non clamabit neque contendet vir bonus. Clamor qui ex furore descendit, quem non habuit Christus. Cæterum et Isaias clamare jubetur, et Dominus clamavit in templo: Si quis sitit, veniet et bibat. *Et blasphemia.* Ut neminem blasphemetis. *Tollatur a vobis cum omni malitia.* Quæ vel inimico vicem referre potest. *Estote autem invicem benigni, misericordes.* Servat ordinem legis, ut non solum malitia tollatur, sed etiam benignitas inseratur. *Donantes invicem.* Ne nobis dicatur: Serve nequam, omne debitum remisit tibi, et cætera. *Sicut et Deus in Christo.* Per Christum. *Donavit nobis.* Omnia peccata.

CAP. V. *Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi.* Imitatione enim vel adoptione carnis Dei filii, non nato-

ra, sicut ait Dominus: Ut sitis filii Patris vestri, et cætera. *Et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos.* Sicut et Joannes ait: In hoc cognovimus charitatem ejus, quia ille pro nobis animam suam posuit: et nos debemus pro fratribus animas ponere. *Et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo.* Voluntarie ipse se tradidit. *In odorem suavitatis.* Snavissimus Deo odor est charitas. *Fornicatio autem.* Omnia crimina brevi er comprehendit, deas nominando radices. *Et omnis immunditia, aut avaritia.* Quomodo enim in veteri lege, de nefandis criminibus, quæ in occulto sunt, et ea nominare turpissimum est, ne ea dicentes os et aures audientium polluerent, generaliter Scriptura complexa est dicens: Verecundos, vel reverendos facite filios Israel ab omni immunditia. Et in hoc loco cæteræ extraordinariæ voluptates, ipsarum quoque opera nuptiarum, si non verecunde et cum honestate, quasi sub oculis Dei sunt, tantum ut liberis serviatur, immunditia nominantur. *Nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos.* Consideremus si licet se i quod non licet nominari. *Aut turpido, aut stultiloquium.* Stultiloquium etiam in hominum filiis reprehenditur. *Aut scurrilites, quæ ad rem non pertinet.* Scurrillitas quæ risum movet, et gravitatis non convenit Christianæ, quia ad rem celestem divinamque non pertinet. *Sed magis gratiarum actio.* Hoc magis agere et tractare debetis, ut Deo non sitis ingrati. *Hoc enim scitote, intelligentes quod omnis fornicator.* Contra illos agit qui solum fidem dicunt posse sufficere ad salutem sine operibus, quod de illis solis bene dicitur, qui post baptismum rapiantur, et tempus non habent operandi. *Aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus.* Quia hejusmodi actus non Deo, sed demonibus exhibentur. Avarus enim dum solidos servat et pecunie famulatur, de qua nec sibi nec aliis prospicit, atque effugiem humanam colit, in modum simulacrorum, non incongrue idolis servire dicitur. *Non habet hereditatem in regno Christi et Dei.* Quæ Dei filii, non diaboli preparatur. Contra Arianos, qui dicunt: *Majior est qui prior nominatur.* Nemo vos seducat inanibus verbis. Dicendo, opus est ut fides sit, et homo, Christi tantum baptisma consequatur, quantumvis peccet, perire non potest. *Propter hæc venit ira Dei in filios dissidentiae.* Ex præteritis futura cognoscite: si Sodomitis pepercit et his qui in diluvio perierunt, parcat et vobis. *Nolite ergo effici participes eorum.* Si in peccatis participes fueritis, eritis et in pœna consortes. *Eratis autem aliquando tenebræ.* Quando nesciebatis Domini voluntatem; nunc vero omnia cognovistis. Quantum ergo interest inter lucem et tenebras, tantum debetis a pristina conversatione distare. *Nunc autem lux in Domino: ut filii lucis ambulate.* Diligenter advertendum quia tenebræ nos suavitatis; lux autem in Domino, ut nemo de suis meritis gloriatur. *Fructus enim lucis est in bonitate, et justitia, et veritate.* Talis habet vera scientia fructus. *Probantes quid sit beneplacitum Deo.* De lege probate, quid Deus velit, non quid homines asseverent. Et

nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum. Quia nec lux potest communicare cum tenebris. Non prodest quidquid sine timore vel scientia est Dei, vel quidquid non propter Deum fit. *Magis autem redarguite.* Non solum communicare nolite, sed etiam redarguite: *Quæ enim in occulto sunt ab ipsis.* In omnibus, vel in templis. *Turpe est et dicere.* Nobis dicere turpe est quæ illi quasi in tenebris facere non erubescunt. *Omnia autem quæ arguuntur, a lumine manifestantur.* Incipit lumen esse, cum crevit, et vobis jungitur. *Omne enim quod manifestatur, lumen est.* Sicut ad Corinthios ait: Occulta etiam cordis ejus manifestata sunt, et tunc cadens in se em suam ad rabit Dominum, pronuntians quia vere Deus est in vobis. *Propter quod dicit: Surge, qui dormis.* Quasi vocem alicujus sapientis conscientiam pagani pulsantis inducit. *Et illuminabit tibi Christus.* Cum ei credideris; effeceris lux. *Videte itaque, fratres, quomodo caute ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sentientes.* Quasi filii sapientiæ et filii lucis re alicui offendiculum detis, et incipiat causa ei perditionis existere. *Redimite tempus.* Vestra sapientia, vel cautela, et pro quiete vestra, calumniatoribus nece se est ut aliquid pereat. *Quoniam dies mali sunt.* Non dies mali sunt, sed homines; sicut locus dicitur malus, in quo aliquid mali committitur. *Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei.* Scripturas scrutamini, quia ibi voluntas ejus agnoscitur. *Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria; sed impleamini spiritu, loquentes vobismet ipsis.* Exponit continentiam bonam, quia luxuria materiam appetere non convenit crucifixis, sed Spiritu sancto repleti, quia ebrietas mater est vitiorum. *In psalmis et hymnis, et canticis spiritualibus cantantes.* Non de rebus sæculi, sicut ait David: Ut non loquatur os meum opera hominum. *Et psalmes in cordibus vestris Deo,* Non ore tanquam Dei verba cantemus. *Gratias agentes semper pro omnibus in nomine Domini nostri Jesu Christi, Deo et Patri.* Pro omnibus quæ eveniunt, sicut Job, seu bona, seu mala, dicite: Sit nomen Domini benedictum; secundum David: Benedicam Dominum in omni tempore. *Subjecti invicem in timore Christi.* Non humano timore, vel avaritiæ causa, sicut quidam suis patronis adulantur. *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino.* Quia non vos, sicut Corinthios, lactabat incontinentes, sed perfectio cælo continentiam nutriebat, timet ne in plerisque, cessante carnis officio, aut in mulieribus subjectio, aut in viris cessaret charitatis affectus; et non tam continentiam quam divortium docuisse videretur. Cæterum quale est, ut novæ vitæ prædicator nulla ex causa hoc doceret quod ipsa natura posebat. *Quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput Ecclesie.* Ipse salvator corporis ejus. Reddit causam subjectionis: quia prior est vir, et utrumque corporis debet esse salvator. *Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita et mulier viris suis in omnibus.* Omnibus piis debent parere præceptis. *Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam.* Tam sancta charitate. Et

semetipsum tradidit pro ea. Ita et vos pro sanctitate uxorum nec mori, si necesse fuerit, recusetis. *Ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ.* Aqua lavit corpus, animam sanctificatione verbi, vel doctrina, si ut ad Hebræos ait: Abluti corpus aqua munda. *In verbo, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam.* Ita et vos corpora uxorum continentia, animam mundate doctrina. *Non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid ejusmodi.* Ita sibi Christus mundavit Ecclesiam, ut et vetera crimina tolleret, et novas maculas. *Sed ut sit sancta et immaculata.* Si omnibus membris immaculata est, maculati in ea esse non censentur, nisi rursus pœnis purgatoris expurgentur; sed sine macula et ruga in futuro erit: nam modo permixta est, ut palea et triticum in area ante ventilationem. *Ita et viri debent diligere uxores suas ut corpora sua.* Ut quales ipsi cupiunt inveniri, tales et uxores exhibeant. *Qui suam uxorem diligit, semetipsum diligit.* Quia dno in carne sunt una. *Nemo enim unquam carnem suam odio habuit; sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam.* Non ut ei labores et dolores infligat, sed ut securam faciat et quietam. Non nuptias damnat, sed ad continentiam hortatur. *Quia membra sumus corporis ejus.* Membra ejus debent eum in omnibus imitari. *De carne ejus et de ossibus ejus.* Ex omni substantia sumus corporis ejus. *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam, et adhærebit uxori suæ: et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est.* Amore, non loco solum. *Ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* Veruntamen et vos singuli unusquisque suam uxorem sicut seipsum diligit. Ego hoc, inquit, in Christo intelligo et in Ecclesia; sed tamen non ideo vos non amare debetis, imo amplius, ut Christus Ecclesiam. Quoni in Christus reliquit matrem, id est, relinquendo Synagogam Judæorum, de qua secundum carnem natus est, et inhærendo Ecclesiæ suæ, quam ex omnibus gentibus congregavit. Quomodo reliquit Patrem? non quia recessit a Patre, sed quia in ea forma apparuit in qua æqualis est Patri. *Uxor autem timeat virum.* Subjecta sit tanquam infirmior, ut regatur.

CAP. VI. *Filii, obedite parentibus vestris in Domino.* Parate eos disciplina, quia eos a parentibus secundum Deum præcipit erudiri. *Hoc enim est justum.* Ut mutua officia rependatis. *Honora patrem tuum et matrem tuam.* Sed bonos: nam ipse Moyses docuit, contra Deum venientes non sequendos, honorem tamen eis exhibere pro Dei timore debemus. *Quod est mandatum primum in promissione.* Promissionis primum in secunda tabula, quæ ad humanitatem pertinentia præcepta sex numero continebat. Prima enim tabula propria divina officia exigebat. *Ut bene sit tibi, et sis longævus super terram.* Non in hac terra, in qua etiam impii et scelesti somes sunt, sed super illam terram quam et Dominus militibus repromittit, et in qua justii inhabitabunt; et quam Psalmista visurum esse se credit. *Et patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros.* Sive simpliciter accipiendum, ne immoderate et sine causa correpti magis ad iracundiam provocen-

tur. *Sed educate illi in disciplina et correctione Domini.* Ne dum male vivitis aut cum uxoribus, aut post uxores, malo vestro eos perdati. *Servi, obedite dominis carnalibus.* Servitium non natura dedit, sed captivitas advenit; neque ex maledicto Cham cepit, ut quidam putant, cum ex reges legamus esse generatos: sed in Chananæis impletum est, qui Israel sunt filiis subjugati. Providit Apostotus ne doctrina Dei in aliquo blasphemetur, si credentes servi invidiosis suis dominis fiant: et qui forte peccissimus erat etiam alios servos fieri Christianos, de ipsis jam facies incipit contere: si vero viderit eos in melius profecisse, et fideles effectos, non solum alios optavit credere, sed etiam ipse salvabitur: non enim venit Christus mutare conditiones, sed mores. *Cum timore et tremore, in simplicitate cordis vestri.* Hoc est, cum omni humilitate, exposita priori superbia. *Sicut Christo.* Christo facitis, quicquid propter Christum hominibus exhibetis. *Non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes; sed ut servi Christi.* Hoc est, nolite præsentem tantum Domino operari. *Facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servientes, sicut Domino, et non hominibus.* In his quæ Dei non sunt contraria voluntati; in multis enim concurrunt cum lege naturaliter animi dominorum, qui servos et fideles, et sobrios, et castos, et benignos habere desiderant. *Servite domino non cum mercedis ratione. Scientes quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc percipiet a Domino.* Cuiusque propter Deum benececeris, a Deo expecta mercedem. *Sive servus, sive liber.* Non vos desperare faciat conditio servitutis. *Et vos, domini.* Audite me: si et illos vultis audire, date illis exemplum. *Eadem facite illis.* Ne si fugerint, non religioni, sed tæ incipienti malitiæ imputare. *Remittentes minas: scientes quia et illorum et vester Dominus est in cælis.* Minamini propter disciplinam, sed remittite propter misericordiam, ut et vobis a vestro Domino remittatur. *Et personarum acceptio non est apud Deum.* Apud Dominum æque adeo unum estis, ut æqualiter empti sitis, una vobis sit hæreditas repromissa. *De cætero, fratres, confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus.* Epistolam gen rali exhortatione concludit, in exemplo Domini et virtute. *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.* Contra spirituales hostes spiritalia arma sumenda sunt, ut dissimilitudo naturæ armorum spiritualium fortitudine protegatur. *Quia non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem.* Caro et sanguis homo dicitur. *Sed adversus principes et potestates.* Qui sibi principatum in hujus mundi hominibus usurparunt, et qui homines ignorant, et impios ad peccata committenda et instigant, et gubernare videntur. *Adversus mundi rectores tenebrarum harum.* Ne quis spiritus nefandus cum auctore et principe suo diabolo regere cælum et terram et mare arbitraretur, subjeit et expressit quid deceret, mundi. *Tenebrarum, inquit, harum, id est tenebrarum harum, utique infidelium et impiorum, quilibet jam credentibus dictum est: Fuitis ali-*

quando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Fuistis tenebræ, id est infideles; nunc autem per Dominum facti estis fideles. *Contra spiritualia nequitie.* Sunt enim et spiritualia bonitatis. *In caelestibus.* In aere, in quo aves volantes, cæli volucres appellantur. *Propterea accipite arma Dei.* Quia tales habetis inimicos. *Ut possitis resistere in die malo.* Dies malus est nobis, quando impugnatur a malo. *Et in omnibus.* Non in uno. *Perfecti stare.* U. cum Dei adiutorio diabolicis insidiis perfecte armis spiritualibus resistanus, lumbos mentis accineti, hoc est casti, et in omni prælio viriliter præparati, et ab omnibus curis sæculi expediti. *Stare ergo succincti lumbos vestros in veritate.* Non hypocrisi. *Et induiti loriceam justitiæ.* Sicut lorica multis armillis intextitur, vel circillis, ita et justitia diversis virtutum connectitur speciebus; munit autem non solum pectoris conscientiam, sed et ventris continentiam, necnon et ad femorum pertingit libidinem coercendam. *Et calciati pedes in præparationem Evangelii pacis.* Sicut calciati pedes fiducialiter ambulat, ita et vos intrepide prædicate. *In omnibus sumentes.* In omnibus præliis fide tegamur, quia scutum ipsorum quoque armorum defensio est, et sine hoc infirma sunt omnia. Ita et hæc virtutes sine fide salvare non possunt. *Scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere.* Sicut scutum omnia injecta repulit et excutit, ita et fides omnes ejus suasiones extinguit, quamvis, quasi rationales, lumen habere videantur. *Et gateam salutis assumite.* Quæ omnes sensus carnis a pravis officiis protegat aut abscondat. *Et gladium.* Nemo miles audet ad pugnam sine gladio proficisci; se enim utcumque tueri potest, sed hostem non valet interimere; nonnunquam etiam ab audaci hoste suis armis exspoliatus occiditur. Ita sine Dei verbo justitia omnis intacta est. *Spiritus, quod est verbum Dei.* Spiritalem gladium. *Per omnem orationem et obsecrationem.* Nunc gladium postulate, et semper habete. *Orantes omni tempore in spiritu.*

A Ne impediatis orare semper, sed pro rebus spiritualibus deprecare. *Et in ipso vigilantes in omni instantia, et obsecratione, pro omnibus sanctis et pro me.* Nihil enim prodest dormientis more jacente corpore animo pervagari, dum hæc vanitate nec ab homine aliquid impetretur. *Ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia notum facere mysterium Evangelii.* Ut abundantanter et sine metu persecutionis vel odii Judæorum exponam uniti in Christo populi rationem. *Pro quo legatione fungor in catena.* Omnes enim verbi legatos tanta necesse est sustinere. *Ita ut in ipso audeam prout oportet me loqui.* Tunc enim major fiducia erit, si rationabiliter dicatur, et sit abundantia, quæ exprimat rationem. In ipso, inquit, et non in meis virilis. *Ut autem et vos sciatis quæ circa me sunt, quid agam, omnia nota faciet vobis Tychicus charissimus frater, et fidelis minister in Domino: quem misi ad vos in hoc ipsum ut cognoscatis quæ circa nos sunt, et consoletur corda vestra.* Sollicite agit, non solum ut proficiant, sed etiam ne deficiant in tribulationibus ejus, vel ne in aliquo contristentur. *Pax fratribus.* Et pax, charitas et fides perfectum faciunt Christianum. Simulque notandum quod hæc nobis non a nobis, sed a Deo Patre, et Domino Jesu Christo esse confirmat, ut ne quis de suis glorietur meritis, et se dicat fidem non a Deo accipere. A quo ergo pax et charitas, ab illo est et fides. Propter quod ab illo eam quam non solum augeri habentibus poscimus, sed et non habentibus dari deprecamur. *Et charitas.* Charitas major est pace; potest enim eam habere quis, non tamen et amari. *Cum fide, a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.* Sine fide enim infructuosa sunt omnia. Et diligenter attendite quod et ipsa fides cum reliquis virtutibus nobis donatur. *Gratia cum omnibus qui diligunt Dominum nostrum Jesum Christum in incorruptione. Amen.* Sive in castitate, sive in quorum corde nullo adulterino sæculi amore Christi dilectio violatur. Scripta ab Urbe.

AD PHILIPPENSES D. PAULI EPISTOLA.

ARGUMENTUM.

Quid sanctus Hieron. de divo Paulo dixerit in Apologetico ad Pamphiliam videamus: « Paulum apostolum profeceram, quem quotiescunque lego, videor mihi non verba audire, sed tonitrua. Legite Epistolas eius, et maxime ad Romanos, ad Galatas, a que ad Ephesios, in quibus totus in certamine positus est; et ridebitis eum in testimoniis quæ sumit ex Veteri Testamento, quam artifex, quam prudens, quam dissimulata oratio ejus quod agit. Videntur quidem verba simplicia, et quasi innocentis hominis, ac rusticani, et quæ nec facere, nec declinare norat insidias: sed quocumque respexeris, fulmina sunt. Hæret in causa; caput omne quod tetigerit; tegum vertit, ut superet; fugam simulat, ut occidat. » Philippenses sunt Macedones. Hi accepto verbo veritatis, persisterunt in fide, nec receperunt falsos apostolos; hos Apostolus collaudat scribens eis a Roma. In Actibus apostolorum legimus, quia ipso prædicante crediderint Philippenses: tantum autem profecerant in fide et scientia, ut etiam fiducialiter et prædicarent, et defenderent

Evangelium. Quapropter ab istis solis se memorat accepisse, etiam cum aliis prædicaret. Hos ergo collaudans monet, ne eorum passionibus terreantur, quibus non destruitur Christi Evangelium, sed firmatur, dum omnes intelligunt tanta eum non posse pro se falsa vel dubia sustinere; et hortatur eos exemplo suo libenter usque ad mortem certare pro Christo.

CAPUT PRIMUM. Paulus et Timotheus scribi Jesu Christi. Omnis apostolus et servus, non omnis servus apostolus. Omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis. Non passim omnibus Philippensibus, quia erant illi et pagani. Cum episcopis et diaconibus. Episcopos hic non solum pontifices, sed et presbyteros intelligimus. Non enim in una civitate plures erant episcopi: hoc etiam in apostolorum Actibus invenitur. *Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.* Bonorum memoria cum gratiarum

actione celebratur. *Gratias ago Deo meo in omni morte vestri semper in cunctis orationibus meis, pro omnibus vobis.* Ostendit circa eos dilectionem suam, pro quibus semper exorat. *Cum gaudio deprecationem faciens.* Non cum mœrore, sicut pro peccatoribus. *Super communicatione vestra in Evangelio.* Quia communicatis in Evangelio prædicando. *A prima die usque nunc.* Ab initio fidei vestræ deprecor, ut perseveretis. *Confidens hoc ipsum.* Confido me impetrare. *Quia qui cepit in vobis opus bonum, perficiat.* Notandum quia, ut incipiamus, ipsius gratia est, ne quid sibi humana superbia arroget; quia et fides, et doctrina, et scientia ab illo donatur, et ipse in nobis incipit et consummat. *Usque in diem Christi Jesu.* Usque ad diem mortis. *Sicut est mihi justum hoc sentire pro omnibus vobis.* Caritas enim omnia sperat. *Eo quod habeam vos in corde, et in vinculis meis.* Tantum vos diligo, ut mihi memoriam vestri nec vi tribulationum, nec sollicitudo defensionis auferat. *Et in defensione, et confirmatione Evangelii.* Confirmatio Evangelii est, Deo confirmante, constantia prædicantis. *Socias gaudii mei omnes vos esse.* Hoc sentio de vobis, et credo quia sicut tribulationis meæ socii estis, ita eritis et gaudii. *Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Christi Jesu.* Sive ejus inesset visceribus, sive ita vos, tanquam viscera ejus desidero. *Et hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet.* Notandum quod non solum præcipit ut faciant, sed et orat pro eis; ut sciamus quia non sufficit lex jubendo, nisi gratia subvenit juvando. *In scientia et omni sensu, ut probetis potiora.* Notandum quia scientibus majorem adhuc scientiam deprecatur, ut sinceri esse prævalant: quæ scientia cum charitate ædificat. *Ut sitis sinceri et sine offensa in diem Christi.* Sinceri, sicut baptismi gratia reparavit. *Repleti fructu justitiæ per Jesum Christum.* Ut non solum sinceri a corruptione sitis, sed etiam fructibus justitiæ abundetis dono Christi, qui non modo malitiam non habet, sed etiam bonitate redundat. *In gloriam et laudem Dei.* Ut glorificetur Deus in nobis: non humana præsumptio, et vana gloria, sibi tribuens si aliquid boni habere videatur. Sed ut videant homines opera bona, et glorificent Deum, cujus donum est quod habemus. *Scire autem vos volo, fratres, quia quæ circa me sunt.* Consolatur eos de tribulatione sua, quia audierant eum vinculum in domo Cæsaris custodiri. *Magis ad profectum venerunt Evangelii.* Non solum non obsunt, sed etiam prosunt, dum manifestatur, me non pro aliquo crimine, sed pro Christo omnia sustinere. *Ita ut vincula mea manifesta fierent in Christo in omni prætorio.* Apud omnem judicem. *Et in cæteris omnibus.* Subauditur locis. *Ut plures ex fratribus in Domino confidentes, vinculis meis abundantius asderent sine timore verbum Dei loqui.* Vinculorum meorum exemplo incitati, dum me vident hæc pro Christo libentissime pati. *Quidam quidem et propter invidiam et contentionem, quidam autem et propter bonam voluntatem Christum prædicant.* Dum mihi apud credentes gloriam auferre desiderant, quasi qui solum

mibi vindicem scientiam prædicandi. Alii etiam alios salvari volentes, fideliter annuntiant Christum, quidam autem ex charitate adjuvant me Evangelium defendere. Alii autem dolose prædicant ut me amplius gravent, quasi plures discipulos facientem, et doctrina mea totum orbem implere cogentem: ut mihi majorem invidiam cumularent. *Quidam ex charitate, scientes quoniam in defensionem Evangelii positus sum.* Scientes quia non a me, sed a Deo ad hoc sum positus. *Quidam autem ex contentione Christum annuntiant, non sincere, existimantes pressuram se suscipere vinculis meis.* Non sincera conscientia; quia propter lucrum præsentia temporis prædicant, et illi sua prædicatione invidiam excitabant, et augebant penas vinculorum ejus, et de illius pœnis gauderant. *Ille vero gaudebat, quia et per fallaces verum prædicabatur, et per malorum ora Christus annuntiabatur.* *Quid enim? dum omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem, Christus annuntietur.* Non mihi cura est qua mente prædicent, dummodo, quod cupio, Christi nomen omnibus innotescat et a multis credatur. *Quapropter et modo gaudeo, et in futurum gaudebo.* *Et in hoc gaudeo, sed et gaudebo.* Sive per occasionem odii, vel invidia; non quia malevolus erat, et de alieno malo gaudebat; sed quia et a malis verbum prædicabatur, et per malorum ora Christus annuntiabatur. *Sci enim quia hoc mihi proveniet.* Quod non solum per verbum et passionem meam, sed etiam per odium Christi Ecclesie augmentantur; quia novit Dominus de malis bene operari. *Ad salutem, per vestram orationem et administrationem Spiritus Jesu Christi.* Qui ad meam omnia salutem gubernat, et adversa vertit in prospera. *Secundum expectationem meam, et spem.* Quia de omnibus hiis exspecto mercedem, et ut convertanter sustineo. *Quia in nullo confundar.* Ille enim neque in opprobriis neque in contumeliis, nos vero in omnibus confundimur: quamvis secundum Deum sit: unde ostendimus, nos laudibus hominum deservire, non Christo. *Sed in omni fiducia, sicut semper.* Nulla res me terret. *Et nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem.* Et vita mea et mors ad magnificentiam pertinet Christi, qui me in omnibus confortat: insultat inimicis suis, quod habebit, si servaverit Christum annuntians, plurimum fructum. *Mihi est in vivere Christus est, et mori lucrum.* Nulla jam hic voluntas vivendi est, nisi ut corpus ejus redderem exemplum meo: lucrum maximum computans jam secularibus laqueis non teneri, jam nullis peccatis et vitis carnis obnoxium fieri, quod post hanc vitam sine dubio est futurum. *Quod si vivere in carne hic mihi fructus operis est.* Quia nec hic sine fructu animæ, dono Domini vivo. *Et quid eligam, ignoro.* In tantum mihi utraque expediunt, ut quid eligere possim ignorem, quæ mihi nocere putantur. *Coarctor autem et doctus, desiderium habens dissolvi, et cum Chistu esse, multo magis melius est.* Permanere autem in carne, necessarium propter vos. *Illud mihi melius, illud vobis*

necessarium . et in rem in los non timere , sed elige-
 gere debere , suo docet exemplo : et ne contristentur ,
 mæsurum se in carne spiritu prophetico reppromittit .
*Et hoc confidens scio , quia manebo et permanebo in
 omnibus vobis .* Non solum credo , sed scio . *Ad profes-
 ctum vestrum et gaudium fidei , ut gratulatio vestra
 abundet in Christo Jesu in me .* Ut per profectum de
 fructu fidei vestræ gaudium habeatis . *Per meum ad-
 ventum iterum ad vos .* Ut me viso , iterum abundantius
 gratuletini . *Tantum digne Evangelio Christi con-
 celebrantini , ut sive cum venero et videro vos .* Omnia
 ejus præcepta servetis . *Sive absens , audiam de vobis ,
 quia stetitis uno spiritu .* Sicut legimus , quia erat eis
 cor unum et anima una , nec quidquam suum dice-
 bant , sed erant eis omnia communia . *Unanimes , col-
 laborantes fidei Evangelii .* Omnes unanimes in pugna
 victoriam faciunt . *Et in nullo terreamini ab adversariis ;
 quæ est illis causa perditionis .* Neque callidis dispu-
 tationibus , neque passionibus , neque opprobriis . *Vobis
 autem , saluti .* Quia vult vnos probatos coronari .
 Unde apostoli illant gaudentes , quia d'gni habiti
 sunt pro nomine Jesu contumeliam pati ; et Job
 permittitur tentari , quia Dei adjutorio protectus , nec
 vinci habebat , et ejus gloria amplianda erat adversario
 superato atque confuso . *Et hoc a Deo ; quia vobis
 donatum est pro Christo , non solum ut in eum credatis .*
 Oratio fidei a Deo donata est , quia nisi venisset
 Christus , et non solum docuisset , sed etiam corda
 tetigisset , inanis fuerat prædicatio nostra : et quam-
 vis in Actibus legamus fidem voluntariam esse , tam-
 en evidenter hic docet quod Dei donum sit ut credamus ;
 et ideo nihil nobis donemus , quia ut credamus
 et ut perseveremus , vel pro ipso patiamur , ipsius
 donum est : unde evidenter patet fidem , qua credimus ,
 ipsius donum esse ; nempe utrumque dixit esse
 donum ut et credamus et ut patiamur . *Sed ut etiam
 pro illo patiamini .* Non solum fidei insipientiam , sed
 etiam martyrii donum se primum ab ipso habemus .
*Idem certamen habentes , quale et vidistis in me , et
 nunc audistis de me .* Nihil novi patiamini , sed hoc
 quod et præsentis vidistis de me , et nunc absentes
 audistis .

CAP. II. *Si qua ergo consolatio in Christo .* In omni
 tribulatione in Christo solo consolamini . *Si quod solatium
 charitatis .* Non amicorum . *Si qua societas spiri-
 ritus .* Spirituum , non carnalium . *Si qua viscera mi-
 serationis .* Vestri miseremini , non parentum . *Implete
 gaudium meum .* In talibus discipulis doctor exsultat .
Ut idem sapiatis . Hoc ipsum . *Eandem charitatem ha-
 bentes , unanimes .* Omnes in alterutram . *Ipsam sen-
 tientes .* Hoc alteri sentio , quo tibi (sic) . *Nihil per conten-
 tionem , neque per invidiam gloriam .* Ne aliquid in Dei
 æmulatione faciamus , sed ne quis nobis melior esse
 videatur . *Sed in humilitate superiores sibi invicem ar-
 bitrantes .* Si omnes a quibus injurias patimur , supe-
 riores putaremus , patienter ferremus : nemo enim
 a patre vel a domino indigno fert se injuriam acce-
 pisse . Cogitandum etiam nullum esse horum , qui
 non possit habere aliquod bonum , quod tu nondum

habes , etiamsi lateat ; in quo sine dubio possit te
 esse superior : quæ cogitatio ad contumendam et
 edomandam superbiam valet , ne arbitreris , quoniam
 aut quædam eminent et apparent , ideo alterum
 nulla habere quæ lateant , et fortasse majoris pon-
 teris illi inesse bona , quibus te super t nescientem .
*Non quæ sua sunt singuli considerantes , sed ea quæ
 aliorum .* Non quæ nobis solis expediunt , sed quæ et
 aliis prosunt . *Hoc enim sentite in vobis .* Tanta humili-
 tas in vobis sit ; quia quamvis se quisque humiliet .
 humilior Christo non erit . Vult ostendere Christum
 non propter se passum , sed propter alios . Aliqui
 hunc locum ita intelligunt , quod secundum divinita-
 tem se humiliaverit Christus secundum formam , sei-
 licet Dei , secundum quam æqualitatem Dei non rapi-
 nam usurpaverit , quam naturaliter possidebat , et
 exinaniverit se , non substantiam exuens , sed ho-
 norem abscondens , formam servi , hoc est substan-
 tiam hominis induendo , et per omnia ut homo tan-
 tummodo apparendo , atque humili obedientia nec
 crucis mortem recusando . Sed quomodo hæc expositio
 Arii calumniam effugiat , considerandum est :
 qui nihil aliud agit , nisi ut Filium asserat minorem :
 ac si dicatur exaltatus a Patre secundum divinita-
 tem , et nomen accepisse quod antea non habebat ,
 nisi forte pronuntiatæ personæ , quæ secundum for-
 mam hominis dicta sunt , Deo ascribantur . Quia Chri-
 stus Deus homo recte creditur ; et ideo bene sentit ,
 qui sic sentit , nec contra fidem sentit . *Quod et in
 Christo Jesu .* Secundum quod Christus est , et Jesus .
Qui cum in forma Dei esset . Id est , imagine Dei absque
 peccato , sive in quo erat Deus , id est , plenitudo di-
 vinitatis . *Non rapinam arbitratus est , esse se æqualem
 Deo .* Quod erat humilitate celavit , dæns nobis exem-
 plum , ne de nobis in aliquod glorierimur : non rapuit
 quod habebat , sed est æqualitatem Patris , quam natu-
 raliter habebat , non rapuit . *Sed semetipsum exinan-
 iavit .* Assumendo quod non erat , non amittendo quod
 erat . *Formam servi .* Ita ut pedes lavaret , nihil sibi
 vindicans potestatis , quum haberet omnium domina-
 tum , quasi Unigeniti a Patre . *Accipiens .* Carnem no-
 stram peccatricem sine peccato . *In similitudinem ho-
 minum factus .* Non semper similitudo vera est ; nam
 genuit Adam filium secundum imaginem et similitu-
 dinem suam , et vocavit nomen ejus Seth . *Et habitu
 inventus ut homo , humiliavit semetipsum ; factus obe-
 diens usque ad mortem .* Ut nobis perfectæ obedientiæ
 monstraret exemplum . *Mortem autem crucis .* Quia
 nulla mors pejor , propter diuturnum cruciatum .
Propter quod et Deus illum exaltavit , etc . Divinitas
 non exaltatur , quia nec humili ri potest : et illi do-
 natur , qui non habet , unde secundum humanam na-
 gis naturam potest intelligi , quam secundum divinam .
 Si et nos exaltari cupimus , exemplo Christi , fratribus
 serviamus . Si enim ille Dominus et magister servus
 et discipulis ministravit , quanto magis nos majoribus
 et æqualibus servire debemus , et hoc ac sanctis
 usque ad mortem obedire , ne magistrum humilem
 superbi discipuli non sequamur ! *Ut in nomine Jesu*

omne genu flectatur, caelestium, terrestrium et infernorum. Ut omnes simul adorent hominem assumptum in Verbum. Et omnis lingua confiteatur quia Dominus. Omnium gentium et angelorum. *Jesus Christus in gloria est Dei Patris.* Hoc est in natura, et gloria deitatis, id est ejusdem est gloriae et aequalitatis. De loco isto integram expositionem D. Augustini posuimus. De eo quod scriptum est: Et habitu inventus ut homo. Multis modis habitum dicimus: vel habitum animi, sicuti est cujusque disciplinae perceptio usu roborata atque firmata; vel habitum corporis, secundum quem dicimus alium alio esse succulentiorum et validiorum, quae magis proprie habitudo dici solet; vel habitum eorum quae membris nostris accommodantur extrinsecus, secundum quem dicimus vestitum, calciatum, armatum, et si quid ejusmodi est. In quibus omnibus generibus, siquidem nomen hoc dictum est ab illo verbo, quod est habere, manifestum est in ea re dici habitum, quae accidit alicui, ita ut eam possit etiam non habere; nam et doctrina accidit animo, et succens ac robor corpori: et vestis, atque arma, non dubium est quin accidunt membris nostris; ita ut et imperitus possit esse animus, si ei doctrina non acciderit; et exilis atque languidum corpus sine succo viscerum et robore; et nudus sine veste, et inermis sine armis, et pede nudo sine calciamentis, esse homo possit. Habitus ergo, in ea re dicitur, quae nobis ut habeatur, accidit: verumtamen hoc interest, quod quaedam eorum quae accidunt nobis, ut habitum faciant, non mutantur a nobis, sed ipsa nos mutant, in se ipsa integra et inconvulsa manentia: sicuti sapientia cum accedit homini, non ipsa mutatur, sed hominem mutat quem de stulto sapientem facit. Quaedam vero sic accidunt, ut mutant et mutantur; sicuti cibus, et ipse mutans speciem suam in corpus nostrum vertitur, et nos refecti cibo ab exilitate atque languore, in robur atque valentiam commutatur. Tertium genus est cum ipsa quae accidunt, mutantur, ut habiunt faciant, sicuti est vestis; quam cum praejecta vel reposita est, non habet eam formam quam sumit cum induitur atque inducitur membris: induta ergo accipit formam, quam non habebat exuta: cum ipsa membra et cum induuntur, et cum exuuntur, in suo statu permanent. Potest etiam esse quartum genus, cum et ea quae accidunt ad faciendum habitum, nec mutant quibus accidunt, nec ab eis ipsa mutantur, sicuti annulus in digito, si non nimis subtiliter attendatur. Verumtamen hoc genus, aut nullum est, si diligenter discantur, aut omnino rarissimum. Cum igitur Apostolus de unigenito Dei Filio loqueretur, quantum pertinet ad divinitatem ejus secundum id quod verus Deus est, aequalem esse dixit Patri, quod non ei fuit tanquam rapina, id est, quasi alterum appeteret. Latuisset itaque misericordiae opus, si semper manens in ea aequalitate nollet hominem indui, et hominibus ut homo apparere; sed semetipsum exinavit, non formam suam mutans, sed formam servi accipiens, neque conversus et transmutatus in hominem,

Amissa incommutabili stabilitate, sed tanquam verum hominem suscipiendo, ipse susceptus in similitudine hominum factus, non sibi, sed eis quibus in homine apparuit, et habitu inventus ut homo, id est, habendo hominem inventus, ut homo est. Non enim poterat inveniri ab his qui cor immundum habebant, et Verbum apud Patrem videre non poterant, nisi hoc suscipiendo, quod possent videre, et per quod ad illud interius lumen ducerentur. Iste autem habitus non est ex primo genere; non enim manens in se natura hominis naturam Dei commutavit; neque ex secundo, non enim et immutavit homo Deum, et immutatus ab illo est: neque ex quarto, non enim sic assumptus homo, ut neque ipse mutaret Deum, nec ab illo mutaretur, sed potius ex tertio; sic enim assumptus est, ut commutaretur in melius, et ab eo formaretur ineffabiliter, excellens atque conjunctus, quam vestis ab homine, cum induitur. Hoc ergo nomine habitum satis significavit Apostolus, quemadmodum dixerit: In similitudinem hominum factus; quia non transfiguratione in hominem, sed habitu factus est, cum induitur est hominem, quem sibi vivens quodam modo, atque conformans, immortalitati aeternitatisque sociaret. Sed illum habitum qui est in perceptione sapientiae, vel potius disciplinae quam Graeci *ἔξω* vel *σχίσω* vocant; hanc autem secundum quem dicimus vestitum vel armatum, *σχῆμα* potius appellant. Ex quo intelligitur de isto genere habitum locatum Apostolum, quandoquidem in Graecis exemplaribus *σχῆμα* scriptum est, quod nos in Latinis habitum habemus. Quo nomine oportet intelligi, non mutatum esse Verbum susceptione nominis, sicuti nec membra veste induta mutantur, quanquam illa susceptio ineffabiliter susceptum suscipienti copulaverit; sed quantum verba humana rebus ineffabilibus coaptari possunt, ne mutatus intelligatur Deus humanae fragilitatis assumptor, electum est, ut Graeco *σχῆμα* et Latine habitus diceretur illa susceptio. *Itaque, charissimi mei, sicut semper obedistis. Exemplo ejus qui usque ad mortem obediens fuit. Non ut in praesentia mea tantum. Quasi servi ad oculum servientes. Sed multo magis nunc in absentia mea. Quia si quid, me praesente, liberius agebatis, corrigi poteratis. Cum metu et timore. Non negligenter, sicut ait Job: Verebar omnia opera mea. Vestram salutem operamini. Mutuam salutem curate: et quia dixerat, vestram ipsorum salutem operamini, ne sibi aliquid humana fragilitas arrogaret et suae industriae salutem suam ascerberet, secutus adjuavit: Deus, inquit, qui operatur in vobis. Non solum vobiscum, sed intus in vobis miro modo infunditur et donatur: quando enim jubentur, ut operentur, liberum eorum convenit arbitrium, sed ideo cum timore et tremore, ne sibi tribuendo quod bene operantur, de bonis tanquam suis extollantur operibus. Deus enim qui operatur in vobis. Conticescat humana superbia, et non dicat: Ex me habeo bonum velle; quia et hoc in vobis occulta inspiratione Deus operatur, qui non solum fidem, sed et perseverantiam donat. Sed*

forte dicit aliquis: Ergo meum nihil est, totum tuum est, sed gratia donatori, quia bona voluntas a Domino preparatur. *Et velle, et perficere.* Perficere sine dubio ipsius est qui dixit: Sine me nihil potestis facere. Perficit in nobis, dum implet quod dixit: Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi; qui cepit in nobis opus bonum, ipse perficiet usque in finem. *Pro bona voluntate.* Subaudiendum sunt, id est Dei. *Omnia autem facite sine murmurationibus et hesitationibus, ut sitis sine querela.* Ingratus servus qui gravia domini sui queritur esse præcepta: omnis qui murmurat, dubitat de præceptis. *Et simplices filii Dei, sine reprehensione.* Considerate cujus filii sitis, qui cum simplicis naturæ sit, filios non vult habere degeneres. *In medio nationis pravæ et perveras.* Quæ omnem rationabilem ordinem pervertit et perdit infidelitate sua. *Inter quos lucetis sicut luminario in mundo.* Sic luceat Dei genus in genere humano, sicut sol et luna in mundo: id est, omnes catholici inter hæreticos, Judæos et paganos. *Verbum vitæ continentēs.* Ut exemplo vestro illuminentur et verbo. *Ad gloriam meam.* Gloria patris filius sapiens, ait Salomon, perfectio discipulorum magistri gloria comprobatur. *In die Christi.* In diem iudicii Christi. *Quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi.* Qui talem Deo populum acquisivi. *Sed et si immolator super sacrificium.* Sed etiamsi occider, quia sacrificium et obsequium fidei vestræ obtuli Deo, viventi gaudium profectus vestri iustitiæ pœnæ vel mortis. *Et obsequium fidei vestræ, gaudeo et congratulor omnibus vobis.* Sive quia vestræ fidei ministravi, ut Deo in vobis id operante, et me prædicante crederetis. *Id ipsum autem gaudete et congratulamini mihi.* Præmium est pro vobis occidi. *Spero autem in Domino Jesu Timotheum cito mittere ad vos.* Dat exemplum non timere, sed omnia sub spe Domini promittendo. *Ut et ego bono animo sim, cognitis quæ circa res sunt.* Si vos meæ passionis minime terruerint. *Neminem enim habeo tam unanimem, qui sincerâ affectione pro vobis sollicitus sit.* Qui ita merum pro omnium salute sollicitus sit. *Omnes enim sua quærunt.* Non enim in Ecclesia Christi tunc, præter Paulum apostolum et Timotheum erat, qui germane de grege sollicitus esset; sed contigerat ut illo tempore quo Timotheum misi, circa se alium de filiis non haberet, sed mercenarii cum illo essent, id est, sua quæreres. *Sua quærunt commoda vel quietem, non e pro aliorum tribulari salute.* *Non quæ sunt Christi Jesu.* *Experimentum autem ejus cognoscite.* Qui pro salute omnium nec mori recusavit. *Quoniam sicut patri filius mecum servivit in Evangelio.* Secundum hominem, propter hominem factus est usque ad mortem obediens; et aliter: Sic servivit tanquam ego eum carnaliter genuissem. *Hunc igitur spero me mittere mox ut videro quæ circa me sunt: confido autem in Domino, quoniam et ipse veniam ad vos cito.* Quia modo adhuc incertus sum, qui de Timotheo loquor. *Necessarium autem existimari.* *Necessarium vobis.* *Epaphroditum fratrem, et cooperatorem.* Propter

opus Evangelii. *Et commitionem meum.* Propter gradum apostolatus quem in vobis accepit. *Vestrum autem apostolum, et ministrum necessitatis meæ, mittere ad vos.* Qui meæ venit necessitati ministrare pro vobis. *Quoniam quidem omnes vos desiderabat.* Charitatem ejus illis vititur commendare, ut et ipse ab eis amplius diligatur. *Et mæstus erat, propterea quod audicratis illum infirmatum, nam et infirmatus est usque ad mortem.* Tristitiæ vestræ causa mæstus erat, eo quod vos per infirmitatis suæ nuntium contristatos timeret. *Sed Dominus misertus est ejus: non solum autem ejus, verum etiam et mei.* Misertus est ejus, ut majorem docendo colligat fructum. *Ne tristitiam super tristitiam haberem.* Ne tristitiam carceris desolationis augetet. *Festinantius ergo misi illum, ut viso eo, iterum gaudeatis.* Pro cuius absentia tristabamini. *Et ego sine tristitia sum.* Quæ mihi de vestra tristitia erat. *Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino.* Quasi Dominum, et ne quod scrupulum de ejus tarditate nascatur. *Et e usmodi cum honore habetote.* Non solum hunc, sed et homines hujusmodi. *Quoniam propter opus Christi.* Qui quasi reo non timuit ministrare. *Usque ad mortem accessit, tradens animam suam.* Paratus ad mortem. *Ut implet id, quod ex vobis deerat erga meum obsequium.* Ut vestrum erga me officium pro omnibus solus impletet.

CAP. III. De cætero, fratres mei, gaudete in Domino.

Non in rebus sæculi, vel in aliquo præter Dominum. *Eadem vobis scribere mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium.* Eadem repetere quæ etiam præsens, sicut plantas sæpius adæquari, non est inutile. *Videte canes.* Contra Evangelium latrantes. Hinc jam contra pseudoapostolos. *Videte malos operarios.* Quidquid nos ædificamus, destruere conantur. *Videte concisionem.* Concisio ista, non circumeisio. *Nos enim sumus circumeisio.* Nos sumus veri Judæi, quia non unius membri pellem, sed totius carnis simul vitium amputavimus. *Qui spiritu Deo servimus.* Qui secundum Jeremiam cordis præputium circumeidimus. *Et gloriamur in Christo Jesu, et non in carne fiduciam habentes.* Cujus fide sola justificati sumus, non circumeisio carnali. *Quamquam ego habeam confidentiam et in carne.* Ne quis putet me hoc ideo dicere, quasi ego gloriandi non habeam causam, et idcirco glorier. *Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis, circumeisus octava die.* Quia forte aliqui ex illis proelyti erant. *Ex genere Israel, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis.* Quæ semper fuit eum Juda conjuncta. *Secundum legem Pharisæus.* Legisperitus. *Secundum emulationem pers-uens Ecclesiam Dei.* Tantam emulationem habui et legis amore, ut etiam Ecclesie Dei persecutor existerem. *Secundum justitiam quæ in lege est.* Omnium justificationum et ceremoniarum. *Conversatus sine querela, etc.* Implebam legem, præter hoc tantum, quia non credebam Christo, quem lex promiserat; prior fui in omnibus in quibus illi gloriantur, sed quia hoc tempore illa non valere cognovi, ideo ea tanquam detrimenta habeo, et nullius momenti duco. Potuit enim esse intus in ab-

ctionibus pravis prævaricator legis, et tamen conspicua opera legis implere, vel timore hominum, vel ipsius Dei, sed pœnæ formidine, non dilectione et delectatione justitiæ. Nam profecto in ipsa intus voluntate peccat, qui non voluntate, sed timore non peccat, in quibus interioribus suis talem se fuisse sciens, quibus se vitam putabat acquirere. Hæc, inquit, propter Christum tanquam impedimenta abjeci. Ad comparationem inventi auri contemnitur sacramentum, quamvis utrumque sit ei suo tempore necessarium. Tunc erit apud homines eminens Christi scientia, quando fuerit ab eo propter Christum mundus contemptus. Omnia caremonialia legis proiecisti. Siercora ciborum sunt reliquæ et rerum quondam utilium purgamenta. *Ut Christum lucrifaciam, et inveniar in illo.* Ut Christum habeam caput, et manens in eo ejus membrum inveniar. *Non habens meam justitiam quæ ex lege est.* Meo labore quæsitam, quasi naturalem vel legaleam. *Sed illam quæ ex fide est naturalis.* Sed illam quæ proprie a Deo per solam fidem Christi, quam ipse donavit, collata est. *Quæ ex Deo est justitia in fide ad cognoscendum illum.* Qui hoc agnoscit, satis agit, ne sibi aliquid arroget, ut id quod ei ex gratia Dei donatum est, ille vel legi tribuat vel naturæ, sed Deo soli, cujus donum est, deputet. *Et virtutem resurrectionis ejus.* Ut cognoscam perfecte beneficium et vim resurrectionis illius, quia ideo resurrexit, ut nos similiter resurgamus. *Et societatem passionum illius, configuratus morti ejus.* Si enim compatimur, et convivemus. *Si quo modo occurrant ad resurrectionem, quæ est ex mortuis.* Ad perfectorum resurrectionem, non ad illam quam etiam inviti habebunt. *Non quod jam acceperim.* Perfectionem, quia finis nondum advenit. *Aut jam perfectus sum.* Adhuc de hac perfectione et de tali resurrectione de me incertus sum, quia est perfectio alia post hanc vitam: illud perfectum de quo dicit ad Corinthios: dum venerit quod perfectum est, et alibi: Donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionem Filii Dei, in virum perfectum, et reliqua, quia in hoc mundo positus veram perfectionem nullus habet, quia ipse dixit: Videmus nunc per speculum, et reliqua. Perfectus sum: quantum ad perfectionem quæ in hac vita haberi potest a sanctis, perfectus fuit; quantum vero ad illam perfectionem pertinet, quæ erit post resurrectionem, imperfectus. Et ideo hic quandam imperfectam perfectionem habuisse intelligendus est: quia per speciem, non per speciem, et per speculum, non facie ad faciem videbat. *Sequitur autem si comprehendam in quo et comprehensus sum a Christo.* Si comprehendam meritum apostolatus, in quo apostolatus a Christo sum comprehensus. *Frater, ego me non arbitror.* Se humiliando omnibus gratiam tulit, et provocat ad profectum. *Comprehensus autem.* Tunc certus ero, quando finis advenerit. *Unum autem.* Porro unum est necessarium. *Quæ quidem retro sunt oblitiscens: ad ea vero quæ sunt interiora extendens me ad destinatum.* Hoc solum scio, quia dono Dei quotidie proficio, et præcæritum laborem non compu-

ans ad potiora festino: sive legem oblitiscens ad perfecta Evangelii præcepta me extendo. *Perscrutor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu.* Quod perfectus Christus promisit in cælis. *Quicumque ergo perfecti, hoc sentiamus.* Quicumque perfectus est, hoc sentiat, vetera oblitiscenda, et nova sectanda: quia perfecti debent esse discipuli Christi. Est ergo nunc imperfecta perfectio; nam in futuro erit perfecta. In aliqua re erit perfectus: sed in aliqua imperfectus. Velut sit jam si aliquis sapientiæ perfectus auditor, cujus nondum sit perfectus et doctor. Potest esse perfectus ut diligat inimicos, qui nondum est perfectus, ut sufferat. Et qui perfectus est in eo quod omnes homines diligit, quippe qui etiam ad inimicorum dilectionem pervenerit, quaeritur utrum jam sit in ipsa dilectione perfectus, id est, utrum quos diligit, tantum diligit quantum ille. Incommutabilis regula veritatis diligendos esse præscribit: ut ostenderet secundum istius vitæ modum esse quamdam perfectionem, eique perfectioni hoc quoque deputari, si se quisque noverit nondum esse perfectum: quia in ista vita perfectam perfectionem non habet quis, quia caro concupiscit adversus spiritum. Hic ergo præceptum est, ut desideria peccati non obediamus. Ibi erit, ut desideria peccati non habeamus; tunc enim est secundum hanc infirmitatem pro suo modulo perfecta in hoc sæculo. Ista parva justitia, quando etiam quid sibi desit, intelligit. Ideoque Apostolus et imperfectum perfectum se dicit: imperfectum scilicet cogitando quantum illi ad insitiam desit, cujus plenitudinem adhuc esurit; perfectum autem, quod et istam imperfectionem non erubescit. Si perfecte currimus, hoc sapiamus, quod nondum perfecti sumus, ut illic perficiamur, quod perfecte adhuc currimus: ut cum venerit quod perfectum est, destruat quod ex parte est. *Et si quid aliter sapitis.* Si quid vobis alia ratione Deus revelavit: aliter, non aliud, hoc est, alio sensu. *Et hoc vobis Deus revelabit.* Etiam si quid minus perfecte sapitis, humiliter expectate, et a Deo poscite. Ipse potest revelare ambulantes et perficientibus in via rectæ fidei. *Verumtamen ad quod pervenimus.* Ad perfectionem Novi Testamenti. *Ut idem sapiamus.* Idem, licet aliter asseratur. *Et in eadem maneamus regula.* Non enim scire sufficit sine facto. *Imitatores mei estote, fratres.* Me imitamini, non pseudoapostolos. *Et observate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.* Dupliciter dicitur observari, vel ad imitandum, ut hic; vel ad cavendum, ut ad Romanos ait: Observate qui dissensiones et offendicula faciunt. *Multi enim ambulantes, quos sæpe dicebam vobis.* De pseudoapostolis, qui spem passionis Christi, per quam peccata dimissa sunt, tollentes, in legis caremonis collabant. Potest de Jovinianista accipi, qui cruciatum corporis in epulas et luxuriam converterunt. *Nunc autem et finis dico, in micos crucis Christi, quorum finis erit interitus.* Notandum quod affectu etiam inimicorum salutem optet. *Quorum Deus venter est.* Qui se putant in hoc Deo servire, si epulentur. *Et gloria in conspu-*

sione ipsorum. In circumcissione membri pudendi. **A** Qui terrena sapiunt. Nostra autem conversatio in caelis est. Hoc non potest dicere qui terrenis vitis mancipatus est. Unde etiam Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum. Qui est caput nostrum. Qui reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae. Sic ut praefiguravit in monte, cum unum ex viventibus et unum ex mortuis claritati sui corporis configurat, exemplum resurrectionis ostendens. Secundum operationem qua possit etiam subjicere sibi omnia. Sive secundum hanc virtutem etiam hoc illi possibile est, qua sibi cuncta subiecit.

CAP. IV. Itaque, fratres mei charissimi et desideratissimi. Plus caeteris, quia perfectiores. Gaudium et corona mea. Per vos enim sum coronandus et remunerandus. Sic state in Domino, charissimi. Quomodo superflus dixi, in sola Christi fide spem ponentes et in conversatione caelesti. Evodiam rogo et Syntychem deprecor. Mulieres erant scientiam habentes, quas similiter sentire commonet et hortatur. *Id ipsum sapere in Domino.* Id ipsum quod dixi. *Etiam rogo et te, Germane compar, adjuva illas.* Germanus nomen hominis est, compar officii. *Quae mecum laboraverunt in Evangelio.* Laboraverunt, non viros, sed feminas dicit, nec in ecclesia, sed in domo docentes. *Cum Clemente et caeteris adiutoribus meis.* Clemens ex philosopho magnae doctrinae vir, qui Romae episcopus fuit. *Quorum nomina sunt in libro vitae.* Ne moleste ferant, se in hac Epistola non scriptos, cum in libro vitae sint scripti, cujus libri etiam Moyses meminit et David et Dominus. *Gaudete in Domino semper.* Quia in saeculo gaudium non habetis, sed presuram. *Iterum dico, gaudete.* Repetit ut confirme. *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* Et Judaeis, et gentilibus: sed et omnibus qui vos tribulant. *Dominus prope est, nihil solliciti sitis.* Videte si quid deest vobis, nolite cogitare quid manducetis, aut quid induamini. Sive Dominus prope est ad liberandum: nolite timere persequentes. Juxta est enim Dominus his qui tribulato sunt corde. *Sed in omni oratione, et obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones vestrae innotescant apud Deum.* Non cum murmuratione atque tristitia. Tunc digna Deo erit vestra oratio, si pro omnibus quae patimini gratias referatis, sicut apo tolli faciebant. *Et pax Dei, quae exsuperat omnem sensum.* Qua malos sustinet et ingratos: vel **D** pax Christi, qua pro persequentibus orabat, recogitata omnem mentem furiosam exsu, erat et inclinabat. *Custodiat corda vestra et intelligentias vestras, in Christo Jesu.* Ista corda et intelligentias vestras in exemplo Christi custodiat. *De caetero, fratres, quaecunque sunt vera, quaecunque pudica, quaecunque justa, quaecunque sancta.* Ad extremum, ut omnia breviter dicam. *Quaecunque amabilia, quaecunque bonae famae.* Quia omnis natura humana novit diligere et laudare quod bonum est. Si qua virtus, si qua laus tolerantiae, haec cogitate. Meditamine nihilque aliud cogitetis. *Quae didicistis.* Verbo vel exemplo. *Et accepistis.* Dono gratiae Christi. *Et audistis.* Auribus haec per praedica-

tionem. *Et vidistis in me. Oculis.* Haec agite, et Deus pacis erit vobiscum. Tunc Deus pacis erit vobiscum, si fueritis ista se tali. *Gavisus sum autem in Domino vehementer, quoniam tandem aliquando refoveristis pro me sentire sicut et sentiebatis.* Iterum floruitis flore boni operis, quem non oblitus accesserat, sed occupatio impediens. *Occupati autem eratis: non quasi propter penuriam dico.* Non propter meam penuriam, sed propter vestrum fructum dico me gavisum. *Ego enim didici, in quibus sum sufficiens, esse.* A Christo omnia aequaliter ferre sum doctus. *Scio et humiliari, scio et abundare: ubique et in omnibus inistatus sum, et saltari, et esurire, et abundare, et penuriam pati.* Ut nec abundantia extollar, nec frangar inopia. *Omnia possum in eo qui me confortat.* **B** *Dans intelligentiam, quare sciat et humiliari, et abundare, dum dicit: Omnia possum in eo qui confortat me, dum sibi nihil tribuit, sed et quotidianum adiutorium implorat ut possit ejus implere praecipia. Verumtamen bene fecistis communicantes tribulationi meae.* Non enim debuit mea aequanimitas vestram impedire mercedem. *Scitis autem et vos, Philippenses, quod in principio Evangelii quando profectus sum a Macedonia.* Quia vos solos, a quibus necessaria acciperemus, elegimus, fideiiores vos omnibus iudicantes. *Nulli mihi Ecclesia communicavit in ratione dati et accepti, nisi vos soli.* Illi dati, ego accepti: sive dantes carnalia, acceperunt spiritualia. *Quia et Thessalonicam semel et bis in usum mihi misistis.* Non solum Corinthum, sed etiam Thessalonicam transmissistis. **C** *Non quia quaero datum, sed requiro fructum abundantem in ratione vestra.* Superabundans fructus orationis cum sanctis etiam absentibus ministratur datum, est res ipsa quam das: fructus autem, bona et recta voluntas datoris: ut quod tribuit, propter Dominum tribuat, velut qui suscipit propheta in nomine prophetae, et justum in nomine justae, mercedem prophetae et justae suscipiat. *Habeo autem omnia, et abundo, repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quae misistis.* Provocat illos ad simile opus, laudando et gratias referendo. *In odorem suavitatis.* Odor suavitatis non in re oblata, sed in mentis devotione consistit, sicut sacrificium Noe grate Deus describitur odoratus, cum ipse postmodum dicit, se nec carnibus, nec sanguine animalium delectari. *Hostiam acceptam, placentem Deo.* Notandum quod eleemosyna hostia appellatur, et sicut a sanctis oblata, est accepta, ita ab his qui in peccato duraverunt data, reprobatur. *Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum.* Quia ut perfecti malum desiderare non credebantur. *Secundum divitias suas in gloria in Christo Jesu: Deo autem et Patri nostro gloria in saecula saeculorum. Amen.* Quod secundum divitias Dei, ad gloriam pertinet Christi. *Salutate omnem sanctum in Christo Jesu.* *Salutant vos qui mecum sunt fratres. Salutant vos omnes sancti.* Erant ergo sancti, quos solus vult salutare praeter caeteris, quos e iam in omnibus Epistolis nominavit: capitalia non habuisse peccata intelligendi sunt. Nam quis sine peccato? Sed et Scriptura bapti-

zatum frequenter appellat. *Maxime autem qui de Cæsaris domo sunt. Gratia Domini Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.* Ut eos confortaret, et illi liberius A vel in fide persisterent, vel fiducialius prædicarent, quando audiebant etiam de officio Cæsaris multos fuisse conversos.

AD THESSALONICENSIS EPISTOLA PRIMA.

ARGUMENTUM.

Thessalonicenses sunt Macedones. Hinc Christo Jesu accepto verbo veritatis perstiterunt in fide, etiam in perseutione civium suorum. Præterea nec receperunt falsos apostolos, nec ea quæ a falsis apostolis dicebantur. Hos colludat Apostolus, scribens eis ab Athenis, per Tychicum diaconem et Onesimum acolitam.

CAPUT PRIMUM. *Paulus, et Silvanus, et Timotheus Ecclesie Thessalonicensium.* Per Silvanum et Timotheum, non solum his, sed etiam Corinthiis cum Apostolo verbum Dei fuerat nuntiatum, sicut ipse ait in secunda: Per me, et Silvanum, et Timotheum. In Deo Patre, et Domino Jesu Christo, gratia vobis et pax. Præposterato ordine ante dicit in Deo Patre, et Christo Jesu, et sic gratia vobis et pax. Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes. Pro omnibus, quia omnium nobis grata memoria est. In orationibus nostris sine intermissione. Non impediari orare semper. Memores operis fidei vestræ, et laboris et charitatis. Non solus fidei, nec in solo verbo laboris et charitatis, sed in re. Et sustinentiæ spei Domini nostri Jesu Christi. Omnis sustinentia propter spem. Ante Deum et Patrem nostrum. Non ante homines. Scientes, fratres dilecti, a Deo electionem vestram. Ex hoc cognoscimus vos verè a Deo esse electos, quia reales estis. Notandum quia electi sunt potius quam elegerunt. Quia Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum. Quia nec auditur tantum, sed etiam opus apparuit. Sed et in virtute, et in Spiritu sancto. Quem accepistis. Et in plenitudine multa. Perfectionis vestræ, sive abundantia vestræ. Sicut scitis quales fuerimus in vobis propter vos. Etiam a licitis abstinuimus. Et vos imitatores nostri facti estis, et Domini excipientes verbum. Per passionem suscipientes verbum, sicut et nos et Dominus prædicavimus. In tribulatione multa. Quod vix excipitur in quiete. Cum gaudio Spiritus sancti. Hoc est vere gaudere in Spiritu sancto, sicut apostoli, qui ibant gaudentes, quia digni habitii sunt pati contumeliam pro nomine Christi. Ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia et in Achaia. Perfectorum est formam credentibus exhibere: vestro exemplo omnes sunt provocati. A vobis enim diffamatus est sermo Dei. Natura famæ hæc est, ut sive bonum, sive malum nuntians, ubique discurrat. Non solum in Macedonia et in Achaia, sed in omni loco. In quorum pene confinio est Thessalonica. Fides vestra quæ est in Deum, profecta est. Ab idolis ad Dominum conversa. Ita ut non sit nobis necesse quidquam loqui. Ita ut nobis incipientibus aliquid de vobis ad eum adificationem loqui, ipsi optime scire se dicant. Ipsi enim de nobis annuntiant, qualem introitum habueri-

mus ad vos. Et nostræ constantia, et vestræ conversationis opinio omnibus nota est. Et quomodo conversi estis ad Deum a simulacris, servire Deo vivo et vero, et expectare Filium ejus de cælis quem suscitavit ex mortuis Jesum. Notandum dici conversos ad Dominum ab idolis, non solum autem, sed et credentes sæpe in prophetis dicuntur converti debere a malitia ad fidem Dei. Qui eripuit nos ab ira ventura. Gratia et misericordia sua ab ira nos iusticiæ liberavit, quia jam habemus in spe libertatem reparari per baptismum.

CAP. II. *Nam ipsi scitis, fratres, introitum nostram ad vos, quia non inanis fuit, sed ante passi, et contumeliosi afflicti.* Non est inanis sermo, qui firmatur constantia passionis. Sicut scitis, in Philippis, fiduciam habuimus in Domino nostro loqui ad vos Evangelium Dei. Quia aliquanti vestrum viderunt nos Philippis passos non expavisse tribulationes, nec prædicare cessasse. In multa sollicitudine. Non negligenter, nec transitorie. Exhortatio enim nostra. Ideo non terreimur. Non de errore. Errat quicumque putat vel docet malos regnare cum Christo: Nolite errare, neque fornicarii neque adulteri, etc. Neque de immunditia. Quomodo Joviniani doctrina. Neque in dolo. Contra conscientiam loquentes atque suadentes. Sed sicut probati sumus a Deo, ut crederetis nobis Evangelium, ita loquimur. Integre loquimur, quasi a Deo probati, qui omnium mentes novit, et ab ipso in hoc officio destinati. Non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra. Quæ falli possunt. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis; neque in occasione avaritiæ. Deus testis est; nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis. Sicut qui, hominibus placent, infirmis omnia quæ desiderant concedentes, et eorum mortem non curantes. Omnis qui adulatur, aut propter avaritiam vel gloriam adulatur. Ille ergo probatur propter Deum loqui, qui ista non querit. Cum possemus oneri esse ut Christi apostoli. Cum possumus vos vel in hoc gravare, quod nobis Deus ordinavit. Sed facti sumus parvuli in medio vestrum. Humiliantes nos et nec debitum quærentes honorem. Tanquam si nutrix foreat filios suos. Humilians se, et in omnibus parvulo cœquans, ut illum ad majorem, sua imitatione perducat. Nam et in lingua balbutit, et parum edit, et cum eo lente ambulat, ut consuescat. Ita desiderantes vos cupide volebamus tradere vobis. Vos proficere. Non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras. Sicut nutrix sensum perfectionis suæ in parvulum vult transfundere, ut et sit similis. Quoniam charissimi nobis facti estis. Propter fidem vestram. Memores enim facti estis, fratres, lo-

horis nostri. Lab res manuum exercebat noctibus, A
 fatigationem vobis diebus. Nam si semper operaba-
 tur, quando docebat? *Et fatigationis, nocte et die ope-*
rantes. Apud hos, et Corinthios, et Ephesios labora-
 vit, quibus occasionem auferre cupiebat vel acci-
 pendi vel detrahendi. *Ne quem vestrum gravaremus,*
prædicavimus in vobis Evangelium Dei. Hoc est, cum
 possumus oneri esse, quod superius dixerat. *Vos testes*
estis et Deus. Sicut Samuel populo dixit. *Quam sancte*
et juste et sine querela. Ne vobis ullam offensionem
 daremus. *Vobis qui credidistis adjuimus.* Non incre-
 dulis. *Sicut scitis, qualiter unumquemque vestrum tan-*
quam pater filios deprecantes vos. Parvulum ut nutrix,
 proficientem jam ut pater instituit. *Et consolantes,*
testificati sumus. In tribulatione consolati sumus pro-
 missis Christi. *Ut ambularetis digne Deo.* Digne Deo
 ambulat qui nihil Deo agit indignum. *Qui vocavit* B
vos in suum regnum et gloriam. Quod non nisi fideles
 possidebunt, quibus dicitur: Venite, benedicti. *Idco*
et nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam
cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei. Quod
 primum de Deo audistis, sive ut audiretis Deum:
Accepistis illud, non ut verbum hominum, sed, sicut est
vere, verbum Dei. Ut verbum hominum qui contem-
 nit; vos autem ita credidistis, ut ab ipso Deo vos
 audire putaretis. *Qui operatur in vobis, qui credidi-*
stis. Operatur inspiratione, vel signis, vel si quid
 boni factis, ille in vobis facit. Adverte quia in vobis
 dixit, et non vobiscum, ut Deo semper gloria detur,
 cuius est omne quod possumus, et qui in nobis ope-
 ratur, ut operemur, sicut dicit in cantico Isaie: Do-
 mine Deus noster, pacem dabis nobis, et, omnia
 opera nostra operatus es in nobis. *Vos enim imita-*
tores facti estis Ecclesiarum Dei quæ sunt in Judæa
in Christo Jesu. Quibus dicit: Nam et vincitis com-
 pressi estis, et rapinam bonorum vestrorum cum
 gaudio suscepistis. *Quia eadem passi estis et vos.* De
 vobis plus miror, quia nec legem edocti, nec exem-
 plis prophetarum estis provocati. *A contribulibus ves-*
tris, sicut et ipsi a Judæis. Contribules de eadem
 sunt natione. *Qui et Dominum occiderunt Jesum et*
prophetas, et nos persecuti sunt, et Deo non placent.
 Quid mirum si nos persequantur, qui occiderunt et
 Deum et prophetas? *Et omnibus hominibus adversantur,*
prohibentes nos gentibus loqui, ut non salvi fiant.
 Non solum suis. *Ut impleant peccata sua semper.* Quia
 non solis Judæis impediunt, sed etiam gentibus
 invident, ad suorum cumulum peccatorum. *Peccavit*
autem ira Dei super illos usque in finem. Sive quia
 ablatas est non credentibus intellectus, sive quia
 præconna pœna captivi, et in universa terra dis-
 persi. *Nos autem, fratres, desolati a vobis ad tempus*
horæ, aspectu, non corde, abundantius festinavimus fa-
ciem vestram videre cum multo desiderio, quoniam
volumus venire ad vos. Sicut alibi: Absens corpore,
 præsens autem spiritu jam judicavi. *Ego quidem*
Paulus, et semel, et iterum, sed impedit nos Satanus.
 Tribulationibus persequentium, vel imbecillitatibus
 infirmorum, non sua virtute. *Quæ est enim nostra*

Quæ non delineat: *Aut gaudium, aut corona*
gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum
Christum estis in adventu ejus? Vos enim estis gloriam
nostra, et gaudium. Boni magistri omnem spem, et
 gaudium, et coronam in perfectione discipulorum ponunt.

CAP. III. *Propter quod non sustinentes amplius.* Ne-
 minem nostrum ad vos venire, et consolari vos de
 nobis, et ideo sollicitudine torquebamur. *Placuit*
nobis remanere Athenis, solis. Matrimus soli rema-
 nere, quam nescire quid ageretur. *Et misimus Ti-*
motheum fratrem nostrum. Quomodo simul scripsit
 si missus es? sed hic factum ante refert, et reca-
 pitulat. *Et ministrum Dei in Evangelio Christi.* Adja-
 utores pro discipulis etiam vulgo dicuntur. *Ad con-*
fortandos vos, et exhortandos pro fide vestra. Quia
 jam fidem recepistis, tantum confirmari opus habetis.
Ut nemo moveatur in tribulationibus istis. Non
 dico omnes, sed ne vel aliqui. *Ipsi enim scitis.* Non
 ergo moveri ac mirari debetis, scientes nos aliter
 transire non posse. *Quod in hoc positi sumus.* A
 Christo, qui dixit: Ecce ego mitto vos sicut agnus
 inter lupos, et multa alia. *Nam et cum apud vos es-*
semus, prædicabamus vobis passuros nos tribulationes,
sicut et factum est, et scitis: propterea et ego amplius
non sustinens nisi ad cognoscendam fidem vestram. Ut
 non vos rei novitas deterreret, sed nostra propheta
 firmaret, unde et Salvator passionem suam ante
 prædixit. *Ne forte tentaverit vos.* Ne si vobis dixerit
 tentator: Ecce in quibus speratis Deum esse, de tri-
 bulationibus liberari non possunt, et fidem vestram
 forsitan turbaret. *Is qui tentat.* Qui etiam Deum ten-
 tavit. *Et inanis fiat labor noster.* Si vobis per hanc
 suggestionem seculum injecisset. *Nunc autem ven-*
niente Timotheo ad nos a vobis, et annuntiante nobis
fidem. Qui firmiter creditis Christo. *Et charitatem*
vestram. Quia nos solito plus diligitis. *Et quia me-*
moriam nostri habetis bonam. Est enim et mala me-
 moria. *Semper desiderantes nos videre, sicut et nos quo-*
que vos. Firmiter. *Ideo consolati sumus, fratres, in*
vobis, in omni necessitate tribulationis nostræ per
vestram fidem. Omnem necessitatem et tribulationem
 non sentimus propter magnitudinem gaudii status
 vestri. *Quoniam nunc vivimus, si vos statis in Domino.*
 Etiam si occidamur, vita nostra ex vobis pendet.
Quam enim gratiarum actionem possumus Deo tribuere
 D *pro vobis in omni gaudio, quo gaudemus propter vos*
ante Dominum nostrum nocte et die. Triplicem cau-
 sam lætitiæ nobis vestra conversatio præstat, quia
 et vos proficitis, et Dominus per vos benedicitur, et
 aliis præbetis exemplum. *Abundantius orantes, ut*
videamus faciem vestram. Ostendit quantum ab illis
 desiderandus sit fratribus, quos tantum ipse deside-
 rat. Quis enim cum de fama compererit, videre non
 optat? *Et compleamus ea quæ desunt fidei vestræ.* Si
 quid vestra fides minus potest habere doctrinæ:
 quando enim completur quod deficit, non improba-
 tur quod fuit ei; quod minus erat additur, non quod
 inerat tollitur; sed quia recte fidei eos esse sciebat,
 quia fundamentum Christum habebant, et ideo addi-

tur, ad ædificium, non subtrahitur fundamentum. Ipse autem Deus, et Pater noster, et Dominus Jesus Christus dirigat viam nostram ad vos. Remotis diabolicis scandalis, et tentationibus, quibus noster impeditur adventus. Vos autem Dominus multiplicet, et abundare faciat charitatem vestram in invicem. Multiplicet in numero credentium, vel in fide et scientia. Et notandum quod Dominus hoc facit, et non sine Deo humana fragilitas. Et in omnes, quemadmodum et nos in vobis, ad confirmanda corda vestra sine querela. Ut non solum Christianos, sed etiam omnis sectæ homines, non propter errorem, sed propter substantiam diligatis, et eis in quo indigerint, misericordiam, quam eis Deus in præsentia exhibet, non negetis. Hæc omnia ut faciatis, subaudiendum est quod illud superius dixit, Vos autem Dominus multiplicet, et abundare faciat in charitate: quia ipsius donum est, ut faciamus, cujus est donum, ut diligamus. In sanctitate ante Deum et Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis ejus. Amen. Non autem hominibus.

CAP. IV. De cætero ergo, fratres, rogamus vos et obsecramus in Domino Jesu, ut quemadmodum accepistis a vobis, quomodo vos oportet ambulare et placere Deo. Vos, quibus via Christus est, dignis eam gressibus ambulate, mansuetudinis scilicet, charitatis, pacis, et cæterorum similium. Sic et ambuletis, ut abundetis magis. Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Jesum. Quia cum ætate et fide debetis profectus angere et mores, sicut pro ætate carnis et cibis crescit et studium. Hæc est enim voluntas Dei sanctificatio vestra. Sanctificatio ab omni incontinentia temperat Christianum, cum Moyses sanctificare volens populum, ab omni femina præceperit continere, ut Dei legem accipere mereretur. Ut abstineatis vos a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum. Considerandum est quia non eis ut Corinthiis scribitur. Suum vos possidere in honore et sanctificatione. Suum corpus castam servando sanctificet et honoret, vel certe tantum propter filios uxorem cognoscat. Non in passione desiderii, sicut et gentes quæ ignorant Deum. Ne extra conjugium licitum torquæmini. Et ne quis supergrediatur. Propositum continendi. Neque circumveniat in negotio fratrem suum. Ne quis post devotam ex consensu continentiam pari suo aliqua circumventionem vim inferat, sive in quolibet negotio fraudis fiat. Quoniam vindex est Dominus de his omnibus. Non solum de fornicatione, sed etiam de transgressionem propositi, quia ipsi sibi movendo fecerunt illicitum quod licebat. Sicut prædiximus vobis, et testificati sumus. Si enim Corinthiis, multo magis his prædicaverat castitatem. Non enim vocavit nos Deus in immunditiam. Nimia incontinentis in conjugio poterit immunditie deputari, quia corpus Christi non permittit accipere. Sed in sanctificationem. Ut exemplo Christi vivatis. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum. Non mea verba spernit, sed ejus qui in me loquitur, cujus Spiritui injuriam facit omnis qui contemnit. Qui etiam dedit Spiritum

A suum sanctum in nobis. Qui non nisi in sanctis habitat. De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis: ipsi enim a Deo didicistis ut diligatis invicem, etenim facitis illud. Propter Christum, qui dixit: Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem. Novum, hoc est, ut pro alterutro moriamur, quia hoc vetus non jussit Testamentum. In omnes fratres, in universa Macedonia. Sine exceptione personæ. Rogamus autem vos, fratres, ut abundetis, et operari detis. Etiam erga peregrinos vel inimicos amandos. Ut quieti sitis, et ut vestrum negotium agatis, et operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis. Quosdam a superfluis et sæcularibus negotiis revocat, quæ, quantum datur intelligi, lucri causa agebant: multo ergo justius est propriis manibus victum querere, quam causis talibus implicari, et per has ab his aliquid qui foris sunt sperare beneficii, pro quolibet quam juvando alios ledebat. Aliqui putant quod non officium docentis, sed vitium gentis exprobrat: dominique in secunda ad eos dicit: Si quis operari non vult, nec manducet. Et ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, et nullus aliquid desideretis. Ne vos ipsi denotent, qui prestare videntur. Nolumus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini. Lazarum Salvator dixerat dormire, quem noverat resurrecturum. Sic et cæteri. Aliter debet fieri qui perire proficiscitur, aliter ille qui moritur. Qui spem non habent. Futurorum. Si enim credimus, quod Jesus mortuus est et resurrexit. Si hoc credimus quod ipse non videmus, et per ejus resurrectionem certi simus veniam consecutos, cur illud similiter non credimus, quod gentes ideo non credunt, quia non vident? Ita et Deus eos qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo. Qui caput resuscitavit, ipse et cætera membra resuscitare repromisit. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini. Non in nostro. Quia nos qui vivimus, qui residui sumus. Suspensa Evangelii sententia, semper eos diem Domini fecit habere suspectum, quasi eos in corpore inveniret dies ipse. In adventum Domini nostri, non prævenimus eos qui dormierunt. Tam celer erit eorum resurrectio, quam nostra assumptio. Quoniam ipse Dominus in jussu et in voce archangeli. Terribili. Elias terribilem Dei vidit adventum. Et in tuba Dei descendet de celo, et mortui qui in Christo sunt. Non homines. Resurgent primi. Ab illis qui sunt mortui non in Christo. Deinde nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Domino in aera. Peccatores mortui cum his qui vivi inveniuntur, et igne solvantur, simul resurgent ad poenam: et justii vivi, immutati, et incorruptibiles effecti, in momento cum justis resurgentibus rapiemur ad gloriam, qui non judicabuntur, sed judicabunt. Et sic semper cum Domino. In eadem gloria. Erimus. Ubique fuerit. Itaque consolamini invicem. Notandum quod se laicos dicit debere consolari. In verbis istis. Ne contristemini.

CAP. V. De temporibus autem et momentis, fratres,

non indigetis ut scribamus vobis: ipsi enim diligenter A scitis. Evidenter de Evangelii lectione. Quia dies Domini sicut fur in nocte, ita venit. Quando omnes scierit dormire securos. Cum enim dixerint, pax et securitas, tunc repentinus eis supervenit interitus. Tunc maxime timendus est, quando eum nemo timet. Sicut dolor in viro habentis. Id est partus. Et non effugiet. Sicut illa venientibus doloribus non effugiet partum. Vos autem, fratres, non estis in tenebris. Non estis in ignorantia, quia scitis vos semper paratos esse dehere. Ut vos dies ille tanquam fur comprehendat. Summo inertie dormientes. Omnes enim vos filii lucis estis, et filii diei. Ipse est lux, et dies scientie, et operationis. Non sumus noctis neque tenebrarum. Sicut tenebræ, ita et ignorantia dat fiduciam delinquendi. Igitur non dormiamus. Sicut cæteri. Qui sic. Sed vigilemus, et sobrii simus. Attendite vobis, ne graventur corda vestra crapula, et ebrietate, et curis hujus vite: ergo et curæ inebriant. Qui enim dormiunt. Ideo otiosi sunt et cæteri, quia in tenebris sunt. Sequitur comparisonem. Nocte dormiunt. In peccatis. Et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. Id est, de peccatis. Nos autem qui diei sumus. Nos qui diem habemus, nec otiosi nec ebrii esse debemus. Sobrii simus. Ab omni peccato. Induti loriceam fidei et chiritatis, et galeam spem salutis. Fide et charitate justitie vestem induti, quam alibi loriceæ comparavit. Quoniam non posuit nos Deus in iram. Id est in perditionem. Non credentes in ira sunt positi, qui jam judicati sunt. Sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Jesum Christum. Ut acquiramus salutem. Qui mortuus est pro nobis. Nam sive morimur, sive vivimus, sive in corpore, sive extra corpus, cum ipso semper vivimus. Ut sive vigilemus, sive dormiamus, simul cum illo vivamus. Bonis operibus. Propter quod consolamini invicem, et edificate alterutrum, sicut et facitis. Sicut felix est qui edificat, ita infelix qui destruit. Rogamus autem vos, fratres. Notandum quia hoc laicis, quos præpositis monet exhibere officia charitatis. Ut noveritis eos qui laborant inter vos. Ut intelligatis laborem ipsorum. Et præsentant vobis in Domino. Domini exemplo, non potestate terrena: quia bonus doctor non sine labore potest docere, vel præesse aliis. Et monent vos, ut habeatis illos abundantius in charitate. Presbyteri qui laborant in verbo, duplici honore digni sunt, et charitatis, et loci. Propter opus illorum: et pacem habete eum eis. Ne cum pro aliqua causa corripentur a sacerdotibus, inimici et ingrati existerent. Rogamus autem vos, fratres. Hoc sacerdotibus præcipit. Corripite inquietos. Pro diversitate morborum diversitas adhibenda est medi-

cinæ. Nunc præpositis loquitur, et lucusque plebi. Consolamini pusillanimes. Qui exasperati desiciunt. Suscipite infirmos, Sustinete nuper credentes, quia nondum sunt firmi in fide. Patientes estote ad omnes. Etiam ad illos qui corripuntur. Qui in patientia non est, non corrigit, sed irritat. Videte ne quis malum. Omni diligentia et cautela. Pro malo alicui reddat. Timet ne vel reddat quod facere non posse credebatur, hoc jam generaliter. Sed semper, quod bonum est sectamini in invicem. Reddere pro malo bonum. Et in omnes. Non solum in invicem, sed etiam in omnes homines. Semper gaudete. Quasi tristes, semper autem gaudentes, id est, spe future vite. Sine intermissione orate. Corde, sicut Moysi tacenti dicitur: Quid clamas ad me? In omnibus gratias agite. B In omnibus quæ acciderint, sicut B. Job, in omnibus actibus vestris Domine gratias referatur. Hæc est enim voluntas Dei in Christo Jesu in omnibus vobis. Sicut in illo impleta est per omnia, ita et in vobis omnibus impleatur. Spiritum nolite extinguere. Spiritum exhortantis objectionibus nolite extinguere questionum. Extinguere malis operibus, id est opera sancti Spiritus, quia quidquid illo inspirante facimus, ille facit: qui auctor est operis boni, sicut diabolus mali. Prophetias nolite spernere. Sive futura prædicentes, sive præterita discentes, tantum probetis si fidei non sunt contraria, quæ dicuntur, et si quid tale fuerit, refutate. Omnia probate, quod bonum est tenete; ab omni specie mali abstinete vos. Quia multæ species sunt malorum. Ipse autem C Deus pacis. Qui omnes sustinet etiam blasphemantes. Sanctificet vos. Jugi custodia protegendo: qui sicut autem justificavit, hos et sanctificavit. Per omnia. Ut perfecti sitis in omnibus. Et integer spiritus restet. Gratia spiritus quæcumque in se integra sit, non tamen integra, nisi ab integris custoditur. Dicitur frequenter spiritus ipsa mens rationabilis, ubi est quiddam tanquam oculus anime, ad quam pertinet imago et agnitio Dei: et aliquoties spiritus pro spiritali intellectu accipitur. Et anima. Cogitatu. Et corpus sine querela. Ab opere. In adventum Domini nostri Jesu Christi servetur. Fidelis est qui vocavit vos. Qui dixit: Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego vos requiescere faciam. Qui etiam faciet. Ut perseveretis. Quod promisit dicens: D Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem. Fratres, orate pro nobis. Salutate fratres omnes in osculo sancto. Adjuro vos per Dominum, ut legatur Epistola hæc. Adjurare licet, jurare non licet. Omnibus sanctis fratribus. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. Amen. Sanctos possumus baptizatos accipere.

AD THESSALONICENSIS EPISTOLA SECUNDA.

CAPUT PRIMUM. Paulus, et Silvanus, et Timotheus Ecclesie Thessalonicensium in Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo. Sancti sunt, id est

Ecclesia et omnes fideles baptizati. Gratias agere debemus Deo semper pro vobis, fratres, ita ut dignum est. Qui vos tales fecit, talemque ex vobis Ecclesiam, donoque misericordie preparavit, et tantis

tribulationibus non cedatis. *Quoniam supercrescit fides vestra, et abundat charitas uniuscujusque vestrum in invicem.* Ante dono Dei creditis: nunc supercrescit fides, ideo et laus augeatur. Iustum erat, ut supercrescente eorum fide et charitate, et ejus supercresceret laus simul: et illud eis prænantiat, quod id novo argumento eos quidam a fide tentaturi essent avertere, quod dicerent Christum cito adesse, et quem vellent, pro Christo inducere: ent ad suadendum. *Ita ut et nos ipsi in vobis gloriamur in Ecclesiis Dei, pro patientia vestra et fide.* Tantum profecistis, ut non solum alii vos laudent, sed etiam nos ipsi præleramus omnibus vos imitandos. *In omnibus persecutionibus vestris et tribulationibus, quas sustinetis.* Quia nisi crederetis dono Dei futura, ista minime suffereretis. Sed gratias agimus Deo, ejus est, ut possitis. *In exemplum justii iudicii Dei.* Ut exemplum detis iustum Dei iudicium expectandi: quem ita creditis venisse. *Ut digni habeamini regno Dei.* Digni sunt regno Dei, qui gloriam ejus scientes, nullam condignam esse putant passionem. *Pro quo et patimini: nisi si tamen iustum est apud Deum retribuere tribulationem his qui vos tribulant.* Illic, si tamen insultantis est, non dubitatis, quasi dicat: Si tamen solum iustitia potest iudicare, quod iustum est. *Et vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelationem Domini de caelo.* Quia nobiscum compatimini. *Cum angelis virtutis ejus.* Qui vindicent. *In flamma ignis dantis vindictam his qui non noverunt Deum.* Si potuit flamma tres pueros non tangere, quare non eadem aliis saevior, aliis mitior credatur? *Et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi.* Non solum qui non noverant Deum, sed etiam qui non obediunt Evangelicis disciplinis. *Qui penas dabunt in interitum æternam.* Pœna sine patiente dici non potest sempiterna. *A facie Domini, et a gloria virtutis ejus.* A cujus conspectu sententiam recipiunt. *Cum venerit glorificari in sanctis suis.* Ipse in suis glorificabitur membris, qui solis splendore rutilabunt. Sive glorificabitur, cum exhibebit quod promisit. *Et admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt.* Mirabuntur enim impii in sublimatione justorum inspirante salutis (sic). *Quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo.* Quia multi creditis testimonio nostro de die illo. *In quo etiam oramus semper pro vobis, ut dignetur vos vocatione sua Deus.* Ut digni inveniamini ad quod estis vocati: quos enim vocavit, illos et iustificavit. Certe jam baptizatis loquebatur. *Et implet omnem voluntatem bonitatis, et opus fidei in virtute.* Ad iudicium quotidiano gratiæ et scientiæ: ac consolatio virtutum, quæ opus sunt fidei. *Ut clarificetur nomen Domini nostri Jesu Christi in vobis, et vos in illo.* Ut Christi nomen in vestris actibus clarum sit, et vos in ejus signis atque virtutibus gloriosi. *Secundum gratiam Dei nostri et Domini Jesu Christi.* Non secundum virtutem nostram, sed secundum gratiam Dei. Diligentior considerat, quod secundum gratiam Dei dixit, non secundum merita nostra: ut nihil sibi

arroget humana præsumptio, et suis meritis quidquam ascribat.

CAP. II. *Rogamus autem vos, fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi.* Quo vobis nihil est charius, quasi sanctis. *Et nostræ congregationis in ipsam.* Quando a quatuor ventis cæli congregabuntur electi. *Ut non cito moveamini a vestro sensu.* Non se ele, sed rationabiliter, secundum Evangelii certissimam sententiam de illa die. Qui credit cito, levius corde, et minorabitur. *Neque terreamini, neque per spiritum.* Nec signa vos terreant quæ per spiritum transfiguratur in sanctum fient; quia et hoc Salvator ante præmonuit. *Neque per sermonem.* Dilecticæ fallaciæ, vel rhetoricæ suasionis. *Neque per epistolam.* Poterat enim etiam hoc diabolica invenire verba: sicut in multis apocryphis apparet, quæ ad fidem perfidiæ faciendam apostolorum nomine titulantur. *Tanquam per nos misam.* Nostro nomine titulata. *Quasi instat dies Domini.* Dies iudicii. *Ne quis vos seducat ullo modo.* Dicens, Ecce hic Christus, ecce illic. *Quoniam nisi venerit.* Nisi Antichristus venerit, non veniet Christus, quia ita ipse promisit. *Discessio primum.* De certio veritatis, vel sui principatus; sive discessio gentium a Romano imperio, sicut in Daniele per bestiam et imaginis figuram monstratur. *Discessio autem diabolus non immerito dicitur, ab eo quod discessit a Deo.* *Et revelatus fuerit homo peccati.* Ille est diaboli, qui secundum Isaiam prophetam conturbat gentes, etc. *Filius perditionis qui adversatur, et ex olli ut.* Quia eum quasi sibi natum excipiet. *Supra omne.* Supra æternitatem et omnipotentiam se jactabit, et sacramenta culturæ augere se dicet. Nam et templum Hierosolymis restituet, et omnia legis ceremonialia restabit, tantum ut Evangelium Christi dissolvat: quæ res miserabiles Judæos eam pro Christo suscipere persuadent, in suo, non in Dei nomine venientem. *Quod dicitur Deus, aut quod colitur: is ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.* Non retinetis quod, cum essemus apud vos, hæc dicebamus vobis? *Quod dicitur Deus, Ecclesia est: quod autem colitur, Deus summus est.* Ut in templo Dei sedeat, ostendens se, quod ipse sit Deus, id est quod ipse sit Ecclesia: quale est, si diceret, in templo Dei sedeat, ostendens se quod ipse sit Dei tempus; aut in Deum sedeat, ostendens quod ipse sit Deus. *Istud de Ticonii Regulis.* *Et nunc quid teneat actus.* Adventum Antichristi. *Ut ree letur in suo tempore.* Idem Antichristus. *Nam mysterium jam operatur iniquitatis.* In præcursoribus ejus Antichristi, qui exierunt in mundo. *Tantum ut qui tenet nunc.* Scilicet imperium. *Teneat, donec de medio fiat.* Regnum Romanorum de medio prius auferetur quam Antichristus reveletur. *Et tunc revelabit ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet spiritum oris, et destruet illustrati. ne adventus sui.* Quia sicut fulgur coru cecidit in mundo. *Eum, cuius est adeptus secundum operationem Satana.* Exsurgens pseudopropheta, et pseudochristi, et dabunt signa magna, ita ut in or-

rarem mittantur, si fieri potest, etiam electi. *In omni virtute, et signis, et prodigiis mendacibus. In phantasia. Et in omni seductione iniquitatis. Est enim seductio veritatis. His qui pereunt: eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent. Qui veritatem non dilexerunt, diligent vanitatem. Ideo mittit illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio. Permittit deserendo. Nam si Deus mittit, quomodo operatio Satanz est ejus adventus? Ut judicentur omnes qui non crediderunt. Ut non se per incarnationis Christi obscuritatem excusent divinis virtutibus non credidisse, cum homini diabolica arte fallenti crediderint: quia in hominis effigie apparebit. Veritat. Christo. Sed consenserunt iniquitati. Antichristo. Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis, fratres dilecti a Deo. Qui charitatem recepimus veritatis, et propterea a Deo diligimur. Quod elegerit vos Deus. Fecerit paratos ad credendum: sicut ei alio ire cupienti de viro Macedone revelatum est. Primitias in salutem, in sanctificatione spiritus, et fide veritatis, in qua et vocavit vos per Evangelium nostrum. Quia primos nos fecit credere, quam gentes. In acquisitionem gloriæ Domini nostri Jesu Christi. Ad hoc vocati estis, ut Christi gloriam acquiratis: scimusque, cum apparuerit, similes illi erimus: sive ad Dei gloriam pertinet, cum major credentium numerus crescit. Itaque, fratres, stete et tenete. Hæc in fide, et veritate, et sanctificatione spiritus. Traditiones. Cum suas vult teneri, non vult alias superaddi. Quas didicistis, sive per sermonem, sive per Epistolam nostram. De baptismi sacramento et cæteris quæ toto mundo servantur, et per hoc apostolicæ comprobantur. Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, et Deus et Pater noster. Qui hæc nobis omnia attulit. Contra Arianos, qui majorem putant, qui prius fuerit nominatus: ecce hic prius filius nominatur. Qui dixit nos. Impios, cum non mereremur. Et dedit consolationem æternam. Promissionum: sive Spiritum consolatorem, hoc est Paracletum. Et spem bonam in gratia. Est enim et spes mala. Exhortetur corda vestra. Virtutibus vel revelatione. Et confirmet in omni opere. Confirma me in verbis tuis: quia si ille non confirmaverit, vana est salus hominis. Et sermone bono. Non solum in opere.*

CAP. III. De cætero, fratres, orate pro nobis. Sicut pro Petro, et dat humilitatis exemplum, et occasionem charitatis, ut pro alterutro oremus. Ut sermo Domini currat, et clarificetur, sicut et apud vos. Currat affluentia: magnificetur profectu auditorum. Et ut liberemur ab importunis et malis hominibus. Contradictentibus et persequentibus. Non enim omnium est fides. Non omnes caste annuntiant Evangelium Dei. *N. delis autem Deus est, qui confirmabit vos. Non relinquet nisi re'inquentes. Et custodiet a malo. Temationibus diabolicis infestationibus. Confidimus autem de vobis in Domino, quoniam quæ præcepimus facitis, et facietis. Dominus autem dirigat corda vestra in charitate Dei. Inspirando, gubernando jugiter, et adjuvando,*

ac revelando quanta sint quæ promisit vel bonis, vel malis. Et notandum quod hic Dominum Spiritum sanctum dixerit, contra Arianos hic prior nominatur. Ideo hic merito Spiritum sanctum Dominum accipimus qui in charitate Dei, et in Christi patientia corda fidelium diriget. *Et patientia Christi. Ut intelligatis nihil novum pati pro vobis, quod ille pro vobis non ante pertulerit. Denuntiamus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi. Quia in prima lenius commonuimus; et emendare noluerant, ut vel sic erubescant. Ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate. Notandum quod subtrahendum sit ab homine Christiano non secundum apostolica præcepta vivente. Et non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis. Inhoneste. Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos, quoniam non inquieti sumus inter vos. Qui forma sumus credentium. Neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore et fatigatione, nocte et die operantes, ne quem vestrum gravaremus. Ecce traditionem eorum. Non quasi non habuerimus potestatem. Dicente Domino: Dignus est operarius mercede sua. Sed ut nosmet ipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Ne alicui occasionem avaritiæ vel utique sonitem inquietudinis præberemus. Nam et cum essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis. Quod videbamus aliquos tales futuros. Quoniam si quis non vult operari. Ut aut sedeant quieti, aut, si veri sunt apostoli, eos sequantur, si non avaritiæ, sed Dei ambulans causa. Nec manducet. Hæc sit inquietudinis non solum poena, sed etiam emendatio. Audimus enim inter vos quosdam. Reddit hujus sententiæ causas. Ambulare in quiete, nihil operantes. Non sedere quiete. Sed curiose agentes. Quid in qua provincia, vel civitate geratur inquirentes. His autem qui ejusmodi sunt, denuntiamus, et obsecramus in Domino Jesu Christo. Nec ipsos post alteram correptionem desinit commonere. Ut cum silentio operantes, manducent suum panem. Cum quiete et tranquillitate: ne vel cum inquietudine operentur. Vos autem, fratres, nolite deficere benefacientes. Quod si quis non obedit verbo nostro per Epistolam, hunc notate, et ne commisceamint cum illo. Non omnibus prohibeo dari, sed talibus, ne putetis me consuetudinem tollere beneficiendi. Ut confundatur. Et nolite quasi inimicum existimare. Non ut penitus abscindatur. Sed corripite ut fratrem. Corripite, ut emendetur; nolite abjicere, ne despe. et. Ager sanandus est, non necandus: ne de inquieto fiat apostata. Ipse autem Deus pacis det vobis pacem sempiternam. Ut possitis omnes curare pacifice. In omni loco. Dominus sit cum omnibus vobis. Et in omni loco, ubicunque fueritis. Salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola. Ita scribo. Ut sciatis falsas epistolas invenire. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis, amen. His verbis omnes Epistolæ subscribebat, excepta Galatarum, quam propria manu perscripsit, ut post eam nec ad semetipsam, nisi manu propria perscripta recipere.*

EPISTOLA PAULI AD COLOSSENSES.

ARGUMENTUM.

Colossenses et hi, sicut Laodicenses, sunt Asiani; et ipsi preventi erant a pseudoapostolis, nec ad hos accessit ipse Apostolus, sed et hos per epistolam corrigi. Audierant enim verbum ab Archippo, qui et ministerium in eos accepit. Ergo Apostolus jam ligatus, scribit eis ab Epheso. Et imprimis fidem eorum magnam audisse laudat. Deinde monet, ne per philosophiam vel legis ceremonias seducantur.

CAPUT PRIMUM. Paulus apostolus Christi Jesu per voluntatem Dei, et Timotheus frater. Non meis meritis, sed Dei voluntate. *Hi qui sunt Colossis.* Hoc est Ecclesiae. *Sunctis et fidelibus fratribus in Christo Jesu.* Non in carne. *Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro. Gratias agimus Deo, et Patri Domini nostri Jesu Christi, semper pro vobis orantes fidem vestram in Christo Jesu.* Notandum quod gratiam semper praemittat, qua salvamur sine ullis meritis nostris. *Et dilectionem quam habetis in sanctos omnes.* Sine exceptione notitiae vel personae, solam in omnibus diligitis sanctitatem. *Propter spem, quae reposita est vobis.* Non ut sancti ab hominibus videamini. *In caelis: quam auditis in verbo veritatis Evangelii, quod pervenit ad vos.* Verbo vitae aeternae. *Sicut et in universo mundo est, et fructificat.* Aliud trigesimum, aliud sexagesimum, aliud centesimum. *Et crescit, sicut et in vobis.* In numero credentium. *Ex ea die qua audistis, et cognovistis gratiam Dei in veritate.* Ille Dei gratiam in veritate cognoscit, qui gratiae Dei non existit ingratus, qui suis meritis nihil attribuit; sed illi dat gloriam, cujus dono est quicquid est. *Sicut didicistis ab Epaphra charissimo conservo nostro.* Qui eis exposuerat, Dei esse omne quod poterant. *Qui est fidelis pro vobis minister Christi Jesu.* Fideliter pro vobis in oratione incumbens, voluntati Christi ministrat. *Qui etiam manifestavit nobis dilectionem vestram in spiritu.* Quam habetis in spiritualibus. *Ideo et vos ex qua die audivimus, non cessamus pro vobis orantes et postulantes, ut impleamini agnitione voluntatis ejus.* Qui aliter eam facere non potestis. Quod propheta intelligens dicebat ad Dominum: *Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es. In omni sapientia. Legis Dei. Et intellectu spirituali.* Qui et intelligentem et audientem faciat spiritalem. *Ut ambuletis.* Exposuit quae ob cura dicebat quomodo Deus dei velle, et adjuvet, atque confirmet, inspirando, docendo sapientiam, et intellectum donando per gratiam suam; libertatem arbitrii reparando et confirmando quotidiana gratia sua: sicut in praesenti orat ut impleantur agnitione voluntatis ejus, in omni sapientia, qua possint digne Deo in omnibus ambulare. *Digne, Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, et crescentes in scientia Dei.* Digne Deo ambulat, qui ei per omnia placet: hoc est, in omni opere bono, ut scientia Dei crescat et fructus. *In omni virtute.* Virtus est cum inveterata vitiorum consuetudine, vel in passione infirmitatem carnis superare. *Confortati secundum po-*

sentiam. Ut et vos similiter omnia sufferatis. *Claritatis ejus, in omni patientia et longanimitate.* Gloriam. *Cam gaudio gratias agentes Deo et Patri.* Non ex necessitate. *Qui dignos nos fecit.* Plus vos vocatio laetificet, quam passiones contristent. *In partem sortis sanctorum.* Sortem hereditatem in Scripturis frequenter invenimus. *In lumine.* Scientiae Dei ab ignorantia. *Qui eripuit nos de potestate tenebrarum.* Quia quis a quo superatur, hujus est servus. Notandum est, quia ipse nos eripuit, non nostra virtus, vel natura, qua eramus filii irae. *Et transtulit in regnum Filii dilectionis suae.* De regno erroris et mortis, ut nos dilecti essemus et filii. *In quo habemus redemptionem.* Per sanguinem ejus. *Et remissionem peccatorum.* Redempti sanguine suo, per baptismum peccata remisit. *Qui est imago Dei invisibilis.* Secundum humanitatem ab-que peccat: quia secundum divinitatem non est imago, sed veritas. Per hanc imaginem Philippo Patrem Dominus demonstrabat. Imago ista veritas est, imago ista justitia est, non muta, quia Dei Verbum: non insensibilis, quia sapientia est; non inanis, quia virtus est; non vacua, quia plenitudo vitae; non mortua, quia resurrectio est. Imago, et aequalitas, et similitudo distinguenda sunt: quia ubi imago, continuo similitudo, non continuo aequalitas. Ubi aequalitas, continuo similitudo, non continuo imago. Ubi similitudo, non continuo imago, non continuo aequalitas: ut in speculo est imago hominis, quia de illo expressa est: est etiam necessario similitudo, non tamen aequalitas: quia multa desunt imagini quae tamen insunt illi rei de qua expressa est. Ubi aequalitas, continuo similitudo, non continuo imago, velut in duobus ovibus paribus, quia inest aequalitas, inest et similitudo: quaecumque enim adsunt uni, adsunt et alteri, imago tamen non est, quia neutrum de altero expressum est. Ubi similitudo, non continuo imago, non continuo aequalitas: omne quippe ovum omni ovo, inquantum ovum est, simile est; sed ovum perditis, quamvis inquantum ovum est, simile est ovo gallinae, nec imago tamen ejus est, quia de illo expressum non est; nec aequale, quia brevius est, et alterius generis animantium. Sed ubi dicitur, non continuo, utique intelligitur, quia esse aliquando potest. Potest ergo esse aliqua imago, in qua sit etiam aequalitas: ut in parentibus et filiis inventretur imago et aequalitas et similitudo, si intervallum temporis defuisset: nam et de parente expressa est similitudo filii, ut recte dicatur imago: et potest esse tanta, ut recte etiam dicatur aequalitas, nisi quod parens tempore praecessit. Ex quo intelligitur et aliquando aequalitatem, non solum similitudinem habere, sed etiam imaginem: quod in superiori exemplo manifestum est. Potest etiam aliquando similitudo esse et aequalitas, quamvis non sit imago: ut de duobus ovibus paribus dictum est. Potest etiam similitudo et imago esse, quamvis non sit

æqualitas, ut in speculo ostendimus. Potest et similitudo esse, ubi et æqualitas et imago sit, sicut de filiis commemoravimus, excepto tempore quo præcedunt parentes. Sic enim æqualem syllabam syllabæ dicimus: quamvis altera præcedat, altera subsequatur. In Deo autem quia conditio temporis vacat: non enim potest recte videri Deus in tempore generasse Filium, per quem condidit tempora: consequens est ut non solum sit imago ejus, quia de illo est, et similitudo, quia imago; sed etiam æqualitas tanta, ut nec temporis quidem intervallum impedimentum sit. Item aliter. Cur imago similitudinem habet in picturis, homines nolunt esse dissimiles? et Arius dissimilem contendit, et vult ut pater dissimilem generet sui. *Primogenitus omnis creaturæ.* Omnis rationabilis creaturæ secundum carnem primus effectus, primogenitus, inquit, non primo creatus, ut et genitus pro natura, et primus pro perpetuitate credatur: vel certe primogenitus ex mortuis. *Quia in ipso condita sunt universa in cælis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates.* In ipso: quia semper idem est, sicut ait Judas, *Jesus populum suum de terra Ægypti lilerauit.* Et, *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit Filius hominis: Omnia per ipsum et in ipso creata sunt.* Et per ipsum omnia facta sunt, et quod factum est, in ipso vita est. *Et ipse est ante omnes.* Creaturas. *Et omnia in ipso constant.* Vivunt. *Et ipse est caput corporis Ecclesie, qui est principium, primogenitus ex mortuis.* Hoc modo caput est Ecclesie. *Et sit in omnibus ipse primum tenens.* Propterea prius resurrexit. *Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem divinitatis habitare.* In nullo enim alio ita divinitas habitavit. In aliis enim gratia ex parte fuit, in isto perfecta. *Corporaliter.* Neque enim divinitas corpus est. Sed quia sacramenta Veteris Testamenti appellat umbram futuri, propter umbrarum comparisonem, corporaliter dixit habitare in Christo plenitudinem divinitatis, quod in illo impleantur omnia quæ in illis umbris figurata sunt, ac sic quodam modo umbrarum illarum ipse sit corpus, hoc est figurarum et significationum illarum ipse sit veritas. Item aliter: Perfecte, quasi dicat summatim. *Et per eum reconciliare omnia in ipso.* Terrena cælestibus quæ ab eis per contrarietatem vitæ fuerant separata, unde Dominus orare nos docet, ut ita voluntas Dei fiat in terra, sicut in cælis. *Pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in cælis, sive quæ in terra sunt.* Per quæ sunt homines emendati. *Et vos cum essetis aliquando alienati, et inimici sensu in operibus malis.* Exposuit inimicitias nostras cum Deo et ejus ministris. *Nunc autem reconciliavit in corpore carnis ejus per mortem.* In qua baptizati estis omnes. *Ut exhiberet vos sanctos, et immaculatos.* Ne ejus beneficium irritum faciatis, et iterum sitis inimici. *Et irreprehensibiles.* Considerandum quam perfectum vult esse unumquemque credentem. *Coram ipso.* Non coram hominibus. *Si tamen permanetis in fide fundati et stabiles et immobiles.* Tunc poteritis immaculati esse, si vos hominum exempla non decipiant, sed firmiter futura credatis. *A spe Evangelii,*

quod audistis. Spem Evangelii, nisi qui secundum ipsum vivunt, sperare non possunt. *Quod prædicatum est in universa creatura, quæ sub cælo est.* Notandum hominem dici omnem creaturam. *Cujus factus sum ego Paulus minister, qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis.* Pro vobis pati ur, ut ædificaret. Sed et pro ipso ante passus est Christus. *Et adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore ejus.* Christus enim a solis Judæis adductus ad mortem est: ergo pro Ecclesia ejus, et a gentibus Christus inchoavit passionem, non implevit. Sed in corpore suo, id est in Ecclesia, nunc adimpletur. *Quod est Ecclesia.* *Cujus factus sum ego minister, secundum dispensationem Dei, quæ data est mihi in vos.* Dono Spiritus sancti, et doctrinæ evangelicæ, quam vobis jussus est erogare. *Ut impleam Verbum Dei, mysterium quod absconditum fuit a sæculis et generationibus.* Ut per me prædicatio impleatur. *Nunc autem manifestatum est sanctis ejus.* Tempore quo voluit revelare. *Quibus voluit Deus notas facere divitiis gloriæ sacramenti hujus in gentibus.* Quia idem Deus omnium divites in omnibus, quomodo voluit, sic et fecit, in qua voluntas ejus justa est. *Quod est Christus in vobis.* Ipse est mysterium, quod patefactum est gentibus. *Spes gloriæ, quem nos annuntiamus.* Vobis, per quem futuram gloriam speratis. *Corripientes omnem hominem, et docentes omnem hominem in omni sapientia.* Judæum et Græcum, servum et liberum. Et hoc notandum, quod omnes homines vult exhibere perfectos, secundum illam perfectionem quam alibi dicit: *Quotquot enim perfecti, hoc sapiamus: cum retro dixerit, Fratres, ego me non arbitror comprehendisse, et reliqua.* Sed est quædam imperfecta perfectio, ut sciat homo se non esse perfectum in hac vita. *Ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu.* Secundum synecdochē dictum totum pro parte. *In quo et laboro certando secundum operationem ejus, quam operatur in me in virtute.* Signorum.

CAP. II. *Volo enim vos scire, qualem sollicitudinem habeam pro vobis, et pro his qui sunt Laodiceæ.* Agoniam. *Et quicumque alii non viderint faciem meam in carne, ut consulentur corda ipsorum, instructi in charitate, et in omnes divitiis plenitudinis intellectus, in agnitione mysterii Dei Patris, et Domini Jesu Christi.* Quia si me vidissent, et charitatem meam erga se, et divitiis mysterii Dei plenius cognovissent, dum et majorem præsentis affectum probarent, et abundantiam rationis a nobis; qui proprie a Christo didici, docerentur. *In quo omnes thesauri sapientiæ et scientiæ.* Qui latebant, quamvis essent in litteris legis, sicut Isaias ait, *In thesauris salus nostra, Christus venit sapientia et scientia a Domino.* Hi sunt thesauri septiformes gratiarum spiritus sancti. *Absconditi.* Qui erant Moysi tecti velamine. *Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in sublimitate sermonum.* Ideo dico melius fuisse ut ego vos præsens instruerem, sed tamen breviter complexus sum, omnem thesaurum sapientiæ et scientiæ in ipso esse, ut omnem sermonem vel sensum, qui præter illum est, non solum non miremini, sed etiam stultitiam deputetis. *Nam etsi corpore*

absens sum, sed spiritus vobiscum sum. Habebat hanc gratiam, ut alibi positus, quid alibi ageretur, agnosceret: sicut Eliseus vidit in spiritu Giezi post Naaman currentem. *Gaudens, et videns ordinem vestrum.* Et video et cupio præsens implere omne quod deest. *Et fundamentum ejusque in Christo est fidei vestræ.* Supplementum credere Deum verum, et hominem verum, unam personam ex duabus substantiis, quia hoc est fidei fundamentum, quod vobis sufficit ad vitam, etiamsi aliquid scientiæ minus interim habeatis. *Sicut ergo accepistis Christum Jesum Dominum nostrum, in ipso ambulata, radicati.* Deum credentes et hominem. *Et superædificati in ipso.* Secundum robur fundamenti validum ædificium supercrescat. *Et confirmati in fide, sicut et didicistis.* Futurorum. *Abundantes in illo in gratiarum actione.* Semper crescentes in illo, et pro donis ejus abundantius gratias referentes. *Videte, ne quis vos decipiat per philosophiam, et inanem fallaciam.* Contra philosophos agit, quorum omnis disputatio de elementis est, et visibilibus creaturis, et qui ex rebus naturalibus virtutem æstimant Dei, dicentes, ex nihilo fieri nihil posse: et animam aut initium non habere, aut esse mortalem: et virginem parere non posse: et Deum ex homine nasci, mori, atque resurgere stultum esse credere. *Secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi.* Seductionem. *Et non secundum Christum.* Qui secundum Christum sapit, sanum sapit. *Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis.* Omnis plenitudo divini virtutis in corpore ejus inhabitat. *Corporaliter, et estis in illo.* Substantialiter et realiter. *Repleti, qui est caput omnis principatus et potestatis.* Si illius scientiam docemini, qui dedit initium etiam invisibili creaturæ, quid vobis conferent, qui nihil plus intelligunt, quam quod vident? *In quo et circumcisi estis, circumcissione non manu facta.* Hic jam Judæos et pseudoapostolos taxat, ne vel ab ipsis seducantur. *In exspoliatione corporis carnis, sed in circumcissione Jesu Christi.* Per quam vos totum veterem hominem exspoliastis. *Consepulti estis.* Commortui. *In baptismo.* Hæc est circumcissio Christi. *In quo et resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis.* Resurrexistis in novam vitam, credentes et intelligentes illius esse operationem. *Et vos cum mortui essetis in delictis et præputio carnis vestræ.* Quando non solum præputiati, sed et circumcisi pariter mortis æternæ eratis obnoxii. *Cum ergo dupliciter indigni essetis, filiorum estis consortes effecti.* *Convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta, delens quod adversus nos erat.* Aufserendo causam mortis peccati. *Chirographum decreti.* Evacuans. *Quod erat contrarium nobis.* Chirographum quidam dicunt: esse quasi scripturam aliquam apud Deum memoriam peccatorum, unde ipse dicit in Cantico, Nonne hæc congregata apud me, et signata sunt in thesauris meis? Et in Jeremia: Peccatum Judæ scriptum est in ungue adamantino. Hæc ergo deleta sunt in cruce, dum dimittendo peccata, etiam memoriam abolet delictorum. Christus nos redemit de maledictione legis, factus pro nobis maledictum. Scriptum est

A enim: *Maledictus omnis qui pendit in ligno. Et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci.* Non solum peccata mortificavit in cruce, sed etiam incorruptionem, et præmia donavit per indebitam mortem, *Exspolians principatus et potestates.* Ut per mortem destrueret eam qui habebat mortis imperium, se offerendo pro reis morti. *Traduxit confidenter.* In se peccata suscipiens, et peccatores absolvens, dum illa cruci affigit. *Palam triumphans illos.* Publice crucifixus. *In senetipso.* Confusione contempta, non occidendo, sed moriendo, nec vim inferendo, sed sustinendo, ut nobis contracta omni superbia vincebatur daret exemplum. *Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in potu.* Nullum ergo in hoc iudicium est, quia cum umbra esset, cessavit corpore veniente, nec imago opus est, veritate præsentem. *Aut in parte diei festi.* Calendæ, sive luna nova. *Aut neomeniæ, aut sabbatorum.* Neomenia novæ vitæ vel secundæ figuram habuit, sabbatum requiem vitæ futuræ. *Quæ sunt umbra futurorum.* Umbra legis erat, corpus est Christi. *Corpus autem Christi.* Futura erant, quæ modo præsentia sunt. *Nemo vos seducat volens in humilitate et religione angelorum quæ non vidit, ambulans frustra inflatus sensu carnis suæ.* Nemo ficta humilitate superbus, quia se angelos videre mentitur, et ideo frustra se super homines jactet, qui visiones a suo loquitur corde. *Et non tenens caput.* Christo non credens capiti omnium sanctorum. *Ex quo totum corpus.* Ecclesiæ. *Per nexum et conjunctiones subministratum.* Quia membris a capite usque ad pedes membra junguntur. *Quicumque ergo extra hoc corpus, quantumvis se jactet non vivit, qui caput non habet et vitam.* *Et constructum crescit in augmentum Dei.* In augmentum illius corporis quod unitum est Deo. *Si mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi.* Elementa hujus mundi possunt definiri etiam avaritia et ambitio honorum, et cætera mundana. *Quid adhuc tanquam viventes mundo.* Nec similitudinem viventium in mundo voluit nos habere. *Decernitis?* Sicut illi qui futura non credunt. *Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contractaveritis.* Illorum tactu, et gustu, et contractatione, qui in concupiscentiis abutuntur, et diligunt pro æternis. *Quæ sunt omnia in interitum ipso usu.* Ex partibus mundi conditionem ejus advertit, cujus etiam membra corrumpantur necesse est, ut totus quandoque solvatur. *Nec est ergo elementa ejus, ut mortalia, debent, nec dñigi pro æternis.* *Secundum præcepta et doctrinam hominum, quæ sunt rationem quidem habentis sapientiæ in superstitione et humilitate, et non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.* Alti qui sic accipiunt, contra eos dici qui ex Judæis crediderunt, et dicebant legis ceremonias observari debere, ideo et doctrinas hominum vocat, quia præcepta carnaliter intelligant, dicentes, in lege prohibita non debere manducari; sed omnes illæ observationes, licet aliquam sapientiam præ se ferre videantur lege præcepta, tamen in superstitione sunt in aliquo honore Dei, quia sunt ad explen-

eam voluntatem observantiae carnalis. Alii totum hoc capitulum ita intelligunt, ut dicant, ab elementorum nos rationibus voluisse Apostolum revocare, ad quas a philosophis suadebantur, quamvis rationalia videntur, ne per bona eorum inducamur ad mala. Etiam homines, natura docente, tradiderunt quod mundus esset quandoque solvendus, et ideo unum Deum, quem solum æternum intellexerant, licet superstitiose, tamen humiliter venerati sunt, et non parcendum dixerunt corpori, nec carni saturitate onerandam, quod esset et ipsa moritura.

CAP. III. Igitur si consurrexistis cum Christo. Consequenter primo commortuos, deinde surrexisse nos dici, nec solum terræ mori, sed etiam cælo nos vivere hortatur. *Quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens. Quæ sursum sunt sapite, non quæ supra terram.* Nihil terrenum ambiatis, nihil mortale queratis, cœlestem sectamini sapientiam, non terrenam. *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Mortui estis terrenæ vitæ, per conversationem cœlestis patriæ. *Cum enim Christus apparuerit vita vestra.* Quia filii Dei cum simus, nondum apparuit quid erimus; sed hoc solum scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus. *Tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria.* Nolite ergo modo hic querere gloriam vestram. *Mortificate ergo.* Implete professionem vestram. *Membra vestra, quæ sunt super terram.* Membra vitiorum, quæ nostra sunt, quia ex nobis sunt: sive membrorum malum usum (sicut solet) nominat membra. *Fornicationem, immunditiam, libidinem.* Omnis incontinentia, immunditia dici potest, atque libido. *Concupiscentiam malam.* Est enim et concupiscentia bona. Unde et Daniel vir desideriorum est appellatus. *Et ava itiam, quæ est simulacrorum servitus.* Dum in his metallis de quibus fiunt simulacra servimus, et aurum pro Deo veneramur, quia qui soli Deo servit utique effugiem unam ineffabilem veneratur. *Propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis.* Super Sodomam et eos qui in diluvio perierunt. Ex præteritis ergo futura timenda sunt. Vel super eos qui increduli fuerunt in deserto. Notandum quales fuerimus ante gratiam Christi. *In quibus et vos ambulastis aliquando, cum viveretis in illis.* Nolite nunc ambulare, ne frustra videamini credidisse. *Nunc autem deponite et eos omnia, iram, indignationem.* Quæ nobis de Adam remanserunt, id est vitia quæ sequuntur. *Malitiam.* Malitia est alteri inferre quod pati non vis. *Blasphemiam.* Dei vel imaginis ejus. *Turpem sermonem de ere vestro.* Quia hæc indisciplinatio nec filiis hominum convenit honestius educatis, quanto magis Dei? *Nolite mentiri invicem.* Non oportet mentiri filios veritatis, cum mendacium de diabolo sit. *Exspoliantes eos veterem hominem cum actibus ejus.* Peccata originalia, seu delectationem carnis. *Et induentes novum.* Christum, et virtutes quæ ab ipso sunt. *Eum qui vocatur in agnitione secundum imaginem ejus qui creavit eum.* Cum cognoverit qualis sit, cujus imago est ei, in quantum potest, debet niti ipsius adjutorio

A simili. *Ubi non est masculus et femina, gentilis et Judæus, circumcisio et præputium, Barbarus et Scythæ, servus et liber.* Apud Deum non prædicat sexus, vel conditio, vel genus, ac provincia, sed sola conversatio cum fide recta requiretur. *Sed omnia in omnibus Christus.* Omnes quicumque baptizati estis, Christum induistis. *Induite vos ergo, sicut electi Dei.* Illa deponentes, hæc induite. *Sancti et dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam.* Quia illa membra dixerat, ideo hæc viscera nominavit. *Supportantes invicem.* Exemplo Christi qui infirmitates nostras portavit, tam spirituales quam etiam corporales. *Et donantes vobis ipsis.* Indulgentes alterutrum, sicut omnibus Christus indulget, etiam persecutoribus suis. *Si quis adversus aliquem habet querelam.* Nolite exigere parva conservis, ne indulta reddatis. *Sicut et Dominus donavit vobis, ita et vos.* Illic exponit quomodo indulgere debemus alterutrum, si ille indulget, qui potuit vindicare; quanto magis vos, quorum vindicta aut parva, aut nulla est! *Super omnia autem hæc charitatem habete.* Super hæc omnia est charitas, quia omnem quem diligimus, sustinemus, non omnem quem sustinemus diligimus. Sed omnes debemus propter Deum diligere. *Quod est vinculum perfectionis.* Charitas multa membra in unum conglutinat corpus. *Et pax Christi.* Christi, non sæculi, quod solum diligit diligentes. *Exsultet in cordibus vestris, in qua et vocati estis in uno corpore.* Non in facie facta, et serena, vel ore doloso. *Et grati estote.* Hoc est, nolite legi assimilari, quæ vicem reddit, sed gratiæ, quæ ignoscit etiam inimicis, et pro eis exorat. *Verbum Christi habitat in vobis abundanter.* Et hic ostenditur, verbum Christi non solum sufficienter, sed etiam abundanter habere debere etiam laicos, et invicem semetipsos monere et docere. *In omni sapientia docentes, et commententes vosmetipsos.* Ut sapienter et rationabiliter proferatur. *In Psalmis. David. Hymnis.* Trium puerorum. *Canticis.* Moysi et omnium prophetarum. *Spiritibus.* Non carnalibus, more sæculari. *In gratia cantantes.* Nunquam legimus cantari sine voce. *In cordibus vestris Deo.* Ut non solum ore, sed etiam in corde cantetis, ut cor cum voce concordet, vel intelligatis quod cantatis. *Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu, gratias agentes Deo et Patri per ipsum.* Sive docetis, sive operamini, nihil ad vestram gloriam, sed ad Domini faciatis, gratias Deo referentes, qui Filium suum ad hæc inspiranda et docenda destinare dignatus est. *Mulieres, subditæ estote viris, sicut oportet in Domino.* In his quæ conveniunt Domino. *Viri, diligite uxores vestras, et nolite amari esse ad illas.* Filii, obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est in Domino, Nunquam rem naturalem hortaretur, nisi continentes esse cœpissent, sicut ad Ephesios plenius adnotatum est. *Patres, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant.* Ne exasperati iracundi fiant, sed vestro exemplo discant esse patientes. *Servi, obedite per-*

omnia dominis carnalibus. Quia carni serviunt, non A spiritui. Non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes. Quando vos vident dominum. Sed simplicitate cordis, timentes Deum. Quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut Deo, et non hominibus, scientes quod a Domino accipietis retributionem hereditatis. Qui ubique semper videt, et odit omne figmentum. Nam humanus oculus falli potest, et ideo sic agite; at conditionis necessitatem, voluntatem faciatis resignatis, ut per vestra opera bona Domino gratia referantur, cum vos omnes viderint ex Christianitatis tempore profecisse. Domino Christo servite. Ipsi enim servit, qui propter ipsum homini servit. Qui enim injuriam facit, recipiet id quod inique gessit, et non est personarum acceptio apud Deum. Sive servus, qui dominum contempserit: sive dominus, qui servum inique tractaverit, ut consoletur, sciens apud Deum mutam non esse suam injuriam.

CAP. IV. Domini, quod justum est et æquum, servis præstat. Patres vos debent magis sentire quam dominos: unde vulgo patres familias appellamini. Scientes quoniam et vos Dominum habetis in cælo. Qualem ergo vobis Dominum esse vultis, tales estote circa conservos potius quam servos. Orationi instate, vigilantes in ea. Negligens enim, et dormitans petitio, nec ab homine poterit aliquid impetrare. In gratiarum actione, orantes simul. Pro omnibus quæ vobis sunt concessa, vel etiam in adversis, quæ ipso dispensante eveniunt. Non enim orando peteretur ab eo, nisi ab ipso tribui crederetur, ut ostium aperiretur sermoni, id est, ut initium fidei cordibus auditorum tribueretur. Et pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis, ad loquendum mysterium Christi. Quod pro nobis oratis, vobis perficiet in doctrinam. Nam quomodo aperitur ostium verbi, nisi cum sensus aperitur audientis, ut credat, et initio fidei facto, ea quæ ad ædificandam salubrem doctrinam prædicantur et disputantur recipiat, ne per infidelitatem corde clauso, ea quæ dicuntur, improbet ac repellat? Propter quod etiam vincetus sum, ut manifestem illud, ita ut oportet me loqui. Ut ipse det quid, quando, et cui rationaliter debeat prædicari, quia et nobis ad aurem prædicantibus ille interim corde operatur. In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt, tempus redimentes. Quoniam dies mali sunt. De malo tempore bonum vestra faciet sapientiam, vel etiam pro quiete vestra aliquid temporale, si necesse est, ut pereat, contemnite. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus. Sapientiam ratione,

ise stultitia nostra religio a philosophis et gentilibus æstimetur. Ut sciatis quomodo vos oporteat unicuique respondere. Sicut et Petrus. Parati estote semper ad satisfactionem, aliter paganis, aliter Judæis, aliter hæreticis, aliter philosophis, aliter astrologis, et cæteris est respondendum. Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus charissimus frater, et fidelis minister, et conservus in Domino. Securos illos vult esse de se, ne vel a tristitia occupentur. Quem nisi ad vos ad hoc ipsum ut cognoscat quæ circa vos sunt, et consoletur corda vestra, cum Onesimo charissimo, et fideli fratre, qui est ex vobis, qui omnia quæ hic aguntur nota faciant vobis. Pro nobis. Salutat vos Aristarchus captivus meus, et Marcus consobrinus Barnabæ de quo accepistis mandata. Qui mecum B tenetur in vinculis, aut compatitur mihi charitatis affectu. Si venerit ad vos, excipite illum, et Jesus, qui dicitur justus. Qui sunt ex circumcissione. Hæc mandata ab eo acceperant. Hi soli sunt adiutores in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio. Hi solummodo mecum sunt, sive hi soli ex circumcissione adiutores in Novo Testamento, per quod intratur in regnum, sicut Sathanas dicitur mors, quia causa est mortis. Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, servus Christi Jesu, semper sollicitus pro vobis in orationibus. Ille vere servus Christi est, qui pro ejus corpore sollicitus invenitur. Ut stetis perfecti, et pleni in omni voluntate Dei. Orationibus suis Deum poscit, ut perseveretis in voluntate Dei, et qui cœpit in vobis, ipse perficiat. Testimonium enim illi perhibeo, quod habet multum laborem pro vobis, et pro his qui sunt Laodiceæ, et qui Hierapoli. Tales erant primi temporis discipuli, et imitatores Pauli et Christi. Salutat vos Lucas medicus charissimus, et Demas. Salutate fratres qui sunt Laodiceæ, et Nympham, et quæ in domo ejus est ecclesiam. Et cum lecta fuerit apud vos Epistola, facite ut et in Laodicensium ecclesia legatur, et ea quæ Laodicensium est, vobis legatur. Quia tales in domo sua habebat, qualem Apostolus definivit ecclesiam. Et dicite Archippo: Vide ministerium quod accepisti in Domino, ut illud impleas. Salutatio mea manu Pauli. Diaconus fuisse intelligitur, non episcopus, neque enim episcopus haberet necesse in ecclesia commoneri, ut suum servaret ministerium. Memores estote vinculorum meorum. Sive orate ut reddat vobis D sive mementote, quia vestri causa hæc patior, et imitamini exemplum meum. Gratia vobiscum. Amen. Cum illis vere est gratia, qui cum ea permanserint, et eam se gratis accepisse fatentur.

AD TIMOTHEUM EPISTOLA PRIMA.

ARGUMENTUM.

Timotheum instruit, et docet de ordinatione episcopi, et diaconi, et omnis ecclesiasticæ disciplinæ. Scripta de urbe Roma. Timotheus episcopus fuit discipulus Pauli; huic per litteras auctoritatem dat corrigendi omnem ecclesiasticam disciplinam, et episcopos et diaconos ordinandi; præterea instruit eum quomodo pseudoapostolis respondeat, detrahen-

tibus Paulo, rationem reddens quod non sit mirum, si ipse ex persecutore salvatus sit, cum Christus peccatores venerit liberare. Ad extremum aliter docentes monet esse vitandos et cavendos omnibus modis.

CAPUT PRIMUM. Paulus apostolus Christi. Proponit et nominis auctoritatem et ordinis. Secundum imperium Dei Salvatoris nostri, et Christi Jesu spei no-

stræ. Non secundum meam præsumptionem. Simul et Patriæ et Filii unum imperium esse demonstrat. *Timothee d lecto filio in fide. Non in carne. Gratia, misericordia et pax a Deo Patre et Christo Jesu Domino nostro. Sicut rogari te, ut remaneres Ephesi, cum irem in Macedoniam, ut denuntiaries quibusdam, ne aliter docerent. Quos prædixerat in Actibus, intraturos lupis graves non parcen:es gregi. Neque intenderent fabulis. Quas de Genesi appellat, id est secundum legem, unde a Domino accusantur, docentes doctrinas hominum. Et genealogiis interminatis, quæ quæstiones præstant magis quam ædificationem Dei, quæ est in fide. Generationibus antiquorum, in quibus sibi summam scientiam vindicant, si ab initio generationes enumerent: tam deuteroseon contrarietas, quam generationum sollicitudo superflua. Finis autem præcepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta. Charitas Dei et proximi, in qua tamen pendet lex et prophetæ. Hæc si de corde puro sit, Deo est placita, et si nihil aliud quam id quod diligendum est diligatur. Conscientiam vero bonam subjunxit, propter spem: ille enim se ad id quod crevit et diligit, perverturum esse desperat, cui malæ conscientiaæ scrupulus inest. Tertio: Et fide, inquit, non ficta: si enim fides nostra mendaciam caruerit, ut et non diligamus quod non est diligendum, et recte vivendo id speremus, ut nullo modo spes nostra fallatur. Et conscientia, inquit, bona. Conscientia pura testimonium perhibeat charitati, et fide non ficta. A quibus aberrantes quidam. Est enim fides ficta, quæ in verbis est solis, vel hæreticorum, qui in Ecclesia intrare videntur, vel fictorum catholicorum. Conversi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores. In vaniloquium fabularum sæcularium. Non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Grandis stultitia est, non intellecta de magis non intellectis velle affirmare. Scimus autem quia bona est lex. Contra Manichæos ad Romanos ait: Lex quidem sancta, et mandatum sanctam. Lex ut a Deo data pro hominum qualitate est. Si quis ea legitime utatur: scientes hoc. Si quis scit, quibus, quare, et quandiu habenda sit data spiritualiter. Quia justo lex non est posita, sed injustis, et non subditiis. Si ergo ita est, Christianis non est opus, quia justificati sunt per Christum, et qui didicerunt occasionem cavere peccatorum. Nam quare dicatur his: Non occides: quoniam nec irasci jussi sunt, nisi ut eam spiritualiter impleant? Impiis et peccatoribus, sceleratis et contaminatis, patricidis et matricidis, homicidis, fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, perjuris. Illis omnibus data est, ut ab istis criminibus revocentur. Et si quid aliud sanæ doctrinæ adversatur, quæ est secundum Evangelium gloriæ beati Dei quod creditum est mihi. Sunt enim multæ insanæ doctrinæ, quæ homines faciunt insanire. Contra illa lex est, quæ contraria sunt evangelicis præceptis: ergo quid quærunt ibi ut novum, quod etiam in lege habent? Simul et legem Evangelicis concordare demonstrat. Gratias ago ei. Ne dicerent, Quis est ille, cui creditum est? Qui me con-*

fortavit in Christo Jesu Domino nostro. Cum essem infirmus et inutilis. Quia fidelem me existimavi, ponens in ministerio. Ad ponendum in ministerio. Quiprius fui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum. Justus quidem in primordio accusator est sui, ut cum cœperit adversarius, confundatur. Sed iste hoc verum dixit, sicut legimus in Actibus. Quia ignorans feci. Levius peccant ignorantes. In incredulitate. In qua natus fueram. Superabundavit autem gratia Domini nostri cum fide et dilectione. Tam abundans fuit gratia ejus, vel est, ut iniquitatum mearum vinceret cumulum, quæ mihi et fidem donavit, et dilectionem, ut non necessitate, sed charitate servirem. Quæ est in Christo Jesu. Per Christum qui mihi majora dimisit: nam non in natura. Et fidelis sermo, et omni acceptione dignus: quia Christus Jesus venit in mundum. Quem omnes credunt, et quem omnium conscientia verum agnoscunt. Peccatores salvos facere. Ergo et me salvavit inter cæteros peccatores. Quorum primus ego sum. Sum pro sui poni solet. Sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primum ostenderet Christus Jesus. Sicut David ait: Docebo iniquos vias tuas, et impij ad te convertentur: scilicet si mihi indulseris, docebo neminem desperare debere. Omnem patientiam. Quam etiam persecutoribus non solum indulget, sed etiam apostolatus confert honorem. Ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam. Ut nemo desperet. Regi autem sæculorum immortalis, invisibili soli Deo. Qui mihi veniam tribuit non merenti. Honor et gloria, in sæcula sæculorum. Amen. Rex parvi temporis, et mortalis, ac visibilis et capax, consortes honorem et gloriam habet temporalem, non æternam. Hoc præceptum. Doctrinam hanc. Hucusque de statu suo: modo dat auctoritatem docendi. Commendo tibi, fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias. Quia etiam ante hoc habebas hanc gratiam. Ut milites in illis bonam militiam. Bona militia est, in qua contra diabolum et vitia dimicatur, et Dei voluntati paretur. Habens fidem et bonam conscientiam. Fidem perfectam in Christo, et bonam conscientiam in conversatione, sive doctrina. Quam quidam repellentes circa fidem naufragaverunt: ex quibus est Hymenæus et Alexander. Non integram eam tenentes, jam vitis implicati, fidem et vitam maculantes. Quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare. Ut ex præsentis correptione discant futurum judicium non negare. Ad emendandum traditi sunt, non ad perdendum, et ut exemplo eorum alij tererentur.

CAP. II. Obsecro igitur primo omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes. Obsecratio firmior oratione est. Item aliter: Obsecrationes sunt pro peccatis præteritis, vel præsentibus; orationes pro adipiscendis quæ speramus; postulationes, cum pro aliis intervenimus; gratiarum actiones, cum ea quæ poscimus, impetramus; vel certe, cum pro immensis Dei beneficiis gratias laudesque referimus. Gratiarum actiones. Gratias agamus ei qui nos dignos fecit etiam pro aliis impetrare. Pro omnibus hominibus. Etiam.

pro persecutoribus orare. *Pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate.* Ut cognoscant Deum, sive, ut subjectas habeant gentes: in illorum enim pace quietas nostra consistit: si enim Christiani sunt, cessabit persecutionis impetus. *Hoc enim bonum est et acceptum coram Salvatore nostro Deo.* Ut et vos, sicut ille, omnes homines salvari cupiatis. *Qui omnes homines.* Ilinc probatur Deum nemini vim inferre ut pereat; sed qui perit suo merito perit; et qui salvantur, Dei gratia et miseratione salvantur. Nam juxta figuram synechocchen hic, omnes, a parte totum debemus accipere. *Vult salvos fieri.* Sed quare non omnes salvantur? Quia justus est et misericors Deus: quod multi damnantur, pereuntium est meritum; quod multi salvantur, salvantis est donum. Ut enim reus damnatur, inculpabilis est Dei justitia; ut reus justificetur, ineffabilis Dei est gratia: multis enim beneficiis obdurantur. *Et ad agnitionem veritatis venire.* Constat Deum omnia bona velle; sed homines suo vitio precipitantur in malis. *Unus enim Deus.* Pater, et Filius, et Spiritus sanctus omnium hominum Deus est: et ideo cupit omnes salvari, quos fecit. Quicumque autem salvantur, ipsius dono salvantur. Sufficiat nobis, quia non est iniquitas apud Deum, et quia inscrutabilia sunt judicia ejus. *Unus et mediator Dei et hominum.* Sicut unus Deus, ita et unus mediator, hoc est, nullus talis mediator, neque Moyses, neque aliquis prophetarum. *Ilomo Christus Jesus.* Contra Manichæos, quia de raditore erat dicturus, ideo hominem tantummodo nominavit. *Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* Pro omnibus quidem effusus est sanguis Christi, sed credentibus prodest: incredulis vero erit in condemnationem: sicut alibi ipse dicit, Aliis sumus odor vitæ in vitam: aliis odor mortis in mortem. *Cujus testimonium temporibus suis confirmatum est.* Quia et prophetæ suis temporibus testimonio fuerunt. Novissime misit eis Filium suum. *In quo positus sum ego prædicator et apostolus.* In testimonium, quia Jesus est Filius Dei. *Veritatem dico, non mentior, doctor gentium in fide et veritate; volo ergo viros orare in omni loco.* Ut magister gentium dat legem orandi: nunquam de oratione statuisset, nisi aliqua huic quæstio a Judæis moveri cœpta esset volentibus in templo solummodo, quod erat Hierosolymis, adorare. *Levantes.* Testatio innocentiae est manuum oratio. *Puras manus.* A cæde et sanguine, omni opere malo. *Sine ira et discertatione.* Non solum opere. *Similiter et mulieres.* In omnibus quæ de viris dixit. *In habitu ornato, cum verecundia et sobrietate.* Hæc sunt ornamenta femine Christianæ. *Ornantes se non intortis crinibus.* Non debet occasionem præstare concupiscentiæ. *Aut auro, aut margaritis.* Quæ terræ sunt ornamenta, cujus homo est deus. *Vel veste pretiosa.* Ut qua ne unus quidem caleflat, unde possunt ejusdem naturæ vestiri quæ plurimi. *Sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.* Ista ergo sunt non promittentium, sed negantium castitatem. *Mulier in silentio*

discat cum omni subjectione. Discat quidem, sed cum omni humilitate atque silentio. *Docere autem mulieri non permitto.* Virum non debet docere. Cæterum ipse dixit, juniores feminas doceri a senioribus debere; sed et filium, virum, vel fratrem potest monere privatim. *Neque dominari in virum.* Magisterium usurpando, vel marito se præferendo. *Sed esse in silentio.* Ne in ecclesia loquantur. *Adam enim primus formatus est, deinde Eva.* Reddit causas cur velit eas esse subjectas: scilicet, quia et posteriores sunt in ordine, et priores in culpa. *Et Adam non est seductus.* A serpente. *Mulier autem seducta in prævaricatione fuit.* Mandati prævaricatione; sed non ideo desperet mulier, quia per baptismum et ipsa salvabitur. *Salvabitur autem per filiorum generationem.* Non Eva, sed mulier: quia Eva ad exemplum adducta est, non de ipsa proprie dicebatur, per filiorum generationem, nutriendo, et non necando, nec abortiendo. *Si permanserit.* Sicut superius de plurali numero ad singularem transit: ita et hic redit ad pluralem. Cæterum quomodo justitia justi super ipsam erit, et quomodo Noe, Job et Daniel filios suos et filias minime liberabunt, si per filios Eva salvabitur? sed omnes mulieres sic salvabuntur, si in bonis operibus cum fide, castitate, et Deo placita dilectione permanserint in fide Christi. *Et dilectione.* Dei et proximi. *Et sanctificatione.* Mentis et corporis. Sanctificate vos per iridium, et ne accesseritis ad mulierem. Ergo castitas sanctificatione dicitur. *Cum sobrietate.* Quia sine sobrietate difficile custoditur.

CAP. III. *Fidelis sermo.* *Si quis episcopatum desiderat.* De hoc dicit qui ordinandus est, qualis eligi debeat: primum laicos instituit utriusque sexus, quia et de ipsis in sacerdotium eliguntur. *Bonum opus desiderat.* Opus dixit, non honorem. *Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse.* Sicut ad Titum dixit sine crimine, generaliter primo, postea specialiter membra ipsa distinguuntur. *Unius uxoris virum.* Vigilantem, si illi ne hoc licet, quod vel laico licet, quid de cæteris sentiendum est? *Sobrium.* Ab omni ebrietate. *Prudentem, ornatum, hospitalem.* Omnibus spiritualibus ornamentis. *Doctorem.* Ut tam verbo doceat quam exemplo. Si omnes debent scire quomodo unicuique respondeant, quanto magis sacerdos, de cujus ore legem exquirent, quia angelus Domini omnipotentis est? *Non violentum.* Ut fiducialiter possit sobrietatem docere. *Non percussorem, sed modestum; non litigiosum.* Sive ne petulans sit incedendo, sive ne exemplo suo conscientias feriat infirmorum. *Non cupidum.* Cupiditas enim provocat ad lites et jurgia. *Suæ domui bene præpositum; filios habentem subditos cum omni castitate.* Ipse exposuit in sequentibus. Hoc est, si filios in castitate et humilitate nutrit, ut in hoc ejus diligentia comprobetur: si enim paucos filios suos erudit nescivit, quomodo tantos filios Dei, hoc est omnem populum gubernabit, cujus mores secundum numerum diversi sunt? *Si quis autem domui suæ præes nescit, quomodo Ecclesiæ Dei dilectionem habebit?* Ne eos sic negligenter admoneat. Cæ-

terum si bene nutriti insolèverint, culpa non erit Patris. *Non neophytum.* Nuper renatum. *Ne in superbia elatus.* Quia cito potest per ignorantiam exaltari, et putare se non tam officium humilitatis quam administrationem sæculi suscepisse: et quia illi in fonte dimissa sunt peccata, et recens assumitur, elatio ei inde nascatur. *In iudicium incidat diaboli.* Qui per superbiam dejectus est. *Oportet autem illum et testimonium habere bonum.* Sine offensione estote Judæis et Græcis et Ecclesiis Dei. Omnes enim norunt naturaliter damnare vitia, et laudare virtutes. *Ab his qui foris sunt, ut non in opprobrium incidant.* Foris Ecclesiam. *Et laqueum diaboli.* Ne per illum diabolus multos illaqueet, qui poterant fieri Christiani. *Diacones.* Quæritur cur de presbyteris nullam fecerit mentionem: sed in episcopis etiam presbyteros comprehendit, quia secundus, et pene unus est gradus, sicut multis Scripturarum testimoniis comprobatur. *Similiter pudicos, continentes.* Irreprehensibiles. *Non bilingues.* Ne et maledicant: hoc est enim unius linguæ officium duplicare. Vel, aliud corde, aliud ore profertentes. *Non multo vino deditos.* Concessit pro necessitate parum, quia multum denegavit. *Non turpe lucrum sectantes.* Turpe lucrum, de cœlestibus sacramentis terrenas opes conquirere. *Habentes mysterium fidei in conscientia pura.* Mysterium fidei est, quod passio Christi remedium est salutis humanæ. Si ergo hoc intelligit pure, et non confunditur de humilitatibus Christi. Sive ut propter hoc solum, quod debet prædicari, ne existimet quæstum esse pietatem. *Et hi autem probentur primum, et sic ministrent.* Non solum episcopus, sed et hi. *Nullum crimen habentes.* Crimen dixit esse, si aliquid de his virtutibus minus sacerdos vel levita habeat Christi: vel certe de capitalibus peccatis. Notandum, quia non dixit, nullum peccatum habentes. *Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias.* Similiter ut diacones eligi jubet. Unde manifestum est quod de illis dicit quias in Oriente diaconissas appellant. *Fideles in omnibus.* In nullo dubitantes. *Diacones sint unius uxoris viri.* Non ut, si non habuerint, ducant: sed ne duas habuerint: si enim digniorem uxor facit, quare non et digami ordinentur? *Qui filiis suis bene præsumt, et suis domibus.* Repetit quod minus dixerat. *Qui enim bene ministraverint, gradum sibi bonum acquirunt.* Sunt enim gradus minores. Bonum hic pro grandi posuit. *Et multam fiduciam in fide quæ est in Christo Jesu.* Et apud Deum potendi, et apud homines decendi. *Hæc tibi scribo, fili Timothee, sperans me venire ad te cito.* Et plenius te instruere. *Si autem tardaverit, ut scias quomodo oportet te in domo Dei conversari.* Ut auctoritatem habeas omnia pro me probe ordinare. *Quæ est Ecclesia Dei viri, columna et firmamentum veritatis.* In qua sola nunc veritas stat firmata, et quæ sola totum ædificium sustinet veritatis. *Et manifeste magnum est pietatis sacramentum.* Incarnatio Christi, per quam pietas est in omnibus facta. *Quod manifestatum est in carne.* Quando Verbum caro factum est. *Justificatum est in spiritu.* Spiritus Dei venit super te: propterea quod na-

scetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei. *Apparuit angelis.* Quando multitudo angelorum dicebant: Gloria in excelsis Deo, et quando ei in eremo ministrabant. *Prædicatum est gentibus.* Sicut ait Simeon: Lumen ad revelationem gentium. *Creditum est in mundo.* Ab utroque populo. *Assumptum est in gloria.* Videntibus apostolis assumptus est in cœlum.

CAP. IV. *Spiritus autem dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris.* Hæc dicit Spiritus sanctus, more prophetarum. *Et doctrinis dæmoniorum.* Omnis hæretica doctrina dæmoniorum arte composita est. *In hypocrisis loquentium mendacium, et cauteriatam habentium suam conscientiam.* In hypocrisis loquentur, qui cum fornicari non timeant, tam casti volunt videri, ut etiam nuptias dimittent, et tam abstinentes, ut creaturam Dei parce manducantem iudicent, cum ipsi comestationibus vacent. Paulus vero ita castitatem et abstinentiam prædicat, ut nec naturam, nec creaturam damnet: ad illud hortatur fortiores, istud concedit infirmis. Hi enim hoc non amore castitatis et abstinentiæ, sed ad obumbrandam ejus prædicationem faciebant, justiores et sanctiores videri volentes, quam ille qui propter filios licitas nuptias concedebat, ne fornicationis crimen incurreret. Illi porro castitatem fingentes, contra eam faciebant. *Prohibitum nubere: abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, et his qui cognoverunt veritatem: quia omnis creatura Dei bona est, et nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur.* Sanctificatur enim per verbum Dei et orationem. Si ad proprietatem sermonis attendas, monstruosa nescio quæ prædicatio prædicabitur, ut tam nubere quam abstinere prohibeant ista dicentes quæ sequuntur. *Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Jesu.* Libram in omnibus tenens, et omnia rationabiliter et moderate dispensans. *Enutritus verbis fidei, et bonæ doctrinæ quam assecutus es.* Quia ab infantia sacris litteris, hoc est, legis, fuerat eruditus. *Ineptas autem et aniles fabulas evita.* Non aptas religioni vel fidei. *Exerce te ipsum ad pietatem.* Pietas est etiam cum tua tribulatione alii subvenire, sicut vidua Sareptana fecit Eliæ. *Nam corporalis exercitatio.* Escarum, balnearum et talium cæterorum, vel labor corporis. *Ad medicum utilis.* Medicum tempus. *Pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, et futuræ.* Pietas et ad præsens tempus, et ad futurum utilis. Ipsa vidua et ad præsens pasta est, et merces ejus manet in cœlo. *Fidelis sermo, et omni acceptione dignus.* Verus apud omnium conscientias, et cui nemo resistit. *In hoc enim laboramus et maledicimur.* Cum enim certum sit apud omnes, nihil nos dignum odio perpetrâsse, quid aliud sequitur, quam quod propter vitam dissimilem blasphemamur? *Quia speravimus in Deum vivum.* Et sperando justitiam contodimus. *Qui est Salvator omnium hominum.* In præsentem. *Maximè fidelium.* Quibus salutem largietur æternam. Venite, benedicti. Quia novit Dominus qui sunt ejus. *Præ-*

cipe hæc, et doce. Præcipe, ut faciant, et doce quomodo vel quare fiant, hoc est, pro præmio vitæ æternæ. *Nemo adolescentiam tuam contemnat.* Sic age, ut admirationi potius quam contemptui habearis. *Sed exemplum esto fidelium.* Parum est infidelibus exemplo esse, apud quos qui crimina graviora non facit, magnus habetur. Sed hoc magnum est, ut talem se exhibeat, per quem etiam perfecti proficiant. *In verbo, in conversatione, in charitate.* Id est doctrina. Vult ergo fidelibus verbi præbere exemplum. Simul ut nihil aliud loquamur quam Dei verbum: quod maxime licet ad omnes, sed maxime ad sacerdotes et religiosos pertinet in fide catholica. *Cujus insignia parvitate habitus præferuntur.* Dum venio, attende lectioni: Sollicitus sis intelligere quæ legis; hoc attende, et fac quod legis. *Exhortationi, doctrinæ.* Exhortare, ut fiat: doce quomodo intelligantur obscura, vel quomodo possint fieri quæ leguntur. *Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi.* Negligit gratiam, qui acceptum talentum non exercet. *Per prophetiam cum impositione manuum presbyterii.* Prophetiæ habebat gratiam vel doctrinæ cum ordinatione episcopatus: sive cum ordinatione acceptat gratiam, vel docendi, vel intelligendi. *Hæc meditare.* Omnem enim profectum generat jugis meditatio. *In his esto.* Non enim omnis qui meditat, in ipsis est quæ meditat. *Ut profectus tuus manifestus sit omnibus.* Tunc manifestus erit profectus, si in meditatione sis semper attentus. *Attende tibi et doctrinæ.* Primo tibi, deinde doctrinæ: utrobique sollicitus, ut et te vita salves, et illos doctrina exemplo firmata. *Iusta in illis: hoc enim faciens et te ipsum saluum facies, et qui te audiunt.* Quos doces.

CAP. V. *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem.* Ne indigne ferens junioris increpationem, exasperatus non proficiat: sed ut suo quasi exemplo destruat juniores. *Juvenes ut fratres.* Fratres liberius componentur, ut cœvi, similiter et sorores. *Anus ut matres.* Cum reverentia. *Juvenulas ut sorores, in omni castitate.* Et mentis et corporis. *Viduas honora, quæ vere viduæ sunt.* Honorandæ sunt, necessaria ministrando, vel solatia præbendo. *Si qua autem vidua filios aut nepotes habet.* Veras viduas definit ab omnibus desolatas, et universis curis exutas. *Dicat primum domum suam regere, et mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo.* Tandiu regat domum, quandiu edocet filios parvulos aut nepotes, ut quod a parentibus accepit, filiis reddat: ita tamen, ut non ex hoc excusationem avaritiæ atque deat, sed sufficientiam tantum sibi et liberis servet, nec eis ipsa occasionem det in sæculo luxuriandi. *Quæ autem vere vidua est et desolata, sperat in Domino.* Tales sunt honorandæ. *Et instat obsecrationibus et orationibus nocte et die.* Sicut Anna filia Phanaelis. *Nam quæ in deliciis est vivens, mortua est.* Et hoc præcipe, ut irreprehensibiles sint. Hic nostri temporis viduas tangit, quæ cum hominem suæ naturæ qualicumque panno non vestiant, parietes pretiosis marmorum crustis exornant. Deliciæ sunt,

A quidquid modum naturæ excedit. *Si quis autem suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit.* Si quis viduas abjicit, aut pupillos, vel pauperes, et maxime parentes. *Infideli deterior est.* Quia etiam illi habent erga proximos pietatem. Si qua vidua filios orphanos dereliquit, et est infideli deterior. Notandum esse quosdam Christianos deteriores infidelibus. *Vidua eligatur.* Quæ diaconissas appellat, tales voluit eligi, quæ omnibus essent exemplo. *Non minus sexaginta annorum.* De pluribus viduis. *Quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis testimonium habens.* Si ex tempore viduitatis suæ ista omnia custodivit. *Si filios educavit.* Si natos educavit, et aborsum non accipiendo, aut jam natum non occidit. *Si hospitio recepit, et sanctorum pedes lavit.* Si non solum hospitio recepit, sed etiam propriis manibus lavit pedes, quod deliciosæ vix faciunt. *Si tribulationem patientibus ministravit.* In carcere positus vel ægrotis. *Si omne opus bonum subsecuta est.* Breviter conclusit. *Adolescentiores autem viduas devita.* Devita ordinare, ne malum pro bono fiat exemplum. Vel non eligas ad ministerium: vel certe familiaritatem fuge. *Cum enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt.* Per incontinentiam: vel certe cum cœperint inhonorari, dicentes se nubere velle tantum in Domino. *Habentes damnationem: quia primam fidem irritam fecerunt.* Quia fecerunt sibi illicitum quod licebat, vivendo castitatem. Hæc vero regula non solum in viduis, sed etiam in virginibus continentibusque servanda est. *Simul autem et otiosæ discant circuire domos.* Nulla cura domus occupatæ, nec mariti potestate ligatæ, neque divino timore retentæ. *Non solum otiosæ, sed et verbosæ, et curiosæ, loquentes quæ non oportet.* Voluntatem suam excusare cupientes, malum aliis præbent exemplum. *Volo ergo.* Concedo antequam promittant, quod non habent implere. *Juniores nubere.* Tales quales supra dixit. *Filios procreare, matresque familias esse.* Non occidere, quia quæ de adulterio suscipiunt, frequenter occidunt. *Nullam occasionem dare adversario maledicti gratia.* Vel non per illas religio blasphemetur, si incontinentes sint. *Jam enim quædam.* Reddit causas quare eas velle nubere prædixerit, ne eam hoc optare putares. *Conversæ sunt retrorsum post Satanam.* Vel fidem Dei denegantes, vel etiam fornicantes. *Si quis fidelis habeat viduas, ministrat illis, ut non gravetur Ecclesia.* In domo sua, vel parentibus pauperibus. *Ut his quæ vere viduæ sunt sufficiat.* Quæ sunt ab hominibus desolatæ. *Qui bene præsent presbyteri.* Qui implent officium suum. *Duplici honore digni habeantur.* Ut officii et laboris in verbo. *Maxime qui laborant in verbo, et docent in doctrina.* Non dixit, maxime qui habent verbum, sed qui laborant. Nam omnes habentes dari jussit, hoc est, docibiles. *Dicit enim Scriptura: Non infrenabis os bovi trituranti; et: Dignus est operarius mercede sua.* Vult illis præstari carnalia, a quibus accipiunt spiritalia: quia occupati in doctrina, necessaria sibi providere non possunt. *Adversus presbyterum accusationem noli reci-*

pere, nisi sub duobus et tribus testibus. Injustum est adversus quemvis absentem accusationem recipere, cum hoc nec sæcularia judicia faciant: quanto magis de Domini sacerdote? *Peccantes coram omnibus argue.* Si illis probatum fuerit, ut aut ipse qui plectitur, corrigatur experimento, aut alii terreantur exemplo. *Ut cæteri timorem habeant.* Videntes te nec presbytero pepercisse peccanti, *Testor coram Deo et Christo Jesu.* Obtestatur illum divina et cœlesti obtestatione, ut nulla res ei præjudicet ad ista servanda. *Et electis angelis, ut hæc custodias sine præjudicio.* Qui sacris assistit altaribus, vel qui suam dignitatem servarunt. *Nihil faciens in aliam partem declinando.* Neque in dextra, neque in sinistra. *Manus cito nemini imposueris.* Non est enim leve peccatum mittere margaritas ante porcos, et dare sanctum canibus, et ordinationem clericatus nequaquam sanctis et in lege Dei doctissimis, sed asseculis suis tribuere, et vilium officiorum ministris, quodque his dedecorosius est, muliercularum precibus. In quo consideranda loquentis in se Christi Apostoli sapientia, qui ut ordinationis periculum demonstraret, junxit tormenta peccantium. *Neque communicaveris, inquit, peccatis alienis.* Sicut ergo in ordinationibus malorum particeps est peccatorum, qui tales constituit, sic in ordinatione sanctorum particeps est eorum justitiæ qui bonos elegit. Neque communicaveris peccatis alienis; communicari dicit peccatis ejus qui non probatus ordinatur. *Teipsum castum custodi.* Ut possis alios audenter arguere. *Noli adhuc aquam bibere, sed vino medico utere, propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates.* Dat ei consilium ut plus aliorum profectum quam suam abtinentiam curet. Poterat enim verbum impedire infirmitas. *Quorundam hominum peccata manifesta sunt.* Sive dum deteguntur, excommunicantur; sive dum plagis presentibus prædamantur, quod in futuro judicio accipiendum est. *Præcedentia ad judicium.* Peccata sunt quæ ante hic unusquisque commisit, verbi gratia, si qui a vobis facultate privati etiam post obitum nostrum affligantur inopia. *Quosdam autem et subsequuntur. Similiter et facta bona manifesta sunt.* Præcedentia ad judicium peccata sunt, dum omnibus nota sunt. Quosdam autem et subsequuntur, dum postea in judicio comprobantur. Item aliter: Præcedunt nos in judicium illa peccata quæ ante hic unusquisque commiserit: subsequuntur illa quibus nos causas dedimus; sed post nostrum transitum consummantur: ergo subsequuntur nos hujusmodi peccata. Si (verbi gratia) alicujus inopiæ causas attulimus, et fame atque egestate post obitum nostrum consumitur. Sive in futurum judicium judicentur: quia diu latere non possunt. Nihil occultum, quod non reveletur. Etiam quæ latent ad tempus, non possunt in judicio occultari. *Et quæ aliter se habent, abscondi non possunt.* A manifestis, sive a bonis.

CAP. VI. *Quicumque sunt sub jugo servi dominos suos omni honore dignos arbitrentur.* Etiam infideles. *Ne nomen Domini et doctrina blasphemetur.* Ne videaris

contra per religionem in deterius defecisse. *Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt.* Ne sibi æqualitatem vindicent. *Sed magis serviant, quia fideles sunt, et dilecti, qui beneficii Dei participes sunt.* Si serviebant infidelibus timore odioso, quanto magis debent servire fidelibus per charitatem quorum participes esse meruerunt? *Hæc doce, et exhortare.* Hæc omnia, quæ dixi, doce debere fieri: et exhortare, præmium ostendendo. *Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi.* Domini, qui per me loquitur, Christi. *Et quæ secundum pietatem est doctrinæ.* Novi Testamenti: Veteris enim severa potius quam pia doctrina. *Superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones.* Super homines se extollens, nihil sciens, cum non est desursum illa sapientia. *Et pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiæ.* Relicto sensu veritatis, ambiguitatibus verborum captantur. *Contentiones, blasphemias.* Quæ generant lites. *Suspiciones malas.* Sive suspicantur hæresim de alterutro, sive audientes putant deficere veritatem. *Confictiones hominum mente corruptorum, et qui a veritate privati sunt.* Ab integritate Evangelii vel naturæ. *Estimantium quæstum esse pietatem.* Qui putant propter quæstum suum venisse Novum Testamentum. *Si autem quæstum magnus.* Multum acquirit, qui habet pietatem cum sufficientia: non avaritiæ, sed naturæ. *Pietus cum sufficientia.* Pietas est cultura Dei, sic impietas est contemptus. *Nihil enim intulimus in mundum; haud dubium quia nec auferre quid possumus.* Nudi nati sumus, nudi etiam morituri; quidquid hic inventum, hic relinquetur, non est nostrum, tanquam peregrini. Ergo sufficientia contenti, illas divitiis acquiramus quas nobiscum ad patriam perferamus. *Habentes autem alimenta, et quibus tegamur, his contenti sumus.* Quod superius dixerat sufficientiam, quidquid his amplius est, divitiæ sunt. *Nam qui volunt divites fieri.* Qui sunt divites, bene utantur divitiis: nam qui volunt divi es fieri, sine tentatione non sunt: quia quod illis creseit, utique aliis minuitur. *Incidunt in tentationem.* Occasio ergo tentationis, et laqueus diaboli est, habere divitiis, quas nec parentes sui habuerunt: cum utique quibus parentes dimiserunt, in bonis debeant operibus dispensari. *Et laqueum diaboli, et desideria multa, et inutilia.* Nunquam enim divitiarum desideria satiantur: quia semper egeus, dum quidquid viderit, cupit. *Et nociva.* Non solum inutilia. *Quæ mergunt homines in interitum et perditionem.* Dum ambitione honorum tumentes, usque ad cælum elevati usque ad inferos demerguntur: sive desiderantes alienas opes, ut adusque homicidii perveniunt faciones. *Radix enim omnium malorum est cupiditas.* Quia aut fons est omnium criminum apt adjuvamentum. *Quam quidam appetentes erraverunt a fide.* Recesserunt a fide promissorum Dei. *Et inseruerunt se doloribus multis.* Quanto plus habuerit, tanto majores sollicitudinum sustinet cruciatus. Unde et Dominus divitiarum ærumnis verbum asseruit, et circum reliqua concupiscentiis suffocari: denique

non dominantur divitiis, sed serviunt: ita ut dicatur, quantum divitiarum est homo ille? quasi dicens mancipium divitiarum. *Tu autem, o homo Dei.* Non divitiarum homo, sed homo Dei, cujus omnia sunt, et uni Deo mancipatus. *Hæc sige.* Quæ sunt causa perfidie et dolorum. *Sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem.* In his divitiis cupio te esse locupletem. *Certa bonum certamen fidei.* Bonum certamen est, non pro possessione, sed pro fide certare. *Apprehende etiam æternam.* Sicut de se dicit: Si quomodo comprehendam, in quo comprehensus sum. *In qua vocatus es.* Renuntiando sæculo et pompis ejus. *Et confessus bonam confessionem.* In baptismo. *Coram multis testibus.* Coram sacerdotibus et ministris, atque virtutibus cælestibus ac divinis. *Præcipio tibi coram Deo.* Præcipit potestate patris et auctoritate magistri. *Qui vivificat.* Cujus potentia et jussu etiam arida revirescunt. *Omnia. Quæ vivunt.* *Et Christo Jesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem.* Amodo videbitis Filium hominis sede tem a dextris virtutis Dei. *Ut serves mandatum sine macula.* Sicut ille servavit usque in finem. *Irreprehensibilis.* Macula enim, et comprehendi facit, qui se peccatis capitalibus inquinat. *Usque in adventum Domini nostri Jesu Christi.* Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. *Quem suis temporibus ostendit beatus, et solus potens Rex regum et Dominus dominantium.* Quando voluerit, ostendet, qui hoc solus potens est, facere. *Qui solus habet immortalitatem.* Ille solus proprie habet qui angelis et hominibus dedit habere. Nos autem nec soll, nec ex nobis habemus, ut ille. Idem solus habet incommutabilitatem, quia solus veram habet æternitatem: nam anima immortalis quidem est, sed mutabilis: in Deo vero nulla mutabilis. *Et lucem habitat inaccessibilem.* Omni creaturæ. Nemo enim novit Patrem, nisi Filius. *Quem vidit nullus hominum: sed nec videre potest: cui est honor, et imperium sempiternum. Amen.* Nemo vidit quantum est, sed unusquisque pro merito:

A nam et solum tanto amplius videmus, quanto purior fuerit acies oculorum. *Divitibus hujus sæculi.* Sont enim et alterius sæculi divites, qui emunt sibi aurum Ignitum a Domino. *Præcipe.* Non adulteris. *Non sublime sapere.* Imprimis primum eorum tergi morbum. Difficilime enim divitem invenies non superbium, qui pauperes vel parentes agnoscat, et qui non graviter ferat minime sibi ab inferiore delatum honorem. *Neque sperare.* Non sperando vilescunt: cum viluerint, erogantur. *In incerto divitiarum.* De quibus incertus es, utrum illæ tibi, an tu illis subtraharis celerius: multis enim cum vita sublata sunt: alii propriis eas alienari oculis præviderunt; nonnulli inviti eas extraneis reliquerunt. *Sed in Deo viro, qui præstat nobis omnia.* Cujus sunt omnia. *Abunde.* Qui ideo abunde præstat, ut utamur, etiam aliis largientes: non ut grandi labore destruentes horrea majora faciamus. *Ad fruendum.* Non ad reponendum, et super eis incubandum. *Bene agere: divites fieri in operibus bonis.* Non in auro et argento. *Facile tribuere.* Qui facile tribuit, cito dives esse cessabit. *Communicare.* Rem propriam communem facere: vel hic dare, et in futurum recipere. *Thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum.* Vende omnia, da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo, et veni, sequere me: hoc perfectionis est fundamentum. *Ut apprehendant veram vitam.* Hæc enim non est vera, quia in suo non permanet statu: vanitas enim omnia sub sole. *O Timothee, depositum custodi.* Commendatum a nobis serva mandatum: sive fidei custodi depositum. *Debita profanas vocum notitates.* Quas a me non audisti, nec ab angelo si dicatur, libenter admittas. *Et oppositiones.* Opponentes questiones dialecticæ artis, et infinitam rerum scientiam pollicentes. *Falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt.* Hæreticorum, qui majorem, sicut serpentes Evæ, scientiam promittentes, a fidei veritate ceciderunt. *Gratia tecum. Amen.* Permanent in æternum.

EPISTOLA AD TIMOTHEUM SECUNDA.

ARGUMENTUM.

Timotheo scribis iterum de exhortatione martyrii et omnis regulæ veritatis, et quid futurum sit temporibus novissimis, et de sua passione. Paulus cum esset Romæ in vinculis constitutus, scribit Timotheo, commonens eum, ne per ejus absentiam vel propriis, vel magistri tribulationibus terreatur, aut testimonium Domini erubescat, pro quo usque ad mortem ipse certavit; simul et de hæreticis vitandis atque his qui suas potius fabulas quam Dei prædicant veritatem.

CAPUT PRIMUM. *Paulus apostolus Christi Jesu per voluntatem Dei.* Consueta veritate et humilitate non suo merito, assertisse apostolum factum, sed Domini voluntate. *Secundum promissionem vitæ quæ est in Christo Jesu.* Quia nobis per Christum est vita æterna. *Timotheo charissimo filio gratia, misericordia, pax a Deo Patre, et*

D *Christo Jesu Domino nostro.* Talis est salutatio Pauli, ut omnia Christi et Patris beneficia mereretur, ideo gratiam semper commendat. *Gratias ago Deo, cui servo.* Gratias ago ei qui nobis talem in alterutro charitatem donavit, et dignos apostolatu fecit. *A progenitoribus in conscientia pura, quod sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis.* Omnis origo mea solum coluit Deum, pro qua re et Ecclesiæ Dei legis æmulationem sum persecutus. *Nocte ac die, desiderans te videre.* Et charitatem ostendit, et jugiter orandi præbet exemplum. *Memor lacrymarum tuarum, ut gaudio implear.* Lacrymarum quas me abeunte fudisti, unde me ad tristitiam provocasti, quam tua opto presentia temperari. *Recordationem accipiens ejus fidem quæ est in te non ficta: quæ et habitavit primum in*

ma tua Loida, et matre tua Eunice. Quæ vera in te esse operibus comprobatur, sicut Jacobus definiit, et quæ ad te ex ea vita successione institutione dono Dei quasi hæreditario jure descendit. *Certus sum autem, quod et in te.* Quia comprobavi fidem tuam. Commoveri indiges, non doceri. *Propter quam causam admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te.* Ut resuscites, quasi tribulationibus dormitantem, quæ tibi prius fuerat fidem in infundendo donata. *Per impositionem manuum mearum.* Benedictionem, quam in episcopatu per manus ejus impositionem acceperat. *Non enim Deus dedit nobis spiritum timoris, sed virtutis, et dilectionis, et sobrietatis.* Illi habent spiritum timoris qui injustitiam operantur, sicut ipse alibi ait : Si autem malefeceris, time. Sive legis spiritum, quæ in peccantibus vindicabat. *Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinculum ejus.* Quia nihil Christus confusione dignum exercuit : nec ego, quem nosti, non ob aliquod crimen, sed propter ipsum hæc omnia sustineo. *Sed collabora Evangelio secundum virtutem Dei.* Quæ nos semper confortat, et causa sui adjuvat laborantes. *Qui nos liberavit.* A peccatis, et a diaboli potestate, vel captivitate. *Et vocavit vocatione sua sancta.* Hoc est pia. Quos autem vocavit, illos et justificavit. *Non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, et gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu.* In quo proposuit nos per Christum gratis salvare, nullis præcedentibus meritis. Et hoc notandum, quod dicit, non secundum opera nostra, ut ne quis gloriatur. *Ante tempora sæcularia.* Quantum ad præscientiam Dei, ante sæcula jam donavit : nam et homines, quamvis incerti, solent filiis destinare prædia antequam nascentur : sicut et affibi dicit : Qui nos prædestinavit in adoptionem filiorum ante tempora sæcularia : quia apud Deum omnia futura jam facta esse noscuntur. *Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri Jesu Christi.* Quæ ante latebat ; et paucis in uno tantum populo donabatur. *Qui destruxit quidem mortem.* Gratia potentie suæ destruxit peccata, quæ mortem generabant, et donavit, atque ostendit quomodo vita et incorruptio quæreretur. *Illuminavit autem vitam et incorruptionem per Evangelium, in quo positus sum ego prædicator et apostolus.* Id est, illo illuminante, et me prædicante crediderunt, quia neque quæ plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus. *Et magister gentium.* Ad comparisonem aliorum dicuntur magistri : ad Christi vero comparisonem nemo magister est verus, nisi ipse solus. *Ob quam causam hæc etiam patior.* Non propter aliquod crimen, sicut et nos pati Petrus hortatur. *Sed non confundor.* Paulus non erubescit in catenis, cum nos in solis opprobriis confundamur : et non solum non operamur, si non laudamur, sed et tepescimus. *Scio enim cui credidi.* Scio ego esse fidelem retributorem. *Et certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem.* Fidem, quia et apud me ipse deposuit, conservabit : quæ meis viribus sine illius adjutorio servari non potest. *Formam habens sanctorum verborum quæ a me*

A audisti. Secundum eam formam et vive, et doce, quia a me breviter accepisti. *In fide et dilectione in Christo Jesu.* Quomodo integre credamus, et alterutrum diligamus. *Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum.* Quod apud te deposui per sanctum, quod fides intelligitur, quæ inter fructus Spiritus sancti ad Galatas nominatur. *Qui habitat in nobis.* Datus est nobis. *Scis enim hoc, quod aversi sunt a me omnes.* Idcirco te commoneo, quia quos me non putabam deserere, reliquerunt. *Qui in Asia sunt : ex quibus est Phigelus et Hermogenes.* Det misericordiam Dominus Onesiphori domui, quia serpe me refrigeravit, et catenam meam non erubuit. Vituperat desertores, et laudat perseverantes, bonos ut provocet ad exemplum. *Sed cum Romam venisset, sollicitè me quæsit, et invenit.* Det illi Dominus invenire misericordiam a Domino in illa die. *Et quanta Ephesi ministravit melius tu nosti.* Ideo invenit quia sollicitè requisivit : unde ostenditur, quia idcirco non omnes qui quærunt inveniunt, quoniam negligenter inquirunt.

CAP. II. Tu ergo, fili mi, confortare in gratia, quæ est in Christo Jesu, et quæ audisti a me per multos testes. Sive præsentibus multis tibi mandata dedi qualiter debeas docere : sive quæ dixi, multis prophetarum exemplis et testimoniis confirmavi. *Hæc commenda fidelibus hominibus.* Qui fideliter possint Dei gratiam dispensare, hoc est, propter Deum docentes, et non propter mundi commodum adulantes, vel suam gloriam quærentes. *Qui idonei erunt et alios docere.* Qui non solum faciant, sed et doceant, *Labora sicut bonus miles Christi Jesu.* Idcirco milites dicimur, quia contra hostes Dei adutorio armis spiritualibus dimicamus. Et ideo jam tu dono Dei armatus et structus labora, ut præmia digna tui laboris accipias. *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit.* Comparatione militantium utitur, ut ostendat multo magis nos a negotiis sæcularibus liberos esse debere, ut Christo placeamus, si etiam sæculi milites a reliquis ejus actibus vacant, ut possint regi suo placere perfecte, et optant, præsentibus assistere. *Nam et qui certat in agone.* Multi certant, sed ille coronatur qui vicerit. Nos autem omnes Domino adjutore ita debemus agere, ut omnes per ejus gratiam triumphemus. *Non coronatur, nisi legitime certaverit.* Perfecte. *Laborantem agricolam oportet primitias de fructibus accipere.* Ne diceret, unde victurus sum, si me totum occupavero in doctrina? Ostendit etiam primitias fructuum a populo hic debere percipere, præter mercedem meam, quam a Domino accipiet in futuro. *Intellige quæ dico : dabit enim tibi Dominus.* Non admoneretur, si omnes intelligere possint. *In omnibus intellectum.* Non solum in his : et diligenter adverte quod ut intelligamus, Dominus donat intellectum, ne nobis aliquid ascribamus, sed donatori gratias referamus, qui nostrum fecit esse, quod sumus est. *Memor es'io Jesum Christum resurrexisse a mortuis ex semine David.* Illic contra illos qui carnis resurrecti nem negantes, consequenter negabant etiam Christi ; sed et adversum illos qui negabant Christi

in carne venisse, quos antichristos Joannes appellat. *Secundum Evangelium meum. Secundum quod ego prædico. In quo laboro usque ad vincula, quasi male operans. Non tamen vere, sed quasi. Sed verbum Dei non est alligatum.* Quia et præsentibus fiducialiter doceo verbum, et litteris absentes instituo atque confirmo. *Ideo omnia sustineo propter electos, ut et ipsi salutem consequantur.* Ideo auxilium petii a tribuno: ideo appellavi Cæsarem, ut per me confirmetur electi, cum has passiones jam potuerim finire moriendo. *Quæ est in Christo Jesu cum gloria cælesti.* Quæ salus in Christo est: et non nuda, sed cum gloria; nec terrena, sed cælesti. *Fidelis sermo.* Veritatis ratione subnixus. *Nam si commortui sumus, et convivimus.* Si commortui a vitiis et voluptatibus sumus, vivemus Christo: alioquin quomodo convivimus? quia nulla conventio Christi et Belial. *Si sustinebimus, et conregnabimus.* Si sustinebimus, quæ ille et verbo docuit et exemplo, tunc demum simul regnare poterimus: nam si non, utilinam vel veniam consequamur! *Si negabimus, et ille negabit nos.* Sicut in Evan elio ipse promisit, se coram hominibus negantes, coram Patre et angelis negaturum. *Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest.* Sive credimus, sive non credimus, veritas non mutatur; sed si credimus, nobis præstamus. Nam ille non aliud exhibere poterit singulis, quam promisit, quia Veritas non mentitur, nec enim evacuat promissum suum, etsi non omnes crediderint, sicut ad Romanos dicit: Nunquid illorum incredulitas fidem Dei evacuavit? Nam ille fidelis manet. *Hæc commune, testificans coram Domino.* Sub testificatione Dei constringe. *Noli verbis contendere: ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium.* Sine testimoniis Scripturarum: hujusmodi enim contentio non edificat, sed destruit audientes. *Sollicite autem cura teipsum probabilem exhibere Deo.* Ante omnia hoc labora, ut talem te apud Deum exhibeas, quo merito possit tibi populus obedire. *Operarium inconfutibilem.* In bono opere noli confundi. *Recte tractantem verbum veritatis.* Qui dictum exemplo confirmat: quia sicut ornamentum vitæ doctrina est, ita ornamentum doctrinæ conversatio bona: quia non bene docentur verbis, si destruantur exemplis. *Profana autem et vaniloquia devita: multum enim proficiunt ad impietatem.* Irreligiosas fabulas hæreticorum resurrectionem negantium, per quod utique et

animum Ezechielis sumunt de ossibus: quos dicit omnino vitandos. *Sed firmum Dei fundamentum stetit.* In quorum corde fides erat Christi fundata, non sunt moti neque seducti. *Habens signaculum hoc.* Quod tempore Moysi factum est de his quia Dathan et Abiron subverti minima potuerunt. *Cognovit Dominus quisunt ejus.* Illi minime cum peccatoribus perierunt, qui illis minime consenserunt. *Cognovit Dominus qui sunt ejus:* quia in præscientia sua non fallitur, qui nos elegit ante constitutionem mundi, nec permittit illis erroribus implicari: quia qui non usque in finem perseveraverint, sine dubio ejus esse non possunt. *Et discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini.* Ne cum iniquis pereat. *In magna autem domo.* Ne dicerent aliqui: Quare ergo hæretici vel mali Christiani in Ecclesiam ingrediuntur? ponit comparisonem magnæ domus, qualis modo Ecclesia ante resurrectionem. Magnam domum Ecclesiam dicit, in qua sunt mixti boni et mali, certi et ficti, justi et iniqui, sicut et area, in qua triticum et palea simul cum zizania teritur usque ad ventilationem. Nam sine macula et ruga Ecclesia post resurrectionem erit futura, cum zizania a tritico fuerit separata. Nam modo, quod pejus est, multi ficti Christiani intrant Ecclesiam, et populo Dei miscentur: sicut sunt Manichæi, vel reliqui. *Non solum sunt vasa aurea et argentea, pretiosa, et fortia: sed et lignea, et fictilia: et quædam quidam in honorem, quædam autem in contumeliam.* Vilia et infirma. *Si quis autem emundaverit se ab istis, erit vas in honorem.* Si quis se a seductoribus istis hæreticis emundaverit, credit resurrectionem futuram, et iudicium Dei, ac per hoc omne opus bonum Dei adiutorio implere contendit, et erit vas aureum et argenteum, quod igne purgatur magis quam consumitur. *Sanctificatum, et utile Domino, ad omne opus bonum paratum.* Non peccando capitalia: nam sine minutis peccatis esse non possumus. *Juvenilia autem desideria fuge.* Juvenilia desideria et in senibus esse possunt, si hæc agunt quæ gravitati non conveniunt Christianæ, et a juvenibus Dei juvenamine vinci possunt, si caveant levitatem. *Sectare vero justitiam, fidem, charitatem.* Hic fidem integritatem fidei dicit. *Pacem cum his qui invocant Dominum.* Pacem illam quæ religioni debetur, puram et simplicem. *De corde puro.* Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. *Stultas autem et sine disciplina questiones devita, sciens quia generant lites.* Stultæ sunt omnes quæ sine disciplina Scripturarum sunt questiones. *Servum autem Domini non oportet litigare.* Servus Christi debet Christum imitari, qui non clamavit, neque contendit, nec audivit quisquam in plateis vocem ejus, etc. *Secundum quod de eo propheta prædixit. Sed mansuetum esse ad omnes.* Non solum ad amicos. *Docibilem, patientem.* Qui possit omnes docere patienter, sed et discere non erubescat. *Cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati.* Non cum iracundia, vel clamore. *Ne quando dei illis Deus penitentiam ad cognoscendam veritatem.* Contra Novatianos, qui penitentiam negant: simul-

que notandum, quia pœnitentia Dei est donum : per tuam mitem et blandam correptionem : hoc, ut dictum est, contra Novatianos dictum, pœnitentiæ negatores : quia etiam his venia promittitur, qui in tali hæresi detinentur. *Et respiscant a diaboli laqueis, a quo capti tenentur ad ipsius voluntatem.* Accepta ratione.

CAP. III. *Hoc autem scito, quod in diebus novissimis.* Non sit tibi mirum, quod quotidie pejora perveniunt. *Instabunt tempora periculosa. Difficilia. Et erunt homines seipsos amantes.* Quando nostram commodum et gloriam quærimus, nos ipsos, et non Deum amamus. Quanto enim quis in infimis delectatur, tanto a superioribus disjungitur. *Cupidi, elati. Avari, atque jactantes. Superbi, blasphemii. Nolentes discere, et usurpantes doctrinam. Parentibus non obedientes.* Veris scilicet doctoribus, qui eos per Evangelium genuerunt vel docuerunt. *Ingrati, scelasti, sine affectione.* Hoc est, sine pietate. *Sine pace criminatores.* Sanctorum : quia ita se habet natura vitiosa, ut quando se excusare non potest, alios sibi falsis criminibus complices quærat. *Incontinentes, immites, sine benigni atq. Vitiorum, vel avaritiæ. Proditores, protervi, tumidi.* Invicem. *Voluptatum amatôres magis quam Dei.* Hinc cognoscitur, quid amplius diligamus, in quo majorem sollicitudinem habere fuerimus inventi. *Non habentes quidem speciem pietatis.* Speciem habitus, vel doctrinæ. *Virtutem autem ejus abnegantes.* Rem ipsam operibus denegantes. *Et hos devota. Ex his enim sunt qui penetrant domos.* Ne corrumpant bonos mores colloquia mala. *Et captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis.* Illas capiunt, quæ sunt oneratae peccatis, impunitatem eisdem et veniam promittentes; sive animas infirmas, quæ feminis comparantur. *Quæ ducuntur variis desideriis.* Nova semper audire cupientes. *Semper discentes, et nunquam ad scientiam.* Quia nihil definitum tenet qui omnia vult tenere, etiam non probata : quia quæ ab uno audierit, ab alio destruuntur. *Veritatis perverentes.* Tanquam si dicas, semper ambulantes, et ad viam non pervenientes. *Quemadmodum autem Jannes et Mambres resistierunt Moysi, ita et hi resistunt veritati.* Sicut illi per magicæ fallaciam, ita et hi per argumentorum præstigias, ac verborum argutias. *Homines corrupti mente.* Corrupti ab integritate doctrinæ, vel a fide. *Reprobi circa fidem.* Licet vitam probabilem homini forsitan videantur agere. *Sed ultra non proficient : insipientia enim eorum manifestata erit omnibus.* Non de omnibus hæreticis dicit, sed de his tantum quos tunc cito destrui prævidebat. *Sicut et illorum fuit.* Cum confessi sunt digito Dei se esse superatos. *Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam.* Plus tibi de me crede quam illis : sive idcirco tibi non timeo, quia seio te vitam meam optime cognovisse. *Persecutiones, passiones, qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconii et Lystris : quales persecutiones sustinui, et ex omnibus me eripuit Dominus.* Ex his potest cognoscere, me nihil propter homines facere,

qui tanta sum passus, non mea virtute, vel industria. *Et omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patientur.* Non solum ego, sed et omnes qui non occidunt animas adulando. Unde timendum nobis est, ne non pie vivamus, qui nihil patimur propter Deum. *Mali autem homines et seductores proficient in pejus, errantes, et in errorem mittentes.* Ille de adulatoribus vel de hæreticis dicit, qui dum ab hominibus diliguntur atque laudantur, magis seducti seducunt. *Tu vero permane in his quæ didicisti et credita sunt tibi.* Nolo istate terreant. *Sciens a quo didicisti.* A vero apostolo Christi. *Et quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Jesu.* Sine fide Christi modo non possunt instruere ad salutem. *Omnis enim Scriptura divinitus inspirata.* Quæcumque enim scripta sunt in lege, ad nostram doctrinam scripta sunt, sicut ipse alibi ait. *Est utilis ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei.* De ipsa lege docetur ignorans, arguitur insolens, corripitur errans, eruditur ad justitiam qui modum servare non novit. *Ad omne opus bonum.* Non ad unum. *Instructus.* Propterea est data Scripturarum instructio.

CAP. IV. *Testificor coram Deo, et Christo Jesu.* Contestatur illum per universa quæ credit. *Qui judicaturus est vivos et mortuos : et per adventum ipsius et regnum ejus.* Quia et mortuos suscitabit, et vivos inveniet. *Prædica verbum, insta incessanter.* Ferventer. *Opportune, importune.* Opportunum est libenter audienti, importunum invito. *Argue, obsecra, increpa, in omni patientia et doctrina.* Argue peccantes, obsecra ne peccent, increpa resistentes; sed hæc omnia cum patientia secundum legis doctrinam. *Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt.* Verum audire nolentes, sicut populus Israel prophetas. *Sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros.* Tales sibi magistros inquirent, qui ea dicunt quæ ipsi desiderant, ut securi delinquant. *Prurientes auribus.* Qui delectari desiderant, non compungi. *Et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.* A veritate Scripturæ, qua vitia damnamus, et rationes humanas, quæ Deum non vindicare concinnant. *Tu vero vigila : in omnibus labora.* Quæ ad utilitatem pertinent audientium. *Opus fac evangelistæ.* Ut verbum tuum opere confirmetur. *Ministerium tuum imple.* Episcopatus; vel unusquisque in sua professione ministerium suum impleat. *Ego enim jam delibor : et tempus meæ resolutionis instat.* Delibor : hoc est immolor. Mortem suam quasi sacrificium Deo futuram dixit, ut eum ad martyrium provocaret. *Bonum certamen certavi : cursum consummavi.* Modo jam confidenter hoc dicit, in extremo vitæ limite constitutus. Ita utique jam merita sua bona commemorat, ut post bona merita consequatur coronam, qui post mala merita consecutus est gratiam. Denique attende quid sequatur. *Superest, inquit, mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex.* Cui redderet coronam justus iudex, si non donasset gra-

tiam misericors Pater? et quomodo esset ista corona justitiæ, nisi præcessisset gratia, quæ justificat implum? Quomodo ista debita redderetur, nisi prius illa gratuita donaretur? *Fidem servavi: in reliquo reposita est mihi corona justitiæ.* Fidem quam accepi, in finem usque per gratiam ejus servavi, quam reddet mihi in illa die justus iudex, qui me novit usque ad mortem pro justitiâ ipsius adjutorio dimicasse. *Non solum autem mihi, sed et iis qui.* Qui me fuerint adiutores Deo imitati. *Diligunt adventum ejus.* Gaudent Christum venisse, et justitiâ docuisse: vel quotidie plena fide dicunt: *Adveniat regnum tuum. Festina ad me venire cito: Demas enim me dereliquit, diligens hoc sæculum, et abiit Thessalonicam.* Necessè est ut diligens sæculi voluptates relinqueret non amantem: quia omne animal ad sibi simile conjungitur. *Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam: Lucas est mecum solus.* Isti non sæculum diligebant: alioquin communiter, diligentes sæculum dixisse debuerunt. *Marcum assume, et adduc tecum: est enim mihi utilis in ministerio.* In ministerium etiam sermonis et prædicationis. *Tychicum autem misi Ephesum. Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, et libros, maxime autem et membranas.* Penula vestis erat consularis antiquorum Romanorum: quam penulam non dixit fuisse suam: potuit enim eam ad pedes Apostoli inter cætera aliquis conversus ad fidem Christi posuisse vendendam. *Alexander faber*

ararius multa mala mihi ostendit; reddet ei Dominus secundum opera ejus. Quoniam verbis Dei restitit, habet cum Deo rationem. *Quem et tu devita: valde enim restitit verbis nostris.* Si nostris restitit, quanto magis tuis? Monet cavere perversos. *In prima mea defensione nemo mihi offit, sed omnes me dereliquerunt: non illis reputetur.* Quando primum Evangelium cœpi defendere. *Dominus autem assistit mihi, et confortavit me.* Cum dicit sibi Dominum omnibus deserentibus adfuisse, gratiam committat, et ne timeat cohortatur. *Ut per me prædicatio impleatur, et audiant omnes gentes.* Non quod ego mori timerem, qui Domini auxilio jugiter defendebam. *Et liberatus sum de ore leonis.* Eruit me Dominus de ore Feti, qui in me sæviebat; vel diaboli. *Liberavit me Dominus ab omni opere malo, et salvum faciet.* Ab omnibus insidiis eorum. *In regnum suum cæleste, cui gloriæ in sæcula sæculorum. Amen.* Quoniam hanc me liberavit, et in regnum inducet. *Saluta Priscam, et Aquilam, et Onesiphori domum. Erastus remansit Corinthi. Trophimum autem reliqui infirmum Mileti.* Hic ostenditur quæ apostoli non propter infirmitatem carnis curabant, sed ut signa monstrarent, cum suos discipulos non sanarent. *Festina ante hiemem venire. Salutant te Eubolus, et Pudens, et Linus, et Claudia, et fratres omnes. Dominus Jesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.* Qui carne mortuus est spiritualiter vivens. Scriptæ ab U:bo.

EPISTOLA DIVI PAULI AD TITUM.

ARGUMENTUM.

Titum commonefacit, e instruit de constitutione presbyteri, et de spiritali conversatione, et hæreticis vitandis qui in scripturis Judaicis credunt.

CAPUT PRIMUM. *Paulus servus Dei.* Servus erat Dei, non peccati. *Apostolus autem Jesu Christi.* Discrevit apostolatam, quia non omnis qui servus, statim et apostolus. Ideo apostolus, quia per ipsum missus fuerat prædicare. *Secundum fidem electorum et agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est in spem vitæ æternæ.* Secundum eam fidem quam ipse infundit, et facit credentes, quos et in præscientia sua elegit, sicut dicit: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Quam promisit.* Agnoscitis veritatem, et veritas liberabit vos, quia veritas Christus est. *Qui non mentitur Deus.* Si non mentitur, non aliud exhibet quam promisit et justis scilicet et injustis, quamvis durum hoc hominibus videatur. Vel sic: Quod promisit Abraham et semini ejus, in Christo implebit. *Ante tempora sæcularia.* Ante omnia tempora per Filium salutare credentes, quos elegit ante constitutionem mundi. *Manifestavit autem temporibus suis verbum suum in prædicationem, quæ credita est mihi.* Tunc manifestavit consilium suum, quando quod præscierat se facturum, omnem scilicet mundum a justitiâ declinantem in fidem adduceret. *Secundum præceptum Salentoris nostri Dei. Tuo dilecto filio. Quod*

C Paulum et Barnabam segregari præcepit ut gentibus prædicarent. Secundum communem fidem: gratia et pax a Deo Patre Jesu Christo Salvatore nostro. Secundum communem fidem filio, non natura. Hujus rei gratia reliqui te Creta, ut ea quæ desunt corrigas, et constituas per civitates presbyteros. Quæ desunt, recto tenore corrige; et tunc demum presbyteros poteris ordinare, cum omnes in Ecclesia fuerint recti. Sicut et ego tibi disposui. Illo ordine quo in præsentem mandavi. Si quis sine crimine est, unius uxoris vir. Notandum quia in sacerdote etiam licita prohibentur. Filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subdilos. Ne non possit audenter corrumpere delinquentes, sive ut experimentum doctrinæ ejus de dono sua disciplina nascatur, et timeat exemplum Heli. Oportet enim episcopum sine crimine esse. Ipsum dicit episcopum quem superius presbyterum nominavit. Sicut Dei dispensatorem. Si enim humanarum legum dispensatores probi querantur, quales esse debent qui divina jura dispensant? Non superbum, non iracundum, non violentum. Non sibi placentem. Non percussorem, non turpis lucri cupidum. Non debet Christi discipulus percutere pro quo Christus percussus est. Item aliter: Ne mala conversatione sua conscientiam percutiat alio um: qui nec turpe lucrum per adulationem sæculari jabetur, qui cælestia sperat. Secundum morem Scripturarum

primo vitia damnavit, et sic virtutes inseruit: ut est: *A* diverie a malo, et fac bonum. *Sed hospitem, benignum.* Ut hospites cum benignitate suscipiat. *Sobrium, castum.* Ab omni crimine. *Justum, sanctum.* Justum in iudicio, sanctum in opere per continentiam. *Continentem.* Hoc dicit, ne quia uxoris un' us dixerat, locum incontinentiæ dedisse putaretur. *Amplēctentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem.* Ut diligat doctrinam, et semper inde loquatur, non fabulas vanas et otiosas sectetur. *Ut potens sit exhortari.* Talis eligendus est, qui et exhortari possit, et contradicentes arguere. *In doctrina sana, et eos qui contradicant redarguere.* Sana doctrina illa est quæ sanat audientes, ut quod dono Dei habet, non ei existat ingratus, sibi hoc ascribendo. *Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui et seductores.* Inobedientes apostolicæ doctrinæ ad nullum profectum loquuntur. *Maxime qui de circumcisione sunt, quos oportet redargui: qui universas domos subvertunt.* Qui humanas traditiones, non Dei mandata loquuntur. *Docentes quæ non oportet turpis lucri gratia.* Quæ jam superflua sunt temporibus Christi, cæremonias scilicet Judæorum. *Dixit quidam ex illis.* Quales sunt: ut etiam a suis tale habeant testimonium. *Proprius ipsorum propheta.* Epimenides, sive Callimachus. *Cretenses.* Epimenidis versus hexameter, qui in Græco suis pedibus stat. *Semper mendaces, malæ bestię.* Amantes mendacium, et non quomodo solet incurri, sed semper: voratores etiam et otiosi. *Ventres pigri.* Idcirco ferias et otia libenter admittunt. *Testimonium hoc verum est.* Si hoc solum verum est, alia falsa dicit. *Ob quam causam increpa illos dure ut sani sint in fide.* Severe. *Non intendentes Judaicis subulis et mandatis hominum.* Traditionibus humanis, de quibus a Salvatore arguuntur, secundum Isaiam, Deum non corde, sed labiis honorantes. *Avertentium se a veritate.* *Omnia munda mundis.* Quia adhuc secundum legem quædam vocabant immunda. *Coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum: sed inquinata sunt eorum et mens, et conscientia.* Coinquinati sunt et infideles, qui non credunt jugum legis Christum, donando fidem, a collo credentium abstulisse: id est omnia quæ temporaliter in figura fuerant data. *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* N. minem ita se dicunt nosse Christum, quibus ex lege promissus est; sed factis negant adventum ejus, avertentium se, inquit, a veritate ejus, cum se sine legis auxilio putant justificari non posse. *Cum sint abominati, et incredibiles, et ad omne opus bonum reprobi.* In hoc se religiosiores dicunt, cum illi non faciunt quæ jubentur.

CAP. II. *Tu autem loquere quæ decet sanam doctrinam.* Hoc est, quæ ad vitam pertinent Christi. *Senes.* Illic senes Ecclesiæ seniores appellat, quos necesse est omnibus formam præbere. *Ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia.* Vigilantes sint, ne junioribus exemplum præbeant ebrietatis. *Anus similiter.* Quæ eligebantur ad aliarum exemplum. *In habitu sancto non criminatricis.* Est

A ergo alius non sanctus. *Non vino multo servientes.* Sed parum bibentes. *Bene docentes ut prudentium doceant.* Docere permisit, sed feminas. *Adolescentulas.* Sive quia continentes erant, sive ne verbum Dei, tanquam dissidium prædicans, blasphemetur. *Ut viros suos amen.* Non alienos. *Filios diligant: prudentes, castas, domus curam habentes, benignas, subditas suis viris.* Ne viros suos in aliquo contristent per negligentiam. *Ut non blasphemetur verbum Dei.* Ne vel ipsi blasphement, si gentes sunt; vel alii videntes eas peiores effectas. *Juvenes similiter hortare, ut sobrii sint.* Aufer juvenibus luxuriæ causam tollendo ebrietatem. *In omnibus seipsum præbe.* In omnibus, vel quæ decent, vel, non solum corpore, sed et mente. *Exemplum bonorum operum.* Ne exemplo destruas verbum, vel audenter corripas alios. *In doctrina integritatem, gravitatem: verbum sanum, irreprehensibile.* Ut scient quomodo doceant. *Ut is qui ex adverso est revertitur, nihil habens malum dicere de nobis.* Quis potest contradicere, si quid tale notaret? *Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes.* In omnibus quæ imperant juste. *Non contradicentes, non fraudantes.* Ne cum murmuracione faciens et homini ingratus sis, et mercedem non habeas apud Deum. *Sed in omnibus fidem bonam ostendentes.* Sive in iis quæ sibi creduntur; sive ut ostendant opere, bonum esse quod credunt. *Ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.* Et eorum operibus collaudetur, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum. *Apparuit autem Dei gratia Salvatoris omnibus hominibus erudiens nos.* Nullam excipiens conditionem vel sexum, et præcipis, et exemplo. *Ut denegantes impietatem, et sæcularia desideria.* Sæcularare est omne deservium, et omnis ambitio temporalis. *Sobrie et juste.* Propter quod et Salvatore ait: Attendite, ne graventur corda vestra in crapula, et ebrietate, et curis hujus vitæ. *Et pie vivamus in hoc sæculo.* Justitiæ jungamus pietatem, ne intemperata sit. *Expectantes beatam spem.* Ille fiducia liter hæc expectat, qui ita vixerit, sicut dixit. *Et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi.* Ipsum dixit magnam Deum Christum, de quo ait angelus ad beatam Mariam: Ille erit magnus, et reliqua. Qui etiam cum gloria venturus est judicare vivos et mortuos. *Qui dedit seipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate.* Sicut ait Isaias: Dedit in mortem animam suam, et cum sceleratis deputatus est, et ipse peccata multorum tulit. *Et mundaret sibi populum acceptibilem, sectatorem bonorum operum.* Propterea se dedit, ut nos ab omni iniquitate mundaret; caveamus ergo ne beneficium ejus irritum et inane faciamus. *Hæc loquere et exhortare.* Omnis tuus sermo in hoc exhortatio sit. *Et argue cum omni imperio.* Acriter arguit, qui ita non vivit ut docet. *Nemo te contemnat.* Talem te exhibe qui contemni non possis: auctoritatem enim doctrinæ vita facit.

Admone illos principibus et potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse. Non ad aliquod malum. *Neminem blasphemare. Ne*

illos quidem qui blasphemari merentur. *Non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem.* Litigiosus autem est qui vicem reddendo provocat litem. *Ad omnes homines.* Non solum ad bonos. *Eramus etenim et nos.* Ne desperarent correctionem, suum proponit exemplum. Sive quia et nos tales fuimus, ait, debemus eorum insipientiam ferre patienter. *Aliquando insipientes et increduli.* Notandum, quales nos Christus invenerit; et non de nostris meritis præsumamus, nec de naturæ bono gloriemur. *Errantes, servientes desiderii et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes: odibiles, odientes invicem.* Ecce quales eramus ante gratiam per arbitrii libertatem. *Cum autem benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei.* Humanitas, sive secundum hominem Christus; sive largitas Dei. *Non ex operibus justitiæ.* Notandum, quia nullis nostris meritis sumus salvati, sed sola misericordia Redemptoris: conticescant præcipitatores magis quam defensores arbitrii liberi. *Quæ fecimus nos.* Quæ nos Judæi fecimus; quanto magis gentiles! *Sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit.* Non secundum industriam vel laborem nostrum, sed secundum misericordiam illius qui nos in omni opere bono et prævenit et consummat. *Per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nobis abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum.* Plusquam in prioribus justis. *Ut justificati gratia, ipsius hæredes simus.* Advertendum quod gratia illius justificamur, non nostris meritis. *Secundum spem vitæ æternæ.* Non secundum

A carnalem hæreditatem. *Fidelis sermo est: et de his volo te confirmare, ut curent bonis operibus præesse, qui credunt Deo.* Ad bona opera docenda præesse. *Hæc sunt bona et utilia hominibus.* Hæc, non quæ sequuntur. *Stultas autem quæstiones et genealogias.* Occupari nos non vult in superfluis quæstionibus et contentionibus quæ de generationibus in lege oriuntur; sed hæc loqui semper, de quibus proficiant audientes. *Et contentiones, et pugnas legis devite: sunt enim inutiles et vanæ.* Quasi contrarietates, quas heretici captant. *Hæreticum hominem post unam et secundam correptionem devita, sciens quia subversus est qui ejusmodi est.* Nec circa ipsos nos vult occupari, qui correpti secundo non corriguntur: ne tempus inani contetione, perdamus. *Et delinquit, cum si proprio judicio condemnatus.* Quia post auditam et cognitam veritatem in sua pertinacia perseverat; fuculis enim peccatorum suorum unusquisque constringitur. *Cum misero ad te Arthemam, aut Tychicum, scatina ad me venire Neapolim: ibi enim statui hiemare. Zenam legis peritum, et Apollo sollicitè præmitti, ut nihil illis desit.* Ut nihil perdant de fructu doctrinæ tardantes. *Discant autem et vestris bonis operibus præesse ad usus necessarios, ut non sint infructuosi.* Id ipsi repetit, quod superius dixerat. *Curent bonis operibus præesse qui credunt Deo. Salvant te qui mecum sunt omnes. Saluta eos qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.* Vere, sive fideliter. Scripta de Nicopoli.

AD PHILEMONEM EPISTOLA DIVI PAULI.

ARGUMENTUM.

Philemoni familiares litteras facit pro Onesimo servo ejus, scribit autem ei a Roma de carcere.

Paulus vinculus Jesu Christi, et Timotheus frater Philemoni dilecto et adjutori nostro, et Appiæ sorori charissimæ. In Evangelio erat adjutor. Appia vero, vel soror creditur ejus esse, vel conjux. *Et Archippo commilitoni nostro, et Ecclesiæ quæ in domo tua est.* Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. Archippus vel episcopus erat, vel diaconus: de quo ad Colossenses ait: *Dicite Archippo: Vide ministerium quod accepisti, ut illud impleas.* Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens, in orationibus meis. *Cum gaudio orat pro eis. Audiens charitatem tuam, et fidem quam habes in Domino Jesu.* Quæ bonis operibus innotescit. *Et in omnes sanctos.* Qui diligit caput, oportet eum omnia membra diligere. *Ut communicatio fidei tuæ evidens fiat in agnitione omnis operis boni in vobis, in Christo Jesu.* Sive hoc oro, ut opera tua in Christo clarescant. Aliter: *Omnes diligit sanctos in tantum, ut omnes inter nos homini in Christo evidenter agnoscant te esse fidelem.* Gaudium enim magnum habui, et consolationem in charitate tua, quia viscera sanctorum requieverunt parte, frater Quos hospitio recepisti. *Propter quod mul-*

C tam fiduciam habentes in Christo Jesu. Cum charitas tua nobis fiduciam dederit imperandi, tamen malimus obsecrare. *Imperandi tibi quod ad rem pertinet, propter charitatem.* Quod ad rem pertinet charitatis Christianæ. *Magis obsecro, cum sis talis, ut Paulus senex: nunc autem et vinculus Jesu Christi obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis Onesimo.* In omnibus mihi consimilis. *Qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem et tibi et mihi utilis, quem remisi tibi.* Quando erat carnalis. *Tu autem illum ut mea viscera suscipere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii.* Ex hoc cognosce qualis sit qui mihi ita placuit, ut crederent eum posse pro te mihi ministrare. *Sine consilio autem tuo nihil volui facere.* Ita loquitur, ut eum ad ipsam remittat, sive ut magis ejus utilitas commendetur. *Uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium: forsitan enim ideo discessit ad horam a te, ut æternum illum reciperes, jam non ut servum.* Non enim jam quasi ex necessitate serviet, sed voluntarium. *Sed pro servo charissimum fratrem, maxime mihi: quanto autem magis tibi et in carne et in Domino! Cui et carnaliter, et secundum quod credit, debet obsequium.* Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me; si autem aliquid nocuit tibi aut

debet, hoc mihi imputa. Ego Paulus scripti mea manu: A ego reddam, ut non d'cam tibi, quod et teipsum mihi debes. Ita, frater; ego te fruor in Domino: refice viscera mea in Domino. Confidens de obedientia tua scripsi tibi, sciens quoniam et super id quod dico facies. Si me diligis, sic illum suscipe, sicut me: quia ego illum habeo sicut me. Simul autem et para mihi hospitium;

A nam spero per orationes ves ras donari me vobis. Ille ostenditur, quia prima vice de urbe missus est. Salutat te Epaphras concapticus meus in Christo Jesu; Marcus, Aristarchus, Demas et Lucas, adjutores mei. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen. Scripta ab urbe Roma.

AD HEBRÆOS DIVI PAULI EPISTOLA.

PRÆFATIO.

In primordiis hujus epistolæ dicendum est quæ causa exstiterit cur apostolus Paulus morem suum in hac epistola non servaverit: videlicet ut vel vocabulum nominis sui, vel ordinis describeret dignitatem. Hæc igitur causa exstitit, quod eam nomine suo non titulavit, quia Judæis scribebat suis fratribus, quibus odiosus erat, eo quod circumcisionem, et sabbatum, et sacrificia cætera, quæ lex præcepit observanda, ipse doceret non debere carnaliter observari post dominicam passionem. Nam illi qui crediderant Judæi, contendebant utrumque tenere, baptizari scilicet secundum gratiam Evangelii et circumcidi, sabbatum quoque observare secundum legem præceptam. Quapropter si posuisset nomen suum Apostolus in exordio hujus Epistolæ, poterat evenire ut ejus æmuli nomen illius in prima fronte legentes dedignarentur eam recipere, sicque utilitas lectionis differeretur. Nomen autem apostolatus idcirco non posuit, quoniam ipse apostolus gentium constitutus, si nomine apostolatus sui prætitularet epistolam ad eos directam, vocans se apostolum, videretur illis fortasse, quod se vellet præferre apostolo Petro, qui princeps illorum erat a Domino ordinatus, sicut idem egregius prædicator alio in loco dicit: Qui operatus est (inquiens) Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est et mihi inter gentes. Fortassis etiam dicerent: Quid est quod Paulus doctor gentium præfert se apostolis nostris Petro et Jacobo? scriba iis quibus ordinatus est apostolus: nam scripta nostrorum apostolorum nos abunde possunt docere. Quo facto ostendit se non ignorare illorum superbiam pariterque suam exhiberi humilitatem. Simili modo etiam et Joannes apostolus causa humilitatis ejusque rationis nomen suum in epistola sua prætermisit. Vel certe dicunt quidam, quod propterea, quia Christum erat in epistola nominaturus Apostolus, dicens: Habemus Pontificem et Apostolum confessionis nostræ Jesum Justum, noluerit nomen apostolatus sui in primordio hujus epistolæ ponere. Non enim congruum duxit, ut ubi Christum dicturus erat Apostolum, inibi etiam se apostolum nominaret, maximeque in titulo; ne videretur cuilibet præferre se Christo. Hanc autem quidam dicunt esse Barnabæ, quidam Lucæ, quidam Clementis, dicentes, quoniam si Pauli esset, ipse utique more solito, sicut in aliis, ita etiam in ista nomen suum præponeret; sed si Pauli non erit, quia ejus nomine non est titulata: ergo nec Barnabæ, nec

Lucæ, neque Clementis aut alicujus erit, eo quod nullius nomine titulatur. Cui ergo horum ascribenda est? Utique egregio prædicatori; quippe quæ ex lucido sensu, ex genere locutionis comprobatur illius esse, quanquam subtiliori atque apertiori stylo comprehensa sit omnibus Epistolis; nam fertur Apostolus hanc Hebræis missam, Hebræo sermone eum conscripsisse; in qua ipse peritissimus exstitit, cum reliquas Græco sermone scripserit. Post discessum vero apostoli Lucas evangelista Græco sermone eam comprehendit; ex quo postmodum translata est in Latinam linguam, sicut et reliqua.

CAPUT PRIMUM. *Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio.* Omnis intentio beati Apostoli in hac Epistola est ut Judæos cognatos suos (qui et Hebræi, ab Heber appellantur, in quo assumpti sunt) a lege Moysi transire faceret ad gratiam Evangelii, ab observatione carnali ad spiritalem; simulque eminentiam gratiæ, quæ per Filium data est fidelibus, discernit a legalibus umbris, quæ angelicis ministracionibus exhibitæ fuerunt. Unde hic primum ponit prophetas diversis modis variisque locutionibus patribus fuisse locutos, dicens: Multifariam, id est, multis locutionibus. Multisque modis, hoc est multis qualitatibus. Olim, præterito videlicet tempore. Loquens Deus Pater per prophetas patribus nostris. Deinde, ut ostenderet quanta differentia esset gratiæ inter illos et patres illorum, subjunxit: Novissime diebus istis, ultimæ ætatis, locutus est nobis per Filium. Dicendo autem: Locutus est in prophetis, et in Filio, tantumdem valet, quasi diceret per prophetas et per Filium; quia præpositio pro alia præpositione sæpe accipitur; sicut in multis locis Epistolæ invenitur his præpositionibus indifferenter uti. Consideremus ergo quomodo multis locutionibus multisque qualitatibus locutus sit Deus Pater patribus Testamenti. Multis locutionibus multisque qualitatibus locutus est eis, quia non semper uniformiter secreta sua eis revelavit. Aliquando enim aperte, et per angelum locutus est eis: ut Abraham, cui dixit: Secundum hoc tempus veniam, eritque Sara filius. Moysi quoque præcepta legalia dando: Non occides; Non adulterabis, cæteraque hujusmodi. Loth quoque, de Sodomis eum educendo, aliisque quam plurimis. Aliquando vero obscure, et per ænigmata, ut Moysi, cui dixit: Ego sum qui sum; Hæc dices filiis Israel: Qui est misit me ad vos;

aliquando in habitu militis, ut Josue; aliquando in corde, ut David, qui dicebat: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus; cæterisque prophetis. Aliquando per somnium, sicut Daniel. Quanta vero distantia est inter gratiam Evangelii, quæ per Filium data est, et legem, quæ per servum administrata est: tanta differentia est inter ministros et adjuutores legis: quoniam servi ad servos missi sunt; et inter promissionem et gratiam, quæ per Filium data est filiis, ac postmodum per filios filiis administrata sequitur. *Quem constituit hæredem universorum.* Hæres dicitur ab hero, id est, domino: eo quod libera potestate in hæreditate dimittur. Constituit ergo Deus Pater Filium hæredem universorum, hoc est totius mundi, seu omnium creaturarum: non tamen secundum divinitatem, qua cœternus est Patri, et cœqualis illi in omnipotentia deitatis, et qua æternaliter ipse possidet omnia cum Patre; sed potius secundum humanitatem a verbo assumptam constitutus est ille Dominus et hæres super omnem creaturam: sicut illi Deus Pater promisit, dicens: Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ. Et ipse Filius resurgens a mortuis sic loquitur, ex persona humanitatis: Data est (inquiens) mihi omnis potestas in cælo et in terra. Non ergo dividamus personas, sed distinguamus naturas. Unde animadvertendum est solertes Apostolum in Epistola nunc de substantia humanitatis loqui, nunc vero de substantia deitatis: nam quod dixit constitutum illum esse a Deo Patre hæredem omnium creaturarum, ad humanitatem illius retulit: volens autem discretionem facere inter divinitatis ejus naturam, et humanitatis, et ostendere quid proprie pertineret ad unamquamque naturam, subintulit dicens: *Per quem fecit et sæcula.* Sæcula dicuntur a sequendo, eo quod sequuntur, in semet redeundo ac revertendo: hic autem per sæcula debemus intelligere omnia quæ facta sunt in tempore. Ut ergo ostenderet Apostolus eundem novissimis diebus venisse in mundum, ac temporaliter hæreditatem percepisse, qui ante omnia sæcula erat cum Patre, dixit: Per quem fecit Deus Pater omnia quæ in tempore facta sunt: nam quod evangelista Joannes dixit: Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil: hoc Apostolus significavit dicendo: Per quem fecit et sæcula: referens hoc ad divinitatem ejus. Deinde vero quibusdam gradibus ascensionum eleganter utens, pervenit ad id quod omnibus his majus est, et insonuit, dicens: *Qui cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus.* Deus Pater lux est, sicut idem Apostolus ait, loquens de Filio: Qui habitat (inquit) lucem inaccessibilem, et Filius lux, et Spiritus sanctus lux. Item Pater splendor, et Filius splendor: et quomodo splendor procedat ex splendore, impossibile est definire. Idcirco autem appellatur Filius splendor Patris, quia sicut in igne tria sunt inseparabilia: ignis videlicet, calor et splendor: et tamen splendore nobis ostenditur ignis et calor: licet humana non sint comparanda divinis: ita natura Patris, et Filii, et Spiritus sancti inseparabiliter conjuncta et unita, per Verbum suum, quasi per splendorem dignata est semetipsam ostendere, et insuper mysterium sanctæ Trinitatis, dicente ipso Filio: Ego et Pater unum sumus, et: Ille, baptizato omnes gentes, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Mirabili igitur modo Apostolus omnem substantiam deitatis Patris et Filii ostendit: et duas personas aperiret in glória et splendore. Per splendorem quippe unitatem declaravit essentiæ cum Deo Patre; in nomine autem gloriæ, personam Dei Patris expressit; in splendore autem, per onam Filii; et sic est Filius splendor de Patre splendore, sicut lux de luce, Deus de Deo, lumen de lumine, principium de principio. Sequitur: *Et figura substantiæ ejus.* Quantum ad homines pertinet, aliud est figura, aliud substantia: quia dum pingitur imago et figura alicujus hominis in pariete, non est illud figura, quod est substantia. Apostolus autem figuram in hoc loco pro ipsa substantia et æqualitate essentiæ posuit: et quod hic dixit figuram, alias dixit formam, inquiens: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens; forma enim illic, et figura hic, unam declarant qualitatem essentiæ: Christus ergo splendor Patris est, et figura substantiæ ejus: quia per illum Pater manifestatus est, sicut ipse dixit: Pater, manifestavi nomen tuum hominibus: et æqualis est illi in substantia deitatis. Sequitur: *Portansque omnia verbo virtutis suæ.* Dicendo portans, facilitatem continendi voluit exprimere: posuitque portans, pro eo quod est gubernans et regens. Verbum igitur Dei Patris, omnia quæ fecit verbo virtutis suæ portat: hoc est, potentia virtutis suæ, et verbo jussionis suæ omnia gubernat et regit. Non enim minus est gubernare mundum, quam creasse; nam in creando ex nihilo substantiæ rerum productæ sunt: in gubernando vero ea quæ facta sunt, ne ad nihilum redeant, continentur. Ergo dum hæc omnia reguntur, et ad invicem sibi pugnancia coaptantur, magnum et admirabile virtutis Dei judicium declaratur. Post tantam divinæ majestatis in Filio claritatem ad humilia incarnationis ejus descendit: pariterque discernit naturam divinitatis atque humanitatis, dicens: *Purgationem peccatorum faciens.* Nam quod dixit: Portans omnia gubernatione sua et regimine virtutis suæ, ad divinitatem retulit. Quod vero subdidit: Peccatorum purgationem faciens, ad humanitatem illius proprie pertinet: vel per redemptionem utique passionis suæ et aquam baptismatis: juxta quod Joannes in Apocalypsi sua dicit: Lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. *Sedet ad dexteram majestatis ejus in excelsis.* Considerandus est ordo verborum: primum siquidem perhibuit purgationem Dominum sua passione nobis procurasse; ac deinde dixit, illum sedere ad dexteram majestatis in excelsis: nam Christus primum nos redemit sanguine passionis suæ, et sic postmodum altitudinem celorum penetravit, ubi nunc ad dexteram Patris sedet.

Sedere autem illius, pro habitare, et esse, ponitur in loco isto : sicut et dextera pro honore et dignitate summa. Nam non est putandum quod omnipotens Pater, qui spiritus est incircumscribitus, omnia replens, dexteram aut sinistram habeat, sicut nos habemus : aut quod ita sedeat in dextera illius Filius ejus, sicut soleant filii regum sedere juxta Patrem, apposito sibi solio ; sed sicut dicimus, dextera gloria et dignitatis honore accipitur ; siquidem et Pater a dextris esse scribitur Christi, ut in psalmo habetur, Dominus a dextris tuis confregit in die iræ suæ reges. Ambo ergo a dextris sunt, quia nihil est in divinitate sinistrum ; quia unum est jam cum Deo in gloria homo assumptus a Verbo, et quadragésimo die exaltatus ad cœlestia. Quid est ergo, sedet ad dexteram majestatis, nisi ut dicatur, habitat in plenitudine paternæ majestatis ? Et cum dixit, in excelsis, ostendit illum hominem super omnem creaturam angelicam et humanam exaltatum esse ; unde et sequitur. *Tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit.* Factum hic, vel effectum pro susceptum delemus accipere ; tanquam diceret : Illis differentius atque excellentius nomen filiationis hæreditavit : nam quanta distantia est inter nomen filii et servi, tanto ille majoris dignitatis est præ angelis : quoniam ille creator (secundum divinitatem dico), illi creatura. Ipse quoque homo in hoc est major omnibus angelis omnique creatura : quia potestas, quæ erat in omni Verbo, ante omnia sæcula, requievit in illo homine assumpto a Verbo ex tempore conceptionis. Quapropter illi sunt ministri et famuli, sicut in ejus tentatione et passione, resurrectione quoque, atque ascensione declaratum est. Ille autem filius proprius et hæres existit : quod et Apostolus nobis innuit, dum subjungit : *Cui enim dixit aliquando angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te ?* Subaudi, nulli angelorum hoc dictum est. Hic de Verbo Dei intelligendum est, quod æternum et consubstantiale est Patri, non de qualibet creatura ; licet legamus in libro Job, angelos appellatos esse filios Dei. In Genesi quoque filios ; sed quod utique quando fit, abusive fit. Quando ergo dixit ei : *Filius meus es tu : tempore baptismatis, et in monte intonuit vox paterna cœlitis, dicens : Hic est Filius meus dilectus.* Et in hoc, quod dixit, *Filius meus es tu, manifestat ex ipsa sua essentia illum esse genitum.* Notandumque quia non dixit : *Ante omnia sæcula genui te, vel in præterito tempore ; sed, hodie, inquit, genui te, quod adverbium est præsentis temporis : in Deo enim nec præterita transeunt, nec futura succedunt ; sed omnia tempora simul ei conjuncta sunt, quia omnia præsentia habet.* Et est sensus : *Sicut ego semper æternus sum, neque initium, neque finem habeo : ita te semper habeo coæternum mihi.* Tale est et illud quod alibi dixit : *Ante Luciferum genui te, id est ante angelicam creaturam, et ante omnia sæcula.* *Et rursus, Ego ero ei in Patrem, et ipse erit mihi in filium.* Videsne quomodo discerit genitam naturam in Christo ? nam quod

dixit paulo superius, *Hodie genui te, ad divinitatem æternitatis ; at vero quod subintulit, Ego ero illi in Patrem ; ad humanitatis refert essentiam, sine aliqua dubitatione.* Unde et congrue verbo futuri temporis usus est, dicens : *Ero.* Quoniam quando Deus Pater dixit ad David : *Cum dormieris cum patribus, suscitabo semen tuum, quod egredietur de lumbis tuis ; et firmabo thronum ejus super thronum tuum : ipseque erit mihi filius, et ego ero illi Pater, futurum erat adhuc, ut Verbum Dei Patris assumeret hominem in utero virginali, in unitate suæ personæ : sive quia Filius Dei esset in veritate, non adoptivus, sed proprius.* Hæc autem sententia et ad superiora potest respicere, ut ita legatur sub interrogatione : *Rursum cui angelorum dixit : Ego ero illi in Patrem ? Et subaudi, Nulli ; vel certe absolute, et affirmative, hoc modo : Rursum de illo Deus Pater : Ego ero in Patrem.* *Et cum iterum introduxit primogenitum in orbem terræ dixit : Et adorent eum omnes angeli Dei.* Omnis unigenitus potest dici primogenitus, eo quod primus aperiat vulvam matris ; non tamen omnis primogenitus unigenitus, qui habet alios fratres sub equentes. Dominus autem Jesus tam secundum divinitatem quam secundum humanitatem et unigenitus, et primogenitus dici potest. Unigenitus est secundum divinitatem, quia in natura divinitatis non habet fratres subsequentes ; secundum humanitatem quoque unigenitus est beatæ Mariæ, quæ post illum alios non genuit : sicut calumniatur Helvidius. Deinde primogenitus est secundum divinitatis essentiam, sicut per Salomonem testatur, dicens : *Ego sapientia ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam.* Secundum humanitatem qua primogenitus est in multis fratribus adoptivis : de quibus ipse dixit Mariæ : *Vade ad fratres meos, et dic eis.* Quod autem dicit Apostolus : *Com iterum introduxit Deus Pater Filium suum primogenitum in mundum, sic videntur hæc verba sonare, quasi jam altera vice introductus esset.* Sed quomodo hoc sit intelligendum, Evangelista Joannes aperte manifestat, dicens : *In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit.* Verbum ergo Dei Patris, per quod omnia facta sunt, unius essentia existens cum Patre et Spiritu sancto, ubique est, et omnia implet. Quia cingendo implet omnia, implendo cingit : gubernando præsidet, præsidendo gubernat. Et quia in mundo erat, ubi carnem assumpsit, et cum inaccessible erat nostris aspectibus, quia non videbatur : ipsam assumptionem carnis appellat alterum introitum ; dum enim qui invisibilis erat humanis aspectibus, assumpta carne visibilem se præbuit, quasi iterum introductus est. Notandumque quia quod Apostolus introitum nominat, hoc in Evangelio ipsa Veritas exitum vocat, dicens : *Exivi a Patre, et veni in mundum.* Merito ergo exitum vocat incarnationis suæ assumptionem manifestationemque, quia nos foris eramus, a Deo expulsi extra aulam paradisi, palatium Regis æterni : positi in carcere hujus mundi et exilio relegati. Verbi gratia, sicut excluduntur ab aula regia rei, ejus offensam incurren-

tes, et destinantur in exsilium, atque in carcere clauduntur; sed sicut bonus mediator volens eis veniam impetrare, non primum eos introducit in aulam regis, sed ipse foras egreditur, ibique cum eis miscet sermocinandi negotium: sicque correctos et castigatos introducit eos in conspectu regis; similiter se Dominus Jesus exhibuit; nam egressus est ad nos a conspectu paternæ majestatis, carnem assumendo, visibilemque se præbendo, et collocutus est nobiscum præcepta Regis æterni; sicque nos suis prædicationibus et miraculis correctos et castigatos, atque sua fide confirmatos, suaque passione a peccatis emundatos, introduxit in aulam, in conspectum paternæ majestatis, quando ascendens ad cælos patefecit nobis aditum regni cælestis. Dicendo autem introductum eum in orbem terræ, hoc significat, cum ei committat orbem terræ, manifestat illum Dominum esse totius mundi: Tunc enim possidebit orbem, cum ab universis erit agnitus Dominus totius orbis. Hoc autem non de substantia Verbi, sed de essentia hominis accipe dictum. Quodque sequitur: Et adorent eum omnes angeli Dei, tale est ac si diceret: Omnes angeli mei, et illius: quia per illum sunt facti. Tunc ergo adoraverunt eum, quando natiuitatem illius annuntiaverunt, et quando illo esuriante accesserunt et ministrabant ei: sive quando sepulcrum ejus custodierunt: quotidie quoque adorant eum, quia visioni illius obtemperant. Sed nunquid solis angelis præcepit Deus Pater adorare illum? Non, qui potius omni creaturæ. *Et ad angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis.* Quod dicit, et ad angelos quidem dicit Deus Pater, vel Scriptura divina: tale est ac si diceret, de angelis, ad, ponens pro de; non enim servat Apostolus ordinem siue sensum præpositionum; et est sensus. Ipse, quem præcipiuntur angeli adorare; de ipsis suis spiritibus quotiescunque vult, facit angelos; ministros etiam facit flammam ignis; quia qui in conspectu illius assistunt, in amore suo incendentes et inflammandos reddit: juxta quod alibi dicitur: In quem desiderant angeli prospicere. Nam quod dixit: Qui facit angelos suos spiritus, præpostero ordine protulit; debuerat enim dicere: Qui facit suos spiritus angelos. Sciendum autem quod angelus nomen est officii, non naturæ; qui semper sunt quidem spiritus, sed nequaquam semper vocantur angeli, nisi quando mittuntur: angelus (*ἄγγελος*) etenim Græco vocabulo Latine dicitur nuntius; si quæris nomen naturæ, spiritus est: ex eo quod mittitur, angelus: verbi gratia, sicut homo nomen est naturæ; miles autem nomen est officii. Dicitur et alio modo: Et ministri omnipotentis Dei sunt sacerdotes et prælati Ecclesiæ; juxta quod Malachias dixit: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore ejus; quia angelus Domini exercituum est. Sacerdotes ergo Ecclesiæ angeli sunt, quando gaudia patriæ cælestis suis auditoribus annuntiant, dicentes: Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum

cælorum. Et: Fulgebunt justi sicut sol, et erunt sicut angeli Dei in cælo. Flamma vero ignis sunt quando terrorem ignis gehennæ suis auditoribus minantur, dicentes: Omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur et in ignem mittetur. *Ad Filium autem.* Subaudis, dicit Psalmista. *Thronus tuus Deus in sæculum sæculi: virga æquitatis, virga regni tui.* Intuere quomodo et cum quanta claritate discernit creaturam angelicam a Filio, qui cuncta creavit. Thronus (*θρόνος*) Græce, Latine dicitur sedes regia, sicut et solium. Per thronum autem uno modo possumus intelligere regnum: per sceptrum autem, quod est virga aurea, potestas intelligitur regni. Dicit ergo Psalmista, loquens ad Filium Dei: O Deus, regnum tuum, et potestas imperii tui in sæculum sæculi manebit. Tale quid Gabriel dicit ad Mariam: Ipse regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis. Istud est regnum de quo turba acclamabant: Benedictum, quod venit, regnum Patris David, de quo ipse Dominus ad Pilatum: Regnum meum non est de hoc mundo. Aliter: Thronum sicut sedem judicantium non incongrue possumus intelligere judicium, quod procedit a sede. Istud est judicium, de quo Filius hominis dicit: Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio; et de quo Psalmista dicit: Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis, id est Christo. Thronus ergo Dei in sæculum sæculi manebit, quia judicium novissimum, quod dabit electis, dicens: Venite, benedicti Patris mei. Et reprobis: Ite in ignem æternum: æterna discretione stabit inter utrosque, testante Evangelio et dicens: Tunc ibunt hi in supplicium æternum; justi autem in vitam æternam. Quodque sequitur: *Virga æquitatis, virga regni tui.* Per virgam æquitatis, intelligitur rectitudo sententiæ, et judicii illius, sive potestas regni justa: quæ virga regit justos justitia, et percutit impios juste et recte, sine aliqua personarum acceptione cunctos gubernans et judicans. *Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem.* Ista virga recta facit, et ut diligatur justitia, et odio habeatur iniquitas: nemo enim perfecte potest diligere justitiam, nisi odio habuerit iniquitatem. Iniquitas autem, quæ et *ἀνομία* nominatur, intelligitur quidquid contra legem divinam sit: veritatis etenim amor odium est falsitatis. Et quia Dominus dilexit justitiam, quia non peccavit, et odio habuit iniquitatem, quod primus meruit percipere exponit, dicens: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo latitiæ præ consortibus tuis.* Psalmista alloquitur Filium Dei, et dicit: O Deus, unxit te Deus, Deus tuus Pater, oleo exultationis, propterea quia odio habuisti iniquitatem, et dilexisti justitiam. Non ergo intelligendum quod Filius Dei secundum naturam divinitatis, in qua æqualis est Patri, possit Deum habere: quia ipse cum Patre verus est Deus. Secundum autem quod homo est, Deum Patrem habet: quia ab illo factus est: eoquo dicit Psalmista: *Unxit te Deus, Deus tuus.* Unctus est, non oleo visibili, sed plenitudine Spiritus sancti,

qui a die baptismatis in specie columbæ super eum A requievit : nec ex tempore baptismatis solummodo plenitudo Spiritus sancti in eo mansit, sed potius ex tempore conceptionis : juxta quod Isaias testatur, dicens : Requiescit super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ et intellectus, etc. Oleo autem exultationis seu lætitiæ dicit illum unctum, quia Christus nunquam peccavit, nunquam tristitiam habuit ex recordatione peccati. Quid est enim oleo lætitiæ ungi, nisi maculam non habere peccati? Sanctorum etenim conscientia tunc magis ac magis hilarescit, atque in lætitiâ prorumpit, quando nulla peccati gravioris recordatione mordetur : Spiritus siquidem sanctus, qui requievit in Christo, custodivit illum, ut sine peccato conciperetur, sine peccato nasceretur, et sine peccati macula ab hoc mundo transiret : juxta quod de illo scriptum est : Peccatum non fecit : nec inventus est dolus in ore ejus. Sed quid est, quod dixit Psalmista : Unxit te Deus præ participibus? Qui sunt ergo ejus participes? In Veteri quidem Testamento fuerunt patriarchæ participes Christi in hac unctione : juxta quod in psalmo legitur, dicente Domino de Abraham, Isaac et Jacob ad Abimelech et ad cæteros reges Palæstinorum : Nolite tangere christos in eos. Fuerunt quoque reges sacerdotes et prophetæ participes illius, quia illis specialiter unctio pertinebat, per quam donum Spiritus sancti merebantur accipere : nam legimus Saulem unctum, et Samuel, et David : Salomon quoque unctus est in Gihon. Sacerdotes ungebantur, sicut unctus est Aaron a Moyse, dicente sibi Domino : Unges Aaron et filios ejus mihi in sacerdotes jure perpetuo. Prophetæ nihilominus ungebantur, sicut unctus est Eliseus ab Elia, cui dixit Dominus : Unges Eliseum prophetam pro te. Isti tres ordines Dominum præfigurabant, qui est verus Rex, Sacerdos atque Propheta. In Novo autem Testamento participes illius sunt apostoli, martyres, confessores, omnesque qui gratia baptismatis abluti donum sancti Spiritus consequuntur; et a Christo, Christiani dicuntur. Christus ergo præ omnibus participibus suis unctus oleo lætitiæ : quia omnes ad mensuram accipiunt Spiritum sanctum; ipse autem non accipit ad mensuram, sed per plenitudinem, secundum illud : Non enim ad mensuram dat Deus Pater spiritum Filio suo; sed in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. *Et tu in principio, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli.* Post humanitatem Filii Dei excellentem convertit se iterum ad æternitatem divinitatis ejus, dicens : Tu (inquit) Domine, in principio creaturarum terram fundasti. Ubi fundavit terram? si recte perpendimus, videbimus quæ a nutu et dispositione divina subsistit, fundata super nihil nisi in semetipsa. Et quod dixit : *Opera manuum tuarum sunt cæli,* non est putandum quod Verbum Dei Patris, quod incorporeum est, manibus operetur, quia nulla lineamenta corporis in natura divinitatis sunt sicut nos habemus. Opera ergo manuum ejus, virtutem jussionis ejus debemus accipere : quomodo verbo et potentia jussionis suæ

quæque vult operatur : juxta quod psalmus ait : Ipse dixit, et facta sunt; mandavit, et creata sunt. Virtute igitur Verbi Dei cælum et terra subsistunt; quia virtute jussionis ejus omnia facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Sed cum Moyses in principio Geneseos cælum dixit primum factum, ac deinde terram, sic dicens : In principio fecit Deus cælum et terram : quæstio oritur, quare Psalmista ponit terram, ac deinde cælum; quasi terra ante fuerit facta quam cælum : quæ ita solvitur : Quod ille proposuit cælum terræ, iste supposuit, idcirco factum est, ut ostenderetur simul duo facta esse : sed quod divina majestas simul fecit, humana vox simul proferre nequivit : quapropter necesse erat unum ante alterum dicere. *Ipsi peribunt, tu autem permanebis.* Positus est hic pluralis numerus pro singulari, sicut multis aliis in locis divinæ Scripturæ : non enim de firmamento hoc intelligendum est, ubi sidera continentur : neque de cælo æthereo, per quod cursus septem planetarum aguntur; sed de isto cælo aereo a quo et aves cæli dicuntur, potius accipiendum est. In die ergo judicii, peribit istud cælum æereum unde auhelitum atrahimus, et remittimus : non ut penitus desinat esse a sua natura, sed mutabitur ab hac specie in meliorem, et ab hac densitate in subtilitatem et claritatem ætheris : unde Apostolus alio in loco dixit : Præterit figura hujus mundi. Si figura præterit, substantia manebit : nam quantum spatium occupavit aqua tempore diluvii, ita ut altior esset quindecim cubitis super omnes montes sub omni cælo, et ut quidam dicunt, pertingens usque ad circumulum lunæ : tantum spatium tenebit ignis in die judicii, comitans Domini adventum : juxta quod Psalmista dicit : Ignis ante ipsum præcedet, quia consumet omnia nubila, omnemque densitatem istius aeris; eritque cælum novum, et terra nova. De hac immutatione et Dominus in Evangelio loquitur, dicens : Cælum et terra transibunt : transibunt quidem ab hac figura et specie in melius per innovationem, et permanebunt in substantia propria. *Et omnes ut vestimentum veterascent.* Vestimentum hic debemus accipere corpus humanum, quod consumitur longævitate temporis, et dolore infirmitatis, ac redigitur in pulverem; sicut ergo corpus humanum veterascent qui dem et in pulverem redigitur, sed in die judicii per resurrectionem innovabitur; ita istud cælum æereum præ nimia longævitate quodammodo jam veterascent, sed in die judicii per inflammationem ignis innovabitur. *Et velut amictum mutabis eos, et mutabuntur.* Amictus dicitur ab amiciendo, id est circumdando : bene ergo cælum amictui comparatur, quo circumdamur, quoniam sicut amictus humanum corpus hinc inde cingit, ita cælum ex omni parte cingit terram æqua lance libratam : unde et pelli animantis alio in loco comparatur, dicente Psalmista : Extendens cælum sicut pellem. Mutabis (inquit) cælum sicut amictum : ac si diceret, Sicut amictus facile plicabitur, si fuerit extensus, rursusque plicatus leviter extenditur; et si fuerit sordibus coinquinatus, facile potest mundari : ita cælum a te extensum atque compositum;

sicque facilitate incomprehensibili in die iudicii mutabitur ab hac figura et specie in meliorem, et ut ostenderet jam facta Domini sub æternitate mansura, addidit : Et mutabuntur; quasi diceret : Postquam mutati fuerint, in ea novitate permanebunt; nunquam ad hoc corruptibile redituri. *Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.* Ecce differentia inter creaturam temporaliter factam et Creatorem in sua æternitate æqualiter manentem : in omnipotentem etenim Deum non cadit præteri um vel futurum, neque aliqua mutabilitas; sed omnia sunt ei præsentia, semperque est immutabilis; unde Psalmista æternitatem et immutabilitatem Verbi Dei subtili consideratione perpendens, substantivo verbo præsentis temporis usus est, loquens de illo : Cælum (inquit) et terra mutabuntur; tu autem idem ipse es : modo qui eras ante omnia sæcula. Et anni tui, id est æternitas tua, non deficient. Ipse ergo, qui semper habet esse, dicit de semetipso ad Moysen : Ego sum qui sum. Hæc dices filiis Israel: Qui est misit me ad vos. Quapropter omnis creatura rationalis, quæ per se mutabilis est, aut temporalis, summopere laborare debet quatenus ei posset conjungi et hæerere qui semper idem manet. *Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis, quousque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?* Postquam majestatem divinæ æternitatis ostendit in Filio esse, iterum conyertit beatus Apostolus sermonem ad glorificationem ejus humilitatis, dicens : Ad quem angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis? subaudis: Nullum:ulli enim archangelorum, nulli dominationum, aut virtutum, sive principatum hanc gloriam concessit Deus Pater, ut ei diceret: Sede a dextris meis, hoc est, habita mecum, et quiesce in plenitudine meæ majestatis : Victori autem Filio, et totius mundi per incarnationis suæ dispensationem triumphatori, post resurrectionis gloriam quadragesimo die, dicit ei : Laborasti in passione, laborasti in redemptione generis humani, quiesce mecum in gloria, quoadusque ponam inimicos tuos ut sin scabellum pedum tuorum. Quoadusque, vel donec, non significat finem alicujus temporis isto in loco, sed pro infinito et sempiterno positum est, quasi diceret aliis verbis : Tu semper habita in plenitudine majestatis meæ; quia semper subjiciam æternitati tuæ inimicos tuos Judæos aliosque incredulos. Pedes etenim Domini stabilitatem æternitatis designant; ubi ille tanquam in vestigiis firmis virtute omnipotentis suæ consistit. Possumus et pedes non incongrue mysterium incarnationis ejus intelligere duobus modis : quotidie subjiciuntur inimici illius, dum videlicet vitiorum atque infidelitatis contrarietate derelicta, sponte se subdunt illi ad salutem, ut sub illo tueantur; vel certe dum nolunt in eum credere, coacti subjiciuntur illi, et calcantur dominio potestatis ejus. *Nonne omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis?* Si omnes spiritus cælestium virtutum mittuntur ad salutem credentium, quid est quod Daniel dixit : Millia millium ministrabant

ei, et decies centena millia assistebant? Quomodo enim omnes mittuntur, si decies centena millia ei assistunt? Intelligendum ergo quod omnipotens Deus, qui spiritus est incircumscribitus, omnia implet et ubique totus est; quapropter angelicus spiritus, qui circumscribitus est, quocumque mittatur, intra Dominum currit, Dominumque semper præsentem habet : ideoque ipsi qui mittuntur, ipsi etiam et assistunt ei. Vel certe idcirco omnes mitti dicuntur, quia sicut Didymus Græcus in libro de Spiritu sancto ait, ex omnibus ordinibus cælestium dignitatum mittuntur; sicut Gabrielem, Michaelem archangelos legimus missos in volumine Danielis, Raphaellem ad Tobiam; unus etiam de seraphim legitur missus ad Isaiam, quando calculo tetigit labia ejus, et sicut frequenter angeli leguntur ad sanctos missi. Generaliter autem sicut doctores dicunt, unicuique fidelium ab ortu natiuitatis, vel potius a tempore baptismatis datur a Deo angelus ad sui custodiam, et qui suadeat bona agere; unde Apostolus hic dicit : Missi sunt ad ministerium salutis, propter eos qui hæreditatem patriæ cælestis sunt percepturi. In hoc ergo loco, sicut diximus, omnes mittuntur, quia ex omnibus ordinibus mittuntur : ejusdemque dignitatis sunt qui mittuntur, cujus et qui assistunt : vel certe, quia omnes ejusdem voluntatis sunt, et dum illi qui semper assistunt, consentiunt cum eis qui mittuntur, quodammodo in illis omnes veniunt, omnesque mittuntur. Et est sensus : Quid mirum, si unico Filio Dei ministerium suum exhibent angeli, cum etiam nostræ salutis ministros eos constet effectos? quapropter nemini illorum dixit : Sede a dextris meis.

CAP. II. *Propterea abundantius observare nos oportet ea quæ audivimus, ne forte perefluamus.* Propterea, quid mirum, quia Filius Dei excellentior est omnibus angelis, qui Evangelium suum dedit? Vel certe, quia angeli nobis ministrant, qui Deo semper renuntiant opera nostra, licet ipse ubique sit, abundantius atque plenius oportet nos observare ea quæ audivimus a Christo in Evangelio, et ab Apostolis ejus, quam in lege solebamus, quæ per servum data est. Et quare abundantius? Ne forte perefluamus : id est, ne forte pereamus, et a salute excidamus. Vel, ne forte evanescamus, transeuntes in perditionem more fluminis currentis in mare, dum sensus nostri per inania quæque discurrunt. Jungit autem personam suam illis, more suo agens. Et quare dixerit abundantius, reddit causam, dum in sequentibus verbis explicat, dicens : *Si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, et omnis prævaricatio et inobedientia accipit justam mercedis retributionem : quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem?* Sermo legis et prophetarum per angelos dictus est ad patres nostros : quia per subjectam creaturam locutus est Moysi et prophetis : juxta quod et beatus Stephanus in contentione sua manifestat de Moyse : hic est Moyses, qui fuit cum angelo, qui loquebatur ei in monte Sina. Factusque firmus, id est verus, idem sermo per angelum dictus : quoniam sicut ibi

prædictum est, ita omnia evenerunt sive bona, sive mala. Omnis prævaricatio sive transgressio legis, atque inobedientia, contra illum sermonem patrata, accepit justam mercedis retributionem, judicium scilicet æternæ damnationis: sic illis contigit qui murmuraverunt. Notandum autem quia cum merces in bonam partem maxime accipiatur, hic pro malo posuit Apostolus, more solito, non curans de proprietatibus verborum; sed indifferenter unum pro altero ponens: sicut hic mercedem pro malo, et alibi captivitatem in bono, ubi dixit: In captivitatem redigite omnem sensum, ad obediendum Christo. Facit ergo Apostolus comparisonem a sermone legis, qui per angelum dictus est ad gratiam Evangelii per Filium datam, et dicit: Si enim sermo legis per angelos dictus, est factus verus in omnibus quæ promisit bonis, vel quæ minatus est malis: quanto magis erit firmus sermo Evangelii, datus per Filium! Et si illi qui inobedientes exstiterunt legi, damnationem habuerunt, et judicium non potuerunt effugere: quomodo nos effugiemus vindictam Dei, si tantam neglexerimus salutem? fidem scilicet Evangelii vitamque æternam, tam magnam, ut pote per Filium nobis annuntiatam atque promissam? Subaudi, nullo modo. His verbis manifestat Apostolus non fuisse tantam salutem in lege quanta est in Evangelio: lex enim promittebat terram, dicens: Si volueritis et audieritis me, bona terræ comedetis. Evangelium promittebat regnum cælorum, dicens: Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum. Illa præstabat vindictam de terrenis hostibus; istud præstat de spiritualibus. Illa promittebat longævam vitam temporalem; Evangelium concedit vitam sine fine mansuram. Quæ. Subaudi salus. Cum initium accepisset enarrandi per Dominum, ab eis qui audierunt in nos confirmata est. Salus ergo quæ in Evangelio continetur, a Deo accepit initium enarrandi: qui ipse primum annuntiavit eam per semetipsum, dicens: Pœnitentiam agite, etc., et: Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit. Deinde vero confirmata est, hoc est credita est ab eis qui audierunt eum: ab apostolis videlicet, qui cum eo fuerunt et successoribus eorum: vel, certe, confirmata, id est, consolidata est, et perfecta in nobis ab eis qui ab ipso Domino eam perceperunt: quia salus, quæ per Spiritum sanctum nobis data est, permanet in æternum. Causa humilitatis suam jungit personam cum eis, dicens: In nobis confirmata est ab eis qui audierunt. Ad hæc poterat aliquis dicere: Quomodo confirmata est ab eis? Cui ille: *Contestante Deo signis, et portentis, et variis virtutibus, et Spiritu sancti distributionibus secundum suam voluntatem.* Confirmata est, inquit, in nobis ab eis qui audierunt, contestante Deo, id est simul testimonium præbente eorum doctrinæ, et prædicationi, non voce, sed virtute, et exhibitione miraculorum, et varietate linguarum: quia, ut dicebat aliquis apostolorum mortuo vel infirmo, Surge, esto vivus aut sanus: statim surgebat incolumis. Signa autem, et prodigia, et virtutes, pro uno hæc accipiuntur. Quod vero subjungit,

A sancti Spiritus distributionibus, affluentiam significat gratiarum, quam non habuerunt Patres Veteris Testamenti, quæ fuit data postquam glorificatus est Jesus, teste Evangelio, quod ait: Nondum enim erat Spiritus datus: quia Jesus nondum fuerat glorificatus. Istæ sunt distributiones, seu divisiones, quas Apostolus in alio loco commemorat, dicens: Alii datur per Spiritum sermo scientiæ, et cætera quæ in sequentibus enumerat, usque dum subjungit: Hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Unde et hic dicit: Secundum suam voluntatem: divinæ enim voluntati, atque consilio cuncta contribuit, ne quis in suis meritis consideret. Ipse enim Spiritus sanctus novit quid cuique prosit, vel quid cuique sit commodum. *Non enim angelis subjecti Deus orbem terræ futurum, de quo loquimur.* Ad ea respicit quæ superius dixit Deum Patrem dixisse: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, sed Filio suo tradidit illum: cui ipse dixit in psalmo: Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Unde et ipse Filius congratulans sibi traditum orbem crediturum, dicit: Ego autem constitutus sum rex ab eo, id est a Deo Patre. *Testatus est autem in quodam loco quis, dicens.* Quorum nomina prophetarum reticet in hac epistola, quorum testimonium novit, non causa invidiæ aut abscondentis affectu hoc agit, sed honorantis voto et ostendentis Hebræos multam habere scientiam divinarum Scripturarum, quibus ista scribebat in tantum ut nec opus haberet nomen ponere dicentis. Hoc ergo testimonium ex Psalterio Davidico sumptum est: qualiter loquitur ad Deum Patrem: *Quid est homo.* Suppressa, et cum depectu pronuntiandum est istud. Quid est homo? subaudi fragilis, mortalis, caducus, et qui ex Ade in veteri peccato generali pravitate est devinctus. *Quod memor es ejus.* Subaudit: ita et misericordiæ suæ dona largitur. Sequitur: *Aut filius hominis.* Subaudi, quid est? Hoc idem doctores referunt ad Christum, qui in Evangelio sæpissime Filium hominis, id est filium Mariæ se vocat: ac propterea sub interrogatione sursum erigenda est vox: et est sensus: Quid promeruit ille homo assumptus a Verbo, ut Filius Dei fieret? Quodque sequitur: *Quoniam visitas eum?* ad genus humanum referunt: de quo paulo superius sub nomine hominis dictum est: *Quid est homo?* Et est sensus: Quod visitas genus humanum per Filium tuum, et perpetua largiris beneficia, non est meritum illius, sed tua gratia: ideoque subsistit, quia a te visitatur. Visitatio ad medicum et ad ægrotum pertinet: nam visitationis officium dicitur quis medicus implere, quando ad infirmum ingreditur; et genus humanum, quod infirmum et languidum erat, Deus Pater tunc visitavit, quando misit Filium suum, qui Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. De qua visitatione etiam Zacharias pater beati Joannis ait: Visitavit nos oriens ex alto. Quidam doctores hoc quod dicit: Quid est homo, quod memor es ejus; aut filius hominis, quid est, quoniam visitas eum? totum referunt ad genus hu-

manum; hoc vero quod sequitur referunt concorditer ad Christum. *Minuisti eum paulo minus ab angelis.* Per mortem corporis et opprobria passionis, minorem se ite Deum Patrem Filium suum angelis, qui secundum divinitatem æqualis ei erat in omnipotentia, quia angeli immortales et impassibiles existunt: minoratus est autem, non necessitate, sed spontanea pietate, sicut idem apostolus alias ait: Qui cum in forma Dei esset, semetipsum exinanivit, formam servi accipiens: factusque est obediens Patri usque ad mortem: mortem autem crucis. Ex ea enim parte qua mori potuit, creator angelorum minor factus est angelis. Bene autem dixit: Paulo minus: quia etsi mortale corpus assumpsit, peccati tamen maculam non habuit. *Gloria et honore coronasti eum.* Psalmista loquitur ad Deum Patrem de humilitate et exaltatione Filii, dicens: Minuisti (inquit) Filium tuum paulo minus ab angelis, dum eum mortalem creasti: sed quia ille tibi obediens existit usque ad mortem, gloria et honore coronasti eum. Tale est et illud quod Apostolus dicit in alio loco: Propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium et infernorum. Gloria ergo coronavit eum Deus Pater in resurrectione, honore autem in ascensione, quando quadragesimo die resurrectionis sue exaltavit illum super omnem creaturam. Aliter: Gloria coronatus est in multitudine credentium: videlicet, cum post resurrectionis triumphum hæreditatem totius mundi, in hoc quod homo est, accepit; honore autem, in confessione æternæ majestatis, hoc est in eo quod in plenitudine paternæ gloriæ habitat. *Et constituisti eum super opera manuum tuarum.* Per hoc quod homo factus est, constitutus est a Deo Patre super operam visionis: super cælestia videlicet, et terrestria, et inferna; qui secundum divinitatis potentiam sicut cum Deo Patre omnia creaverat, ita cum illo omnia possidebat. Dicendo enim: Constituisti eum super opera manuum tuarum, omnis creatura monstratur esse subjecta illi; quia sicut verbo omnia creata sunt, ita ille homo assumptus a verbo cum verbo possidet omnia. *Omnia subjecti sub pedibus ejus.* Id est æternitati illius et potestati, ut omnis creatura illum adoret. Et hoc est quod ipse post resurrectionis gloriam apparens dixit eis: Data est mihi omnis potestas in celo et in terra. *In eo enim quod omnia ei subjecti, nihil dimisit non subjectum ei.* In eo, id est in hoc dono, vel facto, quod ei omnia subjecti, nec cælestia videtur excepsisse, nec terrestria: ut diceret, post angelicam creaturam; sed ita conclusit, dicens: Omnia subjecti ei. *Nunc autem necdum videmus omnia subjecta esse ei.* Quid enim quod beatus Apostolus loquitur? Nam cum dixisset, omnia subjecta Christo, statim subintulit, dicens: Nunc autem nondum videmus omnia subjecta ei. Si omnia sunt subjecta ei, quomodo non subjecta? Intelligendum est ergo hoc modo, ut superius, ubi dixit: Nihil dimisit non subjectum ei, intelligamus universalem subjectionem, et

A voluntariam, scilicet per fidem, et necessariam, quæ cogitur omnis creatura subjecta esse suo Creatori. Hic vero, ubi dixit: Necdum videmus omnia subjecta ei: tantummodo de voluntaria subiectione accipere debemus, quæ per fidem constat; qua in eum credere nolunt. Quia enim tunc temporis, quando Apostolus ista loquebatur, evangelica prædicatio necdum per totum mundum divulgata erat; necdumque omnes prædestinati ad vitam credebant, recte dicit nunc: Necdum sunt ei omnia subjecta: et non solum tunc, sed etiam adhuc omnes prædestinati non credunt. *Eum autem, qui modicum quam angeli minoratus est, videmus Jesum, propter passionem mortis, gloria et honore coronatum.* Hic aperte manifestat, quia gloria et honor Christi crux ejus fuit, pro qua modicum minoratus est ab angelis, moriendo pro nostra salute: unde et Apostolus alibi cum dixisset: Factus est obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis, statim subsecutus est dicens: Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen: sic etiam ipse Dominus provocabat eam dicens: Ut glorificetur Filius hominis. Si ille qui Dominus est, ea quæ pro servis passus est gloriam vocat, multo magis tu, homo, quæ pro Deo pateris, tibi ad gloriam pertinere sempiternam dubitare non debes. Eum, inquam, id est Jesum, videmus coronatum, non oculis corporicis, sed oculis mentis, dum sedet in plenitudine paternæ majestatis. *Ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.* Gratia Dei Patris appellatur Filius, eo quod nobis a Deo Patre gratis sit datus, et quod gratis pro nobis mortem sustinuit; non enim debebatur nobis nostro merito, ut Filius Dei pro nobis gustaret mortem; sed ineffabili gratia hoc fecit. Quod autem dicit, pro omnibus illum gustasse mortem, quidam doctores ita absolute intelligunt, ut dicatur, pro omnibus pro quibus gustavit, id est pro electis, ad vitam æternam prædestinatis. At vero quidam ita generaliter accipiunt, ut dicatur, pro omnibus mortuus est; licet omnes non salventur. Et quid si omnes non credunt? ille tamen quod suum erat, fecit. Unde beatus Prosper hanc ponit similitudinem: Est quilibet medicorum peritissimus, qui veniens in civitatem populosam, ubi multi infirmi habentur, temperationem contra omnia genera infirmitatum, et convocat omnes, dicens: Venite, omnes populi, qui variis infirmitatibus laboratis, et bibite ex hac potione, quam causa salutis vestræ præparavi: spondeo vobis cum oblatione quod si quis biberit ex ea medelam statim consequi merebitur. Qui credunt verbis illius, accedunt, bibunt et sanantur; qui vero renuunt bibere, non sanantur, sed in sua infirmitate contabescunt. Quantum ergo ad medici devotionem pertinet, pro omnium illorum salute potionem temperavit, licet non prosit, nisi his qui ex ea biberunt: ita et Christus, quantum in se fuit, pro omnibus mortuus est, quanquam non prosit ejus passio, nisi solummodo iis qui in eum credere volunt. Simulque notandum quia non dixit Apostolus: Subjacuit morti, sed proprie:

Gustavit mortem, per quod velocitatem resurrectionis voluit ostendere: brevi etenim tempore morte teneri potuit, et ea devicta confestim victor resurrexit. *Decebat quim eum propter quem omnia et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum consummare per passionem.* Dicebat (inquit) eum auctorem scilicet et salutis eorum per passionem consummare, id est perficere omnium salutem per passionem Christi, qui est auctor omnium salutis credentium, et qui ante passionem suam multos filios adoptivos adduxerat in gloriam fidei, spei et charitatis; qui certam spem habebant gaudia patriæ cœlestis, et hæreditatem æterni regis se posse percipere: vel certe per passionem decebat eum perficere omnia quæ de illo prædicata erant. Unde ipse dixit pendens in cruce: Consummatum est. Propter quem omnia, id est per mortem ejus restaurata sunt omnia cœlestia et terrestria: homo scilicet redemptus et numerus angelorum redintegratus. Per quem omnia: subaudi, facta sunt: juxta quod Joannes dicit: Omnia per ipsum facta sunt. Vides quomodo est in medio nostrum, nobisque conjunctus: ipse filius, et nos filii: ille proprius, nos adoptivi: sed ille salvat, et nos salvamur. Vides quomodo nos conjungit et discernit; nam cum dicit: Multos filios adduxerat in gloriam, hic conjunxit. Cum vero addit: Auctorem salutis eorum, hic discernit. *Qui enim sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno omnes.* Quis est qui sanctificat? Christus per fidem passionis suæ, et per donum baptismatis. Qui sunt qui sanctificantur? Omnes qui credunt, qui sanctificantur fide passionis Christi et gratia baptismi. Sed qui sanctificat Christus, et nos qui sanctificamur, ex uno Deo Patre sumus, quia ab illo omnia originem acceperunt: unus est enim Deus, a quo omnia. Sed aliter ille, aliter nos. Ille quasi proprius Filius potest sanctificare; nos vero quasi adoptivi ab illo sanctificamur: attamen unum habemus Patrem in cœlis. Ille proprium, nos adoptivum. *Propter quam causam.* Subaudi, quia et ipse, et nos ex uno Deo Patre sumus, licet discrete. *Non confunditur fratres vocare eos.* Qui sunt filii adoptivi. *Dicens: Nuntiabo nomen tuum fratribus meis.* Non erubescit fratres eos vocare, ostendens non esse eandem fraternitatem nostræ humanitatis: sed in misericordia ejus multa, et humilitate maxima, qui nos fratres elegit. Hoc quoque prophætico affirmat testimonio, ne quasi novum putaretur, et non multum ante prædictum: ait enim: Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: id est, sacram passionem et gloriosam resurrectionem; promittit se gloriam divinitatis paternæ, et nomen etiam ejus, quod pater dicebatur, vulgatum. Nuntiabo, dicit: id est, narrari faciam a prædicatoribus meis, ut mihi credatis; nam resurgens a mortuis dicit mulieribus: *Ite et nuntiate fratribus meis.* Et ad Mariam: *Vade ad fratres meos.* Fratres autem dicuntur, et qui diligunt, et qui diliguntur. Adjecit vero: *In medio Ecclesiæ laudabo te.* In medio Ecclesiæ, hoc est in cœtu fidelium. Laudavit Dominum Patrem

Filius quando apostolis reversis de prædicatione dixit: *Confiteor tibi, Pater Domine cœli et terræ, id est, laudo te, et glorifico: quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.* Ipse quoque in medio Ecclesiæ laudat Deum Patrem, dum fideles quique ejus passione redempti, ejusque baptismate abluti, indefessas laudes Deo Patri referunt corde et opere. His autem tribus modis laudandus est Deus. *Et iterum. Ego ero fidens in eum.* Hoc est, in Deum Patrem. Vox est Filii Dei de Deo Patre humanitatis loquentis: nam homo susceptus a Verbo totam confidentiam suam in Deum Patrem positam habebat: unde dicebat: *Pater, glorifica nomen tuum.* Et pro fidelibus suis supplicans, aiebat: *Pater, volo ut ubi ego sum, et isti sint mecum.* Quos etiam exhortans ut confidentiam haberent, præcepit: *Confidite, ego vici mundum.* *Et iterum: Ecce ego et pueri mei, quos mihi dedit Deus.* Hæc duo testimonia sumpta sunt ex oraculo Isaïæ prophætæ loquentis in persona Filii Dei. *Hi autem sunt sancti videlicet apostoli, quibus Dominus ait: Pueri, nunquid pulmentarium habetis? Qui bene pueri vocantur, propter innocentiam et humilitatem, de quibus ipsa Veritas dicit: Sinite parvulos venire ad me, talium est regnum cœlorum.* *Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem.* Hoc de apostolis omnibusque fidelibus dictum est, quod per hoc fratres fuerunt Domini, quia verum corpus et sanguinem habuit, sicut illi habuerunt. In quo loco confunditur manifeste cum suis Mercion, qui ausus est dicere Dominum nostrum verum corpus non habuisse, cum Apostolus dicat, quia assumendo carnem particeps exstitit illorum: sicut enim illi pueri et nos carne et sanguine constamus, ita et Christus participavit carni et sanguini homo factus: et sicut communicavit Christus nostræ substantiæ per assumptionem hominis, sic et nos participes ejus sumus per assumptionem corporis et sanguinis ejus. Quare autem communicavit Christus carni et sanguini, in sequentibus manifestat, cum subdit: *Ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolus; et liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.* Admirabile hic demonstrat Apostolus, ostendens diabolus per hoc devictum a Christo, per quod potestatem in mundo tenebat: arma, quæ fuerunt illi quondam fortia adversum mundum: hoc est mors, per eam Christus illum percussit: sicut David, abstracto gladio Goliath, in eo caput illius amputavit, in quo quondam victor ille solebat fieri. Quia ergo diabolus per mortem hominis in mundo principatum præsumperat, per mortem Christi temporalem vincebatur. Quapropter participavit Christus carni et sanguini, ut mori potuisset ad tempus; sicque dum mortuus est, qui peccatum non fecerat, destruxit diabolus et mortem; quia semper mortuus est peccato, dum non peccavit, destructo autem diaboli imperio, liberavit electos suos, qui timore mortis per totam vitam suam, qua vivebant in hoc mundo, obnoxii, id est

debiti et obstricti erant servituti mortis et diaboli. In hoc enim timebant mortem, quia servi erant mortis, dum omnes morti subiacebant. *Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahamæ apprehendit.* Quod superius dixerat, pueros communicasse carni et sanguini, et quod Christus participaverit ei, exsequitur amplius hunc sensum, volens ostendere unde participaret eis, et dicit: Nusquam, id est nullo loco, neque in cælo, neque in terra angelicam creaturam assumpsit; sed corpus humanum de semine Abrahamæ assumpsit. Quibus verbis favet illis blandiendo: quos enim illorum assumpsit? Quia ergo homo retinendus erat morte Filii Dei, ideo angelicam naturam non assumpsit, quæ mortem non potest pati; sed humanam, in qua mori potuisset, nec est angelis tanta collata dignitas, ut in una persona eorum naturæ Filius Dei conjungeretur; quam dignitatem et honorem humanæ naturæ divina gratia contribuit, ut Deus et homo una esset persona. Et quare dixit: Apprehendit, quod pertinet ad fugientem? Quia nos quasi recedentes a se, et longe fugientes insecutus apprehendit. *Unde debuit per omnia assimilari fratribus.* Pro hac (inquit) ratione qua non assumpsit angelicam naturam, sed humanam de semine Abrahamæ, debuit per omnia fratribus assimilari. Quid est, Per omnia? id est, educatus crevit, esuriit, passus est, ac mortuus: per omnia ista similis est fratribus, quia conditione subjecti sunt. Sed fortasse querit aliquis: Quare homo sit reparatus potius quam angelus lapsus. Cui respondendum est, hominem non tantum deliquisse, quam diabolum: ille enim, diabolo suadente, peccavit; diabolus vero, nullo suadente, sed superbiendo, corruit. Homo quoque, quia corpus habebat, manducare indigebat; diabolus vero, quia spiritus est, totus inexcusabilis est. Fuit et tertia causa: videlicet, homo necdum venerat ad locum, ubi æterni erum Deo regnaturus erat, sed in paradiso terreno morabatur, de quo transferendus erat in cælum, completo numero electorum; diabolus autem in cælo jam erat collocatus. *Ut misericors fieret, et fidelis pontifex ad Deum, et ut propitiaret delicta populi.* Misericors dicitur a misero corde, videlicet qui misericordiam sustinet, et cognoscit per experimentum misereri. Itaque non fuit alia causa, illum per omnia fratribus assimilari, nisi ut misericordiam nobis præstaret nos redimendo, et fieret fidelis, verusque, et potens pontifex, Deum Patrem interpellando pro nobis, nostrisque propitiaret peccatis. Hæc autem huius miserandæ dispensationis causa fuit: vidit quippe humanum genus morti intentum, peccatorum vinculis ligatum, et misertus est ejus, sicut fidelis pontifex, reconcilians nos Deo Patri, et reconciliando purgans. Ministerium etenim sacerdotis atque pontificis est, fidelem esse, ut possit eos quorum sacerdos est liberare a peccatis. Pontifex dicitur, eo quod pontem, id est viam præbeat suis sequentibus suo bono exemplo. Ita et Dominus pontem fecit nobis, id est vitæ viam ostendit, dum diceret: Discite a me quia mitis sum et humilis corde. Pontem etiam nobis

A fecit, quoniam aperuit nobis januam patriæ cælestis, ubi modo consistit interpellans pro nobis Deum Patrem. *In eo enim in quo passus est ipse, et tentatus, potens est et eis qui tentantur auxiliari.* In eo, inquit, id est homine. *Quo ipse tentatus est.* Sed non eperatus et passus a ministris illius: potens est vinculos liberare, tentatosque adjuvare ne vincantur, quia tentationes non solum sicut Deus cognovit, sed etiam sicut homo experimento probavit. Ac propterea non solum per hoc quod Deus est, potest nobis misereri, sed insuper per hoc quod homo est, quoniam ejusdem potestatis est homo assumptus a Verbo, cuius erat et idem Verbo.

CAP. III. *Unde, fratres sancti; vocationis cælestis participes, considera: Apostolum et Pontificem confessionis nostræ Jesum, qui fidelis est ei qui fecit illum, ait et Moyses in omni domo illius.* Fratres eos vocatam carne quam spiritu, qui ex eodem genere erant eandemque fidem habebant: sanctos, qui sanctificati, fuerant fide passionis Christi et aqua baptismatis, quia participes erant cælestis vocationis, hoc est patriæ cælestis, ad quam omnes vocavit, dicens: Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Considerate, inquit, Apostolum et Pontificem fidei nostræ Jesum. Apostolus Græce, Latine dicitur missus; et Dominus Jesus apostolus fuit, quia gratis a Deo Patre missus est, sicut ipse testatur, dicens: Non sum missus nisi ad oves perditas domus Israel. Et: Sicut misit me Pater, et ego mitto vos. Unde egregius prædicator alio loco dicit: Misit Deus Filium suum factum ex muliere. Pontifex autem confessionis nostræ est, quia confessionem fidei nostræ prætendit ante Deum Patrem, Qui fidelis est eidem Deo Patri, qui fecit illum; juxta quod alibi dicitur: Qui factus est ei ex semine David secundum carnem. Non tantum autem de humanitatis essentia dictum, in qua ipse fidelis fuit, Deo Patri obediens usque ad mortem. Nonne fidelis erat Deo Patri, quando omnia quæ agebat, non suæ gloriæ reputabat, sed Patris? dicens: Pater in me manens, ipse facit opera. Sicut et Moyses, inquit, fidelis erat, vel fuit, in omni domo ejus. Domum Dei hic, populum Dei debemus intelligere plebem scilicet Israeliticam, cui Moyses præpositus est a Deo, de qua domo dicit Isaias: Vinea Sabaoth, domus es. Israel. Et iterum hortando: **D** Domus Jacob, venite ambulemus in lumine Domini. In qua domo Moyses fidelis fuit, id est devotus et bonæ voluntatis, deferens ea quæ Dei erant, sibi que non usurpans gloriam Dei. *Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus habitus est: quanto amplioris honorem habet Dominus, qui fabricavit illum.* Hoc in loco autem est hypallage in sensu, aut satis necessaria subauditio, supponetur hoc modo: Tanto majoris gloriæ Christus præ Moyse dignus inventus est, quanto majorem habet honorem; subaudi, Dominus domus, qui fabricavit eandem domum. Sive: Tanto majoris gloriæ Christus præ Moyse dignus inventus est, quanto majorem honorem habet fabricator a domo, quam ipse fabricavit. Redditque causam quare

māioris gloriæ sit Dominus, quam domus ab eo fabricata. *Omnis namque domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creavit, Deus est.* Illic factorem a factura discernit, utriusque domus auctorem Deum esse intelligi volens, et populi videlicet. *Et Moyses quidem fidelis erat.* Hoc est, devotus et bonæ voluntatis. *In tota domo ejus, tanquam famulus, in testimonium eorum.* Subaudi verborum. *Quæ dicenda erant. Christus autem tanquam filius, in domo sua.* Habitat, ordinans et disponens illam. Quanta differentia est inter famulum, quem paterfamilias præponit domui suæ, et filium quem relinquit hæredem, tanta differentia et distantia inter Moysen et Christum. Moyses autem fidelis et devotus famulus fuit in domo Dei omnipotentis, hoc est in plebe Israelitica, in testimonium eorum verborum quæ per illum dicenda erant ad populum, quoniam testis erat verborum Dei ad populum, iterumque populi ad Deum. Christus vero libere ordinat domum suam, tanquam filius hæreditatem paternam, de qua modo subjungit Apostolus, dicens: *Quæ domus sumus nos, si fiduciam et gloriam spei usque ad finem firmam retineamus.* Hortatur iterum Apostolus Hebræos fortiter stare in fide et perseverare in bono opere, jungens se more solito illis. *Domus, inquit, Dei sumus, si fiduciam, id est fidem rectam, et gloriam spei nostræ firmam retinuerimus usque ad finem mortis nostræ, vel usque ad diem iudicii.* Gloria spei nostræ est, qua gloriamur nos in spe jam esse filios Dei, et quomodo tenemus in spe, credimus nos possessuros esse in re. *Bona enim quæ nobis promissa sunt, in hac pœnali vita habere nequaquam possumus, quamobrem habentes fidem rectam, spem certam spectemus patienter præmia nobis a Domino promissa.* Sequitur: *Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra:* et cetera, usque: *Si introibunt in requiem meam.* De spe paulo superius locutus fuerat beatus Apostolus, quo l oporteat sperare ea quæ futura sunt, et deinde testimonium propheticum sub comparatione, quomodo illi perierunt qui desperaverunt de potentia omnipotentis Dei, et quid promeruerunt pauci qui sub spe certa promissis Dei crediderunt: quia ergo obscure locutus est Apostolus, necesse est replicari historiam Veteris Testamenti, ut manifestior fiat oratio. Eductus populus Israeliticus de Ægyptiaca servitute in signis et mirabilibus Domini, cum multam viam desertam perambulassent, pastis a Domino manna, aqua de petra potati, ejusque protectione tutati, consilium inierunt omnes mittere de singulis tribubus principes exploratores, qui deberent speculari atque considerare terram sibi a Domino concessam. Qui per gentes lustraverunt terram, reversique sunt post spatium quadraginta dierum ad multitudinem, renuntiantes terram fertilissimam, magnorumque fructuum procreatricem, sed habere urbes inexpugnabiles, virosque fortissimos esse in ea, utpote de stirpe Enac, id est gigantum. Israelitæ vero ingrati et insensati, quos oportebat tantorum Dei beneficiorum reminisci,

A quomodo eos clausos in medio tanta exercitus multitudine Ægyptiorum eripuerit, de periculis etiam fluviorum, fontes de petra sine defectu donaverit; manna tribuerit, aliaque innumerabilia beneficia eis contulerit, nec horum aliquid remorati sunt; sed timore desperabili perterriti murmurando dixerunt: Utinam non introducat nos Dominus in terram illam! revertamur in Ægyptum. Deus igitur iratus, quod sic cito obliti fuerunt operum ac mirabilium ejus, juravit quod non esset intratura generatio illa in requiem et patriam olim patribus promissam, sicque illa sexcenta millia quæ egressa sunt de Ægypto perierunt, præter tantummodo Caleph, videlicet filium Jephonæ, et Josue filium Nun, qui editionem populi comperere nisi sunt, creduli promissioni Domini. Notandum autem, tres requies ab Apostolo in hac epistola commemorari, unam sabbati, quo requievit Deus ab operibus suis, secundam Palestinam, in quam ingressi Israelitæ, requieturi erant a miseria et laboribus multis; tertiam quoque, quæ est requies, regnum videlicet cælorum, ad quam quos pervenire contigerit, planissime requiescent a laboribus et ærumnis hujus sæculi, de qua hic Apostolus prophetando spiritualiter loquitur, dicens: Quapropter, subaudi, quia domus Dei sumus, si fidem rectam et gloriam spei firmam retinuerimus, nolite obdurare corda vestra, ne similia patiamini qualia progenitores vestri passi sunt, privati requie promissa. Hortatur Apostolus Hebræos his verbis, ut non essent infideles et increduli, et perderent requiem æternam sibi a Domino promissam, sicut perdididerunt patres eorum requiem temporalem. *Nolite, inquit, obdurare corda vestra, sicut obduraverunt patres vestri. In exacerbatione.* Id est, amaricatione, quando magis ad amaritudinem provocaverunt. *Secundum diem tentationis eorum in deserto, ubi tentaverunt me patres vestri.* Multis modis, dicentes: Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto? Et: Nunquid poterit nos introducere in terram patribus promissam? Quod autem dicit: Hodie, non loquitur Psalmista ad illos qui mortui sunt in deserto murmurando contra Deum, et increduli existendo, sed potius ad illos qui dominicæ prædicationis tempore fuerunt, apostolorumque, et usque ad finem sæculi futuri sunt. *Hodie, inquit, id est in die Novi Testamenti, vel omni tempore, quando dicitur hodie, nolite obdurare corda vestra; hodie namque pro sempiterno ponitur, donec mundus et vita præsens manet.* Sequitur: *Probaverunt et viderunt opera mea. Quadraginta annis.* Quod dicit: Probaverunt opera et mirabilia mea, non est ita intelligendum, ut dicatur: probaverunt, id est elegerunt causa gratiarum actionum, sed potius probatio hæc ad curiositatem est referenda et tentationem. Probaverunt, inquit, opera mea: hoc est, curiositatis causa exqui ierunt tentantes, utrumnam omnipotens essem. Sed quid factum est? Viderunt illa per quadraginta annos, et permanserunt ingrati. Potest quod dicitur, Quadraginta annis, et ad sequentia conjungi. Quadrage-

narius autem numerus mysticus in divina Scriptura habetur. Quadraginta diebus Dominus in deserto ieiunavit, ut triumpharet de illo per quem illi quadraginta annis murmuraverunt in deserto contra Deum: consummatique tot. A gloria victoriae in passione et resurrectione quadraginta diebus fuit cum discipulis, antequam caelorum altitudinem penetraret. Primis ergo quadraginta diebus tentationem hujus peregrinationis ostendit, posterioribus quadraginta diebus consolationem, qua consolandi sunt in patria: corpus enim ejus, id est Ecclesia, necesse est ut tentationes patiat in praesenti saeculo, ut postmodum pervenire possit ad gaudia patriae coelestis: tamen et in praesenti non deest ille consolator, qui dixit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi. Sequitur: *Propter quod*. Subaudi, quia tentaverunt me, causaque curiositatis quadraginta annis opera mea probaverunt. *Offensus sui generationi huic*. Plus est dici offensum, sive infensum, quam iratum: quoniam qui irascitur, facile potest ab ira revocari: qui vero infensus, sive offensus, aut vix, aut nullo modo potest placari. Ita omnipotens Deus offensus, id est valde et implacabiliter iratus fuit illis sexcentis milibus, qui perierunt in deserto. *Et dixi*. Ad Moysen, et Aaron, vel etiam ad Josue. *Semper hi errant corde*. Multis modis castigavit eos omnipotens Deus; sed illi semper corde erraverunt, a via veritatis et rectitudinis deviantes; quicumque enim voluntati Dei non obsecundat, errat a rectitudine justitiae. *Ipsi vero non cognoverunt vias meas*. Non cognoverunt dicit, hoc est non approbaverunt me, nec elegerunt actiones meas et praecepta mea. Vel, Non cognoverunt, quia noluerunt adhuc cognoscere, ut et tenerent et observarent illa. *Quibus juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam*. Si aliquando ponitur pro affirmatione, aliquando pro dubitatione, aliquando pro abnegatione, ut in praesenti loco pro non, et in psalmo dicente propheta: Si reddidi retribuentibus mihi mala: id est, non reddidi. Ordo verborum est: Non introibunt in requiem meam, sicut juravi in ira mea. Ira enim Dei vindicta illius est: loqui enim Dei magnam est: jurare vero nimis metuendum, cum enim omnis sermo illius pro juramento accipi debeat, quoniam verus est, dicitur aliquando jurare ad exaggerandam vim rei, et ut terrorem incutiat auditoribus. Sic dicitur et irasci more humano, cum semper ipse idem maneat, quatenus dum audimus illum iratum, metuamus peccare. Quod autem dixit: Non intrabunt in requiem meam, hic sicut supra dicitur est, geminam regulam debemus intelligere, unam scilicet terrenae promissionis promissam Abraham, quam illi perdidit propter infidelitatem suam, alteram vero vitam aeternam, de qua Apostolus spiritualiter loquitur, in quam non intrabunt Judaei in infidelitate manentes. *Videte, fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi a Deo vivo*. Hortatur iterum eos Apostolus blandiendo, vocans eos fratres, et dans consilium, quomodo intrare possint in requiem. Fratres

A mei carne, fratres etiam fide, videte, id est caveate, summaque diligentia attendite, ne forte sit in aliquo vestrum voluntas non bona, et cor malum incredulitatis discedendi a Deo vivo, sicut fuit in illis, qui erraverunt in deserto adorando idola, et pereatis sicut illi perierunt. *Sed exhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati*. Quia illis Judaeis scribebat, qui jam crediderant, et inter quos tales erant, qui alios in fide, spe, bonisque operibus exhortari poterant, ideo taliter loquitur: Exhortamini, inquit, vos invicem, et corrigite vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, id est omni tempore praesentis vitae, in quo est spatium poenitendi: si quisquam peccaverit, non desperet de venia quando vivit; nec obduretur aliquis vestrum fallacia peccati, id est desperatione, decipiente peccato infidelitatis, quasi per poenitentiam non possit promereri indulgentiam. Ille enim qui salutem perfecte non credit, solet plerumque in desperationem ruere; redditque causam, quare nemo debeat desperare de venia dicens: *Participes enim Christi effecti sumus*. Quid est, Participes Christi effecti sumus? Christo participamus et jungimur, utpote unum et in illo existentes: siquidem hoc participamus illi, quia ipse caput nostrum, et nos membra illius, coheredes et concorporales illi secundum spiritalem hominem, qui creatus est in ipso. In eo etiam participamus, quia corpus et sanguinem ejus sumimus ad redemptionem nostram, quapropter non est desperandum. *Si tamen initium substantiae ejus usque ad finem firmum retineamus, dum dicitur: hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*. Contra Deum per infidelitatem. *Quemadmodum in illa exacerbatione*. Subaudi, obduraverunt patres vestri corda sua. Initium substantiae dicit fidem Christi; per quam subsistimus et renati sumus, quia ipse est fundamentum omnium virtutum. Et bene substantiam eam vocat, quia sicut corpus anima subsistit et vivificatur, ita anima fide subsistit in Deo, et vivit hac fide, sine qua nihil est, unde dicitur per prophetam: Justus autem meus ex fide vivit. Et idem egregius praedicator: Sine fide impossibile est placere Deo. Substantia autem Christi appellatur fides, vel quia ab illo datur, vel certe, quia ipse per eam habitat in cordibus fidelium, juxta quod idem apostolus alias dicit, optando in interiore homine habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Tunc ergo veraciter Christi participes sumus, si fidem ejus usque ad finem mortis nostrae, vel usque ad diem judicii firmam retinuerimus, omni videlicet tempore, quando dicitur per prophetam: *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*. *Quidam enim audientes exacerbaverunt; sed non omnes qui profecti sunt ab Aegypto per Moysen*. Illius historiae tacite mentionem facit, quando reversis exploratoribus dixerunt murmurando: Utinam non introducat nos Dominus in terram illam! Josue autem et Calph glorificaverunt Deum, dicentes ad omnem

multitudinem : Potens est Dominus in fide. Ideoque nihil eis profuit quod audierunt, quoniam in eam intrare non meruerunt.

CAP. IV. . . . .

Post hæc verba exhortationis subjungens Apostolus, et dicens : *Ingrediemur enim in requiem ejus, qui credidimus, quemadmodum dixit : Sicut juravi in ira mea si introibunt in requiem meam.* Isto in loco ad completionem sensus necesse est adjicere aliquid. Ingrediamur, inquit, in requiem patriæ cælestis a Deo nobis promissam, ne forte dicatur nobis, si fuerimus increduli, quemadmodum illis qui non introierunt : Si introibunt, id est, non introibunt in requiem meam. Quibus verbis hortatur omnes intrare in requiem Domini, ne forte ob infidelitatem nobis dicatur, quod illis dictum est; nam sicut certum est, quod increduli non introibunt, sic certum fixumque habetur quod credentes introibunt. *Et quidem operibus ab institutione mundi perfectis.* Id est, ornatu mundi perfecto. *Dixit enim in quodam loco de die septima sic : Et requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis.* In Genesi dixit Deus per Moysen istud. His verbis vult Apostolus ostendere aliam esse requiem ad quam vocati sumus quam fuerat illa in Palæstina, ad quam Judæi vocati sunt. Non dicit nos intraturos in illam quæ fuit in Palæstina, sed ostendit illos non intrasse propter duritiam cordis sui, nec in Palæstinam, nec in requiem cælestem, dicit ergo de prima requie sic : *Requievit Dominus die septima ab omnibus operibus suis.* Requievit quidem a conditione novarum creaturarum, sed non requievit a gubernatione eorum quæ fecerat, et ut quotidie ex ipsis etiam nunc producat, unde Veritas in Evangelio Judæis dicit : *Pater meus usque modo operatur, et ego operor, non enim plus fuit Deum mundum ex nihilo creare, quam factum gubernare.* Præmissa ergo prima requie septimæ diei, in qua requievit Deus, subjungit secundam, quæ promissa est populo Dei, dicens : *De illa quidem quodam loco ita dixit Deus per Moysen. Et in isto.* Subauditur loco. *Rursum dicit : Si introibunt in requiem meam.* Si vero conjunctio, sicut jam supra dictum est, pro affirmatione, pro dubitatione vel pro abnegatione accipi potest, superius namque pro negatione duobus in locis posita est, ubi ait jurasse Deum propter incredulitatem illorum. Si introibunt in requiem meam, hoc est, non introibunt, hic vero pro affirmatione potest accipi, sub alio sensu, sicut Joann. Chrysostom. alique doctores exponunt, quasi diceret : *Si introibunt in requiem meam, subintelligitur, bene habebunt, et hoc de requie, quæ fuit in Palæstina accipe : Unde protinus addit : Quoniam ergo superest quosdam introire in eam, et ii quibus prioribus annuntiatum est, non introierunt, propter incredulitatem.* Quia pauci intraverunt in eam requiem, quæ fuit in Palæstina, id est, duo tantum, Caleph et Josue, ex omnibus illis qui de Ægypto exierunt, ideo dicit : *Quoniam superest, vel restat quosdam introire in requiem terræ repromissionis,*

et hi, id est sexcenta millia, quibus prioribus annuntiatum est, non intraverunt in eam, sed cadavera eorum prostrata sunt in deserto. *Itum terminat diem quemdam hodie in David dicendo : post tantum temporis, sicut supra dictum est : hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Ordo ve horum est, post tantum temporis, quod illi murmuraverunt, et mortui sunt in deserto, terminat, hoc est, statuit et definit Spiritus sanctus iterum quemdam diem, tempus videlicet Novi Testamenti dicendo per David, *Hodie, etc.* Ubi Apostolus ex persona prophetæ loquitur : *Hodie si vocem ejus audieritis : quasi diceret aliis verbis : O Judæi, concives mei, nolite putare quod istud quod David dixit : Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, ad illud pertineat, quod illi murmuraverunt in deserto, vel quod causa salutis illorum dixerit, qui jam mortui erant, quoniam ad aliud tempus pertinet, videlicet ad tempus novi Testamenti, a die enim murmurationis eorum in deserto multum tempus est usque ad David et usque ad nos, quibus David ista loquebatur, simulque considerandum diem pro tempore dominici adventus, novique Testamenti accipiendum. Et quod dixit : In David, tale est, quasi per David, mutans præpositionem more solito. Potest et ita intelligi, quod dixit : Terminat quamdam diem, hoc est, terminum et finem ponit Spiritus sanctus præteriti temporis, quod fuit a die murmurationis eorum, et dat initium alteri tempori, dicendo per David, *Hodie, sequitur : Nam si eis Jesus. Filius Nave, ductor populi Israelitici. Præstitisset requiem.* Subaudi veram. *Nunquam de alia loqueretur.* David. *Post hac die.* Id est deinceps, postquam illam adepti sunt. Hic ostendit tertiam quamdam requiem, de qua David dixit, *Hodie, etc., non illam significans ad quam Jesus filius Nave populum introduxit, sed aliam quamdam multo excellentiorem, ad quam non typicus Jesus, sed verus introducit quotidie eos qui sunt ejus : si enim Jesus filius Nave veram præstitisset requiem populo cujus ductor exstitit, nequaquam de alia requie loqueretur David postea. Certum est ergo quasi futurum est quosdam accipere requiem, quæ per illam significata est, quæ fuit in Palæstina. Itaque.* Subaudi, quia Jesus filius Nave non præstitit veram requiem populo, cui præerat. *Relinquitur.* Id est reservatur in futurum. *Sabbatismus populo Dei.* Credendi veraciter reservatur in futurum, vita scilicet æterna, quæ præcellit sabbatum legis, quoniam in illo requiescebant tantum corpora, in ista autem animæ populi Dei. Unde et sequitur : *Qui enim ingressus est in requiem ejus.* Dei omnipotentis, qui est vita æterna. *Etiam ipse requievit ab operibus suis.* Terrenis, omnibusque laboribus. *Sicut et a suis Deus.* Requievit die septima. Requies Dei perfectio operum illius intelligenda est, videlicet dum sexta die finita primordiali rerum creatione, in septimo cessavit a creatione novarum naturarum, per illam vero requiem Dei, quæ non est æterna, studiosè provocat nos, ut ad requiem æternæ beatitudinis illam, quam sabbatismum appellat, totis visibus anhelemus. Quisquis*

ergo istud Dei sabbatum intraverit, requiescit perpetuo ab omni labore et opere, sicut Deus requiescit a creatione novarum rerum. *Festinemus ergo ingredi in illam requiem : ut ne in ipsum quis incidat incredulitatis exemplum.* Magna quidem res et salutaris est fides, quoniam sine hac non est salvari possibile alicui, sicut scriptum est : Sine fide impossibile placere Deo. Sed ad salutem non sufficit sola fides, necessarium est enim operari per dilectionem fidei et conversari digne Deo, quia fides sine operibus mortua est. Considerans proinde Apostolus fidelitatem perpetuæ vitæ, hortatur dicens : *Festinemus fide recta, operatione sancta introire in illam requiem patriæ cœlestis nobis promissam, ne aliquis vestrum incidat in idipsum exemplum incredulitatis et desperationis, in quod illi ceciderunt.* Festinemus, inquit, quoniam non sufficit sola fides, sed debet addi et vita fidei condigna, sufficienter enim exemplo parentum nostrorum docemur, ne in idipsum incidentes, in quod illi ceciderunt, talia patiamur, qualia et illi passi sunt. *Vivus est enim sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti.* Apostolo dicente et hortante, festinemus ingredi in requiem patriæ cœlestis fide et operatione, ne aliquis nostrum incidat in idipsum infidelitatis exemplum, in quod illi ceciderunt, et non veniant nobis talia qualia illis venerunt, qui prostrati sunt in deserto, poterant illi Judæi respondere : Nequaquam nobis talia evenient, quia non habemus prophetas et iudices, per quorum ora nobis loquatur Dominus, sicut illi habuerunt, ideoque quidquid egerimus, excusabiles erimus. Ad hæc Apostolus volens ostendere eundem nos habere iudicem quem illi habuerunt, qui illos propter incredulitatem damnavit, dixit : Non est ita, vivus est enim sermo Dei et efficax. Sermo Dei Patris et verbum Filius est, qui potentialiter interfecit illa sexcenta millia in deserto ob suam infidelitatem, et quia ei noluerunt credere. Hic est sermo qui nunquam moritur, sed semper idem manet, juxta quod Psalmista dicit : Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient. Hic est sermo, qui de seipso dicit : Si quis sermonem meum servaverit, mortem non gustabit in æternum. Si enim illi sermonem Dei servassent recte credendo, et bene vivendo, viverent temporali, et æterna vita, terramque repromissionis intrarent. Similiter et nos, si servaverimus sermonem ejus, vivemus, requiemque cœlestem intrabimus. Iste sermo Dei Patris, qui semper vivit cum Deo Patre, et per quem omnia Pater judicat, efficax est, hoc est, ad operandum facilis, quia sine difficultate operatur : Ipse enim dixit, et facta sunt, et omnia quæcumque voluit fecit. Penetrabilior quoque est omni gladio ancipiti, hoc est, ex utraque parte acuto, quia gladius materialis utraque parte acutus, membra potest dividere a corpore, et penetrare secreta carnis, adeo ut animam a corpore faciat exire, ipsum quoque corpus in mortem redigat, sed tamen ipsam animam non potest dividere minutatim, neque secreta ejus penetrare; unde Dominus dicit : Nolite timere eos qui occidunt corpus, quia animam non possunt occi-

A dere. Sequitur. *Et pertingens.* Idem sermo Dei. *Usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis.* Anima vivimus, spiritu rationabiliter intelligimus, vita nobis carnalis cum bestiis communis est, ratio spiritalis cum angelis, et sunt quædam peccata quæ pertinent specialius ad corpus, ut est odium, ira, dolus, invidia, cæteraque hujusmodi, quæ sine actu corporis non constant, et quia corpus anima vivificatur, non incongrue per animam possumus intelligere peccata corporalia, per spiritum vero peccata spiritalia, quæ in secreto mentis versantur. Iterum per compages debemus intelligere cogitationes, quæ sibi invicem compaginantur, dum una alteram B subsequitur per medullas verò, subtiles intentiones. Et hoc est quod subjungit; Discretor cogitationum et intentionum cordis. Sermo ergo Dei Patris in tantum est efficax et penetrabilior omni gladio ancipiti, ut discernat inter opera carnis et opera spiritus, inter carnalia peccata et spiritalia, et inter cogitationes bonas malasve, et intentiones bonas et malas; potest enim cogitatio utcumque bona esse, et in entio mala: verbi gratia, ut sub comparatione loquamur : Et quædam vidua cujus possessio hæreditaria a fortiore invaditur; accedens autem ad iudicem legisque doctorem, deprecatur quatenus suscipiat ejus causam, sitque ei in auxilium, qualiter obtinere possit hæreditatem sibi abstractam, promittens ei aut centum solidos, aut etiam non modicam partem ejusdem hæreditatis; qui ingrediens ecclesiam Dei prosternit se in faciem orans et dicens : Deus æterne, qui omnia C juste judicas, et qui dixisti : Judicate populo, defendite viduam, præbe mihi auxilium hodie, quatenus causam hujus viduæ obtinere possim. Hæc dicens, cogitatio quidem et verba bona sunt, sed intentio nequam, quoniam nisi illi vidua aliquid promississet, quod ille speraret se accepturum, nequaquam causam illius suscepisset. Hanc subtilitatem cogitationum et intentionum cordis discernit et dijudicat sermo Dei, considerans quo animo vel quo desiderio quisque serviat in corde, tantum penetrabilis est ejus intuitus, ut omnia nostra quæ agimus, vel cogitamus, certius ab illo quam a nobis ipsis cognoscantur. Illum ergo habeamus in testimonium actuum nostrorum, cogitationumque vel intentionum prostratum, quem iudicem habituri sumus, timeamus ejus præsentiam, cujus scientiam nullatenus effugere valeamus, unde sequitur : *Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus, omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus.* Hoc est, præsentia illius. Quomodo ergo potest aliqua res illi incognita esse, a quo omnia facta sunt? Nec mirum si totus ubique totam suam agnoscat creaturam, hinc maxime terruit Apostolus Judæos dicens : Omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus. *Ad quem nobis sermo.* Ad quem filium. Nisi quia ipsi reddituri sumus rationem actuum nostrorum, simulque cogitationum et intentionum. *Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit celos Jesum filium Dei, teneamus spei nostræ confessionem.* Id est, fidem nominis ejus. Paululum in superioribus

de divinitate Filii Dei disserens, dixit : Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus. Nunquid autem, quia de carne loquitur, et de pontificatu disputat illius qui semetipsum obtulit in ara crucis causa nostræ salutis? ipse enim pontifex sive sacerdos, ipse et sacrificium. Pontifex namque dicitur, eo quod pontem et viam præbeat populo, et ipse Dominus viam rectitudinis nobis exhibuit, per quam ambulare debemus, dicens : Discite a me quia mitis sum et humilis corde. Et pontem ad patriam cœlestem perveniendi præstitit sanguine passionis suæ cum aqua baptismatis, vel quia ipse primus cœlos penetravit. Ergo Moyses ductor populi, cui promissa est requies transitoria, non intravit in requiem populo sibi credito promissam; unde et magnum pontificem eum appellat, qui habet æternum sacerdotium, semper vivens, ad interpellandum pro nobis; sic enim dixit de illo angelus ad Mariam : Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur, ostendens illum esse Filium Dei : dixit Jesum Filium Dei, quod nusquam de Moyse dicere voluit, sed potius eum famulum ejus dixit. Sequitur : *Non enim habemus pontificem qui non possit compati.* Sive condolare. *In infirmitatibus nostris.* Hoc est dicere, Non ignorat quæ nostra sunt, venit enim per viam humanæ conditionis per omnia sine peccato, quapropter non solum quia Deus est, et omnia novit, cognoscit infirmitatem fragilitatis nostræ, et potest misereri, verum etiam per hoc quod particeps factus est fragilitatis carnis absque peccato, et cognoscit, et indulgere valet. Multi pontifices ignorant eos qui in tribulatione sunt constituti, neque quæ sit tribulatio in quolibet sciunt : impossibile est afflictiones afflictorum nosse ei qui experimentum afflictionis non habuit et sensibiliter omnia non sustinuit; Pontifex autem noster competenter omnia sustinuit, quæ fuerunt illata humanæ miseriæ post peccatum primi hominis, et tunc interiora velaminis ad thronum paternæ majestatis ascendit, unde et sequitur : *Tentatum.* Subaudi, habemus pontificem. *Per omnia.* Tentamenta. *Pro similitudine carnis peccati absque peccato.* Tentatus est Christus multis modis per omnia tentamenta, sed non est superatus tentationibus, quin potius probatus victor exsistit. Tentamenta autem quibus tentatus est, hæc fuerunt, esuries, sitis, tentatio diaboli, persecutio Judæorum, sputa, accusationes, calumniæ, repulsio a propria gente, ad ultimum crucifixio, et mors. Tentatus est his modis siquidem in similitudine carnis absque peccato, sed cum veritate Christus veram carnem habuisset, quare dicit pro similitudine carnis illum esse tentatum? In hoc enim quia homo factus est, veram carnem habuit; in hoc vero, quia carnem peccati non habuit, sed absque peccato, similitudinem nostræ carnis habuit, quæ est caro peccati : nam peccatum non habuit, nec dolus inventus est in ore ejus. Quod si peccatum habere potuisset, haberet utique jam non similitudinem carnis peccati, sed in veritate carnem peccati : caro enim nostra caro peccati est, quia cum peccato concipimur, cum peccato nascimur. Illius

A autem caro non fuit peccati, sed munditiæ, et castitatis, atque innocentiae; quapropter non est tentatus in carne peccati, ut peccatum faceret, sed in similitudine carnis peccati, ut absque peccato maneret. *Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno.* Quia pontificem habemus qui scit compati infirmitatibus nostris, per hoc quod omnia similia sustinuit, et potest adjuvare, per hoc quod Deus est, qui jam penetravit propria virtute cœlorum altitudinem, hortatur Apostolus accedere nos ad thronum ejus cum fiducia, et dicit : *Adeamus, mente et contemplatione, per fidem quocumque bonis operibus exornatam, ad thronum gratiæ, hoc est, ad fidem Filii Dei, qui nobis datus a Deo Patre; et qui sedet in plenitudine paternæ majestatis, gratis potest nobis dimittere peccata nostra : gratia namque Dei Filius illius appellatur nobis gratis donatus.* Juxta quod idem apostolus in hac ipsa Epistola manifeste dicit : *Ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.* Et quare debeamus accedere ad thronum ejus fide et devotione, subdit, inquit : *Ut misericordiam consequamur, id est remissionem peccatorum, et gratiam donorum Spiritus sancti, sive indulgentiam inveniamus in auxilio opportuno, id est in præsentis sæculo; nunc enim opportunum est tempus auxilii et misericordiæ illius, de quo Apostolus alias dicit : Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Et de quo propheta : *Tempore (inquit) accepto exaudi vi te.* Cum enim in præsentis sæculo misericordiam suam præstitit dimittendo ei peccata, et gratia donorum spirituum recipiet illum, utique in futuro regno cœcum regnare permittit, et quia pontifex noster est, sedens in throno gloriæ paternæ, omnia tribuit, quæ nobis ad salutem venire certissimum est.

CAP. V. *Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis quæ ad Deum pertinent, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis. Qui possit condolare iis qui ignorant et errant : quoniam et ipse circumdatus est infirmitate, et propterea debet, quemadmodum et pro populo, ita etiam et pro semetipso offerre pro peccatis.* In his verbis quædam ponit Apostolus communia Christo et sacerdotibus legis veteris : nam quod ait, *Omnis pontifex ex hominibus assumptus, sicut Aaron, et Christus pro hominibus constituitur in his officiis quæ ad Deum pertinent, orando pro illorum salute; hoc commune est Christo et illis sacerdotibus : pontificis enim est officium inter Deum stare et populum, Deum deprecari pro populi delictis. Hoc Christus, per hoc quod homo et Deus est, fecit, seipsum offerens pro peccatis nostris, semper vivens ad interpellandum Deum Patrem pro nobis. Semel quidem ex hominibus assumptus, semper pro omnibus interpellat. Iterum quod dicit : Ut offerat dona et sacrificia pro peccatis, ex parte commune est, et ex parte minime, atque dissimile : nam in hoc, quia Christus sacrificium obtulit pro populi delictis, quod et illi agebant, communio est; sed in hoc quod ille pro se non obtulit, sicut illi pro suis*

delictis offerebant sacrificia, boves scilicet, arietes, hircos et cætera talia : Christus vero rationale animal pro totius mundi salute, hoc est seipsum, qui est Agnus, juxta quod Joannes dicit : Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi, et reliqua quæ sequuntur, jam non sunt communia; etenim quod dicit : Qui possit condolere his qui ignorant et errant, quoniam et ipse circumdatus est infirmitate carnis, in qua tentari potuit per omnia similitudine carnis peccati abque peccato. Illic jam excellentia est, pertinens ad Christum, de qua paulo superius plenius disseruimus; per hoc enim quod similia passus est, potest compati, et per hoc quod Deus est in utraque substantia, potens est insereri. Quod vero adjunxit, Et propterea debet, quemadmodum et pro populo, ita etiam et pro semetipso offerre pro peccatis, hoc est ad sacerdotes legales, sive nostri temporis magis pertinet quam ad Christum, qui peccatum non fecit. Potest et illud quod dixit, Quoniam et circumdatus est infirmitate, referri ad sacerdotes legis, sive nostros; ita ut infirmitas accipiatur pro peccato, et quia ipsi circumdati sunt infirmitate carnis, hoc est peccato, indigent ut pro populo, ita et pro se offerre. His verbis ostendere voluit Apostolus quid sit ille pontifex, et demonstrare quæ pertineant ad pontificem, et quod sit ejus ministerium, et quæ sint signa pontificatus, videlicet ut offerat dona et sacrificia pro peccatis, sciens condolere his qui ignoranter errant; ac deinde disputare aggressus est, quomodo quis ad sacerdotium accedere debeat, dicens : *Nec quisquam sumit sibi honorem Sacerdotii. Sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron.* Subaudi, vocatus est signo florentis virgæ, sive signo incendii illorum qui ejus pontificatus invidentes dignitatem sacerdotii affectando invadere moliebantur. Illis enim duobus signis ostensis, demonstratus est sacerdos a Deo electus. Confundit autem ac percutit heatus Apostolus sacerdotes cupidos honoris ac sacerdotii avidos, qui sponte se immittunt et ingerunt ad ministerium sacerdotale, non vocatione Dei vel voluntate, sed potius interventu munerum, quia non pro populi salute, sed pro ambitione sæculi hoc agunt. Sic et Christus non semetipsum clarificavit, ut pontifex fieret : sed qui locutus est ad eum, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Glorifico, honorifico, clarifico, tria quidem sunt verba unum sensum habentia, quod Græce pro Latino positum habetur δοξάζω : nam quod in Evangelio evangelista dixit Dominum dixisse : Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est, hic Apostolus glorificationem nominavit. Christus ergo semetipsum non glorificavit sive clarificavit, ut a semetipso pontifex fieret, pontificatusque honorem haberet, quia non erat a semetipso, et hoc est quod ipse Dominus in Evangelio dicit, Non veni a meipso, sed ille me misit. Et iterum : Gloriam meam non quero; et : Est Pater meus qui glorificat me. Sicut ergo a semetipso non venit quia a seipso non erat, suamque gloriam non quærebat, ita non seipsum clarificavit, ut pontificatus honorem a seipso haberet, sed a Patre clarificatus est ad eum die baptismatis

A dicente : Illic est Filius meus dilectus. Quæ glorificatio sive clarificatio multo ante per prophetam, Spiritu sancto inspirante, prædicta est, loquente in persona Filii Dei et dicente : Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et quia omnipotenti Deo omnia futura quæ iam præterita aut præsentia sunt, quod ei post baptismum dicturus erat, quasi jam dictum habebat : quapropter præterito tempore usus est inquam : Dominus dixit ad me. Nomine autem Domini Deum Patrem intelligere debemus, et ut in Christo unam personam esse credamus, adjecit : Ego hodie genui te : hoc est dicere, quod proprie Deo competit. Sequitur : *Quemadmodum et in alio loco dicit, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Ex superiori versiculo ista pendent, ubi dicit Apostolus : Quia Christus non semetipsum clarificavit, ut pontifex fieret, sed Deus Pater, qui locutus est ei, Filius meus es tu, ipse clarificavit eum. Quemadmodum et in alio loco psalmi dicitur ad Filium : Tu es sacerdos in æternum, etc. Considerandum autem, Christum non esse sacerdotem secundum id quod genitus est a Deo Patre ante omnia sæcula, coæternus gignenti et consubstantialis, verus Deus manens apud Patrem, sed secundum hoc quod natus est ex utero virginali, in fine temporum homo factus non propter victimam quam pro nobis obtulit, a nobis acceptam carnem videlicet et sanguinem suum. Sed quare secundum ordinem Melchisedech, et non secundum ordinem Aaron dicatur existere sacerdos, diversæ causæ existunt, et prima quidem est quia Melchisedech secundum legalia mandata non fuit sacerdos, sed secundum ejusdam singularis sacerdotii dignitatem panem offerens Deo, non brutorum animalium sanguinem : in cujus ordine sacerdotii Christus factus est sacerdos, non temporalis, sed æternus : nec offerens victimas legales, sed instar illius panem et vinum, carnem videlicet et sanguinem suum, unde dixit : Caro (inquiens) mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. Ista quoque duo munera, panem videlicet et vinum, commisit Ecclesiæ suæ in memoria sui offerenda : unde patet sacrificium pecudum periisse, quod fuit ordinis Aaron, et illud manere potius, quod fuit ordinis Melchisedech, quia Christus D corroboravit, et Ecclesiam tenere docuit. Secunda causa est, quia Melchisedech rex et sacerdos fuit, unctusque fuit non oleo visibili, sicut sacerdotes legis, sed oleo Spiritus sancti, et Christus hæc gemina dignitate insignitus manet : nam quod regiam dignitatem possident, ipse manifeste dicit : Ego autem constitutus sum rex ab eo, id est a Deo Patre. Et post resurrectionem suam dicit : Data est (inquit) mihi omnis potestas in cælo et in terra. Psalmista quoque dicit ad Deum Patrem : Deus, judicium tuum regi da. Quod vero sicut sacerdos existat, satis patet quoniam seipsum obtulit in ara crucis pro nobis, et nunc interpellat Deum Patrem pro nostra salute; quodque etiam unctus sit, non oleo visibili, sed plenitudine Spiritus sancti, Psalmista nobis innuit di-

cens ad ipsam : O Deus, unxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis : hoc est, plenitudinæ Spiritus sancti. Tertia quoque causa est, quare secundum ordinem Melchisedech, et non secundum Aaron Christus dicatur sacerdos : videlicet quia, sicut de Melchisedech semel legitur in divina Scriptura, et de ejus sacerdotio : Ita Christus semel seipsum obtulit immolandum pro nobis. Sequitur : *Qui in diebus carnis suæ preces supplicationeque ad eum, qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido et lacrymis offerens.* Ad Deum, id est ad Deum Patrem. Dies carnis Domini nostri, dies sunt in quibus carnem sumpsit, in quibus natus est et passus, et in quibus mortale corpus inhabitavit : omnia autem quæ ipse egit in carne, preces supplicationesque fuerunt pro peccatis generis humani : sacra vero sanguinis ejus effusio clamor validus : in quo, *Exauditus est.* A Deo Patre. *Pro sua reverentia.* Hoc est propter voluntariam obedientiam et perfectissimam charitatem. Nonne cum lacrymis preces fundebat, dicens : Tristis est anima mea usque ad mortem ; et, Pater, transfer calicem istum a me ? Et quia voluntarie fuit obediens Deo Patri usque ad mortem, exaudivit illum, die tertia resuscitando : juxta quod Paulus apostolus dicit : Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Dicitur autem fuisse preces supplicationesque, non timore mortis quam sponte suscipiebat, sed potius causa nostræ salutis voluntatem paternæ dispensationis præposuit voluntati carnis suæ : ut veram ostenderet in seipso naturam humanitatis nostræ. Notandum autem quia reverentia, secundum sententiam Cassiodori, accipitur aliquando pro amore, aliquando pro timore : hic vero pro summa ponitur charitate, qua Filius Dei nos dilexit, et pro summa obedientia, qua fuit obediens Patri usque ad mortem. *Et quidem cum esset Filius Dei, didicit ex his quæ passus est obedientiam, et consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ : appellatus a Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech.* Cum esset (inquit) filius in veritate, dedit obedientiam ex his opprobriis et tormentis quæ passus est, hoc est voluntariam exhibuit Patri obedientiam ex parte humanitatis ; hanc obedientiam quam hic dedisse Filium Dei dicit Apostolus, hoc est voluntarie suscepisse, alio loco ostendit, ubi ait : Cum in forma Dei esset, semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, factusque obediens Patri usque ad mortem. In eo vero quod ait, Et consummatus, id est perfectus in sacerdotio omni que obedientia factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ : quantum lacrum sit ostendit ejus passio ejusque obedientia, quæ omnibus credentibus sufficit ad vitam æternam. Sequitur : *De quo.* Non de Melchisedech, sed de Christo. *Nobis grandis sermo, et ininterpretabilis ad dicendum.* Non incarnationis culpa cum revelata sunt mysteria a seculis abscondita, sed potius illorum tarditate, quia imbecilles, id est infirmi in fide, et fragiles sensu ad intelligenda profunda mysteria, qui etiam pro tempore magistri debuerant esse : unde

A et ipse reddit causam, dicens : *Quoniam imbecillos facti estis ad audiendum.* Ac deinde subjungit : *Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus.* Sub quo pene ab initio legem habuistis et prophetas. *Rursum indigetis, ut vos doceamini.* A me aliisque apostolis. *Quæ sint elementa exordii sermonum Dei : et facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.* Ad eos loquitur qui diu morantes in lege exercitatum sensum debuerant habere de adventu Christi per dicta legis et prophetarum, per gratiam quoque, quæ per eum credentibus allata est. Qui certe cum debuissent magistri esse gentilium, propter tempus præteritum, in quo omnia superius memorata habuerunt, rursum indigebant ut docerentur ab illo cæterisque apostolis, quæ sint elementa exordii sermonum Dei. Elementa dicuntur quasi elevamenta, eo quod ex ipsis cætera originem sumunt, initia videlicet, et fundamenta creaturarum. A quibusdam etiam dicuntur elementa peti, quasi fabricamenta, ab eo quod est elementum, elimas, quasi ex eis fabricata sint omnia. Hic autem elementa, sive elevamenta duobus modis possumus intelligere, scilicet ipsos characteres et pronuntiationes litterarum, a quibus exordium sumunt sermones, vel certe ipsa initia et fundamenta fidei, quasi diceret, Hoc indigetis, ut doceamini quæ sint elementa litterarum vel initia fidei, cum debueritis profunditatem mysteriorum intelligendo scrutari, et perfecti esse in fide. Facti estis (inquit) quasi infantes quibus lacte opus sit, id est simplici doctrina, non solido cibo, id est perfecta doctrina profundisque mysteriis : beatus enim Apostolus habet consuetudinem ut simplicem doctrinam lactis nomine designet, perfectam autem solidum cibum appellat, unde dicit Corinthiis minus perfectis : Lac vobis dedi, non escam, quia necdum potestis capere. Lac ergo simplicis doctrina est, incarnatio Filii Dei, passio, resurrectio illius, ascensio ad cælos. Solidus vero cibus perfecti sermonis est mysterium Trinitatis, quomodo tres sint in personis, et unum in substantia deitatis. Sed qui non potest intelligere quod Evangelista ait, Verbum caro factum est et habitavit in nobis : quomodo poterit ad altitudinem ejus pervenire ubi ait, In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum ? Sequitur. *Omnis enim qui lactis est particeps.* Id est simplicis tantum doctrinæ. *Expers est sermonis justitiæ.* Hoc est alienus est a discretionem perfectæ justitiæ, quia nondum potest penetrare arcana mysteriorum, nec scit ut expedit discretionem facere inter bonum et malum. Redditque causam quare. *Parvulus (inquit) enim est. Sensu et intellectu. Perfectorum autem. Hominum. Est solidus cibus.* Id est, qui perfectos habent sensus. Illis pandunt alta et obscura mysteria de divinitate omnipotentis Dei, unde et sequitur : *Eorum. Dico esse solidum. Qui pro consuetudine. Electionis. Exercitatos habent sensus. Hoc est studiis litterarum extensos. Ad discretionem boni et mali.* Non ad discretionem hæreticæ pravitatis. Sicut parvulus inter cibum et cibum discernere nescit

et sæpe in noxiis sumendis cibus periclitatur, si non prohibetur a seniore : ita indoctus quisque qui discretionem doctrinarum nescit, facile decipitur atque in errore periclitatur. Qua propter dicit : Quia omnis qui lactis est particeps expertus est sermonis justitiæ : quod enim in lacte et solido cibo, hoc in indocto et sapiente differt. Sicut lac parvulis congruit, et solidus cibus ætate perfectis, ita indoctis humilis sermo, et sapientibus arcanum mysterium nosse convenit, qui exercitatos habent sensus studio lectionis. Ex usu siquidem lectionis, frequenti meditatione divinarum Scripturarum efficiuntur sensus nostri exercitati et extensi ad majora intelligenda. Unde Psalmista beatum dicit esse virum qui in lege Domini meditabitur die ac nocte.

CAP. VI. *Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem ad perfectionem feramur.* Quapropter, quia exercitatos sensus decet nos habere in lege Domini, intermittentes sermonem inchoationis Christi, ad profunda et alta mysteria divinitatis ejus ducamur. Sermonem inchoationis Christi vocat initium fidei, instructionem videlicet de nativitate Christi humane, de passione ejus, de resurrectione, ascensione, et gratia baptismatis : sicut enim eum qui litteris imbuendus est elementa litterarum oportet primum audire, sic et Christianus primo omnium de his debet instrui, et postmodum ad mysteria divinitatis venire. *Non rursus facientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis et fidei ad Deum.* Fundamentum pœnitentiæ vocat, unde primum instrui debet qui baptizandus est, si tamen ad ætatem intelligibilem pervenit : hoc est, ut credat Dominum Jesum Christum genitum ex Deo Patre ante omnia sæcula, natum de Virgine in fine temporum pro salute generis humani s.æe semine viri, passum, mortuum, resurrexisse tertia die, ascendisse ad cœlos, venturum ad judicium, ut reddat unicuique secundum opera sua, resurrectionem corporum, incommutabilitatem animarum : bonos in gloria, malos in pœna manere : omnipotentem Deum Trinitatem habere in personis, unitatem in substantia : postquam omnia ista confessus fuerit se credere, debet confiteri peccata sua, sicque injungenda est ei pœnitentia aut quadraginta, aut viginti, aut etiam septem dierum, sicut in passionibus sanctorum legimus : ac debet deinde baptizari abrenuntians diabolo et omnibus pompis ejus, omnibusque operibus ejus. Baptizatus vero debet plenius instrui de divinitate, ut credat Patrem ingenitum, Filium genitum, Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum, sed ab utroque procedentem ; regulam quoque vivendi secundum doctrinam evangelicam atque apostolicam, quæ debeat agere bona, et quæ vitare mala. Quia ergo Judæi, quibus Apostolus ista scribebat, jam baptizati erant, jamque fundamentum superius descriptum perceperant, hortatur illos ad ista majora tendere, et opus non esse ut iterent illud fundamentum pœnitentiæ, quod ideo sic vocat, quia, sicut dictum est, baptizando pœnitentia prius injungebatur. Unde in Actis apostolorum Paulus dicit Judæis ad fi-

dem concurrentibus : Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum. Non debet (inquit) esse necesse ut iterum jiciamus fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis : et fundamentum fidei per quam acceditur ad Deum, quod in vobis jactum est antequam ad baptismi gratiam venissetis. Pœnitentiam ab operibus mortuis agere, est ipsa opera mala per pœnitentiam delere, quæ animam mortificabant ; opera namque mortis sunt peccata : nam sicut anima vivificatur fide aliisque virtutibus, ita infidelitate moritur et peccatis. Sequitur : non rursus facientes fundamentum. *Baptismatum doctrinæ.* Fundamentum baptismatum doctrinæ est institutio et doctrina baptismatis, videlicet quid contineat in se baptismus, et quid conferat ad fidem accedentibus. Sed quod dixit plurali numero baptismatum fundamentum, pro varietate accipientium posuit, non quod plura baptismata debent intelligi, sed unum : quia sicut unus est Deus et una fides, ita et unum baptismum. *Impositionis quoque manuum.* Fundamentum non debemus rursus jacere. Impositionem manuum appellat, per quam plenissime ereditur accipi donum Spiritus sancti, quod post baptismum ad confirmationem unitatis in Ecclesia a pontificibus fieri solet. His igitur in Ecclesia perceptis, fides resurrectionis et judicii futuri habenda est. Unde subjungit Apostolus dicens : *Ac resurrectionis mortuorum, et judicii æterni.* Fundamentum non debetis rursus jacere, ut iterum instruamini de fide generalis resurrectionis et judicii æterni, quod dabitur justis, pariterque injustis : quasi jam non sitis de istis instructi. Notandumque ad omnia semper subaudiendum esse, non rursus. *Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus.* Hoc est, et ad majora vos ducemus, et de his omnibus quæ enumeravimus plenissime docebimus vos, ut non sit iterum necesse ex toto et a capite ponere fundamentum. Ne vero ullatenus quis secundum vel tertium æstimaret post peccata fieri baptismum, mox subintulit, dicens : *Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati.* Sub luce sancti Spiritus in baptisate fidei. *Gustaverunt etiam donum cœlestis.* Hoc est remissionem perceperunt in baptisate, sive communicaverunt corpori et sanguini Domini post baptismum. *Et participes facti sunt Spiritus sancti.* In distributionibus scilicet donorum. *Gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum.* Id est, doctrinam evangelicam intellexerunt. *Virtutesque sæculi venturi.* Hoc est glorificationem, resurrectionem, vitamque futuram. *Et prolapsi sunt.* A fide Christi, negando illum : aut etiam ad criminalia prolapsi peccata. *Renovari iterum ad pœnitentiam.* Hoc est, novos fieri per pœnitentiam : subauditur a superioribus, impossibile est : impossibile est (inquit) iterum renovari posse eos per pœnitentiam et per baptismum, qui postquam omnia superius memorata perceperunt, prolapsi sunt ad immunditiam criminalium peccatorum, aut etiam ad infidelitatem. Non dixit : Difficile est, sed, impossibile. Quod enim difficile utcumque potest agi : impossibile vero est, quod nullo modo fieri potest. Quid ergo? exclusæ est pœ-

nitentia post baptismum, et venia delictorum? Absit: A duo siquidem sunt genera poenitentia: unum quidem ante baptismum, quod deprecatio baptismi potest appellari: de quo superius diximus, quia injungitur illis qui instruuntur antequam ad baptismum perveniant: quam B. Apostolus hic excludit, dicens: Non posse iterum renovari per poenitentiam, quatenus poenitentia facta iterum baptizetur. Alterum autem genus poenitentia est, per quod post baptismum delentur peccata: quod B. Apostolus non excludit. Terret ergo omnes, ut timeant post baptismi gratiam gravioribus peccatis se implicare: quia non potest fieri secunda renovatio per lavacrum baptismatis. Nam sicut Christus semel mortuus et semel resurgens jam non moritur, ita semel gratia baptismatis agenda est, nec potest iterari: nisi dubium fuerit utrumnam quis captus ab hostibus sit baptizatus. Renovari autem dixit novum fieri; novum autem facere hominem, sacri baptismatis est, de quo Propheta dicit: Renovabitur sicut aquilæ juvenus tua. Impossibile est, inquam, iterum renovari posse aliquem per poenitentiam, quæ sit per baptismum, ad hoc ut iterum baptizetur, poenitentia expleta: quia ea quæ supra memorata sunt, perceperunt, virtutes sæculi venturi gustaverunt. Quod dixit: Gustaverunt virtutes sæculi venturi, tale est ac si diceret: Si cognoverunt, quod in resurrectione venturi sunt electi sicut angeli Dei in cælo, quod et justii fulgebunt sicut sol in regno Patris sui, nullo modo possunt iterum renovari per poenitentiam et baptismum iteratum, si peccaverint criminale peccatum, sicut in primo baptismate novi effecti sunt: erant enim qui volebant baptismum iterare, dicentes: Quidquid peccaverò, non est mihi curæ, quoniam præcipiam me baptizare rursus, et renovabor totus, sicut prius. Quod Apostolus ex toto denegat nullo modo posse fieri, et quia virtus baptismatis in cruce et in sepultura Christi maxime constat, proinde subjungit: *Rursus crucifigentes sibi metipsos Filium Dei, et ostentui habentes.* Tamen non ideo denegatur poenitentia, quia licet non renoventur in baptismate iterum, indulgentiam tamen videbunt accipere per confessionem peccatorum, per humilitatem, per poenitentiam, per elemosynam, si habetur facultas, et si dimiserint fratribus in se peccantibus. Hoc est, qui iterum baptizari volunt et derisioni habere, hoc est enim ostentui habere: sed non potest fieri, quoniam sicut Christus semel mortuus est carne in cruce, ita et nos semel morti possumus in baptismate pro peccato. *Terra enim sæpe supervenientem bibens imbrem, et generans herbam opportunam illis a quibus colitur, accipit benedictionem a Deo.* Hoc paradigmate Judæos arguit, qui sæpe biberunt imbrem cælestis doctrinæ, sed nunquam germina fidei honorumque operum protulerunt. Ponit autem primum comparisonem de bona terra, ac deinde de mala: Terra (inquit) bibens imbrem: id est, bonæ voluntatis anima accipiens gratiam Spiritus sancti imbremque divinarum eloquiorum, et generans herbam opportunam, hoc est virtutes fidei quæ perfectam proferens: suis prædicato-

ribus, a quibus excolitur, sive sibi met ipsi, accipit benedictionem vitæ æternæ, vel abundantiam virtutum, ut ferat fructus trigésimos, sexagesimos, pariterque centésimos: nihil enim opportunius fide perfecta in Filium Dei cum vita optima. Proferens ergo Apostolus de anima florenti virtutibus hoc exemplum, Deique benedictionem dignam, mox subjungit aliud paradigma de illa quæ suam negligit salutem, dum frequenter imbrem cælestis doctrinæ posset suscipere. *Proferens autem spinas et tribulos, reproba est et maledictioni proxima.* Per spinas et tribulos punitiones peccatorum possumus intelligere, quibus pugitur anima: de quibus Dominus Adæ dixit: Terra tua spinas et tribulos germinabit tibi, id est, caro tua punitiones peccatorum, et aculeos vitiorum proferet tibi. Sive spinas et tribulos, curas superfluas, sollicitudinesque istius sæculi debemus accipere: de quibus Dominus dicit in Evangelio: Curæ ergo istius mundi et sollicitudines divitiarum, terra reproba est, hoc est, laude indigna, et maledictioni proxima. N tandemque, quia non dixit, Maledicta est, sed, Maledictioni proxima: quændiu enim reservatur ad poenitentiam, quasi non est maledicta; sin vero poenitentiam noluerit agere, jam maledicta erit. Unde sequitur: *Cujus consummatio.* Id est finis illius animæ in prævo opere et perseverantia mala usque ad exitum vitæ. *In combustionem.* Subaudi, ignis æterni erit. Nunc quidem quændiu spatium poenitendi habet, maledictioni est proxima, sed si permanserit in iniquitate sua, combustioni æterni supplicii subiacebit: hæc enim combustio non erit nisi iis quæ usque in finem permanserint in peccatis suis: quia, In quacunque die conversus fuerit peccator, vita vivet et non morietur. Postquam sufficienter increpavit eos, terruit ac percussit, blandieudo alloquitur eos, ne desperatos redderet; sed tamen neque in omnibus adulatur, neque in omnibus percutit: dicit ergo: *Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora et viciniore salutis, tametsi ita loquamur.* Quia non habuit unde ad præsens laudaret, laudat eos de spe futurorum, quam habebat de illis: quasi diceret, Non dicimus veluti putantes vos spinis plenos, sed timentes ne tales efficiamini: melius est enim vos verbis terreri, quam ut rebus doleatis: optima quæque operanda a vobis confidimus, vestræque salutis proficua, quamvis ita loquamur. Nam quod superius diximus, scilicet de reproba terra, et combustioni proxima, non de vobis hoc diximus, quia meliora de vobis credimus; reduxit quoque eis præterita bona illorum in memoriam, quatenus ex præteritis posset adducere ad bona quæque. Ideoque subjungit: *Non enim injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri et dilectionis, quam ostendistis in nomine ejus.* Ecce quomodo recreavit animos eorum, et confortavit, præterita bona opera ad mentem revocans. Quia in omnipotentem Dominum oblivio non cadit, ideo non obliviscitur operum et laborum fidelium suorum. Et in hoc est justus, quia remunerat electos suos pro se laborantes: si enim oblivisceretur operum illorum,

nec eos remuneraret, utcumque injustas putaretur: **A** rante per semetipsum. Si, promittente Deo, iniquum quod omnino nefas est dicere: unde Apostolus: Non (inquit) injustus est Deus, ut obliviscatur operis laborisque vestri, dilectionis quam ostendistis pro amore nominis ejus in invicem et in omnes. *Qui ministrastis sanctis, et ministratis.* Adhuc secundum vestrum posse. De illis sanctis dicit qui venientes ad fidem Christi, exspoliati sunt a Judæis: quos laudat in hac Epistola, dicens, Rapinam honorum vestrorum cum gaudio suscepistis; et de quibus Isaias ante prædixerat: Et qui recessit (Inquens) a malo, Judæorum prædæ patuit. Istitis talibus exspoliatis, ii qui non fuerant exspoliati, prout poterant, ministrabant. Quale vero, quantumve desiderium haberet de salute eorum, sequentibus verbis ex parte exprimit, dicens: *Cupimus autem unumquemque vestrum eandem ostendere sollicitudinem.* Subaudi, quam tertio habuistis. *Ad expletionem spei usque ad finem.* Vitæ vestræ: sive de die judicii. *Ut non segnes efficiamini.* Hoc est, desides et pigri in bono opere, et in mandatis Dei perficiendis. Desideramus (inquit) vos non tantum circa verba, sed etiam in virtutibus conversari: non quasi vestra propria culpantes, sed ut de futuris solliciti admonentes: hoc est, quales fuistis primum, tales cupimus et modo esse, et in futurum. Et non dixit, *Volo: quod est auctoritatis divinæ; sed quod erat paternæ dilectionis: hoc est, Cupimus unumquemque eandem erga fratres semper ostendere maximam curam, quam olim habuistis ad completionem spei humanæ, æternam resurrectionem.* Expletio enim spei est adeptio rerum quas nos consecuturos speramus. *Verum imitatores.* Cupimus vos esse. *Eorum qui fide et patientia hæreditant promissiones.* Hortatur iterum eos ut fide non ficta et patientia perfecta expectent promissiones Dei, et hæreditatem quam sanctis suis promisit: quod dupliciter accipi potest, scilicet ut referatur ad patriarchas et sanctos Veteris Testamenti, qui multas promissiones acceperunt de Christo, et hæreditatem terræ repromissionis, qui fidem habentes perfectam, qui crediderunt Deum implere posse quæ promisit; et patientiam solidissimam, quia non in se, sed in filiis suis promissiones expectaverunt implendas, meruerunt amici Dei esse, et in filiis suis easdem repromissiones hæreditare. Potest et ad apostolos aliosque sanctos referri, qui per fidem et patientiam meruerunt consequi et hæreditare promissiones æternæ benedictionis a Domino sibi et omnibus promissas fidelibus. *Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit majorem, per quem juraret, juravit per semetipsum, dicens: Nisi benedicens benedicam te et multiplicans multiplicabo te.* Ut firmiter corroboraret ea quæ superius dixerat de sanctis, quod hæreditaverunt promissiones Dei fide et patientia, idcirco utitur exemplis; sed mira sapientia ejus, aliquando enim laudibus extollendo blanditur eis, aliquando midis terret: nam in superioribus terret eos, ne infideles essent, et minus creduli promissionibus Dei, nunc autem exemplis hortatur ad poenitentiam et fidem, ut indubitanter credant, non solum Deo dicente, verum etiam ju-

est non credere, quam impium est Deo jurante fidem non accommodare! Juravit autem Deus Pater Abraham per semetipsum: quia neminem habuit majorem per quem juraret, dicens: Nisi benedicens benedicam te, etc. Repetitio verbi confirmatio est rei. Nisi in hoc loco affirmative ponitur pro certe sive pro quia: et est sensus: Certe semper benedicam te in filiis tuis, semperque multiplicabo te. *Et sic longanimiter serens, adeptus est repromissionem.* Hoc est diu per patientiam credendo, sustinens consecutus est promissionem in filiis suis de terra repromissionis, quam eis promisit, dicens: Terram hanc tibi dabo, et filiis tuis. Et insuper promissionem de Christo, de quo ait: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Sequitur: **B** *Homines enim per majorem sui jurant, et omnis controversiæ eorum finis ad confirmationem est juramentum.* Quasi diceret, Si hominibus in futurum creditur, de quibus per Prophetam dicitur: Omnis homo mendax, quanto magis Dei juramento credi oportet, qui est veritas, et nec falsi nec mentiri potest, et cui insuper sine juramento credi oportet! Homines (inquit) per majorem sui jurant, hoc est per Dominum, qui est eorum creator. Juramentum quoque est finis omnis contentionis eorum ad confirmationem: quia per juramentum credendum est, nec debet postmodum querela fieri juramento completo, sed finis contentionis debet esse juramentum sub confirmatione. *In quo.* Subaudi juramento: vel propterea quia confirmatio rei juramentum est. *Volens Deus ostendere abundantius immobilitatem consilii sui pollicitationis hæreditibus.* Id est patribus, sive promissionis hæreditibus. *Interposuit jusjurandum, ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus.* Id est, firmiter illi credimus. *Qui confugimus.* Credendo. *Ad tenendam propositam spem.* Hoc est, ad accipiendam promissam remunerationem. Duas res immobiles hic debemus accipere promissionem Dei de Christo, qua dixit: In semine tuo benedicentur omnes gentes; et jusjurandum illius, quod dixit: Per memetipsum juravi tibi: promissio enim illius immobilis est, quia non potuit mutari, et juramentum illius veridicum. *Quidam etiam unam rem immobilem intelligi volunt, promissionem et juramentum illius: alterum autem completionem ipsius rei.* **D** *Propositam vero spem dicit veritatem rerum gestarum, promissionem videlicet patriæ cœlestis, ad quam percipiendam confugimus per fidem: Quam spem sicut anchoram habemus animæ istam ac firmam.* Sicut anchora jactata in navi non permittit eam circumferri, nec periclitari, licet venti commoveant eam, sed jactata firmiter tenet navem inter procellas et fluctus, ita fides spe futurorum bonorum roborata firmat mentem nostram inter prospera hujus sæculi et adversa, et introducit nos in speciem rerum, quam modo fide et spe tenemus. Ideoque addidit Apostolus, dicens, *Et incedentem usque in interiora velaminis.* In interiora velaminis vocat secreta regni cœlorum, et gaudia patriæ cœlestis: velum enim quod erat ante sancta sanctorum significat cœ-

lum : quæ vero erant intra velum, secreta regni cœlorum : spes autem interiora velaminis penetrat, dum mentis contemplatione futura bona conspicit, dum cœlestia præmia absque ulla dubitatione credit sibi provenire : sperat, amat, operibusque ostendit quid credat et quid speret. Si hanc spem non habuerimus, utique submergemur, non tantum in spiritualibus, verum etiam in carnalibus, sicut submergitur navis non habens jactatam anchoram : sed si Prophetæ voci obaudierimus, dicentis : Jacta in Domino curam tuam, et ipse te enutriet, tunc nostra spes fixa in interiora velaminis nulla infidelitate mergi poterit. Sequitur : *Ubi præcursor pro nobis introiit Jesus Pontifex factus et constitutus a Deo Patre in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Ut firmiorem spem nobis adderet, ideo hoc de Christo subjunxit. Præcursor autem dicitur a præeundo et præcurrendo; et est alicujus præcursor, sicut Joannes Christi. Considerandum autem quia non dixit simpliciter, Introiit Jesus in interiora velaminis, sed cum additamento, dicens, Ubi præcursor pro nobis introiit : veluti absque dubio nos oporteat prosequi præcursorem nostrum. Præcursorem vero et consequentem in eadem via esse convenit. Christus itaque resurgens a mortuis, præcurrit nos ad altitudinem cœlorum : factusque est nobis præcursor, aperiendo nobis cœlum, et gaudia patriæ cœlestis reddendo. Si ergo volumus subequi præcursorem nostrum, debemus, sicut et ille ambulavit, et nos ambulare. Hoc autem ad naturam humanitatis Filii Dei refertur, in qua semetipsum obtulit Deo Patri in ara crucis, sacrificium salutis nostræ. Quare Christus secundum Melchisedech dicatur existere Sacerdos, satis aperte (ut reor) paulo superius ostensum est; sed quod dicit illum introisse in interiora velaminis, more pontificum Judæorum loquitur, qui semel in anno ingrediebantur intra velum et sancta sanctorum, oraturi pro populo : et Christus secreta regni cœlorum penetrans erat assidue pro salute fidelium suorum.

CAP. VII. *Hic enim Melchisedech, rex Salem, sacerdos Dei summi fuit, qui obviavit Abraham regresso a caede regum, et benedixit ei, cui et decimas omnium divisit Abraham.* Tradunt Hebræi Melchisedech ipsum esse Sem primogenitum Noe; qui eo tempore quo natus est Abraham, habuerit annos ætatis ducentos nonaginta duos : eoque tempore quo mortuus est Abraham, habuerit annos quingentos septuaginta quinque, et ita supervixerit Abraham annos triginta quinque, quibus expletis facti sunt omnes dies vitæ illius sexcenti anni : nec esse mirum si Abraham obviam processerit, eique panem et vinum obtulerit quod abnepoti suo jura paternitatis debebat; et benedixerit ei, decimasque prædæ atque victoriæ ab eo accepit, sicut sacerdos Ezechi et summi Dei, non falsorum deorum et idolorum : qui fuit etiam rex Salom. Salem autem, sicut beatus Hieronymus dicit, non est præterea Hierusalem, ut Josephus historiographus nostrorumque plurimi arbitrantur : sed oppidum est juxta Seythopolim, quod usque hodie appellatur Salem sive Salim : de quo, teste beato Hieronymo, in Evan-

gelio legitur : Erat (inquit Joannes) baptizans in Ennon juxta Salim, quia aquæ multæ erant illic. Idcirco autem fit ista varietas nominum, quia Hebræis multis in locis per consonantes solummodo scribunt subtractis vocalibus, atque ita secundum arbitrium legentis pronuntiatur non uno semper eodemque modo. Ostenditur autem in eodem oppido palatium Melchisedech regis, ex magnitudine ruinarum ostendens veteris operis excellentiam. Ad quam civitatem, sive oppidum, legitur Jacob descendisse, qui fuit in terra Chanaan regionis Sichem. Considerandum quoque est, quod Abraham de caede hostium revertens, quos persecutus est usque Dan, non in via reversionis habuit Hierusalem, sed potius Salem oppidum supra memoratum. *Primum quidem Melchisedech, qui interpretatur rex justitiæ; deinde autem et rex Salem, quod est rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum neque finem vitæ habens.* Sæpius autem beatus Apostolus Melchisedech in typum Domini salvatoris introducit; quamvis enim præ omnes sancti et patriarchæ et prophetæ priores in aliqua re figuram Domini salvatoris expresserint, hinc tamen Melchisedech specialius, qui non fuit de genere Judæorum, in typum præcessit sacerdotii Filii Dei, de quo dicit Deus in psalmo cix : Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ordinem autem ejus multis modis interpretari possumus, sicut supra dictum est, scilicet quod solus rex fuerit et sacerdos, et ante circumcisionem functus sacerdotio, ut non gentes a Judæis, sed Judæi a gentibus sacerdotium acceperint; neque unctus oleo visibili, ut Mosaica præcepta constituunt, sed oleo exsultationis, fideique puritate; neque carnis et sanguinis victimas immolaverit, sed pane et vino, simplicique et puro sacrificio Christi dedicaverit sacerdotium. Sed primus, ut Apostolus dicit, in hoc assimilatur Filio Dei, quia interpretatur rex justitiæ. Melchisedech etenim, sive Melchi, regem sonat; Sedech vero justus, sive justitia : et quis est verus rex justitiæ, nisi Christus? qui dicit in psalmo, Ego autem constitutus sum rex ab eo. Ipse enim justus et recte regit, et gubernat electos suos, justitiæ amatores effectos. Deinde autem assimilatur Filio Dei per id quod dicitur rex pacis, quod pertinet ad Christum : Salem quippe interpretatur pax. Christus igitur nos justificat, qui est rex justitiæ, et ipse pacificat omnia quæ in cœlis et quæ in terris sunt, qui nascendo et moriendo, resurgendo atque ascendendo, pacem attulit mundo, qui secundum divinitatem sine fine et sine initio rex est, ex æterno Patre æternus, quamvis ex temporali matre temporalis esset : sicut istius Melchisedech non legimus initium vel finem in Scriptura sacra : sic non legimus Filii Dei initium vel finem : non est enim aliquid horum in natura deitatis : et in hoc est similitudo, quod nec illius, nec istius initium legitur vel finis. Illius autem, quia non est scriptum; istius quidem, quia omnino non est : neque enim sub quo natus est Melchisedech legitur, neque quando mortuus est narratur; sed subito introducitur, sicut et Elias. Nec omnino creden-

dum est quod Melchisedech sine patre aut sine matre esset, cum Christus quoque secundum utramque naturam et matrem habuerit, et patrem; sed propterea hoc dicitur de illo, quia subito introducitur in divina Scriptura, sicut diximus, et genealogia illius non commemoratur: de quo et dicitur, *Assimilatus autem Filio Dei*, in his omnibus superius dictis, *manet sacerdos in æternum*. Non in se, sed in Christo. Nam Melchisedech mortuus est, sed figura ejus æternaliter in Christo manet. Similitudo autem hic non pro ætate ponitur, sed pro figura. *Intuemini autem quantus sit hic, cui decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha*. Convertit sermonem suum ad eos qui gloriantur se filios esse Abraham, et nobilitatem generis ab illo ducere se jactant: unde in Evangelio Domino eum præponere conabantur, dum dicerent: Nunquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? Ut ergo illorum superbiam confunderet Apostolus, dixit: Intuemini, et attendite diligenter, quantus fuerit hic Melchisedech, sacerdos Dei summi, cui decimas dedit Abraham patriarcha de præcipuis, id est de melioribus spoliis. Quibus verbis vult ostendere, majoris dignitatis fuisse et honoris Melchisedech quam Abraham; ac per hoc majus et sanctius fore sacerdotium Christi quam Judæorum: quasi diceret: Quem vos hominibus excellentiorem omnibus æstimatis, hic decimas obtulit Melchisedech, qui in figura Christi præcessit. *Et quidem de filiis Levi sacerdotium accipientes, mandatum habent decimas sumere a populo secundum legem, id est a fratribus suis: quanquam et ipsi de lumbis exierint Abraham*. Tanta (inquit) est excellentia sacerdotii, ut etiam ipsi qui eundem habuerant progenitorem et ab uno patre descenderant propter excellentiæ meritum, quo meliores erant fratribus suis, ut post Aaron, qui inter mortuos et viventes stans, iram Domini placavit, sacerdotii dignitatem mererentur adipisci: ac propterea nisi majoris dignitatis esset Melchisedech quam Abraham, nequaquam Abraham alienigenæ decimas dedisset, sicut Aaron majoris meriti fuit, quam fratres illius tribuum reliquarum; dicit ergo: Et quidem de filiis Levi accipientes sacerdotium, sicut accepit Aaron et filii ejus, mandatum et præceptum habent secundum legem, sumere decimas a populo, quasi meliores illis, et hoc a fratribus suis, cum unum eundemque habuissent progenitorem: juxta quod Apostolus manifestat, dicens: Quanquam et ipsi fratres Levi de lumbis exierint Abraham. *Cujus autem generatio*. Id est Melchisedech. *Non annumeratur in eis*. Id est, in filiis Levi. *Decimas sumpsit ab Abraham, et hunc*. Hoc est, Abraham. *Qui habebat promissiones*. De Filio Dei. *Benedixit*. Ille Melchisedech. Hic ostendit incircumcisum sacerdotem sacerdote circumciso multo esse sublimiorem. Quomodo ergo hæc ostendit? utique quia ipse Levi, ex quo sacerdotale genus ortum est, decimatus est a Melchisedech in lumbis progenitoris sui; jamque erat Abraham circumcisus: jamque promissiones de Christo acceperat, quod in semine ejus benedicerentur omnes gentes, quando

benedictus est a Melchisedech sacerdote incircumciso, dans ei decimas totius prædæ. Benedicens autem eum Melchisedech ait: Benedictus Abraham Deo, quo protegente hostes in manu ejus sunt, et alia, quæ sequuntur in eodem loco. *Sine autem ulla contradictione, quod minus est, a meliore benedicatur*. Quasi diceret: Omnibus luce clarius videtur quod minor a majore benedicatur. Unde Abraham quasi minor, a Melchisedech tanquam a meliore benedicatur, vel benedictionem percepit: proinde major est ac melior typus Christi quam illius qui promissiones de Christo habebat. *Et hic quidem morientes homines decimas accipiunt: ibi autem contestatur, qui vivit*. *Et ut ita dictum sit, per Abraham et Levi, qui decimas accepit, decimatus est*. Hic, inquit, hoc est in præsentibus sæculo, vel in templo, quod adhuc stabat, morientes homines, filii videlicet Levi, qui mortales ac moribundi sunt, decimas accipiunt. Ibi autem, id est in alia vita: in loco ubi dicitur de Christo: Tu es sacerdos in æternum: contestatur Deus Pater cum juramento, quia vivit Christus. Unde dicit Psalmista: Juravit Dominus et non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. *Adhuc enim in lumbis*. Hoc est, in propagine seminis. *Patris erat. Levi. Quando obviavit ei Melchisedech*. Quomodo dicit Levi decimatum esse a Melchisedech, cum necdum natus esset, præsertim cum et filius fuerit naturalis Jacob? utique non in se est decimatus, sed in Abraham, de cujus progenie descendit, quando Abraham decimas obtulit Melchisedech, in illo omnes filii ejus dederunt. Quapropter dicit Apostolus, Qui decimas in filiis suis a fratribus accepit, decimatus est per Abraham, sive in Abraham. Quibus verbis declaratur, quia nisi sacerdotium Melchisedech, qui in figura Christi sacerdotium præcessit, majoris dignitatis non esset, nequaquam Abraham, omnesque filii ejus ab illo decimati essent: dum enim sacerdotium a sacerdotio decimatur, majoris dignitatis unum altero ostenditur. *Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat, populus enim sub ipso legem accepit: quid adhuc necessarium secundum ordinem Melchisedech alium exurgere sacerdotem, et non secundum ordinem Aaron dici? Translato enim sacerdotio, necesse est ut legis translatio fiat*. Hic incipit jam plenius differentias Novi Testamenti ostendere, dicens: Si consummatio, id est perfectio vitæ atque justificationis, per sacerdotium Leviticum fuit, quid necesse fuit alium exurgere sacerdotem secundum ordinem Melchisedech? Namque Aaron primum post legem datam sacerdotem fuisse de tribu Levi nulli dubium est: ideo sacerdotium quo functus est, Leviticum nominavit sacerdotium. Vel certe quia ipse Levi in filiis functus illo sacerdotio est: nam nepotes illius susceperunt illud, Moyses scilicet et Aaron cum reliquis fratribus ex eadem tribu: nam genuit Caah, Caah vero Amram, Amram autem Moysen et Aaron. Ideo dicit populum sub illo sacerdotio legem accepisse, quia Moyses et Aaron principes erant illis temporibus in populo, quia ipsam legem

administraverunt de tribu sacerdotali existentes : ergo **A** sacerdotio Levitico multo melior est ordo sacerdotii Melchisedech, qui typum gerebat sacerdotis nostri : nequaquam enim dixisset, Secundum ordinem Melchisedech, si illud sacerdotium Aaron melius esset, sub quo populus Judæorum legem accepit. Si autem sacerdotium legis translatum est ad Christum secundum ordinem Melchisedech, necesse est ut et legis translatio fiat : hoc est, a lege Moysi necesse est transire ad legem Evangelii : neque enim potest sine lege sacerdos, et sine testamento esse, et sine præceptis. Summis nisibus laborat Apostolus, ut a lege Moysi faceret transire ad legem Evangelii, a carnalibus ad spiritualia. *In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu est, de qua nullus altario præsto fuit. Manifestum est enim quod ex Juda ortus sit Dominus noster : in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses est locutus.* In quo enim (ait) hæc dicuntur? Id est, de quo hæc dicunt, quod est, sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech? Dominum significant Salvatorem de alia tribu esse, quam de sacerdotali, de illa videlicet, de qua nullus altario præsto fuit : hoc est, de tribu Juda : non autem ordine tantummodo, neque testamento vel præceptis mutatum est, sed etiam tribu, et quomodo translatum est sacerdotium de tribu in tribum : de sacerdotali videlicet ad regalem : ut eadem ipsa sit sacerdotalis et regalis in Christo, qui est rex et sacerdos. Intuere mysterium. Primum fuit regale sacerdotium Melchisedech, secundum consequentiam hujus sermonis ; secundum autem fuit sacerdotium solummodo sacerdotale in Aaron ; tertium iterum fuit regale sacerdotium in Christo, sicut et primum. Unde Ecclesia modo regale sacerdotium habet, dicente Petro apostolo : Vos genus sanctum, regale sacerdotium. Tribus ergo Juda, ex qua Dominus ortus est per Mariam Virginem, cum semper regia esset, nunquam sacerdotalis, in Christo fuit utrumque et regalis et sacerdotalis : translato ex toto sacerdotio a tribu Levi, quæ antea sacerdotalis erat. *Et amplius adhuc manifestum est, si secundum ordinem Melchisedech exurgat alius sacerdos, qui non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secundum virtutem vitæ insolubilis. Contestatur enim. Deus Pater, loquens ad Filium. Quoniam tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Defectus dictionis isto in loco habetur satis necessarius : quapropter dicatur ita : Et amplius adhuc manifestum est : subaudi, destructum esse sacerdotium legis, per hoc quod Christus non secundum ordinem Aaron dicatur sacerdos esse in æternum, sed secundum ordinem Melchisedech : per hoc, quia de tribu Levi non fuit. Quod enim dicit : Si secundum ordinem Melchisedech exurgeret alius sacerdos, non dubitative loquitur, sed affirmative : quasi diceret, Amplius adhuc per hoc demonstratur destructum esse sacerdotium legis : quia secundum ordinem Melchisedech surrexit Christus alius sacerdos, qui non secundum carnalis mandati legem factus est sacerdos, sicut Aaron. Legem carnalis mandati vocat, quia ex

maxima parte carnalis erat, carnalis præcipiens in circumcissione, in mundatione corporis, in hostiis et oblationibus, in discretionibus ciborum, dierum ac temporum, dicens : Mane extra castra : lava corpus tuum : offer hoc vel illud : abstine ab his cibis : observa ista tempora cæteraque his similia, quæ omnia morte finienda erant. Christi autem sacerdotium spiritale est, et secundum virtutem vitæ insolubilis, id est secundum potentiam vitæ indeficientis : quæ nullo mortis interventu solvi poterit : habet enim Christus in se vitam insolubilem : quia quamvis ad tempus mortuus esset carne, tamen in æternum divinitate vivit, et insuper humanitate, postquam victor a mortuis resurrexit. Unde Deus Pater contestatur jurando, quia vivit, dicens per Psalmistam : **B** Tu es sacerdos in æternum. *Reprobatio quidem fit præcedentis mandati.* Hoc est legis Moysi. *Propter infirmitatem ejus et inutilitatem.* Infirmitatem in hoc loco habebat lex, quia operantes se non valebat juvare ; inutilitatem vero, quia nemini regnum cælorum valebat aperire. Unde sequitur : *Nihil enim ad perfectum adduxit lex.* Quid enim nihil profuit lex ? profuit quidem aliquid corpora mundando, peccata quædam relaxando : sed nihil ad hoc profuit, ut perfectos facere potuisset servientes in ea, quoniam graviora peccata non tollebat, nec januam patriæ cælestis alicui aperiebat : quapropter reprobata est, ut gratiæ Dei daretur locus, in qua perfectio constat : utilis quidem fuit fidem habentibus in Christo ; non illis qui totam spem suam in carnalibus observationibus ponebant. *Introductio vero melioris spei.* Subaudi, est modo in gratia. *In qua. Spe. Proximum ad Deum.* Habuit quidem lex spem, sed non talem qualem gratia præstitit : sperabant enim beneplacentes, legemque custodientes possidere terram, juxta illud : Si volueritis, et audieritis me, bona terræ comedetis ; nihilque ærumnosum pati, prospere v. vere, sicut dictum est : Qui fecerit eam, vivet. Hic autem speramus, quia plangentes et evangelica præcepta custodientes, non terram possidebimus, sed cælum. Insuper etiam, quod cælum multo melius est, speramus proximi Deo consistere, ad ipsum solum patrum pervenire, et ministrare ei cum angelis, juxta quod Salvator dixit in Evangelio : Fulgebunt justi sicut sol in regno Patris sui, eruntque sicut angeli Dei in cælo. Hoc vero sacerdotium per quod hanc gloriam possessuri sumus, non est sine jurejurando, ut firmam Dei promissionem credamus. Unde Apostolus subdit, *Et quantum est.* Subaudi, firmum istud sacerdotium Christi, de quo loquimur, utique multum : quia, *Non sine jurejurando, firmatum est. Alii quidem sine jurejurando sacerdotes facti sunt.* Ut Aaron filiique ejus, quibus Deus non juravit quod esset sacerdos in æternum secundum ordinem legis. *Hic autem cum jurejurando.* Sacerdos factus est. *Per eum.* Hoc est per Deum Patrem. *Qui dixit ad illum : Juravit Dominus, et non penitebit eum.* Id est, non mutabit juramentum suum. *Quoniam tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.*

In tantum melioris testamenti sponsor. Sive promissor. Facus est Jesus. Subaudi, in quantum cum jurejurando Dei Patris suum sacerdotium tenet, in quantum sacerdotium Christi, quod juramento Dei est sancitum, sua dignitate præcellit etiam gratia Evangelii legem Moysi. *Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes.* Secundum legem. *Idcirco quod morte prohiberentur permanere: hic autem.* Christus, cui Pater dixit cum jurejurando: Tu es sacerdos in æternum. *Eo quod permanet in æternum, sempiternum habet sacerdotium.* Duas hic ponit differentias beatus Apostolus: quia sacerdos noster non habet finem, sicut sacerdotes legis, et quia cum jurejurando suum sacerdotium possessurus est. Quia enim sacerdotes legis mortales erant, plures facti sunt in ipsa lege, sicuti Aaron et filii ejus: ideo quod morte præventi, prohiberentur permanere in sacerdotio: mortuis enim patribus, succedebant filii in locum ipsorum: Jesus autem solus, quia immortalis est, sempiternum habet sacerdotium; nec ullum habere poterit subsequen-tem: eo quod ipse maneat in æternum. Sequitur: *Unde et salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum, semper vivens ad interpellandum pro nobis.* Unde, inquit, quia Christus in æternum manet, et sempiternum habet sacerdotium, semper interpellat pro nobis, semperque potest salvare. Quod vero quidam codices habent, *Accedens per semetipsum ad Deum; quidam vero plurali numero, Accedentes: utrumque recipi potest.* Christus ergo pontifex noster non per alium pontificem majorem ipse a cedit ad Deum Patrem, sed per semetipsum: ideoque potest salvare in se credentes. Potest et ita intelligi, quod dicit: *Salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum:* nam quia puri homines sumus, per illum accedimus ad Deum Patrem (quia mediator existens astat vultui Dei pro nobis), dirigentes per illum preces nostras ad Patrem. Unde sacerdotes Ecclesiæ altari assistentes dicunt: *Suscipe, Domine, preces populi tui, per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum.* Et quia semper vivit, semper interpellat pro nobis. Alii vero pontifices quia semper non erant, semper non interpellabant. Interpellat autem pro nobis per hoc quod humanam naturam assumpsit pro nobis, quam assidue ostendit vultui Dei pro nobis, et miseretur secundum utramque substantiam. *Talis enim*

decebat ut nobis esset pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, et excelsior cælis factus. Non eramus digni, nec promerebamus talem habere pontificem: sed necesse erat nobis, ut talem haberemus pontificem, qui esset sanctus in interiore homine, innocens manibus, impolluto corpore, segregatus a peccatoribus; idem ab omni peccato immunis, et a conversatione peccatorum separatus. In hoc enim fuit separatus, quia alii homines cum peccato concipiuntur, et nascuntur, atque ab hoc sæculo cum peccato transeunt: hic autem sine peccato est conceptus, sine peccato est natus, et sine peccato ab hoc mundo transit: quoniam peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus. Factus

A est excelsior cælis, quando quadragesimo die admirandæ suæ resurrectionis super omnes cælos et super omnes ordines cælestium spirituum elevatus est ad consensum paternæ majestatis, ubi nunc sedet in plenitudine honoris, gloriæ. Potest et ita intelligi, quod dixit: Talis nobis decebat, ut esset pontifex, quasi diceret: Judæi velut servi timore legis Deo servientes legales pontifices habuerunt, sibi conservos mortalesque ac peccatores, qui pro semetipsis similiter indigebant offerre: nos autem quibus dictum est: Jam non dico vos servos, sed amicos meos, et quia filii Dei sumus, serviendo illi amore filiationis, decet ut habeamus pontificem immortalem, segregatum a peccatoribus. Sequitur: Qui non haberet quotidie necessitatem, quemadmodum sacerdotes legis, prius pro suis dilectis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit semel se offerendo. Dominus nos erit Jesus Christus quid fecit? utique obtulit sacrificium non pro suis delictis, sed pro nostris, et semel hoc fecit, non amplius, quia semel mortuus pro peccatis nostris, et jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Magnitudinem Christi sacrificii hic ostendit, quod semel oblatum tantum prævaluit, quantum omnia sacrificia legalia non valuerunt: unum enim fuit et semel oblatum, et sufficit in sempiternum ad tollenda omnia peccata credentium. Pontifices autem Judæorum peccatores erant, et ideo necesse habebant pro suis delictis hostias offerre, et idcirco sacrificia illa hominem justificare non poterant, quia inconueniens erat ut pro homine rationali irrationale animal offerretur. Quærebatur pontifex sine peccato, et hostia rationalis, nec inveniebatur: inventus est unus sine peccato Deus et homo, et obtulit seipsum rationabile sacrificium pro salute hominis rationalis. *Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes.* Et dixit Dominus ad Moysen: *Unge Aaron et filios ejus mihi in sacerdotes: sed quia illi infirmitatem, hoc est peccata habebant, ut pro populi, ita pro suis delictis hostias offerrent.* Iste autem tam potens est, ut non indigeret pro se offerre, sed insuper semel oblato suæ carnis sacrificio omnium saluti sufficeret. *Sermo autem jurisjurandi qui post legem est, Filium in æternum perfectum.* Subaudi, ostendit, sive perfectum constituit sacerdotem, non infirmitate gravatum, sicut lex constituit suos post legem; factus est sermo Dei Patris ad David de Christo cum jurejurando, ubi dicitur: *Juravit Dominus, et non poenitebit eum, tu es sacerdos in æternum.* Ponit hic Apostolus Filii nomen ad distinctionem servorum, qui fuerunt in lege: quia servi infirmi fuerunt, sive quia peccatores, sive quia mortales erant; Filium vero perfectum ostendit, quia semper vivit et sine peccato est.

CAP. VIII. Capitulum autem super ea quæ dicuntur. Hoc est, repetitio super ea quæ dicuntur de Christo: quo dicto significat aliquid summum et magnum, et quasi recapitulatione præcedentis dispositionis ad rem ipsam deducit auditorem. *Talem habemus pontificem.* Subaudi, qualem superius diximus, sanctum videlicet, innocentem, impollutum, segregatum a

peccatoribus, et qualem adhuc dicturi sumus in sequentibus. Qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cœlis, sanctorum minister, et tabernaculi veri, quod *fixit Deus, et non homo*. Sedem magnitudinis in cœlis debemus accipere plenitudinem paternæ majestatis, in qua Filius Dei sedet: quæ etiam designatur per dexteram: nec est pueriliter accipiendum, quod Deus Pater dexteram aut sinistram habeat, qui spiritus est omnia implens: ut ita sedeat Filius in dextera illius, sicut solet sedere filius juxta patrem suum regem. Sed, sicut diximus, plenitudinem majestatis summamque gloriam beatitudinis et prosperitatis, debemus per dexteram intelligere, in qua Filius sedet. Sedere autem pro habitare ponitur. Pontifex ergo noster, qui consedit in summa gloria paternæ majestatis in cœlis, sanctorum minister est: quod duobus modis accipi potest. Veniens quippe Dominus in mundum per incarnationis exhibitionem, ministravit sanctis apostolis aliisque fidelibus, etiam qui adhuc futuri sunt, panem refectionis verbi spiritualis, et potum doctrinæ evangelicæ, dicens: Si quis sitit, veniat ad me, et bibat, et: Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Ministravit illis etiam documentum fidei et gratiam baptismatis, et insuper, quod majus fuit, sacramentum redemptionis per passionem suam, et cognitionem mysteriorum in lege et prophetis, ac post ascensionem ministravit electis suis, apparens in mundo. Dicatur et aliter: Sanctorum minister erit in futurum, quando semetipsum ministrabit illis, et cognoscent eum cum Patre et Spiritu sancto sicuti est: scilicet cum dederit regnum suum Deo et Patri. Unde in Evangelio de se sub persona patrisfamilias loquens, dicit: Amen dico vobis, quod præcinget se et faciet illos discumbere, et transiens ministrabit illis. Transire enim dicitur, quia electos suos de judicio ad regnum transire faciet, vel ad contemplationem humanitatis in divinitatis suæ cognitionem nos elevabit. Ministrabit illis, cum se et Patrem cum Spiritu sancto eis manifestabit: nam cibus et vita illorum visio sanctæ Trinitatis erit, sicut ipse dicit ad Patrem: Hæc est vita æterna, ut cognoscant te cum Spiritu sancto, et Jesum Christum quem misisti, unum et verum Deum. Tabernaculi quoque veri minister est, quod constituit sive composuit Deus, et non homo: id est, cœli, quod nobis ipse administrat, ut claritate siderum illius illustremur. Tabernaculum enim quod Beselehel composuit in deserto, sive quod templum Salomon fecit in terra repromissionis, non fuit verum; et vetustate consumptum est, nec semper durare potuit: ideoque tabernaculum verum cœlum vocat, quoniam in æternum stabit, nullaque vetustate consumetur. Potest et altiori sensu intelligi, ut tabernaculum verum accipiantur animæ sanctorum, quibus ipse Filius Dei gaudia patriæ cœlestis administrat, et in quibus habitare dignatur: juxta quod per Prophetam dicit: Inhabitabo in illis et inambulabo. Et Apostolus, In interiore homine habitare Christum per fidem in cordibus nostris; et, Tem-

A plum Dei sanctum est, quod estis vos. *Omnis enim pontifex ad offerenda munera et hostias constituitur: unde necesse est et hunc habere aliquid quod offerat*. Non potest esse sacerdos, nisi habeat quod offerat: pontifices enim veteris sacerdotii secundum præceptum legis munera et hostias pro populi offerere debent; Christus vero in sempiterna divinitatis suæ natura cum non haberet quod offerret, sumpsit ex nobis quod pro nobis offerret: id est carnem humanam, seipsum videlicet, quem obtulit in ara crucis. Quid ergo tam aptum immolationi, quam caro rationalis pro irrationali? et quid tam mundum pro mundandis, quam carnem sine ulla contagione et immaculatam offerre? Et quoniam quatuor in omni sacrificio consideranda sunt, videlicet, cui offeratur, a quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur, hæc etiam possumus hic reperire satis eleganter: quia enim nulli sacrificium debetur, nisi soli Deo, Pontifex noster mundam hostiam pro nobis Deo Patri obtulit. Idem existens sacerdos ad sacrificium, offert etiam sacrificium Deo Patri acceptum per Ecclesiam suam. Dum ergo nos offerimus sacramenta corporis ejus, ipse offert. *Si ergo esset super terram. Subaudi sacerdos terrenum secundum ordinem Aaron. Nec esset sacerdos. Secundum ordinem Melchisedech. Cum essent. Sacerdotes Levitici generis. Qui offerrent secundum legem munera, qui exemplari et umbræ deserviant cœlestium, sicut responsum est Moysi, cum consummasset. Ac perfecisset. Tabernaculum. Oraculi. Si esset terrenus pontifex super terram, sicut Aaron, vel alius secundum ordinem Melchisedech, immortalis et sine peccato, qui sacrificiis potuisset mundare genus humanum, perfectumque reddere, non esset utique sacerdos secundum ordinem Melchisedech in æternum: quia satis essent, qui offerrent legalia munera. Sed quia Aaron et filii ejus mortales erant et peccatores, quapropter non poterant genus humanum perfectum reddere: ideo venit Christus sine peccato qui in æternum suum sacerdotium teneret, suoque sacrificio genus humanum perfectissime mundaret: non talis quales illi fuerunt qui exemplari et umbræ deserviant cœlestium. Exemplar est figura et similitudo, per quod alia res ostenditur: sicut imago expressa in pariete exemplar est et figura veri luminis. Sacerdotes igitur Judæorum exemplari, id est figuræ et umbræ cœlestium mysteriorum deserviebant, quia omnia illa similitudines et figuræ erant istorum quæ in Ecclesia modo in veritate aguntur. Cœlestia autem mysteria dicit spiritalia, quæ observatores suos in veritate ad cœlestia decunt. Nonne cœlestis altaris est fides nostra, in qua offerimus quotidie orationes nostras Deo? *Vide, inquit, omnia facito secundum exemplar quod tibi ostensum est in monte*. Quoniam auditus noster minus aptus esse videtur ad disciplinam percipiendam quam visus, non enim ita animo commendamus quæ audimus, quomodo illa quæ ipso visu percipimus. Ideo non solum auditu, verum etiam visu demonstratum est Moysi a Domino in monte,*

quod erat facturus e operante Beselehel, unde dicit : Vide ut omnia facias secundum illam similitudinem quæ tibi in monte ostensa est. Quod autem dicit intelligendum est tam de tabernaculi constructione vasorumque ejus quam de sacrificiis et hostiis quæ ibi oblati erant. *Nunc autem melius sortitus est ministerium. Sacerdotii videlicet dignitatem. Quanto et melioris testamenti mediator est : quod in melioribus re-
missionibus sancitum est.* Hoc est firmatum, statutum et corroboratum. Vides (inquit) quanto melior ista celebratio illa quæ tunc temporis agebatur, siquidem illa ad exemplar et figura est, ista veritas, sicut in Evangelio loquitur : Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est. Nunc, hoc est in novissima mundi ætate, tanto melius ministerium sortitus est sacerdotii Christus, quam fuisset illud legale, quanto et melioris testamenti mediator est : quanto meliora sunt cœlestia terrena, æternæ temporalibus, tanto melioris testamenti dator est Jesus, et tanto melioribus promissionibus confirmatum est. Istud testamentum etiam temporalia ac terrena promittebat, dicens : Si volueritis et audieritis me, bona terræ comedetis; et : Observa quæ præcipio tibi, ut sis longævus super terram; cæteraque iis similia promittens temporalia atque terrena. Novum vero, quod per Christum datum est, promittit ac tribuit cœlestia et terrena, vitamque perfectam per gratiam baptismatis, et fidem dominicæ passionis, et remissionem omnium peccatorum. Et : Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; et : Quia erunt electi sicut angeli Dei in cœlo. Et insuper quod majus est, quod dicitur in Evangelio Joannis : Quo quot (inquit) receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Ecce quomodo melioris testamenti mediator et dator est Christus, et quomodo melioribus promissionibus confirmatum est. In hoc quoque melius sacerdotium sortitus est, quia illud fuit temporale, istud æternum. Illud non poterat hominem justificare, nec regnum cœlorum suis observatoribus reserare; istud vero et perfecte justificat hominem, statimque regnum cœlorum aperit. Mediator autem testamenti appellatur Dominus, quia sicut Moyses mediator fuit inter Deum et populum, verba Dei ad populum referens, iterumque populi ad Deum, ita et Christus verba Dei Patris nobis retulit, iteramque nostra refert ad illum. Transiens Apostolus a sacerdote et sacrificio, tunc demum et testamenti differentiam facit, dicens : *Nam si illud prius Testamentum. Culpa vacasset, non utique secundi Testamenti. Locus inquireretur.* Hoc est, si illud testamentum legis peccata posset auferre, ut observatores sui inculpabiles essent, non secundi Testamenti locus relinqueretur, sed quia illud non fuit perfectum, illo sublato inventus est locus aptus secundi Testamenti. Sequitur : *Vituperans enim eos. Id est, non approbans dignos laude. Dicit. Per prophetam. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et consummabo super domum Israel, et super domum Juda, testamentum novum.* Quantum ad litteram pertinet, per domum Israel

A decem tribus intelliguntur, quæ separaverunt se a dome David temporibus Jeroboam; per domum autem Juda, duæ tribus, Juda et Benjamin cum tribu sacerdotali, quæ adhæserunt domui David. Aliori autem intellectu per utramque domum debent intelligere omnes tam ex Judæis quam ex gentibus credentes, qui Deum recte confitendo, quod interpretatur Judas, veri Israelitæ, hoc est Deum mente videntes sunt, quibus Deus perfectit atque completit Testamentum novum, gratiam scilicet Evangelii. Testamentum autem novum dicitur, ad differentiam veteris. Ut vero alius dicamus, vetus Testamentum ad hoc dicitur, eo quod hominem in vetustate peccati positum novum reddere non valebat. At vero novum Testamentum est dictum, eo quod veterem, id est peccato veteris hominis Adæ commaculatum, novum efficiat in baptismo per fidem dominicæ passionis, quod non est simile Testamento Veteri, quod locit cum patribus eorum, quia illud terrena promittebat ac temporalia, et præcipiebat carnalia, istud vero æterna et cœlestia promittit, præcipiens spiritalia. Quod vero dixit, In die qua apprehendi manus illorum, ut educerem eos de terra Ægypti, magnam familiaritatem suam omnipotens Deus ostendit, quam exhibuit illi populo : more enim mulierum loquitur sermo divinus, quæ solent parvulorum manus apprehendere, et plerumque ad se conducere, plerumque etiam huc illucque sustentando illos ne labantur, ut potè firmos gressus adhuc non habentes, sic omnipotens Deus, cum ille populus puerilis ac parvulus esset, quia neque gressus bonæ operationis habebat, neque fortitudinem, qua se posset exsolvere de jugo opprimentium, tetendit ei manum suam, magnum videlicet auxilium pietatis suæ, et extraxit eum de fornace ferrea, trahens ad cognitionem suam, et amplexus gratissimos, simulque deducens per deserti vastitatem, introduxit in terram omnibus meliorem. Sed quia non permanserunt in testamento ejus, hoc est, non servaverunt quod præceptum est eis in Testamento, neglexit eos, hoc est, dimisit eos in secundum desideria cordis eorum, juxta quod Psalmista dixit. Notandum autem quia, cum dixisset sermo divinus, Perficiam testamentum, addidit : *Non secundum testamentum quod feci cum patribus eorum.* Ne forte Judæi posset oblatrando dicere illud testamentum destruendum esse, de quo dixit Abraham, In semine tuo benedicentur omnes gentes, discrete manifestavit de quo loqueretur, cum subiit : *In die qua apprehendi manus illorum, ut educerem eos de terra Ægypti, quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, et ego neglexi eos, dicit Dominus.* De lege enim hoc dixit, quam quinquagesima die egressionis illorum de terra Ægypti datam esse constat in monte Sinai, in qua non permanserunt patres eorum, sed fecerunt vitulum in Oreb, et adoraverunt. Nam illud quod pepigit cum Abraham, in Christo completum est, in quo benedicentur omnes gentes. Quia hoc est testamentum quod disponam domui Israel. Omnibus scilicet credentibus. Post dies illos, dicit Dominus,

dabo leges meas in mente eorum, et in cordibus eorum A
superscribam eas : et ero eis in Deum, et ipsi erunt
mihi in populum. Et non docebit unusquisque proximum
suum, et unusquisque fratrem suum, dicens : Co-
gnosce Dominum, quoniam omnes scient me a *ma*
iore usque ad minorem eorum : quia propitius ero iniquita-
tibus eorum, et peccatum eorum non memorabor ampli-
us. Magna distantia inter legem et legem, inter
 scripturam et scripturam, inter doctores legis doctoresque
 Evangelii, inter litteram et gratiam spiritualis
 intelligentiæ. Nam littera legis scripta est in tabulis
 lapideis, gratia autem spiritualis intelligentiæ data est
 fidelibus per Spiritum sanctum in corde, per quem
 Spiritum charitas Dei diffusa est in cordibus fidelium.
 Hoc autem quod dicit, Dabo leges meas in mente eorum,
 et in cordibus eorum scribam eas, specialiter B
 ad SS. apostolo; pertinet, qui gratiam Novi Testa-
 menti non habuerunt scriptam in tabulis lapideis,
 neque in membranis, sed in mente et cordibus suis
 divinitus habuerunt exarata. Primum quidem do-
 minicam passionem, quando (sicut Matthæus narrat)
 ascendit in montem, ibique cum eis illum prolixum
 sermonem habuit ubi institutio totius perfectæ vitæ
 continetur. Secundo vero post resurrectionem suam,
 quando (sicut Lucas testatur) aperuit eis sensum, ut
 intelligerent omnia quæ scripta erant in lege Moysi,
 et prophetis, et Psalmis de ipso. Deinde vero decimo
 die ascensionis suæ discunt quidquid mortalibus de
 Deo sciendum erat. Quomodo possent evangelistæ
 tanta miracula ac verba coelestia post ejus ascensio-
 nem scribere, nisi ea in cordium tabulis divinitus C
 exarata haberent? præcipue B. Joannes, qui 65 anno
 post Domini ascensionem Evangelium scripsit, quo-
 modo posset tantam divinitatem illius proferre, quam
 ipse Dominus eis protulit, maxime nocte qua com-
 prehensus est? Nos autem partim in cordibus, ple-
 nius autem in membranis scriptum habemus, ab illis
 nobis relictum, ut in his meditando exerceamur.
 Quod autem subjungit : Non docebit unusquisque
 proximum suum, et unusquisque fratrem suum, di-
 cens : Cognosce Dominum, non est ad præsens tem-
 pus referendum, ubi invicem docemur; sed, sicut
 dicit B. Augustinus, dum loqueretur propheta Jeremias
 de primo Domini adventu, subito convertit oculos
 mentis ad secundum, post quem nemo docebit pro-
 ximum suum, ut cognoscat Dominum : quoniam om- D
 nes electi, positi in ejus contemplatione, videbunt et
 agnoscent illum sicuti est : nam in præsentibus (sicut
 dicitur) docemur invicem. Postea peccatorum illo-
 rum non erit memor : quoniam omnes exspoliati ab
 omni facie mortalitatis et corruptionis corporis im-
 mutabilitate atque peccato, resurrectionis gloria do-
 nati, fulgebunt sicut angeli Dei in caelo. *Dicendo*
autem novum, veteravit prius. Sumens Apostolus ludi-
 ciam et auctoritatem ex dictis prophetis, ubi dicitur :
 Consummabo testamentum novum super domum
 Israël, ostendit illud jam liquidius esse finiendum.
 Dicente (inquit) Deo per prophetam, Consummabo
 Testamentum novum, veteravit prius : hoc est in ve-

tustatem redegit, sive vetustum ostendit illud quod
 erat prius. Unde et subjungit : *Quod autem antiqua-
 tur et senescit, prope iteritum est.* Quasi diceret, non
 sermo divinus per hoc quod dixit, Testamentum no-
 vum futurum, ostendit vetustum esse prius. Datur
 igitur intelligi quia, si antiquatur et vetustum est
 prius Testamentum, in proximo est ut interest finem
 que accipiat. Hoc vero intelligendum est non de
 præceptis vitæ ac morum, in quibus lex manet, con-
 cordans in Evangelio, sed de mandatis sacrificiorum
 carnalium. In quibus adveniente quem præfigura-
 bant, finem acceptura erat lex.

CAP. IX. *Habuit quidem et prius justificationes cul-
 taræ et sanctum sæculare.* Prius (inquit) Testamentum
 habuit justificationes culturæ : quia per divinum
 habuit justificabantur homines a levioribus culpis. Ha-
 buit et sanctum sæculare, in quo sæculi homines,
 hoc est gentiles ad Judaismum transeuntes recipie-
 bat : patet etiam non solum Judæis, sed etiam talibus
 gentilibus. Sanctum ergo sæculare, locum vocat
 atriorum ubi gentiles stabant ad orandum post Ju-
 dæos. *Tabernaculum enim factum est primum, in quo*
erant candelabra et mensa, et propositio panum, quæ
sancta dicitur. Non de illo tabernaculo disputaturus
 hic Apostolus, quod Moyses fecit in eremo, ubi tan-
 tummodo unum candelabrum fuit : sed de templo
 quod postea Salomon ædificavit in Jerusalem, ubi
 fuerunt plura candelabra. Unde quod *primum* dicit,
 non est referendum ad tempus, sed potius ad locum :
 dicit enim illud templum Salomonis beatus Aposto-
 lus duo tabernacula ; et primum quidem tabernacu-
 lum appellat illam partem templi ubi erant candelabra
 et mensa super quam ponebantur duodecim panes
 calidi, sex hinc, et sex inde ; et super panes duæ
 pateræ aureæ plenæ thure, una hinc et hinc, et al-
 tera inde, erantque ibi a sabbato usque ad sabbatum.
 Erat etiam ibi altare aureum, ubi offerebatur incen-
 sum thymiamatis mane et vespere : cum qua parte
 templi comprehendit altare hoc austerorum, quod
 erat sub divo ante fores templi Domini, in quo ta-
 bernaculo licite ingrediebantur sacerdotes et reliqui
 ministri quotidie. Secundum autem tabernaculum
 vult intelligi sancta sanctorum, illam videlicet par-
 tem templi quæ dividebatur pariete 20 cubitorum,
 et velo quod pendebat ante parietem, ubi intrinsecus
 erat arca Moysi continens in se tabulas legis, et ur-
 nam auream in qua erat manna, virga quoque Aa-
 ron quæ fronderat : ipsa autem plano schemate erat
 facta, ideoque super illam erat tabula aurea, que
 appellabatur propitiatorium, eo quod inde loqueretur
 Dominus Moysi et sacerdotibus. Et super ipsam
 arcam erant duo cherubim, qui alis suis obumbra-
 bant tabulam propitiatorii, versisque vultibus respi-
 ciebant in propitiatorium. In istud secundum taber-
 naculum, hoc est in Sancta sanctorum, nemo ingre-
 diebatur, nisi solus pontifex semel in anno. Accepto
 sanguine in vasculo ingrediebatur intra oraturus pro
 populo, septima decima videlicet die septimi a festi-
 vitate paschali, quæ dies quidem appellabatur Propi-

tiationis. In crastinum autem sequebatur festivitas Tabernaculorum. Spiritualiter autem ad illud primum tabernaculum, ubi sacerdotes licite ingrediebantur, statum presentis Ecclesie significat, ubi sunt plura candelabra, sancti videlicet predicatores, qui sibi et aliis lucent verbo et exemplis. Vel etiam ubi sunt dona Spiritus sancti, quibus fidelium corda illuminantur, qui per fidem in Ecclesia consistunt. Est et mensa Dei, videlicet Scriptura, de qua Psalmista dicit: *Parasti in conspectu meo mensam*. Est et propositio panum in mensa, intellectus videlicet sacre Scripturæ, quo quotidie reficiuntur animæ fidelium. Possumus et panem intelligere corpus et sanguinem Domini, quod in ecclesia consecratur. *Post velamentum autem secundum tabernaculum est quod dicitur Sancta sanctorum, aureum habens thuribulum, et arcam testamenti circumtextam ex omni parte auro, in qua urna aurea, habens manna, et virga Aaron quæ fronderat, et tabule testamenti*. De his singulis, quomodo et qualiter essent ordinata, secundum litteram paulo superius elucidatum est: quapropter spiritalia mysteria videamus. Velamentum post quod erat tabernaculum, quod appellabatur Sancta sanctorum causa sue dignitatis (sicut Cantica canticorum), significat cælum, post quod Deus in interiora patriæ cælestis. Elevato velo ingrediebatur pontifex cum sanguine in Sancta sanctorum oraturus pro populo: et Dominus Pontifex noster cum sanguine passionis sue, eadem passione peracta reserato cælo, Sancta sanctorum penetravit, ubi assidue Deum Patrem exorat pro nobis. In Sanctis sanctorum erat thuribulum, quia Christus in secretis patriæ cælestis consistit, per quem orationes nostras ad Deum Patrem dirigimus. Arca testamenti circumtexta ex omni parte auro, caro est Domini Salvatoris, qui auctor est utriusque testamenti, et qui interius plenus divinitate, exterius refulgebat virtute miraculorum verborumque cælestium. In auro solet claritas sermonis designari, sicut Sapientia dicit: *Concupisce sapientiam sicut aurum*. Urna aurea habens manna, Christus est, in quo manna divinitatis est, qui dixit: *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi*. Virga Aaron quæ fronderat, sacerdotum dignitas, quæ semper floret in Christo, sive potentia imperialis est. *Due tabule testamenti in arca due sunt testamenta consistentia*. Sequitur: *Super quæ erant*. Hoc est, super arcam. *Cherubin gloriæ obumbrantia propitiatorum*. Duo cherubin tegentia (quæ interpretantur plenitudo scientiæ) duo sunt testamenta, in quibus plenitudo est scientiæ, quæ tegunt Christum, qui est propitiatio pro peccatis: quia in divina Scriptura latet. *De quibus omnibus*. Quid mysterii in se habeant. *Non est modo dicendum per singula*. Fortassis ideo reticuit, quia multis sermonibus opus habebant: sive quia necdum erant capaces omnia portare. *His vero ita compositis*. Et ordinatis, quæ diximus esse tam in primo tabernaculo quam in secundo: hoc est, in Sancta sanctorum. *In priori quidem tabernaculo, hoc est in illa parte templi ubi et altare incensi erat, et*

Aute cuius etiam fores erat altare holocaustorum. *Semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes*. Non est ita intelligendum, quod in templo super altare incensi hostias offerrent aut ibi perfecterent sacrificia victimarum; sed potius sacrificiorum officia possumus accipere incensum, ad quod offerendum semper ingrediebantur sacerdotes mane et vespere; sive consummato et perfecto sacrificio ante templum in altari holocaustorum semper ingrediebantur in templum cum incenso. Potest et tertio modo intelligi, ut, sicut superius diximus, cum templo altare etiam holocaustorum comprehenderit, ac per hoc a parte totum voluit comprehendere: utrumque tamen pro vero accipi potest. *In hoc secundo autem semel in anno solus pontifex non sine sanguine quem offerret pro suis et populi ignorantia*. Secundum tabernaculum, in quod solus pontifex cum sanguine ingrediebatur significat interiora patriæ cælestis. Ille vero pontifex designat Christum, qui semel in essu est Sancta sanctorum intra velum impleta passio eius: ut assistat nunc vultui Dei pro nobis orans, non pro suis, sed pro nostris delictis. Nisi forte dicatur orare pro suis, propter communionem quam habet cum corpore suo, quod est Ecclesia: unde dicit in passione: *Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti? Longe a salute mea verba delictorum meorum*. Quæ sunt enim verba delictorum, nisi corporis eius, quod nos sumus? ipse enim peccatum non fecit, nec solus inventus est in ore eius. *Hoc significante Spiritu sancto nondum propalam esse sanctorum viam*. Id est, hoc significante Spiritu sancto ad Moysen, nondum venisse Christum, qui semel cum sanguine passionis sue ingrederetur cælum reserata. Quasi diceret aliis verbis, ideo solus pontifex cum sanguine intrabat semel in Sancta sanctorum, ut discamus, quia cæleste regnum inaccessibile erat adhuc mortalibus, quoadusque veniret Christus, qui expleta passione aperiret nobis januam patriæ cælestis, reserato velo, id est cælo: nondum enim manifesta erat sanctorum via, ingrediendi in patriam cælestem; sive non manifestata intelligentia: quia ignorabant homines quid significarent illa mysteria. Nec putemus illuc nos non posse ingredi, quia pontifex noster prior ingressus est: ipse namque dicit ad Patrem: *Pater, volo, ubi ego sum, et isti sint mecum*. Et alibi: *Ubi ego sum, illic et minister meus erit*. Et quia adhuc templum stabat, quando Apostolus ista loquebatur, et munera legalia, quamvis sine causa, ibi offerbantur, ideo subjunxit, dicens: *Adhuc priore tabernaculo habente statum: quæ*. Subaudi res. *Parabola est*. Hoc est figura et similitudo temporis instantis. Sive presentis: quod enim agebatur in templo tunc temporis, figura erat et similitudo istius veritatis quæ etiam in Ecclesia complebatur. Sequitur: *Juxta quam*. Subauditur parabolam sive figuram. *Munera et hostiæ offeruntur*. Adhuc ibi a sacerdotibus. *Quæ*. Munera, vel hostiæ. *Non possunt perfectum facere conscientiam juxta conscientiam*. Conscientia dicitur cordis scientia, per quam intelli-

gitur mens hominis. Illa (inquit) munera carnalia non poterant perfectum reddere servientem in lege perfectione mentis, quia non valebant mentem justificare, dum non tollebant peccata: neminem enim ad perfectum adduxit lex, sed in quibus ex maxima parte mundatio legis constabat, subsequenter ostendit, inquiens: *Solummodo in cibis, et in potibus, et variis baptismatibus, et justitiis carnis.* Subaudi, videbatur perfectum facere servientem. *Usque ad tempus correctionis.* Id est meliorationis et emendationis. *Impositis.* Istis justitiis carnis. Hæ justitiæ carnales in differentia ciborum, et potuum, ac variorum baptismatum, sive lavationum, usque ad tempus dominici adventus impositæ fuerunt, sicut et reliquæ quæ in figura agebantur: Domino autem adveniente, correctæ sunt, hoc est emendatæ, et in melius mutatæ. Nam per munda animalia, quæ lex præcipit ut edantur, significantur munda opera; per immunda vero animalia, immunda opera intelliguntur, a quibus abstinendum est. Per potus vero mundos, doctrinam ecclesiasticorum virorum; per immundos vero, doctrinam hæreticorum nihilominus intelligere debemus. De baptismatibus vero Judæorum plenius in Evangelio Marci legitur, ubi vituperabant Pharisæi Dominum et discipulos ejus, non lotis manibus manducare: omnes enim lavationes eorum nomine baptismi designat. Aliquando aut manus solummodo lavant, aliquando pedes, aliquando totum corpus, quando aut aliquid immundum contingunt, aut etiam si ad mortuum ingrediuntur: sed frustra lavant manus atque corpus, dum continentur fonte Salvatoris ablui; nam quod Propheta dicit: *Lavamini, mundi estote, et mundamini qui fertis vasa Domini, illi solummodo carnaliter intelligebant: cum potius de lavatione baptismatis Christi et munditia operum dictum sit. Ista omnia imposita erant usque ad tempus correctionis, hoc est ad tempus dominici adventus: postea vero immutata sunt a Christo in melius; quia dum carnaliter observabantur, munditiam corporis adimplebant; dum vero spiritualiter cœperunt observari, munditiam animæ pariter cœperunt observare. Christus autem assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum, non manu factum, id est non hujus creationis.* Pontifex Judæorum qui semel in anno cum sanguine introibat intra velum in Sancta sanctorum, oraturus pro populo, Christum Dominum significabat, sicut jam multis in locis declaratum est: qui cum sanguine passionis suæ, reseratæ cœlo, ingressus secreta patriæ cœlestis, ubi nunc assistit vultui Dei pro nobis. Pontifex autem futurorum bonorum duobus modis appellatur. Futura enim bona quæ ipse nobis ministravit, fuerunt verba cœlestia, nativitas ipsius, baptismus, passio, resurrectio, remissio peccatorum, perfectaque justificatio: quæ idcirco futura bona appellantur, vel quia mysteriis præfigurata sunt, vel etiam quia prædicta sunt in divinis oraculis. Altiori autem intellectu futura bona possumus accipere, gaudia patriæ cœlestis, quæ nobis per Christum ministrata sunt: unde et Pontifex appellatur, eo quod

pontem, id est viam justitiæ ad patriam cœlestem ascendendi nobis exhiberit. Alia translatio habet, Christus adveniens Pontifex futurorum: nisi enim advenisset, nequaquam futura bona nobis ministrasset, neque assisteret vultui Dei pro nobis. Notandum quia non dixit simpliciter Apostolus illum assistere, sed per tabernaculum: usus etiam comparativo gradus, dicens: Amplius et perfectius: tabernaculum autem per quod assistit Deo Patri, humanitas illius: quoniam nisi homo fieret, nequaquam Deo Patri assistere posset. Tabernaculum ergo, corpus Domini amplius est tabernaculo Moysi, tabernaculo quoque Solomonis: quia illa manibus carnalium hominum facta sunt: hoc vero intra uterum virginis sine semine viri, totius Trinitatis opere effigatum est: sive in hoc amplius et majus illi tabernaculis, quia divinitas Verbi, quæ tota non potest comprehendendi in tabernaculo manu facti, in illo homine plenissime requiescit: perfectius sive sanctius in hoc est illis tabernaculis, quia neutrum illorum sibi ministrantes sanctificare, perfectosque facere potest. Quod dixit, *Non manu factum*, exposuit ipse dicens: id est, non hujus creationis cujus nos sumus, quia non fuit virili semine concretum. Iste est lapis quem vidit Daniel abscissum de monte sine manibus, hoc est de populo Judæorum natum sine semine viri et coitu mæsculi. *Neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa.* Non cum sanguine legalium animalium, a quo perfecte justificatio non poterat dari, sed cum sanguine passionis suæ introivit in patriam cœlestem: quo sanguine omnes sunt redempti perfecteque justificati, non temporali: sed æterna redemptione: de hac redemptione dicitur per Zachariam: *Visitavit nos, et fecit redemptionem plebis suæ.* Redemptio autem ad captivos pertinet, et nos captivi eramus, captivati a diabolo, in primo parente nostro. *Si enim sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emendationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immolatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi!* Si sanguis animalium irrationabilium poterat carnem emundare, et sicut tunc temporis videbatur, sanctificatur, si quis immundus aspersus fuisset illo sanguine: multo magis sanguis Christi poterat mundare animam, et plenissime justificare; sed ne quis putaret plenam justificationem et emundationem provenire aspersione illius sanguinis legalis, subiunxit Apostolus carnis emundationem secundum legem per illum dari: quasi diceret, Sanctificatur quidem caro, et emundatur, propter legis præceptum: sed tamen anima non expiatur. Addidit quoque differentie causam, per quam demones ravit illum sanguinem animalium non esse immaculatum, dicens de Christo: *Qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo. Spiritus sanctus qui replevit illum hominem in utero virginis, custodivit eum ut absque peccato ab hoc mundo transiret, cassetque immacula-*

tum sacrificium, in odorem suavitatis Deo Patri. Emundabit conscientiam nostram, id est mentem nostram. Ab operibus mortuis. Opera mortua sunt peccata quæ animam occidunt : sicut enim anima vivit virtutibus, quæ opera vitæ appellantur : ita moritur vitis et peccatis, simulque trahitur ad mortem æternæ perditionis, et bene dixit, ab operibus mortuis : si quis enim in lege tangebatur mortuum, polluebatur, tamen aspersione sanguinis postea mundabatur : similiter qui imitatus fuerit opus mortuæ animæ, inquinatus, tamen per fidem dominicæ passionis mundatur. Qui enim tetigerit picem, inquinabitur ab ea : hoc est, si per pœnitentiam et gratiam baptismatis quis fuerit ablutus ab operibus mortuis, si eadem iterum attigerit, contaminabitur. Sequitur : Ad serviendum Deo viventi. Hic aptissime ostendit quia opera mortua habentes non possunt servire vero et vivo Deo, quia illa mortua sunt et falsa : si enim qui mortuum aut aliquid immundum tangebatur, non oportebat eum intrare in templum : quanto magis quis mortua opera habens, non poterit intrare in cœlum ? *Et ideo novi Testamenti mediator est, ut morte intercedente.* Sive interveniente. *In redemptionem earum prævaricationum quæ erant sub priori Testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hæreditatis.* Ubi enim testamentum, mors necesse est intercedat. *Sive interveniat. Testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin.* Id est aliter. *Nondum valet.* Firmum est testamentum *Dum vivit.* Ille. *Qui testatus est.* Leges humanas hæc videtur Apostolus tangere quæ solent testamentum, quod alter alteri facit de hæreditate sua firmum facere, quousque testator ipsius testamenti morte interveniente discesserit ; mortuo vero illo testatore qui testamentum fecit, omnino jam firmum manet. In hunc modum testamentum vitæ æternæ, quod a Christo accepimus, non aliter nobis firmum manere poterit, nisi ipse morte sua illud roborasset. Tantum enim erat peccatum nostrum, ut aliter non potuissemus redimi et salvari, nisi unigenitus Dei Filius pro nobis moreretur ; et quia ad illud consequendum quod ipse promiserat, indigni eramus, ipse nobis mor e sua mediator factus est, ut per suam mortem indebitam, illam quæ nobis debebatur auferret. Et quia fortassis poterant multi minus perfecti dubitare de promissionibus Domini, maxime ex eo quod mortuus est, quasi infirmus, beatus Apostolus exponit exempla, ex communi consuetudine legum humanarum ostendens quia non viventibus testatoribus, sed morientibus, firmantur testamenta, fortitudinemque accipiunt : quandiu enim vivit testator, potest immutare sententiam suam ; quapropter volens Apostolus esse firmum testamentum quod Christus nobis dimisit, idem dicit, inquit : Christus novi Testamenti mediator est, ut morte sua interveniente in redemptionem illarum prævaricationum quæ non poterant auferri et deleri in priori Testamento, deletæ autem sunt per passionem, ut repromissionem æternæ hæreditatis accipiant illi qui vocati sunt æterna vocatione : nam non loquitur hic de

A generali vocatione, de qua Dominus ait : Multi vocati, sed pauci electi ; sed de illa de qua idem egregius prædicator ait, loquens de electis : Quos præcivit, hos et prædestinavit ; et quos prædestinavit, hos et vocavit ; et quos vocavit, hos et justificavit. Titulum autem æternæ hæreditatis ex parte in præsentis sæculo jam possidemus, nobis a Domino datum Evangelium, videlicet illius quod observatores suos æternaliter cum Deo facit vivere : gratiam Spiritus sancti, remissionem peccatorum, cognitionem suam et pacem, quam nobis reliquit peregrinus ad passionem : Pacem (inquit) relinquo vobis. Istum quidem hæreditatis titulum quasi arrham in præsentis habemus, sed perfectius nobis supplebitur cum erit Deus omnia in omnibus, cum tradiderit Christus regnum Deo et Patri, cum fuerimus perducti ad gaudia patriæ cœlestis, in qua futuri sunt electi sicut angeli Dei in cœlo, videntes Deum sicuti est. Et hæc erit perfecta hæreditas electorum, quam Christus in morte sua confirmavit. *Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est.* Id est, confirmatum et consecratum. *Lecto enim omni mandato legis a Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum et hircorum cum aqua et lana coccinea et hyssopo, ipsum quoque librum et omnem populum asperxit.* Omnia ista in figura agebantur : nam vitulus ille, qui plerumque sacerdotis erat, Christum significabat, qui verus Sacerdos existens vitulum, hoc est, semetipsum obtulit Deo Patri in ara crucis. Iste est vitulus quem pater mactavit pro reversione filii prodigi. Hircus quoque qui pro peccato offerebatur, eandem Christum significat, qui pro peccatoribus oblatas est : juxta quod idem Apostolus alias ait : Eum qui non noverat peccatum, Deus Pater pro nobis peccatum fecit : hoc est hostiam pro peccato ; quod enim vetus Testamentum sanguine respersum est ad confirmationem, similiter et populus typice significabatur sanguine passionis Christi novum Testamentum confirmandum, et populum credentem mandandum. Aqua autem qua populus aspergebatur, aqua est baptismatis, qua fideles perfunduntur. Lana coccinea charitatem Christi, qua pro nobis passus est, et de qua alibi dicitur : Sic Deus dilexit mundum, ut Unigenitum suum daret pro mundo. Hyssopus herba humilis est, et in petra nascens, per quam humilitas designatur Christi et fortitudo, qua interiora nostra purgantur : nam bujus herbæ genere pulmonum vitia solent curari. Potest et per hyssopum pœnitentia intelligi, quæ fortiter peracta interiora vitia mentis purgat. *Dicens : Hic sanguis testamenti quod mandavit ad vos Deus.* Quasi diceret : hæc est confirmatio hujus testamenti quod mandavit ad vos Deus : iste sanguis præfigurabat illum sanguinem qui de latere Christi in cruce manavit : hoc sanguine Christus et nos asperxit, et testamentum suum confirmavit, sicut ipse dixit : Hic est sanguis novi Testamenti, in remissionem peccatorum. *Etiam tabernaculum et omnia vasa ministerii sanguine similiter asperxit.* Tabernaculum illi intelligendi sunt de quibus per prophetam Deus dicit : Inhabitabo illis, et inambulabo ; et de quibus Apostolus alibi

dicit : Templum Dei sanctum est, quid estis vos. Vasa vero diversa fideles sunt Ecclesie diversa officia habentes : quidam etenim sunt vasa prædicationis, sicut Paulus, de quo Dominus ad Ananiam ait : Vas electionis est mihi iste. Quidam vero diversos gradus ac varia officia habent, quæ idem egregius commemorans dicit : Alii datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii prophetia, alii genera linguarum, alii gratia curationum, et alii atque alii diversa dona habent, quæ singulis horum dividit Spiritus sanctus prout vult. Tabernaculum ergo et omnia vasa illius sanguine asperguntur, quia universalis Ecclesia cum omnibus sibi ministrantibus sanguine passionis Christi mundatur. *Et omnia pene in sanguine mundantur, secundum legem : et sine sanguinis effusione non fit remissio.* Quare dicit : Pene in sanguine mundantur omnia, secundum legem : et sine sanguinis effusione non fit remissio? quoniam in illis non erat perfecta mundatio, neque perfecta remissio; corpora enim, quantum ad legem pertinet, mundabantur aspersione, sive effusione sanguinis animalium, leviaque peccata relaxabantur; sed in hoc quia majora crimina non tollebat, neque perfectum hominem reddebat, non erat perfecta mundatio : perfecta autem mundatio et remissio in sanguine Christi consistit, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum; sine cujus sanguinis effusione nemo redimitur. *Necesse est ergo exemplaria quidem cælestium his.* Sacrificiis et aspersionibus. *Mundari : ipsa autem cælestia melioribus hostiis mundantur quam istis.* Sacrificia legalia exemplaria, id est figuram et similitudinem vocat; ista autem, quæ modo in veritate in Ecclesia celebrantur, cælestia appellat, id est spiritualia, quoniam spiritualiter sunt agenda; sive cælestia, eo quod illos qui in veritate ea celebrant, ad cælestia perducant. Exemplaria, inquit, cælestia mysteriorum ac rerum quæ in lege agebantur, in figuram istorum quæ modo in Ecclesia complentur, necesse erant talibus sacrificiis typicis et aspersionibus figurativis, quæ vera præfigurabant, in lege uti. Ipsa autem cælestia, id est spiritualia, quæ in veritate modo in Ecclesia celebrantur, melioribus hostiis mundantur istis legalibus : sanguine videlicet passionis Christi. Nam quia quærebant vera sacrificia, quibus perfecte possent homines mundari, nec inveniebantur, necesse fuit tandiu manere illa, quousque vera venirent. *Non enim in manufacta Jesus introivit, exemplaria verorum; sed in ipsum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis.* Non introiit, inquit, Jesus in manufactis : subacti, quæ sunt exemplaria verorum. Manufacta appellat Sancta sanctorum, quæ primum manibus Beselehel facta sunt in eremo, ac postea similiter manibus operatorum in templo Salomonis, in quæ non introiit Jesus, sed in ipsum cælum, quod non est manibus hominum factum, sed jussione et voluntate Dei Verbi extentum. Igitur illa fuerunt exemplaria et figura verorum : quia ista vera Sancta sanctorum præfigurabant, quæ Christus semel intravit. Introire autem Jesum dicimus secundum id quod homo est;

A nam secundum quod Deus est, ubique est, et omnia implet, nec in manufacta hominum introiit, sed in ipsum cælum, jussione Dei creatum; nec hanc solam differentiam ostendit, sed etiam pontificem proximum factorem, ut appareat vultui Dei pro nobis : hoc est, ut seipsum exhibeat præsentiae paternæ, nobisque illum propitium reddat. Unde Joannes dicit : Advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris. *Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno.* Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi. Non est Christus ad hoc ingressus in Sancta sanctorum, ut sæpe semetipsum offerat, quemadmodum pontifex Judæorum ingrediebatur in Sancta per singulos annos : neque cum sanguine alieno, sed cum suo : quoniam ipse, qui est sacerdos et sacrificium, semel semetipsum obtulit in ara crucis; ac vero resurgens jam non moritur : mors ei ultra non dominabitur : nec est necesse ut amplius moriatur; quoniam ad salutem omnium credentium satis sufficit una passio ejus. Alioquin : hoc est, si aliter esset, ut semel passus non prodesset, sæpius oportebat eum crucifigi ab origine mundi : hoc est, quot fuerunt electi, et quot futuri sunt, pro singulis mori illum oporteret, si eos redimere vellet : sed noluit nisi tantum semel mori, quia una morte illius redemptio facta est. *Nunc autem semel in consummatione sæculorum.* Hoc est, in fine sæculorum, in novissima ætate. *Ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit.* Hoc est, per corpus suum, quod fecit hostiam pro peccato. Semel (inquit) in fine sæculorum ad hoc apparuit, ut per hostiam suam destrueret peccatum : merito tunc apparuit, quando multa erant, ut ostenderet divitiis gratiæ suæ; si enim in principio fieret, fortassis nullus crederet, et hoc semel in consummatione peccatorum per proprium sanguinem, non per alienum. *Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium : sic et Christus semel oblatus ad multorum exhaurienda peccata; secundo sine peccato apparebit expectantibus se in salutem.* Sicut hominibus statutum est ac decretum, ut non possint mori, nisi semel; postea autem accipiant judicium : hoc est, prout unusquisque gessit in corpore, sive bonum, sive malum : sic et Christus semel oblatus est a semetipso ad multorum tollenda peccata; nec potest amplius mori, sed neque indigemus. Notandum autem, ad multum tollenda peccata illum esse oblatum, et non omnium : quia non omnes credituri sunt. Tale quid et ipse Dominus apostolis : Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Quod autem sequitur : *Secundo sine peccato apparebit expectantibus se in salutem,* tale est ac si diceret : Primum quidem apparuit ille per hostiam suam, hoc est per corpus mortale, quod fuit hostia pro peccato; secundo autem apparebit sine hostia pro peccato : quia non erit jam hostia pro peccato, sicut prius fuit : non enim poterit deinceps mori. Sicut enim unus-

quisque nostrum post mortem recipit juxta opera sua, ita Christus devicta morte, et adepto regno, secundo apparebit expectantibus se in salutem, ut juste vindicet suos, qui injuste passus est ab alienis. Melior est hæc apparitio expectantibus se in salutem, quam communis visio, de qua dicitur: Videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt. Hoc est ergo secundo apparere sine peccato, jam non videri in similitudine carnis peccati; sed nec aliorum peccata partantem in corpore suo super lignum, sicut in primo adventu fecit; nec intervenire amplius pro peccatis, sed vindictam exercere in peccatores.

CAP. X. Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostiis quas offerunt indesinenter, nunquam potest credentes perfectos facere. Ordo verborum est: Habens lex umbram futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, nunquam potest accedentes ad se perfectos facere eisdem ipsis hostiis quas offerunt indesinenter per singulos annos. Futura bona duobus modis intelligenda sunt: videlicet vel sacramenta quæ in veritate in Christo et in Ecclesia completa sunt, quæ futura erant, ut venirent, vel etiam gaudia patriæ cælestis. Umbram autem vocat figuram et similitudinem; imaginem autem pro veritate ponit. Multifariam autem sacramenta Christi et Ecclesiæ ostendebat, donec veniret ipsa Veritas Christus, qui interiorum ejusdem figuræ sensum data gratia Spiritus sancti, Ecclesiæ suæ patefaceret, simulque moriendo in creatura omnia illa sacramenta revelaret. Nunquam autem potuit accedentes ad se perfecte mundare eisdem ipsis hostiis, quas semper offerrebant ipsi sacerdotes per singulos annos; easdem ipsas hostias irrationabiles offerebant omnibus annis: arietes videlicet, boves, hircos, turtures et columbas. Sequitur: *Alioquin cessassent offerri: ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati cultores illius semel mundati: sed in ipsis commemoratio peccatorum per annos singulos fit.* Alioquin, hoc est, si ab omnibus peccatis liberati essent, et cessassent offerri illæ hostiæ, eo quod nullam haberent ultra conscientiam, id est memoriam et recordationem peccatorum illorum a quibus cultores illius semel mundati essent; sed quia hoc non potuit fieri, et nunquam potuerunt majora et criminalia peccata illis sacrificiis mundari, fit per singulos annos commemoratio peccatorum in ipsis hostiis, verbi gratia: Si obtulisset quis præsentii anno hostias pro peccato aut adulterii, aut sacrilegii, aut parricidii, necesse erat ut omnibus annis id ageret: quoniam non poterat perfecte expiare ab illo piaculo: proinde accusatio infirmitatis, non virtutis ostensio. In eo enim quod offerebatur, redargutio peccatorum; in eo quod semper offerebatur, redargutio infirmitatis ejusdem sacrificii. Propter quam causam imperavit semper offerri? Propter infirmitatem: quia non poterat perfecte mundare, ut et memoria et redargutio peccatorum fieret. Quid ergo dicendum est? nunquid et sa-

cerdotes nostri quotidie idem non agunt, Jam non offerunt assidue sacrificium? Offerunt quidem, sed ad recordationem mortis ejus: et quia nos quotidie peccamus, et quotidie indigemus mundari: quia ille non potest jam mori, dedit nobis hoc sacramentum corporis et sanguinis sui, ut sicut passio illius redemptio et absolutio fuit mundi, ita etiam ista oblatio, redemptio et inundatio sit omnibus in vera fide offerentibus, bonamque intentionem habentibus. hæc enim differt ab illo veteri sacrificio sæpius repetitio istud nostrum, quod similiter repetitur: quia istud est veritas, illud figura: istud perfectum reddit hominem, illud minime: et istud non causa infirmitatis suæ repetitur, quod non possit perfectam salutem conferre: sed in commemorationem passionis Christi, sicut ipse dixit: Hoc facite (inquit) in meam commemorationem. Et una est hæc hostia, non multæ, sicut illæ erant. Quomodo una est, et non multæ, cum a multis diversis in locis diversisque temporibus offeratur? Aptissime ergo animadvertendum est, quia divinitas Verbi Dei, quæ una est, et omnia replet, et tota ubique est, ipsa facit ut non sint plura sacrificia, sed unum, licet a multis offeratur: et sit unum corpus Christi cum illo, quod suscepit in utero virginali, non multa corpora: nec nunc quidem aliud magnum, aliud minus, aliud hodie, aliud cras offeremus, sed semper idipsum æquam magnitudinem habens: proinde unum est hoc sacrificium Christi, non diversa, sicut illorum erant. Nam si aliter esset, quoniam multis in locis offeratur, multi essent Christi: quod absit. Unus ergo ubique est, et hic plenus existens, et illic: plenum unum corpus ubique habens. Et sicut qui ubique offertur, unum corpus est, non multa corpora: ita etiam et unum sacrificium. Sequitur: *Impossibile est enim sanguine taurorum et hircorum auferri peccata.* Quæ ratio esse poterat ut rationalis homo sanguine irrationalis animalis mundaretur? Quapropter leviora peccata purgabatur, corpusque mundabatur, quantum ad legem pertinet: tamen impossibile erat criminalia et graviora peccata illis sacrificiis mundari: unde neminem ad perfectum adduxit lex. *Ideo ingredienti mundum dixit: Hostiam et oblationem nolui: corpus autem aptasti mihi. Holocaustomata pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi: Ecce venio, in capite libri scriptum est de me, ut faciam, Deus, voluntatem tuam.* Antiores hostiæ ostenduntur his verbis infinites esse ad integram perfectamque mundationem, et forma magis fuisse, nec esse acceptabiles Deo, quoniam ab initio non placuerunt ei: non enim petendum quod omnipotens Deus nidore carnalium et concrematione animalium nunquam delectatus fuerit: licet legatur oratorum esse odorem suavitatis, sed fide et desiderio offerentis: unde per Jeremiam dicit: *Holocaustomata vestra non sunt accepta mihi, et victimæ vestræ non placuerunt mihi.* Et per Isaiam: *Non offeratis (inquit) ultra sacrificium; incensum abominatio est mihi: qui mactat bovem, quasi qui excerebret canem. Sed quæstio hinc potest oriri non modica: Quare imperavit ut offerri debuissent, si illi*

non placuerunt, nec voluntatis illius fuit? Quæ gemina solutione potest solvi. Considerans omnipotens Deus animos Judæorum pronos ad colenda idola, et ritum gentium imitandum, imperavit eis multa sacrificia offerre; ne otiosi sine sacrificiis sedentes in cultum deorum alienorum, dum vidissent alios offerre, inciderent; maluitque sibi offerri a se creata, quam idolis daemoniorumque portentis; imposuitque illis servitutem, non justificationem, quia non est ejus voluntas talia offerri. Tali modo et egregius prædicator, utpote Creatorem creatura sequens, suis in dictis peregit, dicens: Volo omnes homines esse in continentia sicut meipsum, voluntatem suam expressit. Secundo vero: Volo juvenes nubere, indulgentiæ causa taliter locutus est, propter fragilitatem carnis. Similiter non erat voluntas omnipotentis Dei talia sacrificia offerri, sed propter illorum infirmitatem præcepit. Unde superior dixit, quia non solum non voluit, sed nec desideravit. Potest et ita solvi: Ut quia futurum erat verum sacrificium Christi in Ecclesia, præcepit typum et figurativa sacrificia præcedere: et revera ita necesse erat ut, sicut verbis prænuntiabatur, ita etiam et mysteriis præsignaretur, quatenus a figurativis transirent ad veritatem. Sed quia illi non placuerunt illa sacrificia, advenit iterum, de quo Apostolus ait: *Idcirco, inquit, quia impossibile erat sanguine hircorum auferri peccata, et quia non placebant Deo tali sacrificia, ingrediens mundum, non dubium quin Christus dicit. Ingressio autem ista nihil est aliud nisi missio ejus, apparitio ejus, videlicet humanitatis. Quando enim qui ubique præsens erat, sed tamen invisibilis, factus postea homo visibilis mundo apparuit, quodammodo ubi erat, illuc ingressus est. Et quid dicit Deo Patri? Hostiam, inquit, et oblationem voluisti: corpus autem aptasti (sive perfecisti) mihi: illud tibi offeram sacrificium acceptum. Holocausta pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi: Ecce venio per incarnationis mysterium, ut meo sacrificio redimam genus humanum. Holocaustum dicebatur sacrificium, quod totum cremabatur in altari, quasi totum incensum: nam *ἅλον*, holon, dicitur totum, *καυστόν*, caustum vero incensum: sicut holocaustum totum vitreum. Sed si holocausta pro peccato non ei placebant, quaeri potest quomodo mundabantur? Ad quod respondendum est, quia fide et poenitentia digna mundabantur, sicut mandatus est David a peccato adulterii atque homicidii: perfecta autem mundatio in Christi adventu data est. In capite libri scriptum est de me, ut faciam, Deus, voluntatem tuam.* De hujus libri capite diversa doctoribus disputantur. Quidam enim intelligunt hic initium Genesis, ubi scriptum est: In principio: id est in Filio fecit Deus celum et terram. Quidam primum

A psalmum, quem quidam referunt ad Christum: quidam ad quemlibet electum, in quo dicitur: In lege Domini voluntas ejus. Sed quia in his nihil de morte Christi præfiguratur, de qua Apostolus sermonem per totum hunc locum habet, melius videtur intelligi de initio libri Levitici dictum: qui liber cum totus de sacrificiis et hostiis contineatur, primum sacrificium de vitulo præcepit offerri dicens: Si quis ex vobis hostiam offert Deo de pecoribus, masculum immaculatum offerat: hoc est vitulum de bubus, sive de armento. Vitulus iste de bubus assumptus, atque in sacrificium oblatus, est Christus, de genere patriarcharum ortus, ac pro salute generis humani immolatus: voluntas enim Dei Patris fuit, ut Filius sua passione genus humanum redimeret, unde ipse Filius appropinquans passioni dicit: Sed ut cognoscat mundus, quia diligo Patrem; et: Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc: id est, eamus ad passionem. *Superius dicens, quia hostias, et oblationes, et holocausta pro peccato voluisti, nec præcisa sunt tibi, quæ secundum legem offeruntur; tunc dixi: Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam. Aufert primum. Subaudi Testamentum, dum ejus oblationes respuit. Ut sequens statuat. Scilicet Testamentum: id est, stare et permanere faciat. In qua voluntate; Dei Patris, quam Filius adimplevit. Sanctificati sumus. In baptismo. Per oblationem corporis Jesu Christi semel. Quod dicit semel, tale est ac si diceret: Sanctificati sumus in baptismo per passionem, quam Christus celebravit semel. Et omnis quidem sacerdos legis præsto est. Altari. Quotidie ministrans, et easdem offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata. Subaudi criminalia atque capitalia. Hic autem. Haud dubium quin Christus. Unam pro peccatis offerens hostiam in sempiternum sedet ad dexteram Dei, de cætero exspectans, donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus. Ministrare, sive offerre, signum ministrationis est, per quod intelligitur humilitas Christi. Ara vero signum est judicantis et dominantis, ut ei ministretur; per quod ostenditur exaltatio et gloria Christi, qui humilis apparuit: nunc autem exaltatus super omnem creaturam, habitat in plenitudine majestatis exspectans, et considerans tempus de reliquo quando judicet. Et cujus rei causa fiat ista dilatio exponit, dicens: Ut ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus. Inimici ejus sunt Judæi, hæretici, et falsi Christiani, omnesque infideles, qui subjiciendi sunt potestati illius. Illic et necessaria subjectio potest intelligi, quæ pertineat ad reprobos in nequitia permanentes; et voluntaria, quæ pertinet ad electos, qui deserentes viam nequitiae sponte subdunt se Christo. Illi sacerdotes Judæorum multas quotidie offerendo hostias, non potuerunt auferre peccata: Christus autem semel semetipsum offerens, abstulit peccata mundi: sedet nunc in gloria Dei Patris. *Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos. Contestatur autem nobis Spiritus sanctus; postquam etenim dixit: Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Domi-**

nus: Dabo leges meas in cordibus eorum, et in mentibus eorum superscribam eas; et peccatorum et iniquitatum eorum non recordabor amplius. Contestatur, inquit, nos et Spiritus sanctus, id est, testimonio suo verba nostra confirmat, non solum per Psalmistam, sed etiam per prophetam, quia illæ hostiæ jam non sunt offerendæ. In sequentibus verbis defectus est sententiæ satis necessarius, quapropter dicatur ita: Postquam enim dixit omnipotens Deus per prophetam Jeremiam: Hæc autem est testamentum quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus: Dabo leges meas in cordibus eorum, et in mentibus eorum superscribam illas: statim subiunxit: Et peccatum eorum non memorabor amplius, ostendens jam non fore deinceps necessarias hostias figurativas: quod etiam Apostolus manifestat, dum subdit: *Ubi autem horum. Peccatorum. Remissio, jam non est. Necessaria. Oblatio pro peccato.* Nam postquam hoc testamentum adimpletum est, quod Deus per prophetam promittebat, statim illæ hostiæ suam acceperunt: quis, veniente veritate, umbra discessit. Notandum ergo quia ubi recordatio peccatorum non est, quæ in baptismo per fidem dominicæ passionis dimittitur, jam non est necessaria oblatio legis pro peccato. *Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quæ am initiavit nobis viam novam et viventem per velamen, id est carnem suam, et Sacerdotem magnum super domum Dei.* Hactenus ostendit pontificis et hostiarum, tabernaculi quoque et testamenti, atque repromissionis distantiam, multaque differentia: nunc invitando hortatur ad ea quæ per Christum in veritate nobis advennerunt, datus auctoritatem de magno Pontifice et dicens: Propterea, inquit, habemus plus fiduciæ per sanguinem Christi mundati, quam illi qui carnaliter hostias offerebant: quia hostia nostra vera et rationalis est. Intantum enim majorem fiduciam habemus in ingressu eorum per sanguinem Christi, in quantum magis cõheredes effecti sumus. Nullus ad dona Spiritus sancti pervenire valebit, nisi per fidem, sive fiduciam, id est per viam novam et viventem, quam initiavit nobis Christus, hoc initium utendi dedit: viam vero novam dicit fidem, quæ per Christum data, sive exemplum humilitatis, per quod ipse perrexit, humilians semetipsum usque ad mortem. Possumus et novam viam accipere aditum patriæ cœlestis nobis per Christum reseratum: qui idcirco via nova appellatur, quoniam nulli ante ingressibilis fuit. Dicendo autem, Novam, conatur ostendere, cuncta majora nova habere, siquidem nunc aperta est nobis via fidei, per quam plenissimam justificationem accipimus, et apertæ sunt nobis portæ cœli, quod nãmini antea concedebatur. Viventem quoque eam appellavit, hoc est semper manentem et semper patentem, quoniam et fides recta æternaliter manebit, et porta cœli semper patebit. Initiavit autem hanc viam nobis Christus, id est dedicavit et confirmavit, seu dedit per velamen, id est carnem suam. Idemque primo aperuit illam viam, ascendendo ad patriam cœlestem, et ipse primo initium nobis dedit utendi. Caro autem

A dominica non congrue nomine velaminis designatur: quia sicut velum celabat arcam, et ea quæ ultra erant, ita ultra illam divinitas Verbi latebat. Et si ut per velamen perveniebatur ad interiora, ita per humanitatem pervenitur ad divinitatis cognitionem. Sacerdos autem magnus super domum Dei Christus intelligitur, qui est a Deo Patre constitutus super Ecclesiam; juxta quod ipse dicit: Ego autem constitutus sum rex ab eo. Sequitur: *Accedamus cum vero corde, et in plenitudine fidei, aspersi corda a conscientia mala, et abluti corpus aqua munda.* Ex superioribus ista pendent, ubi dicit Apostolus: Habentes itaque, fratres, fiduciam in ingressu sanctorum per sanguinem Christi, accedamus ad Deum cum vero corde. Quid est in vero corde accedere ad Christum? Exposuit subjungens: In plenitudine fidei, ut credamus resurrectionem generalem futuram; quasi diceret: Jam quia fiduciam habemus ingredi patriam cœlestem, non debemus hæsitare, quod quorundam sit resurrectio, quorundam vero non; sed vera fide debemus credere omnes homines resurrecturos, quosdam ad gloriam, quosdam vero ad poenam. Nam si quis de hoc hæsitat, non habet veram plenamque fidem. Potest et aliter intelligi: Plena fides est, quæ concipitur corde, constitetur ore, et operibus bonis exornatur. Hac fide accedendum est ad Dominum, quicunque volunt introitum patriæ cœlestis reserari. Necessè est ergo ut sint corda aspersi, id est mundati per corda a conscientia mala, a peccatis, a voluntate mala, sive munda corda habentes; simulque ostendit quia non fides sola, sed etiam vita cum virtutibus queritur; quoniam fides sine operibus mortua est. Judæi corpora mundabant, non conscientiam. Et abluti, inquit, corpus, sive ablutum corpus habentes aqua munda, hoc est aqua baptismatis. Idcirco autem dicit corpus aqua baptismatis ablutendum, quia dem corpus ablutitur aqua, Spiritu sancto sanctificatur anima. *Tenemus spei nostræ confessionem indeclinabilem; fidelis enim est qui repromissit. Confessionem spei indecubilibiter tenemus, si non desperamus de patria cœlesti, de omnibus quæ nobis promissit Dominus; vel si firmiter ea observamus quæ professi sumus in baptismo.* Sicut enim fidelis et verus remunerator est Christus in promissionibus, ita fideles vult nos esse in promissis nostris, quæ novimus tempore baptismatis, diabolo contradicere, Christo quoque servare. *Et consideremus invicem in provocationem charitatis et bonorum operum.* Hoc est, consideremus diligenter inter nos, et quemcumque viderimus majorem charitatem habere, operibusque melioribus intentum, provocemur illius exemplo, quatenus eum supponerimur: in eum intendamus ut diligamur; ex dilectione quippe bona opera procedunt. Quapropter bonum est magnum dilectionis, nihilque est bonum quod non per charitatem fit: quoniam plenitudo legis est dilectio. *Non deserentes collectionem nostram.* Ill est congregationem fidelium. *Sicut est consuetudinis quibusdam; sed consolantes.* Subaudi nos invicem. In hoc loco non solum admonuit, sed etiam culpavit,

et terruit unitatem charitatis scindentes: erant enim multi qui conturbabant congregationem fidelium, quasi non possent habitare inter illos causa suæ sanctitatis, et deseiebant collectionem illorum, habitantes soli, ut Deo liberius viderentur vacare. Isti tales superbia distenti despiciebant cæteros et scindebant charitatem: quos Apostolus utramque et admonet et terret, hortans ne deserant societatem fidelium, sed potius consolari simpliciores optent et suo exemplo confortari: tantum enim valet societas fidelium, ut ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine Salvatoris, ipse sit in medio eorum. Sequitur: *Et tanto magis. Sectamini charitatem, vosque invicem consolamini. Quanto videritis appropinquare di. m. Judicii, in quo singulorum merita examinabuntur. Vel extremum diem vite nostræ; dicit enim alio loco: Nihil solliciti sitis, Dominus enim prope est. Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis. Id est post notitiam veræ fidei gratiæque baptismatis. Jam non relinquitur pro peccatis hostia. Sponte peccantibus nobis, et deliberate, postquam accepimus agnitionem veræ fidei, et postquam mundati sumus in baptismo, non reservatur ultra nobis hostia pro peccato, quæ pro nobis offeratur, sicut in Veteri Testamento donatum est, hostias sæpius offerre pro peccato. Neque enim Christus, qui est hostia nostra, iterum immolandus est pro peccatis nostris: hoc enim semel factum est, et secundo opus non est, sed magis opus est post acceptam gratiam permanere in fide recta et munditia bonorum operum. Mandatus es in baptismo; liber es a criminibus omnibusque peccatis; factus es filius Dei: si ad primum rever u fueris, gravissimum te expectabit iudicium sequens, nisi per dignam poenitentiam revocatus fueris. His autem verbis non poenitentiam excludit, neque propitiationem, quæ fit per poenitentiam; neque repellit et dejicit per desperationem delinquentium; sed secundum excludit lavacrum baptismi. Non enim ita est inimicus salutis nostræ, ut diceret, non esse ultra poenitentiam, neque peccatorum remissionem; sed hostia, inquit, ultra non est; hoc est, crux ultra non est, ut iterum Christus crucifigatur, iterumque nos baptizemur. Nam sicut Christus semel mortuus est, et jam non moritur, ita et nos semel baptizati instar mortui ejus et sepulturæ, sicut Apostolus alias dicit, Consepulti cum illo per baptismum in morte, jam non possumus rebaptizari. Quanto magis ubi plures fuerunt, major erit gratia ejus in illis? *Terribilis autem quedam expectatio iudicii, et ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios. Æmulatio* aliquando pro imitatione ponitur, aliquando pro invidentia; hic autem pro consumptione et vindicta accipitur. Terret e. go Apostolus omnes, ut metuant post baptismi lavacrum ad vitia relabi: quia non possunt rebaptizari. Terret etiam, ut si peccaverint, poenitentiam statim studeant agere dignam: quoniam quicumque poenitentia medicamentum neglexerit, vindicta et consumptio ignis æterni devorabit eum. Quapropter unusquisque ad poenitentia, dum tempus habet, me-*

dicamenta co. fugiat, ne igni tradatur æterno. *Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus. Scilicet convictus. Moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et spiritui gratia contumeliam fecerit? Moysi dicitur esse lex ideo quia per Moysen data est a Domino: sicut et nos soliti sumus dicere in oratione dominica ad Dominum: Patrem nostrum quotidianum da nobis hodie: non quod noster antea fuerit; sed eum ab illo datur, noster efficitur. Incutit autem Apostolus terrorem Christianis, sumens comparationem a lege Moysi, quam si quis transgressus fuisset, irritam eam et inanem faciens, duobus vel tribus testibus convictus, sine ulla miseratione et venia, a iudicibus dijudicatus confestim occidebatur. Dicit ergo: Si ille qui legem quæ per servum data est transgressus fuerit, sine ulla miseratione occidebatur, quanto magis majora supplicia sustinebit qui Filium Dei conculcaverit! Utique quanto major est Christus Moyses, et gratia Evangelii a Filio data, quam lex per servum data et administrata, tanto majora et deteriora merebitur supplicia, qui conculcaverit Christum. Sed quomodo possumus illum conculcare, qui in dextera Dei Patris sedet, elevatus super omnes cælos? Dum præcepta illius pro nihilo ducimus, dedignantur ea implere, tunc utique eum conculcamus. Sicut enim ea quæ conculcamus, pro nihilo ducimus et nullius honoris; sic et qui libere peccant absque timore et absque poenitentia, Christum conculcant, sive contemnunt, atque despiciunt; eum iudicem futurum imminue formidant. Vel certe Christum conculcat quicumque corpus illius indigne percipit. Sive (ut tertio modo dicamus) Christum conculcat, qui male vivendo de tabernaculo cordis sui eum expellit, qui dixit: Inhabitabo in illis et inambulabo. Sanguinem quoque testamenti pollutum ducit: sive, ut in Græco habetur, communem, vel immundum, qui sanguinem passionis Christi pro nihilo ducit, quo Testamentum Novum confirmatum est, et quo etiam ipse sanctificatur a tempore passionis. Alio nihilominus modo sanguinem testamenti pollutum ducere, est mysterium sanguinis Christi indigne percipere, nullamque differentiam inter illum ac reliquos facere: cum in illo sanctificatus sit tempore baptismi, et possit etiam quod e sanctificari, si digne perceperit eum; de talibus dicit Apostolus: Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit, non dijudicans sive discernens corpus et sanguinem Domini a reliquis cibis et potibus. Spiritui quoque gratiæ, id est Spiritui sancto, contumeliam facit, qui de tabernaculo cordis sui male vivendo illum ejicit. Vel qui non credit quod per illum in Ecclesia fit remissio peccatorum; vel certe qui blasphematur illum, opera ejus denegando, et diabolo tribuendo. Unde Dominus dicit: Qui blasphemaverit in Spiritu sancto, non remittetur illi, neque hic, neque in futuro. Qui ideo Spiritus gratiæ vocatur, vel quia per illum gratis nobis dimittuntur peccata, vel certe*

quia illo distribute, dividuntur gratiæ donorum spiritu alium fidelibus, quas Apostolus commemorat dicens : Et alii quidem datur per Spiritum sermo sapientiæ; alii sermo scientiæ, et cætera, usque dum concludit dicens : Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. *Scimus enim qui dixit : Mihi vindicta, ego reddam.* Loquitur Deus omnipotens per prophetam. Mihi injuriam et contumeliam facienti, vindictam reddam : et ego retribuam eis juxta quod merentur. *Et iterum : Quia judicabit Dominus populum suum.* De inimicis hoc dictum est. Ego retribuam eis qui male faciunt, non de his qui male patiuntur. De his videlicet qui negligenter vivunt, et per penitentiam se purgare nolunt; sed cum male faciunt, secure ad mensam dominicam accedunt. Populum autem, quem Dominus judicare dicitur, dupliciter possumus intelligere, et ad electum scilicet populum referre ad reprobum. Judicabit enim Dominus populum suum, hoc est separabit plebem suam; et discernet bonos a malis, fideles ab infidelibus. Quod si ad reprobos relatum fuerit, judicare pro damnare accipiendum erit. Populus autem Domini appellatur, non per gratiam, sed per creationem. *Horrendum est incidere in manus Dei viventis.* Incidit in manus Domini qui judicium hominis contremiscens, judicium omnipotentis Dei parvipendit. Incidit quoque in manus, id est in potestatem et judicium omnipotentis Dei, quisquis post peccatum contemnit penitentiam agere. Quicumque ergo peccator est, si non contriverit de peccatis suis, incidet in horrendum et valde extimendum judicium omnipotentis Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua. *Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinistis passionum.* Optimi medicorum, cum vulnus secaverint, et per incisionem augmentum doloris fecerint, solatium et remedium illi loco adhibent, ubi dolor inest, et perturbatam refovent animam. Postquam autem revocaverint illum, alteram non dant jam sectionem; quoniam illa quæ facta sunt, medicaminibus mitioribus et valentibus amplitudinem mitigare, et dolores confovent. Sic et Apostolus isto in loco more illorum agit. Postquam enim concussit animas eorum, et compunxit mentione gehennæ, affirmans omnibus modis perituros, qui gratiæ Dei injuriam faciunt aliquando : et hoc ex lege Moysi aliisque testimoniis edocens, ac dicens metuendum esse incidere in manus Dei viventis : protinus, ne multo timore in desperationem ruerent, consolatur eos per laudem, blandimenta et orationes, reducens eis ad memoriam præterita illorum bona opera : *Rememoramini, inquit, pristinos dies, in quibus illuminati per fidem, et confortati per gratiam divinam, magnum certamen sustinistis passionum; ac si diceret : Quando introducti estis ad fidem, quando in initio fidei eratis, tantam fortitudinem demonstrastis ut magnum certamen passionum sustineretis pro Christi nomine a contribulibus vestris.* Judæi enim credentes quidam exspoliati sunt a non credentibus : quidam vero non. Hi vero qui non fuerunt

A exspoliati, subministrabant aliis de facultatibus suis : quapropter cum hoc agnovissent infideles, multa mala intulere, utriusque [*F. utrisque*] : unde non dicit Apostolus simpliciter certamen sustinuisse eos, sed addidit, magnum; nec dicit, tentationes, sed passiones. *Et in altero quidem opprobriis et tribulationibus spectaculum facti. Estis. In altero autem socii taliter conversationem effecti.* Ex parte quidem, inquit, opprobriis, id est contumeliis et irrisionibus, et tribulationibus spectaculum facti estis : hoc est, publice et in conspectu multorum irrisi. Ex parte autem altera effecti estis socii in compassione taliter conversationem : apostolorum videlicet, et eorum qui sunt exspoliati propriis facultatibus, et verberibus afflicti, atque in carcere retrusi. Duobus modis ostendit eos bene laborasse : **B** scilicet, vel quia et publice contumeliis et tribulationibus sunt diversis afflicti : quod genus humanum gravius sustinet in conspectu plurimorum aliquid inhonestum aut verbis, aut factis pati; seu etiam quia positus in carceribus compatiebantur, victumque ac vestimentum, prout poterant, subministrabant : unde facti erant eorum socii : quoniam mercedem et retributionem, quam percipit prædicator veritatis pro Christi nomine positus in carcere, aliisque tormentis afflicti, eandem recepturus est ille qui ei subsidium præbet, ne deficiat in tribulationibus, sicut ipsa Veritas promittit, dicens : Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Notandumque quia non dixit simpliciter, Tribulationibus afflicti; sed etiam argumentum fecit, dicens : **C** Spectaculum facti estis. Cum enim secreta exprobratur, facilius tolerare videtur. Quod vero illi ea exhibuerint quæ enumeravimus, aperius jam ostendit, dum sequitur : *Nam et vincis compassi estis : et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio susceptis.* Mirabiliter laudat eos in fide : quoniam si fidem non haberent meliora se recepturos pro hac substantia subtracta, non cum gaudio suscepissent rapinam ejus. Quandiu enim permissum est eis, compassi sunt aliis exspoliatis, atque in carcere positis. Exspoliati vero cum gaudio susceperunt rapinam et damnum sibi illatum, credentes se meliora recepturos : unde subdit : *Cognoscetes vos habere meliorem et manentem substantiam.* Quasi diceret : Videntes divitias spirituales vobis pro istis temporalibus futuras, sustinistis cum **D** gaudio rapinam bonorum temporalium. Hoc autem totum fuit apostolicum opus et dignum fortibus animabus, ut flagellis gauderent. Sicut in Actibus apostolorum dicitur : Euntes autem a conspectu consilii, ibant gaudentes, quoniam digni habitus sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Et ut demonstraret istam temporalem substantiam non esse semper mansuram, ideo dixit illos meliorem habere substantiam, et manentem : prout diceret, firmam, et substantialem, atque perpetuam, quæ perire non possit, sicut ista terrena perit. *Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.* Id est, Nolite deficere in tribulationibus. quia magna est remuneratio. Apparet autem quia in

magna confidentia erant ad Deum: quam ne amitterent, instantissime hortatur. Facilius enim integra conservantur, quam amissa recuperantur: quapropter quod tenetur, et formidinem habet, necesse est ut fortitudinem habeat. Nihil, inquit, vobis necessarium est, nisi ut stetis firmiter in fide vestra, et permaneat in fortitudine vestra, quæ magnam habet remunerationem apud Deum. *Patientia enim vobis necessaria est: ut voluntatem Dei facientes, promissionem reportetis.* O quanta magnitudo hortationis et consolationis! Veluti si quis ad athletam et certatorem hoc diceret: Qui cunctos superasce, nullumque relictum haberet, et qui sibi decertare posset. Verbi gratia, dum ille diceret: Jam quia superavi omnes, nullusque est qui mecum decertet, da mihi coronam: poterat illi quilibet dicere: Sustine parumper, usque dum veniat arbiter, aut etiam rex, qui tibi bravium referat pro victoria tua. Quod si ille athleta impatienter ferret non tolerans sitim aquæ et æstuationis, dicens: Aut date quod mereor, aut recedam, diceretur illi: Patienter sustine hanc moriã, in proximo est ut veniat imperator, qui tibi reddet præmium: tristatur quidem, sed multo amplius si publice et in conspectu multorum: genus enim humanum sicut valde delectatur laude publica, ita facile captivatur opprobriis aperte sibi illatis. Isto modo hortatur eos Apostolus, ne deficerent, sed patienter expectarent Domini adventum: Patientia, inquit, vobis necessaria est: hoc est, verum opus habetis, videlicet ut perseveretis in agone, donec recipiatis coronam condignam labori vestro. Non enim qui cæperit, coronabitur, sed qui perseveraverit in certamine usque in finem, hic salvus erit. In patientia (inquit Dominus) possidebitis animas vestras. Reportetis, dixit, promissionem, id est, accipietis gloriam sempiternæ beatitudinis. *Adhuc enim aliquantulum modicum, qui venturus est, veniet, et non tardabit.* Haud dubium quin Christum significet: consolatur eos tanquam parum sit temporis, usque dum venit: non modica enim consolatio est laboris, cito sperare iudicem, et remunerationem constantiæ, certaminisque remunerationem. *Justus autem meus ex fide vivit. Quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ.* Hoc propheticum testimonium intulit Apostolus ad exhortationem fidei, in acquisitionem animæ. Sicut vita corporis anima, ita vita animæ fides est: quæ videlicet concipitur corde, confitetur ore, exornatur opere: quoniam fides sine operibus mortua est, a qua fide si quis se subtraxerit, non placebit voluntati Dei. Non enim est putandum quod Deus Pater, aut Spiritus sanctus, aut Filius etiam in natura divinitatis habeat animam; sed more humano loquens divina Scriptura, nobis consulendo voluntatem illius, animæ vocabulo exprimit. Considerandum autem quia, sicut displicebit qui hæsitaverit, ita placebit Deo qui crediderit, vivens in fide sua recta: Laborastis, inquit, in certamine, expectate eam spem, nolite hic querere quæ speratis: quia iustus ex fide vivit. *Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei*

A in acquisitionem animæ. Non sumus, inquit, ego et vos filii eorum paganorum atque gentilium qui se subtrahunt a vita fidei et luce sempiterna ad perditionem animarum suarum: sed sumus filii patriarcharum, qui fide probati et in fide perfecti fuerant, ut acquirerent sibi suas animas ad salutem, et insuper aliorum suo exemplo.

CAP. XI. *Est autem fides sperandarum substantiarum rerum, argumentum non apparentium.* Ordo verborum est, Fides est substantia sperandarum rerum, argumentum videlicet rerum non apparentium. Fides est credere quæ non videntur; et dum ea credimus in veritate aut fuisse, aut esse, aut futura esse, quæ non vidimus, ipsa fides facit ea subsistere in corde nostro, quasi oculis corporeis; in rebus autem quæ videntur, neque credulitas dici potest, neque incredulitas, sed potius agnitio dicenda est. At vero fides est ita animum firmum esse de his quæ non videntur, sicut de his quæ jam videntur, et dum hoc sit, fides facit ea subsistere in nobis credendo: verbi gratia, ut ex multis saltem paucis utamur exemplis: Resurrectio generalis necdum facta est: et cum necdum sit in substantia, spes facit eam subsistere in anima nostra, quasi præ oculis illam habeamus. Hoc est, quod dixi, substantiam esse fidem illarum rerum quæ sperantur, necdum quæ videntur; et si argumentum est eadem fides rerum quæ necdum apparent, quid est quod eam jam volunt videre? Arguere dicebant antiqui ostendere: a quo venit argumentum, quasi ostensio et præmonstratio futurarum rerum et illarum quæ non videntur. Est autem proprie argumentum ratio, quæ rei dubiæ fidem facit. Perfecto ergo liquet, quia fides illarum rerum argumentum est, quæ apparere non possunt: quæ enim apparent, jam fidem non habent, sicut superius diximus, sed agnitionem. Dum ergo vidit Thomas, dum palpavit, cur ei dicitur, Quia vidisti me, credidisti? Sed aliud vidit, aliud credidit. A mortali enim homine Divinitas videri non potest. Videndo ergo credidit, qui considerando hominem verum Deum, quem videre non poterat, exclamavit. *In hac enim.* Subaudi fide. *Testimonium.* Justitiæ. *Consecuti sunt senes.* Senes hic debemus intelligere patres veteris Testamenti: patriarchas videlicet, prophetas, aliosque justos, qui in fide, qua crediderunt Deo ejusque promissionibus, testimonium laudis atque justitiæ promoverunt. Unde Abraham quia credidit Deo, reputatum est ei ad justitiã, et amicus Dei appellatus est. Hæc autem fides ita est accipienda, ut credatur in corde, confitetur ore, et ornatur operibus. Ille enim vere credit, qui exercet operando quod credit: quo contra de his qui fidem nomine tenus retinent, Paulus dicit: *Contentur se nosse Deum, factis autem negant.* *Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent.* Quia animæ Hebræorum debiles adhuc erant, et a fide quidem initium sumpserant, ex passionibus autem tribulationum pusillanimes efficebantur, minusque patienter mala sibi irrogata ferebant, hortatus est eos Apostolus primo ex seipsis, dicens: Rememoramini pristinos dies; deinde ex Scriptura,

C *quæ rei dubiæ fidem facit.* Perfecto ergo liquet, quia fides illarum rerum argumentum est, quæ apparere non possunt: quæ enim apparent, jam fidem non habent, sicut superius diximus, sed agnitionem. Dum ergo vidit Thomas, dum palpavit, cur ei dicitur, Quia vidisti me, credidisti? Sed aliud vidit, aliud credidit. A mortali enim homine Divinitas videri non potest. Videndo ergo credidit, qui considerando hominem verum Deum, quem videre non poterat, exclamavit. *In hac enim.* Subaudi fide. *Testimonium.* Justitiæ. *Consecuti sunt senes.* Senes hic debemus intelligere patres veteris Testamenti: patriarchas videlicet, prophetas, aliosque justos, qui in fide, qua crediderunt Deo ejusque promissionibus, testimonium laudis atque justitiæ promoverunt. Unde Abraham quia credidit Deo, reputatum est ei ad justitiã, et amicus Dei appellatus est. Hæc autem fides ita est accipienda, ut credatur in corde, confitetur ore, et ornatur operibus. Ille enim vere credit, qui exercet operando quod credit: quo contra de his qui fidem nomine tenus retinent, Paulus dicit: *Contentur se nosse Deum, factis autem negant.* *Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent.* Quia animæ Hebræorum debiles adhuc erant, et a fide quidem initium sumpserant, ex passionibus autem tribulationum pusillanimes efficebantur, minusque patienter mala sibi irrogata ferebant, hortatus est eos Apostolus primo ex seipsis, dicens: Rememoramini pristinos dies; deinde ex Scriptura,

divina dicente: Quia justus ex fide vivit; deinde vero ex rationibus, ostendens fidem esse substantiam rerum non apparentium: nunc autem ex progenitoribus incipit loqui, mirabiliter eos ponens in exemplum; quia sicut illi omnes per fidem salvati sunt, ita et nos omnes per fidem salvamur: cum enim invenit anima in eisdem passionibus socium, requiescit et respirat, ac in fide et tribulationibus qualibuscunque solet accidere. Valde enim fragile est genus humanum, nimiumque hæsitans in cogitatione: quapropter necessaria est consolatio ex præcedentium fide et patientia. Apostolus ergo ex patribus quidem eos hortatur; sed primum ex communi initio, dicens: Manifestum est, inquit, quia non exstantibus, quæ sunt, Deus effectit, sed ex invisibilibus visibilia, ex non existentibus existentia. Ratiocinando ergo hoc invenire non possumus quomodo fecerit ex nihilo omnia, vel ex invisibilibus visibilia; quia non eramus, quando facta sunt. Unde ergo certum habetur? Utique manifestum est, quod fidei res est ista credere, fide quippe credimus aptata, id est perfecta, seu facta sæcula: quia non ex visibilibus, sed ex invisibilibus facta sunt quæ videntur. Invisibilia autem id possumus intelligere informem materiam, de qua dicitur in exordio Genesis: In principio (inquit) creavit Deus cælum et terram. In cæli autem nomine non est intelligendum istud cælum corporale, quod appellatur firmamentum; sed angelica natura, cælique spirituales. Per terram vero intelligitur informis materia, de qua postmodum omnia facta sunt: videlicet omnia corporalia, quæ tunc quodammodo invisibilia erant, quando tenebræ erant super faciem abyssi. Ex invisibili autem materia facta sunt visibilia, quando per species et formas divisa et discreta sunt omnia. Potest et alio modo intelligi quod dicit: Ex invisibilibus visibilia fierent: Invisibiliter mundus, antequam formaretur, in Dei sapientia erat: qui tamen per expletionem operis factus est visibilis rebus humanis. Quod autem dicit sæcula perfecta esse verbo Dei, per sæcula debemus intelligere omnia quæ facta sunt in tempora sive sæcula verbo Dei Patris, juxta quod Joannes dixit: Omnia per ipsum facta sunt. Sæcula vero, ut Ovidius Naso dicit, dicuntur a sequendo, eo quod sese sequantur atque revolvantur, teste Varrone. Sæcula autem ex eo dici possunt, ex quo varietas cœpit esse temporis. *Fide plurimam hostiam Abel quam Cain obtulit Deo per quam testimonium consecutus est esse justus, testimonium perhibente Deo muneribus ejus: et per illam defunctus adhuc loquitur.* Ponit primum eum qui mala passus est, et hoc a fratre, proprium illorum ponens exemplum: etenim eadem passi fuerant illi a contribulibus suis et fratribus. Plurimam quippe, id est majorem hostiam Abel obtulit Deo quam Cain: non quod illa hostia rebus carnalibus major existisset: sed quidquid melius habuit Abel, per fidem Deo benevolento animo protulit, et exinde ei sua multiplicata fuerunt; et intelligimus ipsum per hoc placuisse Deo, fide namque hoc fecit: quia qui credidit ea,

quæ bona voluntate offerebat, Deo placere, seque remunerandum a Deo, testimonium quoque Deo perhibente muneribus ejus; sive quod ignis descendit de cælo, ut in Theodotione legitur: quia inflamavit Dominus super Abel, et super munera ejus; seu per illam sententiam, qua a Domino in Evangelio est laudatus, comprobatus est esse justus; sic enim dicit Dominus in Evangelio: Amen dico vobis, requiretur a vobis sanguis justorum qui effusus est super terram, a sanguine Abel justi, usque ad sanguinem Zacharie filii Barachie. Per illam etiam hostiam adhuc loquitur iam defunctus, et dicitur: Sanguis Abel clamat ad me de terra. Sive adhuc loquitur, hoc est interemit quidem eum corpore, sed ejus gloriam non potuit interimere cum eo: dum enim gloria illius in toto mundo prædicatur, *quæ laus ejus in hominum ore versatur, dum eum omnes admirantur, quotidie adhuc defunctus loquitur.* Qui eam alios suo exemplo admonet, ut justi sint, quomodo non loquitur? *Fide Enoch placuit Deo, et translatus est, ne videret mortem: et non inveniebatur, quia illum transtulit Deus.* Enoch placuit Deo per fidem: quia fuit bonis operibus exornatus, credens se omnino per illam placere Deo: quapropter translatus est in paradysum terrenum, unde quondam Adam ejectus est: videlicet ne experiretur mortem corporalem, donec tempus a Deo constitutum percurrat: quo habitu vita, vel quo statu consistat modo in paradiso, non est nostrum inquirere. Hoc tamen credendum est, quia sine aliqua molestia, et sine aliquo dolore, aut labore quiescit in illo paradiso. Et sicut ille vivit sine aliqua impugnatione carnis, sine aliqua concupiscentia carnis, ita nisi primus homo peccasset, completo omni numero electorum, a paradiso terreno transferretur ad paradysum coelestem. Ut autem transferretur, causa fuit quod placuerat Deo; sed ut placeret Deo, causa fuit ejus fides. Nisi enim crederet quod redditurus ei esset Deus mercedem laboris sui, quomodo placeret ei? *Ante translationem enim testimonium habuit, placuisse Deo.* Dicente Scriptura: Quia ambulavit Enoch cum Deo, obtemperans voluntati ejus. *Sine fide enim impossibile est placere Deo.* Credebat enim Enoch: quia si quis crediderit esse Deum, et ad eum accesserit, retributionem haberet: quia ergo fides fundamentum est omnium bonorum, ideo sine fide non potest Deo placere. *Crede enim oportet accedere ad Deum, quia est; et inquirentibus se remunerator sit.* Sic quicumque accedit ad Deum credendo, credere oportet illum, quia Deus est, hoc est, semper habet esse, juxta quod ipse dicit ad Moysen: Ego sum qui sum; et: Qui est misit me ad vos. Credere etiam debet, quia inquirentibus se per bona opera, juxta quod Psalmista dicit: Quærite Dominum, et confortamini, æternus et verus remunerator sit. *Fide Non responsa accepto de his quæ adhuc non videbantur. Id est de imbribus. Metuens aptavit arcam in salutem domus suæ, per quam. Fidem. Damnavit mundum.* Comparatione scilicet melioris fidei et facti. *E: justitiæ quæ per fidem est hæres institutus est.* Fide credidit Deo, quod inducturus esset aquas super terram.

dicente sibi illo : Finis universæ carnis venit coram me, et inducam aquas super eos : fac tibi arcam de Iguis levigatis, et cætera quæ subsequuntur : ideoque salvatus est cum omni domo sua, hoc est familia sua. Perfectum autem operis aut rationis, experimento nihil in hac causa profecit : Nubebant, inquit, alii, ut Dominus in Evangelio, et aer serenus erat : signa quoque nulla apparebant diluvii. Veruntamen ille timuit, atque per fidem de his quæ adhuc non videbat, metuens, construxit arcam in salutem familiæ suæ : per quam fidem damnavit mundum comparatione fidei suæ, quam mundus habere noluit; ostendit enim eos dignos hoc supplicio, qui neque per centum annorum spatium illius arce constructione corrigi voluerunt : per fidem quoque, non per legem, hæres justitiæ est institutus, dum ipse solus fidem patrum tenuit, et ab illo cæteri discedebant. Hæres autem regni cælorum, vel hæres mundi dicitur, quia de suo semine fuit reparatio mundi, et ex hoc apparuit justus, quia Deo credidit. *Fidei qui vocatur Abraham, obediit extra in locum quem accepturus erat in hæreditatem, et exiit, nesciens quo iret.* Quasi diceret : Et ipse Abraham per fidem placuit Deo : statim enim ut ei dixit Deus : Exi de terra tua, et vade in terram quam monstravero tibi ; daboque tibi illam, et semini tuo; credidit Deo, et exiit in locum in quem ei præceperat, nesciens quo iret : ignotus enim erat ei locus et habitatio illius terræ; et in quantum ambulavit, per fidem ambulavit; sive nesciens quo iret, quoniam quem imitari et non habebat. *Fidei demoratus est in terra repromissionis, tanquam in aliena, in casu sui habitando cum Isaac et Jacob cohæredibus repromissionis ejusdem.* Casula diminutivum nomen est a casa, id est domo. Hic autem protentorii tabernaculisque positum est, in quibus Abraham cum Isaac et Jacob habitavit, more viatorum et peregrinorum, docens eos fidem Dei, utpote cohæredes promissionis suæ. Ea enim promissio quæ facta est ad Abraham, facta est ad Isaac et Jacob, omnesque si vel cohæredes sunt in repromissionibus Abraham; Abraham namque dictum est : In te benedicerent omnes gentes terræ, et in Isaac vocabitur tibi semen. Ad Isaac autem : Complens, inquit, Deus juramentum quod spondidit Abraham patri tuo : Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, daboque posteris tuis universas regiones has. Ad Jacob quoque dixit : Ego Deus omnipotens : crescere et multiplicare faciam gentes ex te, daboque tibi terram quam dedi Abraham et Isaac. Ecce quomodo omnes cohæredes sunt in promissionibus Abraham. Notandum autem est quia fidei Abraham duplicatur pro magnitudine fidei : unde et caput fidei dicitur. Nam sicut fide exiit de terra sua, nesciens quo iret, sic fide mansit et demoratus est in terra sua, quasi in aliena : vidit filium tibi ut peregrinum habitantem; vidit nepotem, vidit seipsum in aliena terra peregrinantem, et nihil turbatur; quanquam ad ipsum dictum esset : Quia tibi dabo et semini tuo, tamen neque ipse, neque Isaac, neque Jacob positi sunt in hanc promissionem, sed succes-

sio illorum. Et quia quando obediit Deo exiens de terra sua, non vocabatur Abraham, sed Abram, ideo considerate dicit Apostolus : Fidei qui vocatur nunc Abraham, tunc vocabatur Abram, mortuus est in terra promissionis, quasi in aliena. Primum quidem vocatus est ille Ram, deinde Abram, ad extremum Abraham. *Expectabat enim fundamenta habentem civitatem, cuius artifex et conditor Deus.* Civitas superna fundamentum habere dicitur, propter stabilitatem firmitatemque sui : in qua qui semel locum invenerit, nunquam poterit exheredari neque evelli. Ideo, inquit, illi fidei mortui sunt in terra repromissionis, quasi in aliena. Repromissiones in terra factas non attendebant, sed futuram quietem quærebant. Ostenderunt enim seipsos majoribus esse dignos : idcirco non permisit eos accipere ista, quia majora dare volebat. *Fidei ipsa Sara sterilis virtutem in conceptione seminis accepit, etiam præter tempus ætatis ; quoniam fidelem credidit esse eum qui promiserat.* Quæstio hinc oritur : Quare dicit, fide accepisse Saram virtutem concipiendi, cum ab angelo reprehensa sit cur riserit, causa infidelitatis? R. risus enim ille eliamis gaudii fuit, plenæ fidei non fuit : risus autem Abraham et gaudii et plenæ fidei fuit, quæ ita solvitur : Quia etsi primum dubitavit, postmodum tamen verbi angeli solidata est in fide, et evacuata dubitationis causa, introducta est fides, quæ dedit virtutem in conceptione seminis, quæ jam mortificata erat ætate, sterilis : duplex enim erat præclusio, una temporis, senuerat quippe jam; alia vero naturæ, sterilis enim erat : sed ad suscipiendum et retinendum semen accepit virtutem. Mulieres namque ex dualibus præcipue rebus steriles esse solent, sive quia in vulva virtutem caloris non habent, quæ excoquant semen viri, si in senectutem venit, cum deficiunt muliebricia; sive quando vulva concluditur etiam in juventute, ut non veniat semen ad loca conceptionis. Contra quæ Deus dedit virtutem, hoc est, contra sterilitatem et senectutem. Ad locum etenim conceptionis satis pervenit semen, et postquam pervenit, dedit partus soliditatem matri, factumque est, ut fidei soliditate utri insolidata confortarentur, et omnia possibiliter fierent credenti. *Propterea quod et ab uno orti sunt, et hoc emortuo, tanquam sidera cæli in multitudinem, et sicut arena quæ est ad oram maris, innumerabilis.* Propter hoc, inquit, quia uterque veram habuit fidem, Abraham videlicet, et Sara, ab uno corpore Abraham et Saræ orti sunt innumerabiles populi. His verbis voluit ostendere quia non solum genuit Sara, verum etiam plures quam aliqua secundarum mulierum. Unum autem corpus dicit habere illos, propter hoc quod dicitur in Genesi : Quia erunt duo in carne una. Addidit quoque adhuc : Et hic, inquiens, corpore emortuo nati sunt, non vita mortuo, sed semine. Senex enim homo semen quidem fundere potest, sed tamen soliditatis seminis caret, ut filios procreare possit, nisi forte de adolescentuâ, ut alii ferunt. Sicut sidera cæli, vel arena maris, hyperbolicos dictum est. Per sidera autem cæli, boni intelligendi sunt ex

utroque populo filii Abraham per fidem. At vero per arenam maris reprobi accipiuntur ex Judaico populo filii Abraham per carnem, qui terrena semper quærentes, pondere peccatorum gravantur. Et si stellæ cæli, sive arena maris, vel etiam illi qui designati sunt per hæc, innumerabiles sunt, Deo autem, cui omnia patent, numerabiles existunt. *Juxta fidem.* Id est, cum fide. *Defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed a longe eas aspicientes, et salutantes, et confitentes quia peregrini et hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt.* Subaudi quia peregrini sunt super terram. *Significant se patriam inquirere. Et si quidem illius.* Subaudi terræ. *Meminissent, de qua exierunt, habebant utique tempus revertendi. Nunc autem.* Dum nolunt reverti ad eam de qua exierunt, sed morantur in aliena, quasi peregrini. *Meliozem appetunt, id est cælestem.* Duo quædam hic dignum est quærere. Cum enim supra dixisset: Translatus est Enoch, et non videbatur, ne videret mortem, hic dicit: Quia secundum fidem omnes isti mortui sunt. Et cum iterum dixisset: Non accepisse eos repromissiones, sed a longe eas aspexisse, superius dixit de Abel: Quia testimonium consecutus est, quod es et justus. Et de Enoch, quia translatus est. De Noe quoque, quia salvatus est condemnatione mundi. De Abraham nihilominus etiam Isaac et Jacob, nulli dubium quin plurimas promissiones tam de Christo quam de terra repromissionis acceperint. Quæ duo hujusmodi solutionem gerunt, quod primo dixit: Omnes isti mortui sunt cum fide, ita est intelligendum: Omnes isti mortui sunt, præter solum Enoch, quem novimus esse translatum. Quod vero subintulit, non accepisse eos repromissiones, manifestum est quia in quibusdam rebus acceperunt, in quibusdam minime, neque plenitudinem. Accepit siquidem Enoch, ne videret mortem, accepit Noe, ut salvaretur, acceperunt et illi plurimi. Sed hæc quædam erant illis in animâ, quidam erant et primæ degustationes futurorum, non plenitudo promissionum. Deus enim non solum quæ futura sunt nobis largitur, sed etiam quæ hujus vitæ sunt necessaria præstat, sicut discipulis suis dicebat: Primum quærите regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia, temporalia, in quantum vobis expediunt, adjicientur vobis. In hoc enim, quia in præsentis sæculo ex parte laudem justitiæ promeruerunt, nec cum impiis perierunt, locupletesque fuerunt bonis temporalibus, licet peregrini essent, utpote legitur de Abraham, quod erat dives in argento et auro, aliquas degustationes promissionum perceperant. In hoc vero, quia plenam promissionem, de longe tamen aspiciebant promissiones, quas veniens Christus prædicavit, dicens: Quoniam si quis dimiserit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem propter me, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit, istam promissionem non sunt consecuti illi ante Domini adventum, licet omnia sua reliquissent, sicut et apostoli: sive etiam promissiones de Domini adventu non sunt consecuti: quoniam licet eis promissus esset, tamen non viderunt eum

præsentem in mundo. Salutabant easdem quoque promissiones, id est optabant, sicut Dominus ait in Evangelio: Multi reges et prophetæ cupierunt videre quæ vos videtis, et non viderunt; et audire quæ auditis, et non audierunt. Ex metaphora navigantium dixit, salutantes, qui a longe prospicientes desideratas civitates, antequam ingrediantur, eas salutatione præveniunt, easque sibi familiares efficiunt. Aspicebant autem in fide istas promissiones, salutabant desiderio, confitebantur sermone, quod peregrini essent, juxta quod Psalmista dicit: Quoniam peregrinus sum apud te, sicut omnes patres mei. Peregrinus a peregre, id est a longe proficiscendo dicitur est: peragrarè enim, perambulare dicitur: nam in tabernaculis habitabant, qui sepulcra pecuniis emebant. Notum est quomodo peregrini erant, in tantum ut etiam ubi suos sepelirent mortuos non haberent. Quapropter primo justius est peregrinum esse mundi hujus et hospitem, nihilque commune habere cum regibus hujus sæculi, removeri ab eis, sicut peregrinus. *Ideo non confunditur.* Id est non erubescit. *Deus vocari Deus illorum.* *Paravit enim illis civitatem.* Ideo, inquit, quia illi Deo crediderunt, nihilque de terrenis sibi præsumperunt, ad hoc ut in illis spem suam ponerent, idcirco non erubescit omnipotens Deus vocari Deus illorum. Sic enim ipse dixit: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob, per fidem videlicet et vitæ meritum. Sic enim glorificatur, quando benignorum et optimorum hominum Deus vocatur, et colentium virtutem: sic e contrario confunditur et erubescit ineptis nefandorum, si invocetur ab illis: unde dicit per prophetam: Per vos nomen meum blasphematur inter gentes. Illi autem erant ita clari virtutibus, ita confidentia pleni, ut non confunderetur, sed potius glorificaretur, cum illorum vocaretur Deus. Dicit autem generaliter, Deus terræ, et Deus cæli, siquidem et Deus gentium, et non solum gentium, sed etiam totius mundi, eo quod ipse condidit omnia. Sanctorum vero illorum non sic dicitur Deus solummodo per creationem, sed sicut amicus. Dicitur et Dominus nunc Deus Christianorum. Paravit, inquit, civitatem illis: Hierusalem scilicet cælestem, ideoque non dedit illis in præsentis Ecclesia hereditatem. Vel etiam ideo non erubescit vocari Deus illorum, quia secum prædestinavit illos regnare in cælesti civitate. *Fide obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur; et unigenitum offerrebat, in quo suscepit repromissionem. Ad quem dictum est: Quia in Isaac vocabitur tibi semen: arbitrans quia et a mortuis suscitare potens est Deus.* Quod est quod B. Jacobus in Epistola sua mentionem Abraham faciens, laudat eum summopere ex operibus suis, beatus vero Apostolus non opera illius, sed fidem attentissime commendat? Recte igitur beatus Jacobus ex operibus eum laudat quem sciebat etiam fide perfectum, quoniam illis scribebat qui fidem quidem videbantur habere, sed eandem fidem bonis operibus non exornabant. At vero beatus Paulus, qui illis scribebat qui opera bona legi videbantur habere, sed fidem

perfectam non habebant, jure fidem Abraham attentius commemorat, quatenus staderent eum imitari; unde certe ut ostenderent quia qui filii Abraham volunt esse, necesse est ut fidem et opera habeant, merito unus ex fide, alter nihilominus laudavit eum ex operibus. Fide, inquit, obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur, licet non haberet filium liberum, nisi illum, et in illo precepisset promissiones, quod multarum gentium esset futurus pater: tamen non fuit ideo inobediens Deo; et quanquam con raria iterum audiret, dicente sibi Domino: Offer Isaac filium tuum mihi, a quo jam audierat: Quia in Isaac vocabitur tibi semen, non hæsitationibus, credens quod a mortuis posset illum suscitare Deus, et ex eo multitudinem populorum multiplicare. Quapropter ideo filium mox offerre voluit, quia a Deo hunc continuo resuscitandum credebatur. Sed ne posset quisquam dicere quia habebat alium filium, ex quo sperabat repromissionem implendam, propterea confidens obtulit istum; dicit Apostolus: Etiam unigenitum obtulit filium Abraham ipse, qui repromissiones de illo perceperat. Quare ergo tentavit illum Deus? Nunquid ignorabat forte illum esse virum in fide et probatum? sciebat utique, tentavit autem eum non ut ipse cognosceret, sed ut aliis demonstraret et manifestam ejus fortitudinem faceret, sicut ipse ostendit, dicens: Nunc cognovi quod timeas Dominum: id est, alios cognoscere feci quod timeas Deum. Unde et in parabola eum accepit. Parabola, Græco vocabulo, Latine dicitur similitudo, sive figura. Accepit eum in parabola de morte a Deo, qui dixit ei: Ne extendas manum tuam super puerum: quia ariete occiso iste salvatus est. Occisus est Isaac, quantum ad voluntatem patris pertinet. Deinde redonavit illum Deus patriarchæ in parabola, id est in figura et similitudine passionis Christi. In similitudine erant omnia quæ tunc agebantur in Abraham, quæ pro nobis verus Abraham, Deus videlicet Pater, creator omnium gentium, in fine sæculi agere disposuerat. Abraham siquidem figuram Dei Patris gestabat, Isaac vero figuram Christi. Abraham portabat, ut Scriptura dicit, ignem et gladium: quia Deus Pater gladium passionis Christi quodammodo portavit, quando eum occidi permisit: unde dicit Filius in psalmo ad eum: Quoniam quem tu percussisti, hoc est permisisti [Suppl. percuti], persecuti sunt. Et Deus Pater per Zachariam: Percutiam pastorem, id est percuti permittam. Ignis quoque quem ferebat, calor et favor summæ dilectionis illius est qua nos diligit, de qua dicitur: Sic Deus dilexit mundum, ut Unigenitum suum daret pro nobis. Nam sicut Abraham unicum et dilectum filium Deo victimam obtulit, ita Deus Pater unicum Filium pro nobis omnibus tradidit. Isaac autem ipse sibi lignum gestabat quibus erat imponendus, quia et Christus portabat lignum crucis in quo crucifigebatur. Arias significabat carnem Christi. Isaac oblatum est, et non est interfectus, sed arius tantum: quia Christus in passione oblatum est, sed divinitas illius impassibilis mansit. Fide et de futuris benedixit

A Isaac, Jacob et Esau. Fide de futuris benedixit eis, quia juxta quod eis imprecatum est, ita postea omnia illis credidit evenire, et quæ futura illis erant, ea benedicendo optavit. Potest aliter intelligi: De futuris mysteriis benedixit eis, quia Jacob figuram Christi sive populi Christiani gestabat, Esau vero Judaici. Fide Jacob moriens singulos filiorum Joseph benedixit, et adoravit fastigium virgæ ejus. Legimus in Genesi quod audiens Joseph ægrotare patrem suum, venit ad eum, et obtulit ei duos filios suos Ephraim et Manasse ad benedicendum: qui fidem habens omnia illis evenire juxta quod eis exorabat, benedixit eos. Idcirco autem dicitur singulos illorum benedixisse quia super utrumque propriam benedictionem fudit, posuitque minorem ante majorem: quoniam prævidebat res ita futuras. Quodque sequitur: Et adoravit fastigium virgæ ejus, id est virgæ Joseph, intelligi dupliciter potest: spiritu siquidem prophætico afflatus Jacob, cognovit designari per illam virgam Joseph regnum Christi: per fastigium vero, id est summitatem virgæ, potentiam et honorem Christi regni, de qua Psalmista dicit: Virga recta est, virga regni tui. Ergo non virgam adoravit pro Deo, secundum ritum gentilium, qui idola colebant, sed in virga Christum, cujus regnum et potentiam prævidebat figurari in illa. Quantum vero ad litteram pertinet, fortassis secundum consuetudinem illius temporis adoravit virgam Joseph, quem videbat dominum esse totius regni terræ Ægypti: ea scilicet ratione Esther legitur adorasse virgam Assucri. Fide Joseph moriens de profectione filiorum Israel memoratus est: et de ossibus suis mandavit. De profectione filiorum Israel locutus est, credens omnia vera esse quæ promiserat patribus eorum: præcipue quod dixerat ad Abraham: Scito prænoscentis quia peregrinaverit semen tuum in terra non sua, maleque tractabunt illos annis 400; verumtamen gentem cui servierint judicabo ego, dicit Dominus, et post hæc revertentur in terram patrum suorum. Nequaquam ergo de suis ossibus mandaret Joseph, nisi plena fide speraret reditum eorum in terram repromissionis. Dicit enim ei: Visitans visitabit vos Dominus post dies multos: fere ossa mea hinc vobiscum: et non solum tribus Joseph ossa patris sui deportaverat secum per desertum in terram repromissionis; sed etiam reliqui tribus omnia patriarcharum ossa detulerunt, sepelieruntque ea in Sichem, qui evenit in possessionem tribus Joseph. Nam Abraham, Isaac, et Jacob in spelunca duplici Arabe, quam Abraham emerat a filiis Eth, sepulti sunt cum Sara, et Rebecca, et Lia: ubi et Adam cum Eva sepultus quæscerat. Fortassis vero quærit aliquis, quæ causa extiterit ut omnes illi sancti patres in terra repromissionis maluerint sepeliri quam alio in loco. Cui respondendum est: non curam gerendo sepulcrorum hoc agebant, sed potius quia Spiritu sancto prævidebant Dominum in ea terra genus humanum per mortem redempturum ibique resurrecturum, summo cum desiderio ibi consepeliri optabant, quatenus eo resurgente pariter cum eo resurgerent.

Nos autem non debemus pusillanimes fieri ab eoque sepeliamur, cum plurimorum martyrum nesciamus ubi corpora eorum gloriosa jaceant humata. *Fide Moyses natus occultatus est tribus mensibus a parentibus, eo quod vidissent elegantem infantem, et non timerunt regis edictum.* Non sua fide occultus est Moyses, qui adhuc fieri non poterat; sed fide parentum suorum, patris scilicet ac matris, qui fidem habentes quod omnipotens Deus posset eum liberare et custodire, servaverunt illum tribus mensibus; deinde vero cum non potuissent eum celare propter vagitum ipsius, posuerunt eum in fiscellam scirpeam, posueruntque eum in carecum fluminis. Edictum enim est a hujusmodi regis, ut omnes pueri in flumine jactarentur. Sed quid est, quod dicit, non timuisse eos regis edictum? Si non timerunt, quare custodierunt? In hoc ergo timerunt, quia non sunt ausi retinere eum. In hoc vero quasi non timerunt, quia non projecerunt illum in apertum fluvium, sed in fiscella posuerunt eum, sicque immiserunt carecto fluminis, habentes spem atque fiduciam quod omnipotens Deus custodiret illum: quapropter ac si non timuissent reputatur illis. Unde ergo isti speraverunt salvari puerum, nisi fide? Viderunt, inquit, elegantem infantem: siquidem ab ortu nativitatis magna fuit illi infusa gratia venustatis: non natura hoc operante, quod natus est honestus infantulus, sed gratiæ divini dono, qui etiam barbaram illam mulierem Ægyptiam, filiam videlicet et Pharaonis, ad hoc excitavit, ut amaret eum, et sumeret, et nutriret. *Fide Moyses grandis factus, negavit se esse filium filiae Pharaonis: magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem, majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem.* Tanquam si diceret ad eos quibus hæc scribebat: Nullus nostrum dimisit aulam regalem amplam et claram, neque tales thesauros, neque cum possit filius regis esse contempsit, sicut Moyses fecit, qui non solum contempsit, sed etiam abnegavit: cælo quippe proposito, noluit admirari Ægyptiaci regni putchritudinem: magis eligens cum populo Dei affligi quam peccati habere jucunditatem. Peccatum namque deputavit, si maneret in aula regis lætitia temporali fruens, suosque fratres in tribulatione relinqueret. Non affligi, inquam, cum aliis, peccatum esse putavit. Si igitur ille non affligi alacriter cum aliis peccatum esse judicavit, quantum cumulum peccati habaturi sunt, qui a congregatione fidelium deseruntur? Vos, inquit, pro vobis ipsis patimini. Ille autem non solum pro se, solum aspiciens in remunerationem, sed etiam pro aliis hoc elegit, ut mercedem majorem acciperet, ultroque projecit in tanta pericula, cum ei liceret et pie vivere, et sæcularibus bonis perfrui. Majores, inquit, divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improperium Christi. Improperium Christi dicit, quia pro Christo sustinuit Moyses improperium, qui unius essentiae secundum divinitatem est cum Patre. Sive improperium Christi dicit: hoc est, qualem sustinuit Christus a suis propinquis. Sicut

A enim Christus improperium sustinuit a suis, quos venerat redimere, quando ei dixerant: Dæmonium habes, et cætera mala ei intulerunt usque ad passionem, ita et Moyses improperium sustinuit in fratribus suis, quos volebat liberare; d'cebant enim ei: Quis te constituit principem aut judicem super nos? Nunquid interficere me vis, sicut interfecisti heri Ægyptium? Similiter quando quilibet a domesticis, vel ab eis quibus beneficium præstitit, improperium sustinet, improperium Christi patitur. Aspiciebat, inquit, in remunerationem suam, et populi. Itaque quando quisque adversi patitur aliquid, debet reducere ad memoriam quam remunerationem a Domino exinde sit recepturus. *Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem regis: invisibilem enim tanquam præsentem sustinuit.* Legimus in Exodo quia, cum Moysi dictum esset a quodam Hebræo, qui faciebat injuriam fratri, quem Moyses voluit increpare: Nunquid interficere me vis, sicut interfecisti heri Ægyptium? fugit Moyses in verbo isto, eo quod Pharaon, audito hoc, quæreret ut eum interficeret. Sed cum manifestum sit fugisse illum in Madiam, quid est quod beatus Apostolus dicit: Non veritus animositatem regis? Si enim non timuit, quare fugit? Quod ergo fugit, fidens fuit, credens a Deo liberari; et prætendit exterius timorem, cum intèrius nullam haberet metum: ideoque sic ei reputatur, quasi non timuisset. Idcirco enim noluit ibi manere, ne causa jactantiæ videretur se in apertam periculum præcipitare, ac tentare Dominum Deum suum, quod omnino fieri non licet. Sancti enim quando habent quid faciant, Deum tentare non debent, sed debent imitari Dominum suum, qui frequenter locum dedit Judæis, audientes quod ipse præcipit dicens: Cum vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. Fuga ergo Moysi tota fuit exterior: quoniam maximam fidem de Dei auxilio habebat. Unde Apostolus dicit: Invisibilem, inquit, Dominum tanquam præsentem sustinuit. Quod est dicere: Ita erat fidens de Dei adjutorio, et ita semper de ejus protectione securus erat, tanquam omnipotentem Deum, qui nature est invisibilis, semper præsentem aspiceret. *Fide celebravit Pascha et sanguinis effusionem, ne qui vastabat primitiva, tangeret eos.* Fide, qua Moyses credidit per illum sanguinem salvandum esse populum, celebravit Pascha. Ex sanguinis effusione celebravit Pascha, quo vivit postea, ne angelus, qui primitiva Ægyptiorum vastabat, affligeret Israelitas: ac si illis diceret: Si sanguis agni typici in medio Ægyptiorum, et in tanta devastatione illæso servavit Judæos quorum postes fuerunt respersi illo sanguine: multo amplius salvabit nos sanguis veri Agni, hoc est Christi: quorum ostia, id est frontes signo munitæ sunt passionis Christi. Timuit enim illum sanguinem angelus, intelligens ibi dominicam mortem: ac propterea non tetigit postes, licet quod fiebat nihil esset, sed quod per illud significabatur magnum erat. Sanguine agni illinuntur Israelitarum postes, ne vastator angelus audeat inferre mortem: signatur dominicæ mortis

signo fideles populi in frontibus ad tutelam salutis, ut ab inperitu liberentur. *Fide transierunt mare Rubrum, tanquam per aridam terram : quod experti Ægyptii, devorati sunt.* Ac si diceret illis quibus ista scribebat : Intantum fidem firmiter tenere debemus, ut quando in desperationem aliquam, animus noster fluctuat, tunc quoque fidei simus (*sic*), ut liberemur, ac si usque ad mortem veniamus, ac si de nobis ab omnibus desereretur. Quoniam spes poterat esse illis : ex una enim parte erat mare, ex altera cingebantur altissimis montibus, a tertia erant hostes : si vellent fugere, aut in mari erant perituri, aut in manus Ægyptiorum incidereut : habentes autem fidem, cuncta vicerunt. Fide enim, qua credidit Moyses Deo, ad verbum illius percussit mare, et divisit illud in duodecim divisiones : juxta quod in psalmo dicitur : *Credentesque omnes illæ tribus sicco vestigio posse transire, mare ingressæ sunt, sed tribus Juda primum.* Juxta quod in Osee legitur : *Lauda, inquit, princeps, cum Deo in mari : quia propter illud mare Hebræis fuit a dextris et sinistris pro muro, præbens eis siccum iter, Ægyptios submersit.* Unde dicit Apostolus : *Quia experti illud Ægyptii devorati sunt.* Cognoverunt enim quod mare esset : ex hoc enim apparuit aquam esse, quia illi venientes ab-orpti sunt ; et ex hoc apparuit non esse peritasiam, sed rerum veritatem : quia experti Ægyptii devorati sunt. Allegorice autem mare Rubrum baptismus est, rubore sanguinis Christi consecratus. Hebræi qui exierunt de Ægypto, et transierunt per mare Rubrum, fideles sunt, qui derelinquentes tenebras infidelitatis, transierunt per fontem baptismatis. Pharaon et Ægyptii mortui sunt in mari, quia in fonte baptismatis mortuus est diabolus, amittendo potestatem quam habebat ; mortua sunt etiam peccata originalia et actualia, si qua antea erant. *Fide muri Hiericho corruerunt circumitu dierum septem.* Non enim tubarum sonitu murorum saxa deiecit, etiamsi per decem mille annos quis tubis insonaret : sed fide, qua crediderunt Deo, deiecerunt illos. Legimus quod Dominus Josue præceperat arcam deportari per septem dies in circuitu Hiericho, ac sic personare tubis. Septimo autem die cum increpussent tubis, corruerunt muri Hiericho, quod a magno mysterio non vacat. Hiericho, quæ interpretatur Luna, speciem hujus mundi tenet ; quia sicut luna mensuribus completionibus deficit ; ita hic mundus quotidianis defectibus cadit. In arca vero Ecclesia figuratur. In tubis autem æreis, prædicatores fortes accipiuntur. Josue, qui circumducit arcam, Christus est, qui Ecclesiam suam per hunc mundum gubernat. Hanc vero urbem Hiericho diebus septem Israelitæ ferentes arcam, æreis tubis clangentibus circumeunt, et muri ejus per arcæ præsentiam æque ærearum tabarum sonitum cadunt : quia in hoc tempore, quod septem dierum vicissitudo e volvitur, dum fertur arca, id est, dum orbem circumiens novatur Ecclesia ad prædicantium voces, quasi ad tubarum sonitum, muri Hiericho, id est elatio hujus mundi, et principes, atque superbia infidelitatis obstacula corruunt : donec

in fine temporum mors novissima inimica destruetur. *Fide Raab meretrix non perit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace.* Magnam consolationem et exhortationem beatus Apostolus isto in loco omnibus præbet : ut si meretrix et idololatrica sola fide salvata est, multo magis illi salvabuntur, qui ad graviora non sunt prolapsi : ac si patenter diceret : Inhonestum est, si meretrice infideliores estis. Illa tantum homines nuntiantes auditit, confestimque credit ; vos autem non solum homines auditis, verum etiam voces prophetarum quæ per omne sabbatum leguntur ; et insuper ipsum Filium Dei ad vos missum non agnoscitis : nam et in Raab effectus fidei consecutus est : omnibus quippe pereuntibus, sola salvata est. Raab autem, quæ interpretatur dilatata, figuram tenet Ecclesiæ, quæ dilatata est ab Oriente in Occidentem, ab aquilone in meridiem ; et latitudinem clari atis habet, intantum ut etiam pro ipsis inimicis orationem fundat ; et bene de extraneis atque alienis gentibus erat illa Raab meretrix, juvenibus in desideriis carnis ac fornicationibus deserviens : quia Ecclesia aliena erat ante Domini adventum a Deo, secundum desideria carnis vivens, fornicationi atque idololatriæ deserviens : postquam autem Jesus verus misit ad eam duos exploratores, hoc est, Petrum et Paulum, sive duo Testamenta, fidelis effecta, reliquit fornicationem idololatriæ, sicque salvata est, et salvatur quotidie, ne pereat cum infidelibus. Hucusque narravit de legislatore et de patribus antiquis ; nunc dicturus est de iudicibus, qui fuerunt post Josue, nomina eorum tantummodo commemorans, propter brevitatem sermonis : qui per fidem pugnaverunt et gentes plurimas vicerunt. *Et quid adhuc dicam? deficiet enim me tempus enarrantem.* Hoc est, desinit me tempus destinatum ad scribendam epistolam, si cuncta horum facta prosequi voluero, quos hætenus commemoravi : sive quæ narrare possum de his qui successores illorum fuerunt. *De Gedeon, B. rach, Samson, Jephthæ, David, Samuel et prophetis, qui per fidem vicerunt regna.* Quod omnes in commune commemorat, illud est, quod singulorum opera eadem fide acta sunt, quia omnes illi simul per fidem vicerunt regna. Gedeon siquidem accipiens signum a Domino, in 300 viris, qui hauserunt aquam, ac de quibus Dominus dixit ei : In his superabis Madian. In vellere quoque humido, sicco (*sic*) repleus prostravit Zebee et Salmana : accepitque victoriam ex hostibus. Allegorice autem Gedeon, qui interpretatur in utero circumciens, significat Dominum Jesum Christum, qui per incarnationis mysterium in utero Virginis collocatus, plenitudine divinitatis, qua omnia replet, totum mundum circumdat : quia implendo omnia, circumdat omnia. 300 autem viri qui manibus aquam hauserunt, et accepto igne in lagenis contra Madian profecti sunt, contractisque lagenis ignis resplenduit, tubisque increpuerunt, simulque hostes in fugam versi sunt, typum tenet sanctorum prædicatorum, qui fidem sanctæ Trinitatis habentes, signo dominicæ passionis insigniti sunt : quod designantur

per Tau litteram, quæ suo numero 309 exprimit, et quæ apud veteres Judæos similitudinem crucis habebat. Lagenæ autem, quæ sunt vasa fictilia, significant corpora eorum: em prædicatorum infirma, de quibus idem egregius prædicator dicit: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Sonus tubarum vocem prædicatorum exprimit. Fractis ergo lagenis resplenduit ignis, hostesque in fugam versi sunt Madianitæ, qui tyrum tenent principum: quia postquam sancti martyres ab hoc sæculo deficiunt, crescunt miracula: sicque virtute miraculorum concussi in fugam vertuntur, scilicet aut fidei se subdendo, aut etiam a tormentis cesando, victi timore signorum. Illud quoque non vacat a mysterio quod Gedeone orante velus primo madidum fuit et terra sicca; secundo vero vellus siccum, et tota terra madida. Velus enim figuram tenet populi Judaici, terra autem omnium gentium. Jure ergo velus primum madidum fuit, terra mansit sicca: quia quando Judaicus populus rore supernæ sapientiæ fuit humectatus ante Domini adventum, omnes gentes siccitate fidei et sapientiæ exsiccatae erant. Iterum cum post Domini adventum omnes gentes rore sapientiæ fuerunt madidæ effectæ, Judæa ariditate periit. Barach. Ipse est Lapidoth maritus Debboræ, qui fide, qua credidit prophetissæ, superavit Sisaram omnesque currus ejus. Samson fide qua credidit impetrare a Deo quod orabat, plures interfecit morientem quam vivens: dixit enim: Domine Deus, memento mei, et redde nunc mihi pristinam fortitudinem, Deus meus, ut ulciscar me de inimicis meis: et pro amissione duorum luminum unam recipiam ultionem. Jephthe filium habuit, pugnando contra filios Ammon et in filiam suam offerendo, licet in hoc stulte egisset, quod omnipotentem Deum sanguinem humanum fundens putavit placare; vovit siquidem, ut si ei Dominus victoriam daret de filiis Ammon, immolaret ei quicumque primus occurreret ei de domo sua, quod ita et fecit, nam occurrit ei filia sua, quam post deploratam virginitatem occidit. Sed potest quæri qua de causa mos inoleverit ut omni anno virgines Hebræorum plorent filiam Jephthe: quæ ista cognoscitur esse ratio, ut dum cernunt deplorari illam a filiabus suis, nemo ad tantam sultitiam tantumque piaculum audeat prosilire, ut Deo sanguinem fundat humanum. David fide plenus processit contra Philisthæum, et interfecit eum; et quoniam Deo credidit, multas promissiones de Christo promeruit. Samuel propheta et sacerdos fidem habuit perfectam, quia unxit David in regem ad verbum Domini, et occidendo regem Amalech. *Operati sunt justitiam.* Quia quod crediderunt opere compleverunt, exornantes eandem fidem. *Adepti sunt repromissiones.* De Christo, vel de patria celesti. Abraham enim de Christo promissionem accepit, dicente sibi Domino: In semine tuo, id est in Christo, benedicentur omnes gentes. David quoque plurimas, cui Dominus dixit: Cum dormieris cum patribus tuis suscitabo semen tuum, quod egredietur de lumbis tuis, et firmabo thronum ejus super thronum tuum. Et alibi: De fructu ventris tui ponam super

A sedem meam. Et cum jurejurando: Semel, inquit, juravi in sancto meo, si David mentiar, semen ejus in æternum manebit. *Obturaverunt ora leonum.* Ut Samson, David, Daniel bis missus in lacum. *Exstinxerunt impetum ignis.* Sicut tres pueri Danielis socii, jussu Nabuchodonosor, Chaldaica urgente vesania, missi sunt in fornacem ignis ardentis quibus nihil molestiæ intulit. *Effugaverunt a iem gladii.* Id est repulerunt fortitudinem hostium a se valide pugnando, sicut Josue, Gedeon, David, aliique principes et reges Judæorum. *Convalescerunt de infirmitate.* Ut Job et Ezechias, qui cum ægrotasset usque ad mortem, Domino sibi propitio redditus est pristinae sanitati per spatium 45 annorum: possumus et infirmitatis nomine malum captivitatis intelligere, de qua liberati sunt Domino volente, Cyro jubente, Esdra et Nehemia procurante. *Fortes facti sunt in bello.* Ut Jesus Nave successor Moysi; Samson, qui mandibula asini multos Philistinorum interfecit; David quoque rex; Judas Machabæus et fratres ejus, quorum temporibus etiam sex millia Judæorum interfecerunt centum millia hostium; et tria millia missi Antiochiam in auxilium Demetrii, peremerunt 120 millia. *Castra verterunt exteroram.* Id est, in fugam frequenter coegerunt. Castra dicuntur a castrando, eo quod ibi castratur libido: non est cuius mos militaris ut pergentes in prælium uxores aut feminas alias secum ducant. Duo quondam principes terræ cum comitatu uxorum perrexerunt in bellum; Darius videlicet, atque Antonius; sed uterque inibi corruit. *Darius quidem superatus est ab Alexandro, Antonius vero ab Octaviano Augusto.* *Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos.* Eas mulieres dicit quorum filii ab Elia et Elisæo resuscitati sunt, quos illæ acceperunt post resurrectionem, non ut eos haberent in maritos, sed quos amiserant in morte, receperunt vivos. *Alii autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem.* Plurimi sanctorum distenti sunt, hoc est in cruce extensi, funibus colligati, sicut beatus Andreas; seu distenti, hoc est ad capita duarum arborum colligati ac disrupti; vel etiam ad brachia equorum in domitoriis extincti, ab eis disrupti; vel certe distenti, hoc est decollati: quæ omnia in sanctis martyribus videtur esse completa. Non susceperunt redemptionem, hoc est liberationem in præsentem, ad hoc ut salvarentur a tormentis, ut meliorem atque gloriosorem invenirent resurrectioem in futurum, quoniam quo amplius quis tormenta pro Deo in præsentem sustinet, eo gloriosior in resurrectione apparet. *Alii vero ludibria et verbera experti, insuper et vincula, et carceres.* Ludibria dicuntur a ludo, hoc est irrisione: primo enim sancti martyres ludibriis atque irrisionibus ludebantur, deinde verberibus afficiebantur: sicque vinculis astricti ponebantur in carcerem; ad postremum vero interficiebantur diversis et exquisitis tormentis. *Lapidati sunt.* Ut Naboth, Jeremias in Ægypto, a reliquiis transmigratorum; Ezechiel in Babylone, aliique quamplures in Novo Testamento. *Seci sunt.* Illic plu-

ralis numerus pro singulari positus est : neminem enim legimus sanctorum in Veteri Testamento secutum, nisi Isaiam prophetam, quem fecit secari serram ligea Manasses rex, qui filium ejus habebat in uxore. *Tentati sunt.* Ut Abraham et alii multi non ad deceptionem, sed potius ad probationem, illa scilicet tentatione de qua dicitur : Tentat vos Dominus Deus vester, id est, probat vos : nam Deus intentator malorum est. *In occisione gladii mortui sunt.* Ut Urias, et Josias, et alii multi. *Circueverunt in melotibus, in pellibus caprinis, egentes, angusti, afflictati.* Eliam in hoc loco debemus intelligere, et alios qui taliter egerunt; et qui afflicti undique penuriam et tribulationibus, angustiati fide sustinuerunt omnia, ut ad desiderium superiorum possent pervenire. Omnis autem indigentia et egestas angustia vocatur; quia angustiat homo, id est affligitur seu fame, seu alia inopia. Melotam dicunt quidam genus esse vestimenti ex pellibus caprinis, ex uno latere dependens, quo genere vestimenti propter asperitatem in Ægypto monachi dicuntur uti. Elias quoque legitur usus illo fuisse; et *μηλον* Græce ovis dicitur, vel quodapes quolibet: unde *μηλοτή* pellis ovina. At vero quidam dicunt ex pellibus taxi genus vestimenti esse compositum: est enim animal quod taxus vocatur, solitus in cavernis terræ habitare, cujus pellis hispida esse fertur, a quo nomine derivatur vocabulum hujus vestis, id est a melo melota. *Quibus dignus non erat mundus.* Mundi nomine hic sub una significatione possumus intelligere amatores mundi, qui terrena solummodo appetentes, ab amore Creatoris sui longe remoti erant, ac propterea non erant digni tales socios habere quales fuerunt illi quorum magnalia Apostolus supra descripsit. Sive mundi nomine possunt accipi omnia quæ continentur inter cælum et terram, aurum videlicet, argentum, gemmæ atque omnia pretiosa: insuper et ipsi reprobis amore mundanarum rerum decepti. Istis ergo sanctis non erat dignus mundus, hoc est, si totus mundus redigeretur sub pretio, non poterat uni illorum recte comparari; eque etiam si omnia illa in pretium dari potuissent, tamen aliquem virum emere possent. Ut ergo ex pluribus paucorum memoriam agamus, quomodo poterat talis ac tantus vir comparari, ut Moyses fuit? qui, quando voluit, mare divisit; quando voluit, aquas ejus reduxit; quando voluit, manna de cælo descendere fecit, aquam de petra produxit, et cætera innumerabilia fecit. Vel quomodo poterat comparari tantus vir, ut fuit Josue successor ejus? qui, quando voluit, solem ac lunam, illa duo maxima luminaria, uno in loco stare fecit, dicens: Sol, contra Gabaon ne movearis; et luna, contra vallem Hailon. Fortassis tamen dicet aliquis, ideo non poterant emi, quia non quibant inveniri. Utique verum est, quia non poterant in toto mundo similes illorum inveniri; et si potuissent comparari, quomodo quod totus mundus nequibat perficere, hoc unus illorum verbo agebat? nam cum totus mundus temporibus Eliæ laborasset per tres annos et sex menses siccitate, nec potuisset plu-

viam impetrare, verbo Eliæ apertæ sunt cataractæ cæli, et venit pluvia super faciem terræ. *In solitudinibus errantes, et montibus et speluncis, et in cavernis terræ.* Eliam eximium prophetarum hic vult intelligi, et filios prophetarum, qui temporibus Achab et Jezabel fugati sunt, eo quod voluit et eo Jezabel interficere: tunc temporis pavit eos quinquagenos Abdias in speluncis et in cavernis terræ; unde et meruit donum prophetiæ, juxta quod Dominus dicit in Evangelio: Qui recipit prophetam in nomine prophete, mercedem prophetæ accipiet. *Et hi omnes te testimonio fidei probati.* Inventi. *Non acceperunt reprobissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, uti non sine nobis consummarentur.* Qui omnes testimonio fidei sunt probati, nisi omnes superius memorati? quorum tam præclara et laudabilis fides commemorata est stellæ videlicet et firmamenti terreni homines, et cælestes angeli: vivi lapides et splendide margaritæ, quorum opera quæ egerunt, fidem eorum confirmant, quoniam absque fide impossibile est placere Deo; testimonio itaque fidei fuerunt probati, hoc est operatione sancta, quæ per fidem operabatur, laude digni inventi sunt. Fides enim illorum operibus mundis declarabatur; sed cum ita essent perfecti, reprobissionem non acceperunt. Dicit ergo aliquis: Quod eis profuit Deo servisse, si hactenus sine præmio permanent? Absit hoc a fidelium cordibus, ut credamus eos sine præmio manere; adhuc quippe mortali carne circumdati, magnum præmium perceperunt, vivendi scilicet, Deum cognoscendi, multaque mirabilia patrandi; nunc vero quiescunt in anima, in beatitudine regni cælestis, ineffabili lætitia perfuentes. Sed videamus quid Joannes de illis in Apocalypsi sua dicat, sicque nobis manifestabitur quam promissionem non perceperunt: Vidi (inquit Joannes) sub altare Dei animas interfectorum propter Verbum Dei, quod habebant, et clamabant voce magna, dicentes: Usquequo, Domine sanctus et verus, non judicas et vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ; et dictum est illis ut quiescerent: tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus conservorum et fratrum illorum. Singulas stolas modo habent animæ sanctorum, de sua immortalitate gaudentes, et de felicitate qua fruuntur exultantes. Binas vero stolas habebunt cum in generali resurrectione receperint immortalitatem et incorruptionem in corpore, quam modo habent solummodo in anima. Hanc ergo reprobissionem necdum percipient, de qua Isaias dicit: In terra sua duplicia possidebunt post generalem resurrectionem. Et revera ita dignum est ut qui in corpore et anima Deo servierunt, in corpore pariter et anima remunerationem percipiant; quodque sequitur: Deo pro nobis melius aliquid providente, uti non sine nobis consummarentur, hoc est perfectionem consequerentur illi. More humano agitur, verbi gratia: Sicut quidam filii revertentes de agro dicunt patri: Pater, laboravimus hodie, æstum solis percipsumus: tempus est ut tribuas nobis refectioem; et ille eis respondet: Sustinote parumper, filii,

quousque veniant fratres vestri, qui similiter laborant, et tunc cum eis plenissime epulabimini; sic omnipotens Deus quodammodo egit, cum non dedit electis immortalitatem in corpore, ut major gloria sit majusque desiderium, cum omnes generaliter in die iudicii binas stolas acceperint, et hoc est quod dicit: Ne sine nobis, qui adhuc hic peregrinamur, perfectionem consequerentur in resurrectione corporum.

CAP. XII. Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus et circumstantias nos peccatum, per patientiam curramus propositum certamen. Nubem testium appellat multitudinem patriarcharum ac prophetarum, reliquorumque fidelium qui testes fuerunt perfectæ fidei; testes etiam Filii Dei, quem prædixerunt venturum in mundum; qui bene nubes vocantur, ob altitudinem et multitudinem meritorum: sicut enim nubes a sole illuminatur, ejusque calore perfunditur, sicque postmodum terram calefacit, et plerumque imbrificat illam, plerumque autem coruscationes emittit; Ita illi sancti patres a vero sole calefacti atque illuminati, suo exemplo corda hominum calefaciunt atque illuminant, suoque tempore pluviam emiserunt verbis, et coruscaverunt miraculis. Imposita est ergo nobis in exemplum tam magna nubes testium, ut fidem illorum et opera imitari satagemus: quapropter simus deponentes omne pondus vitiorum per penitentiam, somnum quoque pigritiæ et cogitationes infirmas. Per hoc autem quod subdidit: Et circumstantias nos peccatum simus deponentes, ostendit Judæos in omni parte a diabolo tentari, desideriisque carnalibus deservire, multisque peccatis abundare. Per patientiam curramus nobis propositum certamen, ut sicut illi sustinuerunt patienter adversa hujus sæculi, ita et nos sustineamus. Non dixit, addamus cursum nostro aliquid; sed in eodem manentes, curramus destinatum nobis certamen, juxta quod Psalmista dicit: Viam mandatorum tuorum cucurri. In præsentem enim sæculum in certamine sumus positi contra vitia carnis, contra dæmones, contra falsos fratres: et necesse est ut patienter curramus, sive expleamus certamen istud, quatenus pervenire possimus ad promissum certaminis præmium. *Aspicientes in auctorem fidei, et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta.* Sic filii parentes, et discipuli magistrum in studio operis atque in certaminibus attendunt, informantes mentem ex parte doctorum, sumentes quasdam regulas ab eis per visum. Ita et nos, si volumus currere, et discere ut bene curramus, ad auctorem seu consummatorem Christum attendamus, qui dixit nobis: *Di cipe a me quia mitis sum et humilis corde; et alibi: Si me, inquit, persecuti sunt, et vos persequentur: et, Si patrem familias Boetzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus? Attendamus ergo in Christum, et accipiamus in illo exemplum patientiæ, qui dixit: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Ipse namque auctor fidei et consummator. Auctor fidei nobis est, quia ipse no-*

his fidem infundit; non enim possumus credere, nisi ab illo præveniamur: unde ipse fidelibus dicit: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Ipse consummator fidei sive perfectior est, quia consummationem sive perfectionem nobis præstat, in hoc ut in fide perseveremus. Sive in hoc est perfectior fidei, quia dat voluntatem atque possibilitatem perficiendi bonum, quo ipsa fides exornetur: nam fides sine operibus non est perfecta, sed mortua. In illo enim omnes perfectionem habemus, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem. Ipse Filius Dei proponens sibi, hoc est in præsentem statuens gaudium resurrectionis atque ascensionis in cælum, totiusque gloriæ quam percepit post resurrectionem, sustinuit crucem propter hoc quod in postremo videbat sibi præfuturum. Confusione contempta, hoc est pro nihilo deputata verecundia, quoniam sive erubescencia et pudore illud opprobrium sustinuit. Gaudium namque maximum fuit illi quod pro nobis est passus, ut voluntatem Dei Patris impleret, quæ postea potentiam super omnem creaturam accepit: unde ipse dicit: Desiderio desideravi hoc pro vobis manducare vobiscum. Si igitur ille, qui habuit nullam necessitatem ut crucifigeretur, crucifixus est propter nos, quanto magis nobis justum est omnia fortiter tolerare? Ad hoc itaque Dominus apparuit in carne, ut humanam vitam admonendo excitaret, exempla præbendo accenderet, moriendo redimeret, resurgendo repararet; propterea enim moriebatur ut doceret nos nihil aestimare gloriam quæ ab hominibus defertur. *Atque in dextera sedis DNI sedet.* Hoc est in prospectu æternæ vitæ et in plenitudine paternæ majestatis: si nulla esset alia promissio et exhortatio, istud solum exemplum debuerat sufficere, quod in hoc loco de Christo ostendit Apostolus, ad persuadendum omnia adversa patienter tolerare, ut cum Christo mereamur consedere. *Recogitate enim eum, qui talem sustinuit a peccatoribus adversus semetipsum contradictionem, ut ne fa'tigenini, animus vestris deficiat.* Omnia adversa quæ Christus sustinuit a Judæis, plagas scilicet, irrisiones, sputa, colaphos, alapas, blasphemias ipsamque mortem, Apostolus solo nomine contradictionis ostendere voluit: *Rememoramini, inquit, Christum qui talia ac tanta contraria sustinuit pro peccatoribus, qui peccatum non fecerat, ut vos qui transgressores et peccatores esse dignoscimini, non deficientes fatigemini in animis vestris, sed imitando illum sustinete similia patienter. Adversus semetipsum sustinuit Christus contradictionem, id est, dimisit secundum quod voluerunt facere contra se, nihil eis contradicens. Horretur autem eos ne deficient in tribulationibus, dum usque ad martyrium et sanguinis effusionem adhuc non pervenerant: unde et subdit: *Nondum enim usque ad sanguinem restitistis, adversus peccatum repugnantes.* Ac si diceret: *Etsi amisistis facultates terrenas, exspoliati a contribulibus vestris, tamen mortem non sustinulistis; adhuc enim vivi manetis. Usque ad sanguinem resistit, pugnavit adversus peccatum, qui pro veritate fidei***

adversus infideles pugnat usque ad mortem : sicut apostoli eorumque successores fecerunt ; nam infidelitas peccatum maximum est : dum autem quis vult, decipit aut blanditiis, aut terroribus, pugnans pro fide contra infidelem, utique adversus peccatum repugnat. Potest et de omni peccato intelligi, de mala videlicet suggestionem et prava voluntate, immundoque desiderio : quibus resistit, non consentiendo eis, adversus pugnat. *Et oblitii estis consolationis, qua vobis tanquam filiis loquitur, dicens : Filii mi, noli negligere disciplinam Domini ; neque fatigeris, dum ab eo argueris.* Sapientia Dei Patris, quæ per Salomonem loquebatur, intra cætera etiam hoc protulit per os illius : quod beatus Apostolus modo in exemplum assumpsit, Judæos cohortans ne deficiant in tribulatione, qui a Domino arguuntur causa probationis. Dicit ergo : Filii mi, noli negligere, sive negligenter docere disciplinam Domini. Disciplina dicta est a discendo : quæ alio nomine correctio morum potest appellari : dum enim quis angustiis et tribulationibus afficitur non debet fatigari, nec deficere ; sed potius patienter portare, recogitans quia a Domino corripitur. *Quem enim diligit Dominus, castigat : flagellat autem omnem filium quem recipit.* Ideo hæc testimonia proponit Apostolus, ut sicut filii a patribus suis flagellantur, ut digni sint ad hæreditatem paternam accedere, unde et plerumque stare tota nocte in frigore jubentur, variisque modis exercentur : ita et isti similiter correptiones a Deo alacri animo sustineant, ut ad veram hæreditatem perpetuæ patriæ pervenire sint idonei. Sunt enim multi qui in prosperis Domino serviunt, sed tamen in adversis excedunt : hi tales non sunt adhuc perfecte probati ad hæreditatem captandam. Unde Apostolus, quem in prosperis bene vivere docuit, ne in correptione deficiat, hortatur : quoniam filium quem diligit Dominus, ad hoc ut hæredem illum regni cælorum constituat, castigat illum variis diversisque modis ; et flagellat aut infirmitate, aut paupertate, aut persecutione, aut tormentis, omnem filium quem recipit secum in gloriam. Notandum autem quia non omnis qui flagellatur filius est : sed omnis qui filius est, flagellatur. Quem ergo sanctorum ab hoc sæculo ad hæreditatem supernam legimus pervenisse sine flagellatione divina ? Quapropter tanto minus de flagello, quo castigamur, murmurare debemus, quanto arctius in eo paternæ dilectionis affectum sentimus : unde ipse dicit : Ego quos amo, arguo et castigo. At vero multi flagellantur, ut Antiochus et Herodes, non ut ad hæreditatem assumantur, sed ut hic demonstraretur ex parte, quæ mala passuri sint post mortem. *In disciplina perseverate. Tanquam filiis. Clarissimis. Vobis offert se Deus.* Subaudi hæreditatem patriæ cælestis ; ac si diceret : Melius est vobis per disciplinam et correptionem, quæ affectu paterno agitur, transire ad hæreditatem cælestem, quam extra disciplinam esse, sicque ad penas descendere : putatis enim, quod odio vos habeat ac dereliquerit Deus per hæc quæ passi estis : si enim

hæc non pateremini, tunc magis vos hoc cogitare compelebat ; nam si flagellat omnem filium quem recipit, qui non flagellatur, sine dubio non est in numero filiorum. His verbis ostendit eis, quia unde putabant se derelictos esse, inde magis credere poterant diligi ab illo. *Quis enim filium quem non corripit pater ?* Solet aliquoties paterfamilias filios alienos negligere, suos vero castigare et corripere, ne eos opprimat negligentia. Nullus est pater sapiens qui non corripit filios delinquentes : et aliquando bona agentes increpat, ut ad meliora accendantur. Unde et Heli, quia filios suos non corripuit, non meruit eos hæredes Sacerdotii post se relinquere. *Quod si extra. Illam. Disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes.* Boni filii, vel sancti patres, superius memorati. *Ergo adulteri, et non filii estis.* Quisquis extra illam disciplinam Domini manet, cujus disciplinæ participes facti sunt omnes boni filii pertinentes ad hæreditatem cælestem, adulterinus filius est, nec pertinet ad hæreditatem paternam : quia non est filius liber. Cavete ne sitis adulterini filii, omnes enim infideles et negligentes, disciplinamque Domini contemnescentes, adulterini, et non filii reputantur. *Deinde patres quidem carnem nostram habuimus eruditores, et reverebamur eos : num multo magis obtemperabimus patri spirituum, et vivemus ?* Deinde, subaudi, considerare debemus, quia patres habuimus eruditores, et timebamus eos : nonne multo magis obtemperabimus Deo patri spirituum, et vivemus in gloria aeterna ? Pater spirituum, id est creator animarum, Deus omnipotens est, qui bona creavit primum ex nihilo, deinde vero ex elementis corpora hominum aliorumque animalium. Animam vero hominis ex nihilo creavit, et creat adhuc : non est enim putandum quod anima pars deitatis sit : quoniam deitas increata est, anima autem creatura est. Idcirco autem omnipotentem Deum creatorem animarum appellat, non corporum, cum omnium creator sit : quia corpus nostrum ex semine paterno et materno conficitur : anima vero semper a Deo ex nihilo creatur. Si, inquit, patres carnales timebamus, a quibus temporaliter erudiebamur, ut hæredes illorum mereremur fieri : quanto magis creatori animarum obedire atque obtemperare debemus, ut cum illo in gloria aeternæ beatitudinis vivamus ? Nec solummodo differentia est inter eos propter discretionem personarum, quia isti terreni, ille est cælestis ; sed etiam ipsa causa disciplinæ atque eruditionis. Non enim ad eandem causam vel ad ipsas res spirituales erudiunt : sed ad quod eis videtur, sicut Apostolus manifestat, dicens : *Et illi quidem.* Patres, ex quorum semine corpora sumpsimus. *In tempore paucorum dierum secundum suam voluntatem erudiebant nos : hic autem.* Pater videlicet spirituum. *Ad id quod utile est.* Erudit nos : hoc est ad salutem et utilitatem animæ nostræ. *In recipiendo sanctificationem ejus.* Illi quidem patres carnales ad hoc erudiunt nos, ut ipsis simus utiles secundum suam voluntatem, quæ in omnibus non est utilis : Deus vero omni-

potens ad omnia utilia nos instituit, ut salutem animam nostram consequamur, et accipiamus sanctificationem ejus: videlicet, ut simus sancti, sicut et ipse, secundum quemdam modum, juxta quod ipse dicit: Sancti estote, quia et ego sanctus sum. Ad hoc (inquam) nos erudit et castigat, ut nos dignos efficiat suis muneribus. Unquamque etenim gens secundum suam voluntatem filios suos erudit: sicut consuetudo fuit Romanorum suos filios erudire in re militari, Græcorum, litteris instituere suos, *Omnis autem disciplina in presentem quidem non videtur esse gaudii, sed mœroris. Postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddit justitiæ.* Omnis, inquit, disciplina tam humana quam divina, tunc quando discitur, non videtur esse disciplina gaudii, sed mœroris. Ideo autem hanc omnem et divinam et humanam disciplinam vocavit, quia quidquid discitur, disciplina vocatur. Idcirco autem in presentem non videtur esse disciplina gaudii, sed mœroris: quod flagellatus sæpissime constringitur, de quo agitur, sustinet famem, patitur frigus omnemque laborem; at vero cum pervenerit ad perfectionem, gaudet et lætatur, gratissimamque mercedem recipit, sicut Apostolus dicit: *Postea (inquens) cum pervenerit ad culmen perfectionis, reddit eadem disciplina pacatissimum fructum justitiæ per eam exercitatis: id est, per eandem disciplinam probatis atque perfectis. Fructum autem pacatissimum vocat gratissimam atque acceptissimam remunerationem, quam percipiunt illi, qui per eandem disciplinam exercentur atque probantur, verbi gratia: Romani tirones, qui in disciplina rei militaris sunt exercitati, multa contraria primum sustinentes, postea gavisi sunt, monarchiam totius orbis possidentes. Simi iter intelligendum de illis qui in disciplina affliguntur, qui præmia aterna receptorum sunt: sicut sancti apostoli, martyres et doctores Ecclesiæ. *Propter quod remissas manus et soluta genua erigite: et gressus rectos facite pedibus vestris, ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur.* Propter quod, quia propter disciplinam mercedis præmium redditur, gaudiumque subsequitur; vel propterea ut possitis hæreditatem supremam cum bonis filiis percipere. Remissas manus a bono opere, et torpentes otio pigritiæ. Et soluta genua erigite, ad bona opera agenda. Per pedes autem et genua debemus accipere opera, sicut et per manus: per gressus autem intellectum, intentionemque mentis; et est sensus: Talia opera agite quæ perfectum intellectum habeant, quod bona intentione fiant; Recte, inquit, ambulate; nec laudatio plus accrescat, sed potius ad statum rectitudinis erigat. Remissas manus et genua soluta mandat erigere, sicut Isaias præcipit, dicens: *Confortate manus dissolutas et genua debilia roborate, ut non claudicans quis erret: id est ut non hæsitans quis in fide bonisque operibus, erret a via rectitudinis: magis autem sanetur a peccatis credendo recte in Deum; ac si diceret: Qui non credit recte, melius est ut firmiter et tenacius credat quate-**

nus omnibus modis inveniat medicinam anime suæ. Illis autem verbis hæsitaciones eorum tangit, ad hoc ut sine aliqua dubitatione crederent in eum. *Pacem sequimini cum omnibus.* Subaudi bonis. *Et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.* Patria quidem sunt quæ formam discretionemque Christianitatis ostendant: sed plus omnibus ac melius charitatis mutue affectus et pax, quæ hominum corda consociat. Quapropter dicit ipsa Veritas: *Pacem relinquo vobis; et iterum: In hoc cognoscet omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem.* Propterea etiam et Apostolus dicit: *Pacem sectamini cum omnibus bonis.* Pacis autem nomine intelligenda est dilectio et concordia. Sanctimonia autem dicitur castitas mentis et corporis: ac si diceret: Ita diligite omnes bonos, ut vosmetipsos; et sit in vobis castitas, sive munditia mentis et corporis: quoniam sine pace et sanctimonia nemo videbit Deum. Besti enim pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Besti mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. *Contemplantes ne quis deus gratia Dei.* Quod dicit, *Contemplantes*, id est diligenter attendentes atque considerantes, ne quis vestrum deus gratia Dei. Sic loquitur cum eis, tanquam cum victoribus, qui cum numero et comitatu longa itinera permeant: quibus solet dicere is qui præest: *Videte ne aliquis remaneat qui non pergat vobiscum, veluti si diceret: Non hoc tantum requiro, ut vos soli gratiam consequamini, patriamque cœlestem intrets: sed etiam ut inspicatis et cæteros. Gratiam dicit fidem, spem et charitatem, per quam meretur homo gratiam Dei invenire: quia cum istis habet et reliquas. Sive gratiam Dei dicit remissionem peccatorum, quæ nobis gratis datur in baptismo vel a fide perfecta cæterisque virtutibus. *Ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, et per illam inquinentur multi.* Radicem amaritudinis vocat malam voluntatem pravamque intentionem, unde procedit peccatum amaritudinis; nam sicut radix amara fructus dulces non potest proferre, sed sui similes, hoc est amarus: sulphureus quoque fons aquas non habiles ad bibendum: ita mala voluntas et intentio prava malam operationem et peccatum amaritudinis a se emittunt, quibus impeditur iter ad patriam ascendendi cœlestem: atque per illam malam voluntatem, de qua procedunt semina nequitie, inquinantur multi: quæ a modicum fermentum totam massam corrumpit, et uno peccato infidelitatis omnia opera quæ poterant esse bona depravantur, et uno peccatore multi coinquinantur: radicem enim amaritudinis specialiter peccatum infidelitatis voluit intelligi, licet et ad malam voluntatem atque intentionem, ut diximus, referatur. Et congrue peccatum amarum dixit esse: quoniam nihil est amarius illo postquam fuerit perpetratum: quod experimento cognoscunt illi qui post admissum delictum conscientie mœrore macerantur, diraque satis amaritudo consumuntur, intantum ut amaritudo ipsius delicti ipsum intellectum ipsamque rationem aliquoties sub-*

vertat, sicut de Cain legitur, qui in desperationem ruit. *Ne quis fornicator, aut profanus ut Esau, qui propter unam escam vendidit primogenita sua.* Fornicator appellatur Esau, quia contra voluntatem patris et matris uxores alienigenas duxit. Profanus autem proprie dicitur irreligiōsus, quasi porro, id est longe a fano et templo Dei. Hic autem pro gastrimargo, sive pro illo qui utile pro inutili vendit, ponitur: quod bene congruit Esau, qui fuit gastrimargus atque gulosus, vendens primogenita sua pro villi cibo, pro lenticula scilicet rufa. Primogenita autem isto in loco appellantur honor et dignitas sacerdotii: ante sacerdotium enim Aaron, quod a Deo constitutum est in lege, omnes primogeniti sacerdotes erant: sicut fuit Sem, qui et Melchisedech, primogenitus Noe. Magna etenim dignitas erat habere primogenita: quoniam et de substantia et hereditate paterna majorem portionem sumebat; vestimentoque ornatus locupletior splendebat. Unde legitur in Genesi, quod Rebecca accipiens vestimenta Esau valde bona, quæ apud se domi habebat, induit ea Jacob, siquæ adduxit eum ad patrem qui ut sensit odorem ac fragrantiam vestimentorum ejus, dixit: Ecce odor illius mei, quasi odor agri. Quia ergo inter Judæos erant quidam sectatores Esau in fornicatione atque gastrimargia, reducit eis Apostolus ad memoriam factum Esau, hortans cavendam ab omnibus illis ne quis illius similis foret, qui pro dilectione temporalium rerum usque ad vendenda sua primogenita pervenit: propria siquidem negligentia et cupiditate vendidit honorem quem a Deo perceperat, et pro parva re magnam gloriam perdidit: postremus enim effectus est, quia primus erat: et quia erat secundus, mansit primus. *Scitote enim, quoniam et postea cupiens hereditare benedictione, reprobatus est.* Subaudi, a Deo. Narrat historia Genesi quod Esau revertens de agro, ut comperit præventum se a fratre ad benedictionem patris, dixit cum lacrymis et clamore magno: Num unam tantum benedictionem habes, pater? benedic etiam et mihi. Cui Isaac: Dominum tuum illum constitui; et tibi, fili mi, ultra quid faciam? Tamem victus Isaac clamoribus illius, dedit ei benedictionem in divitiis hujus sæculi, et his quæ terra profert abundare, dicens: In pinguedine terræ et in rore cœli desuper, erit benedictio tua. Apparet ergo, qui cum voluisset hereditare et benedictionem paternam, dignitatem videlicet sacerdotii, recipere, quam jam amisera, nec non et sanctitatem patris cum spiritu prophetiæ, peccatis impediētibz, ad hoc perductus est ut reprobaretur a Deo et fraudaretur a fratre benedictione paterna, unde et sequitur: *Non enim invenit penitentis locum, quoniam cum lacrymis inquisisset eam.* Quare non invenit penitentis locum, id est veniam per penitentiam, quam cum lacrymis quæsit? Quia non ita quæsit ut debuit: lacrymæ enim illæ indignationis fuerunt potius amissi honoris et rancoris contra fratrem, quam humilitatis veræque penitentis: unde et dixit: Venient dies lucis patris mei, et occidam Jacob

A fratrem meum. Quapropter quoniam cum lacrymis inquisisset eam, jam ad illum locum benedictionis non potuit pervenire, ut frater suus. Ita enim debuerat penitere, sicut de Petro legitur, quod cum Dominum negasset, egressus foras flevit amarissime: ideo illi remissum est tam grande peccatum, quoniam sicut debuit, penitentiam egit. *Non enim accessistis ad tractabilem et accessibilem ignem, et turbam, et caliginem, et procellam, et tubæ sonum, et vocem verborum.* Mos est illorum qui comparationem faciunt, ut alteram partem deprimant atque extēnent, ut res alterius partis emineat: sic et Apostolus ex comparatione illorum, quæ fuerunt in Veteri Testamento, nostra majora declararet clariora, mansuetiora quoque, et meliora, atque admiratione digna: facit enim nunc differentiam inter Christum et Moysen, inter legem et Evangelium, inter cœlum et montem Sina, inter aspersionem sanguinis legalis, et emundationem sanguinis Christi: multo enim meliora sunt ista, quam fuissent illa: ibi enim umbra requiescebat, hic veritas tenetur et panditur. Non enim accessistis ad tractabilem et accessibilem ignem, id est, non accessistis ad visibile et palpabile lumen ignis, quod visu corporeo tractari possit, sicut de veteri Judaico populo legitur; sed ad invisibilem et incomprehensibilem Deum. Hæc in Sina monte facta referuntur, quando data est lex, ignis, turbo videlicet et caligo, procella, tubæ sonus et vox verborum. Visus est, inquit, Dominus in monte Sina. Turbo est ventus validus, auferens stipulas, et leviora quæque pulvere terræ involvens. Plerumque etiam ea tollit quæ graviora sunt. Caligo est tenebrositas fumi et ignis. Procella est tempestas et pluvia. Facta sunt autem ista, quando lex dabatur, ut corda Judæorum prona ad peccandum conciterentur, ne ipsam legem auderent transgredi. Unde et terræmotus extitit ibi, ut ipsi ex toto terrore perculti, ad Deum cœlorum confugium facerent; tenebræ autem, sive caligo, obscuritatem ipsius legis designat. Turbo sive commotio ventorum comminationem ipsius legis quæ dicit: Si quis hoc vel illud fecerit, occidatur. Procella autem ipsam vindictam. Tubæ sonitus, præsentiam et adventum Dei omnipotentis. Unde idem apostolus alias dicit: In jussu, et in voce archangeli, et in tuba Dei descendet de cœlo. Per tubam autem inteligitur ipsa vox angelorum; non enim est per audium quod ænea, aut cornea tuba Dei angeli increpaverint. Vox quoque verborum non ipsius omnipotentis Dei inteligitur, sed angelorum: per subjectam enim creaturam, id est per angelum loquebatur Deus ad Moysen: nam quod non esset vox Dei, Dominus demonstrat in Evangelio, loquens Judæis: Neque vocem ejus audistis, neque speciem ejus vidistis. Et quod Moyses cum angelo, non cum Domino fuerit locutus, ostendit beatus Stephanus in concione sua, quam habuit cum Judæis: Hoc est, inquit, Moyses, qui fuit cum angelo, qui loquebatur ei in monte Sina. Evangelium autem non fuit datum in tremore, neque cum comminatione, sed affectu paterno locutus est Domi-

nus fidelibus tanquam filiis : nam ascendens in montem, quando inter cætera præcepta vitæ octo beatitudines eis protulit, non paruerunt, neque visa sunt signa quibus terrentur, sicut quando lex data est. Sequitur. *Quam*. Subaudi vocem tubarum et angelorum. *Qui audierunt excusaverunt se, ne eis fieret verbum*. Hoc est, ne eis loqueretur. *Non enim portabant quod dicebatur*. Ad eos, hoc est, non poterant ferre vocem angeli præ timore, unde et dixerunt Moysi : Loquere tu nobis, non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur; nimio enim timore fuerant percussi, videntes totum montem Sina fumare, procellas quoque et tonitrua, et voces tubarum. *Et si terra tetigerit montem, lapidabitur*. Subauditur lapidibus grandinis cælestis missis; sic enim præceperat Dominus : Longe e faciant filii Israel a monte, quoniam si homo aut aliqua bestia accesserit ad montem, lapidibus grandinis interficietur. *Et ita terribile erant, quod videbatur*. Subauditur, ut neque auderent audire, neque accede e ad montem. *Moses enim dixit. Esterritus sum, et tremebundus*. Si Moyses exterritus est, quid dicendum de aliis? *Sed accessistis ad Sion montem, et civitatem Dei viventis Hierusalem cælestem*. Ex superioribus ista pendent, ubi dictum est : Non accessistis ad tractabilem et accessibilem ignem in montis Sinai, sed accessistis ad Sion montem. Cætera per partes jam dicta sunt. Per Sion autem, quæ interpretatur speculatio, et per Hierusalem, quæ dicitur visio pacis, vult intelligi cælestem patriam, Ecclesiam videlicet supernam, quæ constat ex angelis et hominibus justis, ad quam acceditur fide et desiderio. Accessistis, inquit, ad Sion montem, hoc est, ad civitatem Dei viventis : Hierusalem cælestem fide et desiderio. Et accessistis. *Ad frequentiam*. Sive multitudine. *Multorum millium angelorum*. Consociati illis in fide, consociandi iterum in gloria. Juxta quod Dominus dicit : Erunt electi sicut angeli Deo in cælo. Et accessistis. *Ad Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cælis*. Ecclesiam primitivorum debemus accipere in apostolis, qui primi crediderunt, quorum fide illi adjuncti sunt credendo, et quorum nomina scripta sunt in memoria omnipotentis Dei : juxta quod ipse Veritas eis dixit, Gaudete, quod nomina vestra scripta sunt in cælis. *Et*. Accessistis ad Dominum. *Judicem omnium Deum*. Id est ad Dominum Jesum, qui dicit : Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio. Per illum enim judicabit Deus Pater non solummodo Judæos, sed omnes homines. *Et*. Accessistis. *Ad spiritum justorum perfectorum*. Spiritum perfectorum vocat Spiritum sanctum, per quem justii vocantur omnes in baptismo accipientes ab ipso remissionem omnium peccatorum. Et tunc justificantur, quia tunc justii vocantur, dum ab omnibus contagiis mundantur. Sive spiritum justorum perfectorum dicit animas sanctorum, qui apud Deum probabiles existerunt, quibus conjuncti fide et desiderio fuerunt illi. *Et*. Accessistis quoque. *Ad Jesum mediatorem Testamenti Novi*. Dominus Jesus per hoc quod homo pariter et Deus est, mediator noster

est, quoniam sicut Moyses mediator fuit inter Deum et populum, verba Dei referens ad populum rursusque populi ad Deum secundum quod ipse dicit : Ego sequester vester et medius inter Deum et vos, ita et Dominus Jesus verba Dei Patris retulit nobis, et modo nostra refert ad illum, interpellans assidue pro nobis, simulque sua passione confirmavit nobis Testamentum Novum. *Ad aspersionem quoque sanguinis*. Accessistis. *Melius loquentem quam Abel*. More legis, aspersionis nomine emundationem Christi sanguinis intinnavit : quoniam mundatio quæ per sanguinem sicut aspersio vocabatur. Accesserunt ergo illi ad sanguinem Christi, sive emundationem, hoc est ad passionem ejus, quoniam fide passionis ejus mundati sunt. Sanguis autem Christi melius quam sanguis Abel loquitur, quia sanguis Abel vindictam exposcebat fratris a Deo, sanguis vero Christi vitam et indulgentiam implorat suis persecutoribus, dicente illo ad Patrem : Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Vel certe melius loquitur, dum nos loquentes facit, quod Dominus ipse est Filius Dei vivi, cujus passione sumus redempti, et baptismo abluati, et quia per sanguinem ejus sumus effecti filii Dei. *Videte ne recedatis loquentem*. Quod est dicere : Cavete ne contempnatis Jesum loquentem per Evangelium suum, quoniam in dextera Dei sedet, considerans quod unusquisque nostrum agit. *Si enim illi non effugerunt, recusantes eum qui super terram loquebatur : multo magis nos, qui de cælo loquentem nobis avertimus*. Subauditur, non effugemus, ac si diceret : Si patres vestri vindictam omnipotentis Dei non effugerunt, qui præcepta illius prævaricati sunt fabricando idolum, quæ per Moysen vel per angelum data sunt illis, quorum uterque in terra loquebatur, multo magis nos non poterimus evadere vindictam illius, si præcepta, quæ per Filium data sunt, contempserimus. Illi, inquit, in terra loquentem audierunt, nos de cælo. Propter unitatem autem personæ, quam habet Filius Dei in duabus naturis, dicitur de cælo nobis loqui. In terra autem videbatur loqui per humanitatem, sed erat in terra et in cælo per divinitatem : unde ipse dicit : Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo. Similiter dum Evangelium prædicatur in terris, ipse quoque de cælo nobis loquitur. Quapropter audiendus est multo magis quam Moyses. Sequitur. *Cujus vox movit terram tunc*. Subaudi, quando data est lex. *Nunc autem repromittit dicens : Adhuc semel et ego movebo, non solum terram, sed etiam cælum*. Ipse qui tunc jussione movit montem Sina, et terram in circuitu ejus, ubi populus stabat, quando Moysi dedit legem, ipse nunc repromittit non partem terræ movendam a se, neque ipsam totam terram solummodo, sed etiam cælum. Et ideo quanto majora fieri promittit, tanto magis timendus est. Licet enim terræmotus fuerit in diversis locis, diversisque partibus mundi, non fuit tantus per totum mundum. Et si mota est terra, tamen non cælum. Unde bene dicit, semel futurum esse hoc in die judicii, ostendens quia nunquam iterum movebuntur. Unde sequitur : *Quod*

autem adhuc diu semel, ostendit mobilium translationem tanquam factorum, ut maneat ea quæ sunt immobilia. Ista motio cæli et terræ ad innovationem et meliorationem illorum pertinet, terra quidem motum appropinquante die iudicii sustinebit, sed pariter innovabuntur cælum et terra, et movebuntur ab hac specie in meliorationem: juxta quod idem Apostolus alibi dicit: Præterit figura hujus mundi. Mutata figura, remanebit substantia: eritque postea cælum novum, et terra nova. Cælum autem hic non siderum, neque æthereum, sed istud æereum accipe, a quo et aves cæli dicuntur. *Itaque regnum Dei. Immobile suscipientes.* Subauditur, nunc in spe, quod percepturi sumus in te. *Habemus gratiam, per quam serviamus placentes Deo cum metu et reverentia.* Regnum immobile, Ecclesia est cælestis, quæ constat ex angelis sanctis et hominibus justis: Regnum autem Dei ista Ecclesia est, et regnum Ecclesiæ omnipotens Deus est. Hoc regnum modo suscipimus in spe, tunc vero percipiemus in re, cum tradiderit Christus regnum Deo Patri. Idcirco autem immobile appellatur, quoniam si cælum et terra immobiliter permanebunt post immutationem, multo magis electi post resurrectionem immobiliter immortalitatem in corpore, et incommutabilitatem in anima percipient, regnaturi æternaliter cum Deo, erantque ipsi regnum immobile omnipotentis Dei, et regnum illorum contemplatio sanctæ Trinitatis. Et quia istud regnum immobile modo suscipimus in spe, hortatur **A**po tolus, ut habeamus gratiam, per quam serviamus Deo placentes illi. Gratiam autem dicit fidem rectam, spem certam, charitatem perfectam, cum operatione sancta, per quæ debemus Deo servire cum metu, timentes illum ut Deum et judicem omnium, et cum reverentia diligentes illum ut patrem. Timere enim debemus, et ne hic flagellemur, et postmodum a requie separemur. *Etenim Deus noster ignis consumens est.* Deus omnipotens ignis appellatur, non ut materiam quam fecit, consumat, sed quam exterius homo attrahit, rubiginem scilicet peccatorum; non enim illud consumit quod ipse fecit, sed quod malitia hominum intulit. Agit et aliud iste ignis, dum corda videlicet hominum ad amorem Dei accendit, de quo igne Veritas dicit: Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ardeat? Terra enim vocata sunt corda terrena, quæ dum semper in infimis cogitationibus desiderisque terrenis versantur, a malignis spiritibus quasi terra conculcantur. Sed ignem Dominus in terram mittit, cum afflatu sancti Spiritus corda carnalium hominum ad amorem Dei et proximi accendit. Eccequare appellatur omnipotens Deus ignis, videlicet quia rubiginem peccatorum consumit, et corda hominum ad charitatem accendit. Sed potest adhuc quæri, quare assimilatur igni. At vero respondendum: Quia sicut ignis latet in silicibus et petris, ita omnipotens Deus in creatura sua manet, sed tamen non videtur.

CAP. XIII. Charitas fraternitatis maneat in vobis.

Quod est dicere: Ita diligite omnes, sicut vosmetipsos, recogitantes vos habere unum Patrem Deum

A omnipotentem, et unam matrem Ecclesiam, sive ex uno patre Adam, et una matre editos. *Et hospitalitatem nolite oblivisci.* Non dixit, hospitales estote, sed, hospitalitatem nolite oblivisci. Fuerant illi satis hospitalitati dediti antequam exspoliati essent prorsus facultatibus, sed postquam enudati sunt ex maxima parte propria substantia, erant iterum nimium tenaces, quapropter hortatur eos Apostolus, ut secundum possibilitatis modum hospitalitatis officium adimplerent, dicens eis: Hospitalitatem pristinam nolite oblivioni tradere. Hospitalitas autem hilaritate et animo læto est agenda, juxta quod beatus Petrus dicit: Hospitaliter invicem sine murmuratione. Et alibi: Hilariter enim datorem diligit Deus. Sequitur: *Per hanc enim placuerunt quidam Deo. Angelis hospitio receptis.* Ut Abraham, qui meruit promissionem accipere, et Loth, qui liberatus est de exilio Sodomorum. Unde et ipse iudex omnium dicturus est in die examinis: *Quandiu fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis. Mementote vincitorum tanquam simul victi.* Hoc est, sicut optaretis vobis subveniri, vestrique meminisse, si essetis victi in carcere: ita mementote illorum qui pro fide Christi vinculati tenentur. *Et laborantium, tanquam et ipsi in corpore morantes.* Quod est dicere: Quia in corpore adhuc estis morantes, per quod experimento cognoscitis, quid necesse sit laborantibus, mementote illorum qui laborant in doctrina et in operatione sancta, subministrando victum et vestimentum, sicut vellestis vestri meminisse, si taliter laboraretis: per hoc enim quia in corpore mortali manetis, sicut et illi, experimento probatis, quia militia est vita hominis super terram, et homo ad laborem nascitur, et avis ad volatum. *Honorable connubium in omnibus.* Sit vobis, sive placet Deo. *Et thorus immaculatus.* Connubium dicitur a conhabendo. Erant quidam tunc temporis, qui condemnabant nuptias, diabolice immundum esse conjugale connubium, nec posse esse mundum, a lecto conjugis surgentem; unde beatus Apostolus legitimum connubium dicit, quod causa amoris filiorum sit, non causa libidinis explendæ, non solum concedit, sed etiam dicit Deo placere. Honorable enim connubium est, amore filiorum legitime uxorem ducere; temporibusque certis ab ea abstinere, nec plures uxores habere: quia in iniuria, ut Scriptura dicit, creavit Deus masculinum et feminam, dixitque eis: Crescite et multiplicamini. In sequentibus quoque dicitur, quod futuri essent duo in carne una: hujusmodi thorus immaculatus est, hoc est, legitimus recubitus absque fornicationis causa, et immaculatus lectus, immaculati et illi inde surgentes, hoc est, maculam peccati inde non trahentes. Unde beatus Matthæus dicit quodam loco: Quia conjugium legitimum et thorus legitimus sordes habent quodammodo in commixione seminis, sed peccati maculam non habent: melius est enim uxorem legitimam ducere, quam cum meretriculis fornicari aut etiam aliorum uxores violare. Sin vero legitimum non fuerit connubium: neque amore filiorum, sed

causa libidinis explendæ, fuerintque plures uxores, jam non est honorabile connubium, neque thorus immaculatus. *Fornicadores enim et adulteros judicabit Deus.* Fornicari est quocunque modo pollui, libidinemque expleri; adulteri vero est alterius thorum violare: unde adulter dicitur, quasi alterius thorum. Sed nunquid omnipotens Deus solummodo fornicadores et adulteros judicabit, hoc est damnabit, prætermisissis homicidis, sacrilegis, furibus, aliisque diversis criminibus involutis? Minime. Quare ergo Apostolus specialiter fornicadores et adulteros judicandos fore dixit? Nimirum quia de homicidis, sacrilegis, latronibus, parricidis atque aliis pondere peccatorum gravatis nulla hæsitatio est quin sint damnandi. De fornicatoribus vero et adulteris, erant tunc temporis, qui dubitabant dicentes, ad hoc factos masculos et feminas ut simul coeant: ideoque non esse peccatum eam qualibet muliere concumbere: quod omnino longe abest a veritate. Unde Apostolus cum primo dixisset: Honorabile connubium et thorum immaculatum placere Deo: mox subiunxit: Quia fornicadores et adulteros judicabit Deus: ostendens juste judicari fornicadores et adulteros. Si enim connubium concessum est, juste fornicadores suppliciiis afficiuntur, justo puniuntur adulteri. *Sint mores sine avaritia: contenti præsentibus.* Mos est honestas vitæ et bene vivendi. Non dixit, possidete, sed, sint mores, id est, vita et conversatio vestra sine avaritia. Avarus dicitur avidus auri, videlicet qui tenax est in largiendo, et cupidus in accipiendo, et qui manum habet collectam ad dandum, et extentam ad accipiendum. De quo omnino quidam sapiens admonet, dicens: Non sit porræta manus tua ad accipiendum, et collecta ad dandum. Fortassis postquam exspoliati fuerant propria facultate a non credentibus, cupiebant sub prætextu elemosynæ iterum congregare divitias: ideoque monuit Apostolus, ut essent mores illorum sine avaritia, contenti tantum præsentibus necessariis, non præcogitantes de futuro. Juxta quod alibi hortatus fuerat, dicens: Habentes victum et vestitum, his contenti simus. Et ne forte dicerent: Quid factori erimus, si necessaria nobis contigerit deesse? protinus consolationem addidit, adhibens post testimonium de libro Jesu Nave. *Ipsæ enim.* Deus omnipotens. *Dixit: Non te deseram neque derelinquam.* Post mortem Moysi dixit Dominus Josue: Sicut fui cum Moyse, ita ero tecum: confortare, et esto robustus: non te deseram, neque derelinquam. Quod exemplum ut pertinet ad Josue, ita et ad omnem electum, qui spem suam in Deo positam habet. Nulla enim ratione mentitur, si in illo spem nostram ponamus. *Ita.* Subaudi, est ille nobiscum. *Ut confidentes dicamus: Dominus mihi adjutor est, non timebo quid faciat mihi homo.* Hominis nomine intelligitur hic non solum carnalis quilibet adversarius: sed etiam antiquus hostis, qui homo appellatur, ab officio suo vocabulum sumens, eo quod hominem decipiat: sicut et Christus leo appellatur, propter fortitudinem. Unde propheta dicit: Eripe me, Do-

mine, ab homine malo, id est diabolo. Oportet ergo nos in omnibus tribulationibus seu tentationibus hunc versiculum Psalmographi seu Apostoli exclamare, dicentes: Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi quilibet hostis aut adversarius. *Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum influentes exitum, conversationis imitamini fidem.* Omnes quidem prælati et doctores, inquantum bona prædicant et bona operantur, audiendi sunt et imitandi; inquantum vero aut non recte prædicant, aut male vivunt, neque audiendi sunt, neque imitandi: verbi gratia: Qui recte prædicando bene vivit, et audiendus est, et imitandus est; sin vero neutrum agit, non est imitandus, neque audiendus. At vero si recte prædicat, licet male vivat, non est contemendus, ut non audiatur: unde Dominus dicit: Quæ dicunt facite; quæ autem faciunt, facere nolite. Quia ergo isti bonos præpositos habuerant, sanctos videlicet apostolos eorumque successores, hortatur eos ut memores sint illorum; eorumque conversationis consid. rantes exitum, perseverantiam usque in finem in fide recta bonisque operibus imitarentur. Fidem, hoc est firmitatem omnium bonorum, quia ergo finem bonum habuit eorum conversatio, ideoque imitamini fidem illorum. Fidem autem firmitatem seu perseverantiam illorum dicit. *Christus Jesus heri et hodie, ipse et in sæcula.* Ad superiora pertinent ista, ubi testatus est dixisse Dominum: Non te deseram, neque derelinquam: poterant illi respondere: Hoc non pertinet ad nostrum auxilium, quia non est nobis promissum, sed potius Josue promisit hoc Deus. Ad hæc Apostolus: Nolite deficere, quoniam sicut pertinet ad Josue ista promissio, ita pertinet ad vos: quoniam Christus Jesus, qui unius existens essentialis cum Patre, tunc temporis ipse fuit, ipse est, ipse erit et in sæcula. Nolite putare quasi qui tunc fuit, non sit modo: item enim qui fuit heri, idem erit et in sæculum. Heri autem præteritum significat tempus, hodie præsens, sæcula vero futurum sine termino: tanquam diceret: Ante sæcula, in sæcula, et post sæcula, semper manebit: sicut de illo propheta dicit: Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient. *Doctrinis variis et peregrinis nolite abduci.* Doctrinæ variæ et peregrinæ, nova dogmata sunt hæreticorum, quibus abducuntur et separantur simpliciores a veritate fidei: superstitiones quoque Judæorum, qui docent abstinendum a quibusdam cibis, quod lex prohibet, quosdam vero concedunt: quia ergo inter illos erant quidam carnaliter sapientes, qui escarum observatione et differentia seducebant quosdam, abs rationes eos a doctrina Evangelica, quæ dicit: Omnia munda mundis: alloquitur illos Apostolus, ne illorum doctrina peregrina abducerentur, quod apertius manifestat, subjungens: *Optimum est enim gratia stabilire cor non escis, quæ non profuerunt ambulanti in eis.* Optimum, inquit, et perfectum est stabilire cor, et consolidare animum in gratia novi testamenti, ut habeatis fidem perfectam, credentes omnia munda mundis, non stabilire

in differentiis et observationibus escarum, dicentes quosdam cibos mundos, quosdam immundos, quæ nihil profuerunt ambulantibus in illis observationibus. Post Domini enim adventum omnia illa quæ in figura contingebant, cessaverunt: et maxime postquam Dominus dixit: Non quod intrat in os coinquinat hominem, sed omnia sunt munda mundis. Vidit aliquidem cuncta quæ fecit, erantque valde bona. Melius est enim fidem retinere cum perfecto opere, quam de differentiis ciborum disputare, rejiciendæ illa quæ Deus munda creavit, una namque est perfecta observantia abstinere a peccato, nihil enim prodest abstinere a cibis, si non a peccatis abstinetur. Nam licet gererent illi studia circa hujusmodi observationes, nihil eis profuit, si fidem non habuerunt. In hoc enim quod legem custodierunt, profuit illis: in hoc quod escis non vesciebantur, nihil utilitatis perceperunt. *Haemus altare, de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt.* Legalem consuetudinem et mysterium, spiritalemque sensum refert. Legis quidem præceptum erat, ut decima die septimi mensis a festivitate paschali, festivitate videlicet propitiationis, acciperent vitulum et hircum, et immolarent eum in castris: sanguinem autem illorum animalium ferret pontifex in Sancta sanctorum, solus oraturus pro populo, carnes vero illorum portarentur extra castra, ibique concremarentur, nec esse licitum alicui tabernaculo deservienti ex illis comedere. Spiritualiter autem illa duo animalia, vitulus videlicet et hircus, figuram tenent Domini Salvatoris: ipse est vitulus quem pius pater in regressione filii prodigi immolavit; ipse et hircus, quoniam pro peccatoribus oblatas est. Pontifex quoque ille, qui cum sanguine illorum animalium intrabat in Sancta sanctorum, oraturus pro populo, typum gerebat itius vero pontificis qui cum sanguine passionis suæ interiora patriæ cœlestis penetravit, oraturus pro fidelibus suis. Immolabantur illa animalia intra castra, sed carnes illorum extra castra comburebantur, quia et Redemptor noster in Hierusalem, quasi intra castra immolatus est, vocibus et iudicio filiorum Israel, sed carnes illorum extra Hierusalem, in cruce combuste sunt igne passionis, quando enim adjudicatus est morti, clamantibus Judæis: Reus est mortis, crucifige, crucifige eum, quodammodo, quantum ad illos pertinet, immolatus est, quod Marcus Evangelista volens nobis ostendere ita esse dicit: Erat hora tertia quando crucifixerunt eum, linguis videlicet suis. Nam hora sexta in cruce levatus est extra Hierusalem, ibique corpus ejus combustum est igne passionis. Altare autem illud Judæorum, quod fiebat extra castra, ubi consumebantur carnes, altare Ecclesiæ est, ubi quotidie consecratur corpus Christi. Habemus ergo altare Ecclesiæ, ubi consecratur corpus dominicum, de quo non habent potestatem edere qui tabernaculo corporis sui deserviunt, fornicatores videlicet, adulteri, ebriosi, immundi, et ii qui seminant inter fratres discordias, omnesque qui voluptatibus et desideriis carnis suæ deserviunt. Qui enim

manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit. *Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora crevantur extra castra.* Hæc quomodo ad Dominum pertineant, satis, ut reor, dicta sunt. Sed quia ipse caput est omnium electorum, per carnes illorum animalium possunt intelligi omnes electi, qui extra castra, hoc est, extra conversationem sæcularium, carnaliumque hominum mortificant membra sua cum vitis et concupiscentiis, sive dum exemplo dominicæ passionis martyrii palmam subeunt. Juxta quod beatus Petrus hortatur, dicens: Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus. Infertur sanguis illorum intra sancta per pontificem, dum eorum vita laudabilis Deo Patri præsentatur per verum sacerdotem Jesum, qui est advocatus noster, impellens pro nobis. Et congruo per sanguinem vita accipitur: quia vita hominis in sanguine est. Sive sanguis illorum infertur in Sancta, dum illorum animæ cum triumpho passionis ad cœlestia deferuntur. Bene quoque in altari consumuntur, quia omnia ista sancti martyres in fide adimplent, quæ se credunt a Deo remunerari. De his quæ in hoc altari consecrantur, non habent potestatem edere, qui tabernaculo deserviunt: quoniam ad ea quæ sancti martyres in fide perfecta sustinendo adimplent, non audent accedere ii qui carnaliter vivunt, et amore hujus sæculi tenentur astricti. *Propter quod. Subaudi mysterium adimplendum. Et Jesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum.* In se credentem: *Extra portam passus est.* Sicut liber Evangeliorum testatur, Dominus extra portam Hierusalem passus est in loco decollatorum, qui vocabatur Calvaria. Ut ergo Dominus umbram et figuram in veritatem converteret, quæ de se sui que membris præfigurabatur, suoque sanguine redimeret, atque mundaret populum in se credentem, extra Hierusalem passus est. *Exeamus igitur ad eum extra castra, improprium ejus portantes.* Quia ergo Dominus pro nobis passus est, hortatur Apostolus ut imitemur illum, dicens: Igitur quia ipse extra castra passus est, ut nos sanctificaret, egrediamur ad eum extra conversationem carnalium hominum, mortificantes membra nostra cum vitis et concupiscentiis. Imitemur et ejus passionem, martyrium pro illo sustinendo. Ille est enim improprium illius portare, eadem quæ ille sustinuit pati. Crux enim illius improprium (non videtur esse pagani, nobis autem est sanctificatio et redemptio). Exeamus igitur ad eum extra castra; despicientes presentia, amantes futura, contententes visibilia, desiderantes æterna sequi. *Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus.* Certum est, quia in hoc mundo non possumus habere habitaculum æternum, neque civitatem semper manentem, quoniam mundus transibit et concupiscentia ejus. Quapropter debemus tendere viribus summis ad civitatem cœlestem Hierusalem, quæ habitatorem habet Deum æternaliter permansurum. *Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fru-*

atum laetiorum confitentium nomini ejus. Per ipsum, id est, per Christum, debemus offerre Deo Patri sacrificium laudis et gratiarum actiones pro omnibus bonis. Fructum laborum vocat, quia eadem laudes et gratiarum actiones fructum præmiorum merentur. Unde Apostolus dicit: Quia ore confessio fit ad salutem. Illi ergo pecudes offerebant, nos autem nihil horum offerimus, sed solam gratiarum actionem Deo offerre debemus. De hoc sacrificio dicit Psalmista: Immola Deo sacrificium laudis. *Beneficentiæ autem et communicationis nolite oblivisci: talibus enim hostiis promeretur Deus.* Beneficus dicitur, homo largus et e eemossynæ deditus, inde beneficentiæ dicitur largitas eleemosynarum. Beneficentiæ, inquit, et communicationis nolite oblivisci, id est, largiatis eleemosynarum et communicationis, quam commnicare et participare debetis aliis ex facultatibus vestris, nolite oblivisci. Si alii vestras rapere substantias, tamen ex eis quæ habetis, eleemosynas dare nolite oblivisci, sicut propheta dicit: Beatus qui intelligit super egenum et pauperem. Talibus enim hostiis et muneribus eleemosynarum promeretur Deus adipisci, unde dicit per prophetam: Misericordiam volo, et non sacrificium. Non est considerandus pauper, qui videtur accipere, sed potius qui jussit dare, eleemosyna enim quæ pauperi largitur in terra, a Deo recipitur in cælo. Et noli attendere, quod hoc sit tibi redditurus, quod accepit, tu enim terrena dedisti, æterna mercaberis. *Obedite præpositis vestris, et subjacete eis.* O edianum est omnimodis prælatis et prædicatoribus, inquantum doctrina et mores illorum sancti et pii existunt. Si autem a via rectitudinis deviaverint, sicut scribæ et Pharisæi, non faciamus qualia agunt, sed qualia dicunt, nisi forte in fide contrarii exstiterint. Nam si in fide contrarii exstiterint, non solum vitandi sunt, sed etiam fugiendi. At si bene docuerint, discrepaverint autem moribus, audi Christum dicentem de talibus in persona scribarum et Pharisæorum: Super cathedram Moysi sederunt scribæ et Pharisæi: Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, servate et facite, secundum vero opera eorum nolite facere; dicunt enim, et non faciunt. *Ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, non ut gementes.* Omnibus quidem prælatis et præpositis obediendum est, nisi forte a veritate fidei aberraverint, præcipue tamen illis qui pervigilant, hoc est, sine intermissione vigilant in bono exemplo, in prædicatione et cura exteriorum, solliciti existentes, qualiter pro eis rationem reddant, ideo subtili debemus esse prælatis nostris, qui solliciti sunt pro nobis, ut pote pro nobis rationem reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes, id est, cum lætitia et hilari mente curam vestram agant, et non cum murmure et perturbatione animi sint, quoniam plerumque mala conversatio, et inobedientia subjectorum, ad amaritudinem provocat animos prælatorum, adeo ut segniores atque tristiores circa profectum illorum existant. Sive obedire debemus illis, ut in die judicii cum gaudio

A pro nobis rationem reddant, securi de prænio, et nongementes, anxii de nostra damnatione. *Hoc enim non expedit vobis.* Subauditur, ut illi gemendo curam vestri agant, vel pro vobis rationem cum tristitia reddant. *Orate pro nobis.* Hic superbiam elationemque mentis quorundam pontificum destruit, qui typo superbiæ inflati dedignantur deprecari suos subjectos, quatenus pro eis orationes fundant. Si ergo ille qui ad hoc a Deo vocatus est, ut doctor et magister omnium gentium fieret, non est dedignatus petere, quatenus pro illo subjecti ejus, quos Domino acquisierat, orarent, quanto magis indigent pleni invidia, rapina, aliisque vitiis respersi, orationibus subjectorum subveniri? Sequitur: *Confidimus enim quoniam bonam conscientiam habemus in omnibus bene volentes* B *conversari.* Culpatur Apostolus a Judæis, quod non diligeret gentem suam sicut gentiles, ideoque blande ac deprecatorie alloquitur illos, ostendens se bonam voluntatem habere in omnibus, hoc est, et in Judæis, et in gentibus. Confidimus, inquit, et ego, et socii mei, bonam voluntatem habere in omnibus hominibus bene volentes conversari, tam erga Judæos quam gentiles. Nolite aliquas accusationes aut detractiones proferre, quoniam conscientia nostra in nullo nos reprehendit neque damnat, quod bonam voluntatem non habeamus erga vos. *Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius restituar vobis.* Voluntatis quidem meæ est venire, ideoque attente deprecor vos pro me orare, ut cito desiderium meum impletur veniendi ad vos. Et notandum, quod primo postulat ab eis orationis suffragium, ac deinde non simpliciter, sed tota intentione, et omni prorsus studio piam orationem pro eis ad Dominum fundit, inquit: *Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Jesum Christum.* Deus pacis, isto loco intelligitur Deus Pater, a quo vera pax procedit, qui est amator pacis, et qui nos paciificavit per sanguinem Filii sui: ipse eduxit pastorem magnum ovium de mortuis, id est, de sepulcro, qui locus proprie mortuorum est, suscitavit illum tertia die: Juxta quod ipse Filius appropinquans passioni orabat, dicens: Pater, clarifica Filium tuum, id est, suscita Filium tuum. Et quid dicit ei idem Deus Pater in psalmo? *Exsurge, gloria mea; exsurge, psalterium, id est, chorus omnium virtutum.* Cui Filius: *Exsurgam diluculo.* Deus ergo Pater eduxit Filium suum de mortuis, hoc est, de inferno vel de sepulcro: juxta psalmista prædixerat: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Et ut ita dicamus, ipse Filius suscitavit semetipsum per potentiam verbi: nam sicut tota Trinitas eduxit illum a mortuis, quoniam indivisibiliter operantur illæ tres personæ. Magnus autem pastor Dominus Jesus est, quia ad pascua vite et amœna prata virentis paradisi suas oves perducit. Ipse est pastor qui dicit in Evangelio: *Ego sum Pastor bonus.* Oves ejus electi sunt, de quibus ipse dicit: *Oves meæ vocem meam audiunt, et sequuntur me, et ego vitam æternam do eis.* *Apetat vos. Id*

est, praearet vos, perfectosque reddat. *In omni bono, ut faciat eius voluntatem: faciens in vobis quod placeat coram se per Jesum Christum, cui est gloria in saecula saeculorum. Amen.* Deus, inquit, pacis aptet vos in omni bono, hoc est, faciat vos aptos in fide recta, in doctrina sana, in operatione perfecta, ut possitis eius voluntatem perficere, faciens in vobis ipse quod placeat coram se per Jesum Christum. A vobis enim nihil boni habere potestis, nisi illo praeviente et subsequente: juxta quod Psalmista exorat dicens: *Misericordia eius praevient me, et misericordia eius subsequetur me.* Apostolus quoque alias dicit, Deus est qui operatur in vobis et velle et perficere, quoniam per illum facti et redempti sumus, et per illum, quicquid boni habemus, nobis ministratur. Cui est gloria, id est, Deo Patri et Jesu Christo, in omnia futura saecula. Amen. Amen autem confirmatio est, pro eo quod est, fiat; vel, ita est verum, ut dixi. *Rogo autem vos, fratres, ut sufferatis verbum solatii: etenim per paucis scripsi vobis.* Nota quod totam epistolam unum verbum appellavit, nec dixit: *Rogo vos ut sufferatis patienter verbum admonitionis, quia psallan mes erant, sed verbum solatii, hoc est verbum consolationis, verbum adhortationis.* Non enim scripsit vobis multa, sed pauca, ad comparationem illorum quae vobis dicerem, si praesens essem, timens vobis oneri esse. *Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum.* Timotheus coepiscopus erat beati Apostoli et adjutor in praedicatione, quem dicit dimissum a se et ad praedicationem directum, sive ab Athenis, ubi illum dimiserat fortassis Aposto-

lus. Potest etiam intelligi, quod in carcere fuerit retentus, sicque tunc fuerit dimissus. *Cum quo.* Id est, cum Timotheo. *Si celerius venerit ad nos, videbo vos.* Mansuetiores eos vult reddere, dicens se pariter ad eos venire. *Salutate omnes praepositos vestros et omnes sanctos.* Sicut generaliter omnibus Hebraeis hanc epistolam scripserat, ita generaliter omnes salutat et vigore optat, non solum praelatos, sed etiam omnes subjectos, quos sanctos vocat, qui sancti fuerant in baptismo, simulque blanditur eis, dum honorabiliter eos jam salutat, quatenus animadvertent ad illi ab illo non ad oculum, sed ex toto affectu mentis. *Salutant vos de Italia fratres.* Apertissime his verbis nobis innuit, quod Romae hanc epistolam scripserit, quae in regione Italiae sita est, et, sicut doctoribus videtur, in carcere erat tunc temporis. *Gratia cum omnibus vobis. Amen.* Gratia dicitur gratis data; gratiae autem nomine debemus hic accipere fidem perfectam, cum executione bonorum operum, remissionem quoque peccatorum, quam percipiunt fideles tempore baptismatis, donum etiam Spiritus sancti, quod datur in baptismo per impositionem manus episcoporum, quae omnia gratis a Deo dantur. Orat ergo Apostolus ut ista omnia illi quibus scribebat possiderent. Oremus et nos Dominum pia supplicatione, quatenus suffragium egregii Apostoli horum munerum nos possessores in praesenti, fidemque, quam docuit, integerrime custodientes, bonisque operibus exornantes, ad contemplationem supernae visionis Christo duce pertingere mereamur. Amen.

PRIMASII

COMMENTARIORUM SUPER APOCALYPSIM B. JOANNIS * LIBRI QVINQUE.

PROLOGUS.

Tais, vir illustris et religiose Castori, suasionibus acquiescens, sic librum Apocalypsis beati Joannis multis mysteriis opacatum, in adjutorio Domini nostri Jesu Christi, licet exiguis susceperim viribus exponendum, ut non meis solis tantum fuerim contentus inventis, sed quamquam numero pauca, si qua tamen a sancto quoque Augustino testimonia exinde exposita forte reperi, indubitanter adjunxi, sed etiam a Ticonio Donatista quondam certa, quae sano congruunt sensui, deploravi, et ex eis quae eligenda fuerant, exundantia reprimens, importuna resecans, et impolita componens, catholico moderamine temperavi. Multa quippe in ipso ejus opere reperi et supervacua, et inepta et sanae doctrinae contraria, ita ut de causa quae inter nos et illos vertitur, secundum pravitatem cordis sui loca nocentia captaret, nostraeque Ecclesiae noxia expositione putaret mordaciter illudendum. Nec mirum quod haere-

ticus rem sibi congruam fecerit, sed vel quod invenire potuit deploranda, quod tamen ille facere injuste tentavit, nobis curae fuit, locorum opportunitatibus nactis, veraciter exsequi, eorumque errorem convincendo cassare. Sicut autem pretiosa in stercore gemma a prudente debet curari, colligi, et repe ta dignitati ingenuae revocari, ita undecunque veritas clareat, catholicae defendenda est unitati. Huic enim soli competit quicquid veritas foris etiam personarit. Juste namque fides a perditis collegit, quod sui juris esse cognoverit; nec prodesse potest alenis usurpatum, sed filis, cum verae matri fuerit redditum. Sic autem Donatistae hinc extolli non debent, sicut de sermone Caiphae, quod dixit: *Expedit ut unus moriatur pro populo (Joan. xi)*, Judaei non debent gloriari. Sed nec nostris debet esse offensio. Si qua enim fuerint ecclesiasticis utilitatibus profutura, nostris sunt instructionibus applicanda, neque atten-

* Cassiodorus libro de Divinis Lectionibus, capite 9: *Nostris quoque temporibus Apocalypsis praedicta*

B. episcopi Primasii antistitis Africani studio minute et diligenter quinque libris exposita est.